

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Published under the Authority of
the Government of His Highness
the Maharaja Gaekwad of Baroda.

GENERAL EDITOR

B. BHATTACHARYYA, M.A., Ph.D.,
Rājaratna.

No. LIX

शब्दरत्नसमन्वयकोशः ।

ŚABDARATNASĀMANVAYA KOŚĀ

OF

KING SĀHAJĪ OF TANJORE

Critically edited with an introduction and index by

VITTHALRAM LALLURAM SHASTRI,
SANSKRIT MAHĀVIDYĀLAYA, BARODA

With a foreword by

THE GENERAL EDITOR

Baroda

Oriental Institute

1932

Printed by P. Knight at the Baptist Mission Press, 41, Lower
Circular Road, Calcutta, and Published on behalf of the
Government of His Highness the Maharaja
Gaekwad of Baroda by Benoytosh
Bhattacharyya, Director,
Oriental Institute,
Baroda.

Price Rs. 11-0-0.

FOREWORD.

The *Śabdaratnasamanvaya* a Sanskrit lexicon of a very high order, is now presented to the public as No. LIX of the *Gaekwad's Oriental Series*. This, unlike the famous *Amarakosa*, belongs to the Nānārtha class of lexicons where words are arranged in a strict alphabetical order according to finals. These are further arranged according to the number of syllables contained in them in their ascending order, all the meanings being given against each. The following may be cited as good examples of lexicons belonging to the Nānārtha class :—

1. *Medinīkośa* of Medinīkara.
2. *Viśvalocanakośa* of Śrīdharasena.
3. *Anekārthasaṃgraha* of Hemacandra.

No apology is needed for bringing out a critical edition of an important lexicon as this, chiefly because of its peculiarity of arrangement and wealth of synonyms. The literature on Sanskrit lexicography, moreover, is so vast and the published works are so few that it is considered very desirable that attention of scholars should be directed to this branch of technical literature, and important works published without any very great delay. A few years back in this very Series we had offered an important lexicon, namely the *Keśavakalpādrū*, and within a few years we have again the pleasure of presenting another remarkable lexicon which may safely pass as a standard work. Another reason why this work has been taken up is, that its Royal author Sāhajī of Tanjore whose erudition and scholarly acumen were not a whit less than those of the greatest Brahmin Pandits of his age, belonged to the Maratha race. He is described in the works composed during his reign as a linguist and a conqueror and as great in all respects. All the Maratha princes of Tanjore were great patrons of learning and

were famous for their erudition, refinement and culture. Shivaji the Great had a special leaning for lexicons and for the employment of suitable administrative terms in vernacular, and he caused to be prepared by one of the most learned Pandits of his court a dictionary entitled the *Rājavyavahārakośa* in which Sanskrit equivalents for all administrative terms in Persian were given. The *Śabdaratnasamanvaya* will, therefore, beat all other lexicons in importance, not only because it is a standard work but also because of its Royal authorship and its Maratha connection, showing that the early Maratha rulers were as enlightened as any of the modern Maratha princes and they had always carried with them the legacy of a great culture.

This work has been edited by Pandit Viṭṭhala Sāstrī of the Sanskrit Mahāvidyālaya of Baroda who has already made a name by his erudition in Sanskrit Grammar and Lexicography. This learned Pandit has added a scholarly introduction which is extremely valuable and can be read by all with pleasure and profit.

The present edition is based on three MSS. belonging to the Oriental Institute, Baroda and the Tanjore Palace Library, as under :—

1. A paper manuscript belonging to the Library of the Oriental Institute at Baroda. The text is almost wholly based on this manuscript, No. 9180 which is dated Samvat 1846 and is complete. This is styled as क.

2. A transcript supplied from the Tanjore Library. This manuscript is numbered 5560 and is incomplete both in the beginning and at the end. This is designated as ख.

3. A transcript prepared as above from No. 5559 of the Tanjore Library. This is complete and is designated as ग. The work as found in this manuscript is not in the form of verses, but only gives a list of words occurring in the former together with their meanings.

The colophon in No. 3 supplies the author's name and identity¹ as follows :—

इति श्रीमन्महोदधिवेलावल्यिते इलावल्यविख्यातकौर्तेः सकलकला-
निधेर्विद्यारण्यपञ्चाननस्य श्रीमन्महाराजशाहाराजस्य कृतौ शुद्धरत्नसम-
न्वयाभिधे राजकोशे etc.

The author of the present work, as has been pointed out already, is the great Maratha king Sāhajī of Tanjore who ruled over the Tanjore kingdom from A.D. 1684–1712. This is not the place to recapitulate the history of the Tanjore kingdom and that of the Maratha kings and the manifold vicissitudes and reverses of fortune through which all the rulers had to pass before Tanjore was taken over by the British under Lord Dalhousie's irresistible policy of lapse.

The history of Tanjore, the garden of the South, is fascinating, and no one can peruse it without a mixed sense of pathos and glory. The kings were all good and cultured and they were always engaged in acts beneficial to their subjects. They were noted for their able administration, character, charity and patronage to literature and fine arts. In fact, they made Tanjore the home of fine arts and culture from which they penetrated in all directions throughout the confines of Southern India, and yet they could not survive the surging waves of British domination.

The *History of the Maratha Rājās of Tanjore* has been told very eloquently by Mr. K. S. Subramanian, Lecturer in History, Maharaja's College, Vizianagram, and therefore those who are interested in a detailed

---

¹ Regarding the authorship not the least doubt need be entertained. Both Burnell and P P S Shastri definitely attribute this work to King Sāhajī. Moreover, the second introductory stanza, p. I, line 7 makes a faint reference to Sāhajī with the words सहाजे ऽपि राजे where Sahaje really stands for King Sāhajī. See Burnell's *Catalogue of MSS in the Tanjore Palace Library*, p 52 b, and P P S Shastri's new catalogue, Vol IX, pp. 3904–3906. Moreover, in all the colophons of the present work it is called the *Rājakośa*, which also points to its royal authorship.

account of the Maratha Rajas should refer to this masterly production. A brief summary of the history of Tanjore particularly with reference to the reign of Sāhajī is what is required here by way of introduction.

Tanjore, briefly speaking, was included in a principality under the Vijayanagara Dynasty and was administered by governors appointed by the Vijayanagara kings. The Cholas were the first governors, one of whom, Vira Narasimha, rebelled against the emperor. When the rebellion was brought under control the principality was broken up and the Tanjore country was handed over to one Sevāppā, the first Nāyaka ruler of Tanjore who had married the sister-in-law of the late emperor (A.D. 1544).

With the fall of the Vijayanagara kingdom (1646 A.D.) the Sultan of Bijapur became the overlord of the whole territory to the south of the Coramandel and levied tribute. Vijayarāghava the last Nāyaka king was killed by his enemy the Nāyaka Rājā of Madura (1673 A.D.) on his refusal to marry a Tanjore princess to him.

Chokka the victorious Nāyaka king of Madura appointed his foster brother Alagiri as the Governor of Tanjore, but Alagiri with his characteristic ingratitude asserted his independence soon after.

In the meantime the young son of Vijayarāghava the last of the Nāyaka kings of Tanjore sought the help of the Sultan of Bijapur in regaining his throne after the removal of the impostor Alagiri.

Sultan Adil Shah of Bijapur ordered Venkāji, son of Sāhajī Bhonsle and lord of the Bangalore Jāhgir to render necessary help for the restoration of Chengamalahadāsa after the expulsion of Alagiri the impostor. Venkāji won a crushing victory after which he took the capital and made Chengamalahadāsa the king of Tanjore. Ekoji could, however, easily have anointed himself king of

Tanjore, but he purposely avoided it, as he disliked the idea of alienating himself from the Sultan. But on the death of the Sultan he threw his conscience to the winds and occupied Tanjore without even firing a shot, when the weak Nāyaka king Chengamaladāsa fled for his life.

Venkāji or Ekoji was the son of Sāhajī Bhonsle a military officer of high rank in the Bijapur kingdom who had married two wives. While Śivāji the great was his son through the first wife, Ekoji or Venkāji, our author's father, was his son through the second.

Venkāji was the first Maratha king to rule over Tanjore in the place of the Nāyaka Rājās, the faithful dependents of the Vijayanagara emperors, who ruled over the country for over a century and a quarter. He was already the master of the Bangalore Jāhgir, to which he had succeeded immediately after his father's death in 1664 A.D. The most important event during his reign was Śivāji's invasion of the territory in 1676-77 A.D. claiming his portion of the Bangalore Jāhgir the property of their father. Family quarrels of the bitterest kind ensued and the result was that a treaty was concluded by which Ekoji bound himself to pay a tribute to Śivāji and acknowledged him as his suzerain instead of the Bijapur kings, in A.D. 1680. After a distinguished rule of seven years Ekoji died in 1683 and the kingdom passed on to his eldest son Sāhajī.

When Sāhajī ascended the throne, he was barely in his twelfth year. But he was extremely clever and brilliant. Moreover, he obtained for his help the trained and loyal ministers of his father and, therefore, his administration was a great success.

Sāhajī was much attached to his brothers and even to his cousin Rājārāma, the son of Śivāji. While Sāhajī lived in the capital he made his two younger brothers governors of the two principalities under him. Sāhajī maintained good relations even with the Sultan of Bijapur,

probably with a view to check the growing menace of the Moghul advance on Southern India. On the death of Śivājī the fortune of the Maratha power was on the wane, and the centre of the Maratha opposition to the Moghuls was shifted to Gingee. Rājārāma and Tārābāī his worthy queen offered stout resistance to the incursions of the Moghuls, and Sāhajī's father continuously helped him in distress though he knew full well that it was a hopeless job. Sāhajī also followed in the footsteps of his father and helped Rājārāma till Gingee finally fell in 1698 A.D.

Since 1691, even before Gingee fell, Tanjore was held from the Moghul by Zulfikar Ali Khan the Moghul General who began levying a tribute estimated at four lakhs of rupees from king Sāhajī of Tanjore. Daud Khan his successor visited Tanjore periodically for his dues and thus the Maratha kings of Tanjore shifted their allegiance from Bijapur to Śivājī and from Śivājī to the Moghul.

But for this change in suzerainty Tanjore had nothing to lose. There was peace and plenty in the kingdom, and subjects were all contented and happy. The king had enough money and ample leisure to devote to public charity, as is evident from the various acts of public benefit done by him during his life-time.

Sāhajī repaired the fort of Tanjore, erected free hospitals and choultries for the poor. He brought expert physicians from Arabia to look after the hospitals. Civil and criminal courts were established, and an efficient military force was maintained by him.

Himself a scholar of high eminence he was besides a great lover and a patron of learning and fine arts. He granted an entire village by name Sāhājipuram to a band of learned Paṇḍits for their maintenance in 1693. His own erudition and the patronage he bestowed on his

court Pandits will be evident from the stupendous list of works composed by himself and his Pandits mentioned below. This is only a cursory list and it is quite probable that many other works written either by King Sāhajī or by his associates must have been lost.

The following works are attributed to Sāhajī and manuscript copies are to be found in the Tanjore Palace Library besides the present work *Śabdaratna-samanvaya*.

1. *Śabdārthasangraha*, Nos 5063 and 5064 described in the *Descriptive Catalogue of the Tanjore Library*, Vol. IX.
2. *Candraśekhāravilāsanātaka* No. 4359 described in the same Catalogue, Vol. VIII.
3. *Aṣṭapadī*, a musical work described in Bunnell's Catalogue of Tanjore MSS., p. 156 b. This appears to be the same as *Sāharājāstapadī* by Śrīnivāsa in praise of Sāhajī (No. 4234 of the new Descriptive Catalogue, Vol VII).

Sāhajī maintained an astonishing number of 46 Pandits in his court and they were very liberally patronized by him. The Pandits well versed in different branches of Sanskrit learning and vernaculars are said to have written either at the instance of the King or during his reign quite a large number of works. The following among others are known and many among them are still preserved in the various public libraries in manuscript form.

No	Author	Works	Subjects	Reference
1	Āppā Dīksita .	(i) Ācaranavanitā .. (ii) Gaurimayūracampū (iii) Madanabhūsanā bhāna	Dharmaśāstra Kāvya Nāṭaka	History, ¹ p 31 Do Do
2	Āppā Sāstrī (later known as Brahmānanda)	(i) Prāyaścittadīpikā (ii) Upagranthadīpa	Dharmaśāstra Vedālakṣana	<i>Ibid</i> , p 34 Do
3	Gaṅgādharama- khī, minister of Ekojī and ad- viser of Sāhajī	(i) Bhosalavamsāvalī	Kāvya	Descriptive Cata- logue of Skt MSS in Tanjore Library by P P S Shastri (Vol VII, No. 4232) Deals mainly with Sāhajī
4	Cokkanātha .	(i) Kāntimatīparinaya or Kāntimatī- sāharāṇīyam	Nāṭaka ..	<i>Ibid</i> , (Vol VIII, Nos 4339-41)
5	Tryambakarāya- makhi, minister of Sāhajī and son of Gaṅgā- dhara	(i) Dharmakūṭa (ii) A work on Strī- dharma	*Dharma .. .	Printed in the Sri Vani Vilasa Press History, p 31
6	Narasimha	(i) Gunaratnākara	Alankāra	Tanjore Descriptive Catalogue, Vol IX, No- 5207-10, in praise of Sāhajī
7	Narasimharāya- makhi, elder brother of Tryambakarāya- makhi	(i) Tripuravijayacampū	Kāvya	History, p 30
8	Nallākavi .	(i) Subhadrāparinaya	Nāṭaka	Madras Oriental MSS Library Triennial Des. Cat I 1 c (Skt), No 788
9	Nallādīksita or Bhūminātha- kavi	(i) Dharmavijaya- campū.	Kāvya ..	Tanjore Des. Cat, Vol VII, No. 4231; treats of the life of Sāhajī
10	Nārāyana ..	(i) Śabdabhedanirū- pana (ii) Sāharājanaksatra- mālā	Kośa Kāvya	Do (Vol. IX, No. 5303). Do (Vol. VII, No 4236).
11	Periyappakavi .	(i) Śrīngāramañjarī sāhajīyam	Nāṭaka	History, p 32, Mad. Truen., II 1, c No 1843
12	Bhagavantarāya- makhi, younger brother of Tryambaka	(i) Uttaracampū . (ii) Mukundavilāsa .. (iii) Rāghavābhūdāya	Kāvya Kāvya Nāṭaka	History, p 31. Do Do
13	Bhāskarādīksita, teacher of Kṛṣṇānanda	(i) Ratnatulkā, a com- mentary on Sid- dhāntasiddhāntī jāna of his pupil (ii) Unmattarāghava ..	Advaita Nāṭaka ..	Text is printed in Triv. Series. Kavyamālā edition, No 17 History, p. 32

¹ History. refers to Mr Subramanian's *History of the Maratha Rajas of Tanjore*.

No	Author.	Works	Subjects	Reference
14	Mahādevakavi ..	(i) Adbhutadarpana	Nāṭaka	History, p 32 Kavyamālā edition 55.
15	Rāmabhadra- dīkṣita.	(ii) Śukasandēśa .. (i) Jānakīparinaya .. (ii) Paribhāṣāvṛttatikā .. (iii) Śṛṅgāratulakabhāṇa .. (iv) Śaḍdarśanaśiḍ- dhāntasāngraha	Kāvya .. Nāṭaka .. Grammar .. Nāṭaka .. Darśana	History, p. 32 Do Do Do Do.
16	Lakṣmana ..	(v) Patañjalacaritra .. (i) Sāharājasabhāṣaro- varnīnī .. (ii) Sāharājīyam ..	Kāvya .. Kāvya .. Alankāra ..	Kavyamālā edition. Tanjore Des. Cat., Vol VII, No 4235 Do. Vol IX. Nos. 5304-05
17	Virarāghava ..	(i) Pārvatīstotra .. (ii) Rāmarājyābhīṣeka .. (iii) Vallīparinaya ..	Stotra .. Nāṭaka .. Kāvya ..	History, p 33 Do Do See XXI, Mad Des Cat., Nos. 12634 and 12643 for Nos u and m
18	Venkatākṛṣṇa- dīkṣita.	(i) Uttaracampū .. (ii) Kuśalaviyaya .. (iii) Nāṭasaviyaya ..	Kāvya .. Nāṭaka .. Kāvya ..	History, p 31. Do Printed in Sri Vanī Vilasa Press
19	Venkaṭeśvara ..	(iv) Rāmacandrodaya .. (i) Unādinighantu ..	Kāvya .. Kośa ..	History, p. 31 Tanjore Des Cat., Vol IX, No 4732.
20	Vedakavi ..	(i) Jīvānanda .. (ii) Vidyāparinaya ..	Nāṭaka .. Nāṭaka ..	Kavyamālā edition, No. 27 Kavyamālā edition, No. 39
21	Śeṣācalapati	(i) Kośalabhoṣaliyam	Kāvya ..	Tanjore Des. Cat., Vol VII, No. 4233; deals with Sāhajī's life and doings.
22	Sṛīdharavenka- teśa or Āyyaval.	(i) Padamanimāñjarī .. (ii) Sāhendravilāsa ..	Kośa .. Kāvya ..	Do Vol IX, Nos. 5011-12 The author composed the work jointly with Nallāśāstri and Venkaṭeś- varaśāstri
23	Śrīnivāsa ..	(i) Sāharājāstapadī ..	Kāvya ..	Do. Vol VII, No 4230. Do. Vol. VII, No 4234; set to musical tunes on the style of Gīta- govinda
24	Sumatīndra ..	(i) Jayaghoṣana ..	Kāvya ..	Do. Vol. VII, Nos. 4237, 4238, in praise of Sāhajī.

It is stated in the *Advaitakīrtana*, a Tamil work preserved in the Tanjore Library, that Sāhajī led the life of a Yogī in the last part of his life, and that he was highly devoted to the Sannyāsins of the Advaita school. His sister was also a Yoginī according to *Bhosalavanīśāvalī*. This is a common feature found in the Maratha rulers, a sort of non-attachment to worldly things being prominent in them, as in this instance from Śivājī to Ekojī and Ekojī to Sāhajī.

Another thing worthy of mention is that even in ancient times the kings used to extend liberal patronage to Pandits who prepared lexicons for them, and probably this technical branch of Sanskrit literature would not have made any progress without the help and the patronage of Royal personages. A list of such Kośas prepared from the earliest times, either at the instance of kings, or during their reign, therefore, is likely to prove very interesting.

No	King	Century	Author	Work
1	Vikramāditya	5th cen. A D.	(i) Amarasimha (ii) Vararuci (iii) Mahāksapanaka (iv) Kālidāsa(?)	Nāmaṅgānūśāsana. Nāmamālā Anekārthadhvanimāñjarī Nānārthasābdaratna
2	Kṛṣṇarāja III of Mānyakheta.	10th cen.	(i) Halāyudha	Abhidhānaratnamālā
3	Bhoja	11th cen.	(i) Niculakavi Yogindra	'Taralā', a commentary on the Nānārthasābdaratna, attributed to Kālidāsa
4	Jayasimha of Kashmir.	12th cen.	(i) Mankha	Anekārthakośa
5	Lakṣmanasena of Bengal	Do	(i) Purusottama	Trikāndaśeṣa. Ekāksarakośa. Dvirūpakōśa. Varnadeśanā. Hārāvālī
6	Śrīdhara, a scion of the Sena family and son of Munisena	Do.	(i) Śrīdhara himself	Muktāvalī or Viśvalocana.

No	King	Century	Author	Work
7	Jayasimha and Kumārapāla, the kings of Gujerat.	12th cen	(i) Hemacandra	Abhidhānacintāmani. Anekārthasamgraha Nighantuśesa. Deśināmamālā
8	Ganga kings of Orissa	13th cen	(i) Medinikara, a governor under the Ganga kings	Medinikośa
9	Rājārāja, son of Kulottunga Cola	12th-13th cen	(i) Keśavasvāmin	Nānārthārnavaśanksepa
10	Madanapāla ..	14th cen ..	(i) Madanapāla himself	Madanapālanighantu (medical)
11	Harihara II of Vijayanagara	Do	(i) Mādhava, son of Mayana	Ekākṣaraṇāmamālā
12	Emperor Akbar	16th cen.	(i) Bhānucandra Gaṇi disciple of Suracandra (ii) Kṛṣṇadāsa .. (iii) Pundarikavittala	Vivikṭanāmasaṅgraha Pārasikapiakāśa (Persian-Sanskrit) Śighrabodhanāmamālā
13	Bharatamallika, zemindar of the Harihara Khān family	Do	(i) Bharatamallika himself	'Mugdhabodhinī', a commentary on Amarakośa Dvirupadhvaṇisaṅgraha Ekavarnārthasaṅgraha
14	Mūrçhā (Mucca) Khān.	17th cen	(i) Mathureśa	Sabdārtharatnāvalī.
15	Kīrtisimha, the Mahāīājakumāra of the Mahipāra- visaya in the Bāghela territory.	Do	(i) Bhānujī Dīkṣita, son of Bhattojī Dīkṣita	'Sudhā', a commentary on the Amarakośa
16	Sūryasimha of Jodhpur	Do	(i) Vallabhagaṇi	'Sāroddhāra', a commentary on the Abhidhānacintāmani of Hemacandra
17	Chatrapati Śivājī .	Do	(i) Raghunātha Paṇḍita.	Rājavyavahārakośa (Persian-Sanskrit)
18	Rājadhara, son of king Amaramānikya of Tripurā.	Do.	(i) Karnaṇpūra ..	Varnaprakāśa
19	Sāhaji, the author of the present work	Do. (1684-1712).	(i) Himself .. (ii) Venkateśvara jointly with Nallā Śāstri and Śrīdhara Venkateśvara. (iii) Venkateśvara	'Śabdaratnasamavaya', the present work, and 'Sabdārthasaṅgraha'. Padamanīmañjarī.
20	Kṛṣṇakavi, son of king Lakṣmana and queen Mallikā	18th cen. . .	(i) Kṛṣṇakavi himself	Unādimhantu Vaibhāṣikakośa with a commentary.

In conclusion, it may be pointed out that the present work, the *Śabdaratnasamanvaya*, is a valuable addition to the existing number of Kośa works so far published, and will prove useful to all who are interested in this fascinating branch of Sanskrit literature. The Honorary Secretary of Maharaja Sarfoji's Tanjore Palace Library has rendered valuable help by supplying an accurate copy of the original manuscript, and Mr. K. Rangaswami of this Institute has rendered good assistance in the preparation of this Foreword. To these gentlemen the General Editor, therefore, remains very greatly indebted.

GENERAL EDITOR.

BARODA,
5th Aug., 1931.

॥ श्रीः ॥

प्रस्तावना ।

इदं खलु सुविदितं यच्छब्दज्ञप्तापरनाम्नीं भगवतीं सुरवाणीं स्वरूपतः साकल्येन प्रतिपदं विवेचयन्न पारमधिजगाम भगवान्वाचस्यति-रपीति । तदिदं प्रतिपादयन्नुवाच भगवान्यतञ्जलिः, “यदनभ्युपाय एष शब्दानां प्रतिपत्तौ प्रतिपदपाठः । एवं हि श्रूयते बृहस्पतिरिन्द्राय दिव्यं वर्षसहस्रं प्रतिपदोक्तानां शब्दानां पारायणं प्रोवाच, नान्तं जगामेति” प० म० भाष्ये । अतो दूरधिगमस्यास्य महतः शब्दौघस्य प्रतिपत्तयेऽधि-अयन्ति सारस्वतसारभौष्वो व्याकरणमार्गम् । तथापि तत्र प्रकृतयः क, प्रत्ययाः क, धातवः क, पदव्यवस्था क, बाध्यबाधकभावः केति सर्वत आकुलाकुल इतिवृत्ते केचनैव प्रवर्तन्ते, प्रवृत्तेषु च परिमिता एव पदानां परिनिष्ठितां परिस्थितिं प्रतिपद्यन्ते । ततो रसवदर्थ्याभिव्यञ्जनाय समुचितं पदकदम्बकमन्विध्यतः कविग्रामस्य निष्पन्नतमानेव शब्दान्पुरतः सन्निधा-पयन्नयं कोशो नाम निपुणतरमुपकरोति । अत एवोक्तम्—

“शक्तिग्रहं व्याकरणोपमानकोशाप्तवाक्याद्भवहारतश्च ।

वाक्यस्य शेषाद्विदुर्तेर्वदन्ति सान्निध्यतः सिद्धपदस्य वृद्धाः ॥”

अन्यच्च—

“कोशश्चैव महीपानां कोशश्च विदुषामपि ।

उपयोगो महान्यस्मात्कोशस्तेन विना भवेत् ॥”

इत्याद्युक्तयः कोशस्य शक्तिग्रहद्वारा परमोपकारकत्वं प्रतिपादयन्ति ।

ते च शब्दाश्चतुर्विधाः । रूढयौगिकयोगरूढपारिभाषिकभेदात् ।

शब्दभेद- अवयवार्थाप्रतीतौ केवलसमुदायस्य तत्तदर्थं या शक्तिः सा निरूपणम् । रूढित्वायाऽर्थबोधकः शब्दो रूढः, यथा मणिनूपुरादिः । प्रकृतिप्रत्ययनिरूपिता या शक्तिस्तन्मात्रेणार्थबोधको यौगिकः, यथा

पाचकादिः । तद्वटकधातुप्रत्यययोः पाकादौ कर्त्रादिकारके च व्युत्पन्नत्वात् । यत्रावयवार्थसहकृता समुदायशक्तिरर्थबोधिका सा योग-
 रूढिस्तथाऽर्थबोधको योगरूढः यथा पङ्कजादिः । तत्र पङ्काधिकरणको-
 त्पत्त्याश्रयपद्मत्वविशिष्टबोधात् । अनुपपत्तिप्रतिसन्धानं विनापि पद्म-
 बोधान्नात्र लक्षणाऽवसरः । तत्तत्पुरुषसङ्केतवशात्तत्तदर्थबोधकः पारि-
 भाषिकः, यथा नदी छित्यादिः । पारिभाषिकाणां रूढानतिरिक्तत्वेऽपि
 सादित्वात्पृथङ्निर्द्देशः । तात्पर्यग्राहकवशात्केवलयोगेन, केवलरूढ्या चार्थ-
 द्वयबोधको यौगिकरूढः, यथा अश्वगन्धादिरिति कैश्चिदुच्यमानोऽपि,
 समुदायनिरूपितरूढिशक्त्यौषधिबोधः । कदाचिदश्वस्य गन्धोऽस्यामिति
 व्युत्पत्त्याऽवयवशक्त्या वाजिशालाबोध इति, उक्तयोरेवान्तर्भावान्नात्र
 पृथङ्निर्द्देशः । इत्थं चतुर्विधेषु शब्देषु कोशात्प्रायो रूढा योग-
 रूढाश्चोपलभ्यन्ते । यौगिकपारिभाषिकास्तु परिमिता एव । युक्तं चैतत् ।
 यौगिकानां कृत्तद्धितप्रत्ययभेदभिन्नानां व्याकरणैकवेद्यानां साकल्येन
 परिगणनासम्भवात् । एवं तत्तत्पुरुषविहितानां साङ्केतिकानामपीति ।
 एतेषामगृहीतवृत्तिकस्य पदस्य श्रवणमात्रेण बोधानुदयात् तद्धर्माव-
 च्छिन्नविषयकशब्दबुद्धिर्वावच्छिन्नं प्रति तद्धर्मावच्छिन्ननिरूपितवृत्ति-
 विषयकपदज्ञानं करणम् । तत्र पदजन्यपदार्थोपस्थितिर्वापार इति
 कल्प्यते । वृत्तिं च केचनाऽऽचार्याः शक्तिलक्षणाव्यञ्जनाभेदेन त्रिधा
 बोधयन्ति । इतरे पुनः शक्तिलक्षणाभेदेन, शक्तिव्यञ्जनाभेदेन वा द्विधेति
 प्रतिपादयन्ति । तत्र कोशस्य शक्तिग्राहकत्वात्तत्स्वरूपं तावद्विविच्यते ।

शक्तिर्नाम पदपदार्थयोर्वाच्यवाचकभावः सम्बन्धः । दीपादिवत्तद्ग्राहक-
 शब्दशक्ति-
 विवेकः । धर्मावभासः । यथा शुक्ताविदं रजतमिति रजतत्वावभासः ।
 एतन्मूलकमिदं पदार्थरजतपदार्थयोस्तादात्म्यम् । तथा पदपदार्थयोरयं घट
 इत्यादौ तादात्म्यमध्यासमूलकमेव, न तु वास्तविकम् । अन्यच्च शब्दार्थौ
 परस्परतादात्म्यवन्नावितरेतराध्यासवत्त्वात् । यथा गुणगुणिनौ, यन्नैवं तन्नैवं

यथा घटपटावित्यन्वयव्यतिरेक्यनुमानमपि मानम् । तादात्म्यस्येतेरेतरा-
 ध्यासमूलकत्वं “शब्दार्थप्रत्ययानामितरेतराध्यासात्सङ्करः०” इति पातञ्जल-
 सूत्रे (पा० ३ सू० १७) गौरिति शब्दो गौरित्यर्थो गौरिति ज्ञान-
 मित्येकाकारमनुभवं प्रदर्श्य भाष्यकारेण स्पष्टीकृतम् । एष च सङ्केतपदेन
 तत्र तत्र व्यवहियते । तदुक्तं पातञ्जलमहाभाष्ये, “सङ्केतस्तु पदपदार्थयो-
 रितरेतराध्यासरूपः स्मृत्यात्मको योऽयं शब्दः सोऽर्थो योऽर्थः स शब्द
 इति ।” अत एव पदं श्रुतं, पदार्थं शृणु, अर्थं वदतीति स्वरसतः
 सङ्गच्छते । तादात्म्यं यद्यपि न सम्बन्धस्तथापि पदनिष्ठशक्त्युपकारकत्वेन
 तस्य शक्तिरित्यौपचारिको व्यवहारः । तच्च तद्भिन्नत्वे सति तदभेदेन
 प्रतीयमानत्वम् । इदमेव भेदाभेदघटितं तादात्म्यं समवाय इति नैया-
 यिकैर्यवद्वियते । अस्य भेदाभेदरूपत्वेऽपि यत्र यस्योद्भूतत्वं विवक्ष्यते तत्र
 तत्प्रकाशते । तथाच भेदस्योद्भूतत्वविवक्षायां “तस्य वाचकः प्रणवः”
 पा० सू० २८ इति निर्देशः । अत एव राहोः शिर इत्यादौ
 वैयधिकरणम् । अभेदस्योद्भूतत्वविवक्षायाम् “ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म”
 ब्रह्मविद्योप० ३ इति निर्देशः । अत एव नीलो घट इत्यादौ
 सामानाधिकरण्यं चोपपद्यते । ईश्वरसङ्केतस्तु स्थितमेवार्थमभिनयति ।
 यथावस्थितः पितापुत्रयोः सम्बन्धः सङ्केतेनावद्योत्यते “अयमस्य पिता,
 अयमस्य पुत्रः” इति, तथा घटशब्दो घटस्य वाचक इत्युपदेशरूपः
 सङ्केतः शक्तिं ग्राहयति; अतो दृष्टानुसारेण सङ्केतः शक्तेः पृथगेव वक्तव्यः ।
 एतेनेश्वरसङ्केतः शक्तिरिति वादः प्रत्युक्तः । उक्तं च न्यायवाचस्पत्ये,
 “सर्गादिभुवां महर्षिदेवतानामीश्वरेण साक्षादेव कृतः सङ्केतस्तद्व्यवहारा-
 च्छास्मदादीनामपि सुग्रहस्तत्सङ्केतः” इति । योगवाचस्पत्येऽपि “सर्वे च
 शब्दाः सर्वार्थाभिधानसमर्थाः, ईश्वरसङ्केतस्तु प्रकाशकः” इति । अत एव
 “सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे” इति कात्यायनः । “नित्यः शब्दार्थसम्बन्धः”
 इति तान्त्रिकाः । सर्वैरर्थैः सर्वशब्दानां सम्बन्धो योगिगम्यः, तेषां योग-
 बलेनोभयरूपपराप्रत्यक्षवत्त्वात् । एकस्य स्फोटस्य शब्दब्रह्मरूपस्य सर्वशब्द-

तदर्थोभयोपादानत्वेन शब्दार्थात्मकजगत्कार्यस्य तद्वपलम् । कार्यकारणयो-
रभेदस्य तदभिन्नाभिन्नस्य तदभिन्नवनियमात् ॥ एतच्च “ नामरूपे
व्याकरवाणि ” छान्दो० उप० ६।३।२।

“ क्रियाशक्तिप्रधानायाः शब्दशब्दार्थकारणम् ॥

प्रकृतेर्विन्दुरूपिण्याः शब्दब्रह्माभवत्परा ॥

स्वरूपज्योतिरेवान्तः परावागनपायिनी । (म० भारतम्) *

अचराणामकारस्त्वं स्फोटस्त्वं वर्णसंश्रयः । (हरिवंशः).

इति श्रुतिस्मृतिमूलकमेव । पदसमूहात्मकवाक्यस्य पदार्थसंसर्गरूप-
सखण्डार्थप्रतिपादकत्वेऽपि “ तत्त्वमसि ” इत्यादिवाक्यस्याखण्डार्थेन शुद्धेन
ब्रह्मणाऽऽध्यासिकं तादात्म्यम् । वेदान्तवाक्यानामखण्डे ब्रह्मणि तात्पर्येण
शब्दब्रह्मात्मवादमते ब्रह्मवाक्ययोरुभयोरपि नित्यत्वेन तादात्म्यसम्भवात् ।
इत्थं च सखण्डार्थप्रतिपादकस्यापि वाक्यस्य “ नेह नानाऽस्ति किञ्चन ”
(कठोप० ४।११) इत्याद्यखण्डार्थप्रतिपादकनिषेधवाक्यार्थमनने संति
शमदमादिसम्पन्नस्यातिशुद्धचित्तस्य ब्रह्मसाक्षात्कारः सम्पद्यते । सैषा शक्तिः
साधुष्विवापभ्रंशेष्वपि । शक्तिग्राहकशिरोमणेर्येववहारस्य समत्वात् । अतः
एव स्त्रीशूद्रबालानां प्रयुक्ते साधारण्यसंशये तदपभ्रंशेनार्थनिर्णयः ।
आलङ्कारिकाणां प्राकृतभाषोदाहरणं च सङ्गच्छते । साधुत्वं तु न
तेषाम् । शिष्टैर्धर्मबुद्ध्याऽपभ्रंशानामप्रयोगात् । तदुक्तम् “ समानाया-
मर्थावगतौ शब्दैश्चापशब्दैश्च शास्त्रेण धर्मनियमः ” इति प० म० भाष्ये ।
साधुत्वं च पुण्यजनकतावच्छेदकधर्मवत्त्वम् । सेयं शक्तिर्नार्थशब्देषु
संयोगादिभिर्नियम्यत इत्याद्यन्यत्र विस्तरः ।

शक्तिस्वरूपपर्यालोचनेनोपस्थिततदाश्रयशब्दार्थस्वरूपजिज्ञासाया अनुः

शब्दस्वरूप- पेक्षणीयत्वादादौ कस्तावच्छक्त्याश्रयः शब्द इत्यालोच्यते ।

निरूपणम् । पर्याप्तिसम्बन्धेन वर्णाः प्रत्येकमिति चेन्न, द्वितीयादिवर्णानां

नैरर्थक्यापत्तेः । नापि तत्सङ्घातः, उच्चरितप्रध्वंसिनां संहतत्वासम्भवात् ।

तदुक्तं “ यावद्गकारे वाग्वर्तते न तावदौकार इति येनैव यत्नेनैको

वर्ण उच्चार्यते, तेनैव विच्छिन्ने तस्मिन्वर्णे, उपसंहृत्य तं यत्नमन्यं यत्न-
मुपादाय द्वितीयः प्रवर्तते” इति परः सन्निकर्षः० इति पा० सू० १।४।
१०८ महाभाष्ये । न चोत्तरवर्णप्रत्यक्षकाले संस्कारवशादव्यवहितोत्तर-
त्वसम्बन्धेन पूर्ववर्णवत्त्वं तदुत्तरवर्णे, तदुत्तरवर्णप्रत्यक्षकाले, उपस्थितविशिष्ट-
तत्तद्वर्णवत्त्वं तत्तदुत्तरवर्णे गृह्यत इति पदज्ञानं सुलभमिति वाच्यम् ।
नष्टविद्यमानयोः सम्बन्धिनोरव्यवहितोत्तरत्वसम्बन्धस्य वक्तुमशक्यत्वात् ।
अविद्यमाने वृत्त्याश्रयत्वानुपपत्तेश्च । एतेन पूर्वपूर्ववर्णजाः शब्दाः शब्दज-
शब्दन्यायेन चरमवर्णप्रत्यक्षपर्यन्तं जायमाना एव भवन्तीति पदप्रत्य-
क्षोपपत्तिरित्यपास्तम् । अत्र च स्फोटवादिन एवमाहुः । प्रलये
नियतकालपरिपाकानां सर्वप्राणिकर्मणामुपभोगेन प्रक्षयात्तीनसर्वजगत्का-
माया चेतने ईश्वरे लीयते, लयश्चान्तःकरणादीनां वासनाभिः सह
सूक्ष्मरूपेणाविद्यायां कार्यप्रवृत्तिरितिरोधानपूर्वकमवस्थानम्, अविद्यायाश्च
ब्रह्मणि । स चायं न मृदि घटस्येवानुपलब्धिरूपोऽपि तु रज्ज्वामहेरिव ।
ततोऽपरिपक्वप्राणिकर्मणां कालवशात्प्राप्तभोगसमयानां स्वफलप्रदानाय
“तदैक्षत ब्रह्मं प्रजायेय,” कान्दो० उप० ६।२।३ । इति परमेश्वरस्य
सिद्ध्युत्पत्तिका मायावृत्तिर्जायते । ततो बिन्दुरूपं त्रिगुणमव्यक्तमुत्पद्यते ।
अस्माद्विन्दोः शब्दब्रह्मापरनामा चेतनाधिष्ठितोऽनभिव्यक्तवर्णविशेषः सृष्ट्युप-
योग्यवस्थाविशेषो जगदुपादानरूपो नाद उत्पद्यते । स एव रव-स्फोट-
परादिशब्दैर्यवहियते । उक्तं च—

“ बिन्दोस्तस्माद्भिद्यमानाद्रवोऽव्यक्तात्मकोऽभवत् ।

स एव श्रुतिसम्पन्नैः शब्दब्रह्मेति गीयते ॥ ”

प्रपञ्च० पट० १ श्लो० ४३ इति । एतत्सर्वगतमप्यर्थविवक्षया जात-
प्रयत्नेनैव संस्कृतपवनेन प्राणिनां मूलाधारेऽभिव्यज्यते । तदभिव्यक्तं शब्द-
ब्रह्म स्वप्रतिष्ठतया निष्पन्दं परावागित्युच्यते । तदुक्तम्—

“ अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दतत्त्वं यदक्षरम् ।

विवर्ततेऽर्थभावेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥ ”

इति वाक्य० कां० १ का० १। ततो नाभिपर्यन्तमागच्छता तेन पवनेनाऽभिव्यक्तं मनोविषयं पश्यन्तीति । एतद्व्यं वाग्ब्रह्म सूक्ष्मतमसूक्ष्म-तरमौश्वराधिदैवं योगिनां समाधौ निर्विकल्पकसर्विकल्पकज्ञानविषयम् । ततो हृदयपर्यन्तमागच्छता तेन पवनेन हृदयेऽभिव्यक्तं तत्तदर्थविशेषतत्त-च्छब्दविशेषोक्तेखिज्ञानविषयौकता हिरण्यगर्भाधिदेवत्या परश्रोत्राग्राह्या सूक्ष्मा मध्यमा वागित्युच्यते । वक्त्रा तु कर्णपिधाने सूक्ष्मतरवाय्वभि-घातेनोपांशुशब्दप्रयोगे च श्रूयते । सैव चाऽऽस्यपर्यन्तमागच्छता तेन वायुना कण्ठदेशं गत्वा मूर्धानमाहत्य परावृत्य तत्तत्स्थानेष्वभिव्यक्ता परश्रोत्रेणापि गृहीतुं शक्या विराडधिदेवत्या वैखरीति व्यवह्रियते । प्रणवरूपो मध्यमानाद एव व्यानोदानाभ्यां वैखरीरूपं प्रतिपद्यते । अत्रार्थ—

“ चत्वारि वाक्परिमिता पदानि

तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनोषिणः ।

गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं

वाचो मनुष्या वदन्ति ” इति श्रुतिः प्रमाणम् ॥

तत्र हृदयावच्छिन्नमध्यमायां यो नादांशः प्रणवरूपः स एवार्थ-वाचकस्फोटात्मकशब्दस्याभिव्यञ्जकः । स च यद्यप्येकोऽखण्ड एकैकवर्ण-नाभिव्यज्यते, तथापि अन्यवर्णाभिव्यक्तो बोधहेतुः । तदुक्तम्—

“ वैखर्या हि कृतो नादः परश्रवणगोचरः ।

मध्यमया कृतो नादः स्फोटव्यञ्जक उच्यते ॥ ”

इति वाक्यपदीये । अतो नैकवर्णजाभिव्यक्त्युत्तरमर्थबोधः । वैखरी नादस्तु ध्वनिः सकलजनश्रोत्रमात्रग्राह्यो भेर्यादिनादवन्निरर्थकोऽपि वक्त्रे फूत्कारादिवन्मध्यमानादोद्दीपकः । सोऽयं नाद उच्चारयितुर्मध्यमा-वैखरीभ्यां युगपदुत्पन्नः स्फोटं व्यञ्जयति । श्रोतुस्तु घटमानयेति वैखरी-नादः श्रवणन्द्रियद्वारा बुद्धिहृतः सन्नर्थबोधकं शब्दं स्वनिष्ठकत्वादिना

व्यञ्जनार्थं बोधयति । स्फुट्यते वर्णादिभिरभिव्यज्यत इति स्फुटत्यर्थोऽस्मा-
दिति च व्युत्पत्तेः ।

आत्मा बुद्ध्या समेत्यार्थान् मनो युक्ते विवक्षया ।

मनः कायाग्निमाहन्ति स प्रेरयति मारुतम् ॥

सोदीर्णो मूर्ध्निभिहतो वक्त्रमापद्य मारुतः ।

वर्णाञ्जनयत इति पा० शिखाया अपि पराद्याख्यमन्तः स्थितं शब्दं
वर्णत्वेनाभिव्यनक्तौत्थर्थः । तथाहि, ओङ्कार एव सर्वा वाक् सैषा स्पर्शो-
भभिर्यज्यमाना नानारूपा भवतीति श्रुतिः । अयं च मध्यमानादव्यञ्जः
शब्दः सर्वसमष्टेर्विराजो हृदयरूपाकाशदेशस्थः, तत्तत्प्राणिहृदयरूपाकाश-
देशस्थश्च । स च लाघवादेकं एव विभुर्नित्यश्च । यथैकस्मिन् श्वेतद्रव्ये रूपं
व्यापकं तथाऽऽकाशदेशस्थस्य शब्दस्यापि सर्वदेशोपलम्भादिभुलम् । अत एव
“ एक इन्द्रशब्दः क्रतुशते प्रादुर्भूतो युगपत्सर्वयागेष्वङ्गं भवति ” इति
सरूप० (पा० सू० १ । २ । ६४) सूत्रे भाष्यम् । शब्दस्यैकत्वं तु देश-
भेदेऽपि पटादीनां देशघटितसन्निवेशाभेदवत्कालभेदेऽपि तद्वटितानुपूर्व्या
अभेदेन लाघवादेकत्वम् । आनुपूर्वीघटकमव्यवहितोत्तरत्वमुत्पत्त्यनव-
च्छिन्नस्वज्ञानाधिकरणकालोत्पत्तिकज्ञानविषयत्वम् । यथात्यन्तरागवतः
कामिनौसाक्षात्कारस्थले ज्ञानधाराकल्पने गौरवादेकत्वं तद्वज्ज्ञानाना-
मप्येतद्विषये स्थिरत्वम् । उदात्तत्वादयो वर्णधर्मास्तित्राऽऽरोप्यन्तेऽतो न
तत्त्वतमनेकत्वम् । दिनान्तरानुभूतेऽधुनानुभूयमानस्य सोऽयमिति प्रत्यभि-
ज्ञया तावत्कालं स्थिरत्वे सिद्धे “ तावत्कालं स्थिरं चैनं कः पश्चान्नाश-
यिष्यति ” इति न्यायान्नित्यत्वम् । वायुनिष्ठं तारत्वादि वर्णेष्वारोप्यते ।
अत एवोक्तं “ तारत्वादि वायुनिष्ठं वर्णेष्वारोप्यते ” इति देवताधिकरणे
(वे० सू० १ । ३ । २६) भाष्यम् । अतस्तदाश्रयत्वाच्छब्दस्य द्रव्यत्वम्
आकाशरूपद्रव्याश्रयत्वाद्गुणत्वमपि । स चायं स्फोटात्मा शब्दः कत्वादिना-
ऽभिव्यक्तः श्रोत्रग्राह्यः पदादिरूपेण तु बुद्धिग्राह्यः । व्यञ्जकध्वनिगतं

“सदसत्ख्यातिर्बाधाबाधाभ्याम्” इति साङ्ख्यसूत्रम् (५।५६) याव-
द्विशेषदर्शनमबाधस्तदुत्तरं च बाध इत्यर्थः । अनिर्वचनीयपदस्यापि सत्त्वा-
सत्त्वान्यतरत्वमर्थो न तु सदसद्विलक्षणत्वम् । तदाह भगवान्मनुः—

“यत्तत्कारणमव्यक्तं नित्यं सदसदात्मकम् ।” अ० १ श्लो० ११

तत्र व्यावहारिकं सत्त्वं पारमार्थिकमसत्त्वम् । एवं च प्राग्ब्रह्मात्म-
दर्शनात्सर्वव्यवहारस्य सत्यत्वम्, स्वप्नव्यवहारस्येव प्राक् प्रबोधात् । तथा
बाह्यार्थस्यापि व्यावहारिकसत्यत्वमादाय प्रागुक्तः कर्मत्वादिव्यवहारः ।
परमार्थतस्तु बौद्ध एवार्थो ज्ञानविषयः शक्तिग्रहविषयश्च । ज्ञानञ्च वृत्तिरूपं
बुद्धिधर्मः । ज्ञानेच्छादीनामन्तःकरणनिष्ठतया तत्र विषयस्य सामानाधि-
करणेनैव कारणत्वस्यौचित्येन बौद्धार्थसत्ताऽऽवश्यकी । घट इत्यनेनैव
सत्तावगमेऽप्यस्तिनास्तिभ्यां बाह्यसत्ता तदभावश्च बोध्यते । सा चानादि-
वासनावशादनादिः । बौद्धार्थादेव,—

“रामेति ज्ञाचरं नाम मानभङ्गः पिनाकिनः ।

गर्वभङ्गो भार्गवस्य शौर्यभङ्गश्च वालिनः ॥”

“हिरण्यपूर्वं कशिपुं प्रचक्षते,” शिशु० १।४२ इत्यादि सङ्गच्छते ।

किञ्च,—

सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि च पृथक् पृथक् ।

वेदशब्देभ्य एवाऽऽदौ पृथक् संस्थाश्च निर्ममे ॥”

मनु० १।२१ । इति स्मृतेः । “स भूरितिव्याहरत्, स भूमि-
मसृजत्” इति श्रुतेश्च । सृष्टेः प्राग्भूशब्दादिभ्यस्तदर्थज्ञानपूर्वकं सृष्टिरिति
लाभेन तदा बाह्याया भुवोऽभावात्सबुद्धिवर्तिपदार्थोऽवश्यमङ्गीकर्तव्यः ।
अत एव बाह्यार्थशून्यानां शशशृङ्गादीनामर्थवत्त्वात्पदत्वसिद्धिरित्याद्यन्यत्र
विस्तरः । तस्मात्स्फोटात्मकस्य शब्दस्य परमार्थतो बौद्ध एवार्थ इति
सिद्धम् । स्फोटात्मवादे वादिनां विप्रतिपत्तिपरिहारादिकं विस्तृतत्वाच्चात्र
निरूप्यतेऽतस्तज्जिज्ञासुभिरन्यतोऽवसेयम् ॥ प्रकृतमनुसरामः ।

शब्दानां शक्तिग्रहाद्य निरुक्ताद्यनेककोशकृद्भिर्वज्रविधकृतिकर्मपरिकर्मि-
कोश- तमपि शब्दानामानन्त्येन, “ नभः पतन्त्यात्मसमं पतत्रिणः ”
प्रणेतारः । इति न्यायादनुपलब्धिविषया बहवः शब्दा इत्यविवेचनीयं
गीर्वाणवाणीविलासिनाम् । अपि च समानार्थानेकार्थभेदेन द्विविधाः
कोशाः । तत्र सामानाधिकरण्येनार्थानुपाददतः समानार्थकाः ।

“ विष्णुनारायणः कृष्णो वैकुण्ठो विष्टरश्रवाः ”

इत्येवममरादयः ।

“ अर्कोऽर्कपर्णे स्फटिके रवौ ताम्रे दिवस्यतौ । ”

इत्येवं वैयधिकरण्येनार्थान्याहरन्तोऽनेकार्थका मेदिन्यादयः । इत्थं
द्विविधेषु पद्यात्मना विस्तृताः समानार्थका बहवः कोशाः समुपलभ्यन्ते,
परन्तु परिदृश्यमानेष्वनतिविस्तृतेष्वनेकार्थकेषु विरलतां, बहूनां शब्दाना-
मनुपलम्भजनिततापञ्च सञ्जिह्वीर्षुर्जगदुपकर्तुमना एकादिषडक्षरपर्यन्तान्
अकारादिचकारान्तपञ्चाशद्वर्णात्मकान् पद्यात्मना शब्दान्सङ्गृह्यन् रत्नोप-
मानां शब्दानां समन्वयो यत्रेति स्तनिगदव्याख्यातविभवं शब्दरत्नसमन्वय-
नामकोशं व्यररचच्छ्रीमान् शाहजीमहाराजः ।

एष च महाराष्ट्रमहोपतिः श्रीमतः शाहजी-भोसले, इत्यस्य पौत्रः
ग्रन्थकृत्परि- श्रीमद्वेङ्काजीमहाराजस्य पुत्रः ख्रिस्ताब्दषोडशशतकान्ते
चयः । तच्चोरराज्यमशासत् । श्रीमान् शाहजी-भोसले बीजापुर-
राज्यस्य माननीयो मुख्यः सेनाधिपतिरिति श्रूयते । उभयपरिग्रहवतोऽस्य
ज्येष्ठायां विश्वविख्यातकीर्तिः श्रीमान् कृत्रपतिः शिवाजीमहाराजः
समजनि । द्वितीयायामेतत्कोषप्रणेतुः पिता श्रीमान् वेङ्काजीमहाराजः
समजायत । श्रीमान् वेङ्काजीमहाराजस्तच्चोरराज्यस्य प्रथमराज्यकर्तेति
वदन्ति । एतस्य च त्रीण्यपत्यानि सम्बभूवुः । तेषु सर्वप्रकारश्रेष्ठः ज्येष्ठो
द्वादशवर्षदेशीयो धर्मावतार इव श्रीमान् शाहजीमहाराजः प्राप्त-
राज्याभिषेकमङ्गलः पितृकालिकमन्त्रिमण्डलसहायेन भुवनराज्यभारनौ-
कर्णधार इव राजधुरामत्यादृत उदवहत् । असौ महाराजः खराज्य-

काले सर्वान्णान्परस्परपमर्दानभिज्ञास्समन्वययोगक्षेमान्निरामयाश्चावर्तयत् ।
धर्मार्थकामतत्त्वज्ञानसाधनानि, देशान्तरात् (अरबस्तान) चतुरचिकि-
त्सकानाह्वय तदधिष्ठितौषधालयानि, बह्वन्यन्नसत्राणि, जौर्णवप्रादि-
संस्करणादीनि, अन्यानि च, लोकोन्नतिसाधनान्यकरोत् । अपि च
विदितसकलशास्त्रार्थः परिहृतप्रजापीडः फलितशक्तित्रयः पूज्यमानपितृ-
दैवत आहिताग्निर्निखिलकलावगाहगम्भीरबुद्धिर्गौर्वाणवाणीविलास्यसौ
दानमानाभ्यां सत्कृत्य वेदवेदाङ्गन्यायमीमांसादिशास्त्रपारगैरपूर्वप्रबन्ध-
निर्माणकुशलैः षट्चत्वारिंशत्पण्डितैर्देवसभां देवेन्द्र इव स्वसभाममण्डयत् ।
शाहजौपुरं नाम नगरं (तिरुवरग्नन्तुर) विद्वत्सात्त्वतमित्याख्यायते ।
पण्डितैः स्वयञ्च श्रीशाहजौमहाराजेन निर्मिता अनेकप्रबन्धाः सुप्रसिद्धाः ।
तेषु श्रीशाहजौमहाराजनिर्मिता निम्ननिर्दिष्टा ग्न्याः ।

१ शब्दरत्नसमन्वयः ।

२ शब्दार्थसङ्ग्रहः ।

३ चन्द्रशेखरविलासनाटकम् ।

४ अष्टपदी ।

इमे पुनरिदानीं तञ्जोरसंस्कृतपुस्तकालयादुपलभ्यन्ते । तेषु प्रथमः
शब्दरत्नसमन्वयनामाऽयं कोशो विदुषां पुरस्तात्सादरं समर्थते । एतदैति-
ह्यरसिका विशिष्टजिज्ञासां श्रीप्रौढप्रताप-श्रीगायकवाड-महोदय-सर्व-
विद्यावतार-श्रीमत्सयाजीरावमहाराजप्रतिष्ठापितप्रसिद्धतरसंस्कृतपुस्तका-
लयस्य प्रधानाधिकारिणा महावंशप्रभवेन प्रथितमहाबुद्धिना राज-
रत्नपदालङ्कृतेन डा० श्रीविनयतोष-भट्टाचार्यमहाशयेनाऽऽङ्ग्लभाषायां
सुरचिताया भूमिकायाः पूरयिष्यन्तीत्यावेद्य विरम्यते ।

इदमिदानीमेतत्कोशस्येतरापेक्षया कियदैशिशिष्यमिति विचार्यते । तत्र
तावत्कोशानामितरेतरानुकरणमनूयते ।

त्रिका कूपस्य नेमौ स्थात्तिकं पृष्ठाधरे चये ।

मेदिन्याम् पृ. ३. श्लो. २६.

त्रिका कूपस्थ नेमौ स्यात्त्रिकं पृष्ठधरे त्रये ।

विश्वलोचने पृ. ४. श्लो. १४.

त्रिका कूपस्थ नेमौ स्यात्त्रिकं पृष्ठाधरे त्रये ।

शब्दरत्नसमन्वये पृ. ४. पं. १२.

अन्यच्च ।

चिरण्टी तु सुवासिन्यां स्याद्वितीयवयः स्त्रियाम् ।

मे० पृ. ४८ श्लो. ४३.

चिरण्टी च सुवासिन्यां स्याद्वितीयवयः स्त्रियाम् ।

वि० पृ. ८१. श्लो. ४३.

चिरण्टी तु सुवासिन्यां स्याद्वितीयवयः स्त्रियाम् ।

श० पृ. ८९. पं. २.

इत्थं बह्विनि सन्त्युदाहरणानि, कचिद्रचनाभेदेनापि साम्यं प्रतीयते ।

यथा :—

अर्कोऽर्कपर्णे स्फटिके रवौ ताम्रे दिवस्पतौ ।

मे० पृ. २ श्लो. १६.

अर्कः सूर्योऽर्कपर्णेऽपि शक्ने स्फटिकताम्रयोः ।

वि० पृ. २. श्लो. ५.

अर्कोऽर्कपर्णे स्फटिके ताम्रे सूर्ये दिवस्पतौ ।

श० पृ. ३. पं. २.

एवं साम्येऽप्यंशतः सर्वेषामुपयोगित्वं निरूप्यते ।

यथा :—

केको गृह्णाश्रितमृगपक्षिणोर्नागरे त्रिषु ।

मे० पृ. ३ श्लो. २४.

केकस्तु गृहसंसक्तविश्वस्तमृगपक्षिणोः । नागरे त्रिषु०—

वि० पृ. ३. श्लो. ११.

केको विदग्धेऽपि भवेद्विश्वस्त मृगपक्षिणोः ।

श० पृ. ४. पं. ६.

अन्यच्च ।

अशोकस्त्रिषु निःशोके पुंसि कङ्कलिपादपे ।

मे० पृ. ५. श्लो. ३८.

अशोको वञ्जुले माने शोकशून्ये तु वाच्यवत् ।

वि० पृ. ७. श्लो. ३६.

अशोको वञ्जुले नौपे माने द्रुमविशोकयोः ।

श० पृ. ६. पं. ८ ।

अत्रैकैकस्माद्विशेषः स्पष्ट एव । इतःपरमेकत्रासङ्गहीतानामन्यत्र सङ्ग्रहरूपं परमोपकारकत्वं प्रतिपाद्यते ।

यथा :—

पिटकस्त्रिषु विस्फोटे मञ्जूषायां पुनः पुमान् ।

मे. पृ. १३. श्लो. १२०.

तर्ककः काङ्क्षिणि ख्यातस्तर्कैर्कैर्गटभ्रपक्षिणि ।

वि. पृ. १७. श्लो. ८२.

यज्ञपात्रविशेषे सूक् स्तोकः स्वल्पेऽपि चातके ।

श० पृ. ६. पं. ६.

सुप्रसिद्धं च यन्मेदिनीकोशसाम्येऽपि विश्वलोचन उपपादितवैलक्षण्ये-
नात्मन उपयोगित्वं न व्यभिचरति तत्किमु वक्तव्यमन्यत्रादृष्टान्सङ्ग्रहः
शब्दराशौनुपाददानस्यास्य शब्दरत्नसमन्वयस्येति ।

एतन्मुद्रणोपयुक्तं क. ख., सञ्ज्ञितं पुस्तकद्वयम् आद्यं वटपत्तनस्य
श्रीराजकीयसंस्कृतपुस्तकालयस्य व्यक्ताव्यक्तमपि सम्पूर्णम् ।

द्वितीयं तञ्जोरसंस्कृतपुस्तकालयादधिगतम् अन्तरान्तरा लुप्तं व्यक्ता-
व्यक्तम् अपरिपूर्णञ्च ।

अनयोर्मातृकयोरादावन्ते च यद्यपि ग्रन्थग्रणेतुर्नाम नोपलभ्यते तथापि
तञ्जोरपुस्तकालयादपरो वाक्यरूपः (स्तोकमल्पे, हिक्कारुग्मेदे, इत्येवंरूपः)
शब्दरत्नसमन्वयाभिधो ग्रन्थः समुपलब्धः । तदन्ते “इति श्रीमन् महोदधि-

वेलावलयितेलावलयविस्थातकीर्तिः सकलकलानिधेर्विद्यारण्यपञ्चाननस्य श्रीमन्महाराजशाहराजस्य कृतौ शब्दरत्नसमन्वयाभिधे राजकोशे चान्त-
वर्गैः पूर्णताऽभवद् इति । असुश्लिन्नामसाम्याच्छब्दरत्नसमन्वयसङ्गृहीतानां
नाम्नां यथाक्रमं वाक्यरूपेण निर्देशाद्, अस्मिन्नपि कोशे “सहजेऽपि गजे-
ऽप्यगजे” इति मुखश्लोके श्लेषसङ्गृहीतस्वनाम्ना, तत्र तत्र शब्दरत्नसमन्वये
राजकोशापरपर्याये कान्तवर्ग इत्यादिनिर्देशाच्च सोऽस्य कर्तव्यनुमीयते ।

अत्राङ्गीकृतानां सङ्केतानां चिह्नानि

१ वटपत्तनसंस्थित-संस्कृतपुस्तकालयग्रन्थस्य (क.)

२ तञ्जोरसंस्कृतपुस्तकालयग्रन्थस्य (ख.)

३ एतदुभयग्रन्थस्य (मा.)

अन्ये च विशेषास्तत्र तत्राधोनिर्दिष्टा विदुषां स्वयङ्गोचरा इति नात्र
निर्दिश्यन्ते ।

अन्ते च कोशस्थसमग्रशब्दानां झटिति प्राप्तय अकारादिचकारा-
न्तादिवर्णात्मकशब्दानां यथाक्रमसूचौविन्यासोऽनुष्ठितः । तत्रादौ स्वरदि-
शब्दानां परं व्यञ्जनादीनामन्ते च संयुक्तादीनामतिक्रमेण सन्निवेशः
अयोगवाहानामकारोपरिपाठात्तद्वदाद्यशब्दानामकारक्रमे विनिवेश आदृत
इति ।

अयि विद्वन्मणयः सार्वजनीनमेतद् यच्छ्रीमन्महामहिमप्रौढप्रताप-
श्रीगायकवाडमहावंशावतंसैः परमरमणीयगुणालङ्कारभोगराजमानै-
र्निखिलविद्याकलावगाहगम्भीरबुद्धिभिरात्मजवदहर्निशं विचिन्त्यमानास्
प्रजासु समया विद्याकलाः प्रतिष्ठापयितुं निरन्तरोद्युक्तेरगणितकोश-
व्ययेनापि प्रतिज्ञातार्थं सम्पादयद्भिः श्रीनरेन्द्रमण्डलमण्डनायमानैरशेष-
जनमाननौयै राजनीतिप्रयोगकुशलैः पुण्यनामधेयैः श्रीमत्सयाजीराव-
महाराजैः प्रवर्तितसंस्कृतपुरातनग्रन्थप्रकाशनकार्येण औसंस्कृतमहाविद्या-
लयसंस्थापनेन च भगवत्या वाग्देवतायाः कुलपरम्पराप्राप्तमौपासन-
मनुतिष्ठद्भिः किं किं नानुष्ठितं तदर्थमिति । तच्छ्रीमन्महाराजानां

पवित्रान्वये पूर्वसञ्ज्ञातश्रीशाहजीमहाराजविरचितस्यास्य ग्रन्थस्य संशोधन-
कर्मणि प्रवर्तयमानस्य, अन्तरान्तरा यथोपलब्धं साहाय्यं सम्पादयत
आत्मवदग्रगण्यस्य श्रीसंस्कृतपुस्तकालयाध्यक्षस्य राजरत्न-डा० श्रीभट्टाचार्य-
महोदयस्यात्यन्तम् अध्यन्तरङ्गम् उपकारभावं संतोषमभिधीयते ॥

अन्ते च एतत्संशोधनकार्यायोपलब्धं शुद्धाशुद्धं मातृकाद्वयसुपजीव्य
निर्दुष्टतानिष्पत्तये प्रतिशब्दं कोशान्तरसाहाय्यवलम्ब्य यावच्छक्यं प्रयति-
तमपि मुद्रणकर्मणि यथामति सुरचितेऽपि परिशोधने मनुष्यमात्र-
सुलभात्प्रमादादृष्टिदोषाद्बुद्धिभ्रमाद्वा समुपजातस्खलनानि सहिष्यन्ते मे
गुणाभोगहृदयाः सहृदया दृढाभ्यर्थयते ॥

ताः विजापुर,
कोलवडा ;
ताः ३०-१०-१९३१ ।

विठ्ठलशास्त्री ।

वडोदरा श्रीराजकीयसंस्कृतमहाविद्यालय-
व्याकरणाध्यापकः ।

अथ शब्दरत्नसमन्वयकोशः ॥

यस्मिन्निदं यत्त्विदमेव नैत-
द्वेद्यं न यस्मिन्विदितेऽन्यदस्ति ।
यद्वेद वेदोऽपि विविच्य किञ्चि-
त्तद्वाचि मे सन्ततमाविरस्तु ॥

5 अवनं हरिजाय वने यवने
लवनं च दिदेश निदेशमजे ।
सहजेऽपि गजेऽप्यगजे युयुजे
शमसौ मम सौख्यकरो न परः ॥

10 यदुपाश्रयणं यदुपाश्रयणं
न पृथक् प्रथयत्यपि सातिशयम् ।
प्रणिधाय शयं मयि सानुशयं
धियमुज्ज्वलयत्यपि देवगुरुः ॥

---

१ ख. पु० यस्मिन्निद्यादिमङ्गलश्लोकादारभ्य कोशोऽयमौचित्य इत्यन्तं
नास्ति । परन्तु

लृकारः स्याद्देवमातर्यपि लृर्नागमातरि ।
एकार उच्यते विष्णावैकारः स्यान्महेश्वरे ।
ओकारो घातरि प्रोक्त ओकारोऽनन्त उच्यते ।
अं परे ब्रह्मणि प्राङ्करः स्याच्चैव महेश्वरे ॥

इति दृश्यते । एतेन खराद्यपक्रमोऽयं कोश इति प्रतीयते ।

नाप्तं वारांनिधिममरमुखैर्यत्रयासैर्मथित्वा
ऽपारं प्रौढैरहमहमिकया सारसर्वस्वमस्य ।
तच्चेद्वीचीनिचयपरिचयात्सङ्गहीतुं प्रवृत्तो
बालो लोलोऽप्ययममितधिया योगयुक्तैर्न बाध्यः ॥

- 5 केचिन्नानार्थकाः केचित्कोशास्त्वेकार्थगोचराः ।
एकोऽनेकार्थयुक्तोऽयं शब्दरत्नसमन्वयः ॥
केषुचित्त्वादिनियमः कृतोऽन्यचान्यगोचरः ।
कोशेऽस्मिन्द्वयमप्यस्ति कवीनामुपकारकम् ॥
एकद्विचित्रतुष्यच्चषड्वर्णानुक्रमान्मया ।
10 स्वरकाद्यादिकाद्यन्तवर्गैः कोशोऽयमौर्यते ॥

अथ कान्तवर्गः ।

को वायुशमनार्केषु ब्रह्मण्यात्मनि पावके ।
सर्वनाम्नि मयूरे च सुखशीर्षजलेषु कम् ॥

॥ इति कैकम् ॥

अथ १कद्वितीयम् ।

अकं पापे च दुःखे च शोके चापि निगद्यते ।

१अर्कोऽर्कपर्णे स्फटिके ताम्रे सूर्ये दिवस्पतौ ॥

अङ्गो मतो नाटकादिपरिच्छेदेऽन्तिकेऽपि च ।

चिचयुङ्गे भूषणे च स्थाने लक्ष्मणि रूपके ॥

5 आर्क्यमे निगदितो व्यतीपाते शनैश्चरे ।

उल्का तु गदिता ऽऽलाते विद्युदुत्पातयोरपि ॥

१एकः संस्थान्तरे अष्टे केवलेतरयोरपि ।

ओकः स्थाने च सद्ने कङ्कूः छद्मद्विजे स्मृतः ॥

लोहपृष्ठे कृतान्ते च कल्कः पापाशयेऽपि च ।

10 पापे दम्भे स्नेहशेषे कल्को विट्किट्टयोरपि ॥

कर्को राशिविशेषे स्याच्छुक्ताश्चे दर्पणेऽपि च ।

हुताशने घटे चाथ काकः स्याद्वायसेऽपि च ॥

शिरोऽवक्षालने वृक्षविशेषे पीठसर्पिणि ।

धृष्टे मानविशेषे च द्विपभेदे च कीर्तितः ॥

15 १पितुर्भातरि च ज्येष्ठे वेसवारे (?) च संमतः ।

काकं सुरतबन्धे स्यात् काकानां संहतावपि ॥

काकी काकस्य योषायां काका काकोलिका मता ।

काका च काकनासायां काचमाच्यामपीष्यते ॥

१ कद्विः कज्जिरित्यादिपाठो यद्यपि पुस्तकद्वय एकरूपस्तथापि कद्विती-
यम्, कद्वितीयमित्येव पाठः साधूयानिति तत्र तत्र तथैव प्रयुक्तम् ।

२ अर्कशब्दात्प्रागङ्गशब्दप्रयोगः क्रमापेक्षया न्यायोऽपि द्वितीयादिवर्णेषु
कोशान्तरेष्विव नातीवादर इति बङ्गशोऽत्र विज्ञायते ।

रक्तिकायां मलध्वां च काकोली काकजङ्घयोः ।
किष्कुर्वितस्तौ हस्ते सप्रकोष्ठे कुत्सितेऽपि च ॥

ककस्तु कन्धरामध्ये केका मायूरवाचि च ।
कोको वृके चक्रवाके खर्जूर्यामपि दर्दुरे ॥

5 घूक इत्यभिधामाहुर्दिवाभीतपतचिणि^१ ।
छेको विदग्धेऽपि भवेद्विश्वस्तमृगपक्षिणोः ॥

जूको राशिप्रभेदे स्यादृङ्गः स्यादश्मदारणे ।
मानभेदे खनित्रे च तथा नीलकपित्थके ॥

जङ्घायां स्त्री पुमान्कोपे टीका ग्रन्थार्थवर्णने ।
10 ङकस्तु काले कलहे ढक्का विजयदुन्दुभौ ॥
तर्कः काङ्क्षावितर्कोहतन्त्रभेदेषु भण्यते ।
त्रिका कूपस्य नेमौ स्यात् त्रिकं पृष्ठाधरे त्रिके ॥
तोकः पुत्रे चातके च तोका पुत्र्यां प्रकीर्तिता ।
दकं तु वारिणि प्राहुर्दिकः स्यात्कोककाकयोः ॥

15 न्यङ्कुर्मृगे मुनौ नाको व्योम्नि च त्रिदिवेऽपि च ।
वामलूरे भवेन्नाकुर्गिरावपि मुनावपि ॥

निष्को मानविशेषे च दीनारे कण्ठभूषणे ।
कनके तु भवेन्निष्कं नौका तरणसाधने ॥

पङ्कोऽस्त्री कर्दमे पापे पाकः परिणतौ शिशौ ।
20 केशानां जरसा शौक्ये स्थात्यादौ पचनेऽपि च ॥

- पिकः परभृते प्रोक्तो वकः कङ्के च रक्षसि ।
 वको वृक्षविशेषे स्याद्वकपुष्पेऽपि कीर्तितः ॥
- भूकं श्वभ्रे च कोलेऽपि भेको मण्डूकमेघयोः ।
 मुष्कस्तु वृषणे वृक्षे सङ्घातेऽपि निगद्यते ॥
- 5 मूकस्त्ववाचि दैत्ये च 'यूका' 'कौटान्तरेऽपि' च ।
 रङ्गस्तु कृपणे मल्ले (न्दे ?) राका नवरजःस्त्रियाम् ॥
 संपूर्णेन्दुतिथौ राका कच्छां^१ नद्यन्तरेऽपि च ।
 रेको विरेके 'नीचे' च शङ्कायामधमेऽपि च ॥
- रोको दीप्तौ बिले रोकं लङ्का स्याद्रक्षसां पुरि ।
 10 शाकिन्यां चापि लङ्का स्यात् कुलटायां च योषिति ॥
- भुवने च जने लोको वल्कं वल्कलशल्कयोः ।
 वङ्कः पर्याणभागे स्यान्नदीपात्रे च भङ्गुरे ॥
 वृ^२कोऽवयवभेदे स्याद्वकः शालावृकेऽपि च ।
 शङ्कुः कीले शिवेऽस्त्रे च सङ्घाभेदे च कथ्यते ॥
- 15 शंका चासे^३ वितर्के च शको जात्यन्तरे नृपे ।
 शल्कं तु शकले वल्को शाकं तु स्याद्वरीतके ॥
 द्वीपभेदे तरौ शाकः कीरे व्याससुते शुकः ।
 ग्रन्थिपर्णे शिरीषे च रावणस्यापि मन्त्रिणि ॥
- वर्हपुष्पे शुकं क्लीबे शूकः शुङ्गानुकम्पयोः ।
 20 शुल्कं घट्टादिदेये च वरादर्थग्रहेऽपि च ॥

श्लोकः पद्ये च यंशसि शोको दुःखे निगद्यते ।
शौकं शुकगणे स्त्रीणां करणे शौकमव्य(स्तकइत्य?)यम् ॥

बाणे वातोत्पले चापि स्वकः स्वीये तु वाच्यवत् ।
स्रग् मालायां सहार्थे तु साकमित्यव्ययं मतम् ॥

- 5 स्फिग् देहावयवे चापि मता स्पृक्कौषधाऽन्तरे ।
यज्ञपात्रविशेषे सुक् स्तोत्रः स्वल्पेऽपि चातके ॥
सेकस्तु सिञ्चतौ प्रोक्तः सहार्थे स्तोत्रमव्ययम् ।
स्वैरिण्यामव्ययं सैकं (?) हिकोल्कारुग्विशेषके ॥

॥ इति कद्वितीयम् ॥

अथ कद्वितीयम् ।

- 10 अशोको वज्रुले नीपे माने द्रुमविशोकयोः ।
अशोका कटुरोहिण्यामशोकं पारदे स्मृतम् ॥
अभीकः कामुके क्रूरे कवौ च भयवर्जिते ।
अलकः कुन्तले पुर्यामलका स्याद्वनेशितुः^१ ॥
अनूकं तु कुले शीलेऽप्यनूको गतजन्मनि ।
अलीकमप्रिये प्रोक्तमसत्ये दिवि चामृते ॥

१ ख. स्फिग् देहावयवे शब्दवेदिभिः संमतास्त्रियामिति पाठभेदः ।

- अनीकं स्याद्रणे सैन्येऽथाणुको निपुणाल्पयोः ।
 अभ्रकं स्वच्छपत्रे चाथानेकं बहुले मतम् ॥
 अभ्रकस्तु दृशे बाले मूर्खेऽपि च निगद्यते ।
 अन्तिकं निकटे चुल्यामन्तिका शातलौषधौ ॥
 5 अन्तिका भगिनी ज्येष्ठा नाद्योक्तौ परिकीर्तिता ।
 अलर्को धवलाश्चे (के?) स्याद्योगोन्मादितकुङ्कुरे ॥
 अम्बिका तिन्तिडीकाम्बोज्ञारचाङ्गेरिकामु च ।
 ध्वान्तेऽन्धकमविज्ञानेऽन्धकः स्यादसुरान्तरे ॥
 अन्धिका कैतवे सिद्धे शर्वर्यामपि गद्यते ।
 10 अम्बिका पार्वतीमाचोर्ध्वतराद्रस्य मातरि ॥
 अम्बको जङ्गमेऽपि स्यादम्बकं तु विलोचने ।
 अंशुकं स्यात्सूक्ष्मवस्त्रे वस्त्रमाचोत्तरीययोः ॥
 अक्षिका द्यूतभेदे स्यादक्षकं त्विन्द्रिये मतम् ।
 अन्तकः शमने प्रोक्तो रोगसन्तापयोरपि ॥
 15 अन्दुकः 'कन्दुके प्रोक्तो निगडे च मतोऽस्त्रियाम् ।
 'अन्यूने त्वधिकं प्राहुरधिकं चाधिमूर्धनि ॥
 आढकः स्यान्मानभेदे तुवर्यामाढकी मता ।
 आह्निकं दिननिर्वर्त्ये चिलिङ्गमथ न द्वयोः ॥
 नित्यक्रियाभोजनयोर्द्वन्द्वे प्रकरणस्य च ।
 20 आतङ्को रोगसन्तापशङ्कासु मुर^१जध्वनौ ॥

१ भूषण इति कोशान्तरे ।

२ अन्यून इति । अन्यूनत्वं समाधिकयोरप्येकदेशविवक्षयाच प्रयोगः ।

३ ख. जाव ।

आनकः पटहे भेयां राहावाहक ईरितः ।

आविकं त्वचि सन्दोहे ऋङ्गवेरे तथार्द्रकम् ॥

आस्तिको मुनिभेदे स्यादास्तिको वेदवादिनि ।

आर्थिकः स्यादर्थविदि स्यात्प्रासङ्गिकमार्थिकम् ॥

5 आलोकः स्यात्प्रकाशेऽपि तथोक्तो बन्दिभाषणे ।

आशङ्का 'स्यादथाक्षेपे संशये च निगद्यते ॥

इक्ष्वाकुः कटुतुम्ब्यां स्त्री सूर्यवंशनृपे पुमान् ।

इन्द्रकं त्वास्थानगृहे तथाकाशे मन्तेषिका ॥

उदर्कं रण्यत्काले तत्फले मदनकण्टके ।

10 स्यादुल्बुकं तथाऽऽलाते सोत्कण्ठे तूल्बुको मतः ॥

उलूको वायसारातौ तथेन्द्रे च नृपे क्वचित् ।

उष्णको रोगभेदे स्यादातुरे क्षिप्रकारिणि ॥

उष्णकस्तु निदाघे स्याद्यवाग्वामुष्णिका मता ।

उद्भ्रकः करभे प्रोक्तस्तत्स्त्रियामुद्भ्रिका मता ॥

15 मृत्तिकानिर्मिते भाण्डविशेषेऽप्युद्भ्रिकां विदुः ।

जर्मिका त्वङ्गुलीये स्याद्वस्त्रभङ्गन्तरङ्गयोः ॥

ऊर्ध्वकः स्यादृग्विशेषे सलिले तूदकं मतम् ।

एडकः ऋङ्गवन्मेषे तृणभिद्येरका मता ॥

एधकः स्याद्वर्धकेऽपि 'त्वेजकः स्याद्विकम्पने ।

20 कनकं तु सुवर्णं स्याच्चम्पके नागकेसरे ॥

- किंशुके^१ काञ्चनारे च धतूरे कनकः स्मृतः ।
 करको दाडिमे प्रोक्तः करकं च कमण्डलौ ॥
 करे पक्षिविशेषे ना करका स्याद्वनोपले ।
 क्रमुकः स्याद्भद्रमुक्ते क्रमुकः पूगलोध्रयोः ॥
- 5 फले कार्पासिकायां च पट्टिकाब्रह्मदारुणोः ।
 कटकं लवणे राजधानीगिरिनितम्बयोः ॥
 कटकं वलये दन्तमण्डने दन्तिनामपि ।
 कटुका कटुरोहिण्यां व्योषे तु स्यान्नपुंसकम् ॥
 रसान्तरे तु कटुकः कठने (पटोले!) कटुकः स्मृतः ।
- 10 कण्टको न स्त्रियां क्षुद्रशचौ^२ मत्स्यादिकौकसे ॥
 नैयायिकादिदोषोक्तौ स्याद्रोमाञ्चद्रुमाङ्गयोः ।
 करङ्कः शैर्षिणं सस्ये च नारिकेलफलास्थिनि ॥
 कलङ्कस्त्वपवादे स्यात् कालायसमलेऽपि च ।
 कर्णिका करिहस्ताग्रे बीजकोशेऽम्बुजस्य च ॥
- 15 क्रमुकादिछटांशे च करमध्याङ्गुलावपि ।
 कर्णिका कर्णभूषायां कुट्टिन्यामपि कुचचित् ॥
 क^३चाकुस्तु दुराधर्षे तथाध्वनि विपर्यये ।
 बिलेशये च दुःशौले कञ्चुको वारबाणके ॥
 वर्धापकगृहीताङ्गस्थितवस्त्रे च चोलके ।
- 20 निर्मोके फणिनां चापि कञ्चुकी त्वौषधान्तरे ॥

रसेन्द्रे कञ्चुकी प्रोक्तः व्याले वर्षधरेऽपि च ।

कणिका कथ्यतेऽत्यन्तसूक्ष्मवस्त्वग्निमन्ययोः ॥

कन्दुकः क्रीडनीये स्यात् कण्टिका कण्टसूचके ।

कवको ग्रासमात्रे स्याद्भूस्फोटे कतकं विदुः ॥

5 क्रयकस्तदितो वैश्ये कर्तको नापिते मतः ।

कम्पाङ्कः पवने प्रोक्तः कलिका कोरके मता ॥

कारिका यातनायां स्यान्नवयोषिति च स्मृता ।

स्मृतौ विवरणश्लोके कारिका नटयोषिति ॥

नपुंसकं तु कर्मादौ कारकं कर्तरि चिषुं ।

10 कालिका योगिनीभेदे धूमरीनवमेघयोः ॥

काष्ये गौर्यां मेघपङ्क्तौ क्रमदेये च वस्तुनि ।

पटोलशाखारोमालीमांसीकाकीशिवासु च ॥

तथा वृश्चिकपत्रेऽपि वैवर्ण्येऽपि निगद्यते ।

पिप्तौ तु कालकः प्रोक्तो रोगभेदे तु काचकः ॥

15 कार्मिकः शिल्पिनि प्रोक्तः तथैव च कृषीवले ।

काशिका तु पुरीभेदे चषकेऽपि निगद्यते ॥

कालकं त्वन्धकारे स्यात् कालकं यकृति स्मृतम् ।

कामुकी तु वृषस्यन्त्यामिच्छावत्यां तु कामुका ॥

कार्मुकं धनुषि स्यान्ना वेणौ कर्मक्षमेऽन्यवत् ।

20 कामुकः कमनेऽशोकपादपे चातिमुक्तके ॥

- काठकः कठशाखीये ^१कालकस्तिलकालके ।
 कार्तिकः स्यादूर्जमासि तत्पूर्णायां तु कार्तिकी ॥
- काञ्चिकं काञ्चिकं तुल्ये द्वे तुषोदकवाचके ।
 क्लितकं मधुयष्टौ स्यात् कीलकं द्वारबन्धने ॥
- 5 कौचकः छिद्रवद्द्वेणौ दैत्यभेदे द्रुमान्तरे ।
 क्रिमिजातौ कौटकः स्यान्निष्कुरे वाच्यलिङ्गकः ॥
- किम्पाकस्तु फलाज्ञेऽपि महाकाले, च कुड्मले ।
 किंशुकः स्यात्पलांशद्रौ किञ्जल्कः केसरोऽस्त्रियाम् ॥
- कुत्साकुः कुशवर्ह्यर्कपरोत्तापनकर्तृषु ।
 10 कुलिकः कुलसंपन्ने द्रुमेदे पन्नगान्तरे ॥
- कुहकं स्यादिन्द्रजाले कुहकः कपटान्विते ।
 कुशिकः स्याद्राजभेदे कुतुकं तु कुतूहले ॥
- कूपको गुणवृक्षे स्यात्तैलपात्रे कुकुन्दरे ।
^२उदपाने चितायां च कूपकश्च विदारके ॥
- 15 कूपकोऽन्यावपि प्रोक्तः कूपिकाऽम्भोगतोपले ।
 कुलकं तु पटोले स्याच्छ्लोकसम्बद्गुच्छके ॥
- कुलिकोऽहौ कुलश्रेष्ठे वल्मिके काकतिन्दुके ।
 कूर्चिका तूलिकायां स्यात् सूचिकायां च कुड्मले ॥
- कपाटोद्घाटने क्षीरविक्रतावपि योषिति ।
 20 कुम्भिका वृक्षभेदे स्यात् कुण्डिका तु कमण्डलौ ॥

^१ ख. गदितः शब्दवेदिभिः ।

^२ ख. पुस्तकेऽयं पाठोऽधिकः ।

कूलिका चित्रलेखन्यां कूञ्चिकायां तु कूचिका ।
 कूलकं तु मतं तूर्ये(स्त्रुपे?) कुलकस्तु द्रुमान्तरे ॥
 काले तु कृषकः प्रोक्तः कृत्तिका तारकान्तरे ।
 आसुर्यां कालिकायां च कृष्णिकेत्यभिधीयते ॥

5 केशिकः केशसम्पन्ने केतकस्तु द्रुमान्तरे ।
 केणिका पटकुव्यां स्यात्क्रौडायां केलिका मता ॥
 कैशिकी वृत्तिभेदे स्यात्कैतकं केतकीरजः ।
 कैशिकं केशसंबद्धे कोलिकः शबरे मतः ॥

कोरकः कुड्मले च स्यात्ककोलकमृणालयोः ।
 10 कोणको गृहभागे स्याद्वीणाङ्गे^१ कोणिका मता ॥
 मरौचे कोलकं प्रोक्तं कोलकं बदरीफले ।
 कौशिको गुग्गुलौ व्यालग्राहे नकुलशक्रयोः ॥
 विश्वामित्रे च कोशज्जोलूकयोरपि कौशिकः ।
 कौशिकी चण्डिकायां स्यान्नदीभेदे च कौर्तिता ॥

15 कौण्डिकः कुण्डकर्मज्ञे कौन्तिकः कुन्तयोधिनि ।
 कुतूहले कौतुकं स्यादभिलाषे महोत्सवे ॥
 तथा परम्परायाते मङ्गले हर्षनर्मणोः ।
 विवाहसूत्रगीतादिभोगयोरपि कौतुकम् ॥
 खड्गिको महिषीक्षीरे फेनसैनिकयो र्मतः ।

20 खटिका लेखनद्रव्ये कर्णरन्ध्रे च वीरणे ॥

- खटकः स्यादर्धमुष्टौ दोर्मूले खण्डिकं मतम् ।
 खनकश्चित्ततत्त्वज्ञे सन्धिचौरे च मूषके ॥
- मन्थाने खजकः प्रोक्तः खण्डिकश्चणके मतः ।
 खजाका तु भवेद्द्व्यां खुल्लकः स्वल्पनीचयोः ॥
- 5 खेटकं तु लघुग्रामे युद्धसाधनचर्मणि ।
 खेलकः पाकवल्मीकपूगकोशे शिरस्त्रके ॥
- ग्रन्थिकं पिप्पलीमूले दैवज्ञे गुग्गलौ तु ना ।
 ग्रन्थिपर्णे करीरे च सहदेवास्थपाण्डवे ॥
- गडुकः पाचभेदे स्याद्गण्डुकः कन्दुके मतः ।
 10 क्रूरकर्मणि गण्डुकः कथितः शब्दवेदिभिः ॥
- गण्डकी तु नदीभेदे गण्डकः शकुलार्भके ।
 गण्डकः खङ्गिनि ख्यातः सङ्ख्याविद्याप्रभेदयोः ॥
- अवच्छेदेऽन्तरायेऽपि गण्डकः समुदाहृतः ।
 गणकाख्या तु दैवज्ञे सङ्ख्याविदि निगद्यते ॥
- 15 गणिका यूथिकावेश्यातर्कारीतरुणीष्वपि ।
 गल्बर्कोऽर्काश्मचषके गर्तकं भूमिनिम्नके ॥
- गर्तिका तन्तुशालायां गर्भकं रजनौयुगे ।
 गन्धकः स्याद्वातुभेदे गन्त्रिकं शकटे मतम् ॥
- केशमध्यगते माल्ये गर्तकः परिकीर्तितः ।
 20 ग्रान्थिकः पण्डितजने गान्धिकः स्याच्च लेखके ॥

- गान्धिकश्चापि गदितः सुगन्धद्रव्यहारिणि ।
 ग्राहको घातिविहगे व्याधानां च ग्रहीतरि ॥
- गिरिका बालमूषायां कथ्यते शब्दवेदिभिः ।
 गुणकः स्याज्ज्योतिषिके गुच्छकः स्तबके मतः ॥
- 5 गुह्यको देवभेदेऽपि गुह्यकः स्यात्तु गो^१पिते ।
 गृह्यको निम्नके प्रोक्तस्तथा स्वच्छन्दचारिणि ॥
- गुण्डको मलिने धूलौ कलोक्तिस्नेहपात्रयोः ।
 गेन्दुकं कन्दुके प्राहुर्गैरिकं धातुरूक्मयोः ॥
- गोलको विधवापुत्रे जाराच्च मणिके गुडे ।
 10 गोरङ्कुः पक्षिजातौ स्यात्तथा नम्रकवन्दिनोः ॥
- गोणिका वृषवाह्ये स्यान्नौणिकस्तत्सहे वृषे ।
 घटिका स्यात्कालमाने तथा क्षुद्रघटेऽपि च ॥
- कृकाटिकायां च तथा घण्टिका कांस्यवादने ।
 घाण्टिकः^२ स्याद्वोधकरे धार्तिकः पिष्टपूरके ॥
- 15 घातुको मारके ख्यातो घुण्टकः पाद^३गेऽस्थिनि ।
 घोलकस्तु समूहे स्याद्वो^४लिका शाकभिद्यपि ॥
- धामार्गवे घोषकः स्याद्वोटकोऽश्वे निगद्यते ।
 चषकस्तु सुरापात्रे मधुमद्यप्रभेदयोः ॥
- चटकः कलविद्धे स्याच्चटका स्त्री स्यपत्ययोः ।
 20 चलुकः प्रसृतौ भाण्डभेदे चुलुकवत्पुमान् ॥

१चतुष्की मशकाह्यां चतुष्की यष्टिकान्तरे ।
चतुष्की मत्स्यह्यां स्यात् पुष्करिण्यन्तरेऽपि च ॥
चण्डिका तु भवेन्नौर्यां कोपनायां च योषिति ।
चरको ग्रन्थभेदे स्याच्चरकः स्थावरेतरे ॥

८ चणको धान्यभेदे च चर्चिको वाक्पटौ मतः ।
चन्द्रकः केकिपिच्छाङ्गे कर्पूरेऽपि च चन्द्रकः ॥
चम्पकं चाम्पके पुष्पे पीते^१ गौरे तु वाच्यवत् ।
चारकः पालकेऽश्वादेः स्यात्सञ्चारकबन्धयोः ॥

चाक्रिकः कुम्भकारे स्याच्चाक्रिकश्चक्रवर्तिनि ।
१० चिचकः स्यादग्नितरौ चिचकं तिलके मतम् ॥
चीनको देशभेदेऽपि चीनाकं स्यात्फलान्तरे ।
चीरको विक्रियालेखे शिखायां चूडिका मता ॥
भिक्षिकायां चीरिका स्याच्चुबुकान्तवसिकाधरे ।
चुम्बकश्चुम्बनपरे धूर्तायस्कान्तकामुके ॥

१५ बहुग्रन्थैकदेशज्ञे घटस्योर्ध्वावलम्बके ।
चूतकः कूपकेऽयाम्ने चूचुकं तु कुचाग्रके ॥
चुलुकः प्रसृतौ भाण्डभेदे^२ चलुकवन्मतः ।
चूलिका नाटकस्याङ्गे कर्णमूले च दन्तिनाम् ॥
चुल्लकी शिशुमारे च कुण्डलीभेदे कुलान्तरे ।
२० गण्डूषे चुलकं प्राहुर्मधुमासे तु चैचकः ॥

- चोलकौ^१ तु करीरे स्यान्नारङ्गे किष्कुपर्वणि ।
 कञ्चुक्यां चोलिका ख्याता चोरकर्मणि चौरिका ॥
- छत्रिका स्याद्भुजङ्गाश्यामातपत्रे तु छत्रकम् ।
 छत्राकं धरणीस्फोटे व्याजे छद्मकमीरितम् ॥
- 5 छलकः कुहके प्रोक्तश्छादकस्तु निगूहके ।
 घातुके तक्षके चापि छेदकच्छेदिकावुभौ ॥
- जनको नृपभेदे स्यात्तातेऽपि जनको मतः ।
 जतुकाऽजिनपत्र्यां स्याज्जतुकं हिङ्गुलाक्षयोः ॥
- जल्पाकस्त्वतिवाचाले वावदूकेऽपि जल्पकः ।
 10 जम्बुकः पश्चिमाशयाः पत्न्यौ नौचे च गद्यते ॥
- दृक्षान्तरे फेरवे च जम्बूक इति गद्यते ।
 जाहको घोड्भ्रमार्जारखजाकातुण्डिकासु च ॥
- जालकं कोरके प्रोक्तं कुलाये जालिनीफले ।
 आनाये दम्भभेदे च वस्त्रभेदे च जालिका ॥
- 15 जालिकाऽप्यङ्गरक्षिण्यां विधवाजालजीविनोः ।
 जालिकस्त्वर्णनाभे स्याद् ग्रामकूटे च धौवरे ॥
- जानकौ रामभार्यायां जङ्घास्ये स्यात्तु जाङ्घिकः ।
 १जीवन्त्यां जीविकामाहुस्तथा जीवनसाधने ॥
- जीवकः प्राणकेऽपि स्याच्छीर्षे स्यात्प्रीतसारके ।
 20 जीरकं जरणाख्ये स्यात्सुगते जिनको मतः ॥

- जूर्णको धान्यभेदे स्याज्जोङ्गकं क्षमिजै^१ मतम् ।
ज्योतिष्काः पञ्च चन्द्रार्कग्रहनक्षत्रतारकाः ॥
- भरकः क्षरणे प्रोक्तो भरकस्तोयनिर्भरे ।
भावुकः पिचुले प्रोक्तो द्योतदौप्तौ च भस्त्रिका ॥
- 5 भस्त्रिकोद्वर्तनमले^२ भिण्ट्यामुद्वर्तनांशुके ।
^३भृङ्गारिकायां भिस्त्रिका भिस्त्रिकाऽपि मता समा ॥
- कद्वङ्गे टुण्टुकः प्रोक्तष्टुण्टुकः शोणकाल्पयोः ।
^४डिम्बिका जलबिम्बे च कोणके कामुकस्त्रियाम् ॥
- तर्जको भीषकनरे तक्षकः पन्नगान्तरे ।
10 तक्षको वर्धकौ च स्यात्तर्कुक्स्तु मतोऽर्थिनि ॥
- तण्डकः खञ्जने फेने समासप्रायवाचि च ।
गृहदारुतरुस्कन्धमायाबहुलकेष्वपि ॥
- तन्त्रकं त्वहते वस्त्रे गुडूच्यां तन्त्रिका मता ।
तर्णकस्तु मतो वत्से त्र्यम्बकस्तु महेश्वरे ॥
- 15 तारको दैत्यभित्कर्णधारयोर्न द्वयोर्दृशि ।
कनीनिकायामृक्षेऽपि न पुमान् चातरि त्रिषु ॥
- तान्त्रिको ज्ञातसिद्धान्ते ग्रहस्ते तालिका मता ।
तिक्तकस्तु पटोले स्याद्रसभेदेऽपि तिक्तकः ॥
- तिलकं क्लोम्नि तिलकस्तुरङ्गे तिलकालके ।
20 सौवर्चले पुनः क्लीबे ना तु रोगद्रुभेदयोः ॥

चिशङ्कुर्नृपभेदेऽपि शलभे वृषदंशके ॥

तिन्दुको वृक्षभेदे स्यान्निलोकी विष्टपत्रये ॥

तुरुष्को देशभेदे स्यादपि जात्यन्तरे मतः ।

तुरुष्कः १सिल्हके ताम्रे तथा स्यात्पिण्डके क्वचित् ॥

5 तृषितेऽर्थिनि तृष्णक् २ स्यात्तोटकं वृत्तभिद्यपि ।

तूलिका शयनीयोपकरणे लेखसाधने ॥

तूष्णीको निष्क्रिये प्रोक्तस्तोदकः प्रेरके मतः ।

दर्शकः स्यात्प्रतीहारे दर्शयितुं ३ प्रवीणयोः ॥

दर्पकः पञ्चबाणे स्यादन्तको दन्तरुग्भिदि ।

10 दग्धिका ४ भिःसटायां स्याद्वाढायां ५ दंष्ट्रिका मता ॥

दलिकं तु मतं काष्ठे दमकस्तु नृपान्तरे ।

द्रावको ग्रावभेदेऽपि विदग्धे घोषकेऽपि च ॥

दारको बालकेऽपि स्याद्भेदके ६ त्वभिधेयवत् ।

दाधिकं ७ दधिसम्पन्ने दारुकः कृष्णसारथौ ॥

15 बैडालिके दाम्भिकः स्याद्वाचकं काष्ठदारणे ।

दीपकं वागलङ्कारे वाच्यवद्दीप्तिकारके ॥

दीप्यकञ्चाजमोदायां यवानीबर्हिचूडयोः ।

दीर्घिकाऽऽख्या पुष्करिण्यां तूलिकायां तु दूषिका ॥

तथा स्याल्लोचनमले गन्धकुश्यां तु ^१दुच्छकः ।

विहाराद्यवकाशेऽपि दूषकस्तु विदूषके ॥

^२देवको भूपभेदेऽपि देवको^३ कृष्णमातरि ।

दैहिकं देहसम्बद्धे देशिकस्तदपदेष्टरि ॥

5 दोलिका डोलिकायां स्यादोरकः सूचमाचके ।

धनिका स्यात्तु धन्याके धनिको धनवत्यपि ॥

धान्यकं धान्यमात्रे स्याद्भार्मिको धर्मचारिणि ।

धातकौ तरुभेदे स्याद्धानुष्कस्तु धनुर्धरे ॥

ध्रुवकस्तु मतः स्थाणौ गणिताङ्गे क्वचिन्मतः ।

10 धेनुका तु करिण्यां स्याद्धेनुको दानवान्तरे ॥

धेनुकं करणे स्त्रीणां धेनुसङ्घेऽपि तन्मतम् ।

नर्तकः स्यात्प्योटगले^४ केलके चारणे नटे ॥

नर्तकौ तु करेण्वां स्याल्लासिकायां च योषिति ।

नग्नकः क्षपणे नग्ने बाले नग्नक ईरितः ॥

15 नग्निका च कुमार्यां स्यान्नक्तकः कर्पटे मतः ।

नन्दकः स्याद्विष्णुखड्गे हर्षके कुलपालके ॥

नरको निरयेऽपि स्यादसुरेऽपि क्वचिन्मतः ।

नगौकाः पक्षिमात्रेऽपि नलिका सान्तरेऽस्थिति ॥

निरये नारकोऽपि स्यान्नारको निरयस्थिते ।

20 नारकं निरयोद्भूते नास्तिको वेदनिन्दके ॥

नालीकमञ्जे बाणि ना^१ तथा शल्याज्ञयोरपि ।

नाशकस्त्वन्तके रोगे शाकभेदे तु नालिका ॥

नाडिका कालमानेऽपि कण्डरायां च नाडिका ।

नायको नेतरि प्रोक्तो हारमध्यमणावपि ॥

5 नीलिका नीलिनीक्षुद्ररोगसेफालिकासु च ।

निर्मोको मोचने व्योम्नि तथा च फणिकञ्चुके ॥

निरोका भिक्षुमात्रेऽपि निन्दकस्त्वपवादके ।

रूप्याध्यक्षो नैष्किकः स्यान्नोदकः^२ प्रेरके मतः ॥

पराक^३स्तु व्रते खड्गे प्रसेकः सेचने च्युतौ ।

10 पद्मकं पद्मकाष्ठेभविन्दुजालकयोर्मतम् ॥

पक्षकः पार्श्वमात्रेऽपि पक्षद्वारे च संमतः ।

पताका वैजयन्त्यां स्यात्सौभाग्येऽङ्ग^४ध्वजेऽपि च ॥

पर्यङ्को मञ्चके प्रोक्तः पल्यङ्कोऽपि निगद्यते ।

प्रतिकूले प्रतीकः स्यात्तथाऽवयवमात्रके ॥

15 पर्शुकस्त्वायुधभिदि पर्शुका पार्श्वकौकसे ।

प्राणको जीवकतरौ पार्श्वकः सन्धिजीविनि ॥

पाशकः प्रासकश्चाष्टे प्रासिकः कुन्तयोधिनि ।

पावकोऽग्नौ सदाचारे वह्निमन्ये च चित्रके ॥

भस्मातके विडङ्गे च पातुको जलहस्तिनि ।

20 पतयालौ प्रपाते च^५ पातुकस्त्वभिधीयते ॥

पादुका पादरक्षिण्यां पालयिच्यां तु पालिका ।
पालङ्कः स्याच्छाकभेदे ^१पाटको वाद्यभिद्यपि ॥
पाटकश्च महाकिष्कौ तथा स्यात्कटकान्तरे ।
अक्षादिचालने मूलद्रव्यापचयरोधसोः ॥

5 पिण्याकस्तिलकल्को स्याद् हिङ्गुबाल्हीकसिल्लहे ।
पीतको वर्णभेदे स्यात् पिनाको रुद्रधन्वनि ॥

मञ्जूषायां तु पिटको विस्फोटे पिटको मतः ।
पिण्डकः सिल्लहे प्रोक्तः पिण्डिकाऽवयवान्तरे ॥

पिष्टको घृतपूपे स्थान्नेचरोगे च गद्यते ।
10 प्रियकः पीतसाले ^२स्यात्प्रियकश्चासिते मृगे ॥

पुलाकः ^३स्यात्तुच्छधान्ये सङ्क्षेपे भक्तसिक्थके ।
पुलकः कृमिभेदेऽश्मभेदे च मणिदूषणे ॥

^४गजान्नपिण्डे गन्धर्वे रोमाञ्चहरितालयोः ।
पुष्पकं रौतिकानेचरोगयो रत्नकम्बले(ङ्गणे?) ॥

15 कुबेरस्यापि याने स्यात्कासीसे च रसाञ्जने ।
लौहकांस्यमृद्गारशक्यामपि पुष्पकम् ॥

स्वर्णचूडे पूर्णकः स्थान्नासाङ्घ्रिच्यां तु पूर्णिका ।
पूलिका पूषिका चापि पोलिकायामुभौ मतौ ॥

पुत्रिका तु स्थपत्ये स्यात्पुत्रिका शालभञ्जिका ।

20 पुत्रकः पुमपत्येऽपि तथा मन्यनसाधने(?) ॥

तथैव शरभे धूर्ते^१ शैलवृक्षप्रभेदयोः ।

१रोमोज्जमे तु पुलकः पुण्यकं तु व्रतान्तरे ॥

पुष्पिका स्याल्लिङ्गमले पुण्ड्रकस्त्वतिमुक्तके ।

पुस्तकं लेखपत्रे स्यात्पृदाकुर्दृष्टिकेऽप्यहौ ॥

5 पृदाकुश्चित्रकतरौ व्याघ्रेऽपि च निगद्यते ।

पृषत्कस्तु खगे बाणे पृथुकश्चिपिटेऽर्भके ॥

प्रेरकः प्रेषकश्चोभौ कथितौ तु नियोजके ।

पेचकः करिलाङ्गूले^२ मूलोपान्ते च कौशिके ॥

मञ्जूषायां कदम्बे तु^३ वस्त्राधारे च पेटकः ।

10 पोलिकाऽपूपभेदे स्याद्^४ बाह्यारामे तु पौरकः ॥

फञ्जिका स्याच्छाकभेदे फलकं काष्ठपट्टके ।

फलकी मत्स्यभेदे स्याद्वाच्यवत्फलकान्विते ॥

बन्धूकं बन्धुजीवे स्यात्सम्बन्धिनि तु बन्धुकः ।

बन्धूकः पीतशाले^५ च स्यात्साक्षिणि तु बन्धकः ॥

15 बन्धकं स्याद्विनिमये पुंश्चल्यामपि बन्धकौ ।

बालिका कर्णभूषायां बालायां बालकः शिशौ ॥

मूर्खे^६ च बाधकः शत्रौ प्रतिकूले तु बाधकम् ।

बाध्यिका त्वौषधिभिदि नेत्रसारे^७ च बाध्यकम् ॥

बहुकः कर्कटेऽर्के^८ च दात्यूहे जलखातके ।

20 बैजिकं शिग्रुतैले स्याद्वैम्बिको विम्बजीविनि ॥

१ पुलको घर्मबिन्दौ स्यादिति मा० पाठः ।

२ ख. अधिकः पाठः ।

३ क. पुस्ता ।

४ क. ख. बाह्यायां

पौरको मतः । इति पाठः ।

५ क. सारे ।

६ ख. सौरे ।

- वैतालिके बोधकः स्यात्कालज्ञानिनि^१बोधकः ।
 ऋस्मकं स्याद्रोगभेदे भसिते भस्मकं मतम्^२ ॥
 वार्ताक्यां त्वथ भण्टाकी भण्डको हास्यकारिणि ।
 भविकं भावुकं भव्ये भावुको भगिनीपतौ ॥
 भालाङ्गः करपत्रे स्याच्छाकभेदे च रोहिते ।
 कच्छपे पुरुषश्रेष्ठे तथा स्मरहरेऽपि च ॥
 सूर्यावर्ताश्मभेदेऽपि जम्बुके भ्रामको मतः ।
 विषे च भ्रामकं^३ प्रोक्तं भारिको भारहारिणि ॥
 नृपान्तरे भीमकः स्याद्भीरौ भीरुकभीलुकौ ।
 10 यतिक्षपणयोः प्रोक्तो भिक्षुको भैक्षहारिणि ॥
 नृपान्तरे भीष्मकः स्याद्भीषको भयदर्शके ।
 भूमिका रचनायां स्यान्भूत्यन्तरपरिग्रहे ॥
 भूतीकमपि भूनिम्बदीप्यकर्पूरकतृणे^४ ।
 भौरिकः कनकाध्यक्षे भौतिकं^५ भूतनिर्मिते ॥
 15 अलिञ्जरे तु मणिको महिकामिहिके हिमे ।
 मरकः स्यान्महामार्यां मायिकः कुहके मतः ॥
 उदुम्बरे तु मशकौ मशकः सूक्ष्मजन्तुके ।
 रोगभेदे च मशको मधुको विहगान्तरे ॥
 मधुका मधुपर्ण्यां स्यान्मधुकस्तु मधुद्रुमे ।
 20 क्लीतके मधुकं प्राहुर्मधुकं त्वौषधान्तरे ॥

१ ख. विडङ्गकलघौतयोरिति पाठभेदः ।

२ ख. ए० इतः पादद्वयस्याधिकः पाठः ।

३ ख. भ्रामिकं ।

४ ख. दृणे ।

५ ख. भूति ।

- मण्डूकं बन्धभेदे^१ च मण्डूको दर्दुरे मतः ।
 मण्डूकपर्यायां मण्डूकी मल्लिका पानभाजने ॥
 मल्लिको हंसभेदेऽपि तृणशून्येऽपि मल्लिका ।
 मीने मृत्पाचभेदेऽपि मस्तिष्कं मस्तुलुङ्गके ॥
- 5 मन्दार्को वृक्षभेदे स्याद्वर्षाकालेऽप्युदीरितः ।
 मातृका धातृकामात्रोर्देवौभिर्द्वर्णमालयोः ॥
 मामकं तु मदीये स्यान्मामकः स्यात्तु मातुले ।
 मालिकः पक्षिणि, ग्रीवालङ्कतौ सरिदन्तरे ॥
 सप्तलायां च मालायां पुष्पाणां मालिका मता ।
- 10 मासिकं श्राद्धभेदेऽपि मृत्यर्थे मासिको मतः ॥
 मालकः^२ स्यादरिष्टे तु मासिकं मधुनि स्मृतम् ।
 मुण्डकः स्यात्तु ग्रामण्यां मूलकं पर्णमूलके ॥
 मृद्वीका हारह्वरायां^३ मेचकः शिखिचन्द्रके ।
 स्रोतोऽञ्जनेऽन्धकारे च श्यामले च निगद्यते ॥
- 15 मेनका हिमवत्पत्न्यामपि स्यादप्सररोभिदि ।
 बह्वनामथ सङ्घे तु मेलकः परिकीर्तितः ॥
 मोदको हर्षजनके खाद्यभेदे तु मोदकम् ।
 मोचकः कदलीशिग्रुनिर्मोचकविरागिषु ॥
 यमकं यमजे शब्दालङ्कारे संयमेऽपि च ।
- 20 याजकस्तु^४ गजे राज्ञो यज्वन्यप्यथ याज्ञिकः ॥

- याजके च कुथे चापि शब्दवेदिभिरीरितः ।
 याचको मार्गणे प्रोक्तो यवान्नेऽपि तु यावकः ॥
 याष्टीकः^१ स्याद्यष्टिधरे युतकं संशये युगे ।
 यूथिकाऽम्लानके पुष्पे द्रुमभेदेऽपि यूथिका ॥
 5 यौतकं युतयोर्देये स्त्रीवस्त्राञ्चलयुक्तयोः ।
 रजको धावके कौरे रसिको रसवत्यपि ॥
 रसालेऽपि रसालायां काञ्चीरसनयोः स्त्रियाम् ।
 रक्ताङ्गोऽथ प्रवाले स्याद्रक्तिका स्वर्णमानके ॥
 रक्तकोऽम्लानबन्धूकरक्तवस्त्रानुरागिषु ।
 10 रत्नकः कम्बले स्थातो रसकः काथधातुनि ॥
 येन वेश्यागृहे नीतो वत्सरस्तत्र राचकः ।
 क्लीबं स्यात्पञ्चरात्रे तद्राजसङ्घे तु राजकम् ॥
 राजिकाऽपि च केदारे राजसर्षपरेखयोः ।
 रौढकः पृष्ठवंशे स्याद्रौढकोऽप्यपमानकत् ॥
 15 रुचकः स्यादयैरण्डे रुचकं लवणे तथा ।
 रुचको बीजपूरद्रौ निष्के दन्तकपोतयोः ॥
 न द्वयोः सर्जिकाक्षारेऽप्यश्वाभरणमाल्ययोः ।
 सौवर्चलेऽपि माङ्गल्यद्रव्ये चाप्युत्कटेऽपि च^२ ॥
 रुचिकस्तु ऋषेर्भेदे रुचिकश्च नृपे क्वचित् ।
 20 रुण्डिका द्वारपिण्ड्यां च दूतिकायां रणक्षितौ ॥

१ याष्टीक इति ऋक्समर्थो माटकापाठः ।

२ क. ऽपि कटकेऽपि च ।

रूपकं नाटके मूर्ते काव्यालङ्करणेऽपि च ।
रेणुका च हरेणौ च जामदग्न्यस्य मातरि ॥

रेचकस्त्वौषधभिदि प्राणसंयमनेऽपि च ।
लक्षकः^१ स्यात्सूक्ष्मदृशि लम्बमाने तु लम्बकः ॥

5 योगान्तरे लम्बिका स्याद्वनुर्मध्ये तु लस्तकः ।
लतार्कस्तु पलाण्डौ स्याद्वस्त्र्यां लतिका मता ॥
लम्पाको लम्पटे देशे भुजिष्ठायां तु लज्जिका ।
लग्नकस्तु प्रतिभुवि मतं नृत्ये तु लास्यकम् ॥
लासको लसके लास्यकारिण्यपि मयूरके ।

10 पक्षिभेदे लावकः स्यात्तथा लवनकर्तरि ॥
लुब्धकस्तु मतो व्याधे लुच्चकः क्षपणे स्मृतः ।
लूणको भिदितपशौ लूचकं तूपनेचके ॥
लेखकः स्याल्लेखनके लेपकः परिमार्जके ।
लेण्डकं तु पुरीषे स्याल्लोणिका त्वौषधान्तरे ॥

15 लोचको मांसपिण्डेऽक्षितारकायां च कज्जले ।
ललाटाभरणे स्त्रीणां कदलीनीलवस्त्रयोः ॥
निर्वुद्धौ कर्णपूरे च मौर्व्यां भूक्षयचर्मणि^२ ।
मृगान्तरे लोहकः स्याल्लोभ्रकं त्वौषधान्तरे ॥

वरको वनमुङ्गे स्यात्कुटजे वत्सको मतः ।
20 भक्ष्यभेदे तु वटको वीणायां वल्लकीं विदुः ॥

- वर्चस्कं तु पुरीषे स्याद्वर्धकिः काष्ठतक्षके ।
व्यलीकमप्रियाकार्यवैलक्ष्येध्वति^१पौडने ॥
- व्यलीको नागरे प्रोक्तः पुंसि शब्दार्थवेदिभिः ।
वच्चकस्तु खले धूर्ते गृहबध्नौ च जम्बुके ॥
- 5 वराकः ^२सङ्गरे शोच्ये शङ्करेऽपि निगद्यते ।
व्यञ्जकः स्यादभिनये व्यञ्जकः कार्यस्तूचके ॥
- वसुकं ^३रौमके पुंसि शिवमल्ल्यर्कपर्णयोः ।
वर्णकश्चारणे^४ स्त्री तु चन्दने च विलेपने ॥
- द्वयोर्नील्यादिषु स्त्री स्यादुत्कर्षे काञ्चनस्य च ।
10 वर्त्तकस्तु खुरेऽश्वस्य वर्तिका विहगान्तरे ॥
- ^५वातकः शणपर्ण्यां स्याद्याधिभेदे च वातकः ।
वासुकिः सर्पराजे स्याद्दार्णिको वर्णकारके ॥
- अटरूपे वासकः स्याद्देशभेदे तु वाहिकः ।
वारकोऽश्वगतावश्वविशेषे च निषेधके ॥
- 15 वार्द्धकं वृद्धसङ्घाते वृद्धत्वे वृद्धकर्मणि ।
अङ्गुलीयकह्रीवेरपारिहार्येषु वालकम् ॥
- वाल्हीकस्तुरगे देशभेदे स्याद् धीरहिङ्गुनोः ।
अनयोरपि वाल्हीकं वाल्हिकं च निगद्यते ॥
- चायमाणे वार्षिकं स्याद्वर्षाकालभवेऽन्यवत् ।
20 सन्देशवाग्वाचिकं स्याद्वालुकं त्वेलवालुके ॥

वालुका सिकतायां स्याद्वालुकं भूषणान्तरे^१ ।

विपाकः पचने खेदेऽप्यसत्कर्मफलेऽपि च^२ ॥

कपोतपालिकायां तु विटङ्क इति गद्यते ।

वितर्कः संशये चोहे विवेकस्तु पृथक्कृतौ ॥

5 विवेकः सलिलद्रोण्यां विचारेऽपि च कथ्यते ।

विरोकस्तु प्रकाशे स्याद्विरेकः स्यात्प्रवाहणे ॥

विष्णुकः स्त्रीविलासे स्याद्वीजकस्तत्क्रियावति ।

वृश्चिकः श्रुककीटे स्याद्राश्याषधद्रुणेष्वपि ॥

वृषाङ्कः शङ्करे साधौ भस्मातकमहोक्षयोः^३ ।

10 वेदिका तु वितर्घां स्याद्वैदिको वेदवेत्तरि ॥

वैणुकं तु गजालाने वैणिको वेणुवादके ।

वैणिको वैणविके स्याच्छशाङ्कश्च कलाधिपे ॥

कर्पूरस्य तथा पिण्डे, शम्पाकश्चतुरङ्गुले ।

शस्त्रिका छुरिकायां स्याच्छङ्खः शम्बूकशब्दभाक् ॥

15 शङ्खकं कङ्कणभिदि शम्बूका जलशुक्तिषु ।

शस्त्रकौ स्यात्तरुभिदि शम्बुकः शूद्रतापसे ॥

घोङ्गे च गजकुम्भान्ते, शलाका कामशल्ययोः ।

शारिकायां च शस्त्रक्यां शस्त्रकौ पशुवृक्षयोः ॥

१ छत्रादिकाष्टीशरयोः शालूकं पद्मकन्दके ।

20 शालिका स्त्रीभगिन्यां स्याच्छाक्तिकस्तु तदायुधे ॥

१ ख. वाद्यको वाद्यकर्तारि, इति पाठभेदः ।

२ ख. कर्मणोऽप्यसदृक् फले, इत्यन्यथा पाठः ।

३ ख. आम्ना ।

- शारिका पक्षिभेदे स्याच्छाब्दिकः शब्दवेदिनि ।
 श्यामाकस्तृणधान्ये स्याद्रोगभेदे तु शीतिकः ॥
 शीतिकः शीतकाले च सुस्थिते दीर्घस्तत्रिणि ।
 शिरस्कं स्याच्छिरस्त्राणे शिशुकः शिशुमारके ॥
- 5 बालकोलूपिनोश्चापि शिबिका नरवाह्यके ।
 श्रूककः श्वारभेदे स्यात् किंशारौ श्रूककं^१ मतम् ॥
 श्रूककः प्रावटे प्रोक्तो रसेऽपि परिकीर्तितः ।
 रक्तप्रियङ्गौ गदिता शोधिका शोणकः पुनः ॥
 १टुण्डुके शौण्डिको मद्यकर्तर्यपि च हारके ।
- 10 सस्यको मणिभेदे स्याद्धान्यमात्रे तु सस्यकम् ॥
 स्यमीको वृक्षभेदे स्यात्स्यमीका नीलिकौषधौ ।
 सम्पाकस्तार्किके धृष्टे सम्पर्को मेलके रतौ ॥
 स्वस्तिको मङ्गलद्रव्ये चतुष्कगृहभेदयोः ।
 सरकः सौधुपाने स्यात्सौधुपात्रे^२क्षुसौधुनोः ॥
- 15 अच्छिन्नाध्वगपङ्क्तौ च सरकः समुदीरितः ।
 सभिकः स्याद् द्यूतकारे रशनायां तु सप्तकौ ॥
 युङ्गे समीकं निर्दिष्टं स्फटीकः स्फटिके मतः ।
 सायकस्तु शरे खड्गे^३स्थासको जलबुद्बुदे ॥
 स्थानिकः स्थायिनि मतः सार्पिष्कं घृतनिर्मिते ।
- 20 स्थायिको ग्रामरक्षार्थे स्नातकस्तु समावृते ॥

१ सस्यश्रूककर्मिति समस्तस्य सत्येतिवन्निर्देशोऽयम् ।

२ डण्डु, इति मातृकायामपपाठः ।

३ ख. माने ।

४ क. सा ।

स्थायुकोऽपि ग्रामपाले स्फूर्जकस्तिन्दुके मतः ।

सूचकः सौवनद्रव्ये बोधके पिशुने शुनि ॥

आतौ काके सूतकस्तु पारदे सूतकं जनौ ।

सृदाकुर्जलने चक्रे(वज्रे ?) पवने प्रतिसूर्यके ॥

5 'सृणिका त्वोष्ठयोः प्रान्तभागे निगदिता बुधैः ।

सेचकस्तु भवेन्मेघे वाच्यलिङ्गस्तु सेत्तरि ॥

सेवकस्तु प्रसेवे स्याद्वाच्यलिङ्गोऽनुजीविनि ।

सैन्यकः सैनिके प्रोक्तः सैन्यरक्षे तु सैनिकः ॥

सौप्तिकं युद्धरात्रौ स्यात्सोमाङ्गे सौमिकं मतम् ।

10 सौचिकः स्यात्सौवनके सौनिको वधभूमिगे ॥

हंसकं पादकटके हंसको मानसौकसि ।

यतौ सदाशिवेऽपि स्याद्वल्लकं रक्तसन्धके ॥

हाटकं तु सुवर्णे स्याद्वस्तिस्वहे तु हास्तिकम् ।

हालिकः कर्षके मूर्खे^१ भवेद्वास्ये तु हासिका ॥

15 हारकः कितवे चोरे गद्यविज्ञानभेदयोः ।

हीरकं तु भवेद्वज्रे हिण्डकोऽजस्रगामिनि ॥

^२हुडुको वाद्यभेदे स्यान्मत्तदात्यूहपक्षिणि ।

शब्दवेदिभिरप्युक्तं हृषीकं विषयेन्द्रिये ॥

हेरुकः स्याद्वज्रभेदे महाकालगणे तथा ।

20 हेरिको गूढपुरुषे ^३हेषको ह्रीविधायके ॥

१ लालायामित्यमरादयः ।

२ गौर्वाहिक इति वद्वौणोऽयम् । ३ ख. ऊऊको ।

४ ऋष्ट, अथक्तेशब्दे, इत्यस्मात्कार्त्तर्धे गुलि निष्पन्नस्यास्य ह्रीविधायकत्वमर्थम् ।

होलिका स्यात्कर्मभेदे स्यात्तद्विदि तु हौलिकः ।
 क्षणिकां विद्युति प्राहुः क्षारकः स्यात्तु जालके ॥
 तथा मत्स्यादिपिटके नीचे तु क्षुल्लको मतः ।
 १क्षुल्लकः शङ्खजातीयकौटपृष्ठस्थकीकसे ॥

- 5 क्षुरको वपनद्रव्ये गोक्षुरे तिलकद्रुमे ।
 क्षुरकः कोकिलाक्षे स्यात्क्षुब्धकः क्रोधमूर्च्छिते ॥
 प्रर्वतके श्लेषकः स्यादरातौ श्लोभको मतः ।
 श्लोभकस्तु समुद्रेऽपि श्लोदकः शोधके मतः ॥

॥ इति कचतृतीयम् ॥

॥ अथ कचतुर्थम् ॥

- अङ्गारकः कुरण्डे स्यादुल्मुकांशे महीसुते ।
 10 अङ्गारिकाऽङ्गारधान्यां तथा किंशुककुड्मले ॥
 अङ्गारिका चेक्षुकाण्डे गदिता शब्दवेदिभिः ।
 अलावलिमको भेके कोकिले पद्मकेसरे ॥
 स्यादश्मन्तकमुद्धाने १मल्लिकाच्छदनेऽपि च ।
 अश्मन्तको वृक्षभेदेऽनर्थको निष्प्रयोजने ॥
 15 अनामिकाऽङ्गुलीभेदे चण्डाले स्यादनामकः ।
 अनास्तिको वेदवाह्ये वेक्षिते स्यादरालकः ॥

अथाचकस्तु गदितः प्रतिग्रहविवर्जिते ।
 द्वारावरोधेऽर्गलिकाऽपटिका काण्डपट्टके ॥
 अनासिकस्तु विग्रे स्यात्पर्वतोर्ध्वे त्वधित्यका ।
 अट्टालिकाऽपि सौधाग्रे विधवाऽनलका मता ॥

5 आकल्पकस्तमोमोहग्रन्थावु^१त्कलिकामुदोः ।
 आक्षेपकोऽनिलव्याधौ व्याधे निन्दाकरेऽपि च ॥

मूषके स्यादाखनिकश्चोरे चापि च सूकरे ।
 आवेशिकः प्राघुणके चण्डे त्वाक्रोशको मतः ॥
 आगन्तुकः स्यादतिथौ वैश्ये त्वापणिको मतः ।

10 आम्रातकः पीतनके मता त्वा^२यल्लकाऽरतौ ॥
 आकालिकी विद्युति स्यादाखुभुक् तु बिडालके ।
 आस्थायिकोपलब्धार्थाऽऽलम्बकस्तु तताङ्गके ॥
 धात्रीफले त्वामलकं धात्र्यामामलकी मता ।
 आवेशिकं स्यादातिथ्ये विद्या त्वान्वीक्षिकी क्वचित् ॥

15 आवेदको ज्ञापके स्यान्मूर्खे त्वागारिको भवेत् ।
 आमोदको हर्षकारिण्यपि सौगन्धिके भवेत् ॥
^३आभासिकः क्वचिमे स्यादावेशिकस्तु प्राघुणे ।
 आटीककं तर्णकाल्याः स्थलीषु क्रीडने मतम् ॥
 इन्द्राणिका स्यान्निर्गुण्ड्यां दैवज्ञेश्णिकौ समौ^४ ।

20 उत्सारको दण्डधर उत्कण्ठोत्कलिके समे ॥

१ क. गन्ध उ । २ क. यच्छ । ३ ख. पु० नृपं पाठः ।

४ दैवज्ञोच्चयिको मतः । इति मा० पा०

- १ कथितोत्कलिकोत्कण्ठाहेलासलिलवौचिष्णु ।
 उपासकः सेवके स्यादूर्ध्वलोकस्त्रिविष्टपे ॥
- उपत्यकाऽद्रेरासन्नभूमावुक्ता मनीषिभिः ।
 एरण्डे १ तूरूवूकः स्याद् घटीयन्त्रे तु शाब्दिकाः ॥
- 5 उद्घाटकं विदुश्चोपधान उच्छीर्षकं मतम् ।
 एडमूकोऽन्यलिङ्गः स्याच्छठे वाक्श्रुतिवर्जिते ॥
- कटिल्लकस्तु पर्णासे वर्षाभूकारवेल्लयोः ।
 कपर्दको जटाजूटे धूर्जटेश्च वराटके ॥
- कर्कोटकः स्यान्मालूरकाद्रवेयप्रभेदयोः ।
- 10 कलविङ्गः स्मृतो ग्रामचटके च कलिङ्गके ॥
- कनीनिका तारकेऽक्ष्णः स्यात्कनिष्ठाङ्गुलौ च सा ।
 कलामकस्तु कलमे करशूकं नखे मतम् ॥
- कलन्दिका सर्वविद्या पृष्ठास्थनि १ कशेरुका ।
 कदम्बकः २ समूहे स्यान्मरीचादौ कटुचिकम् ॥
- 15 १ कम्पिल्लिकौर्षाधिभिदि १ कण्डोलः पिटके मतः ।
 १ कर्परिकाऽमृतासङ्गे भवेत्कट्टारिकाऽऽयुधे ॥
- कच्चुलिका तु कूर्पासे प्रकोष्ठे तु कलाचिका ।
 स्यात्कुलीरे कर्कटकः तथा राश्यन्तरेऽपि च ॥

१ ख. पु. इदं पादद्वयं नास्ति । २ ख. तूर । ३ क. कसे ।

४ (स्तु हंसे) इत्युभयपु. पाठः ।

५ ख. पु. नास्त्ययमर्धश्लोकः ।

६ कण्डोलः । इत्ययं पादः ककारादिलटतृतीये न्यायः ।

७ कपर्दि, इति मा. पाठः ।

कङ्कोलकं कोशफले बर्हिबर्हे कलापकः ।

केशप्रसाधनद्रव्ये तथा कङ्कतिका मता ॥

कार्तान्तिकस्तु दैवज्ञे कृतान्तस्य गणेऽपि च ।

काकरूकोऽप्युलूके स्यान्निःस्वे स्त्रीजितदम्भयोः ॥

5 दिगम्बरे भीरुके च स्यात्कामान्तक ईश्वरे ।

काकलकः कण्ठमणावूर्जे कार्तिकिको मतः ॥

भक्ष्यकारे कान्दविकः कारणिकः परीक्षके ।

कृपाशीले कारुणिकः कालीयकं च जोङ्गके ॥

अपि कावचिकं प्राहुर्बुधाः कवचिनां गणे ।

10 कामन्दको मुनेर्भेदे भीते कान्दिशीकः स्मृतः ॥

कापटिकोऽन्यमर्मज्ञे छात्रे स्यात्कालदेशिनि ।

अथ क्लीतकिका ^१नील्यां किरणाङ्को दिवाकरे ॥

भूलतायां ^२किञ्चुलको वनमुज्ञे कुलीनकः ।

निःस्वे (?) कुरवकः शोणाम्भानभिण्टिप्रभेदयोः ॥

15 कुरण्टकः पीतपुष्पाम्भानभिण्टिकयोः पुमान् ।

तुवर्यां च कुलाल्यां ^३च कस्तूर्यां (?) च कुलत्थिका ॥

कूष्माण्डकोऽस्रपभिदि फले कूष्माण्डकं मतम् ।

कूष्माण्डकस्तु कर्कारौ कुम्भ्यां कुमुदिका मता ॥

कूर्पासकः कञ्चुके स्याद्दृध्याजीवे कुसीदकः ।

20 कुमारकस्तु वरणे कार्तिकेयकबालयोः ॥

- कुन्दुरुकौ तु सल्लव्यां कुन्दुरुकस्तु^१ तद्भवे ।
 कुमालकस्तु सौवीरदेशे कुम्भाण्डकोऽसुरे ॥
 कुठेरकस्तु कथितः शब्दविद्भिः कठिञ्जरे ।
 कृपाणिकाऽसिपुत्र्यां स्यादसौ तूक्तः कृपाणकः ॥
- 5 कृकाटिका तु घाटायां कृकवाकुर्मयूरके ।
 कृकवाकुश्च सरटे तथैव चरणायुधे ॥
 कैराटकस्तु गदितः शब्दविद्भिर्विधान्तरे ।
 कोशातकौ^२ पटोल्यां च पुंसि^३ घोषककेशयोः ॥
^४स्यात्कौशलिकमुत्कोचे खड्गे कौश्लेयकं विदुः ।
- 10 कौलेयको निगदितः शुनि चापि महाकुले ॥
 कौमोदकौ गदाभेदे लोपामुद्रा तु कौषिकौ^५ ।
 भवेत्कौक्कुटिकोऽदूरप्रेरितास्त्रे च दाम्भिके ॥
 भण्डिनाराचोपधानग्रामणीषु खरालिकः ।
 भवेत्केलिकिले शस्त्राभ्यासभूमौ खलूरिका ॥
- 15 गवेधुका बीजभेदे गर्भपाकौ तु षष्टिके ।
 ग्रामेयकस्तु ग्रामीणे ग्रासे गुडेरकं विदुः ॥
 गिरियकः क्रीडनीये नृत्ये गुणनिकां विदुः ।
 तथा गुणनिकां प्राहुः शून्याङ्के पाठनिश्चये ॥
 ग्रैवेयकं न द्वयोस्तु मतं ग्रीवाविभूषणे ।
- 20 गोकण्टको गोक्षुरके स्थपुटे च गवां खुरे ॥

गोमेदकं मणौ पीते काकोले पचकेऽपि च ।
 वलिरे स्यान्नोकुलिकः^१ पङ्कस्यगव्युपेक्षके ॥
 गोजिह्विका शाकभेदे गोष्ठे गोस्थानकं^२ विदुः ।
 अथ घर्घरिका क्षुद्रघण्टावादिचदण्डयोः ॥

5 चर्चरीको महाकाले केशविन्द्यासशोकयोः ।
 चण्डालिका किन्नरायामुमायामौषधान्तरे ॥
 कोविदारे चमरिकश्चर्चरीकस्तु षट्पदे ।
 चण्डारिका भक्ष्यभेदेऽगदङ्कारे चिकित्सकः ॥

10 चक्रवाकश्च चक्राङ्के तथोक्तः कोकपक्षिणि ।
 चण्डातकं चलनकस्त्वर्धोरुकांशुके मतम् ॥
 अथ चातुरकश्चक्रगण्डौ पुंस्यभिधेयवत् ।
 गोचरे लोचनस्यापि चाटुकारे नियन्तरि ॥
 जर्जरीकं बहुच्छिद्रे^३ जरातुरे निगद्यते ।
 जलालोका जलौकायां प्रलये तु जिहानकः ॥

15 विषवैद्ये जाङ्गलिको जागरूकस्तु जाग्रति^४ ।
 जीवान्तको वागुरिके विषे जीवान्तकं मतम् ॥
 जीवन्तिका गुडूच्यां स्याज्जीवास्थशकवन्दयोः ।
 जीवन्तोका जीवद्वत्सा वृत्तौ जीवनिता मता ॥
 मृत्युलोके जीवलोकोऽमृतं जीवनकं मतम् ।

20 जीवातृकस्त्वौषधीशे^५ कृशकायुष्मतोरपि ॥

- तर्त्तरीकं वह्निचे स्यान्न द्वयोः पारगे^१ चिषु ।
 तित्तशाकस्तु खदिरे वरुणे पचसुन्दरे ॥
 फलचिके चिकटुकं गोक्षुरेऽपि चिवर्णकम्^२ ।
 चिकण्टको गोक्षुरके जलजस्थावरान्तरे^३ ॥
 5 चिपचकः स्यान्मालूरेऽप्यायुधे स्यात् चिशौर्षकम् ।
 रेखाचयान्विते भाले^४ चिपताकमितीरितम् ॥
 चिशौर्षको दैत्यभेदे तित्तिडीकं तथौषधे ।
 तीक्ष्णशूको यवे क्षारे काञ्चिके तु तुषोदकम् ॥
 काच्छ्यां मता तुवरिका शरे तेजनकाऽभिधः ।
 10 रङ्गाजीवे तौलिकिको बौद्धे तौतातिको मतः ॥
 तौर्यचिकं नृत्तगीतवाद्यचिकमुदीरितम् ।
 दलाढकः^५ स्वयञ्जाततिले प्रश्रन्यां च गैरिके ॥
 फेनखातकयोर्नागकेसरे च महत्तरे ।
 दयालुकः कृपायुक्ते दन्दशूकः सरीसृपे ॥
 15 दयालुकः कारुणिके^६ देशभेदे दशेरकः ।
 दासेरकस्तु करभे दासीपुत्रे च कीर्तितः ॥
 कर्चूरके द्राविडको देशे जात्यन्तरेऽपि च ।
 द्विन्नग्नको दुश्चर्मणि रूप्ये दुर्वर्णकं मतम् ॥
 वृद्धाजीवे^७ द्वैगुणिको द्वाःस्थे दौवारिको मतः ।
 20 अथाश्वानां गतावुक्तं सद्भिर्धौरितकं^८ त्विति ॥

१ स्तुकमिति मा. पाठः ।

२ त्रिकण्टके गोक्षुरके जनस्थाने त्रिकण्टकमिति मा. पाठः ।

३ ख. भोगे ।

४ क. टकः ।

५ दयालुकस्तु कारुण्य इति मा. पाठः ।

६ क. द्वौ ।

७ दौवारिकमिति मा. पाठः ।

नपुंसको भवेत्पण्डे, पोतवाहे नियन्तरि ।
 नियामकः कर्णधारेऽप्युक्तो, निश्चारकस्तथा ॥
 पुरीषस्य क्षये स्वैरे तथैव च समीरणे ।
 निर्ग्रन्थकः^१ स्यात्क्षपणे निष्फलेऽप्यपरिच्छदे ॥

5 निकोचकः^२ स्यादङ्कोटे कञ्चुके च निचोलकः ।
 एकान्ते निःशलाकः स्याद्वनमुङ्गे निगूढकः ॥
 निर्दिग्धिका भवेद् व्याघ्रां निन्दकेऽपि निवारकः ।
 निरर्थकोऽर्थशून्ये स्यादक्षपादे तु कथ्यते ॥
 नैयायिकोऽथ निस्त्रिंशायुधे नैस्त्रिंशिकं विदुः ।

10 प्रचलाकः शराघाते शिखण्डे च भुजङ्गमे ॥
 प्रकीर्णकं चामरे स्याद्विस्तारे ना तुरङ्गमे ।
 पर्यस्तिका परिकरे विटे पल्लवको मतः ॥
 प्रसूतिका तु सूतायां ककुभे तु प्रसेवकः ।
 प्रत्यनीकस्त्वरतौ स्याल्लताभेदे पटोलिका ॥

15 प्रयाणकं स्यात्प्रस्थाने क्षुद्रारामे प्रसीदिका ।
 प्रवाहिका संग्रहण्यां वमौ प्रच्छर्दिका मता ॥
 प्रवल्हिकावत्कथिता कथायां च प्रहेलिका ।
 टङ्कणे स्यात्पाचनकः प्राङ्निवाकस्तु कीर्त्यते ॥
 व्यवहारेष्वधिकते पत्तौ पादातिको भवेत् ।

20 पाञ्चालिका^३ वस्त्रकृतपुत्रिकायां निगद्यते ॥

१ —गन्धकः इत्युभयपुं० पाठः ।

२ स्तु वङ्कोटे, इति क. ख. पुं० पाठः ।

३ वस्त्रकृत, इति मा. पाठः ।

- आगन्तौ स्यात्प्राधुणको^१ वृत्ते प्रामाणिकं^२ विदुः ।
 प्रालम्बिका हारभेदेऽप्यथ सौवनसाधने ॥
 सूत्रे पिप्पलकं प्राहुस्तथा वक्षोजवृन्तके ।
 तगरे मदनाख्ये च तरौ पिण्डीतको मतः ॥
 ५ पिचण्डिका पिण्डिकाख्ये देहस्यावयवे भवेत् ।
 अथ पुष्कलको गन्धमृगे क्षपणकीलयोः ॥
 पुण्डरीकं सिताम्भोजे सितछत्रे च भेषजे ।
 पुंसि व्याघ्रेऽग्निदिङ्गागे कोशकारान्तरेऽपि च ॥
 वर्द्धापके(ने) भवेत्पूर्णानकं च पटहे तथा ।
 १० सारसे पुष्कराङ्कः स्यात्पृषदाज्ये पृषातकम् ॥
 पृषातको देवभेदे^३ फर्फरीकश्चपेटके ।
 फर्फरीकं मार्दवे स्यात्^४ तरुभेदे फणिज्झकः ॥
 तपस्ये स्यात्फाल्गुनिको देशे जातौ च बर्बरे ।
 बलाहको गिरौ मेघे दैत्यनागविशेषयोः ॥
 १५ बलान्तको महेन्द्रेऽथ वसन्तर्तौ बलाङ्गकः^५ ।
 जम्बूफले बार्हतकं कलिद्रौ तु विभीतकः ॥
 कण्टकार्यां बृहतिका नृपे भट्टारको भवेत् ।
 भयानको भवेद्याघ्रे रसे राहौ भयङ्करे ॥
 भस्मातकस्तरुभिदि भृङ्गे अमरकस्तथा ।
 २० गैरिकेऽपि अमरकस्तद्वत्स्याच्चूर्णकुन्तले ॥

भार्याटिकः पुमान् भार्यानिर्जिते च मृगान्तरे ।
भूरूढकं तु छत्राके तथा भृष्टामिषे मतम् ॥

भवेन्मरुवकः पुष्पभिच्छल्यद्रुफणिज्जके^१ ।
मण्डोदकं चित्ररागे भवेदातर्पणेऽपि च ॥

5 मतं मण्डलकं कुष्ठभेदे बिम्बे च दर्पणे ।
सस्यभेदे मर्कटकस्तथा वानरलूतयोः ॥

मयूरकस्त्वपामार्गे क्लीबं तुत्याञ्जने मतम् ।
मधूलिका मधुश्रेण्यां जलजे तु मधूलकः ॥

10 मधुद्रुमेऽथ कथितो धान्यभेदे मयुष्ठकः ।
मङ्गल्यको मसूरे स्यात् क्लीबे मङ्गलकर्मणि ॥

मकुष्ठकस्तु मुञ्जे स्यान्मूर्व्यामुक्ता मधूलिका ।
भवेन्मधुरको जीवकाख्ये तु धरणीरुहे ॥

मक्कलको निकुम्भेऽपि मृगतृष्णा मरीचिका ।
दध्याज्यमधुसंयोगे मधुपर्कमितीरितम् ॥

15 हारभेदे माणवको बाले कुपुरुषे बटौ ।
मध्वासवे माधवको राधे मद्ये नपुंसकम् ॥

मृष्टेरुको वदान्येऽपि मृष्टाशिन्यतिथिद्विषि ।
मेधाविको विदि ज्योतिषिके मौहूर्तिको मतः ॥

१ क. ज्जके । २ मकु, इति मा. पाठः । ३ ख. मयू ।
४ क. मधु । ५ ख. मधुपाकस्तु पाणिते । ६ ख. रान्धे ।
७ मिष्टेरुको वदान्येऽपि मिश्रिन्यतिथिविद्विषि, इति माटकापाठः ।

- यवान्नीकाऽजमोदायां यायजूकस्तु योजके ।
 स्याद्याञ्जयाऽऽप्ते^१ याचितकं युवतीनां तु संहतौ ॥
 भवेद्यौवतकं चाथ दिवसे स्याद्रतर्द्धिकम् ।
 सुखस्नाने^२ मङ्गले च, राजन्यकमुदीरितम् ॥
- 5 राज्ञां सङ्घे राधरङ्गुर्भवेत्सीरे च शीकरे ।
 घनोपले रैवतको गिरौ रोहितकस्तरौ ॥
 ललाटिका पत्रपाश्या मालाभेदे ललन्तिका ।
 ललामकं विभूषायां मूले लामज्जकं विदुः ॥
 लालाटिकः प्रभोर्भावदर्शिन्याश्लेषणान्तरे ।
- 10 कार्याक्षमे च गदितस्त्वथ लाक्षणिकः पुनः ॥
 सामुद्रिकज्ञेऽग्निशिखातरौ लाङ्गलिकी मता ।
 भवेत्स्त्रावणिकं सर्वं यद्यस्त्रवणसंस्कृतम् ॥
 लेखहारे लेखनिको यः स्वहस्तेन वा लिखेत् ।
 लेखेषु परहस्तेन, चक्रवाले तु पर्वते ॥
- 15 लोकालोको लोहितकः पद्मरागमणौ मतः ।
 वक्रोष्ठिका च हसने स्मृतं चोचे वराङ्गकम् ॥
 वर्त्तरूकः काकनीडे नदीभेदे जलावटे ।
 वनीपको याचनके यानपात्रे वह्निचकम् ॥
 आम्रातके वर्षपाकी पञ्चाङ्गुले व्यडम्बकः ।
- 20 वरारकं वज्रमणौ रज्जौ तु स्याद्वराटकः ॥
 वराटकः पद्मबीजकोशे चापि कपर्दके ।
 वरण्डकस्तु मातङ्गवेद्यां यौवनकण्टके ॥

- वरण्डको वर्तुले^१ च गदितस्तत्त्ववेदिभिः ।
 वडवाग्नौ वाणिजको^२ विदितश्च वणिज्यपि ॥
 वासन्तिका लताभेदे भारयष्टौ विहङ्गिका ।
 वृद्धाजीवे वार्धुषिको वावदूकस्तु वाग्मिनि ॥
 ५ वाद्यालकस्तु घण्टादौ वागुरिकस्तु^३ जालिके ।
 विनायकस्तु गरुडे जिनभेदे गुरावपि ॥
 विनायकापि रण्डायां हेरम्बे तु विनायकः ।
 विकृणिका स्यान्नासायां वैणिके तु विकृणिकः (!) ॥
 १० वितुन्नकस्तु धान्याके^४ भाटामलमयूरके ।
 वितुन्नकं हेमतारे तिलके स्याद्विशेषकम् ॥
 नेतर्येकार्थसम्बन्धे^५ प्राहुः श्लोकचयेऽपि तत् ।
 विछन्दकः^६ प्रभेदेषु निन्दके तु विदूषकः ॥
 १५ विषान्तकः स्मरहरे हरिताले विडालकम् ।
 विकर्णिको देशभेदे पादस्फोटे विपादिका ॥
 विरूढकं तु छत्राके कूपके तु विदारकः ।
 विप्रश्नकस्तु दैवज्ञे पामायां स्याद्विचर्चिका ॥
 वृन्दारकः स्यादमरे वृषभाङ्गो महेश्वरे ।
 २० वैदेहकस्तु श्रृङ्गायां वैश्येनोत्पन्नसन्ततौ ॥
 वैतालिको बोधकरे पटौ वैज्ञानिको मतः ।
 वार्तावहे^७ वैवधिको भवेद्वैमानिकोऽमरे ॥

१ क. जिको । २ क. रौकस्तु । ३ क. वितुणिकं तु ।

४ क. सटामाणा । ५ ख. ज्ञे । ६ ईश्वरसङ्गनामित्यस्यादिः ।

७ ख. विशान्त । ८ श्रृङ्गाद्वैश्यायामुत्पन्नो वैश्याद्वाक्षणासुत्पन्नो

वा वैदेहक इति कोशान्तरे । ९ हरे इति मा. पाठः ।

- मणिकारे वैकटिको मृत्ये वैतनिको मतः ।
 वैरङ्गिको विरागाहं शास्त्रे वैशेषिकं भवेत् ॥
 १ आस्फोटन्यां २ वेधनिका वैतंसिकस्तु सौनिके ।
 वैहासिको हास्यजीवे भवेदैनयिको रथे ॥
- 5 वैनाशिकः स्यात्क्षणिकपरतन्त्रोर्णनाभयोः ।
 शतानीको भवेदृद्धे राजभेदे तथा मुनौ ॥
 क्षुद्रशङ्खे शङ्खनकः शरलक्ष्ये शरव्यकम् ।
 शालावृकः शृगाले स्यात्सारमेये बलीमुखे ॥
 शाकुनिको वागुरिके नभः आवणिको मतः ।
- 10 शिखण्डिकः काकपक्षे भवेदपि शिखण्डिकः ॥
 शिवानकं पितृवने ३ वदन्ति विबुधा जनाः ।
 श्रीवृक्षकमिति प्राहुरावर्तं हयवक्षसि ॥
 श्रीपर्णिका तु कुम्भ्यां स्याच्छृङ्गाटकं चतुष्पथे ।
 शृङ्गाटकं तथा वारिकण्टके च निगद्यते ॥
- 15 शृगालिका शिवायां स्यात् चासादपि पलायने ।
 शेफालिका तु ४ निर्गुण्ड्यां शेलौ श्लेष्मातकं विदुः ॥
 सन्तानिका तु क्षीरादिसारमर्कटजालयोः ।
 ५ सतीनकः कलाये स्याद्भवेत्संकुसुकोऽस्थिरे ॥
 संवर्तिका नवदले त्वौर्वे संवर्तको मतः ।
- 20 प्रलयेऽपि भवेत्क्लीबं बलरामायुधे मतम् ॥

संवाहकस्त्वङ्गमदे^१ दूत्यां सञ्चारिका मता ।
 सञ्चारिका च कुट्टिन्यां ^२घ्राणेऽपि युगलेऽपि च ॥
 समुज्जकः सम्पुटके वरदे तु समर्थकः ।
 सङ्घाटिका^३ तु कुट्टिन्यां युग्मे च जलकण्टके ॥

5 सङ्घट्टकः सन्धिकरे तरुभेदे समष्टिका ।
 सन्दंशको लोहयन्त्रे तथा सन्दंशिका मता ॥
 स्वाभाविकं स्यात्सहजे सभ्ये सामाजिकः स्मृतः ।
 सांयाचिकः पोतवणिग् दुःखे सांसारिकं मतम् ॥
 सापत्निका^४ स्यादध्यूढोद्वाहे साम्बन्धिकं विदुः ।
 10 रसनायां सारसिकं ^५स्वर्जिंशारे सुवर्चिका ॥

सुप्रतीकः शोभनाङ्गे मतश्चेशानदिग्गजे ।
 सुगन्धिको महाशालौ वस्त्रभेदे सुचेलकः ॥
 सुरूहको गर्दभाभहये हेम्नि सुवर्णकम् ।
 सुषेणिका स्यात् चिह्नि पित्तले तु सुलोहकम् ॥

15 सुपार्श्वकस्तरुभिदि सुरलोकस्त्रिविष्टपे ।
 भक्ष्यकारे स्वेदनिकः क्लीवे स्वेदार्थकौषधे ॥
 भवेत्सैकतिकं ^६मातृयात्रामङ्गलसूत्रयोः ।
 चिषु^७ संन्यस्तसन्देहजीविक्षपणकेष्वपि ॥
 सैद्धान्तिकः प्राश्निके स्यात्सोमवल्कस्तु कट्फले ।
 20 तथैव श्वेतखदिरे सोमवल्क इतीरितः ॥

१ ख. दे । २ ख. मा । ३ कुट्टिका, इति मा. ।

४ लिका इति मा. । ५ सर्जे, इति मा. । ६ ख. मातृपाश ।

७ तथा इति मा. ।

- सौगन्धिकं तु कल्हारे पद्मरागे च कतृणे ।
 सुगन्धव्यवहारज्ञे १ गन्धके स्यात्तु पुंस्यपि ॥
 २ सौराष्ट्रिका तुवर्यां स्याद्विषभेदे तु पुंस्यपि ।
 सौवस्तिकः पुरोधाः स्याद् हव्यपाकश्चरौ मतः ॥
 5 हसन्तिकाऽङ्गारधान्यामभयायां हरीतकी ।
 हल्लीसकं तु स्त्रीन्त्ये ३ यन्ता हस्तिपकः स्मृतः ॥
 स्यात्क्षुद्रघण्टिका क्षुद्रधान्यघोरापगान्तरे(?) ।
 ॥ इति कचतुर्थम् ॥

॥ अथ कपञ्चमम् ॥

- अनेडमूकः कथितः शठे वाक्श्रुतिवर्जिते ।
 क्रकचेऽसिपत्रकं स्याद्वन्दारावभिवादकः ॥
 10 अवसक्थिका परिकरे छुरिका त्वसिपुत्रिका ।
 दृष्टरि व्यवहाराणां कथयन्त्यक्षदर्शकम् ॥
 लुब्धेऽभिलाषुकं प्राहुर्जाबाले त्वजजीविकः ४ ।
 ५ हसन्त्यामग्निकार्ये च निगदन्त्यग्निकारिकाम् ॥
 अहंपूर्वमहंपूर्वमित्यहंपूर्विकां विदुः ।
 15 तोययन्त्रेऽरघट्टकः पादावर्ते च कीर्तितः ॥

१ हरिताले तु मा. पाठः ।

२ ख. पु. नाय पाठः ।

३ ख. पु. तालवूकोऽश्वविक्रयी, इति पाठभेदः । ४ ख. कं ।

५ हसन्त्यामङ्गारधानिका इत्यमरः ।

वासकास्थौषधभिर्दि प्रवदन्त्याटरूपकम् ।

गर्भागारेऽपवरकः खङ्गिके त्वसिधारकः ॥

स्यादन्तर्वेशिकश्चावरोधिकोऽन्तःपुराश्रिते ।

कुटुम्बपोषणव्यग्रे त्वभ्यागारिक ईरितः ॥

5 आनुमानिक इत्याहुस्तार्किके नरि तद्विदः ।

अयःशूलिक इत्युक्तः क्रूरकर्मरते नरि ॥

कान्तार्थिनीं तु वनितां कथयन्त्यभिसारिकाम् ।

मुक्तास्फोटेऽब्धिमण्डूकौ रथद्रावर्तिमुत्तकः ॥

अतिसारयुते पुंसि कथितस्त्वतिसारकौ ।

10 स्यादम्बलोणिकाऽम्बुष्टा छुर्यां स्यादसिधेनुका ॥

तथासिपुत्रिका हृष्टाध्यक्षे स्यादधिकर्मिकः ।

अन्नकोष्ठकमित्याहुर्धान्यागारे कुसूलके ॥

शस्त्रसंमार्जनकरे त्वसिधावक इत्यपि ।

पादादीनां^१ परिकरे प्रवदन्त्यवसक्थिकाम् ॥

15 नासानुगतवर्णेषु प्रवदन्त्यनुनासिकान् ।

^२अजगन्धाऽभिधामाहुर्बर्बरीं शाब्दिकोत्तमाः ॥

स्यादाच्छुरितकं हासनखराघातभेदयोः ।

गजाजीवे तु गदितः शाब्दिकैरिभपालकः ॥

^३इन्द्रलुप्तकमित्याहुः खल्वाटे खलु तद्विदः ।

20 उग्रनासिक उन्नासे तृष्णायामपलासिका ॥

१ ख. दिना ।

२ कपञ्चमप्रकरणादजगन्धिकानिति न्याय्यम् ।

३ इन्द्रलुप्तकं, इति माटकायामपपाठः ।

- ऊर्ध्ववाससि सर्वत्र कथयन्त्युत्तरीयकम् ।
 स्यादुरःसूचिका मुक्तामालायामुपहालकः ॥
 कुन्तलानां प्रदेशे स्यादूर्ध्वज्ञावूर्ध्वजानुकः ।
 स्यादुलूखलकं क्लीबे गुग्गुलावुपकारिका ॥
 5 उपकर्चां पिष्टभेदे तथैव स्यान्नृपालये ।
 १उष्णोदकं वारिभेदे विदार्यामृक्षगन्धिका ॥
 हारे स्यादेकयष्टिका वालुके त्वेलवालुकम् ।
 चोरे त्वैकागारिकाः स्यान्मण्डले तूपसूर्यकम् ॥
 मतोपकुञ्चिका २तुत्या बन्धके त्वौपरोधिकः ।
 10 कक्षावेक्षक इत्युक्तः शुद्धान्तोद्यानपालयोः ॥
 रङ्गाजीवे कवौ ३ षिङ्गे द्वाःस्थे च कटखादकः ।
 खादके काचकलशे बलिपुष्टे च जम्बुके ॥
 राजर्षिभेदे च तथा पूतिके कलिमारकः ।
 द्विपार्भके समुद्दिष्टः करिशावक इत्ययम् ॥
 15 ४कथयन्ति विदर्भेषु विद्वांसः क्रथकैशिकम् ।
 काकतिन्दुक इत्युक्तः काकपौलुकदृक्षके ॥
 यथा बृहत्यां कथिता शब्दज्ञैः कण्टकारिका ।
 तथैव चिद्वृत्ति प्राहुः पण्डिताः कालमेषिकाम् ॥
 काकजङ्घातरौ काकनासिकेति निगद्यते ।
 20 उदुम्बरे विडङ्गे च कृमिकण्टकमीरितम् ॥

१ उष्णोदकमिति कपञ्चमेऽयुक्तम् ।

२ ख. दृष्ट्या ।

३ रवौ, इति मा. ।

४ ख. अधिकः पाठः ।

५ ख. रक्तके ।

वदन्ति च समुद्योगे कोशेषु कियदेतिकाम् ।
 कुलबालिका कुलस्त्री सैव स्यात् कुलपालिका ॥
 कुटहारिका भुजिष्ठा चुक्रे तु कुण्डगोलकं कथितम् ।
 पत्न्यास्त्ववरजातायामपि स्यात्केलिकुञ्चिका ॥

5 कोरदूषक इत्युक्तः सस्यभेदे कियत्यपि ।
 द्वैपायनस्य जननी प्रसिद्धा गन्धकालिका ॥
 स्त्रीवेषधारी पुरुषो नाद्योक्तौ गणिकाज्जुका ।
 गणिकारिकाऽग्निमन्थे लम्बिका गलशुण्डिका ॥

कुटजे गिरिमल्लिका कूपके गुणवृक्षकः ।
 10 मुसल्यां गृहगोधिका गोजागरिकमित्ययम् ॥
 मङ्गले कण्टकारे नाप्यथ स्याद्वनगोलकः ।
 सुवर्णरूप्ययोर्मिश्रीभावेन परिवर्तने ॥
 चन्द्रिकायां यथा प्राहुः शब्दिकाश्चन्द्रगोलिकाम् ।
 दद्रुघ्ने च तथा वृक्षे चक्रमर्दकमूचिरे ॥

15 चक्रजीवक इत्युक्तः कुलाले चक्रजीविकः ।
 लेखके स्याच्च चिचञ्जे चिचजीवक इत्यपि ॥
 सौदामिन्यां च खद्योते गदिता चिलिमीलिका ।
 अथो जलकरङ्कः स्यान्नालिकेरफलेऽपि च ॥
 शङ्खे जललतायां च वारिवाहे च कीर्यते ।

20 काकोलीराजशफरमत्स्ययोर्जलतापिकः ॥
 जलवारकोऽथ सेतौ हरिरेव जगन्नायकस्त्वेकः ।
 जगताञ्जनको ब्रह्मा जङ्घाकरिकस्तु जङ्घाले ॥

लौहजालमये अङ्गरक्षणसाधने वर्मभेदे अङ्गरक्षणसाधन-
मात्रे त्रि० । भावे ल्युट् । देहतापे न० ।
अङ्गराग पु० अङ्गं रज्यतेऽनेन रज्ज-करणे घञ् । अङ्गलेपने
कुङ्कुमादौ । भावे घञ् । अङ्गस्य विलेपने पु० ।
अङ्गराज पु० अङ्गानां जनपदानां राजा अच् समा० ।
अङ्गदेशाधिपे, कर्णे च तत्कथा अङ्गाधिपश्च दृष्ट्या ।
अङ्गन्तपादयोऽप्यत्र ।
अङ्गराज् पु० अङ्गेषु तन्नामकदेशेषु राजते राज-क्तिप् ७त० ।
अङ्गदेशाधिपे कर्णे, तद्देशराजमात्रे च ।
अङ्गरुहं न० अङ्गे रोहति रुह-क्तिप् ७त० । देहजे लोमके-
यादौ । “विहङ्गराजाङ्गरुहैरिवायतैरिति” माघः ।
अङ्गलेप पु० अङ्गं लिप्यतेऽनेन लिप-करणे घञ् ईत० ।
अङ्गरागद्रव्ये । भावे घञ् ७त० । देहे चन्दनाद्यनुलेपने ।
अङ्गव न० अङ्गे स्थावयने वाति अन्तर्भवति अतिशेषणात् सङ्कु-
चिताङ्गमिव भवति वा-ङ् ७त० । शुष्कफले ।
अङ्गविकल त्रि० अङ्गेन विकलः । देहव्याकुलतायुक्ते ।
अङ्गविकृति पु० वि-ङ्-क्तिन् अङ्गस्य विकृतिश्चालनादि-
र्यस्यात् ५त० । (मृगोनाडा) इति ख्याते अपस्माररोगे ।
ईत० । अङ्गस्य विकारे स्त्री ।
अङ्गविच्छेप पु० वि-क्षिप-घञ् अङ्गस्य विच्छेपः चालनं यत्न
व० । अङ्गुल्यादिविन्यासभेदेन देहचालनरूपे न्यले ।
तङ्गेदादि यथा । “देहस्या प्रतीतो यस्तलमान-
समाश्रयः । सविलासोऽङ्गविच्छेपोऽन्यमित्यभिधीयते ।
ताण्डवञ्च तथा लासं द्विविधं न्यलेष्यते । मेवल-
वङ्कुरूपञ्च ताण्डवं द्विविधं मतम् । अङ्गविच्छेप
बाह्व्यं तथाभिनयश्चान्यता । यत्न सा मेवलस्तस्या
देश्येति नाम लोकतः । छेदनं भेदनं यत्न बहुरूपा सुखा-
बली । ताण्डवं बहुरूपान्तत् दारुणात् गलमूर्जितः ।
हुरितं यौवतश्चेति लासं द्विविधश्चरते । यत्नाभिनय-
भावाद्ये रसैराह्वयचुम्बनैः । नायिकानायकौ रङ्गे न्यले-
तन्मुखुरितं हि तत् । मधुरं बल्लोलाभिर्नदीभिर्गन्ध न्यलेते
वशीकरणविद्यायां तत्क्षालं यौवतं मतम् । गेयादुत्तिष्ठते
वाद्यं वाद्यादुत्तिष्ठते लयः । लयतालसमारब्धं ततोऽन्यं प्रव-
र्त्तते इति सङ्गीतदानोदरः । भावे घञ् । अङ्गचालने ।
अङ्गविद्या स्त्री अङ्गरूपा व्याकरणादिशास्त्ररूपा विद्या
ज्ञानसाधनम् । ज्ञानसम्पादके व्याकरणादिशास्त्रे ।
प्रत्यक्षाणि अङ्गानां देहावयवानां चेष्टादिना शुभाशुभबोधके
क्रीतिरङ्गे शास्त्रे च । सा च विद्या उच्चैर्संज्ञितायां दर्शिता

यथा “अथाङ्गान्यूर्वोष्ठस्तमष्टपणपादं च दग्धना भुञ्जी-
हस्तौ गण्डौ कक्षगलनस्राङ्गुष्ठमपि यत् । सगङ्गां कक्षांस-
श्रवणगुदसन्धीति पुरुषे, स्त्रियां श्रूणासास्त्रिग्वलिकटिमु-
लेखाङ्गुलिचयम् ॥ जिह्वा जीवा पिण्डके पाणिशुम्भं
जङ्घे नाभिः कर्णपातो ककाटी । वक्त्रं पुष्टं
जत्वजान्स्थिपार्श्वं हृत्तात्वची मेहनोरस्तिकं च ॥
नपुंसकाख्यं च शिरो ललाटम् आश्वादासं सौर-
परैश्चरेण । सिद्धिर्भवेच्छात नपुंसकैर्नो रुक्मकै-
भेग्नकैश्च पूर्वैः ॥ स्पष्टे वा चालिते पापि पादा-
ङ्गुष्ठेऽक्षिरुग् भवेत् । अङ्गुल्यां दुहितः शोकं शिरो-
धत्ते नृपाद्भयम् ॥ विप्रयोगसूरसि स्वगात्रतः कटा
हृतिरभयदा भवेत् । स्वात्मियाप्रभिरभ्यङ्ग्य कर्पटं
पृच्छतश्चरणपादयोजितः ॥ पादाङ्गुष्ठेन विलिखेद्भूमिं
क्षेत्रोत्थचिन्तया । हस्तेन पादौ कण्ठेऽन्तस्य दासीभया
च सा ॥ तालभूर्जपटदर्शनेऽंशुकं चिन्तयेत्कण्ठपास्थिभङ्गा-
गम् । व्याधिराश्रयति रज्जुजालकं यत्कालं च समवेष्ट्य
बन्धनम् ॥ पिप्पलीमरिचशुण्ठिवारिदैर्भोज्यैश्च वसमाभ्यु-
जीरकैः । गन्धसांसिगतपुष्पया वदेत् पृच्छतस्तगरक्षेप
चिन्तनम् । स्त्रीपुरुषदोषपीडितसर्वाध्वस्तार्थधान्यतनया-
नाम् । द्विचतुःषट्पदक्षितीनां विनाशतः कीर्त्तिर्नैर्दृष्टैः ॥
न्ययोधसधूकतिन्दु कजम्बूलाक्षरदरिजातिफलैः । धनकन-
कपुरुषलोहांशुकरूपोदुम्बराप्रिरपि करणैः ॥ धान्यपरि-
पूर्णपात्रं कुम्भः पूर्णः कुटुम्बद्विकरौ । गजगोशुनं
पुरीषं धनयुवतिश्च हृदिनाशकरम् ॥ पशुहस्तिमहिषपङ्कज-
रजतव्याघ्रैर्लभेत सन्दृष्टैः । अविधननिवसनमनयज
कौशेयाभरणसङ्घातम् ॥ पृच्छा दृष्ट्वावकसुपरिग्राह्य
दर्शने नृभिर्विहिता । मितव्युत्तार्थभया गणिकानुपसृति-
कार्यकता ॥ शाक्योपाध्यायार्हताभिर्न्यनिमिसानिगसकै-
वर्तैः । चौरचमूपतिमणिजां दासयोधामण्यवध्यानाम् ॥
तापसे शीघ्रिणके दृष्टे प्रोषितः पशुपालनम् । हृत्तं
पृच्छकस्य स्यादुच्छृष्टसौ विपन्नता ॥ रज्यानि प्रहृ-
भण पश्यत्वार्यः समादिशेत्सुक्ते । संयोगकुटुम्बोत्था क्षामै-
श्वर्योद्भवा चिन्ता ॥ निर्दिशेति गदिने लयाध्वगा,
प्रत्यवेष्ट्य सम चिन्तितं वद । आशु सर्वजनसम्यगं त्वया
दृश्यतामिति च बन्धुचौरका ॥ अन्तःस्थेऽङ्गे स्वजन
उदितो वाङ्मूले वाङ्मू एवं पादाङ्गुठाङ्गुलिकलनया
दासदासीजनः स्यात् । जङ्घे प्रेम्णो भवति भगिनी
नाभितो हृत्स्वभायां पायसङ्कुठाङ्गुलिचयजतसुर्गने

- प्रतिरोधकश्च चोरे परिपन्थिनि मार्गदूषके गदितः ।
 परिव्राजको मस्करिणि कथितोऽपि बौद्धतापसयोः ॥
- प्रतिसूर्यकश्च कथितः कृकलासे विदां श्रेष्ठैः ।
 पारियात्रिकोऽध्वरथे कथितश्च पारिरक्षकोऽथ यतौ ॥
- 5 पारिभद्रकोऽद्रि(द्रु!)भेदे पार्श्वस्थे पारिपार्श्वको गदितः ।
 पारियात्रकं^१स्तथाऽद्रौ कापि च पारिजातको द्रुभिदि ॥
- पारश्वधिकः परश्चायुधधारिणि समुद्दिष्टः ।
 पारिपन्थकोऽपि चोरे प्रातिहारिकोऽथ मायाज्ञे ॥
- पौतसारकस्तु सर्जे पिनाकधृक् स्मरान्तके प्रथितः ।
 10 पुच्छकण्टकस्तथालौ भक्ष्ये कापि च पुलिपूपिकामाहुः ॥
- बलिवाह्यकश्च शकटे बन्धुजीवकस्तु बन्धुजीवतरौ ।
 बीजपुष्पिकान्यतरौ श्लेष्माते बाहुवारकः कथितः ॥
- भर्तृदारिकामथाहुर्नाद्योक्तौ राजकन्यकायां च ।
 भर्तृदारकस्तथोक्तस्तत्रैव च युवराजेऽपि ॥
- 15 भ्रमरालकस्तु कुरुले त्रिलोचने भूतनायकं प्राहुः ।
 पूर्वं भूते कापि च कथयन्ति भूतपूर्वकं सन्तः ॥
- मधुजीवको मधुलिहि मस्तुलुङ्गको मस्तकसेहे ।
 मधुपर्णिका तरुभिदि गणामरे महाराजिकं प्राहुः ॥
- मृगधूर्तकः मृगाले मृगजालिका वागुरायां च ।
 20 यज्ञकौलकोऽथ यूपे दैत्ये भर्गे च यज्ञदूषको गदितः ॥

- यूपकटकश्चषाले युगपचकस्तु कोविदारतरौ ।
रणरणकस्त्वौत्सुके कर्णोरथे रथगर्भकं प्राहुः ॥
मनःशिलायामपि च वदन्ति रसनेत्रिकाम् ।
अपामार्गे तु गदितो विद्वद्भिर्लोचमस्तकः ॥
- 5 लोकायतिकमप्याहुश्चार्वाके लोहकुट्टकः ।
लोहकारे निगदितः स्वर्णकारेऽपि च क्वचित् ॥
स्याद्यवहारिका लोकयात्रासम्मार्जनौहुदे ।
तथा निगदिता लोके लेखिन्यां वर्णतूलिका ॥
वृत्ते भाविनि वा युद्धे यत्पानं वीरपाणकम् ।
- 10 हरिताले स्मृतं वंशपत्रकं वृषणाशकः(?) ॥
शिरीषवृक्षे गदितो विद्वद्भिर्वैजयन्तिकः ।
पताकिन्यथ दूर्वायां वचायां शतपर्विका ॥
शीतचम्पक इत्येव स्यादातर्पणदीपयोः ।
सुवसन्तक आख्यातो वासन्त्यां मदनोत्सवे ॥
- 15 स्याद्धेमपुष्पिका यूथ्यां चम्पके हेमपुष्पकः ।
क्षुद्रनासिकमप्याहुर्नक्षुद्रे शब्दवेदिनः ॥
॥ इति कपञ्चमम् ॥

अथ कषष्ठम् ।

अहमहमिकामाहुरहङ्कारेऽथ लेखके ।
शब्दशास्त्रपरिष्ठाते वदन्त्यक्षरजीवकम् ॥

दर्पादात्मप्रशंसायामाहोपुरुषिकां विदुः ।
आभीरपल्लिका घोषे त्वाग्रहायणिकः सहे^१ ॥

चर्मपात्रे तु करकपात्रिकाऽथ निगद्यते ।
क्रयविक्रयिको वैश्ये काकोदुम्बरिका तरौ ॥

5 मलघ्नां च तथैवोक्ता काकोदुम्बरिका जनैः ।
कपोतपालिकामाहुर्विटङ्गे शब्दवेदिनः ॥

कृतसापन्निकाऽधूढा कृतान्तजनको रविः ।
स्थानात्स्थानान्तरं गच्छद्भूपे गन्धपिशाचिका ॥

गन्धर्वहस्तकः प्रोक्तस्तथैवैरण्डपादपे ।

10 ग्राममङ्गुरिका ग्रामयुद्धे शृङ्गिभूषेऽपि च ॥

चर्मप्रभेदिकाऽऽरायां भस्त्रा चर्मप्रसेविका ।
तरौ रोहितकाख्ये तु मतो दाडिमपुष्पकः ॥

नक्षत्रचक्रको ज्योतिःशास्त्रवेदिनि कीर्तितः ।
प्रख्यातवक्त्रको विज्ञे टङ्गे पाषाणदारकः^२ ॥

15 पाषाणभेदकं प्राहुः शब्दज्ञाश्चौषधान्तरे ।
बहुगर्ह्यवाग्वाचाटे, शैलूषेऽथ निगद्यते ॥

विद्वद्भिः शब्दशास्त्रज्ञैरयं भरतपुत्रकः ।
मार्जारकर्णिका देव्यां सूते मङ्गलपाठकः ॥

स्मृता तु नर्मदास्थायां नद्यां मेकलकन्यका ।

20 रङ्गाजीविनि रङ्गावतारकः परिकीर्तितः ॥

- रथकुटुम्बिकः क्षत्ता रणे वीरजयन्तिका ।
 वीरविस्त्रावकः शूद्रधनैर्याजक उच्यते ॥
 विज्ञानमातृको बौद्धे मतो, विरलजानुकः ।
 ऊर्ध्वज्ञावथ निर्दिष्टो विज्ञैर्वर्णविलोडकः^१ ॥
 5 श्लोकस्तेने च चोरे च, सिन्दूरतिलकः पुनः ।
 मतङ्गजे स्त्री कामिन्यां, दूते सन्देशहारकः ॥
 सौखशायनिकं प्राहुर्नरि सुखप्रपृच्छके ।
 ॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये कान्तवर्गः ॥

अथ खान्तवर्गः ।

खमिन्द्रिये व्योम्नि पुरे शर्मणि त्रिदशालये ।
 श्लेचे संवेदने बिन्दौ शून्येऽपि च निगद्यते ॥

अथ खद्वितीयम् ।

- 10 आखुः स्यान्मूषके^२ तूखा कृष्णवध्वां निगद्यते ।
 नखः कररुहे शङ्खे शुक्तौ स्त्रीक्लीबयोर्नखी^३ ॥
 नपुंसकं तु नखरे गन्धद्रव्येऽपि कुत्रचित् ।
 न्युङ्क्ताः सम्यङ्मनोज्ञे च साम्नः षट्प्रणवेषु च ॥
 पुङ्खन्तु शरमूले स्यात्प्रेङ्खा पर्यटनेऽपि च ।
 15 नृत्ये भवेदश्वगतावपि संवेशनान्तरे ॥

१ ख. (जकः) । २ ख. पुस्तकपाठः । ३ क. ख. खनके ।

४ “नखः केतुग्रहे ग्रहणे” इति मा. पाठः ।

५ नखं चेति शेषः । ६ न्युङ्क्ताः षोडश ओङ्कारा इत्यपि क्वचित् ।

मुखं निःसरणे वक्त्रे प्रारम्भोपाययोरपि ।
 सन्ध्यन्तरे नाटकादेः शब्देऽपि च नपुंसकम् ॥
 मूर्खो मूढे मखो यज्ञे लेखो लेख्ये सुरेऽपि च ।
 तथैव विदितः सङ्गिल्लेखो वाचिकहारके ॥

5 मर्यादायां भवेत्लेखा लिपिराजिकयोरपि ।
 विङ्क्षो गतिविशेषे^१ च श्रूकशिष्यां च नर्तने ॥
 शङ्खो निध्यन्तरे कम्बुललाटास्थिनखेष्वपि^२ ।
 शङ्खौ हरौ समुद्रे ना शङ्खवत्यभिधेयवत् ॥

10 शाखी स्यात्पादपे पुंसि तद्वद्विप्रजने मतः ।
 शाखा वेदविभागे च पादपाङ्गेऽन्तिकेऽपि च ॥
 शिखा शिखायां^३ चूडायां ज्वालायामग्रमात्रके ।
 लाङ्गलिक्यां च शाखायां चूडायां च शिखण्डिनः ॥
 शिखी वह्नौ बलीवर्दे शरे केतुग्रहे द्रुमे ।
 मयूरे कुक्कुटे पुंसि शिखावत्यन्यलिङ्गवत् ॥

15 सखा सहाये मित्रे च वयस्यायां सखी मता ।
 सुखं शर्मणि नाके च सुखा पुर्यां प्रचेतसः ॥

॥ इति खद्वितीयम् ॥

१ अश्वस्येति शेषः ।

२ ख. पु० गलेसितामेखरेखां बिभ्राणे तावपि स्मृतः । अधिकः पाठः ।

३ क. (०पायां) ।

अथ खटतौयम् ।

- अमुखस्तु भवेन्मूके^१ त्वामुखं^२ सम्मुखे मतम् ।
 उन्मुखस्तूर्ध्ववक्त्रे स्यादुत्कण्ठाव्याकुलेऽपि च ॥
- गोमुखं कुटिलागारे वाद्यभेदे च लेपने ।
^३गणभेदे महेशस्य तथा मातलिपुत्रके ॥
- 5 चिशिखं तु चिश्रूले स्याच्छिखरे राक्षसे पुमान् ।
^४चिमुखं तु मतं श्रूले चिमुखो राक्षसान्तरे ॥
- दुर्मुखो नागभेदेऽपि मुखरे वानराश्वयोः
 प्रमुखः प्रथमे श्रेष्ठे परिखा सालवेष्टने ॥
- ^५मयूखः किरणे ज्वालाशोभयोर्विशिखः पुनः^६
 10 शिलीमुखे तोमरे च, विशिखा तु निगद्यते ॥
- खनिच्यामपि रथ्यायां नलिकायामपि क्वचित् ।
 वाङ्मुखं स्यादुपोद्घाते विमुखस्तु पराङ्मुखे ॥
- विशाखस्तक्ष(र्क?)के स्कन्द ऋक्षभेदे कटिल्लके ।
 मन्थाने मासभेदेऽपि वैशाखः परिकीर्तितः ॥
- 15 षण्मुखस्तु विशाखे स्यात्सुमुखो वावटूकके ।
 सुमुखः स्यात्तार्क्ष्यपुत्रे फणिभेदे च पण्डिते ॥

१ ख. (खे) ।

२ क. (सन्मुख) ।

३ पुंसौत्वस्यादिः ।

४ अयं पाठो मा. खचतुर्थे आसौत् ।

५ ख. पु० मयूखः किरणे ज्वालाशोभयोर्वाङ्मुखं पुनः ।

उपोद्घातेऽथ विशिखस्तोमरे मार्गणेऽपि च ।

विशिखा तु खनिच्यां च रथ्यानालिकयोरपि । इति पाठभेदः

हस्तेखः स्यादुत्कलिका मन्त्रबीजाक्षरे क्वचित् ।
हस्तेखं तु भवेत्क्लीवेऽलक्ष्यवस्तुनि सर्वशः ॥

॥ इति खट्वतीयम् ॥

अथ खचतुर्थम् ।

अहर्मुखं प्रभाते स्यादवलेखो वमावपि ।
भवेदग्निमुखो देवे विप्रे भस्मातकेऽपि च ॥

5 अथाग्निमुखमुद्दिष्टं कुसुम्भे ^१कुङ्कुमेऽपि च ।
लाङ्गलिकायां विशल्यायामोषधौ तु स्त्रियां विदुः ॥

कुङ्कुमे स्यादग्निशिखं हस्ते त्वग्रनखः स्मृतः ।
अयोमुखं तु मुसले हले बाणे त्वयोमुखः ॥

अपलेखो वृथालेखे वृक्षभेदे त्वधोमुखः ।
10 अधोमुखस्तु पिशुने ज्ञानिन्यन्तर्मुखस्तथा ॥
इन्दुलेखा चन्द्रकलासोमवस्यमृतासु च ।
गणेशे स्यादिभमुखः स्त्रियामिन्दुमुखी मता ॥
कुबेरे स्यादौशसखः शृगाल्युक्कामुखी मता ।
कुह्ममुखस्तु गदितः परपुष्टविहङ्गमे ॥

15 कुशले स्यात्कृतमुखो गजमुखो गणेश्वरे ।
देव्यां गृध्रमुखी कापि ^२देव्यां चन्द्रमुखी क्वचित् ॥

- चतुर्मुखो वेधसि स्याद्देव्यां चारुमुखीत्यपि ।
चित्रपुङ्खः स्मृतो बाणे ध्वान्ते चोरमुखं मतम् ॥
^१जगन्मुखौ हरिन्दपौ देव्यां ज्वालामुखीति च ।
कृष्णे जयसखः प्रोक्तः कपौ ताम्रमुखः स्मृतः ॥
- 5 चयीमुखो मखे विप्रेऽप्यमरे स्यात्तयीमुखः ।
दशमुखो रावणे स्यान्मतो दंष्ट्रामुखोऽप्यहौ ॥
चतुःशतग्राममध्ये पुरं द्रोणमुखं^२ मतम् ।
पार्वणे स्याद्दर्शमुखं जलौघे स्यान्नदीमुखम् ॥
तन्द्रां^३ नन्दीमुखीं प्राहुः नान्दीमुखाः पितृष्वपि ।
10 हरे^४ सिंहे पञ्चमुखः शशादिषु तु वै पुनः^५ ॥
मतः पञ्चनखः श्वाऽथ शिशौ बद्धशिखः स्मृतः ।
उच्चटायां बद्धशिखा^६ सुरे बर्हिर्मुखो मतः ॥
महाशङ्खो मानुषास्थिसङ्ख्याभेदालिकेष्वपि ।
लसन्मुखो^७ विहसिते तथा लालामुखोऽप्यहौ ॥
- 15 अथ व्याघ्रनखं^८ गन्धद्रव्ये चाप्यौषधान्तरे ।
स्त्रियां, नखक्षते क्लीबं, कपौ वृद्धे वलीमुखः ॥
अथ वायुसखो वह्नावलिबाणौ शिलीमुखौ ।
नखक्षताङ्कुरे क्लीबे शिलीमुखमुदाहृतम् ॥

१ ख. पु० पाठाभावः ।

२ द्रोणीमुखं, इति मा. पाठः ।

३ क. (खट्वा) ।

४ ख. (रौ) ।

५ ख. (तथा गजे) ।

६ ख. (खः) ।

७ ख. (विक) ।

८ क. (ता) ।

९ क. ख. (खो) ।

निगद्यते स्वस्तिमुखो विप्रे^१ वाचिकहारिणि ।
हसन्मुखस्तु सुभगे मतो हालामुखोऽप्यहौ ॥

॥ इति खचतुर्थम् ॥

अथ खपञ्चमम् ।

अवड्मुखो^२ मुखरे तिग्ममयूखः स्मृतः स्वर्ये ।
धनदे चम्बकसखः पञ्चविशिखो भूतः कामे ॥

5 मलिनमुखस्तु वह्नौ गोलाङ्गूले तथा क्रूरे ।
यामिनीमुखरजनीमुखौ शब्दावुक्तौ प्रदोषेऽपि ॥

शीतमयूखश्चन्द्रे धनसारेऽपि वा पुंसि ।
सर्वतोमुख उग्रे च क्षेचज्ञब्रह्मणोरपि ॥
नपुंसकं तु पानीये^३ सुरवर्त्मन्यपि स्मृतम् ।

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये खान्तवर्गः ॥

अथ गान्तवर्गः ।

10 गौः स्वर्गे च बलीवर्दे कुलिशे किरणे पुमान् ।
स्त्री सौरभेयीदृग्बाणदिग्वाग्भूषु भूमि च ॥

अथ गद्वितीयम् ।

- अगः क्षामृत्पादपयोरङ्गं चान्तिकगात्रयोः ।
 प्रतीकोपाययोः पुंसि भूमि नीवृति गद्यते ॥
 क्लीवैकत्वे त्वप्रधाने चिषङ्गवति चोच्यते ।
 उक्तमङ्गेति सम्बुद्धौ राहावगुरुदाहतः ॥
- 5 आगोऽपराधे त्विङ्गः स्यादिङ्गितज्ञानयोरपि ।
 जङ्गमेऽपि क्वचिद्धान्ये कङ्कुरित्यभिधीयते ॥
 खगो देवे ग्रहे सूर्ये तथा पक्षिणि मार्गणे ।
 खङ्गो गण्डकशृङ्गासिबुद्धभेदेषु गद्यते ॥
 खङ्गी ना गण्डके मञ्जुघोषे खङ्गधरेऽपि च ।
- 10 गङ्गा चिपथगायां स्यान्नाङ्ग^१स्तत्प्रभवे चिषु ॥
 भीष्मषण्मुखयोश्चापि गर्गो^२ मुन्यन्तरे मतः ।
 चङ्गस्तु शोभने दक्षे छागः स्यादपि बर्करे ॥
 जुङ्गः स्यादृक्षगन्धायां^३ टङ्गोऽस्त्री स्यात्खनिचके ।
 जङ्गायां खङ्गभेदेऽपि त्यागो दाने^४ च वर्जने ॥
- 15 त्यागी दातरि शूरे च कथितः शब्दवेदिभिः ।
 तुङ्गी निशाबर्बरयोः पुन्नागनगयोः पुमान् ॥
 उन्नते त्वन्यवहुर्गोमानील्योस्त्रिषु दुर्गमे ।
 नगो महीरुहे चाद्रौ, सूर्ये चक्षुःश्रवस्यपि ॥

नागः पन्नगमातङ्गकूरचारिषु तोयदे ।

नागकेसरपुन्नागनागदन्तकमुस्तके ॥

देहानिलप्रभेदे च श्रेष्ठे स्यादुत्तरस्थितः ।

नागं तु सौसके रङ्गे ^१स्त्री बन्धकरणान्तरे ॥

5 नृगस्तु नृपभेदे स्यात्पङ्गुः पादविवर्जिते ।

पिङ्गा गौरीचनाहिङ्गु^२नालिकाचण्डिकास्वपि ॥

पिङ्गी शम्यां पिशङ्गे ना ^३बालके तु नपुंसकम् ।

पूगस्तु क्रमुके वृन्दे पूगं क्रमुकजे फले ॥

फल्लगुः स्त्रियां नदीभेदे फल्लवसारेऽभिधेयवत् ।

10 भङ्गो जयविपर्यासे भङ्गा सस्यान्तरे स्त्रियाम् ॥

भेदरोगतरङ्गेषु पुंसि, क्लीबे भगं मतम् ।

श्रियां च ज्ञानवैराग्यकीर्तौ^४च्छासु पराक्रमे ॥

माहात्म्यैश्वर्ययत्नेषु धर्मे मोक्षेऽथ ना रवौ^५ ।

भागो रूपार्धके प्रोक्तो भागधेयैकदेशयोः ॥

15 भृङ्गो मधुव्रते भृङ्गराजे धूम्याट^६षिङ्गयोः ।

भृङ्गं गुडत्वचि क्लीबे, तथा पुंसि भृगुस्तटे ॥

मुनौ शुके हरे भृङ्गी मतस्तु हरपार्षदे ।

भोगी त्वहौ भोगवति भोगः प्रोक्तः सुखे धने ॥

१ तथा स्त्री, इति मा. पाठः ।

२ क. ख. (नाडि) ।

३ क. ख. (रा) ।

४ क. पु. एतदनन्तरं ज्ञानवैराग्ययोर्योनौ

भगमस्त्री वसौ तु ना इत्यधिकः पाठः ।

५ ख. (खि) ।

- पालनेऽभ्यवहारेऽहे^१ शरीरफणयोरपि ।
 योषिदादिमृतौ चापि मङ्गुर्जलचरे क्वचित् ॥
 मार्गः स्यात्पथि मासेऽपि तथैवान्वेषणेऽपि च ।
 मार्गो मृगमदेऽपि स्यान्मार्गो तु पथिके स्मृतः ॥
- 5 मुङ्गः शिम्बीधान्यभेदे मृगोऽपि पुरुषान्तरे ।
 मृगः पशौ कुरङ्गे च करिनक्षत्रभेदयोः ॥
 अन्वेषणायां याज्जायां मृगौ तु वनितान्तरे ।
 यागस्तु क्रतुमात्रेऽपि युगं हस्तचतुष्टये ॥
 युगो रथे हलाद्यङ्गे न द्वयोस्तु कृतादिषु ।
 10 युग्मेऽपि युगमित्युक्तं वृद्धिनामौषधेऽपि च ॥
 योगोऽपूर्वार्थसंप्राप्तौ संगतिध्यानयुक्तिषु ।
 वपुःस्थैर्ये प्रयोगे च विष्कम्भादिषु भेषजे ॥
 विस्रब्धधातुके द्रव्योपायसन्नहनेष्वपि ।
 कार्मणेऽपि च रङ्गे ना रागे नृत्ये रणक्षितौ ॥
- 15 अस्त्री चपुणि रागस्तु प्रोक्तो मात्सर्यभूषयोः ।
 क्लेशादावनुरागे च गाने^२ लौहित्यकादिषु ॥
 रिङ्गस्तु रिङ्गणे रोगः कुष्ठादावौषधान्तरे ।
 स्यात्सङ्ग^३ षिङ्गयोर्लिङ्गे लिङ्गं मेहनचिह्नयोः ॥
 तथाऽनुमाने साङ्ख्योक्तौ प्रकृतावपि गद्यते ।
 20 शिवमूर्तिविशेषे च लिङ्गी स्यात्सिङ्गधारिणि ॥

लुङ्गस्तरुभिदि प्रोक्तो व्यङ्गो ह्रीनाङ्गभेकयोः ।
 वङ्गः स्याद्देशभेदेऽपि वङ्गः^१ सौसकरङ्गयोः ॥
 वार्ताकेऽपि च कार्पासे पुष्पभूमि च निगद्यते ।
 वल्गुः स्याच्छागले पुंसि सुन्दरे पक्षिणि क्वचित् ॥

- 5 वर्गस्तु ऋक्समूहे स्यात्स्वपक्षेऽपि निगद्यते ।
 वेगो जवे प्रवाहे च महाकालफलेऽपि च ॥
 शुङ्गो^२ वटास्रातकयोः पर्कश्यामपि योषिति ।
 शृङ्गं तु शिखरे चिह्ने^३ प्रभुत्वेहाम्बुयन्त्रके ॥
 विषाणोत्कर्षयोश्चापि शृङ्गः स्यात्कूर्चशीर्षके ।
 10 स्वर्णमीनप्रभेदे च शृङ्गी स्यादौषधान्तरे ॥
 शृङ्गी शृङ्गयुते नागे तथा च शिखरिण्यपि ।
 सर्गस्तु निश्चयाध्यायमोहोत्साहात्मसृष्टिषु ॥
 भवेत्सङ्गस्तु संसर्गे प्रोक्तः स्वर्गस्त्रिविष्टपे ।
 स्वर्गस्तु मारुते^४ स्वाङ्गं शुभाङ्गे वाच्यलिङ्गवत् ॥
 15 हिङ्गु निर्यासभेदे स्यात्पादपे पुंसि कथ्यते ॥

॥ इति गद्वितीयम् ॥

॥ अथ गद्वितीयम् ॥

अयोगो विधुरे कूटे विश्लेषे कठिनोद्यमे ।
 अम्रगः पक्षिणि शरे त्वद्रिगो गजसिंहयोः ॥

१ क. (ङ्गः) ।

२ शृङ्गी, इति मा. पा. ।

३ प्रभु हेमाम्बु—इति माट. पा. ।

४ खगो मरुति तु, इति मा. पा. ।

- अब्धिगः पोतवणिजि त्वनङ्गः पञ्चसायके ।
 क्लीबे त्वनङ्गमाकाशेऽप्यधिगस्त्वनुजीविनि ॥
 अनुगोऽपि भवेद्भृत्ये त्वजगो विष्णुयायिनि ।
 अपाङ्गस्त्वङ्गहीने स्यान्नेचान्ते तिलकेऽपि च ॥
- 5 अरोगस्तु भवेत्त्वस्थे त्वशृङ्गस्त्वबरे पशौ ।
 अतुङ्गस्तु भवेत्त्वर्वेऽप्यर्थगो भृतिजीविनि ॥
 आशुगो मारुते बाणे नदीमात्रे मताऽऽपगा ।
 आभोगो वारुणे च्छत्रे पूर्णतायत्नयोरपि ॥
 १आयोगो व्याघ्रतौ गन्धमाल्योपहाररोधसोः ।
- 10 उत्सर्गः पुंसि सामान्ये न्याये च त्यागदानयोः ॥
 उद्देगोऽप्युद्वाहुलकोद्देजनोद्गमनेषु च ।
 २फले पूगस्य चोद्देगं क्लीबमाहुर्मनीषिणः ॥
 उरगः स्याद्विषधरे तूनगो मन्दगामिनि ।
 उद्योगः ३प्रौढिमात्रेऽपि स्यादुत्तुङ्गस्तथोन्नते ॥
- 15 उत्सङ्गः ४पूर्वभागे स्यादुल्बगो गर्भगामिनि ।
 शीघ्रकर्मणि चोद्योगी कलिङ्गो नीष्टदन्तरे ॥
 कलिङ्गः पूतिकरजे धूम्याटे भूमिनीष्टति ।
 न द्वयोः कौटजफले महिलायां तु योषिति ॥
 कालिङ्गी राजकर्कश्यां कालिङ्गो गजसर्पयोः ।
- 20 क्लिष्टाङ्गो रोगविक्षिप्ते कुरङ्गस्तु मृगान्तरे ॥

क्रूरगः क्रूरकर्माद्ये कृशाङ्गी तु भवेत्स्त्रियाम् ।
 कृष्णाङ्गः कालसर्पे स्यात्खट्वाङ्गः शङ्करायुधि ॥
 गुप्ताङ्गः कोशकीटे स्याच्चक्राङ्गो^१ मानसौकसि ।
 चक्राङ्गी कटुरोहिण्यां चिचगुः पावके रवौ ॥

5 जिह्मगः^२ सैहिकेयेऽहौ तथा स्यादक्रगामिनि ।
 तडाग^३स्तु जलाधारविशेषे यन्त्रकूटके ॥

ऊर्मौ तरङ्गस्तलगस्त्वधोगामिनि गद्यते ।
 तातगुः क्षुद्रताते स्याज्जनकस्य हितेऽपि च ॥
 चिवर्गो धर्मकामार्थे चिफलायां कटुचिके ।

10 वृद्धिस्थानक्षये सत्त्वरजस्तमसि च स्मृतः ॥

तुरगौ^४ चाश्वगन्धायां तुरगो^५ वाजिचित्तयोः ।
 धाराङ्गोऽसौ च तीर्थे च नरङ्गस्तु वर[ण्ड]के ॥
 मेहने न द्वयोश्चाथ नारङ्गः पिप्पलीरसे ।
 'यमजे प्राणिनि विटे पादपेऽपि च कुचचित् ॥

15 निःसङ्गः सङ्गरहिते निसर्गो रूपसर्गयोः ।
 निम्नगा तु नदीमात्रे निषङ्गः सङ्गतूणयोः ॥
 पशुस्थमक्षिकायां तु पुमान्नीलङ्गुरुच्यते ।
 भम्भराख्यां स्त्रियां, दूतविशेषे परगः स्मृतः ॥
 पचाङ्गं न द्वयोर्भूर्जे पद्मके रक्तचन्दने ।
 20 पन्नगस्त्वौषधीभेदे तथा स्यात्पवनाशने ॥

- लवङ्गलवगौ भेके वानरे^१ सूर्यसारथौ ।
 परागः कौसुमे रेणौ धूलिस्नानीययोरपि ॥
 गिरिप्रभेदे विख्यातावपरागे च चन्दने ।
 निदर्शने प्रयुक्तौ च प्रयोगः ^२कर्मणेऽपि च ॥
 5 प्रवेगः स्याच्छ्रीघ्रगतौ पतङ्गः पक्षिसूर्ययोः ।
 शालिभेदे च शलभे प्रसङ्गो योगचर्चयोः ॥
 तीर्थभेदे प्रयागः स्याद्यज्ञे शतमखाश्वयोः ।
 क्लीबे सूते प्रियङ्गु स्यात्करणाराजिकयोः स्त्रियाम् ॥
^३कङ्कुसस्ये फलिन्यां, च पुन्नागस्तु दुमान्तरे ।
 10 जातीफले नरश्रेष्ठे पाण्डुनागे सितोत्पले ॥
 भुजङ्गेऽहौ च ^४षिङ्गे च मतङ्गः श्वपचे गजे ।
 मतङ्गो जातिभेदेऽपि मुनावपि भवेत्कचित् ॥
 मनोगः शीघ्रगेऽपि स्यात्पवने चित्तहारिणि ।
 मातङ्गी स्याच्छक्तिभेदे मातङ्गस्त्वन्त्यजे द्विपे ॥
 15 मृदङ्गः पटहे घोषे मेषगो ज्वलने मतः ।
 रक्ताङ्गी स्त्री तु जीवन्त्यां क्लीबं विदुमधीरयोः ॥
 महीसुते ना काम्पिल्ये, रथाङ्गं रथचक्रके ।
 विहङ्गमप्रभेदे च रन्ध्रगः पिशुनेऽप्यहौ ॥
 रुद्धाङ्गः स्यात्तु कमठे वराङ्गं गजमस्तके ।
 20 भगे चौषधभेदे च वराङ्गस्तु सुरूपके ॥

१ मण्डूके, इति मा. ।

२ क. क ।

३ ख. सस्यभेदे च निर्दिष्टः ।

४ क. खि ।

वातिगः पुंसि ^१भण्टाक्यां वाच्यवद्वातुवादिनि ।
 विहगस्तु नृलिङ्गे स्याद्विहगः^२ पक्षिबाणयोः ॥
 विडङ्गस्त्रिष्वभिन्ने स्यात्कृमिघ्ने पुन्नपुंसकम् ।
 विसर्गस्तु पुमान् दाने ^३भास्करस्योत्तरायणे ॥

5 विसर्जनीये त्यागे च तथैव मलमोचने ।
 वीरगा व्यभिचारिण्यां शवगा देवताभिदि ॥
 श्वेताङ्गः शङ्करे कामपाले च तरुभिद्यपि ।
 सर्वगस्तु विभौ शम्भौ सर्वगं सलिलेऽम्बरे ॥

10 सम्भोगः सुरते भोगे तथैव जिनशासने ।
 संवेगः सम्भ्रमे प्रोक्तः संयोगः^४ स्यात्तु सङ्गमे ॥
 सारङ्गे हरिणेऽश्वेऽपि चातके च मतङ्गजे ।
 शलभेऽपि सुभोगस्तु भोगशालिनि गद्यते ॥
 सुभगः कौर्तिसम्पन्ने स्फुलिङ्गेऽग्निकणे मतः ।
 हलाङ्गो लोहिते दृष्टः करपत्रे च कच्छपे ॥

15 हताङ्गः स्याच्छिन्नदेहे ^५हताङ्गः सैहिकेयके ।
 हेमाङ्गो गरुडे प्रोक्तो हेमाङ्गश्चापि वेधसि ॥
 क्षताङ्गः स्यात्क्षतवति^६ क्षीणाङ्गेऽतिक्रमे मतः ।

॥ इति गद्यतीयम् ॥

१ भाण्टाक्यामिति मा. ।

२ ख. ङ्गः ।

३ भास्करेऽप्यु इति मा. ।

४ ख. गं ।

५ ख. हीनाङ्गौ तु पिपीलिका ।

६ ङ्गमपि सर्पिषि, इति मा. ।

७ क. वृत्ति ।

॥ अथ गचतुर्थम् ॥

- अपवर्गस्तु मोक्षे स्यान्त्यागकार्यावसानयोः ।
 साफल्ये, चाभिषङ्गस्तु शपथाक्रोशयोरपि ॥
 पराभवे, चाभियोगो जयाय सह सेनया ।
 रिपुं प्रत्यभियाने स्यादनुयोगो नियोजने ॥
- 5 अनुषङ्गोऽनुवृत्तौ स्यादनुरागो रतावपि ।
 ईहामृगो 'निगदितः क्रौरूपकभेदयोः ॥
 उपरागो निगदितो राहुग्रासेऽर्कचन्द्रयोः ।
 दुर्नये ग्रहकल्लोले व्यसनेऽपि च गद्यते ॥
 उपसर्गः स्मृतो रोगभेदोपस्रवयोरपि ।
- 10 एकपिङ्गस्तु धनदे कटभङ्गो नृपात्यये ॥
 हस्तच्छेदेऽपि सस्यानां चन्द्रभागा नदीभिदि ।
 चन्द्रभागी च गदिता, छत्रभङ्गस्तु गद्यते ॥
 वैधव्ये वनितानां तु स्वातन्त्र्यनृपनाशयोः ।
 दीर्घाध्वगस्तु करभे तथा लेखवहेऽपि च ॥
- 15 पृष्ठशृङ्गी पुमान् दंशभीरौ क्लीबे^१ पृथूदरे ।
 'मल्लनागोऽभ्रमातङ्गे वात्स्यायनमुनावपि ॥
 मातुलुङ्गो बीजपूरे मातुलिङ्गश्च कथ्यते ।
 लोहिताङ्गो भूमिपुत्रे क्लीबे तु स्यात्प्रवालके ॥

समायोगस्तु संयोगे समवाये प्रयोजने ।
 संप्रयोगस्तु सुरते कार्मणेऽप्यन्वितेऽपि^१ च ॥
 संप्रयोगी क्रियाकेलौ कामुके संप्रयोजने ।

॥ इति गचतुर्थम् ॥

॥ अथ गपञ्चमम् ॥

ऐरावणेऽध्रमातङ्गे भर्त्सने त्वपकारगौः ।
 5 कथाप्रसङ्गे वातूले विषवैद्ये च कीर्त्यते ॥
 नाडीतरङ्गः काकोले हिण्डके रतहिण्डके ।

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये गान्तवर्गः ॥

॥ अथ घान्ताः ॥

घैकम् ।

१घो घण्टासु समाख्यातः किङ्कणीषु समीरितः ।
 दुस्तरे घर्धरे घोषेऽप्यन्तर्धाने घटेऽपि च ॥
 घोऽश्वमेधे समाख्यातो दानवे घुर्निगद्यते ।

१ कार्मणेऽप्यन्वितावपि, इति मा. ।

२ ख. पु० अयं सार्द्धश्लोकः ।

॥ अथ घट्टितौयम् ॥

- अघं तु व्यसने दुःखे दुरिते च निगद्यते ।
 अघो दैत्यविशेषे स्यादर्घः पूजाविधौ मतः ॥
 अर्घोऽपि कथितो मूल्ये स्यादुद्धो देहजानिले ।
 अग्नौ हस्तपुटे शस्तेऽप्योघो नृत्योपदेशयोः ॥
 5 वृन्दे परम्परायां च वेगे च सलिलस्य च ।
 मघा नक्षत्रभेदे स्याद्धान्यभेदे मघौ मता ॥
 मघो द्वीपान्तरे मेघो मुस्ताजलदयोः स्मृतः ।
 मोघा तु पाटलायां स्याद्वीननिष्फलयोस्त्रिषु ॥
 लघुर्मनोज्ञेऽप्यगुरौ निःसारे वाचलिङ्गवत् ।
 10 शौघ्रे कृष्णागुरुणि च 'पृक्कानामौषधावपि ॥
 श्लाघा मता प्रशंसायां परिचर्याभिलाषयोः ।

॥ इति घट्टितौयम् ॥

॥ अथ घट्टितौयम् ॥

- अनघो निर्मलेऽपापे मनोज्ञे वाचलिङ्गवत् ।
 अमोघः स्यात्तु सफले स्त्रियां पथ्याविडङ्गयोः ॥
 अनर्घं स्यान्महामूल्ये ऽप्युल्लाघो दक्षनीरुजोः ।
 15 तथैव च शुचौ कृच्छ्रे(ष्णो) काचिघः काञ्चने मतः ॥

‘छमण्डे मूषकेऽपि स्यान्निदाघः खेदवारिणि ।
 ग्रीष्मकाले तथैवोष्णे पलिघो गोपुरे मतः ॥
 प्राकारे काचकलशे घटे च योगभिद्यपि ।
 ‘अस्त्रे चाप्यर्गले घाते क्रोधे स्यात्प्रतिघो रुषि ॥
 5 प्रतिघाते महार्घस्तु महामूल्ये च लावके ।
 सर्वौघो गुरुवेगे स्यात्सर्व^३सन्नहनेऽपि च ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये घान्तवर्गः ॥

॥ अथ डान्ताः ॥

तिर्यङ् वक्रे तु देवद्व्यङ् देवमञ्चति यः पुनः ।
 ‘भाङ्गौ त्वौषधिभेदे स्याद्विश्वद्व्यङ् विश्वमञ्चति ॥
 ‘शाङ्गं स्याद्वन्वनि हरेः स सध्वङ् साधुमञ्चति ।

॥ इति डान्ताः ॥

॥ अथ चैकम् ॥

10 अथार्थे वाक्यविस्तारे प्रसङ्गे पादपूरणे ।
 समयाने (?) बले शेषे चशब्दः परिपद्यते ॥
 चञ्चन्द्रमाः समाख्यातस्तरणिश्चापि कीर्तितः ।
 चञ्चुरे समरे ख्यातः परौ च परिपद्यते ॥

१ स, इति मा. ।

२ ख. भ ।

३ ख. सन्ना ।

४ भाङ्गौ, इत्यन्यत्र, अयं शाङ्गं चेति शब्दद्वयं गद्वितीये न्याय्यम् ।

५ ख. पुस्तकेऽयं पाठो दृश्यते ।

॥ अथ चद्वितीयम् ॥

अर्चा पूजाप्रतिमयोः प्रकाशेऽर्चिरथाञ्चले ।

अञ्चः, कचो गुरुसुते केशे शुष्कव्रणेऽपि च ॥

स्त्रियां कचा करिण्यां तु काचः शिष्ये^१ मणावपि ।

मृदन्तरे नेत्ररोगे काञ्ची सारसने पुरि ॥

5 कूर्चमस्त्री भ्रुवोर्मध्ये कत्य(ठि)नश्मश्रुकैतवे ।

कुचः पयोधरे स्त्रीणां^२ क्रौञ्चः पर्वतपक्षिणोः ॥

भवेद्वीपप्रभेदेऽपि चर्चा स्थासकचिन्तयोः ।

चर्चा तलप्रहारे च तथा शब्दविदो विदुः ॥

चर्चिकायां, च चञ्चा तु तृणनिर्मितपूरुषे ।

10 चञ्चो^३ नलादिनिर्माणे चञ्चुस्त्रोद्यां^४ तु योषिति ॥

पुंसि पञ्चाङ्गुले चापि गोनाडीचे व्यडम्बके ।

नीचः खर्वे पामरे च पञ्चो विस्तारवाच्यपि ॥

पञ्च संख्यान्तरे प्राञ्चः प्राचीने प्राग्भवेऽपि च ।

पिचुर्ना कुष्ठभेदे च तूले कर्षेऽसु^५रान्तरे ॥

15 भवेन्मञ्चस्तु पर्यङ्के मोचः सौभाञ्जनेऽप्यथ ।

मोचा कदल्यां शाल्मल्यां मोचने तु मुचिर्मता ॥

रुचिर्दौप्तौ च शोभायामभिष्वङ्गाभिलाषयोः ।

लुञ्चस्तु लुञ्चने प्रोक्तो वचः कीरे^६ वचौषधौ ॥

१ ख. (क्ये) ।

२ ख. पु० कुचकूचौ पयोधरे ।

३ लेखा, इति मा. ।

४ क. कोद्यां ।

५ ख, इति मा. ।

६ वनौ, इति मा. ।

सारिकायां च वाग्देव्यां भारत्यामपि तु स्त्रियाम् ।

वर्चस्तेजसि निर्दिष्टं वीचिरूमौ सुखेऽपि च ॥

अवकाशे शुचिर्गौष्मे शृङ्गारे ज्वलनेऽपि च ।

शुद्धमन्त्रिणि चाषाढे ज्येष्ठे पुंसि च गद्यते ॥

5 तथा च धवले वर्णे शुद्धेऽनुपहते त्रिषु ।

शुचिः स्यादपराधाभिनये शक्रस्त्रियां शची ॥

सूची तु सौवनद्रव्ये सूचा स्यादपि^१ सूचने ।

सुचिस्तु पात्रभेदे स्याद्यज्ञसम्बन्धिनि क्वचित् ॥

॥ इति चद्वितीयम् ॥

॥ अथ चतुर्थीयम् ॥

अवाची तु प्रतीच्यां^२ स्यादरुचिः स्याद्गदान्तरे ।

10 अरुचस्तु बिडाले स्यादवीचिर्नरकान्तरे ॥

आनर्चिः स्याद्देशभेदे स्यादुदर्चिर्हुताशने ।

उदीची दिग्विभेदे स्यादौदीच्यं तद्भवे त्रिषु ॥

कणीचिः पुष्पितलतागुञ्जयोः^३ शकटेऽपि च ।

कवचो गर्दभाण्डे च सन्नाहे^४ पटहेऽपि च ॥

15 क्रकचः करपत्रेऽपि ग्रन्थिलाख्यतरावपि ।

नमुचिस्तु स्मृतो दैत्यभेदे कुसुमकामुके ॥

- नाराच्येषणिकायां स्याल्लोहबाणाम्बुहस्तिनोः ।
 प्रपञ्चः स्यात्तु विस्तारे संश(च)येऽपि प्रतारणे ॥
 मरीचं तत्प्रसूने स्यान्मरीचं तूषणे मतम् ।
 मरीचिर्मुनिभेदे ना गभस्तावनपुंसकम् ॥
 5 मारीचः स्यात्तु कल्लोले राक्षसे याजकद्विषे^१ ।
 मारीची देवताभेदे विपञ्ची^२ कैलिवीणयोः ॥
 विरिञ्चश्च विरिञ्चिश्च वैकुण्ठे परमेष्ठिनि ।
 विकचः क्षपणे केतौ नाऽकेशे स्फुटितेऽपि च ॥
 सङ्कोचः स्यान्मीनभेदे बन्धे^३ क्लीबं तु कुङ्कुमे ।
 10 सप्तार्चिर्भास्करे बहौ साप्तार्चिस्तु शनैश्चरे ॥

॥ इति चतुर्थम् ॥

॥ अथ चतुर्थम् ॥

जलसूचिर्जलौकायां शृङ्गाटे शिशुमारके ।
 मलिम्लुचोऽधिमासे स्याच्चौरज्वलनयोरपि ॥

॥ इति चतुर्थम् ॥

॥ अथ चपञ्चमम् ॥

सौत्कारे रतनारीचो नारीणां च शुनि स्मिते ।
 कुङ्कुरे च तथा पञ्चसायके परिकीर्तितः ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये चान्तवर्गः ॥

॥ अथ छान्ताः ॥

॥ अथ कैकम् ॥

१ निर्मले छः समाख्यातः सरणिस्थः प्रकीर्तितः ।
छेदने छः समाख्यातो जपसिद्धौ च कीर्तितः ॥
छं छन्दश्च समाख्यातं तडिति छं प्रचक्षते ।

॥ अथ क्वद्वितीयम् ॥

- अच्छः स्फटिकभल्लूकनिर्मलेष्वच्छमव्ययम् ।
5 आभिमुख्ये भवेदाच्छ आयामे परिपद्यते ॥
शब्दवेदिभिरिच्छा तु समीहावीप्सयोर्मता ।
उज्जस्तु मुनिवृत्तौ स्याद्विवासे तूच्छिरुच्यते ॥
१ अनूपदेशे कच्छः स्यान्नौकाङ्गे तुन्नकद्रुमे ।
वाराह्यां परिधाने स्यात्पश्चादच्चलपल्लवे ॥
10 चौरिकायां च कच्छा च स्त्रियां, गुच्छः १ पुमान्तः ।
स्तवके हारभेदे च तथा स्तम्बकलापयोः ॥
पिच्छा तु शाल्मलीवेष्टे पङ्क्तावाश्रमपादपे ।
मोचापूगच्छटाकोशभक्तसम्भूतमण्डके ॥
लाङ्गुले बर्हिचूडायां तथैवाश्वपदामये ।
15 पिच्छं पुच्छे तु गदितं पृच्छा प्रश्ने प्रकीर्तिता ॥
२ भर्क्षा निर्भर्च्छने प्रोक्ता मृच्छा स्यात्परिमार्जने ।
म्लेच्छस्तु जातिभेदे स्यान्म्लेच्छः स्यादपभाषणे ॥

तथा पामरभेदे च पापरक्ते च कौर्तितः ।
 'भवेद्युच्छः प्रमादेऽपि कथ्यते त्वयलक्षणे ॥
 लच्छलाच्छौ निगदितौ मता स्फूर्क्षा तु विस्तृतौ ।
 लज्जायां तु भवेद् हृच्छा ह्रर्क्षा कौटिल्यवाचिनि ॥
 ॥ इति छद्वितीयम् ॥

॥ अथ छद्वितीयम् ॥

5 तपिच्छमपि तापिच्छं कथितं हेमि शब्दिकैः ।
 शिलोज्झं च भवेदुज्झशिलवन्मुनिवर्तने ॥
 ॥ इति छद्वितीयम् ॥

॥ अथ छचतुर्थम् ॥

कोलपुच्छस्तु कङ्के स्याच्छिलमुज्झं(?) शिलोज्झके ।
 महाकच्छस्तु पुंसि स्यात्समुद्रे च प्रचेतसि ॥
 ॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये छान्तवर्गः ॥

॥ अथ जान्ताः ॥

जूराकाशे सरस्वत्यां पिशाच्यां जवनेऽस्त्रियाम् ।

॥ अथ जद्वितीयम् ॥

10 अजो हरौ हरे कामे विधौ छागे रघोः सुते ।
 अजो धन्वन्तरौ चन्द्रे शङ्खे च निचुले तरौ ॥

अञ्जं पद्मे रणे त्वाजिः स्त्रियामोजस्तु तेजसि ।

क्लीबेऽथोर्जः कार्तिककबलोत्साहेषु कीर्तितः ॥

उज्जं ^१जले भवेत् क्लीबमृजुस्त्वकुटिले मतः ।

पौयूषपद्मयोः कञ्जं कञ्जः केशे स्वयंभुवि ॥

5 कुजस्तु नरके भौमे कात्यायन्यां कुजा मता ।

कुञ्जोऽस्त्रियां निकुञ्जे च हनौ ^२ दन्ते च दन्तिनाम् ॥

कुजो न्युजे वृक्षभेदे खञ्जः स्यात्कुटिलाङ्गिके ।

खञ्जा छन्दःप्रभेदेऽपि खजा मन्थप्रहस्तयोः ॥

खर्जूः कीटान्तरे कण्ड्यां खर्जूरीपादपेऽपि च ।

10 गञ्जा गोष्ठे सुरागेहे भाण्डागारे खनावपि ॥

रौढायामपि गञ्जः ^३ स्याद्गुञ्जोक्ता तु कलध्वनौ ।

पटहे काकचिञ्चायां द्विजस्त्रैवर्णिके मतः ॥

दन्ताण्डजेषु च पुनर्दिजा भार्द्वां हरेणुके ।

ध्वजः स्याच्छौण्डिके मेद्रे पताकायां तु न स्त्रियाम् ॥

15 तथा चिह्ने च खट्वाङ्गे ध्वजी तु पृथिवीधरे ।

रथब्राह्मणयोश्चापि भुजङ्गमतुरङ्गयोः ॥

निजं स्वकीये नित्ये च निर्दिष्टं शब्दवेदिभिः ।

कर्मरङ्गफले न्युजं ^४कुजाधोमुखयोरपि ॥

प्रजा जने च सन्ताने पिञ्जा तूलहरिद्रयोः ।

20 पिञ्जा स्त्रियां मता तूलपिञ्जिकायां बुधोत्तमैः ॥

१ (जमन्ये), इति मा. ।

२ ख. (हतौ) ।

३ (झा), इति मा. ।

४ ख. (कुला) ।

- क्लीबं बले वधे पुंसि त्रिलिङ्गं व्याकुले मतम् ।
 फञ्जी लताविशेषे स्याद्वीजं कारणसस्ययोः ॥
- भुजा द्वयोः करे बाह्वौ मज्जोक्ता धातुभिद्यपि ।
 मज्जा स्त्रियां च गदिता मर्जुः शुद्धौ^१ तु धावके ॥
- 5 पुमान्, रजः परागे स्यादार्तवे च गुणान्तरे ।
 रेणावपि भवेद्रज्जुर्वेण्यामपि गुणेऽपि च ॥
- राजा प्रभौ च नृपतौ क्षत्रिये रजनीपतौ ।
 राजिस्तु पङ्क्तौ रेखायां रुजा स्याद्भङ्गरोगयोः ॥
- लज्जा चपायां गदिता लज्जा स्याद्वारयोषिति ।
 10 लाजाः स्युः सतुषे मृष्टधान्ये लाजमुशीरके ॥
- तथार्द्रतन्दुले^२ लाजो ब्रजो गोष्ठे तथाध्वनि ।
 समूहे च भवेद्वाजो घृतयज्ञानवारिषु ॥
- पक्षे च निःस्वने वेगे व्याजः शाक्योपदेशयोः ।
 पुमान् वणिजि सर्जुः स्यात् स्त्रियां विद्युति गद्यते ॥
- 15 सज्जो रुद्रे विधौ प्रोक्तः स्वजः प्रस्वेदपुत्रयोः ।
 सज्जं रक्तेऽथ सज्जः स्यात्सन्नद्धे सम्भृतेऽपि च^३ ॥
- सर्जस्तर्ह्यविशेषे स्याद्हज्जः कामे प्रकीर्तितः ।
 आह्वाने तु भवेद् हज्जे नाव्योक्तौ चेष्टिकां प्रति ॥

॥ इति जद्वितीयम् ॥

॥ अथ जलतीयम् ॥

अण्डजो मृगनाभौ स्याज्जम्ब्वेऽहौ सरटे खगे ।
 अम्बुजो निचुले पुंसि^१ शङ्खे क्लीबं तु वारिजे ॥
 अङ्गजं रुधिरेऽनङ्गकेशपुत्रगदेषु च ।
 अनुजोऽवरजे छिन्नबाहुके त्वभुजः स्मृतः ॥

5 करजस्तु करञ्जे स्यान्नखे व्याघ्रनखेऽपि च ।
 काम्बोजो^२ हस्तिभेदे च शङ्खदेशविशेषयोः ॥
 काम्बोजी माषपर्ण्यां च हिङ्गुपर्ण्यां^३मपि क्वचित् ।
 काम्बोजस्तुरगे सोमवल्के पुन्नागपादपे ॥

गजार्भके कारुजः स्याद्वल्मीके^४ गैरिकेऽपि च ।
 10 स्वयञ्जाततिले फेने तथा स्यान्नागकेसरे ॥

कारुजः शिल्पिनां चित्रे कुटजः स्याद्दुमान्तरे ।
 अगस्त्यद्रोणयोश्चापि गिरिजं त्वभ्रके मतम् ॥
 शिलाजतुनि शैवाले लोहे च गिरिजा पुनः ।
 अपर्णायां मातुलुङ्गां^५ जलजं कमले मतम् ॥

15 पुमान् शङ्खे नीरजश्च नीरजं पद्मकुष्ठयोः ।
 परञ्जस्तैलपिञ्जे स्याच्छुरिकाकरवालयोः ॥
 ६ देवोद्याने तु वैभ्राजमिति तत्त्वार्थवादिनः ।
 बलजं श्लेचपूर्वारे बलजा वल्गुदर्शना ॥

१ (सतरौ), इति मा. । २ (कंबाजो), इति मा. ।

३ (पद्मा), इति मा. । ४ ख. (गौ) । ५ लङ्गामिति मा. ।

६ देवोद्याने तु वैभ्राजमित्याभ्य यावद् छान्तवर्गं ख पुस्तके नास्ति ।

- बलजं गोपुरे श्वेचे सस्यसङ्गरयोरपि ।
 बलजा वरयोषायां वसुमत्यामपि स्मृता ॥
 बाहुजः क्षत्रिये तु स्याद्भूमिजो नरकारयोः ।
 भूमिजापि च जानक्यां भानुजो यममन्दयोः ॥
- 5 घटोत्कचे भीमजः स्यान्मनोजः पञ्चसायके ।
 मनुजो नरमात्रेऽपि यवजः क्षारभिद्यपि ॥
 रम्भाजः स्यात्तु कर्पूरे वनजो मुस्तके मतः ।
 मुद्गपर्ण्यां तु वनजा क्लीबं स्यान्मुस्तकेऽम्बुजे ॥
 उरोजे स्यात्तु वक्षोजः^१ शिलाजमपि पत्रके ।
 10 शूकजं त्वौषधभिदि शिलाजतुनि शैलजम् ॥
 सहजस्तु निसर्गे स्यात्सहोत्थे वाचलिङ्गवत् ।
 समजः पशुष्टन्देऽपि विपिने तु नपुंसकम् ॥
^२सामजस्तु गजे पुंसि सामोत्थे पुनरन्यवत् ।
 सिन्धुजं लवणे प्रोक्तमन्यवत्सिन्धुदेशजे ॥
- 15 हिमजा तु शचौगौर्योर्मैनाके हिमजः स्मृतः ।

॥ इति जटतीयम् ॥

॥ अथ जचतुर्थम् ॥

कनिष्ठेऽवरजः प्रोक्तस्त्वहिभुग् बर्हितार्क्षयोः ।
 कान्यकुञ्जं कन्यकुञ्जं समानं नौष्टदन्तरे ॥

काश्मीरजं केसरे च कुष्ठे क्लीबेऽथ योषिति ।

वदन्यतिविषायां च ग्रहराजो दिवाकरे ॥

गिरिराजः पुमान्मेरौ क्लीबं कालायसे (!)मतम् ।

जघन्यजस्त्ववरजे वृषलेऽथ निशाकरे^१ ॥

5 वैनतेये द्विजराजो तथोक्तोऽनन्तभोगिनि ।

देवराजः सुनासीरे धर्मराजो युधिष्ठिरे ॥

समवर्त्तिनि बुद्धे च भारद्वाजो विहङ्गमे ।

मुनौ च वनकार्पास्यां भारद्वाजीं पुमानथ ॥

गुरोः पुत्रे पांडवानामाचार्येऽपि मतः पुमान् ।

10 पक्षिराजो वैनतेये पर्णराजिस्तरौ क्वचित् ॥

भृङ्गराजः पक्षिभेदे मार्कवे च मधुव्रते ।

मृगराजस्तु पञ्चास्ये महाराजो महीपतौ ॥

यक्षराजस्तु धनदे मल्लानां रङ्गबन्धने ।

राजराजः कुबेरेऽपि सार्वभौमे निशाकरे ॥

15 वनायुजोऽश्वभेदे स्यादपि वानायुजो मतः ।

क्षीराब्धिजो निशाकान्ते लक्ष्म्यां क्षीराब्धिजा मता ॥

॥ इति जचतुर्थम् ॥

॥ अथ जपञ्चमम् ॥

ऋषभध्वजस्तु हरे तद्वृषभध्वजोऽप्यस्मिन् ।
तथैव शाक्यविशेषे गगनध्वजस्तु कथ्यते मेघे ॥

कज्ज(ल)ध्वजश्च दीपे मुनिभेषजं च लङ्घने प्रोक्तम् ।
तथैव चागस्त्यहरीतक्योरप्युक्तमेतद्धि ॥

5 पन्नध्यां पादविरजाः कथिता तु विशारदैः ।
वालवायजमिच्छन्ति वैडूर्यमणिमुत्तमाः ॥

॥ इति जपञ्चमम् ॥

॥ अथ जषष्ठम् ॥

श्रुतश्रवोऽनुजः प्रोक्तस्तत्त्वविद्भिः शनैश्चरे ।

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये ज्ञान्तवर्गः ॥

॥ अथ ज्ञान्तवर्गः ॥

उक्तस्तु स्यात्त्यागशीले भुञ्क्ता ध्वन्यन्तरे मता ।
अप्यम्बुकण्टवृष्टावप्युक्ता सा शब्दवेदिभिः ॥

इति ज्ञान्तवर्गः ॥

॥ अथ ज्ञान्तवर्गः ॥

॥ अथ ज्ञैकं ज्ञद्वितीयञ्च ॥

ज्ञो ब्रह्मबुधविद्वत्सु स्यादज्ञो जडमूर्खयोः ।
प्रज्ञस्तु पण्डिते बुद्धौ प्रज्ञा राज्ञी नृपस्त्रियाम् ॥

विज्ञस्तु विदुषि प्रोक्तो यज्ञस्तु क्रतुमात्रके ।
विष्णौ च संज्ञरुद्दिष्टस्तथा संहतजानुके ॥

- 5 संज्ञा नामनि गायत्र्यां चेतनार्या रविस्त्रियाम् ।
अर्थस्य सूचनायां च हस्ताद्यैरपि गद्यते ॥
सुज्ञः पण्डितमात्रे स्याद् ।

॥ इति ज्ञद्वितीयम् ॥

॥ अथ ज्ञतृतीयम् ॥

अवज्ञा स्यात्तिरस्कृतौ ।
अनुज्ञा स्यादथाज्ञायामभिज्ञोऽपि च पण्डिते ॥

- 10 कालज्ञश्च, कलाज्ञश्च कलाविदि निगद्यते ।
कालज्ञः कुक्कुटे ज्योतिर्विदि चाप्यभिधीयते ॥
कृतज्ञः कुक्कुरे पुंसि मर्यादिभ्यभिधेयवत् ।
दैवज्ञः स्यात्तु गणके वैद्ये दोषज्ञ ईरितः ॥

सर्वज्ञस्तु शिवे बुद्धे क्षेचज्ञो वाच्यलिङ्गकः ।
पुंस्यात्मनि प्रधाने च—

॥ इति अट्ठतौयम् ॥

॥ अथ अचतुर्थम् ॥

षडभिज्ञस्तथार्हते ॥

इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये ज्ञान्तवर्गः ॥

॥ अथ टान्तवर्गः ॥

॥ अथ टद्धितौयम् ॥

- अट्टं गृहान्तरेऽत्यर्थे क्षौमे शुष्केऽन्धसि स्मृतम् ।
5 सङ्ख्याविशेषे त्वष्टेति तथाऽऽटिर्विहगान्तरे ॥
अष्टिर्वृत्तविशेषेऽपि निर्दिष्टा तच्चवेदिभिः ।
इष्टिस्तु सङ्ग्रहश्लोके तथा यागाभिलाषयोः ॥
इष्टमाशंसिते पूज्यतमे प्रियतमेऽन्यवत् ।
इष्टं संस्कारयोगे च यागे च क्रतुकर्मणि ॥
10 कटः ओणौ श्वरथे किलिञ्जेऽतिशये शरे^१ ।
समये गजगण्डेऽपि पिप्पल्यां तु कटौ मता ॥
कटुः स्त्री कटुरोहिण्यां लताराजिकयोरपि ।
रसमात्रे तु पुल्लिङ्गमकार्ये^२ तु नपुंसकम् ॥
चिषु तद्वत्सुगन्धोश्च^३ मत्सरेऽपि खरेऽपि च ।
15 कष्टं तु गहने कच्छे कृष्टं रोदनरावयोः ॥

कुष्ठं स्यादौषधे रोगविशेषेऽपि कुटी मता ।
 कुम्भदास्यां सुरायां च तथोक्ता चिचगुच्छके ॥
 कूटोऽस्त्री निश्चले राशौ सौरावयवयन्त्रयोः ।
 मायाद्रिशृङ्गयोस्तुच्छे लौहमुद्गरदण्डयोः ॥

5 अन्ततेऽपि, बुधे कृष्टः कृष्टिराकर्षणे मता ।
 कोटिः स्त्री धनुषोऽग्रेऽश्रौ सङ्ख्याभेदप्रकर्षयोः ॥

खटस्तु कूपकफयोः प्रहारान्तरटङ्कयोः ।
 खाटिः श्वरथेऽपि स्यात्किणेऽपि स्यादसङ्ग्रहे ॥

खेटः कफे ग्रामभेदे चर्मण्यस्त्रवत्यपि ।

10 गृष्टिः सङ्कल्पसूतायां गवि स्याददरेऽपि च ॥

घटा घटनगोष्ठीभघटनासु च कथ्यते ।

घटः समाधिभेदेभशिरकूटकुटेषु च ॥

घटी स्त्रियां कालमानकुम्भयोः पुंसि तद्वति ।

घृष्टिस्तु घर्षणस्पर्धाविष्णुकान्तासु ना किरौ^१ ॥

15 घोण्टा तु बदरीपूगदृक्षयोश्च निगद्यते ।

चटु चाटु प्रिये वाक्ये चाटुकारे चटुः पुमान् ॥

व्रतीनामासने चापि^२ पिचण्डेऽपि निगद्यते ।

जटामांस्यां लग्नकचे दृक्षमूले वटे जटी ॥

उच्छिष्टे तु भवेज्जुष्टं सेवितेऽपि च वाच्यवत् ।

20 झाटो निकुञ्जे कान्तारे व्रणादिपरिमार्जने ॥

- भिण्णौ त्वौषधिभेदे स्यादित्याहुः शब्दवेदिनः ।
तटं श्लेचे प्रतीरे च त्रिषु, त्वष्टा दिवाकरे ॥
तक्षमात्रेऽपि देवानां शिल्पिन्यपि निगद्यते ।
स्यात्तुटिः संशये स्वल्पे सूक्ष्मैलाकालमानयोः ॥
- 5 चोत्तिस्तु कट्फले चञ्च्चां खगमीनविशेषयोः ।
दिष्टं दैवे पुमान् काले दिष्टिर्मुत्परिमाणयोः ॥
स्त्रियां दृष्टिस्तथा बुद्धौ दर्शने लोचनेऽपि च ।
परीक्षार्थे तुलायां च धटश्चूरे धटौ मता ॥
नटौ हट्टविलासिन्यां नील्यां शैलूषशोणयोः^१ ।
- 10 पटः पियालवृक्षे स्यात्पटे चित्रपटेऽपि च ॥
पटुस्तु चतुरे दक्षे नीरोगे चाभिधीयते ।
छत्राके लवणे क्लीवे पटोले तु पुमानसौ ॥
पट्टौ ललाटभूषायां तथा लाक्षाप्रसादने^२ ।
पट्टः पेषणपाषाणे व्रणादीनां च बन्धने ॥
- 15 चतुष्पथेऽथ राजादिशासनान्तरपीठयोः ।
पट्टिस्तु पटभेदे स्त्री ललाटे कुम्भिकाद्रुमे ॥
पुष्टिस्तु पोषणे वृद्धौ^३ पृष्टिस्तु परिमार्जने ।
पोटेति गदिता सङ्घिर्या स्त्री पुरुषलक्षणा ॥
फटा फणायां दम्भे च फाण्टः स्यादौषधान्तरे ।
- 20 बटुः स्याद्देवताभेदे बटुस्तु ब्रह्मचारिणि ॥

भटः स्यात्पामरे पुंसि वीरे चापि भटो मतः ।
 मृष्टिः स्त्रियां मता श्रून्यारामे चैव तु भर्जने ॥
 अव्यक्तवाचि म्लिष्टं स्यान्म्लाने स्याद्भेद्यगामि तत् ।
 मुष्टिर्बद्धाङ्गुलिकरे तथैव स्त्री ^१पलान्तरे ॥

5 यष्टिस्तरौ तु पुंसि स्यात्तथैव भुजदण्डके ।
 द्वयोर्^२हार्लताभाग्योर्मधुकाशस्त्रभेदयोः ॥
 रिष्टः खड्गे फेनिले च रिष्टं स्यादशुभेऽपि च ।
 रिष्टिः खड्गे नाऽशुभे स्त्री लाटोऽनुप्रासदेशयोः ॥
^३अशुके सारिकायां तु लट्टा शाकान्तरेऽपि च ।

10 बटौ दृक्षविशेषे तु वाटो मार्गे दृतिस्थले ॥
 वाटी वनविशेषे स्यात्खदिरेऽद्रौ विटः^४ स्मृतः ।
 तथैव लवणे शङ्खे ^५भूषिकेऽपि निगद्यते ॥

विष्टिः कर्मकरे पुंसि भद्राख्ये करणे स्त्रियाम् ।
 प्रेषणे वेतने चापि व्युष्टं कल्ये निगद्यते ॥

15 व्युष्टिः फले समृद्धौ च षष्टिः सङ्ख्यानन्तरे मता ।
 तथा ब्रीहिविभेदे च सृष्टिः सर्गे तु योषिति ॥
 सृष्टं तु निश्चिते क्लीबं प्राज्यनिर्मितयोस्त्रिषु ।
 सटा जटाकेसरयोः स्फुटं व्यक्ते विकस्वरे ॥

व्याप्ते चिषु स्फुटिर्योषित्यादस्फेटामयेऽपि च ।
 20 निर्भिन्ने कर्कटौबीजेऽप्यथ सृष्टं विनिर्मिते ॥

१ लता, इति मा. ।

२ भाँ, इति मा. ।

३ शुके च, इति मा. ।

४ टिरिति मा. ।

५ मूल, इति मा. ।

युक्तनिश्चितयोः प्राज्ये चिषु सृष्टिस्तु निर्मितौ ।
स्वभावे चापि गदिता हृष्टो रोमाञ्चिते तथा ॥
सहर्षेऽपि प्रहसिते^१ विस्मितेऽपि निगद्यते ।
हृष्टो वणिक्पथे प्रोक्तो हृष्टौ पुरतटौ मता ॥

5 अक्षोटवन्मतः सङ्गिः क्षोटो वृक्षान्तरे क्वचित् ।
॥ इति टटतीयम् ॥

॥ अथ टटतीयम् ॥

अमृष्टमप्रिये प्रोक्तमस्पष्टमपि सङ्कुले ।
अरिष्टमशुभे तत्रे स्मृतिकागार आसवे ॥
अशुभे मृत्युचिह्ने चाप्यादितेये तु कुत्रचित् ।
अरिष्टो लशुने निम्बे फेनिले काककङ्कयोः^२ ॥

10 अभीष्टमीप्सिते दैवे त्वष्टमिति गद्यते ।
अष्टष्टं भीरुणि प्राहुरपटुं मूर्खरोगिणोः ॥
अवटस्तु खिले^३ गर्ते कूपे कुहकजीविनि ।
आदेशिते स्यादादिष्टमाज्ञप्तोच्छिष्टयोरपि ॥
प्रेतादिभिर्गृहीतो यः स आविष्ट इतीरितः ।

15 ^४उत्कटं चिषु श्रान्धेऽयाप्युत्कटस्तीव्रमत्तयोः ॥
^५उद्भटः कच्छपे सूर्येऽप्युच्चटा वीरुधान्तरे ।
उद्भटः स्यादतिप्रौढेऽप्युत्सटो मृगनायके ॥
कर्कटो राशिभेदे स्यात्कुलीरे विहगान्तरे ।
करटस्त्विभगण्डे स्यात्कुसुम्भे निन्द्यजीविनि ॥

१ तिहते, इति मा. ।

२ कोकयोः, इति मा. ।

३ बिले, इति मा. ।

४ उभ, इति मा. ।

५ उन्माद, इति मा. ।

एकादशाहश्चाङ्गे च दुर्दुरूटेऽपि वायसे ।
 करटो वाद्यभेदे स्यात्कर्कटी तु फलान्तरे ॥
 शिरोस्थिनि करोटिः स्यात्कर्पटं त्वथ वाससि ।
 कलाटी^१ तु प्रकोष्ठे स्यादित्याहुः पण्डिता जनाः ॥

5 कपटं स्यात्कैतवेऽथ कार्पटो जतुकार्थिणोः ।
 क्वाटं च कुवाटं च कपाटे कथितं बुधैः ॥
 किलाटः शोषितक्षीरपिण्डे स्वरिभिरिष्यते ।
 कौकटो देशभेदे स्यान्निःस्वकृपणभोरपि ॥
 कुरुण्टी दारुपुत्र्यां स्याज्जिह्वाम्लानप्रभेदयोः ।

10 कुक्कुथ्यन्ततर्च्यायां कुक्कुटश्चरणायुधे ॥
 निषादशूद्रयोः पुत्रे तृणोल्कायां च कुक्कुभे ।
 मनःशिलायां कुलटी नैपाल्यामथ योषिति ॥
 स्वैरिण्यां, च कृपीटं तु मतं जठरतोययोः ।
 कृकाटोऽवयवे कापि केशटो हर्यजौ कणे^२ ॥

15 ^३कोयष्टिः कथितः शब्दवेदिभिर्जलकुक्कुभे ।
 अकेशमूर्ध्नि खल्वाटः खर्वटः कण्टकावृते ॥
 खर्वटो ग्रामभेदेऽपि घरदृश्चाश्मयन्त्रके ।
 चर्पटः स्फारविपुले चपेटेऽपि च पर्पटे ॥
 चक्राटो विषवैद्ये च धूर्तदीनारयोरपि ।

20 चिपिटः स्यात्खाद्यभेदे तथा पिष्टिकविस्तृते^४ ॥

१ कलाचौ, इत्यपरे ।

२ केशाटो जन्तुभिद्यपि, इति मा. ।

३ इदं पद्यं माटकायां टचतुर्थ्यं आसीत् ।

४ पिच्छलविस्तृते, इति मा. ।

- चर्वटा व्रीहिभेदे स्याच्चर्वटौ पण्ययोषिति ।
चिरण्टी तु सुवासिन्यां स्याद्वितीयवयःस्त्रियाम् ॥
वार्ताकुपुष्पे जकुटं^१ पुंसि स्यान्मलये शुनि ।
चङ्गटं स्याच्छिक्वभेदे धौताञ्जन्यां च योषिति ॥
5 चिकूटः शैलभेदे स्याच्चिकूटं लवणोऽब्धिजे ।
चिपुटा स्यान्मल्लिकायां सूक्ष्मैलाचिवृत्तोरपि ॥
सतीलके^२ तथा तीरे चिपुटः समुदाहृतः ।
दार्वटं तु मन्त्रवेश्मन्याहुर्वृद्धतरा नराः ॥
द्रोहाटो मृगलुब्धे स्याद्गाथाभेदे च कथ्यते ।
10 तथा वैडालव्रतिके धाराटश्चातकाश्वयोः ॥
निष्कुटः स्याद्गृहोद्याने केदारे च कवाटके ।
निर्दृष्टः स्याद्वयाश्वन्ये निर्दिष्टो निघ्नयोजने ॥
परापवादरक्ते च वाच्यलिङ्गोऽयमिष्यते ।
बहुमानुषसङ्कीर्णं स्थले निर्मुटमुच्यते ॥
15 पुरोटिः पुरसंस्कारे गदिता तच्चवेदिभिः ।
पर्यटः स्याद्भक्ष्यभेदे तथोक्तो भेषजान्तरे ॥
^३प्रवेष्टमन्तश्चेभानां दन्तमांसं विदुर्बुधाः ।
पर्कटौ नूतनफले तथा च ^४लक्षपादपे ॥
परीष्टिः परिचर्यायां प्राकाम्येऽन्वेषणेऽपि च ।
20 पाचटः कर्पटे^५ पुंसि कृशे स्यादभिधेयवत् ॥

१ ऊटं, इति मा. । २ नके, इति मा. । ३ कोशान्तरे पुंस्ययम् ।

४ लव, इति मा. । ५ पाचाटः पर्यटे, इति मा. ।

पिच्छटः स्यान्नेचरौगे क्लीबं सौसकरङ्गयोः ।
 भावाटः कामुके साधौ निवेशे भावके नटे ॥
 भाकूटः स्याच्छैलभेदे तथैव च भूषान्तरे ।
 मर्कटौ स्यात्तु चक्राङ्गां^१ मर्कटस्य च योषिति ॥

5 करञ्जे शूकशिम्ब्यां च तथा वानरलूतयोः^२ ।
 मोरटं तु भवे^३दिक्षुमूलाङ्कोटप्रसूतयोः ॥

मोरटं सप्तरात्रोर्ध्वक्षीरे मूर्ध्यां तु मोरटा ।
 वरटौ हंसयोषायां गन्धोल्यामपि गद्यते ॥

वर्णाटो गायमे चिचकरे स्त्रीकृतजीवने ।
 10 विकटा वज्रवाराह्यां चिषूरुविकरालयोः ॥

शब्दविज्ञैर्निगदितो विपाटस्तु पतत्रिणि ।
 वेकटः स्यान्मछभेदे यूनि वैकटिकेऽपि च ॥

शकटं रथभेदे^४स्याच्छाकटस्तस्य वोढरि ।
 शाकटं धवटश्चे^५ऽपि निगदन्ति च पूष्यपि ॥

15 शैलाटो देवले सिंहे^६ शुक्लकाचकिरातयोः ।
 समष्टिर्मेलने प्रोक्ता संसृष्टमपि सङ्गते ॥
 वमनादिविशुद्धेऽपि स्वादिष्टं स्वनियोजिते ।
 स्वादिष्टं चापि गदितं यत्स्यात्स्वादुरसाचितम् ॥

॥ इति टटतीयम् ॥

१ मूपशिम्ब्यां स्यादिति ।

२ पुंसौति शेषः ।

३ दिक्षुमूलकोट इति मा. ।

४ शकटं रथभेदे, अगङ्गा चेति परे ।

५ खलावस्त्रे, इति मा. ।

६ शुक्लकाक, इति मा. ।

॥ अथ टचतुर्थम् ॥

- उरःकुटं तु बालोपवीते शब्दविदो विदुः ।
 उच्चिङ्गटो मीनभेदे तथा कोपनपूरुषे ॥
 करहाटोऽजकन्दे स्यात्पुष्पवृक्षप्रभेदयोः ।
 कार्यपुटस्तु चार्वाकोन्मत्तानर्थकरेषु च ॥
 5 कामकूटस्तथा वेश्याप्रिय^१विभ्रमयोरपि ।
 कुटन्नटस्तु स्योनाके कैवल्या अपि मुस्तके ॥
 कुण्डकीटस्तु चार्वाके वचनाभिज्ञपूरुषे ।
 पतितब्राह्मणीपुत्रे तथा दासीरतेऽपि च ॥
 खञ्जरीटः पक्षिभेदे, खङ्गरीटस्तु गद्यते ।
 10 फलकेऽप्यसिधाराख्यव्रतधारिणि पूरुषे ॥
 गाढमुष्टिस्तु कृपणे कृपाणेऽपि निगद्यते ।
 चक्रवाटः क्रियारोहे पर्यन्ते^२ च शिखातरौ ॥
 चतुःषष्टिः कलासङ्ख्याप्रभेदे बह्वृचेऽपि च ।
 विद्याविख्यातविभवे भण्डे चाटुपटुः स्मृतः ॥
 15 नारकीटोऽश्मकीटे स्यात्खदत्ताशाविहन्तरि ।
 परपुष्टः पिके चान्यपुष्टे स्याद्वाच्यलिङ्गवत् ॥
 परपुष्टा वारनार्यां प्रतिघृष्टं द्विकर्षिते ।
 गर्ह्ये^३ च, प्रतिस्पृष्टस्तु प्रत्याख्याते च प्रेषिते^४ ॥
 रामाश्रमे पञ्चवटी क्लीवे बालोपवीतके ।
 20 मुखम्पटो^५ याचके तु गदितो वसुकीटवत् ॥

१ विद्, इति मा. ।

२ वर्ते, इति मा. ।

३ प्रख्याते प्रेषितेऽपि च, इति मा. ।

४ चो, इत्यन्यत्र ।

यज्ञस्थाने यज्ञवाटं राहृच्छिष्टं रसोनके ।
 वर्कराटः कटाक्षे स्यात्तरुणादित्यरोचिषि ॥
 नारीपयोधरोत्सङ्गकान्तदन्तनखक्षते ।
 शिपिविष्टस्तु खलतौ हरौ दुश्चर्मणीश्वरे ॥

5 उक्तः श्रुतिकटुः प्राञ्चलोहेऽहौ पापशोधने ।

॥ इति टचतुर्थम् ॥

॥ अथ टपञ्चमम् ॥

नवोढावस्त्रमानन्दपटमिच्छन्ति स्तरयः ।
 ग्राहे जलकिराटश्च गदितस्तत्त्ववेदिभिः ॥
 अथ 'स्याद्दशनोच्छिष्टः निश्वासाधरचुम्बयोः ।
 प्रासादकुक्कुटः सङ्गिर्मतो गृहकपोतके ॥

10 चिचोक्तौ पुष्पशकटीं वदन्ति निपुणा जनाः ।

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये टान्तवर्गः ॥

॥ अथ टान्तवर्गः ॥

॥ अथ ठैकम् ॥

श्री(?)ठः शून्ये ॥

॥ इति ठैकम् ॥

॥ अथ ठद्वितीयम् ॥

कठःस्वर ऋचां भेदे स्यात्तदध्येतवेदिनोः ।
मुनिभेदे वारिपर्यां तथा स्यात्प्रसभेऽपि^१ च ॥
कण्ठो ध्वनौ सन्निधाने गले मदनभूरुहे ।
काष्ठा दारुनिशायां स्यात्कालमानप्रभेदयोः ॥

5 दिशि च स्थानमात्रेऽपि काष्ठमाख्यातमिन्धने ।
कुष्ठं रोगे पुष्करे^२ च कुठः स्याद्वृक्षमात्रके ॥
तत्रैव कुठिरित्युक्तः कुण्डोऽकर्मण्यमूर्खयोः ।
कोष्ठः कुक्षले चात्मीये मध्ये कुक्षेर्गृहस्य च ॥

गोष्ठौ सभायां संस्त्रापे गोष्ठं गोस्थानके मतम् ।
10 ज्येष्ठा लक्ष्म्यग्रजायां स्याद्गृहगोधर्शयोर्मता ॥
ज्येष्ठो मासविशेषेऽपि श्रेष्ठे वृद्धे च कल्पितः ।
निष्ठा निष्पत्तिनाशान्तयाज्जानिर्वहणेषु च ॥
प्रष्ठः श्रेष्ठेऽग्रगे^३ चैव स्त्रियां चाण्डालिकौषधौ ।
पाठस्तु पठने ख्यातो विद्वकर्ण्यां तु योषिति ॥

15 पृष्ठं चरमगात्रेऽपि देहस्यावयवान्तरे ।
वण्डः कुन्तायुधे खर्वेऽप्युक्तोद्वाहपूरुषे ॥
शठो मध्यस्थपुरुषे तथा धत्तूरधूर्तयोः ।
शोठोऽलसे च मूर्खे च श्रेष्ठो वैश्रवणे वरे ॥

१ कोशान्तरे हठशब्द पर्यायो ।

२ सुगन्धे, इति मा. ।

३ खगे, इति मा. ।

षष्ठी कात्यायनीषथोस्तथा षष्ठां च पूरणे ।
हठः स्यात्प्रसभे प्रश्न्यां हेठो बाधाविहेठयोः ॥

॥ इति ठद्वितीयम् ॥

॥ अथ ठद्वितीयम् ॥

- अम्बष्ठो देशभेदे च विप्राद्वैश्यासुतेऽपि च ।
स्त्रियां तु स्यादम्बलोण्यां पाठायूथिकयोरपि ॥
- 5 अपष्ठस्तु भवेत्काले वामे^१ स्यादन्यलिङ्गकः ।
कमठः कच्छपे भाण्डभेदे तु कमठं मतम् ॥
कनिष्ठोऽल्पेऽनुजे यूनि कनिष्ठा दुर्बलाङ्गुलौ ।
जरठः कर्कशे पाण्डौ कठिने त्वभिधेयवत् ॥
नर्मठश्चुबुके षिङ्गे प्रतिष्ठा गौरवे क्षितौ ।
- 10 स्थाने च यागनिष्पत्तिचतुरक्षरपद्ययोः ॥
प्रकोष्ठो मणिबन्धस्य कुर्परस्यान्तरेऽपि च ।
भूपकक्षान्तरेऽपि स्यात्स्रग्धिष्ठो बालकल्पके ॥
वसिष्ठो मुनिभेदे स्याद्वरिष्ठं मरिचे मतम् ।
वरिष्ठः स्यादुरुतरे प्रवरे तित्तिरावपि ॥
- 15 ताम्रे चाथ मकुष्ठस्तु व्रीहिभेदेऽपि मन्यरे ।
वैकुण्ठः स्याद्विष्णुलोके तथा विष्णौ शतक्रतौ ॥
श्रीकण्ठो^२ देशभिद्युग्रे साधिष्ठोऽतिहृढार्ययोः ।

॥ इति ठद्वितीयम् ॥

॥ अथ ठचतुर्थम् ॥

कलकण्ठः कलरवे हंसे ^१पारावते पिके ।
कालकण्ठस्तु दात्यूहे कलविक्रे च खञ्जने ॥
तथा स्यात्खण्डपरशौ मयूरे पीतसारके ।
कालपृष्ठं कर्णचापे तथा कोदण्डमाचके ॥

- 5 कालपृष्ठस्तु सारङ्गविशेषे कङ्कपक्षिणि ।
कलविक्रे चिचपृष्ठो निर्दिष्टः शब्दवेदिभिः ॥
जम्बीरे स्यादन्तशठः कपित्थे कर्मरङ्गके ।
नागरङ्गेऽपि चाङ्गेर्यां भवेदन्तशठाऽपि^२ च ॥
नीलकण्ठः शिवे ^३केकिदात्यूहे खञ्जनेऽपि च ।
10 पूतिकाष्ठं तु सरले मतं तद्देवदारुणि ॥
सूचकण्ठः खञ्जरीटे कपोते वाडवेऽपि च ।
हारिकण्ठः परभृते हारान्वितगलेऽपि च ॥
क्षीरकण्ठो बालके च तथैव च निरक्षरे ।

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये डान्तवर्गः ॥

॥ अथ डान्तवर्गः ॥

॥ अथ डैकम् ॥

डः पुमान् ^४वाडवाग्नौ स्याड्वाकिन्यामपि च स्त्रियाम् ॥

१ पास, इति मा. ।

२ शठेऽपि, इति मा. ।

३ केके, इति मा. ।

४ चाटुवाग्नौ, इति मा. ।

॥ अथ उदितौयम् ॥

अडः स्यादुद्यमे त्वण्डं मुष्के पेश्यां नपुंसके ।
ईडा स्तुतौ यज्ञपात्रे नाद्यां च बुधयोषिति ॥
वसुमत्यां सौरभेय्यां वचने चापि कथ्यते ।
कण्डो मदे तु काश्ये स्यात्कण्डूः प्रोक्ता तु रुग्भिदि ॥

5 कण्डं नाले तरुस्कन्धे बाणोऽवसरनीरयोः ।
कुत्सिते वृक्षभिन्नाडीवृन्दे रहसि गद्यते ॥

क्रौडा केलिप्रकारे च स्यात्खेलाज्ञानयोरपि ।
कुण्डं देवजलाधारे मानभेदेऽग्निकेतने ॥

पतिवत्नीसुते जारात्^१ कुण्डी^२ प्रोक्ता कमण्डलौ ।
10 क्रोडो मन्दे पुरे क्रोडो न पुमानङ्गरक्षसोः ॥

क्रोडः सूकरमातङ्गोः ? क्रोडं क्रोडा च वक्षसि ।
खण्डोऽस्त्री शकले चक्षुविकारमणिदोषयोः ॥

खण्डी मानान्तरे खेडा रुजायां च निगद्यते ।
खदे^३ खेडो निगदितः खोटवच्छब्दवेदिभिः ॥

15 गडस्तु^४ सेचने गण्डः खड्गिन्यपि निगद्यते ।
वरे^५ योगप्रभेदे च वीथ्यङ्गे पिटकेऽपि च ॥

चिन्वीरकपोलेषु हयभूषणबुद्धे ।
गडुः पृष्ठगुहे कुञ्जे गडो मौनान्तराययोः ॥

१ वसन, इति मा. ।

२ कुण्ड इति शेषः ।

३ खडा, इति मा. ।

४ खड्गे, इति मा. ।

५ सौव, इति मा. ।

६ ग्रहे, इति मा. ।

- गुडः स्यादिक्षुविद्धतौ हस्तिसन्नाहगोलयोः ।
 गुडा सुद्धां तु गदिता गुलिकायां तु योदिता ॥
 गोण्डः पामरजातौ च वृद्धनाभौ च वाच्यवत् ।
 चण्डस्तु दैत्यभेदे स्यात्तिन्निडे यमकिङ्करे ॥
- 5 चण्डोऽतिकोपने चण्डी मृडान्यां कोपनस्त्रियाम् ।
 चण्डा धनहरौ शङ्खपुण्ड्योस्तीव्रे तु वाच्यवत् ॥
 चूडा शिखायां वलभौ तथा बाहुविभूषणे ।
 चोडो देशविशेषे स्यादपि प्रावरणान्तरे ॥
 जडो मूर्खे हिमग्रस्ते श्रूकशिख्यां जडा मता ।
 10 ताडस्तु ताडने घोषे मुष्टिमेयतृणादिषु ॥
 ताडौ पञ्चद्रुमे चाथ मुखे तुण्डमुदीर्यते ।
 तूडा तोडा ताडने स्यादण्डोऽस्त्री लगुडे पुमान् ॥
 व्यूहभेदे प्रकाण्डेऽश्वे कोणमन्यानयोरपि ।
 सैन्ये काले कालमाने चण्डांशोः पारिपार्श्वके ॥
- 15 दमे यमेऽभिमाने चोपायभेदे च कीर्तितः ।
 दण्डो मानार्थको यः स्यात्सविंशतिशताङ्गुलः ॥
 व्यूहभेदेऽपि कथितो द्राडो विशरणे मतः ।
 ध्राडोऽपि स्याद्विशरणे तृणभेदे नडो मतः ॥
 नलवच्छब्दभेदज्ञैर्नाडी नाले व्रणान्तरे ।
 20 शिरायां गण्डदूर्वायां चर्यायां कुहनस्य च ॥
 तथा षट्क्षणकालेऽपि नौडं स्थानकुलाययोः ।
 पण्डः षण्डे धियां पण्डा पाण्डस्तु नृपतौ सिते ॥

पिण्डः सान्द्रे बले बोले गृहाङ्गे जीवनायसोः ।

देहेऽपि च जपापुष्पे निवापे सिल्हकेऽप्यथ ॥

पिण्डी त्वलाबुखर्जूरतगरेषु च कथ्यते ।

पीडा कृपाशिरोमालाऽपमर्दसरलद्रुषु ॥

5 भाण्डं पात्रेऽश्वभूषायां भूषामात्रे वणिग्धने ।

भण्डः कुशीलवे मण्डः शाकभेदे च मस्तुनि ॥

पञ्चाङ्गुले त्वामलक्यां मण्डा स्यात्सारपिच्छयोः ।

अस्त्रियां, दैत्यभेदे तु मुण्डः स्यान्मुण्डिते चिषु ॥

मुण्डा चौषधभेदे स्त्री मुण्डा स्याद्विधवास्त्रियाम् ।

10 मस्तके त्वस्त्रियां, रण्डा मूषपर्ण्यधवास्त्रियोः ॥

रोडः श्लेभे भवेत्पुंसि तृप्ते स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।

वण्डा तु पांशुलायां स्याच्चिषु हस्तादिवर्जिते ॥

वण्डो विभागे वाडः स्यादास्रवे, सर्पहिंस्रयोः ।

व्याडः शुण्डा पानगृहहस्तिहस्तसुरासु च ॥

15 अथ्यम्बुहस्तिनीवेश्यास्वपि, शण्डो रुजाविधौ ।

सङ्घाते च भवेच्छाडा श्लाघावचसि योषिति ॥

शैडाऽनादौ भवेच्छौण्डो मदमत्ते च विश्रुते ।

शौण्डी भवेत्तु पिप्पल्यां षण्डं पद्मादिसंहतौ ॥

आह्वाने तु भवेद्वण्डे नाद्योक्तौ स्वसखीं प्रति ।

20 हुण्डः स्यादथ सङ्घाते हुण्डमावरणे तथा ॥

हरणे च हुडाहूडो गतौ हेडस्त्वनादरे ।

हेडा चाथ गतौ होडा स्त्रेडः कर्णामयध्वनौ ॥

गरले शङ्करे^१ चापि लोहितार्कफले तथा ।
 खेडं तु घोषपुष्पे स्यात्तथैव च दुरासदे ॥
 खेडा वंशशलाकायां सिंहनादे तु योषिति ।
 कुटिले वाच्यलिङ्गः^२ स्याद्वंशशल्येऽपि च स्त्रियाम् ॥

॥ इति डटतीयम् ॥

॥ अथ डटतीयम् ॥

- 5 आमण्डं ग्राहुरेरण्डे मण्डवत्तद्विदो जनाः ।
 करण्डी सारिकायां स्यात्तस्यां चिचपदा यथा ॥
 करण्डो मधुकोशासिकारण्डेषु दलाढके ।
 कुरण्डोऽपि च दीर्घादिसुरज्येष्ठे च संमतः ॥
 तथा निगदिता स्त्री च करण्डोच्चतरा वकाः ! ।
- 10 कृष्माण्डो गणभेदेऽपि भ्रूणे कर्कारुकेऽपि च ॥
 कृष्माण्डी त्वौषधीगौर्योः कोदण्डो नीवृदन्तरे ।
 कार्मुके भुवि, सर्पारौ गरुडो गारुडं पुनः ॥
 सर्पमन्त्रे मरकते तरण्डस्त्वाज्ञवे मतः ।
 वडिशीस्तृचसम्बद्धवस्त्रकाष्ठादिनिर्मिते ॥
- 15 नौकायामपि न स्त्री स्याच्चाण्डा देवतान्तरे ।
 तिन्तिडी स्यात्तु चिच्चायां तथा वृक्षाम्बुकेऽपि च ॥
 द्राविडः स्याज्जनपदे सङ्ख्याभिद्वेधमुख्ययोः ।
 निर्गुण्डी नीलशेफाल्यां सिन्धुवारदुमेऽपि च ॥

१ कुरले, इति मा. ।

२ स्यादपौदंशप्रकल्पके. इति मा. ।

३ गज, इति मा. ।

४ द्रवि, इति मा. ।

प्रचण्डो दुर्वहे श्वेतकरवीरे प्रतापिनि ।
 प्रकाण्डो विटपे शास्त्रे मूलशाखान्तरे तरोः^१ ॥
 शस्ते पिचिण्ड उदरे पशोरवयवे पुमान् ।
 पूत्यण्डः स्यात्पूतिकीटे तथा जन्वन्तरेऽपि च ॥

5 पौगण्डः स्याद्द्वयोर्भेदे तथा पौगण्ड ईरितः ।
 भृशण्ड्यायुधभेदे स्याद्भेरुण्डा देवतान्तरे ॥

तथैव यक्षिणीभेदे वाच्यवत्तु भयानके ।
 मारुण्डोऽण्डे भुजङ्गीनां मार्गे गोमयमण्डले ॥

मार्तण्डः स्यादुष्णारश्मौ क्रोडेऽपि परिकीर्तितः ।

10 वरण्डो मुखरोगे स्याद्वरण्डा^२ तु निगद्यते ॥

सारिका^३ वर्त्तिशस्त्रभिद्बहुधेनुषु योषिति ।
 वितण्डा व्यर्थवादे स्यात्^४ त्कच्चीशाके शिलाह्वये ॥

करवीर्यां च कथिता शिखण्डो बर्हचूडयोः ।
 शरण्डस्तु पुमान् धूर्ते सरटे भूषणान्तरे ॥

15 शिखण्डी ना कुक्कुटे^५ स्यान्नाङ्गेयारिमयूरयोः ।
 सिंहुण्डवच्च सेहुण्डो वृक्षभेदे निगद्यते ॥

॥ इति उल्लेख्यम् ॥

१ योरिति मा. । २ तण्डा, इति मा. । ३ बालिशस्त्री, इति मा. ।

४ कट्टी, इति मा. । ५ कपाले, इति मा. ।

॥ अथ डचतुर्थम् ॥

- अपोगण्डस्तु शिशुके विकलाङ्गेऽतिभीरुके ।
 गलशुण्डी तु रुग्भेदे गृहनीडो वृषायणे^१ ॥
 गौरीपिण्डा रोचनायां गदिता शब्दवेदिभिः ।
 चक्रवाडस्त्वद्रिभेदे चक्रवाडन्तु मण्डले ॥
 5 जलरण्डो जलावर्ते पयोरेणौ भुजङ्गमे ।
 २देवताडस्तु जीमूते सैहिकेये हुताशने ॥
 उत्वातकेलिः शृङ्गाद्यैर्वप्रक्रीडा निगद्यते ।
 स्यात्तु वातगुडो^३ वात्यावातशोणितयोरपि ॥
 पिच्छलस्फोटिकायां च वामायामपि योषिति ।
 10 शब्दविद्भिर्निगदितो हरिमण्डोऽतिमुक्तके ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये ङान्तवर्गः ॥

॥ अथ ङान्तवर्गः ॥

॥ अथ ढद्वितीयम् ॥

गाढं शुण्यां क्षुद्रकूपे लवणेऽपि निगद्यते ? ।
 गूढं रहसि गुह्ये च संवृते पुनरन्यवत् ॥
 २दाढा स्यादपि दंष्ट्रायामभिलाषे च कीर्त्यते ।
 दृढः प्रगाढे स्थूले च नितान्ते बलवत्यपि ॥

माढिर्देन्यप्रकारेऽपि पञ्चभङ्गौ^१ च गद्यते ।

मूढः स्यात्तन्द्रिते बाले स्थूणायां मेढिरुच्यते ॥

राढः स्याद्देशभेदेऽपि स्त्रियां स्यात्सूक्ष्मशोभयोः ।

रूढो जाते प्रसिद्धे च बाढं दृढप्रतिज्ञयोः ॥

5 व्यूढः स्यात्संहतौ चापि विन्यस्ते पृथुलेऽपि च ।

वोढा भारवहे सूते षण्डः स्यात्पुंसि गोपतौ ॥

आकृष्टाण्डे वर्षवरे^२ तृतीयप्रकृतावपि ।

षोढा तु षट्प्रकारे स्यात्^३ सोढा शक्ते निगद्यते ॥

तितिक्षासंयुते चापि सोढा स्यादभिधेयवत् ।

॥ इति ढद्वितीयम् ॥

॥ अथ ढद्वितीयम् ॥

10 अध्यूढा कृतसापत्न्यनार्यामध्यूढ ईश्वरे^४ ।

आषाढो मलये मासे दण्डे च व्रतिनामपि ॥

आषाढात्वृक्षभेदेऽपि विद्वद्भिर्गदिता स्त्रियाम्^५ ।

आषाढी शुचिपूर्णायामालीढं त्वशिते त्रिषु ॥

तथा स्यात्पादविन्यासविशेषे शस्त्रधारिणाम् ।

15 ऊढे^६ स्थूलेऽप्युदूढः स्यादुपोढो निकटोढयोः ॥

प्रगाढः कच्छदृढयोः प्रमीढो मूचिते घने ।

प्ररूढो जठरे बद्धमूले^७ वारूढ इत्ययम् ॥

१ ङ्गे, इति मा. । २ घरे, इति मा. । ३ ख. षो ।

४ त्वामध्यूढस्त्व महेश्वरे, इति मा. । ५ ख. पु० पाठः ।

६ रूढे, इति मा. । ७ ख. चा ।

वस्त्राच्चले पञ्जरेऽग्नौ कपाटे शम्बलेऽपि च ।
 विगूढो गर्हिते गुप्ते विरूढोऽङ्कुरिते तथा ॥
 जातेऽपि त्रिषु संरूढः प्रौढेऽप्यङ्कुरिते त्रिषु ।
 १ समूढः पुञ्जिते भुम्ने सद्यो जातेऽनुपलुते २ ॥

॥ इति ढढतीयम् ॥

॥ अथ ढचतुर्थम् ॥

5 अध्यारूढः समारूढेऽभ्यधिके वाच्यलिङ्गकः ।
 प्रत्यालीढस्तु ३ चरणन्यासभेदेऽशिते त्रिषु ॥
 ॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये ढान्तवर्गः ॥

॥ अथ णान्तवर्गः ॥

॥ अथ एद्वितीयम् ॥

अर्णो वारिण्यणुव्रीहौ स्याल्लेशे परमाणुके ।
 अणिराणिवदक्षाग्रकीले स्याद ४ अिसीमयोः ॥
 उष्णः स्यादातपे ग्रीष्मे दक्षे चोर्णा तु मेघजे ।
 10 लोम्नि भ्रूमध्यगावर्त ऋणं देये निगद्यते ॥
 एणो मृगविशेषेऽथ स्यात्कर्णस्तु पृथासुते ।
 सुवर्णालौ श्रुतौ चापि कर्णौ तु स्यन्दने मतः ॥

कणा जीरककुम्भीरमक्षिकापिप्पलीषु च ।

कणस्तु धान्याद्यंशे ^१स्यादतिस्त्रक्ष्मे कणो रवे ॥

क्वाणश्च, विक्षताश्चे तु काण इत्यभिधीयते ।

कीर्णं छन्नेऽपि विक्षिते हिंसितेऽपि च वाच्यवत् ॥

5 कुणिस्तुन्नकटक्षे स्याच्छिन्नहस्ते च कुक्कुरे ।

कृष्णस्तु वायसे विष्णौ व्यासे भीमानुजेऽपि च ॥

मेचके त्वन्धवत्क्लीबे कालायसमरीचयोः ।

कृष्णा तु द्रौपदीद्राक्षाकणानीलीनदीष्वपि ॥

कोणस्तु लगुडेऽसौ च मतो वीणादिवादने ।

10 गृहादीनामेकदेशे वाद्यभेदे च गद्यते ॥

गणः समूहे प्रमथे^२ सङ्ख्यासैन्यप्रभेदयोः ।

गीर्णं गिलितमात्रेऽपि स्याद्भृतेऽपि च वाच्यवत् ॥

गुणोऽप्रधाने रूपादौ सूदे मौर्व्यां वृकोदरे ।

सूत्रे सत्त्वादिसन्ध्यादिविद्यादिहरितादिषु ॥

15 ^३शौर्यादौ च तथा त्यागधिषणावृत्तिरज्जुषु ।

गुणी गुणानामाधारे द्रव्यमात्रेऽपि वाच्यवत् ॥

गेषुर्नटे गायने च गोणः शुष्कफले मतः ।

गोणी तु वृषवाहिन्यां घ्राणं घ्रातेऽन्यलिङ्गवत् ॥

नासिकेन्द्रिययोः क्लीबं घृणः कौटान्तरे मतः ।

घृणा जुगुप्साकृपयोर्घृणी रश्मौ प्रकीर्त्यते ॥

पोचितुरङ्गयोर्घोणी नासायां तु ^१मता स्त्रियाम् ।

चणस्तु हरिमन्ये स्याच्चीर्णं क्लीवे कृते मतम् ॥

5 चूर्णौ चोक्ता कपदेऽपि चूर्णौ धूलौ निगद्यते ।

क्षारभेदे, च चूर्णं स्यात्सुवासयुक्तिके तथा ॥

^२जर्णश्चन्द्रे तरुभिदि जिष्णुरर्जुनशक्रयोः ।

जित्वरे चाथ जीर्णं तु परिपक्वपुराणयोः ॥

जूर्णौ धान्यविशेषे स्याज्जर्णिः क्रमुकभिद्यपि ।

10 तर्णः पोते परिचाणे चाणः स्याद्रक्षितेऽपि च ॥

चाणं तु चायमाणायां तार्णं तृणमये मतम् ।

तीर्णः^३ स्यात्तु समुत्तीर्णे नद्यादौ वाच्यलिङ्गवत् ॥

तीक्ष्णं सामुद्रलवणे तिग्मात्मत्यागिनोरपि^४ ।

तीक्ष्णो यवाग्रजे क्लीबं विषलोहाजिमुष्कके ॥

15 तूणी नील्यां निषङ्गे ना तूणं तु त्वरितेऽव्ययम् ।

तृष्णा ^५तर्षलिप्तयोः स्यात्तृणं तु यवसे मतम् ॥

^६द्रीणं तु ^७दारिते भीते द्रुणं चापे निगद्यते ।

तथा मतोऽलिनि द्रुणो ^८द्रोणीकच्छपयोर्द्रुणी ॥

१ घोणा, इति शेषः । २ ख. जु । ३ ख. णं ।

४ त्रिष्विति शेषः । ५ ख. तर्षलिप । ६ ख. ती ।

७ ख. ता । ८ द्रोणीकच्छप्योरिति न्यायम् ।

देषुस्तु दुर्दमे^१ दातर्यपि द्रोणः कृपीपतौ ।
 द्रोणश्च मानभेदेऽपि कृष्णकाके स्थलान्तरे ॥
 स्त्रियां काष्ठाम्बुवाहिन्यां गवादन्यामपौरितः ।
 धृष्णुर्धृष्टे निगदितो नेष्णु ! नैतरि कीर्तितः ॥

5 पर्णं पक्षे पलाशेऽपि^२ पर्णः स्यात्किंशुकद्रुमे ।
 पर्णो वराटमाने स्यान्मूल्ये कार्षापणे ग्लहे ॥

क्रथ्यशकादिके द्यूतव्यवहारे भृतौ धने ।
 पार्णिस्तु पादावयवे सैन्यपृष्ठोन्मदस्त्रियोः ॥

10 प्राणोऽनिले बले बोले हृन्मरुत्काव्यजीवयोः ।
 पुंभूमि वाऽसुषु प्राणाः पूरिते वाच्यलिङ्गकः ॥
 प्राणी तु चेतने प्रोक्तः करे पाणिर्निगद्यते ।
 प्राह्लो दिनस्यादिभागे तृतीयांशेऽपराह्लवत् ॥

पूर्णः शक्ते^३ समग्रे च पूरिते त्वभिधेयवत् ।
 फणा फटे फणी सर्पे फाणिर्गुडकरम्बयोः ॥

15 डिण्डीरे तु भवेत्फेणो बाणः कृष्णकुरण्टके ।
 बाणः^४ स्याद्भोस्तने दैत्यविशेषे केवलेऽपि च ॥
 सायके मूर्तिभेदे च भिरग्यां बाणा निगद्यते ।
 बाणा च बाणमूलेऽपि नदीभेदे च गद्यते ॥

भाणो नाटकभेदे स्याद्भूषणुर्भवितरि स्मृतः ।
 20 स्याद्भर्भडिम्भयोर्भूणो मणिर्मुक्ताश्मजातिषु ॥

- माणिः ^१पत्रशिरायां स्यात्स्त्रियां विबुधसंमता ।
 मोणः ^२शुष्कफले नक्रमक्षिकाऽहिकरण्डयोः ^३ ॥
- रणः कोणे कणे पुंसि समरे पुन्नपुंसकम् ।
 रीणं सुते तु रुग्णं स्याद्भग्ने रेणुस्तु पर्पटे ॥
- 5 धूलौ पुष्पपरागे च लोणी स्यादौषधान्तरे ।
 व्रणः क्षते निगदितो वर्णो विप्रादिषु स्मृतः ॥
- शुक्लादौ च मतो वर्णो यशोगुणकथासु च ।
 स्तुतौ ना न स्त्रियां रूपभेदाक्षरविलेपने ^४ ॥
- ब्रह्मचारिणि वर्णो स्याल्लेखने चित्रकारके ।
 10 वाणिर्व्यूतौ निगदिता वाणिर्मूल्ये बलाहके ॥
- वाणी स्याच्छ्रुतिभारत्योर्विष्णुर्व्यापकशार्ङ्गिणोः ।
 वल्लक्यां विद्युति तथा वीणा निगदिता बुधैः ॥
- वृष्णिर्नृपान्तरे प्रोक्तस्तथा पाखण्डि(चण्ड!)योः ।
 वृक्णं छिन्ने निगदितं वेणिर्नद्यन्तरे स्त्रियाम् ॥
- 15 वेणी केशस्य बन्धे स्यान्नद्यां देशान्तरेऽपि च ।
 देवताङ्गं ^५ च वेणुस्तु त्वक्सारे च नृपान्तरे ॥
- शणस्त्वक्सारके प्रोक्तः आणं पक्वेऽप्युदौरितम् ।
 आणा तु स्याद्यवाग्वां स्त्री शणो माषचतुष्टये ॥
- लोहादीनां च निकषे शाणी प्रावरणान्तरे ।
 20 शीर्णं क्तिन्ने मतं शिल्पिसंहतौ श्रेणिरुच्यते ॥

१पङ्क्तौ तथा सेकपात्रे प्रवदन्ति मनौषिणः ।
 समानार्थे च शोणस्तु कृशानौ श्योनकेऽपि च ॥
 लोहिताश्वे नदे कोकनदच्छाये तु वाच्यवत् ।
 ओणः पङ्क्तौ स्मृतः ओणी कथिताऽवयवान्तरे ॥

- 5 स्थाणुर्ध्रुवे हरे कौले स्थिरे स्थाणुरपीध्यते ।
 स्थूणा स्तम्भे लोहमूर्तावङ्कुशे तु अणिर्मता^२ ॥
 ३लज्जावति ह्रीण इति गदितः शब्दवेदिभिः ।
 ह्रीणं ह्रीते वाच्यवत्स्याद् ह्रणो देशान्तरे मतः ॥
 क्षणः पर्वोत्सवे काले निर्व्यापार^४स्थितावपि ।
 10 ५क्षीणस्तु हासमापन्ने क्षुणं स्यान्निश्चयार्थके ॥
 क्षोणी धरण्यां निर्दिष्टा पूजायामर्हणे मता ।

॥ इति णद्वितीयम् ॥

॥ अथ णतृतीयम् ॥

- अरणिर्वह्निमन्ये ना द्वयोर्निमन्थ्यदारुणि ।
 अरुणः कुष्ठभेदे ना सन्ध्या^१रागेऽर्कसारथौ ॥
 अरुणो^२ऽव्यक्तरागेऽर्के कपिले गुणिनि त्रिषु ।
 15 स्त्रियां त्वतिविषाश्यामामञ्जिष्ठाचिह्नतासु^३ च ॥

१ ख. पु. इदमधिकम् ।

२ तः, इति मा. ।

३ ख. पु. इदं नास्ति ।

४ क. स्तुता, ख. स्थिरा, इति मा. ।

५ ख. पु. इदं नास्ति ।

६ ख. सारे ।

७ ग्ये, इति मा. ।

८ ख. विदासु ।

- अभौक्ष्णं तु भृशे नित्ये तद्युक्तक्रिययोस्त्रिषु ।
 अवर्णः स्यादथाक्षेपे निर्दये त्वष्टणो मतः ॥
- अपर्णा स्यात्तु दुर्गायामनृणस्त्वृणनिर्गते^१ ।
 अभ्यर्णं स्यात्सन्निहिते त्वकर्णः खेड ईरितः ॥
- 5 पूर्णेतरं त्वपूर्णं स्यात्पण्यवीथ्यां तथाऽऽपणः ।
 आपणस्तु निषद्यायामाकीर्णं सङ्कुले मतम् ॥
- आर्याणी स्यादथार्यायामिच्छायामौषणा मता ।
 इन्द्राणी करणे स्त्रैणां पौलोमीसिन्दुवारयोः ॥
- ईरिणं तूषरे शून्ये^२ त्विरिणं चापि गद्यते ।
 10 ईक्ष्णं दर्शने दृष्टावङ्कनेऽपि निगद्यते ॥
- उरणस्तु भवेन्मेद्रे मरीचे तूषणं मतम् ।
 ऊषणा तु कणायां स्यादूक्ष्णं प्रोक्षणे मतम् ॥
- ऊहणः काष्ठभेदे स्यादुद्रेके तूल्बणं मतम् ।
 अथो मार्गानुसारिण्यामेषणी च तुलाभिदि ॥
- 15 कवोष्णमिषदुष्णे स्यात्कदुष्णं च निगद्यते ।
 करुणा तु कृपायां स्याद्रसपादपयोः पुमान् ॥
- कर्तृणं तृण^३भित्प्रशून्योः करणं हेतुकर्मणोः ।
 बालवादौ हस्तलेपे^४ नृत्यगीतप्रभेदयोः ॥
- क्रियाभेदेन्द्रियक्षेत्रकायसंवेशनेषु च ।
 20 कायस्थे साधने क्लीबं पुंसि शूद्राविशोः सुते ॥

कल्याणं मङ्गलं स्वर्गोऽक्षये गौर्यां तु योषिति ।

कङ्कणं हस्तवलये सूत्रमण्डनं योरपि ॥

करेणुर्गजयोषायां स्त्रियां ना तु मतङ्गजे ।

अतिक्रमे स्यात्क्रमणं कर्षणं त्वपकर्षणे ॥

5 करिणी जातिभेदे स्यात्करणिः पादपान्तरे ।

कार्मणं कर्मठे क्लीबे मन्त्रतन्त्रादियोजने ॥

कारणं तु मतं हेतुवधयोः^१ करणेऽपि च ।

स्त्री यातनायां किरणी गभस्तौ किरणं पुनः ॥

क्लीबं विकिरणे, मृत्ये कुर्वाणोऽपि च कारके ।

10 स्त्रियां कृपाणी कर्तर्यां खङ्गे निगदितः पुमान् ॥

कृकणः क्रक्रे स्यातः कृपणो द्रव्यलम्पटे^२ ।

खरणाः खरनासे स्यात्खुरणाः खुरनासिके ॥

गर्हणा स्यात्तु निन्दायां गर्भवत्यां तु गर्भिणी ।

ग्रहणं तूपलब्धौ स्यादादरे च तथा करे ॥

15 ग्रहोपराग^३स्वीकारबन्दिष्वपि निगद्यते ।

उद्गाहे^४ गरणं प्राहुर्गर्भाणि गर्भसम्भवे ॥

गृहिणी तु भवेत्पत्न्यां ग्रहणी तु गदान्तरे ।

ग्रामणी^५भौगिके पत्यौ प्रधाने नापितेऽपि च ॥

ग्रामीणा नीलिकायां स्याद्ग्रामोद्भूते तु वाच्यवत् ।

20 स्याद्गुर्विणी तु गर्भिण्यां गूरुणं तूद्यमे मतम् ॥

- गोकर्णस्तु मृगे सर्पेऽश्वतरे च गणान्तरे ।
 अङ्गुष्ठानामिकोन्माने मूर्विकायां तु योषिति ॥
- गुरणं स्यादुद्यमने घृष्टौ घरणमुच्यते ।
 उच्चैर्घृष्टे घोषणा^१ स्याद्घोषणस्त्वच्चभाषिणि ॥
- 5 चरणोऽस्त्री बह्वृचादौ मूले गोत्रे पदेऽपि च ।
 भ्रमणाशनयोः^२ क्लीबं चर्वणं भक्षणं मतम् ॥
- कुशीलवे चारणः स्यात्तथा च स्तुतिपाठके ।
 चिक्कणं स्यात्तु मसृणे जरणं हिङ्गुनि स्मृतम् ॥
- जरणं जीरकेऽपि स्यात्कृष्णे सौवर्चलेऽपि च ।
 10 जृम्भणं स्यात्तु जृम्भायां^३ डयनं तु रथे स्मृतम् ॥
- तरणिः^४ सागरे सूर्ये कुमारीनौकयोः स्त्रियाम्
 निम्नतायां च तरणिनौकायामपि तारणिः ॥
- तरुणो रुबुके^५ यूनि तरुणं^६ कुञ्जपुष्पके ।
 तर्पणं प्रीणने प्रोक्तं चिच्चायां तिन्तिणी मता ॥
- 15 तोरणं द्वारबन्धे स्यात्तोरणः पादपान्तरे ।
 दक्षिणो दक्षिणोद्भूतसरलच्छन्दवर्तिषु ॥
- अवामे चिषु यज्ञादिविधिदाने दिशि स्त्रियाम् ।
 द्रविणं न द्वयोर्वित्ते^७ काञ्चने च पराक्रमे ॥
- ददुणो ददुरोगार्ते दारणं तु विदारणे ।
 20 दारुणं भीषणेऽपि स्याद्दारुणस्तु रसान्तरे ॥

१ खणं ।

२ दरयोरिति मा. ।

३ इदं न तृतीये युक्तम् ।

४ क. द्युमणौ पुंसि ।

५ ख पु. पादद्वयम् ।

६ चके, इति मा. ।

७ ख. फल्ल ।

८ वृत्ते, इति मा. ।

दुर्वर्णं तु भवेद्रौप्ये द्युमणिस्तिग्मदीधितौ ।
 दुग्धणो मुज्जरेऽपि स्याद्बुद्धिणेऽपि परश्वधे ॥
 हिरण्यगर्भे दुहिणो दौर्गौणं दुर्गसंभवे ।
 दूर्वारसे तु दौर्वीणं ^१मृष्टपर्णेऽपि तन्मत्तम् ॥

5 धर्मणस्तु मतो वृक्षसर्पयोर्धरणं पुनः ।
 मानभेदेऽथ धरणी भुवि बन्धे तु धर्षणा ॥
 धर्षणं तु रतेऽसत्यां धर्षणीति निगद्यते ।
 धर्मिणी गदिता सत्यां स्वर्लोके ^२श्वरुणः पुमान् ॥
 परमेष्ठिनि नीरे च धारणा योगभिद्यपि ।

10 धारणी तु भवेन्नाद्यां बुद्धमन्त्रेऽपि कुचचित् ^३ ॥
 धिषणस्त्रिदशाचार्ये प्रज्ञायामपि योषिति ।
 धुरिणः स्यात्तु निपुणे वरेण्येऽपि निगद्यते ॥
 निःश्रेणिरधिरोहिण्यां खर्जूरीपादपेऽपि च ।
 निर्याणं वारणापाङ्गे तथा मोक्षेऽध्वनिर्गमे ॥

15 निर्माणं निर्मितौ सारे तथैव स्यात्समञ्जसे ।
 निर्वाणं निर्वृतौ मोक्षेऽस्तंगमे ^४ गजमज्जने ॥
 निद्राणः स्यात्तु शयिते निष्प्राणः स्यान्नतासुनि ।
 निपुणः स्यादभिज्ञेऽथ निद्राणः शयिते मतः ॥
 अश्वासने स्यात्पल्याणं प्रयाणं तोकने ^५ गतौ ।

20 प्रवणस्तु भवेत्प्रह्वो ^६दरयोश्च चतुष्पथे ॥

१ क. मि ।

२ ख. धर ।

३ ख. भमज्जने ।

४ संगमे, इति मा. ।

५ ख. डने ।

६ क. दा. ख. द्वा, इति मा. ।

- क्रमनिम्नमहीभागे प्रमाणं मध्यवर्तिनि ।
 तथैव नित्यमर्यादाशस्त्रेषु च प्रमातरि ॥
- इयत्तायां च हेतौ च प्रभूषणुः शक्तिमत्यपि ।
 प्रवेणिस्तु कुथे वेण्यां प्रवौणो निपुणं नरि ॥
- 5 पक्षिणी स्यात्पूर्णिमायां विहग्यां शाकिनीभिदि ।
 आगामिवर्तमानाह्युक्तराचावपौष्यते ॥
- पत्रोर्णं धौतकौशेये पत्रोर्णः शोणके मतः ।
 पादत्राणे तु पत्राणं भवेत्प्राणहिताय च ॥
- शराणां पत्ररचने पत्राणां^१ परिकीर्तिता ।
 10 प्रघणस्ताम्रकलशे प्रघाणश्च निगद्यते ॥
- पक्कणः शबरावासे त्वागन्ता प्राघुणो मतः ।
 पाषाणः स्यात्तु दृषदि पुराणं पञ्चलक्षणे ॥
- पणे पुंसि त्रिषु प्रत्ने पूरणः पूरके त्रिषु ।
 पिष्टभेदे पूरणं स्याच्छाल्मल्यां पूरणी स्त्रियाम् ॥
- 15 ^२पटारम्भकसूत्रेषु, व्यादेशे प्रेषणं मतम् ।
 प्रोक्षणं सेचने चापि वधे^३ यज्ञार्थके पशोः ॥
- ब्रह्माणी स्याच्छक्तिभेदे बर्हिणस्तु शिखण्डिनि ।
 ब्राह्मणं ब्रह्मसङ्घाते वेदभागे पुमान् द्विजे ॥
- बार्हिणं ^४बर्हिणस्येदमित्यर्थे ब्राह्मणी पुनः ।
 20 ब्राह्मणस्य च योषायां^५ ब्राह्मणी चौषधान्तरे ॥

१ वृहणं पुष्टिकरणे भरणी त्वृक्षघोषयोः ।
 मृतिवेतनयोः क्लीबे क्रीडायां भ्रमणी मता ॥
 तथा कारुण्डिकायां च क्लीबे तु गमनान्तरे ।
 मधुव्रते तु भ्रमणो भविष्णुर्भविता समौ ॥

5 भौषणो रसभेदे स्याच्छ्लक्ष्णं भौषणा मता ।
 दारुणो^१ तु यथालिङ्गं भूस्तृणं तु तृणान्तरे ॥
 भूषणं स्यादलङ्कारे मसृणोऽकर्कशे मतः ।
 स्निग्धेऽपि च तथोमायामुद्दंशे^२ मत्कुणो मतः ॥

10 तथैव निर्विषाणेभे निश्शमश्रुणि च पूरुषे ।
 मत्कुणो नारिकेलेऽपि मन्दोष्णं तु कदुष्णके ॥
 मार्गणो याचकेऽपि स्यात्तथैव च शिलीमुखे ।
 क्लीबं याज्जान्वेषणयोर्यन्त्रणं^३ रक्षणे स्मृतम् ॥
 तथा नियमने बन्धे रवणः शब्दने खरे ।
 रमणं तु पटोले स्याद्धवे ना रमणी स्त्रियाम् ॥

15 अथावने रक्षणं स्याद्रञ्जणो^४ ? भाजनान्तरे ।
 रावणः स्याद्दशास्येऽपि रामणं रमणस्य यत् ॥
 रिङ्गणं रिङ्गणं चापि स्वल्पने परिकीर्तितम् ।
 अस्नेहने रूक्षणं^५ स्याद्रूपणं प्रोज्झने मतम् ॥

20 रेषणः काशमर्दे तु गदितः शब्दवेदिभिः ।
 रोषणः^६ पारदे हेमघर्षणोष^७ रयोरपि ॥

१ क. ब्रू, ख ब्रह्म, इति मा. ।

२ ख. ग्णे । ३ ख. मद्ग ।

४ ख. ल ।

५ ख. नो ।

६ ख. स्याद्दूष ।

७ षाणः, इति विश्वः ।

८ शेष, इति मा. ।

- क्रोधने स्याद्वाच्यलिङ्गः स्याद्रोचिष्णुस्तु दौमिमान्^१ ।
 रोहिणी कण्ठरोगे^२ स्यादृक्षभेदेऽपि गद्यते ॥
 रोहिणीश्चन्दनद्रौ च गदितः शब्दवेदिभिः ।
 लवणं सैन्धवादौ ना सिन्धुरक्षोभिदो रसे ॥
- 5 तद्युक्ते वाच्यलिङ्गः स्यान्नदीभेदत्विषोः^३ स्त्रियाम् ।
 लक्षणं नाम्नि चिह्ने च सारस्यां लक्षणा क्वचित् ॥
 लक्षणा त्वौषधीभेदे सारस्यामपि योषिति ।
 रामभ्रातरि पुंसि स्यात्सश्रीके चाभिधेयवत् ॥
 जङ्घाचाणे वङ्गणः स्याद्देहावयवभिद्यपि ।
- 10 वरुणस्तरुभेदेऽप्यु पश्चिमाशाधिपेऽपि च ॥
 वरुणस्तिक्तशके ना वरणा तु नदीभिदि ।
 क्लौबं कन्यादिवरणे वेष्टने च निगद्यते ॥
 वरुणस्तु भवेत्सेतौ सालेऽपि च निगद्यते ।
 वर्चिष्णुर्वर्चसा युक्ते वर्तिष्णुर्वर्तने मतः ॥
- 15 वर्द्धिष्णुर्वर्धके प्रोक्तस्त्वरःसन्धौ तु^४ वङ्गणम् ।
 वर्षणं तु भवेद्दृष्टावाशाभेदे तु वारुणी ॥
 वारणं प्रतिषेधे ना वारणस्तु मतङ्गजे ।
 विषाणी क्षीरकाकोल्यामजशृङ्गां च योषिति ॥
 कुष्ठानामौषधे क्लौबं^५ पशुशृङ्गेभदन्तयोः ।
- 20 विपणिः पण्यवीथ्यां च भवेदापणपण्ययोः ॥

१ इत आरभ्य हरिणी हरितायां चेत्यन्तः ख पुस्तक पाठो नास्ति ।

२ कर्णरोगे, इति विश्वः ।

३ द्विषोरिति मा. ।

४ लिङ्गभेदात्पुनः पाठः ।

५ त्रिषु, इति मा. ।

विवर्णः पामरे प्रोक्तो विकर्णः कौरवानुजे ।
 वीक्षणं नयने प्रोक्तं वीक्षणं चावलोकने ॥
 वीरणं तृणभेदेऽपि तथाऽण्डे वृषणो मतः ।
 शरणं गृहरक्षिचोर्वधरक्षणयोरपि ॥

5 अवणमृक्षभेदे स्याच्छ्रुतौ कर्णे च गद्यते ।
 अमणो यतिभेदे ना^१ निन्द्यजीविनि च त्रिषु ॥
 स्त्रियां सुदर्शनामांस्योर्मण्डरीश्वरीभिदोः ।
 अयण्यङ्गारधान्यां स्याच्छशोर्णं शशलोम्नि च ॥

अपणं तु भवेत्याके आमणस्य . . . . . वत् । ?
 10 आवणं ओत्रविषये शिक्षणं शासने मतम् ॥
 श्रीपणं कमलेऽपि स्यादग्निमन्ये मतः पुमान् ।
 आवणो मासि पाषण्डे दध्याल्यां आवणा स्त्रियाम् ॥
 भवेच्छ्रीपणौ काश्मर्यां सहिष्णुः सहने मतः ।
 शृङ्गिणी तु भवेद्वेन्वां शोषणं तु विशोषणे ॥

15 सरणी स्यात्प्रसारिण्यां सप्तार्णस्तरुभिद्यपि ।
 सरणिः पङ्क्तौ पङ्क्तौ सारणो राक्षसान्तरे ॥
 रुग्भेदे ना स्वल्पनद्यां प्रसारण्यां च सारिणी ।
 सिङ्घाणं काचपात्रे स्याल्लोहनासिकयोर्मले ॥
 सुपर्णः स्यात्स्वर्णचूडे गरुडे कृतमालके ।

20 जनन्यां वैनतेयस्य कमलिन्यां च योषिति ॥
 सुषेणो विष्णुसुग्रीववैद्ययोः करमर्दके ।
 सुवर्णो ना स्वर्णकर्षे सुवर्णश्च^२ मखान्तरे ॥

स्त्री कृष्णागुरुणि क्रीवे काञ्चने हरिचन्दने ।
 स्वरणं कन्दभेदे स्यात् सृक्लिण्यवयवान्तरे ॥
 स्वैरिणी व्यभिचारिण्यां हरणं चोरकर्मणि ।
 हरेणुर्ना सतीने स्त्री रेणुकाकुलयोषितोः ॥

- 5 हर्षणो योगभेदे च हर्षणोऽक्षिरुगन्तरे ।
 हर्मणिः ! स्याद्गृहगते हरणं प्रापणे मतम् ॥
 हरिणी हरितायां च नारिभिद्वत्तभेदयोः ।
 सुवर्णप्रतिमायां च सारङ्गे हरिणो मतः ॥
 विशदे वाच्यलिङ्गः स्याद्वराटे स्वर्णचेतसोः (?) ।
 10 क्रीवेऽथ क्षपणो बौद्धे क्षपणं कालयापने ॥
 क्षमणं सहने क्षेपण्युच्यते स्थायुधान्तरे ।
 क्षेपणं प्रेरणे नौकादण्डजालभिदोः स्त्रियाम् ॥

॥ इति णत्वतृतीयम् ॥

॥ अथ णचतुर्थम् ॥

- अमर्षणः स्यात्कोपिष्ठे व्यस्ते त्वप्रगुणं मतम् ।
 अन्तर्वाणिः शास्त्रविदि त्ववदीर्णं द्रुते मतम् ॥
 15 'धिकृते त्वधरीणः स्यादवकीर्णी' क्षतव्रते ।
 अक्षौहिणी सैन्यमानेऽङ्घ्रिपर्णी त्वौषधान्तरे ॥
 अभाषणं तु मौने स्याद्धर्मशून्ये त्वधर्मणः ।
 अर्कपर्णस्तु मन्दारेऽन्वेषणा तु गवेषणे ॥

अवहेले^१ऽस्तृक्षणं च स्फुलिङ्गेऽग्निकणो मतः ।
 अङ्गारिणौ हसन्त्यां स्याद्भास्करत्यक्तदिश्यपि ॥
 १ अथर्वणिरथर्वज्ञे ब्राह्मणे च पुरोहिते ।
 २ अवदीर्णं दारिते चाध्येषणा तु गवेषणा ॥

5 ऋणग्रहीता च^३ मतस्त्वधमर्णो मनौषिभिः ।
 आभाषणं स्यादालापे मता साऽऽक्षारणा च या ॥
 आक्रोशो^४ मैथुनार्थः^५ स्यादिति शब्दविदां मतम् ।
 अथाचार्यस्य भार्यायामाचार्यानीति^६ गद्यते ॥

10 आधोरणो हस्तिपके वृतावावरणं स्मृतम् ।
 आतर्पणं प्रीणने स्यान्मङ्गलालेपनेऽपि च ॥
 आरोहणं तु सोपाने समारोहे प्ररोहणे ।
 उत्क्षेपणं तु व्यजने धान्यसंस्कारसाधने ॥
 उद्धरणं समुद्धारवान्तान्नोन्मूलनेष्वपि ।
 उन्मादिन्युन्मदिष्णुः स्यादुत्तमर्णो धनप्रदे ॥

15 उद्धरत्युद्धरिष्णुः स्यादुत्पतत्युत्पतिष्णु च ।
 एलापर्णो^७ वृक्षभेदे माने कार्षापणो मतः ॥
 ८ टिट्टिभे^८ तु कटुकाणो गदितः पण्डितोत्तमैः ।
 अथ कामगुणो रागे विषयाभोगयोरपि ॥

१ क. लेहे ।

२ ख. अ ।

३ अर्थभेदात्पुनः पाठः ।

४ तस्मिन्, इति मा. ।

५ ख. प्रे ।

६ ख. र्थे ।

७ गौति, इति मा. ।

८ ख. पु. अघिकः पाठः ।

८ रिदिते, इति मा. ।

- क्षेत्रे तु कोद्रवाणां स्यात्कौद्रवीणमिति स्थितिः ।
 खरपणीं लताभेदे गदिता गुणवत्तरैः ॥
- गवेषणी ग्रन्थिपणीं गिरिकर्ण्यपि चौषधे ।
 गोदारणं लाङ्गले स्याच्चतुष्पणीं लतान्तरे ॥
- 5 चौर्णपर्णस्तु निम्बे स्यात्खर्जूरीपादपेऽपि च ।
 चूडामणिः काकचिच्चाफलेऽपि च शिरोमणौ ॥
 जुहुराणोऽपि चाङ्घ्र्यौ तथा स्याज्जातवेदसि ।
 तण्डुरीणः कौटमात्रे बर्बरे तण्डुलोदके ॥
- चायमाणं रक्ष्यमाणे चायमाणा तु वार्षिके ।
 10 तालपर्ण्यौषधभिदि तिलपर्ण्यपि गद्यते ॥
 तुरायणं तु साकल्ये तैलपर्णी तु सिल्हके ।
 श्रीवासे स्यान्मलयजे, गौर्यां दाक्षायणी मता ॥
 दाक्षायण्योऽश्विनीत्यादितारासु गदिता बुधैः ।
 सूर्ये दिनमणिः प्रोक्तस्तथैव च दिनप्रणीः ॥
- 15 अथ देवमणिर्भर्गेऽश्ववर्ते कौस्तुभेऽपि च ।
 नारायणी गौर्यभीर्वोः^२ पुंसि स्याद्गरुडध्वजे ॥
 गले^३ निगरणः, क्लीबे भोजनेऽपि निगद्यते ।
 स्यात्तु निःसरणं पापमृत्युमोक्षेषु निर्गमे ॥
 उपाये स्यान्निस्तरणं निस्तारे तरणेऽपि च ।
 20 निदर्शने विचारे च स्यादालोके निरूपणम् ॥

१निर्वपणं निवापे स्यात्तथा निर्वपणं मतम् ।

पर्वरीणस्तु पर्णस्य शिरायां २द्यूतकम्बले ॥

पर्णवृन्तरसेऽपि स्यात्पर्वरीणं तु पर्वणि ।

आयुधे तु प्रहरणं प्रहारे हरणेऽपि च ॥

5 प्रमापणं संशमने रथे प्रवहणं मतम् ।

परौरणस्तु कमठे ३दण्डे च पट्टशाटके ॥

परायणमभीष्टे स्यात्तत्पराश्रययोरपि ।

परवाणिः ४ पुमान् धर्माध्यक्षवत्सरयोरपि ॥

परीक्षणं शोधने स्याल्लताभेदे प्रधर्षिणी ।

10 प्रसारिणी च गदिता तथा प्रस्रवणं सुतौ ॥

प्रवारणं निषेधे स्यात्काम्यदाने च न द्वयोः ।

प्रत्यक्श्रेणी तथा प्रत्यक्पर्णी ५ स्यादौषधान्तरे ॥

स्यादावृतौ प्रावरणं मतं दाने प्रचारणम् ।

प्रतारणं तारणे स्यादपि मिथ्याभिभाषणे ॥

15 परायणं समासङ्गे कात्स्न्ये पारङ्गतावपि ।

स्याच्छमशाने पितृवणं पीतवर्णं तु काञ्चने ॥

पौलुपर्णी ६ तु ७ बिम्बायां मूर्वायाञ्चाभिधीयते ।

अथ पुष्करिणी नद्यां सरोजिन्यां जलाशये ॥

पृश्निपर्णी ८ पृथक्पर्णी ९ सम्मतावौषधान्तरे ।

20 मतं बालतृणं शष्पे भद्रपर्णी १० मतौषधे ॥

- मधुपर्णी^१ तु 'गाम्भार्यां नीलीसंज्ञौषधेऽपि च ।
 महारसे मधुतृणमसिपत्रवदीरितम् ॥
- माषपर्ण्यौषधिभिदि मीनाम्रीणस्तु^२ दर्दुरे ।
 खञ्जने, मृगतृष्णा तु या प्रसिद्धा मरौचिका ॥
- 5 सिन्दूरे रक्तरणुः स्यात्प्यालाशकुसुमेऽपि च ।
 रागचूर्णः स्मरे दन्तधावने पटरञ्जके ॥
- रेरिहाणः पुमान् गौरीपतावप्यम्बरेऽपि च ।
 लम्बकर्णः स्मृतोऽङ्कोटपादपे छगले^३ऽपि च ॥
- विदारणं^४ विडम्बे च हले भेदे रणे द्वयोः ।
 10 विसर्पणं प्रसरणे तरुभेदे विकीरणः ॥
- प्रसारणे विकिरणं चर्चायां तु विचारणा ।
 वीरयागं^५ तु यद्योधैः पीयते सङ्गरे मधु ॥
- प्रेतनद्यां वैतरणी प्रेतानां यातुमातरि ।
 शरवाणिः शरमुखे पायिके^६ शरजीविनि ॥
- 15 शालिपर्ण्यौषधीभेदे शम्बदीर्णस्तु^७ पर्वते ।
 अथो शिखरिणी प्रोक्ता रसालावृत्तभेदयोः ॥
- नारीरत्ने मल्लिकायां रोमावल्या^८मपि स्त्रियाम् ।
 घण्टापथे संसरणमसम्बाध^९चमूगतौ ॥

१ क. ग, ख. क ।

२ ख. माष ।

३ ख. कले ।

४ ख. विट ।

५ ख. पाठं ।

६ प्रेधा, इति मा. ।

७ यायिको, इति मा. ।

८ ख. पु. इतः प्राक् रौप्यानकस्तु ररटे प्रतिस्तर्याय, इति पाठोऽपूर्णः कच्चतुर्थञ्च ।

९ ख. रौर्णस्तु ।

१० धान्या, इति मा. ।

११ ख. धा ।

संसारं च वरारामे^१ निर्गमेऽपि च गद्यते ।

रणारम्भे संसरणं गोपुरे पुरनिर्गमे ॥

समीरणस्तु पवने पथिके च फणिज्जूके ।

संवीक्षणं विचयने कथितं तत्त्ववेदिभिः ॥

5 सुनिषण्णं^२ शाकभेदे सुतश्रेणी तु वीरुधि ।

हस्तिकर्णस्वरूचे^३ पलाशगण^४भेदयोः ॥

॥ इति णचतुर्थम् ॥

अथ णपञ्चमम् ।

अनादरेऽवग्रहणं प्रतिरोधे च गद्यते ।

लिपिज्ञे त्वक्षरचणः कृच्छादौ चाधमर्षणम् ॥

यात्रायामभिनिर्द्याणं निःश्रेण्यामधिरोहिणी ।

10 शूद्रे त्ववरवर्णः स्यादायुषि त्वसुधारणम् ॥

रिपुपक्षेऽभ्यमित्रीणः खनित्रे त्ववदारणम् ।

अनुकर्षणं तु चषके चौर्ये स्यादपहारणम् ॥

अवतारणं च भूतादिग्रहे वस्त्राच्चलेऽर्चने ।

मण्डनेऽलङ्कारिणुः स्यान्निर्हारेऽप्यवकर्षणम् ॥

15 कर्मक्षमेऽलङ्कर्मिणोऽपत्रपिणुस्त्रपावति ।

गदितः शब्दभेदज्ञैर्मञ्जुन्याहितलक्षणा ॥

१ रम्भे, इति मा. ।

२ इदं संवीक्षणशब्दादनन्तरमासीत् ।

३ ख. सुनिषण्णः ।

४ क. ख. स्वरूचके, इति मा. ।

५ द्रुम, इति मा. ।

- अथेन्द्रवारुणी^१ वीरुङ्गेदे निगदिता बुधैः ।
 स्यादुपाकरणं यज्ञे पशोः संस्कारकर्मणि ॥
 दधिवारे^२ निगदितः करघर्षण इत्ययम् ।
^३श्रीपर्णसंज्ञकतरौ मताऽस्ति गणिकारिका ॥
- 5 ज्योतिरिङ्गण इत्युक्तः खद्योते शब्दवेदिभिः ।
 यः सनिन्द उपालम्भस्तत्र स्यात्परिभाषणम् ॥
 पद्मचारिणी रमायां पादग्रहणं नतावुक्तम् ।
 प्रविदारणं प्रयुक्तं विदारणे सम्पराये च ॥
 चर्मिणि फलकपाणिः, प्रभिन्नकटकुञ्जरे नु पुनः ।
 10 मत्तवारण इति गदितः प्रग्रीवे च व्यवस्थया विज्ञैः ॥
 मण्डूकपर्णी मञ्जिष्ठाब्राह्मण्योर्ना तु शोणके ।
 रोमहर्षणं रोमाञ्चे ना सूते च विभीतके ॥
^४वातरायण उन्मत्ते निष्प्रयोजनपूरुषे ।
 काण्डे च करपत्रे च कूटे च शरसङ्गमे ॥
- 15 सन्निकर्षणमप्याहुः सान्निध्ये निकषोपले ।
 सम्प्रधारणमित्युक्तं शब्दविद्धिः समर्थने ॥

॥ इति णपञ्चमम् ॥

॥ अथ णषष्ठम् ॥

१जनोदाहरणं कीर्तिं प्रवदन्ति मनौषिणः ।

वयःसन्धौ च गर्भे च मतं दोहदलक्षणम् ॥

लावण्यकुचयोरुक्तमथ यौवनलक्षणम् ।

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये णान्तवर्गः ॥

॥ अथ तान्तवर्गः ॥

॥ अथ तैकम् ॥

महाबुद्धे तु^१ तः प्रोक्तस्तु विकल्पेऽवधारणे ।

5 कथ्यते ता^२ सटायां तु योगिनां गोविदां वरैः ॥

॥ अथ तद्वितीयम् ॥

अस्तं क्षिप्ते व्यवसिते त्रिषु ना पश्चिमाचले ।

अन्तं स्वरूपे नाशे ना नस्त्री शेषेऽन्तिके त्रिषु ॥

आर्तिः पीडाधनुष्कोऽथोरतो हेत्वर्थमव्ययम् ।

आप्तिः स्त्री योगसम्प्राप्त्योराप्तो लब्धे स्वसत्ययोः^३ ॥

10 अथ स्यादात्तमादानेऽप्याप्तो मित्रे निगद्यते^४ ।

ईतिर्दिम्बेऽतिवृष्ट्यादावितं स्मृते गतेऽपि च ॥

१ ख. पु. पाठः ।

२ ख. मोहे बुद्धे च ।

३ ख. संजटायां ।

४ ख. भयोः ।

५ ख. व्याप्तो निबे निगद्यते, इति पाठभेदः ।

- इत्यव्ययं समानौ स्याद्वितर्कं स्यादुताव्ययम् ।
 उक्ता त्वेकाक्षरे छन्दस्युक्तिः स्याद्भाषितेऽपि च ॥
 बीजावापे भवेदुप्तं^१ स्यादूतं तन्तुसन्तते ।
 ऊतिः स्त्री रक्षणेऽप्युतावृतिः^२ कल्याणवर्त्मनोः ॥
- 5 जुगुप्सास्पर्धयोः स्त्री स्यादृतमुञ्च्छशीले जले ।
 दीप्ते सुपूजिते सत्ये वसन्तादावृतुः स्मृतः ॥
 आर्तवे भासि च पुमानेतः कर्बूर^३ आगते ।
 विस्तारे तु भवेदोर्तं विडाले^४ त्वोतुरुच्यते ॥
 परमेष्ठिनि कर्ता स्याद्वाच्यलिङ्गन्तु कारके ।
- 10 ^५क्रतुर्मखे मुनौ पुंसि कन्तुः स्यात्पञ्चसायके ॥
 कान्तिरिच्छाशोभयोः स्यात्कान्तो भर्तरि शोभने ।
 कान्ता स्त्रियां प्रियङ्गौ च, स्यादश्मनिग्रहे तथा ॥
 कान्तं च चन्द्रसूर्यायःपर्यायान्तं निगद्यते ।
 कीर्तिः प्रसादे यशसि विस्तारे कर्दमेऽपि च ॥
- 15 कुन्तः प्राप्ते^६ क्षुद्रजन्तौ दण्डभावे गवेधुके ।
 कुन्ती पाण्डुप्रियायां स्याच्छल्लक्यां गुग्गुलावपि^७ ॥
 चर्मनिर्मितसस्त्रेहपात्रे तु स्यात्कुतूः स्त्रियाम् ।
 कृतं युगेऽलमर्थे च विहिते हिंसिते त्रिषु ॥
 कृतिः क्रियायां कृत्तिस्तु भूर्जे चर्मत्वचोरपि ।
- 20 कृतं तु^८ चेष्टिते छिन्ने क्लीवे केतं तु सद्गनि ॥

१ ख. क्त ।

२ क. कृत्तिः । ख. कृत्तिः, इति मा. ।

३ पूर ।

४ ख. त्वेत् ।

५ क. ऋतु ।

६ क्षुद्रजातौ चण्ड, इति मा. ।

७ क. कृतं ।

८ वे, इति मा. ।

- केतुर्ना ^१रूपताकाविग्रहोत्पातेषु लक्ष्मणि ।
 खातं गर्तेऽथ गर्तः स्यादवटे च कुकुन्दरे ^२ ॥
^३गर्तस्त्रिगर्तभेदे ^४स्याद्गतं विज्ञातयातयोः ।
 लुप्तवर्णपदे ग्रस्तं ग्रस्तं ग्रासीकृतेऽपि च ॥
- 5 गतिः स्त्री मार्गदशयोर्ज्ञाने यात्राभ्युपाययोः ।
 गातुस्तु ^५रोषणे ^६भृङ्गे पिकगन्धर्वयोरपि ॥
 गीतिश्छन्दसि गाने स्त्री गीतं शब्दितगानयोः ।
 गुप्तिः स्त्री रक्षणे कारागारे चावकरस्थले ॥
 गुप्तं च रक्षिते गूढे गोप्ता स्यादपि रक्षके ।
 10 घातो वधे मेलने च तथा काण्डप्रहारयोः ^७ ॥
 अथ घ्रातमवघ्राते घृतं स्यादपि शब्दिते ।
 घृतमाज्ये च सलिले प्रदीप्ते त्वभिधेयवत् ॥
 चित्संविदि चिता प्रोक्ता चित्यायामपि संहतौ ॥
 चितिश्चित्पाट्ठयोश्च चितं छन्ने च चेतसि ^८ ॥
- 15 चिन्ताऽध्याने च्युतं पाते चूतश्चाम्रे निगद्यते ।
 छिन्ने छातच्छित्ते, जन्तुर्जन्यमात्रे पुनर्जतु ॥
 लाक्षायामव्ययं जातु कदाचिदिति भाषणे ।
 जातमुत्पन्नमात्रेऽपि तथा व्यक्तौघजन्मसु ॥
 जातिर्गोत्रे जन्मनि च सामान्यच्छन्दसोरपि ।
 20 अश्रमन्तिकामलक्योश्च मालत्यां च फले क्वचित् ॥

१ रूपताकारि इति मा. । २ ख. शठरे । ३ गर्तमिति मा. पाठः ।

४ स्याद्गतं रिज्ञा, इति मा. । ५ क. सु । ६ क. षट् । ख. भ्य, इति मा. ।

७ रोहयोरिति मा. । ८ चित्तमिति शेषः ।

- जूतिस्तु जवने प्रोक्ता ज्वरे जूर्तिर्निगद्यते ।
 ज्ञातिर्निगद्यते पुंसि तथा तातसगोचरयोः ॥
 आज्ञप्ते स्यान्नरि ज्ञप्ते ज्ञप्तं ज्ञाने स्त्रियामपि ।
 ज्ञाताविन्दौ निगदितस्यक्तमुत्सृष्टहीनयोः ॥
 5 ततं व्याप्ते विस्तृते च ततं वीणादिवादने ।
 ततः सदागतावानन्तर्यं स्यादव्ययं ततः ॥
 तन्तुर्यज्ञे च सूत्रे च लेशमात्रे निगद्यते ।
 चस्तं भीते वाच्यलिङ्गं तान्तो ग्लाने त्रिलिङ्गकः ॥
 चातस्तु रक्षिते तद्वत्तातः स्याज्जनकेऽपि च ।
 10 अनुकम्प्ये शिष्यसून्वोस्तिक्तो रसमुगन्धयोः ॥
 तृप्तं तृप्तिश्च सौहित्ये चेता वह्निचये युगे ।
 दाने तूदीर्यते दत्तं दन्तोऽद्रिकटके द्विजे ॥
 कुञ्जे चौषधिभेदे तु स्त्रियां दन्ती गजे पुमान् ।
 दत्तस्तु मुनिभेदे स्याद्दान्तस्तु दमितेऽपि च ॥
 15 तपःक्लेशसहे पुंसि दान्त इत्यभिधीयते ।
 दातं छिन्ने दितं चापि दितिः स्याद्वैत्यमातरि ॥
 खण्डनेऽपि स्त्रियां, दीप्तं ज्वलिते ^१भातदग्धयोः ।
 दीप्तिर्भासि स्त्रियां, ^२भीते दीर्णं क्लीबे निगद्यते ॥
 अथ द्रुतं विलीनेऽपि ^३विद्राणेऽपि च सत्वरे ।
 20 दप्तो मत्ते दृतिः कृतौ ^४द्युतिः स्त्री रश्मिशोभयोः ^५ ॥

धर्ता धातरि च^१ प्रोक्तः स्कन्ने ध्वस्तं निगद्यते ।
धातुः ^२श्लेष्मादिषु तथा गैरिकादिषु कौकसे ॥

इन्द्रियेषु महाभूततङ्गुणेषु रसादिषु ।
धाता हिरण्यगर्भे ना पालके तु त्रिलिङ्गकः ॥

5 ध्वान्तं गाढेऽन्धतमसि ध्मातं शब्दे च^३ दीपिते ।
ध्यातं चित्तैकविषये वाच्यलिङ्गं धितं धृते ॥

धौतं पीते^४ऽप्यथ धृतं त्यक्ते धूतं तु^५ कम्पिते ।
भर्त्सितेऽपि तथा धूतिः स्त्रियां स्यात्कम्पनेऽप्यथ ॥

10 धूतं तु खण्डलवणे धतूरे ना विटेऽपि च ।
^६वच्चकेऽपि च धूर्तः स्यात्तथा धूर्तो मतो विटे ॥

धृतिर्नेष्टौ स्त्रियां तुष्टौ योगभिद्वैर्यधारणे ।
धृतं गृहीते धौतं तु शोधिते वाच्यलिङ्गकम् ॥

नतं ^७स्यात्तगरे क्लीबं नतः कुटिलनम्रयोः ।
नक्तं^८ रात्रौ भवेन्नप्ता पौत्रेऽपि प्रणतौ नतिः ॥

15 नमस्कर्तरि नन्ता स्यान्नीतिस्तु प्रापणे नये ।
नीतं त्वपहृतेऽपि स्यान्नुतिनूते मते स्तुतौ ॥

नुत्तं क्षिप्तेऽथ नृत्ये तु नृत्तं नृत्तिश्च गद्यते ।
नेता तु नायकेऽपि स्यादपहर्तरि तु स्मृतः ॥

पक्तिः स्त्री गौरवे पाके पत्तिर्ना पदगे^१ स्त्रियाम् ।
गतावैक^२ रथैकेभ्यश्चपञ्चपदातिके ॥

पङ्क्तिर्देशाक्षरवृत्तदशसङ्ख्याऽऽलिषु स्त्रियाम् ।
पतिर्धवे ना चिष्वीशे प्राप्तं लब्धे समञ्जसे ॥

5 पातो ना पतने चाते^३ चिषु प्राप्तिर्महोदये ।
लाभेऽपि च मता प्रातिः स्त्रियां पूर्तिप्रदेशयोः ॥

पाता रक्षितरि प्राप्तं लब्धेऽथ जनके पिता ।
पित्तं दोषविशेषे स्यात्पीतं तु गिलिते मतम् ॥

हरिद्रायां तु पीता स्यान्नौरे पीतं तु वाच्यवत् ।
10 पीतिर्नाऽश्चे स्त्रियां पाने प्रीतं^४ हृषितनर्मणोः ॥

प्रीतिर्योगान्तरे प्रेम्णि स्मरपत्नीमुदोः स्त्रियाम् ।
पूतं चिषु पवित्रे च शोधिते बहुलौकते ॥

पूतं खातादिके क्लीबं पूरिते तु चिलिङ्गकम् ।
पुस्तं क्लीबं पुस्तकेऽपि लेप्यादिशिल्पकर्मणि ॥

15 झुत^५ मश्वगतौ क्लीबं पुंसि चिमात्रके स्वरे ।
झुतिरुत्सवने वृत्तिः^६ स्मृष्टौ तु गमने झुतम् ॥
प्रेतो भूतान्तरे पुंसि मृते स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
प्रीतं वाससि^७ क्लीबे स्यात्पोतो बाले पुमानयम् ॥

गृहस्थाने वहिचे च वासस्यपि नपुंसकम् ।

20 दशवर्षगजे^८ पोतः कथितः शब्दवेदिभिः ॥

१ ख. के ।

३ ख. श्रुते ।

६ ख. ह ।

२ क. रथेभैक च, ख. रथे पाकव्य, इति मा. ।

४ ख. त्व ।

७ विलम्बे, इति मा. ।

५ ख. मश्व ।

८ ख. ते ।

वत इत्यव्ययं खेदे बन्तुः ! स्यात्पञ्चसायके ।
 भर्ता षोष्ठरि नाथेऽपि धातर्यपि च गद्यते ॥
 भक्तिर्विभागे सेवायां भङ्गा^१ स्यान्नरि भञ्जके ।
 भक्तो भृत्ये भक्तमन्त्रे स्याद्भ्रान्तिरनवस्थितौ ॥

5 मिथ्यामतौ च भ्रमणे भ्रान्तं^२ च भ्रमणे मतम् ।
 भातं तु स्फुरिते भाक्तं गौणेऽर्थे वाच्यलिङ्गकम् ॥
 भित्तिः^३ प्रदेशाश्रययोः कुड्ये चाप्यथ साध्वसे ।
 भौतं भौतिश्च, भूतं तु क्ष्मादौ^४ जन्तौ पिशाचके ॥
 प्राप्ते वृत्ते^५ समे सत्ये देवयोन्यन्तरे तु ना ।

10 कुमारेऽपि भृतिः स्त्री स्यान्मूल्येऽपि भरणेऽपि च ॥
 भूतिर्भस्मनि सम्पत्तिहस्तिशृङ्गारयोः स्त्रियाम् ।
 भृतिस्तु भरणे स्त्री स्याद्भृतः^६ स्यात्सेवके पुमान् ॥
 मन्तुः स्यादपराधेऽपि मनुष्ये च विधातरि ।
 मतं तु सम्मते ज्ञाते मतिस्स्त्रीच्छाधियोः स्मृता ॥

15 मङ्गा तु मज्जके मत्तः शौण्डे मङ्गिस्तु मज्जने ।
 मानकर्तरि माता ना जनन्यां तु मता स्त्रियाम् ॥
 माता^७ गौर्यादिषु तथा गोब्राह्मण्यादिभूमिषु ।
 मातं स्यान्भृतसम्बद्धेऽथाभ्यस्ते ग्लानमुच्यते ? ॥
 मितिर्मानेऽप्यवच्छेदे मितं चापि तदर्थकम् ।

20 मितः पुमान् हिंसिते तु मुक्तिर्मोक्षे च मोचने ॥

- मुक्तस्तु प्राप्तमोक्षे स्यान्मुक्तः स्यान्मोचितोऽपि यः ।
 स्त्रियां तु मौक्तिके मूतं बद्धे हर्षे तु मुत् स्त्रियाम् ॥
- मूर्तिः काये च काठिन्ये मूर्तः स्यान्मूर्तिमत्यपि ।
 मूर्त्तं स्यात्त्रिषु मूर्च्छाले मृतं तु याचिते मृते ॥
- 5 यतिः स्त्री पाठविच्छेदे निकारयतिनोः पुमान् ।
 यन्ता मेढे^१ च सूते च यत्तः^२ स्याद्यत्नवत्यपि ॥
- यतो बद्धे गते यातं याता गन्तरि गद्यते ।
 क्लीबे तु राक्षसे यातु^३ युतं^४ हस्तचतुष्टये ॥
- स्त्री न्याययोषितोर्युक्तिर्युतो^५ युक्तेऽपृथग्गते ।
 10 योगकर्तरि योक्ता स्याद्रतः^६ स्यादनुरागिणि ॥
- नील्यादिरञ्जिते रक्तं रक्तं स्यात्सौहिते चिषु ।
 रक्तं तु कुङ्कुमे ताम्रे प्राचीनामलकेऽस्तुजि ॥
- रतिर्मदनयोषायां रागे सुरतगुह्ययोः ।
 १० रतूर्वत्मनि नद्यां स्त्री रतं सुरतगुह्ययोः ॥
- 15 रन्ता तु क्रीडके^७ पुंसि रातः^८ स्यात्परिरक्षिते ।
 रिक्तं शून्ये वनेऽपि स्याद्रीतिः^९ स्यन्दप्रचारयोः ॥
- पित्तले लोहकिट्टे च रुतं शब्द ऋतुः^{११} पुनः ।
 वसन्तादौ स्त्रीरजसि रेतः शुक्रे निगद्यते ॥
- लता वीरुत्स्त्रयोः स्पृक्कामाधव्योश्च प्रियङ्गुनि ।
 20 कस्त्वरिकायां शाखायां दूर्वाज्योतिष्मतीद्वयोः ॥

१ गण्डे, इति मा. । २ ख. स्याद्भल । ३ ख. ते । ४ क्तमिति मा. ।

५ ख. ऽभ्यु । ६ ख. रतं । ७ ख. पु. पाठः । - ८ ख. डिते ।

९ ख तं । १० क. स्य । ११ ऋतुशब्दः प्राङ्निर्दिष्टः ।

लता पादहतौ लातं गृहीते वाच्यलिङ्गवत् ।
 लिप्तो विषाक्ते बाणे स्यास्त्रिप्तं त्रिषु विलिप्तके ॥
 लुप्तं 'प्रलोपिते लूता' गदभेदे मता स्त्रियाम् ।
 पिपीलिकायां च तथा मता लूतोर्णनाभके ॥

5 लूतिस्त्वौषधभेदे स्यान्मतो लेप्ता तु लेपके ।
 लेतिः स्त्रियां पिष्टपिण्डे ? लेप्ता स्यात्पुंसि लोपके ॥

लोतस्त्वश्रुणि वक्ता तु वाग्मिन्यथ च पण्डिते ।
 व्यस्तं तु व्याकुले व्याप्ते व्यक्तः 'स्फुटमनीषिणोः' ॥

वप्ता तु जनके पुंसि व्यक्तिः स्यात्पृथगात्मता ।
 10 वस्तिर्द्वयोर्निरूहे नाभ्यधोभूमि दशासु च ॥

वर्ति' भेषजनिर्माणे नयनाञ्जनलेखयोः ।
 गात्रानुलेपनीदीपदशादीपेषु योषिति ॥

वार्ता तु वर्तने 'वातिङ्गणे' 'कृष्याद्युदन्तयोः ।
 निःसारारोग्ययोः क्लीबं 'वृत्तिमन्नीरुजोस्त्रिषु ॥

15 व्याप्तं स्याते समाक्रान्ते व्याप्तिर्व्यापनलभयोः' ।
 व्याप्तं वीणादिवाद्ये स्यादथ वातः समीरणे ॥

वार्तमुक्तं तथाऽरोग्ये व्रातः 'सङ्खेऽभिधीयते ।
 उन्नीर्णे तु भवेद्वान्तः भवेद्वित्तिर्विचारणे' ॥

१ ख. प्रलू ।

२ ख. ना ।

३ क. टे मनौषिणि ।

४ ख. क्ति ।

५ वातगणे, इति मा. ।

६ ख. कृष्या ।

७ क. वृत्ति ।

८ ख. व्यायतजटभयोः ।

९ क. सन्धे, ख. सत्वे इति मा. ।

१० क. रिणे ।

- लाभसम्भवयोर्वित्तिर्वित्तं ख्याते विचारिते ।
 धनेऽथ वीतिस्तु गतौ धावने प्रजनेऽशने ॥
- दीप्तौ, वीतं त्वसारे तु गजे च तुरगे तथा ।
 शान्ते वीतमपि क्लीबे तथैवाङ्कुशकर्मणि ॥
- 5 वृत्तमाचरणे छन्दस्यपि वृत्तिस्तु वर्तने ।
 जीवनेऽपि भवेद्वृत्तिः कौशिक्यादिप्रवर्तने ॥
- वृत्तिस्तु वरणे वृत्तमुक्तं प्रसवबन्धने ।
 कुचाग्रे घटीधारायां वृत्तमित्यभिधीयते ॥
- वृत्तोऽधीतेऽप्यतीते च वर्तुलेऽपि मृते वृते ।
 10 दृढेऽन्यलिङ्गवान् क्लीबं छन्दश्चारिचवृत्तिषु ॥
- वेत्ता स्याज्ज्ञातरि नरे वेदितं ज्ञापितेऽपि च ।
 शतं सङ्ख्यान्तरे शस्तमुक्तं श्लेषप्रशस्तयोः ॥
- शक्तिरस्त्वान्तरे शौर्य उत्साहादौ बले स्त्रियाम् ।
 अथाकृष्टे भवेच्छप्तं शान्तिः स्त्री मङ्गले शमे ॥
- 15 शान्तोऽतिमुक्तरसयोर्वारणे शान्तमव्ययम् ।
 श्रान्तिः कृशे शमे शान्तं शास्ता स्याद्देवताभिदि ॥
- शासकेऽपि महीपाले, शितं स्यादपि दुर्बले ।
 निशिते च १ शितिर्भूर्जे ना सिताऽसितयोस्त्रिषु ॥
- शीतं २ हिमगुणे प्रोक्तं शीतलालसयोस्त्रिषु ।
 20 वानीरे बहुवारे ना श्रितः ३ स्यादाश्रयीकृते ॥

श्रुतिः श्रोत्रे च तत्कर्मण्याम्नायवार्तयोः स्त्रियाम् ।

शुक्तिः कपालशकले शङ्खे शङ्खनखेऽपि च ॥

नखश्चावर्तदुर्नाममुक्तास्फोटेषु च स्त्रियाम् ।

शुक्तमग्नौकते पूते निष्ठुरे च निगद्यते ॥

5 श्रुतमाकर्णिते शास्त्रे श्वेतो द्वीपाद्रिभेदयोः ।

श्वेता वराटिकाकाष्ठपाटलाशङ्खिनीषु च ॥

श्वेतं रूप्ये तु सन् मान्ये साधौ च धीरशस्तयोः ।

विद्यमाने तथा सत्ये सती १साध्युमयोः स्त्रियाम् ॥

स्रस्तं अष्टे तथा स्नातः स्नातके च कृताश्रवे ।

10 १स्फीतिर्द्वौ स्त्रियां सातिर्दाने चाप्यवसानके ॥

स्वान्तं तु गह्वरे चित्ते सीता लाङ्गलपद्मतौ ।

स्वर्गङ्गायां च वैदेह्यां सञ्चाररहिते स्थितः ॥

स्थितिः स्त्रियां च मर्यादासीम्नोरथ सितं मतम् ।

१बद्धे चावसिते श्वेते शर्करायामपि स्त्रियाम् ॥

15 सुतस्तु भूपतौ पुत्रे पुत्रिकायां सुता मता ।

सुतस्त्वभिषुतेऽपि स्यात्सुतः स्यादपि निद्रिते ॥

सुप्तिः स्पर्शज्ञतातन्द्र्योः स्वापविश्रम्भयोः स्त्रियाम् ।

सूतस्तु पारदे पुंसि प्रसूते प्रेरिते त्रिषु ॥

क्षत्रियाद्वाह्मणीपुत्रे सारथौ तक्षिण बन्दिनि ।

20 स्यूतिः स्त्रियां सन्ततौ स्यात्स्यूतं स्यात्तन्तुसन्तते ॥

स्यूतः प्रसेवके ना चिघूतेऽथ स्यात्स्मृतिः स्त्रियाम् ।
धर्मशास्त्रस्मरणयोः स्मृति^१र्गमनमार्गयोः ॥

सेतुः कुमारके नालौ स्रोतः प्रवहणे मतम् ।
हस्तः करे करिकरे सप्रकोष्ठकरेऽपि च ॥

- 5 ऋक्षभेदे, हतं नष्टे ताडितेऽपि च वाच्यवत् ।
हन्ताव्ययं भवेत्खेदे हन्ता तु स्यान्निहन्तरि ।
हितं घृते गते पथ्ये हितं मित्रे^२ निगद्यते ।
हीतस्तु लज्जासंपन्ने हुतं हीमे निगद्यते ॥
हुतिः^३ स्त्रियां मताऽऽह्वाने हवने^४ च निगद्यते ।
10 हुतं त्वपहृते वाच्यलिङ्गं स्याद्वेतिरायुधे ॥
ज्वालायां च स्त्रियां सूर्ये तेजस्यपि तथा मता ।
हेतुः स्यात्कारणे लिङ्गे होता त्वृत्वजि च क्वचित् ॥
क्षतं व्रणे भवेत्क्लीबे क्षतस्तु व्रणवत्यपि ।
क्षतिर्नाशे स्त्रियां क्षन्ता सहने पुंसि गद्यते ॥
15 क्षत्ता शूद्रात्क्षत्रियाजे प्रतीहारे च सारथौ ।
भुजिष्यातनयेऽपि स्यान्नियुक्तेऽपि च वेधसि ॥
क्षान्तं क्लीबे निगदितमपराधप्रमार्जने ।
क्षिप्तं तु क्षेपिते वाच्यवद्धरण्यां क्षितिः स्त्रियाम् ॥
निवासेऽपि क्षये^५ कालभेदेऽथ क्षवथौ क्षुतम् ।
॥ इति तद्वितीयम् ॥

॥ अथ तद्वर्तीयम् ॥

अर्हतश्चापि सुगते क्षपणेऽपि च गद्यते ।
 अगस्तिः स्यात्कुम्भयोनौ वङ्गसेनतरावपि ॥
 अर्वती^१ कुम्भदास्यां च वडवायां च योषिति ।
 अमृतं यन्नशेषे स्यात्पीयूषे सलिले घृते ॥

5 अयाचिते च मोक्षे च ना धन्वन्तरिदेवयोः ।
 अमृता तु भवेत्पथ्यागुडूच्यामलकीषु च ॥

अजितः कमलाकान्तेऽप्यजिता हरयोषिति ।
 अजितौषधिभेदे^२ स्यादच्युतोऽनिर्जिते स्थिरे ॥

हरौ, च योषिति पुनर्गौर्यामप्यच्युता मता ।
 10 अर्दितं स्याद्याचितेऽपि वातव्याधौ च हिंसिते ॥

अक्षताश्चापि लाजेषु तण्डुलादावहिंसिते^३ ।
 अव्यक्तस्तु हरौ गुप्ते शङ्करे महदादिके ॥

आत्मन्यपि, तथानन्तो गदितो विष्णुशेषयोः ।
 अनन्ता सारिवादूर्वाविशल्यालाङ्गलीषु च ॥

15 अनन्ता हैमवत्यां च गुडूच्यां च क्षितावपि ।
 अनन्तं व्योम्नि क्लीबे स्यात्पूजिते त्वच्चितं मतम् ॥

अतीतं पूर्ववृत्तेऽपि मुहृदेऽपि निगद्यते ।

^४अंहतिस्तु भवेद्दाने निर्बुद्धावमतिः पुमान् ॥

- अदितिर्वसुधायां ^१स्याददितिर्देवमातरि ।
 अखातं स्याद्देवखातेऽसत्ये त्वन्तमौरितम् ॥
- ^२अश्मन्तस्तरुभेदे स्यादश्मन्तं ^३मरणे मतम् ।
 अमितं स्यादसङ्ख्यातेऽप्यमितः काल उच्यते ॥
- 5 अर्चितः पूजितजनेऽप्यसितः श्यामले मतः ।
 अरतिः स्यादसन्तोषे त्वर्पितं ^४स्यात्समर्पिते ॥
- अंहतिस्त्वशुभे त्यागरोगयोरङ्गतिः पुनः ।
 पुंस्यग्निहोत्रवह्निष्वप्यापातः पतने मतः ॥
- तदात्वे स्यादथाघ्रातं ^५शिङ्घितक्रान्तयोरपि ।
 10 आध्मातः पवनव्याधा आख्यातं भाषिते तिङि^६ ॥
- आश्रुतः स्नातके स्नातेऽप्याहतः सादरेऽर्चिते ।
 आचितः शकटोन्मेये पलानामयुतद्वये ॥
- पुल्लिङ्गः सङ्गृहीतेऽपि ^७छन्नेऽपि स्यात्त्रिलिङ्गकः ।
 आहतं तु मृषार्थे स्यात्ताडिते गुणितेऽपि च ॥
- 15 स्यात्पुरातनवस्त्रेऽपि नववस्त्रेऽपि ^८नाऽऽनके ।
 आनर्तः^९ स्याद्देशभेदे नृत्यस्थाने जले^{१०} रणे ॥
- आवर्तश्चिन्तने वारिभ्रमे चावर्तनेऽपि च ।
 आस्फोटः कोविदारार्कपर्णयोरभिधूयते ॥

१ ख. स्यादपि सा ।

२ ख. अस्म ।

३ ख. वरु ।

४ क. स्यात्समर्पिते ।

५ सिङ्घितघ्रा, इति मा. ।

६ भिदि, इति मा. ।

७ छि, इति मा. ।

८ ता, इति मा. ।

९ ख. तै ।

१० ने, इति मा. ।

आस्फोता गिरिकर्ण्यां च वनमल्ल्यां च योषिति ।

आयतिस्तु स्त्रियां ^१दैर्घ्ये प्रभावागामिकालयोः ॥

आयत्तिस्तु स्त्रियां स्नेहे वशित्वे वासरे बले ।

आयस्तः क्लेशिते क्षिप्ते तेजिते कुपिते ^२हते ॥

5 आयतिस्तु स्त्रियां रूपे सामान्यवपुषोरपि ।

आसत्तिः ^३सङ्गमे लाभे स्त्रियामापत्तिरापदि ॥

प्रापणेऽपि च योषित्स्यादापातः पतने पुमान् ^४ ।

आनतिस्तु प्रणामे स्यादाहतिर्हनने भवेत् ॥

^५आश्रुतं स्यात्प्रतिज्ञातेऽप्याहतः सादरार्थवान् ।

10 अथेच्छाविषयीभूतेऽपीषितं ^६ च तथेक्षिते ॥

इङ्क्षितं स्याज्जतौ क्लीबे हीरितं समुदीरिते ।

इङ्क्षितं चेष्टिते प्रोक्तमीक्षितं त्ववलोकिते ॥

^७ईषितं त्वुज्झिते शस्ते संस्तुतावीडितस्तथा ^८ ।

उषितं व्युषिते दग्धेऽप्युदन्तः साधुवार्तयोः ॥

15 उदात्तः स्वरभेदे स्याद्वयात्यागादिसंयुते ।

काव्यालङ्कारणे कृत्येऽप्युदितं ^९तूक्त उज्जते ॥

उतप्तं शुष्कमांसे स्याच्चिषु तप्ते परिश्रुते ।

उचितं तु भवेन्न्यस्ते मिते ^{१०}ज्ञाते समञ्जसे ॥

१ ख. भेदे ।

२ ख. हि ।

३ ख. स्तुतिः ।

४ पूर्वं गतः ।

५ ख. आलातं वह्निवत्काले ।

६ क. रितं, ख. डितमिति मा. ।

७ ईच्छितं त्विच्छि, इति मा. ।

८ ते डिते, इति मा. । ९ ख. भु । १० जा, इति मा. ।

उच्छितं चिषु सञ्जाते ^१समुन्नतप्रवृद्धयोः^२ ।

उन्नतस्तु भवेच्छौण्डे धत्तूर^३मुचकुन्दयोः ॥

उन्नतस्तु भवेद्दीर्घे द्रुमे चिष्यपि चोद्धते ।

उद्धातस्तु भवेत्पादखलने समुपक्रमे ॥

5 पवनाभ्यासयोगस्य कालभेदेऽप्युदीरितः ।

उद्गङ्गे सुकुमारे स्यादुत्थितो वृद्धिमत्यपि ॥

भुक्तोज्झितेऽप्युद्धतं स्यादुदितं तूज्जतेऽपि च ।

उत्क्षिप्तमूर्ध्वक्षिप्ते^४ स्यात्परित्यक्तेऽपि वाच्यवत् ॥

उद्रिक्तं स्यादुर्वरितेऽप्युत्क्षुतं गमनान्तरे ।

10 उत्थितं तु समुत्थानेऽप्युदितं तु समुज्जते ॥

तापादिनोर्ध्वगमने स्यादुच्छिक्तमपि चिषु ।

निर्मयादेऽप्युद्धतः^५ स्यादुद्धूतं प्रकटीकृते ॥

उक्षितं प्रोक्षितेऽपि स्यादुपेतः प्राप्तमाचके ।

उन्नीतं तर्कितेऽपि स्यादुत्कृतं छिन्नवस्तुनि ॥

15 उपान्तं^६ स्यादनुप्रान्ते^७ जये स्यादुज्जितः स्त्रियाम् ।

उत्पाटिते^८ स्यादुत्खातमुज्जीतं सामगायने ॥

न्यूनीकृते तूनितं स्यादुपात्तं स्वीकृतावपि ।

जर्मितं विषमस्थूलेऽप्युद्भान्तं तु परिभ्रमे ॥

१ समुन्नद्ध, इति मा. ।

४ ख. प्रे ।

७ ख. मे ।

२ ख. वर्तयोः ।

५ क. वृत्तः ।

८ ख. दिते ।

३ ख. मुचु ।

६ ख. त्तं ।

उत्पातस्तूदितो रिष्टेऽप्येधतुः पुरुषेऽनले ।
 रजितः कम्पिते दीप्तेऽपनयेऽप्योणितं मतम् ॥
 अथ क्रन्दितमाह्वाने रुदिते च नपुंसकम् ।
 कापोतो रुचके क्लीबं कपोतौघेऽञ्जनान्तरे ॥

5 कृणितं शब्दविषये क्रमिता १चालके पुमान् ।
 कविता स्यात्तु काव्यादावुक्तार्थे कथितं मतम् ॥
 कलितं त्ववबुद्धे स्यात् कथितं परिपाचिते २ ।
 अथ स्यात् क्रथितं क्रीते क्रमितं गमिते विदुः ॥
 कम्पितं स्यात्तु विधुते क्रव्यात्स्याद्राक्षसे खगे ।
 10 केशप्रसाधनद्रव्ये कङ्कती समुदाहृता ॥

काङ्क्षितं ३त्वहीहितार्थे स्यात्कामितं च तदर्थकम् ।
 मतं च काचितं ४बद्धे क्रामितं ५विक्रमान्विते ॥
 किरातो म्लेच्छभेदे स्याद्भूनिम्बेऽल्पतनावपि ।
 स्त्रियां चामरवत्यां ६स्यात्कुट्टनीदुर्गयोरपि ॥

15 कुपितः स्याद्रोषयुते शाय्ये तु कुस्ततिः स्त्रियाम् ।
 कुञ्चितं स्यात्तु सङ्कोचे निन्दे ७ कुत्सितमीरितम् ॥
 कूर्दितं तु स्रवे प्राहुः कृणितं कूजितं रणे ८ ।
 कृतान्तो यमसिद्धान्तदैवाकुशलकर्मसु ॥
 केशितं केशविषये केलितं क्रीडिते मतम् ।
 20 किरातसङ्घे कैरातं कोपितस्तु रूपान्विते ॥

१ ख. प्य ।

२ पा. इति मा. ।

३ क. धिते ।

४ ख. त्व ।

५ ख. बु ।

६ यितमिति मा. ।

७ क. ख. नद्यामिति मा. ।

८ ख. न्दे ।

९ ख. थे ।

- खचितं तु भवेद्याप्तौ खनितं क्षोदिते मतम् ।
 खलतिः ^१केशहीने स्यात्पुंसि छिन्नेऽपि खण्डितम् ॥
 खण्डिता पत्यन्तरिता खगितस्थपिते समे ।
 खादितं गिलिते प्रोक्तं खेदितं ^२खेदसंयुते ॥
- 5 क्रीडायुते खेलितं स्यान्निन्दिते स्यात्तु गर्हितम् ।
 गर्जितं वारिवाहादिध्वनौ ना मत्तकुञ्जरे ॥
 ग्रथितं गुम्फिते क्रान्ते हिंसिते च चिलिङ्गकम् ।
 गभस्तिः किरणे स्वर्ये ना स्वाहायां च योषिति ॥
 गमितं यापिते प्रोक्तं ग्लानिते ग्लापितं मतम् ।
- 10 गर्भुत् स्त्री स्वर्णलतयोः ^३सङ्ख्याते गणितं मतम् ॥
 गदितं वाचितेऽर्थे तु गर्भितं गर्भवत्यपि ।
 ग्रसितं स्यात्तु ^४गिलिते गालितं शोधितार्थकम् ॥
 गामितं प्रापितार्थे स्या द्यापिते गाहितं विदुः ।
 गापितं गायितं गानविषये ग्रामता पुनः ॥
- 15 ग्रामानां तु समूहे स्यान्निगौर्णे ^५गिलितं विदुः ।
 गौष्यतिर्निर्जरगुरौ ग्रथिते गुम्फितं मतम् ॥
 गुपितं गूहिते प्रोक्तं गुणितं गणितार्थकम् ।
 गोदन्तो हरितालेऽपि कथ्यते शब्दवेदिभिः ॥
 गोपितं तु रहस्यार्थे गोपतिः शिवषण्डयोः ।
- 20 नृपभास्करदिक्पालगोपेषु च निगद्यते ॥

१ क. पट, ख. पद इति मा. ।

२ क. खेदि ।

३ ख. नतयोः ।

४ ख. ग ।

५ ख. ग ।

गोमितं ? तूपलिंते स्याज्जोमती त्वृक्नदीभिदोः ।

घर्षितं घृष्टितार्थं स्याद्वटितं त्वपि निर्मिते ॥

घर्मितः स्वेदितेऽपि स्याद्वापितं घ्राणमापिते ।

घूर्णितं तन्द्रिते प्रोक्तं घोलितं तु ^१प्रचालिते ॥

5 चरितं कर्मणि प्राहुः पौनःपुन्ये तु चर्वितम् ।

चमितं^२ भोजितेऽपि स्याच्चर्चितं^३ तु विलेपिते ॥

चकितं तु भवेत्स्पन्दे चलितं प्रचलायिते ।

स्याच्चारुता तु सौन्दर्ये चालितं त्वन्यथा कृते ॥

चावितं गालितेऽपि स्याच्चिह्नितं स्यात्तथान्तिके ।

10 चिन्तितं चित्तविषये चेष्टितं स्यात्तु कर्मणि ॥

चूषितं भक्षणभिदि चूर्णितं चातिकुट्टिते ।

प्रेरिते चोदितं प्रोक्तं चोरितं स्यात्तु निहृतौ ॥

चोरता स्याच्चोरकृतौ छलितं तु प्रतारिते ।

छर्दितं स्यात्तथोज्जीर्णे छादितं पिहिते मतम् ॥

15 छाचीकृते छाचितं स्याच्छायितं^४ छेदिते विदुः ।

छुरितं मिश्रिते प्रोक्तं छेदितं तु द्विधाकृतौ ॥

स्याज्जगद्विष्टपे क्लीबं वायौ ना जङ्गमे त्रिषु ।

जगती भुवने क्षमायां छन्दोभेदे जनेऽपि च ॥

जयन्ती वृक्षभिज्ञौर्योस्तिथिभेदपताकयोः ।

20 जयन्ती स्यादिन्द्रपुत्र्यां जयन्तस्तत्तनूजनौ ॥

हरे १भीमेऽथ ज्वलितं वाच्यवद्गन्धं उज्ज्वले ।
जनता जनसङ्घे स्याज्ज्वरितं तु ज्वरान्विते ॥
जनिता जनके पुंसि जनिता निर्मितौ स्त्रियाम् ।
हिंसिते स्याज्जासितोऽथ जामाता दुहितुः पतिः २ ॥

5 सूर्यावर्ते धवे पुंसि जामिताऽलस्यवाचिनी ३ ।
जीमूतः स्यात् ४देवताडे ५मेघे धृतिकरे गिरौ ॥

जीवातुर्जीविते भक्ते जीवनीयौषधेऽपि च ।
जीवन्ती देवताशम्योर्गुडूचीवन्दयोरपि ॥

जिह्मता स्यात्तु कौटिल्ये जीवितं जीवने भृतौ ।
10 जृम्भितं करणे स्त्रीणामीहास्फुटितयोरपि ॥
जृम्भे, च जेमितं तु स्याद्भोजिते जोङ्गितं मतम् ६ ।
भ्रुरितं हिंसितेऽपि स्याज्भ्रुरितं भ्रुरयुज्यपि ॥

अथ स्याज्ज्ञापितो ज्ञप्ते तडिदुक्ता तु विद्युति ।
त्वरितं प्रजवे शीघ्रे ७तैलितं स्नेहपाचिते ॥

15 तन्द्रितं स्याद्दूर्णितेऽथ तन्त्रितं शास्त्रसम्भते ।
श्लक्ष्णीकृते तक्षितं स्यात्समे तापिततामिते ८ ॥
चासितं जनितचासे तारितं तरणान्विते ।
तानितं तानितपटे तिमितं स्तिमितार्थके ॥

१ मीने, इति मा. ।

३ ख. नि ।

५ ख. मध्ये ।

७ क. ते, ख. त, इति मा. ।

२ तौ, इति मा. ।

४ ख. तोऽब्दे ।

६ वर्जित इति शेषः ।

८ ख. तौ ।

१ तार्णतो वासुदेवे स्याच्छार्ङ्गे तु तृणता मता ।

त्रिगतो ना देशभेदे तथा स्यान्नणितान्तरे ॥

भवेद्बुधुरिकायां च त्रिगता कामुकस्त्रियाम् ।

तुलितं स्यात्तुलाक्रान्ते तुषितो देवभिद्यपि ॥

5 तृणता तु तृणत्वे स्यात्तथा धनुषि गद्यते ।

तोदितं तु प्रेरिते स्यात्तोलितं तु तुलाधृते ॥

दंशितं जातदंशे स्यात्कवचेनावृतेऽपि च ।

दयितं तु प्रिये पुंसि भर्तर्यपि निगद्यते ॥

दमितं दमसम्पन्ने दलितं विदलीक्यते ।

10 दापितं दानविषये दारितं तु विदारिते ॥

दुर्गतिर्नरके नैःस्व्ये स्त्री दृष्टान्त उदाहृतौ ।

शास्त्रे च मरणे चाथ पापे दुरितदुष्कृते ॥

दुर्दृष्टिस्त्यक्तयोषायां दुर्बुद्धौ दुर्मतिर्मतः^१ ।

दुःश्रुतं दुरधीते^२ स्याद्दुष्पाके दुःश्रुतं मतम् ॥

15 दुष्यन्तः स्याद्राजभेदेऽप्युपलायां दृषत् स्त्रियाम् ।

दृष्टान्तः स्यात्कथाशास्त्रे दृष्टान्तस्तु निदर्शने ॥

दोलितं कम्पितेऽपि स्याद्दौष्यन्तिर्नृपभिद्यपि ।

ध्वनितं तु निनादे स्याद्ध्वषितं^३ तु^४ प्रधर्षणे ॥

धमितं स्यात्तथाध्माते धक्षितं भक्षिते मतम् ।

20 धिक्कृतं स्यादपध्वस्ते प्रमत्ते धूपितं मतम् ॥

१ ख. पु. नास्ति, क. तृण, इति मा. ।

२ ख. ता ।

३ ख. स्याद्दुः ।

४ ख. द्धनितं ।

५ ख. प्रध ।

- धूमायिते धूमितं स्याद्भूर्गतः^१ सारथ्यौ पुमान् ।
 धैवतः^२ स्वरभेदे स्यान्नमितः स्याद्विनामिते ॥
- नन्दितो हर्षसम्पन्ने न्यकृतो धिकृते^३ मतः ।
 नादितं नादसम्पन्ने नाशितं तु विनाशिते ॥
- 5 न्यासितं स्यात्तु विन्यस्ते निमित्तं हेतुलक्षणोः ।
 निर्वृतिः^४ स्यादलक्ष्यां स्त्री दिक्पालेऽपि क्वचित्पुमान् ॥
- निवृत्तं स्याद्विप्रलब्धे^५ शठे विप्रकृते त्रिषु ।
 निर्मुक्तो मुक्तसङ्गे स्यान्मुक्तकञ्चुकभोगिनि ॥
- निरस्तस्त्रिषु निधूते प्रेषितेषौ द्रुतोदिते ।
 10 सन्त्यक्ते च प्रतिहते निकेतं सद्ने मतम् ॥
- निवातो दृढसन्नाहे^६ वातशून्ये तथाश्रये ।
 निवृत्तिर्भर्त्सने श्लेषे शठे शायोऽपि च स्त्रियाम् ॥
- निशान्तस्त्रिषु शान्ते स्यात्क्लौबं तु भवनोषसोः ।
 निर्वृतिः^७ सुस्थितावस्तङ्गमने च सुखे स्त्रियाम् ॥
- 15 नियतिर्नियमे दैवे स्त्री पतन्यातुके^८ खगे^९ ।
 निर्वृत्तं^{१०} स्यात्तु निष्पन्ने निर्णिक्तं शोधिते मतम् ॥
- निधूतं तु भवेत्क्षिप्ते निष्पीतं पीतमाचके ।
 निधूतं तु भवेद्भौते नियन्ता पुंसि शास्तरि ॥
- सङ्ख्याभेदे तु नियुतं निरतं^{११} तु निरन्तरे ।
 20 नितान्तं स्यादतिशये नियतो नियमान्विते ॥

१ ख. तौ । २ ख. त । ३ ख. तौ । ४ ख. औ ।

५ क. वाल । ६ ख. वृत्तिः ।

७ द्वातुके, इति मा. ।

८ अयं पादः पकारादिषु न्यायः । ९ क. वृत्तं । १० ख. युतं ।

निर्भ्रान्तः स्याद्भ्रान्तिहीने^१ निवीतमृजुसूचके ।
 निहितं तु विनिश्चिते निष्णातं निर्णयान्विते ॥
 निर्व्यक्तं व्यक्तिभूयिष्ठे निश्चितं तु समूहिते ।
 निर्मितं कृतनिर्माणे दैवे स्यान्नियतिः स्त्रियाम् ॥

5 निशान्तः शान्तिमापन्ने निभृतो गुप्तशिष्ययोः^२ ।
 निवृत्तिः^३ स्यान्मनस्तुष्टौ नोदितं प्रेरिते मतम् ॥

पलितं शैलजे तापे केशपाके च कर्दमे ।
 प्रसृतः सम्प्रसारे स्याद्विनीते वेगिते चिषु ॥
^४अर्द्धाञ्जलौ तु पुस्लिङ्गो जङ्घायां प्रसृता मता^५ ।

10 प्रसृतं कुसुमे क्लीवं चिषु सञ्जातसूतयोः ॥
 प्रभूतं प्रचुरे प्रोक्तं पण्डितः सिल्हके कवौ ।
 प्रहतं विहते क्षुण्णे पर्यस्तः पतिते^६ हते ॥
 प्रणीता यज्ञपात्रे स्यात्प्रणीतः संस्कृतेऽनले ।
 चिषु क्षिप्तोपसम्पन्नविहितेषु प्रवेशिते ॥

15 प्रणतिः स्यान्नमस्कारे प्रणतस्तद्युते नरि ।
 प्रतीतः सादरे ज्ञाते हृष्टप्रख्यातयोस्त्रिषु ॥
 प्रमितं स्याद्वाच्यलिङ्गं^७ प्रोक्षितेऽपि मृतेऽपि च ।
 परेतो वाच्यलिङ्गः स्यान्मृते भूतान्तरे पुमान् ॥
 पर्वतः स्यात्पुनः शाकभेदमत्स्यप्रभेदयोः ।
 20 देवमुन्यन्तरे शैले प्रपातो निर्भरे तटे ॥

१ युते, इति मा. । २ दन्तशिष्ययोरिति मा. । ३ क. वृत्तिः ।

४ स्याद, इति मा. । ५ क. एतदनन्तरं पाणिर्निर्कुब्जः प्रवृत्तिरिति पाठः ।

६ ख. ह ।

७ ख. प्रे ।

- पर्याप्तं तु यथेष्टे स्याच्छक्ते तृप्तौ निवारणे ।
 पञ्चता मरणे पञ्चभावेऽपि च निगद्यते ॥
 पक्षतिः पक्षमूले स्यात्पक्षतिः प्रतिपत्तिथौ ।
 प्रक्षतिः स्यात्समुत्पत्तौ तनये दुहितर्यपि ॥
 5 प्रततिः स्यात्तु विस्तारे वल्यामपि निगद्यते ।
 प्रवृत्तिस्तु प्रवाहे स्यादुदन्तेऽपि च गद्यते ॥
 अवन्त्यादौ च पर्याप्तिः प्रकामप्राप्तिरक्षणे ।
 प्रकृतिर्गुणसाम्ये स्यादमात्यादिस्वभावयोः ॥
 योनौ लिङ्गे पौरवर्गे मतं प्रव्यक्तमुत्बणे ।
 10 'परितः' स्यादासमन्तात्परीतं^१ दिश्यथो विदि^२ ॥
 प्रमितिर्योषिति पुनः परीतं व्याप्तिवाचकम् ।
 पङ्कितं पङ्कवत्स्थाने पठितं पाठसंस्कृते ॥
 पणितं वस्तुनि क्रीते प्रसिद्धे प्रथितं मतम् ।
 प्रयतं संस्कृते प्रोक्तं प्रयतो धीर इत्यपि ॥
 15 प्रयतं नियमाक्रान्ते प्रततं विस्तृते मतम् ।
 प्रदत्तं दानविषये प्रवृत्तं^३ नर्तने मतम् ॥
 सम्भृते प्रभृतं प्रोक्तं प्रशस्तं शस्तकर्मणि ।
 प्रहस्तो राक्षसभिदि^४ 'प्रशस्तो ज्ञातसम्भृते ॥
 निरर्गलेऽपि प्रहतः प्रपातो निर्भरे मतः ।
 20 प्रस्थातस्तु प्रसिद्धे स्यात्पदातिः पादगामिनि ॥

१ इतः साद्वश्लोकः ख. पुस्तके नास्ति ।

३ ख. रितं ।

५ ख. वृतं ।

२ क. रौतः ।

४ दिवि, इति मा. ।

६ ख. प्रह ।

प्रभातं तु दिनान्ते स्यात्प्रसितिर्बन्धने स्त्रियाम् ।

पञ्चतिः कर्मसन्दोहग्रन्थे मार्गेऽपि १ गद्यते ॥

प्रचेताः स्यात्तु वरुणे प्रणुतं तु नमस्कृतौ ।

पर्दितं २ स्यादधोवायुनिर्गमे वाच्यलिङ्गवत् ॥

5 पार्वती सल्लकीदुर्गागोपालपुत्रिकासु च ।

प्रार्थितं ३ याचिते शत्रुसंरुद्धेऽभिहते त्रिषु ॥

पादातं स्याद्वले क्लीवे पाटितं तु द्विधाकृते ।

समापिते पारितं स्यात्प्राजिता पुंसि यन्तरि ॥

पाचितं परिपक्वे स्यात्पातितं कृतपातने ४ ।

10 पिहितं छादिते प्रोक्तं मांसे तु पिशितं मतम् ॥

पिण्डितं तु भवेज्जोले ५ पीडितं तु प्रपीडिते ।

पित्सन् विहङ्गमे पुंसि पतनेच्छौ च ६ वाच्यवत् ॥

प्रफुल्लिते पुष्पितं स्यात्पुटितं पुटसंस्कृते ।

पुटितं स्याद्वस्तुपुटे पाटितं ७ सूतयोरपि ॥

15 पूरणार्थे पूरितं स्यात्पूपितं पूषवत्कृते ।

एकीकृते ८ पूगितं स्यात्पुरोधसि पुरोहितः ॥

पृषट् मृगे पुमान् बिन्दौ न द्वयोः ९ पृषतोऽपि ना ।

अनयोश्च त्रिषु श्वेतबिन्दुयुक्तेऽप्युभाविमौ ॥

निरीक्षिते प्रेक्षितं स्याद्याचार्यं प्रेषितं मतम् ।

20 निरीक्षिते प्रेक्षितं १० स्यात्प्रेरितं प्रेरणास्पदे ॥

१ ख. ह्यु । २ ख. स्यादधो । ३ ख. पावि । ४ क. या ।

५ ख. द्वौले ।

६ ख. तु ।

७ ख. सू ।

८ क. पु ।

९ ख. छ ।

१० ख. क्षितं ।

- प्रोक्षितं निहते^१ सिक्ते प्रोन्नतं दैर्घ्यवत्यपि ।
 प्रोहितं च, परित्यक्ते प्रोज्झितं चापि वाच्यवत् ॥
 प्रोर्णुतं प्रावृतेऽपि स्यात्फाणितं^२ त्विदुसम्भवे ।
 बार्हतं च फले जम्बा बाधितं बाधवत्यपि ॥
- 5 बुधितं तु भवेद्बुद्धे^३ ष्टंहितं गजगर्जने ।
 सामभेदे बृहत् क्लीबे बृहतौ वसनान्तरे ॥
 छन्दोभित्क्षुद्रवार्ताकीवारिधानीषु वाचि च ।
 कण्टकारौमहत्योश्च बोधितं बोधवत्यपि ॥
- 10 कुशीलवे मुनौ रामानुजे तु भरतस्तथा ।
 दौष्यन्तौ^४ भारतं वर्षभेदे व्यासकृतावपि ॥
 भणितं भाषिते पूर्णे भरितं भसितं^५ पुनः ।
 स्याद्भस्मन्यथ गौर्णे तु भक्षितं भ्रमितं पुनः ॥
 भ्रमवत्यपि तस्मिन् भर्षितं तु तिरस्कृते ।
 भारती वाचि वचने पक्षिवृत्तिप्रभेदयोः ॥
- 15 भासन्तः सुन्दराकारे त्रिषु ना भासपक्षिणि ।
 भावितं वासिते प्राप्ते भ्रूम्भृद् नाऽद्रौ महीपतौ ॥
 भ्राजितं शोभिते भ्रान्ते भ्रामितं वाचि भाषितम् ।
 ६भासितं वासिते वाच्ये वाच्यवद्भाषितं मतम् ॥
 भिक्षितं स्याद्वाचितेऽपि भेदितं स्फोटिते विदुः ।
 20 महती वल्लकीभेदे राज्ये तु स्यान्नपुंसकम् ॥

१ क. हिते । २ क. टितं । ३ ख. ब्रु । ४ न्ते, इति मा. ।
 ५ क. ते । ६ इदं ख पुस्तके नास्ति ।

तत्त्वभेदे पुमान् श्रेष्ठे मरुद् देवे समीरणे ।
 महितं तु पवित्रे स्यान्मणितं रतिकूजिते ॥
 मयितं निर्जले ^१घोले तथालोडितघृष्टयोः^२ ।
 मनितं तु भवेद्दुष्टे^३ मण्डितं भूषिते त्रिषु ॥

5 मन्त्रितं ^४मन्त्रसंयुक्ते मन्द्रितं मन्द्रवत्यपि ।
 मापतिस्तु हृषीकेशे मापितं मानसंस्कृते ॥
 मिहितं तु मनोज्ञे स्यान्मूर्छितो ^५मृतमूढयोः ।
 सोच्छ्रयेऽपि दृढे^६ त्वाहुर्मुषितं खण्डितेऽपि च ॥

गवेषिते तु मृगितं मेदितं मूर्छिते हिते ।
 10 म्लेच्छितं परभाषायां निगदन्ति मनीषिणः ॥
 मोचितो मोक्षितश्चापि बन्धमुक्त उदीर्यते ।
 मोटितं त्वन्यथाभावे यमितं नियमान्विते ॥
 याजितः कारितमखे यापितः त्रिष्वतिक्रमे ।
 स्त्रियां निगदिता विज्ञैर्योषिता योषिदित्यपि ॥

15 रजतं^७ विशदे दन्तिदन्तयोस्तारहारयोः ।
 रक्षितं गोपिते प्रोक्तं विरहे रहितं मतम् ॥
 रणितं^८ तु भवेच्छब्दे रचितं क्रमनिर्मिते ।
 रसितं स्तनिते क्लीबे स्वर्णादिखचिते त्रिषु ॥
 रञ्जितं रङ्गसंयुक्ते राज्ञान्तस्त्वर्थनिर्णये ।

20 रुदितं क्रन्दिते प्रोक्तं रुतितं^९ चञ्चले^{१०} मतम् ॥

१ ख. तक्ने । २ ख. घृष्टयोः । ३ द्युद्धे, इति मा. ।

४ ख. मन्त्रि । ५ क. मत । ६ हते, इति मा. ।

७ ख. जितं । ८ ख. जितं । ९ ख. दितं । १० ख. च चले ।

रुषितं तु भवेत्कुङ्गे ^१रुषितं मलदूषिते ।
^२रुशती वागकल्याणी वाणी ह्येषाऽवचोविदाम् ॥

रेवती हलिपत्न्यां स्यादृक्षमातृप्रभेदयोः ।
 रोहितं लोहिते रक्त ऋजुशक्रशरासने ॥

5 मीने मृगे च पुंसि स्यात्तथा रोहितकटुमे ।
^४रोहितं रोहिते रक्ते रोपितं त्वधिरोहिते ॥

रोधितं त्वधिरुद्धे स्याद्रोलितं तु विवेचिते ।
 विलोकिते रोकितं स्याद्रोचितं रुचिभाजिनि ॥

रोहिद् मृग्यां लताभेदे रोमितं रोमसंयुते ।
 10 ललितं हारभेदे स्यादौप्सिते ललितेऽपि च ॥

लपितं वचसि प्राहुर्लज्जितं तु चपावति ।
 लङ्घितं ^५स्यादतिक्रान्तौ ^६लक्षितं सम्यगीक्षिते ॥

लम्बितं तु निराधारे लम्बितं ^७प्रापिते मतम् ।
 लापितं त्वधिरूढे स्याल्लुञ्चितं कृतलुञ्चने ॥

15 लुटितं स्यात्तु लोट्यां ^८लुण्ठितं तु बलाद्धृते ।
 लोहितं रक्तगोशीर्षे कुङ्कुमे च कुचन्दने ॥

तथा नदान्तरे भौमे वर्णे च त्रिषु तद्वति ।
 वनिता जातरागस्त्रीस्त्रियोश्च त्रिषु याचिते ॥

१ ख. रु ।

२ ख. पु. पाठः ।

३ वचो विह्वामिति मा. ।

४ लो, इति मा. ।

५ ख. धितं ।

६ ख. न्ते । ७ ख. भितं ।

८ लोट्यामिति, इकक्षितौ धातुनिर्देश इति क्षितपानिर्दिष्टमपि प्रकरणा-
 द्वात्वर्थं लक्षयतीति भावः । एवमन्यत्रापि ।

वनिता जनिता पुंसि वनिताऽपि वधूः स्त्रियाम् ।

१ वनितं याचितेऽपि स्यात्सेवितेऽपि च वाच्यवत् ॥

वर्द्धितं प्रसृते^२ भिन्ने पूरिते^३ वहतिर्गवि ।

सचिवे पुंसि वहतुः पथिके वृषले पुमान् ॥

5 वल्लितं स्यादश्वगतौ वसितं^४ व्याकुले मतम् ।

वसतिः स्यात्स्त्रियां वासे यामिन्यां च निकेतने ॥

वमितः स्यात्समुज्जीर्णं वर्णितस्तु परिस्तुते ।

प्रलोभिते वञ्चितः स्याद्वन्दितस्तु नमस्कृते ॥

वर्मितः^५ स्यात्कङ्कटिते^६ वसन्त ऋतुभिद्यपि ।

10 विस्तारवल्योर्व्रतती^७ वर्धितं पूरितं मतम् ॥

वर्जितं स्यात्परित्यक्ते वहितं वाहने मतम् ।

वापितं तु भवेद्बीजाकृतमुण्डितयोस्त्रिषु ॥

व्यायतं व्यापृते दीर्घे दृढे चातिशयेऽन्यवत् ।

व्याघातः स्यादन्तराये प्रहारे^८ योगभिद्यपि ॥

15 वासिता करिणीनार्योर्वासितं भाविते रुते ।

वासन्ती माधवीयूथ्योः^९ पाटलायां क्रमेलके ॥

वासन्तः कोकिलेऽपि स्यादुध्रेणाऽवहिते विटे^{१०} ।

व्यापृतो दीर्घदृढयोर्वाक्पतिर्गुरुवाग्मिनोः ॥

१ ख. पु. नास्ति ।

२ सिते, इति मा. ।

३ ख. जिते ।

४ क. सुतं ।

५ ख. र्णितः ।

६ ख. गटकिते ।

७ ख. धी ।

८ ख. य ।

९ ख. र ।

१० ख. थ्योः ।

११ विषे, इति मा. ।

विविक्तं स्यादसम्पृक्ते रहःपूतविवेकिषु ।
 वाच्यवद्दर्शिते^१ धीरे विनेता रात्रि^२ शिक्षके ॥
 विवृतोऽसंस्कृतैऽपि स्याद्वीभत्से रोगितैऽपि च^३ ।
 विवृतिश्छन्दसोभेदे प्रकृतिव्यत्ययेऽपि च ॥

5 विश्रुतं^४ ज्ञातसंहृष्टप्रतीतेष्वभिधेयवत् ।
 विनीतमुपनीते स्यादपनीते जितेन्द्रिये ॥
 विनीतः सुवहाश्चे स्यान्निभृतेऽपि वणिज्यपि ।
 विनतः प्रणते भङ्गे विनता तादृश्यमातरि ॥

विनता^५ पिटिकाभेदे शिक्षिते त्वभिधेयवत् ।
 10 विधाता कर्तृसामान्ये विधाता वेधसि स्मरे ॥
 विजाता तु प्रसूतायां जनिते विवृतेऽन्यवत् ।
 विश्वस्तो जातविश्वासे विश्वस्ता^६ विधवास्त्रियाम् ॥
 विद्युत् सौदामिनीसन्धोः निष्प्रभे त्वभिधेयवत् ।
 विहस्तो विह्वले षण्डे^७ विपत्तिर्यात^८ नास्वपि ॥

15 विदितं बुद्धश्रुतयोर्वाच्यवत्समुदौरितम् ।
 विवृता क्षुद्ररुग्भेदे विस्तृते^९ त्वभिधेयवत् ॥
 विच्छित्तिः स्यादङ्गरागे^{१०} विच्छेदे हारभिद्यपि^{११} ।
 विधूतं कम्पिते त्यक्ते कुटिलेऽपि च वाच्यवत् ॥

१ ख. नि ।

२ ख. ज्ञः ।

३ ख. गवत्यपि ।

४ क. प्रहृतं ।

५ ख. पिट ।

६ ख. स्त ।

७ चण्डे, इति मा. ।

८ यतिनास्वपि, इति मा. ।

९ ख. हृते ।

१० हारे, इति मा. ।

११ ख. दह्यारभेदयोः ।

- विक्रान्तस्तु भवेच्छूरे विगतस्तु गतस्पृहे ।
 वियत् स्यान्नभसि क्लीवे विभूतिर्भूतिभस्मनोः ॥
 विहितं कृतमात्रेऽपि विद्रुतं तु पलायिते ।
 वृत्तान्तः^१ स्यात्प्रकरणे कात्स्न्यवार्ताप्रभेदयोः ॥
- 5 प्रस्तावे वेष्टितं रुद्धे लासके करणान्तरे ।
 वेष्टितं गमने प्रोक्तं कुटिले^२ विधुते त्रिषु ॥
 वेधितं कृतवेधे स्याद्वेपितं तु विकम्पिते ।
 वेशन्तः पल्लवे प्रोक्तो वेणितोऽपि^३ विगुम्फिते ॥
 वैक्रान्तं रत्नभेदे स्याद्वनान्ते तु शरत् स्त्रियाम् ।
- 10 शकुन्तः स्यात्पश्चिमात्रे भासपश्चिमहेन्द्रयोः ॥
 श्यमन्तो मणिभेदे स्यात्सुप्ते तु शयितो मतः ।
 शष्पितं शाद्वलवति^४ निश्वासे श्वसितं भवेत् ॥
 शङ्कितं जातशङ्के स्याच्छब्दितं शब्दवत्यपि ।
 शाकुन्तः^५ स्यात्सूक्तभेदे शाश्वतं तु निरन्तरे ॥
- 15 शिक्षितस्तु विनीते स्याच्छीतला देवताभिदि ।
 तथा स्फोटविशेषेऽपि श्रीपतिः पुरुषोत्तमे ॥
 श्रीमाँस्तिलकदृष्टे स्यान्मनोज्ञे धनिके त्रिषु ।
 शुद्धान्तश्चावरोधे स्याद्रहःकक्षान्तरेऽपि च ॥
 शुद्धान्तःकरणे पुंसि शुद्धान्त इति गद्यते ।
- 20 विनियुक्तावशेषे तु शेषितं शोषितं पुनः ॥

१ क. तं, ख. न्ता, इति मा. ।

२ दृष्टि, इति मा. ।

३ क. धि ।

४ ख. वि ।

५ ख. न्ते ।

शुष्कीकृते शोधितं तु गालिते^१ शोभितं तथा ।
सम्पन्नशोभे खलितं चलिते भ्रंशवत्यपि ॥

संहतं सङ्गतं चापि दृढे च हृदयङ्गमे ।
संस्कृतो^२ भूषिते शस्त्रे कृत्रिमे वाच्यलिङ्गकः ॥

5 क्लीबं तु लक्षणोपेते स्थपतिः कञ्चुकिन्यपि ।
जीवेष्टियाजके^३ शिल्पिभेदे ना सत्तमे चिषु ॥
स्थपतिः स्यात्तु सम्म्राजि स्थगितः स्याद्विगुण्डिते^४ ।
सङ्घातः पुंसि न्याते च संहतौ नरकान्तरे ॥

संवित्तिः प्रतिपत्तौ चाप्यविवादे जनस्य च ।
10 समाप्तिरवसाने स्यात्सम्पतिः स्यात्समर्थने ॥
स्वरितः स्वरभेदे स्यात्सविता पितृसूर्ययोः ।
स्वनितं स्याच्छब्दवति^५ स्तनितं मेघनिस्वने ॥
समितिः सम्पराये स्यात्सभायां सङ्गमेऽपि च ।
सन्ततिर्गोचपङ्क्तयोः स्यात्पारम्पर्येऽपि च स्त्रियाम् ॥

15 संकृतिः स्यान्नोचवृत्तभेदयोः सम्मतं मते ।
संसृतिः सरणे चापि संसारेऽपि मत्ता स्त्रियाम् ॥
संश्रुतं तु प्रतिज्ञाते संविद् ज्ञप्तौ च^६ योषिति ।
सङ्गतिः स्यादूर्ध्वगतौ सम्पत्तिर्वैभवे स्त्रियाम् ॥
संपद्^७ भूतौ गुणोत्कर्षे हारभेदे निगद्यते ।
20 संवित् स्त्रियां प्रतिज्ञायामाचारज्ञानसङ्गरे ॥

१ ख. तं ।

२ ख. ते ।

३ ख. योजिके ।

४ कुण्डिते, इति मा. ।

५ ख. ख ।

६ ख. सू ।

७ ख. सम्म ।

८ ख. तु ।

२ ख. ग ।

- सम्भाषणे क्रियाकारे सङ्केते नाम्नि तोषणे ।
 सङ्ख्याभेदे सप्ततिः स्यात्समूहे ^१संहतिर्मता ॥
- सङ्गान्तिः स्यात्तु खेटानां राश्यान्तरप्रवेशने ।
 नैरन्तर्ये सन्ततं स्यात्सङ्गतं हृदयङ्गमे ॥
- 5 स्तभितं स्यात्तु संस्तब्धे स्वधितिः शस्त्रभिद्यपि ।
 सम्भ्रान्तं भ्रमणे चापि सम्भृतं ^२सञ्जितेऽर्थवत् ॥
- संवीतः स्यात्तु संयुक्ते स्वगतं स्वात्मसङ्गते ।
 संहिता स्यादयाम्नाये सामन्तो मण्डलाधिपे ॥
- स्थापितं निश्चये न्यस्ते स्वायत्ते साधितं मतम् ।
 10 स्वादितं तु कृतास्वादे सातितः - - - - - ॥
- आसादिते सादितं स्यात्सारितं ^३तु विदूरिते ।
 साकेतं स्यादयोध्यायां सामन्तो मण्डलाधिपे ॥
- सिकता स्त्री सिकतिले वालुकायां च भूमनि ^४ ।
 सिद्धान्तः स्यान्निश्चितेऽर्थे स्तिमितो निश्चले मतः ॥
- 15 सौमन्तः स्त्रीकेशवेशे ^५सिञ्जितं भूषणध्वनौ ।
 सुरता स्यात्तु देवत्वे सुरतो भक्तिमत्यपि ॥
- सुरतं स्यान्निधुवने सुकृतं शुभपुण्ययोः ।
 सुव्रता सुखदोह्या ^६गौः सुव्रता शोभनव्रता ॥
- सुहितस्तु भवेत्तृप्ते सुहुतस्तु हुतेऽनले ।
 20 सुहृतः सम्यगाहृतैः सुरतः अव्यवाच्यपि ॥

- सुगतस्तु जिने प्रोक्तः सुमतिर्बुद्धिमत्यपि ।
 सुदती^१ स्यात्तु योषायां सुन्दतं मङ्गले प्रिये ॥
 सुभूतं स्यात्परिणते सुनीतिर्ध्रुवमातरि ॥
 तथैव शोभननये^२ सुक्षितिर्देवतान्तरे ॥
- 5 हरितं शाकभेदे स्याद्हरिद्वर्णयुते तथा ।
 हरिता स्याच्च दूर्वायां स्त्रियां दिशि हरिद् मता ॥
 हयवर्णविशेषेऽपि यवसेऽपि हरिद् मतम् ।
 हसन्यङ्गारधान्यां स्यान्मल्लिकाशकिनीभिदोः ॥
 हर्षितं तु भवेद्दग्धे हर्षयुक्तेऽन्यलिङ्गवत् ।
- 10 ^३हारीतः पक्षिभेदे स्यान्मुनिभेदे च कैतवे ॥
 हृषितं विस्मये प्रीते प्रहते हृष्टलोमनि^४ ।
 कृतक्षणे तु^५ क्षणितः क्षमिता पुंसि यः क्षमी ॥
 क्षयितं तु क्षयं नीते क्षमितं^६ स्यात्क्षमाश्रये ।
 क्षारितं ^७च्याविते क्षारैरभिशस्तेऽपि च त्रिषु ॥
- 15 क्षारितं मलहीने स्यात्क्षुरितं क्षुरसंस्कृते ।
 क्षेडितं सिंहनादे स्यात्क्षोदितं परिशोधिते^८ ॥
 क्षोभितं क्षोभयुक्ते स्याद्वाच्यलिङ्गत्वमीदृशम् ।

॥ इति तटतीयम् ॥

१ ख. न्ती ।

२ क. यने, ख. यभे, इति मा. ।

३ ख. ह ।

४ ख. क्षि च ।

५ क. गच्छ ।

६ ख. यितं ।

७ ख. चा ।

८ ख. भिते ।

॥ अथ तत्तुर्थम् ॥

अपस्नातो मृतस्नातेऽपहते स्यादयाहृतम् ।
पराभूतेऽभिभूतः^१ स्यादभीष्टे स्यादभीष्टितम् ॥
सम्मूर्च्छनेऽभिव्याप्तिः स्यादवध्वस्तोऽवचूर्णिते ।
अतिरिक्तः समधिकेऽतिपातः स्यादुपात्यये ॥

- 5 ^१अहर्पतिश्चिचभानावंशुमानपि गद्यते ।
सम्मते स्यादनुमतं सम्प्राप्तेऽधिगतं विदुः ॥
अवज्ञाते त्ववगतं द्वेष्येऽक्षिगत ईरितः ।
अभिनीतस्त्रिषु न्याय्ये^२ संस्कृतामर्षिणोरपि ॥
अभिजातः^३ कुलीने स्यान्व्याय्य^४ पण्डितयोस्त्रिषु ।
10 अभियुक्तः परैरुद्धे तत्परेऽप्यभिधेयवत्^५ ॥
अतिमुक्तस्तु निःसङ्गे वासन्यां तिनिशेऽपि च ।
अपध्वस्तः परित्यक्ते^६ निन्दितेऽप्यवचूर्णिते ॥
अधिक्षिप्तः प्रणिहिते कुत्सिते भर्त्सिते चिषु ।
अम्बूकृतं सनिष्ठीवे तथाम्बुबहुलीकृते ॥
15 ^७दर्पेऽप्यहङ्कृतिः सालपर्ण्यामंशुमती स्मृता ।
^{१०}क्षमार्चयोरपचितिर्निष्कृतिव्ययहानिषु^{११} ॥

१ तं । २ ख. अहःप । ३ ख. ये । ४ ख. ज्ञातः ।

५ क. पिण्डी, ख. पीडि, इति मा. ।

६ ख. धीयते ।

७ विदि, इति मा. ।

८ ख. पु. पाठः ।

९ क. पु. अंशुमान् भास्करे शाल, इति पाठान्तरम् ।

१० क. क्षया ।

११ ग्रहानिषु, इति मा. ।

स्याच्चानुमतिरूनेन्दुपूर्णिमानुज्ञयोररपि ।

१सावधाने त्ववहितोऽप्यनुयातोऽनुगन्तरि ॥

अभिशस्तिः प्रार्थनापवादयोश्च स्त्रियां मता ।

स्यादथावसितमृद्धे ज्ञाते चाप्यवसानगे ॥

5 स्याच्चैवार्थपतिर्भूमौनाथे चार्थस्य पातरि ।

अवदातं सिते गौरे विशुद्धेऽप्यन्यलिङ्गवत् ॥

अवगीतं ३ च निर्वादे दुष्टगर्हितयोरपि ।

अन्तर्गतं ४ विस्मृते ५ स्यान्मध्यप्राप्ते ६ च वाच्यवत् ॥

अङ्गारितं तु दग्धे स्यात्पलाशकलिकोद्गमे ।

10 अपावृत्तस्त्वपहिते ७ स्वतन्त्रेऽपि च वाच्यवत् ॥

गवेषितेऽन्वेषितं स्यात्सम्प्राप्तेऽवनतं विदुः ।

कार्ये नियुक्तो ८ऽधिष्ठतो वारिवाहे तथाम्बुभृत् ॥

आयुष्मान् योगभेदे स्याच्चिरजीविनि वाच्यवत् ।

आसादितं भाविते स्यात्सम्प्राप्तेऽपि च वाच्यवत् ॥

15 अक्षारितोऽभिशस्तेऽपि त्ववाग्रेऽभ्यानतं मतम् ।

आशंसिताऽऽशंसुनि स्यादान्दोलितस्तु कम्पिते ॥

आकम्पिताघूर्णितौ च कम्पितार्थौ मतावुभौ ।

इलापतिर्भूपमात्रे विशेषेऽपि महीपतेः ॥

१ ख. पु. पाठः ।

२ ख. के ।

३ ख. पौतं ।

४ ख. गीतं ।

५ ख. स्तुते ।

६ ख. प्राप्ते ।

७ हते, इति मा. ।

८ क. क्तौ ।

९ ख. पु. इत.परं, अंशुमतौ शालिपर्ण्यमंशुमान्साविता यथा, इति पाठः ।

इन्द्रजिद्रावणमुते गरुडेऽपि निगद्यतेः ।

उमापतिर्महेशे स्यादनिरुद्ध उषापतिः ॥

उपवीतमुत्तरीये चोपश्रुतमुपगतं च विदिते स्यात् ।

उरौकृतमूररौकृतमिव मतमङ्गीकृते ^१वैतत् ॥

5 उपाहितोऽनलोत्पाते पुमानारोपिते चिषु ।

उपाकृतोऽध्वरहते पशौ नोपद्रुते चिषु ॥

उदास्थितः प्रतीहारे प्रव्रज्यावसितेऽपि च ।

^२उद्वाहितमुदीर्णोऽपि बद्धग्राहितयोरपि ॥

समृद्धे ^३ स्यादुपचितं परिदग्धे च वाच्यवत् ।

10 उज्जृम्भितं समुत्फुल्ले स्याच्चेष्टायां नपुंसकम् ॥

व्यसनार्ते तूपरक्तो राहुग्रस्तेन्दुसूर्ययोः ।

उपसत्तिस्तु ^४ सेवायां सङ्गमात्रेऽपि योषिति ॥

उद्वाहितः कृतोद्वाहे कम्पितोत्कम्पिते समे ।

ऊर्ध्वासितोऽपि गदितो बुधै राजपटोलके ॥

15 ऋष्यप्रोक्ता शतावर्यां श्रूकशिख्यां च योषिति ।

तथैवातिबलायां स्याद्वभुमाताऽदितावपि ॥

ऐरावतोऽभ्रमातङ्गे ^५ लकुचे नागरङ्गके ।

नागभेदे च गदितो ^६ विद्युत्तद्भेदयोः स्त्रियाम् ॥

नपुंसकं महेन्द्रस्य ऋजुदीर्घशरासने ।

20 कलधौतं कनकवद्रजतेऽपि प्रकीर्तितम् ॥

- छेदो हस्तेन सस्यानां कटहस्त इतीरितः ।
 कोशकारे कोटभर्ता गदितो धीवरैरपि ॥
- कुहरितं निगदितं ^१पिकालापे रतध्वनौ ।
 कुमुद्वती कुमुदिनीकुशपत्न्योः ^२स्त्रियां मता ॥
- 5 कुमुद्वान् कुमुदप्राये देशे तु स्यात्पुमानयम् ।
 कृष्णवृन्ता तु पाटल्यां ^३माघपर्ण्यामपौरिता ॥
- गन्धवती सुराव्यासमातृभूषु पुरीभिदि ।
 गवेषितं स्यादन्विष्टे वह्नौ गृहपतिः पुमान् ॥
- तथा गृहपतिः प्रोक्तो गृहस्थेऽपि च सचिणि ।
 10 गोपायितं रक्षिते स्याच्चन्द्रकान्तं महोत्पले ॥
- चन्द्रकान्तस्तु पुंसि स्यान्मणिभेदे च कैरवे ।
 चन्द्रकान्ता तु रोहिण्यां कुमुदिन्यां तथा दिवि ॥
- चर्मखती सरिद्धेदे कदलीपादपे स्त्रियाम् ।
 चित्रगुप्तः श्राद्धदेवे तथा तस्य च लेखके ॥
- 15 ज्योतिष्मती लताराच्योश्चन्द्रे तारापतिर्मतः ।
 दिवाकीर्तिस्तु पुंसि स्यान्नापितान्तावसायिनोः ॥
- दिवाभीतः कुम्भिले स्यादुलूके कुमुदाकरे ।
 द्वीपवान् सिन्धुनदयोर्द्वीपवत्यापगाभुवोः ॥
- दृषद्वती नदीभेदे तथा कात्यायनीभुवोः ।
 20 स्याद्भूमकेतुरुत्पातभेदे वैश्वानरेऽपि च ॥

कुबेरे स्याद्जनपतिस्तथा स्याद्जनवत्यपि ।

नन्धावर्तो^१ वेश्मभेदे तथाच तगरदुमे ॥

नदीकान्तः समुद्रे स्याद् हिज्जले^२ सिन्धुवारके ।

नदीकान्ता स्त्रियां जम्बां काकजङ्घौषधावपि ॥

5 नागदन्तो द्विपरदे गृहान्निर्गतदारुणि ।

नागदन्ती तु कुम्भायां हस्तिन्यामपि योषिति ॥

निस्तुषितं त्वमित्यक्ते^३ त्वग्विहीने लघूकते^४ ।

निराकृति^५ रनाकारेऽप्यस्वाध्याये^६ निवारणे ॥

परिपीतं तु निष्पीते^७ परिस्तीर्णे^८ परिश्रितम् ।

10 परिगीतं संस्तुते परावृत्तं पुनरागते ॥

परिध्वस्तमपध्वस्ते निराकृति पराकृतम् ।

भवेत्परिगतं प्राप्तौ विस्मृतज्ञातचेष्टिते ॥

अथ प्रणिहितं न्यस्ते^९ प्राप्तेऽपि च समाहिते ।

लाक्षारक्ते पल्लवितं तथा सपल्लवे तते ॥

15 प्रतिहतं तु^{१०} द्विष्टे स्यात्प्रतिखलितरुद्धयोः ।

प्रतिक्षिप्तं वारिते^{११} स्यात्प्रोषिते^{१२} पञ्चकं त्रिषु ॥

परिवर्तो विनिमये कूर्मराजे पलायने ।

परिस्रुता^{१३} स्याद्धारण्यां^{१४} स्यन्दे^{१५} स्यादभिधेयवत् ॥

१ ख. वेश्म । २ सिन्धु, इति मा. । ३ व्यक्ते, इति मा. ।

४ षिते, इति मा. । ५ ख. ते । ६ ख. य ।

७ क. परिस्तीर्णे, इति पा. नास्ति । ८ क. प्राप्ते, ख. माप्ते, इति मा. ।

९ ख. प्रान्ते । १० दु, इति मा. । ११ ख. सिक्के ।

१२ क. त्वेषिते, ख. प्रास्थिते, इति मा. । १३ श्रुता, इति मा. ।

१४ दृष्ट्यामिति मा. । १५ ने, इति मा. ।

- पञ्चगुप्तस्तु कमठे तथा चार्वाकदर्शने ।
 प्रजापतिस्तु भूपाले दक्षादौ च विधातरि ॥
 प्रतिपत्तिः प्रवृत्तौ स्यात्प्रगल्भत्वे च गौरवे ।
 पदप्राप्तौ प्रबोधे च सम्प्राप्तावपि कथ्यते ॥
- 5 प्रधूपिता क्लेशितायां सूर्यगन्तव्यदिश्यपि ।
 अथ प्रव्रजिता मुण्डितापसीमांसिकास्वपि ॥
 प्रतिवृत्तिः प्रतिनिधिप्रतिकारार्चनास्वपि ।
 अथ प्रज्वलितो^१ दीप्ते शिवे पशुपतिर्मतः ॥
 बकपुष्पे पाशुपतं पशुपत्यधिदैवते ।
- 10 पारिजातः पारिभद्रे तथा देवद्रुमेऽपि च ॥
 पारावती गोपगीतौ नदीभिस्त्रिवलीफले ।
 पारावतः कलरवे तथा ^२मर्कटतिन्दुके ॥
 स्यात्पाशभृत्तु वरुणे प्राणिद्यूतं तु संयुगे^३ ।
 वैवस्वते पितृपतिः ^४पुष्पदन्तस्तु दिग्गजे ॥
- 15 विद्याधरविशेषे च पूजिते स्यात्पुरस्कृतः ।
 अरिग्रस्तेऽभिग्रस्ते च तथैवाग्रकृतेऽपि च ॥
 भगवान्ना जिने पूज्ये गौर्यां भगवती मता ।
 अथ भोगवती नागपुरी^५ नद्योरहौ पुमान् ॥
 कुट्टिन्यां स्याद्रङ्गमाता वृक्षे रोगान्तरेऽपि च ।
- 20 रथगुप्तिर्वरूथे स्यात्पुमान् रतिपतिः स्मरे ॥

१ ख. ते ।

२ ख. कर्मठ ।

३ क. प्राणिद्यूतं ; ख. प्राणिद्यूतं तु संयुते, इति मा. ।

४ ख. पुष्टि ।

५ ख. वती ।

- राजहस्तौ निर्गदितो गजे सङ्गिर्मदोत्कटे ।
 लक्ष्मीपतिर्वासुदेवे तथाऽमरपतावपि^१ ॥
 व्यतीपातो महोत्पाते योगभेदा^२पमानयोः ।
 वनस्पतिर्दृक्षमात्रे विना पुष्पं फलिन्यपि ॥
- 5 बहुमुता शतावर्यां बालहस्तस्तु बालधौ ।
 वाचस्पतिः सुराचार्ये^३ विष्णुक्रान्तौषधीलयोः ॥
 विनिपातोऽवपाते^४ स्याद्द्वैवादिव्यसनेऽपि च ।
 विजृम्भितं विचेष्टायां तथा विकस्वरेऽपि च ॥
 विवस्वानर्कसुरयोस्तत्पूर्यां तु विवस्वतौ ।
- 10 विलम्बितं लम्बिते स्यादतीतसमयेऽपि च ॥
 विपरीतं प्रसृते स्याद्विवाचाऽप्यन्यथाकृते ।
 विश्वगोप्ता हृषीकेशे वैजयन्तो ध्वजे पुमान् ॥
 प्रासादे च महेन्द्रस्य पताकायां तु योषिति ।
 शक्रधात्रोः शतधृतिः शततन्तु^५र्विडौजसि ॥
- 15 शुभ्रदन्तौ सुदत्यां^६ स्यात्पुष्पदन्तस्य योषिति ।
 समुद्गतं वाच्यवत्स्यात्समुद्गीर्णा^७विनीतयोः ॥
 सदागतिर्नार्कवातनिवारणेषु सदीश्वरे ।
 सरस्वास्तु नदे वाधौ^८ नान्यवद्रसिके स्त्रियाम् ॥
 वाणीस्त्रीरत्नवाग्देवीगोनदीषु नदीभिदि ।
- 20 समुद्रान्ता तु कार्पासीपृक्का^९दुरालभासु च ॥

१ नरपताविति कोशान्तरे । २ दो, इति मा. । ३ ख. र्यौ ।

४ ख. माते ।

५ ख. न्तौ ।

६ न्यामिति मा. ।

७ र्णा, इति मा. ।

८ ख. सहा ।

९ क. स्पृक्का ।

समाहितः समाधिस्थेऽप्युक्तः सिद्धान्त आहिते^१ ।
 निर्विवादीकृतेऽपि स्यात्समवर्ती पुमान्यमे ॥
 मनुपत्न्यां सत्यवती तथा व्यासस्य मातरि ।
 स्वधासूतिर्मखे पुंसि समुदीर्णं समुद्धतम्^२ ॥
 समाघातो वधे युद्धे सङ्ख्यावान्पण्डिते पुनः^३ ।
 सङ्ख्यायुक्ते वाच्यलिङ्गः बुद्धे सुभाषितो मतः ॥
 सुभाषितं तु सूक्ते स्यात्सूर्यभक्तोऽर्कपूजके ।
 "बन्धूके च स्त्रियां सूर्यभक्ता स्यादौषधीभिदि ॥
 उत्साहे सूचतन्तुः स्यादिति शब्दज्ञसम्मतम् ।
 सेनापतिः कार्तिकेयेऽथानौकाधिकृते पुमान् ॥
 हस्तिदन्तो महाकन्दे विषाणे करिणोऽपि च ।
 हिमाराति^४ वीरतिहोत्रे तथा किरणमालिनी ॥
 हैमवत्यभयास्वर्णक्षीर्योः श्वेतवचोमयोः ।
 क्षमापतिर्नरपतौ क्षमावाञ् शेषबुद्धयोः ॥

॥ इति तत्तुर्थम् ॥

॥ अथ तपश्चमम् ॥

अव्यवहितं संसक्ते स्यादनन्यवृत्तिरेकाग्रे^१ ।
 अथगणितं परिभूतेऽपि न्यक्कृतेऽवमानितं गदितम् ॥

१ समस्तमन्यत्र ।

२ ख. द्रुतम् ।

३ ख. पुमान् ।

४ उत्साह इत्याद्यनन्तरोऽयं मा. पाठः प्रकरणानुरूप्याय प्राग्योजितः ।

- अभ्यवहृतं तु गिलितेऽप्यमरावतौ^१ मतेन्द्रनगरेऽपि ।
 अङ्गीकृतेऽवलम्बितमश्विनीसुता(व)मरभिषजौ च ॥
 अपराजिता तु दिग्भिद्यपराजितौषधिभिदि च ।
 अपराजित ईशान इष्ट्यन्तरे^२ तथाऽजिते गदितः ॥
 5 अवलोकितस्तु गदितो निरीक्षिते लोकनाथेऽपि ।
 अञ्जनावतौ तु गदिता सुप्रतीकस्य योषिति ॥
^३अञ्जिनीपतिरित्युक्तो भानौ च कपिभिद्यपि ।
 नैरन्तर्येऽनवरतमित्युक्तं शब्दतत्त्वज्ञैः ॥
 उररीकृतमङ्गीकृतमात्रेऽपि च वाच्यलिङ्गं तत्^४ ।
 10 उपधूपितस्तु मरणासन्नेऽपि परिधूपिते कथितः ॥
 अस्तासन्ने समयेऽप्युपधूपितं गदन्त्यके ।
 स्याद्गणाधिपतिः पुंसि शङ्करे च विनायके ॥
 ज्योतिषाम्पतिरप्युक्तः पुमान् कुमुदिनीपतौ ।
 तनूनपाद्बृहन्नानौ भानोरपि सुते मतः ॥
 15 गिलिते प्रत्यवसितं नृपतौ पृथिवीपतिः ।
 मूर्धाभिषिक्तोऽभिहितोऽभिषिक्ते क्षत्रियेऽपि च ॥
 तथा जात्यन्तरे मन्त्रिण्यपि शब्दविदां मतम्^५ ।
 मूर्धावसिक्तो विप्रेण क्षत्रियायां भवेत्सुतः ॥
 यादसाम्पतिरम्भोधौ पश्चिमाशापतावपि ।
 20 यज्ञोपवीतं गदितं यज्ञसूत्रे नपुंसकम् ॥

वसन्तदूतश्रूते स्यात्पिकपञ्चमरागयोः ।
वसन्तदूतौ पाठल्यामतिमुक्ते च योषिति^१ ॥

॥ इति तपञ्चमम् ॥

॥ अथ तषष्ठम् ॥

अर्धपारावतश्चित्रकण्ठे तित्तिरपक्षिणि ।
दाक्षायणीपतिश्चन्द्रे कश्यपेऽपि निगद्यते ॥

॥ इति तषष्ठम् ॥

॥ अथ तसप्तमम् ॥

5 समुद्रनवनीतं स्यात्पीयूषरजनीशयोः ॥

॥ इति तसप्तमम् ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये तान्तवर्गः ॥

॥ अथ यान्तवर्गः ॥

॥ अथ यैकम् ॥

यं रक्षणे मङ्गले च साध्वसे च नपुंसकम् ।
शिलोच्चये पुमानेव क्वचिच्च भयरक्षके ॥

॥ इति यैकम् ॥

॥ अथ यद्वितीयम् ॥

मङ्गलार्थेऽथ शब्दः स्यादानन्तर्ये त्वथो ह्यथ ।
अर्थो पुमान्याचके स्यात्सेवके च विवादिनि ॥
अर्थः प्रकारे विषये वित्तकारणवस्तुषु ।
अभिधेयेऽपि शब्दानां निवृत्तौ च प्रयोजने ॥

- 5 आस्थाऽवलम्बनास्थानयत्नापेक्षासु गद्यते ।
इत्थं परिष्कृतार्थे स्यादुत्थं ^१उक्तस्तथोत्थिते ॥
कथा स्यात्तु पुरावृत्ते कथं प्रश्नार्थमव्ययम् ।
कन्या मृन्मयभित्तौ स्यादपि प्रावरणान्तरे ^२ ॥
कथो देशविशेषेऽपि राजन्यपि मतः क्वचित् ।
10 काथो द्रवस्य ^३निष्पाकेऽप्यतिदुःखे निगद्यते ॥
कुथः प्रवेणीकुशयोः कोथस्तु मथने मतः ।
नेचरोगे च ^४सटिते ग्रन्थस्तु ग्रथने मतः ॥
ग्रन्थो धने च सन्दर्भे द्वात्रिंशद्वर्णनिर्मितौ ^५ ।
ग्रन्थिः पर्वणि कौटिल्ये ग्रन्थिपर्णे गदान्तरे ॥
15 गाथा श्लोके संस्कृतान्यभाषायां ^६गेयवृत्तयोः ।
तथेत्यङ्गीकृतौ तीर्थमध्वरश्चेचयोरपि ॥
नारौरजस्युपाये च ^७पात्रोपाध्यायमन्त्रिषु ।
अवतारर्षिजुष्टाम्बुविशेषे च निगद्यते ॥

१ उत्थ, इति मा. । २ ख. रः । ३ निपा, इति मा. ।

४ तालव्यादिरिति परे । ५ क. णितौ ।

६ शेष, इति मा. । ७ तथो, इति मा. ।

तुथं स्यादञ्जनभिदि नौलीस्त्रश्मैलयोः स्त्रियाम् ।
 दुस्थस्तु दुर्गते मूर्खे यश्च दुःखेन वर्तते ॥
 प्रस्थोऽस्त्रियां मानभेदे पाथोऽर्कोऽग्नौ जलेऽपि च ।
 पार्थस्तु ककुभे जिष्णौ पार्थं सत्यवचस्यपि ॥

- 5 पृथुर्भूषे कृष्णजीरे वाप्यां^१ पृथुर्महत्यपि ।
 प्रोथश्च हयघोणायां कथ्यामप्यध्वगे मतः ॥
 मन्यः स्याद्वमन्याननेत्रामयरविघ्नपि ।
 तचैव गदितो विज्ञैर्मथिश्चापि मथोऽपि च ॥
 यूथौ पुष्पप्रभेदेऽथ यूथं तिर्यक्समूहके ।
 10 तुल्यार्थे तु यथेत्याहुः^२ 'स्यन्दने वेतसे रथः ॥
 तथा पुमानवयवे रथौ तु रथसादिनि ।
 वीथौ पङ्क्तौ गृहाङ्गे च रूपकान्तरवर्त्मनोः ॥
 'संस्था स्थितौ चरे नाशे व्यक्तिसादृश्ययोरपि ।
 सार्थो^३ वणिक्समूहे स्यादपि सङ्घातमात्रके ॥
 15 सिक्थं नील्यां^४ मधुच्छिष्टे सिक्थ ओदनसम्भवे ।

॥ इति थटतौचम् ॥

॥ अथ थटतौचम् ॥

अव्यथो निर्व्यथे^५ सर्पे^६ चारटौपथ्ययोरपि ।
 अतिथिर्नृपभेदे स्यादागन्तावतिथिर्मतः ॥

१ ख. घे ।

२ ण्यामिति मा. ।

३ क. स्प ।

४ ख. सु ।

५ ख. र्था ।

६ ख. त्यां ।

७ ख. थः ।

८ चर्व, इति मा. ।

अश्वत्थः पिप्पलतरावश्वत्था पूर्णिमातिथौ ।
 अन्यथा वैपरीत्ये स्यादपथं कुपथे मतम् ॥
 आसन्दी^१ लघुखट्वायां मता^२ शाब्दिकमण्डनैः^३ ।
 उन्माथो^४ घातके कूटयन्त्रे चाप्यथ^५ सारथौ ॥

- 5 उपस्थः^६ शेषसि क्रोडे मतो मदनमन्दिरे ।
 उद्रथः स्यात्ताम्रचूडे रथकीलेऽपि कौर्तितः ॥
 कायस्थो^७ जातिभेदे स्यात्कायस्थः परमात्मनि ।
 कायस्था तु हरीतक्यां कायस्थं देहसंश्रिते^८ ॥
 गोग्रन्थिर्ना करीषे स्याज्जोष्टे^९ गोजिह्विकौषधौ ।
 10 दमथस्तु दमे^{१०} दण्डे निशीथो रात्रिमात्रके ॥
 अर्धरात्रेऽपि निर्यन्थो नग्ने बालिशनिःस्वयोः ।
 प्रत्यर्थौ^{११} वाच्यलिङ्गः स्याच्छत्रौ च प्रतिवादिनि ॥
 मन्मथः कामचिन्तायां कुपित्ये^{१२} कुसुमायुधे ।
 वरूथो^{१३} रथगुप्तौ स्याद्वरूथं चर्मवेश्मनोः ॥
 15 वमथुः पुंसि वमने हिक्कायां गजसीकरे^{१४} ।
 वयस्थो वाच्यवद्युनि वयस्था शाल्मलीद्रुमे ॥
 ब्राह्मीगडूचीकाकोलीसूक्ष्मैलाऽऽमलकीषु च ।
 विदथो^{१५} योगिद्वतिनोर्वैयर्थ्ये^{१६} वितथं मतम् ॥

१ ख. वी ।

२ ख. तः ।

३ ख. लैः ।

४ क. न्मथो ।

५ ख. पि च ।

६ ख. शेष ।

७ ख. स्था ।

८ ख. तं ।

९ ख. गोजिह्व ।

१० ग, इति मा. ।

११ ख. थि ।

१२ क. रथो ।

१३ श्रीकरे ।

१४ तथो, इति मा. ।

१५ ख. र्थे ।

- शमयः सचिवे शान्तौ षड्ग्रन्थस्तु^१ करञ्जके ।
 वचायामपि षड्ग्रन्था समर्थोऽपि^२ हितेऽपि च ॥
 सम्बन्धार्थेऽपि शक्तेऽपि गदितो वाच्यलिङ्गकः ।
 सिद्धान्तार्थो मुनिसिंहे स्यात्सिद्धान्तार्था सितसर्षपे ॥
 5 श्ववथुर्ना क्षुते कासे क्षुण्णार्थः शास्त्रवेत्तरि ।
 ॥ इति यद्वतीयम् ॥

॥ अथ यचतुर्थम् ॥

- अनीकस्थो रणगते गजशिक्षाविचक्षणो ।
 राजरक्षिणि^३ चिह्ने च वीरमर्दनके^४ऽपि च ॥
 भवेदितिकथा नष्टधर्मेऽपार्थवचस्यपि ।
 अश्रद्धेयेऽप्युदरस्थिः समुद्रे च वियन्मणौ ॥
 10 चतुष्पथं चतुर्मार्गे सङ्गमे ब्राह्मणे पुमान् ।
 अथ चिचरथः सूर्यगन्धर्वान्तरयोरपि ॥
 जयद्रथो भूपभेदे कथितो भारतादिषु ।
 दशमीस्थो नष्टबीजे स्थविरेऽपि निगद्यते ॥
 १० दीनानाथस्त्वभिज्ञैश्च मूषिकेऽप्यभिधीयते ।
 15 मणिग्रन्थस्तु मुण्डायां यथार्थं तु यथातथम् ॥
 वानप्रस्थो मधुष्टौले स्यात्तृतीयाश्रमेऽपि च ।
 ॥ इति यचतुर्थम् ॥

॥ अथ थपञ्चमम् ॥

यद्याचामङ्गलं साम तदप्रतिरथं विदुः ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये थान्तवर्गः ॥

॥ अथ दान्तवर्गः ॥

॥ अथ दैकम् ॥

दुःशब्दो दुष्टवचनो दुःशब्दस्तु तरावपि ॥

॥ अथ दक्षितौचम् ॥

अब्दः संवत्सरे वारिवाहमुस्तकयोरपि ।

१अन्दुर्भूषणभेदे स्यान्निगडे तु मता स्त्रियाम् ॥

5 अदः स्यादिदमर्थेऽपि स्याददस्त्वदने पुमान् ।

अदः स्यात्प्रथमे त्वेतदर्थे स्यादिदमव्ययम् ॥

कन्दोऽस्त्री २स्तरणे धान्यमूले जलधरेऽपि च ।

कुन्दश्चक्रे ३भ्रमे माघ्ये निधिभेदे सुरद्विषि ॥

गदः कृष्णानुजे रोगे गदा स्यादायुधान्तरे ।

10 गोदा गोदावरीनद्यां गोदा योषिति गद्यते ॥

छदः ४ पलाशे गरुति ग्रन्थिपर्णतमालयोः ।

छन्दो ५ वशेऽप्यभिप्राये वेदे वृत्ते निगद्यते ॥

१ क. अन्दूट् ।

२ श्रृरण इति कोशान्तरे ।

३ क्रम्यमे, इति मा. ।

४ ख. गदः ।

५ वच्चे, इति मा. ।

- छदिः पिधाने छर्दिः स्याद्वमनेऽपि भंता स्त्रियाम् ।
तुन्दं स्यादुदरे तोदस्तोदने पुंसि गद्यते ॥
- नदी सरिति शोणादौ ना नन्दा ^१स्यादलिञ्जरे ।
गौर्यां तिथिविशेषे स्त्री नन्दो^२ गोपान्तरे मतः ॥
- 5 नन्दिर्हरप्रतीहारे ^३द्यूते भाण्डे वटद्रुमे ।
नान्दी तु मङ्गलश्लोके स्त्रियां ^४नादस्तु निखने ॥
- निन्दा स्यादपवादेऽपि कुत्सायामपि योषिति ।
पदं शब्दे च वाक्ये^५ च व्यवसायापदेशयोः ॥
- ^६पादतच्चिह्नयोः स्थानचरणयोरङ्ग^७वस्तुनोः ।
- 10 श्लोकपादेऽपि च क्लीबं पुल्लिङ्गः किरणे मतः ॥
- पादो ^८बुध्ने तुरीयांशे शैलप्रत्यन्तपर्वते ।
विन्दुस्तु दन्तदशने^९ तथा वेदितृविप्रुषोः ॥
- भ्रुवोर्मध्ये रूपकाव्य^{१०}कृतौ चापि निगद्यते ।
^{११}भिदिर्भेदिश्च कुलिशे शब्दवेदिन ऊचिरे^{१२} ॥
- 15 भेदो द्वैधे विशेषे स्यादुपजापे विदारणे ।
कल्याणशर्मणोर्भद्रं^{१३} मदो^{१४} रेतसि गद्यते ॥

१ ख. स्यात् ।

२ ख. दो ।

३ गर्द, इति मा. ।

४ ख. नान्द ।

५ क. चे ।

६ क. प ।

७ क. रङ्ग ।

८ ख. ब्रध्ने ।

९ क. लिख्यात्, ख. द्युत्ते स्यात्, इति मा. ।

१० कार्य इति कोशान्तरे ।

११ ख. पु. सार्द्धश्लोको नास्ति ।

१२ बुध्निरे, इति मा. ।

१३ भेदं, इति मा. ।

१४ मतो, इति मा. ।

कल्पर्यामपि गर्वे च तथा हर्षभदानयोः ।
मन्दो मूर्खे त्वतीक्ष्णे च स्वैरे चाभाग्यरोगिणोः ॥

अल्पे च त्रिषु पुंसि स्याद्वस्तिजात्यन्तरे शनौ ।
मृदुः स्यात्कोमलेऽतीक्ष्णे मेदो धात्वन्तरे पुनः ॥

5 मोदो गणेश्वरभिदि प्रमोदे मोद उच्यते ।
जलजन्तुनि यादः स्याद्रदो दन्ते विलेखने ॥
वन्दा लतान्तरे प्रोक्ता भिक्षुक्यामपि कौर्तिता ।
विदा ज्ञाने च निर्दिष्टा मनीषायां च योषिति ॥
वेदः श्रुतौ च विदौ च वेदिः पुंसि च पण्डिते ।

10 वेदिरङ्गुलिमुद्रायां स्यात्परिष्कृतभूतले ॥
शादस्तु विषभेदे स्याच्छादः कर्दमशष्पयोः ।
श्रीदः श्रीमति निर्दिष्टस्तथा पुण्यजनेश्वरे ॥
स्यदो जवे निगदितः सादस्तु स्याद्विनाशने ।
स्वादुर्मिष्टे मनोज्ञे च गद्यते वाच्यलिङ्गकः ॥

15 सादौ तुरङ्गमातङ्गरथारोहेषु चोच्यते ।
सूदस्तु व्यञ्जने प्रोक्तस्तथा स्यात्सूपकारके ॥
स्वेदस्तु स्वेदने धर्मे हृदस्तु स्याज्जलाशये ।
हृद् बुक्कचित्तयोः क्लीबं क्षोदः पुंसि रजस्यपि ॥

॥ इति दक्षितीयम् ॥

१ च, इति मा. । २ वृत्ते इति कोशान्तरे । ३ ख. पु. पा. ।

४ ख. जने ।

५ क. ह्रू वृक, ख. ह्रत्वा, इति मा. ।

॥ अथ दृढतृतीयम् ॥

अङ्गदो वालितनये केयूरे तु नपुंसकम् ।
अङ्गदा याम्यदिग्दन्तियोषायां समुदाहृता ॥
अर्बुदः स्यान्मांसकौले दशकोटिषु पर्वते ।
अर्धेन्दुश्चन्द्रखण्डे स्याज्जलहस्तनखाङ्गयोः ॥

5 अर्धेन्दुः स्यादतिप्रौढस्त्रीगुह्याङ्गुलियोजने ।
‘आमन्दो वासुदेवे स्यात् खट्वाभेदे च योषिति ॥
आक्रन्दो दारुणरणे मित्रे ‘आतरि रोदने ।
आस्पदं^१ स्यात्पदे कृत्य आमोदो गन्धहर्षयोः ॥

ककुदत्ककुदं श्रेष्ठे वृषाङ्गे^२ राजलक्ष्मणि ।
10 कपर्दः खण्डपरशो^३ र्जटाजूटे वराटके ॥
कर्णान्दुरुत्क्षितिकायां कर्णपाल्यामपि स्त्रियाम् ।
क्रव्यादः स्याद्राक्षसवन्मांसासिन्यभिधेयवत् ॥
करदो जितभूपाले करदः^४ करदातरि ।
कामदा स्यात्कामधेनौ वाच्यवत्कामदातरि ॥

15 कुमुदं कैरवे रक्तपद्मे स्त्री कुम्भिकौषधे ।
‘गाम्भार्यामपि दिङ्नागे नागे शाखामृगान्तरे ॥
कुसौदं जीवने वृद्धा कुसौदस्तु कुसौदिके^५ ।
सत्कृत्यालङ्कृतां कन्यां यो ददाति स कूकुदः ॥

१ क. अ ।

२ अद्वा, इति मा. ।

३ चा, इति मा. ।

४ ख. स्यन्दः ।

५ क. रान्य ।

६ शौ, इति मा. ।

७ ख. दा ।

८ गम्भार्यामिति मा. ।

९ दके, इति मा. ।

- कौमुद्युत्सवभेदे स्याच्चन्द्रिकायां च कौमुदी ।
 कौमुदः कार्तिकेये स्याद्भरदो विषदातरि ॥
 गोविन्दः स्याद्वासुदेवे गवाध्यक्षे च गौष्पतौ ।
 गोष्पदं गोपदश्च भेदे गवां च गतिगोचरे ॥
 5 गोनर्दमपि कैवर्त्तौ^१मुस्तके^२ पुंसि सारसे^३ ।
 जलदो मुस्तके भेदे जीवदो वैद्यविद्विषोः ॥
 तोयदो^४मुस्तके भेदे^५आज्ये तु स्थान्पुंसकम् ।
 तोषदं तु घृते प्रोक्तं तोषदस्तुष्टिकर्तरि ॥
 दारदो विषभेदे स्यात्पारदे हिङ्गुलेऽपि च ।
 10 दायदस्तु सपिण्डे स्याद्दायादस्तनयेऽपि च ॥
 धनदस्तु कुबेरे स्याद्भनदातरि च स्मृतः ।
 नर्मदः केलिसचिवे स्त्रियां तु सरिदन्तरे ॥
 कामिन्यां, नलदं पुष्परसमांसी^६जलेष्वपि ।
 निर्वादो लोकवादेऽपि तथाच परिनिष्ठिते ॥
 15 निष्यन्दः स्यात्स्वेदजले निःष्यन्दः स्यन्दवर्जिते ।
 निर्वेदः स्यादुपरतौ निर्मदो मदवर्जिते ॥
 निषादः^७ स्यात्तु चाण्डाले स्वरभेदे च धीवरे ।
 प्रमदा स्यात्तु योषायां मत्तसम्मदयोरपि^८ ॥
 प्रसादोऽनुग्रहे^९काव्यप्राणस्वास्थ्यप्रसक्तिषु ।
 20 प्रमादोऽनवधानेऽपि प्रवादो जनभाषणे ॥

१ ख. मस्तके ।

२ ख. क ।

३ ख. म ।

४ घे राज्ञे, इति मा. ।

५ ख. सि ।

६ ख. पु. पा. ।

७ ख. दं ।

८ पुंसौति शेषः ।

९ काव्यगुण इत्यपरे ।

- प्रणादस्तारशब्दे स्यात्तथैव श्रवणामये ।
 प्रह्लादः ^१प्रणदे दैत्ये ^२निध्वानेऽपि निगद्यते ॥
 प्रासादो देवन्तपतिगेहेऽथ वरदा स्त्रियाम् ।
 कन्यायां वाच्यलिङ्गस्तु प्रसन्नेऽपि समर्थके ^३ ॥
 5 ^४माकन्दः सहकारे स्त्री धाचीनगरभेदयोः ।
 मुकुन्दो निधिभिद्विष्णुरत्नभेदेषु कुन्दुरौ ॥
 मेनादस्तु भवेत्केकि ^५मार्जारच्छागलेषु च ।
 विशदः पाण्डुरे ^६ व्यक्ते ^७विवादः संशयोक्तिषु ॥
 शारदोऽब्दे शरज्जातनूतनाप्रतिभेषु च ।
 10 शरद्वच्छारदा ^८ऽपि स्यान्नियता जलदात्यये ॥
 अथ स्याच्छारदा ^९ तोयपिप्पलीसप्तपर्णयोः ।
 षड्विन्दुः पुण्डरीकाक्षे ^{१०} कौटभेदे मतः पुमान् ॥
 सम्भेदः स्फुटने प्रोक्तः सम्भेदः सिन्धुसङ्गमे ।
 सुनन्देन्दुमतीधात्र्योः सुनन्दा रोचनोमयोः ॥
 ॥ इति दत्ततृतीयम् ॥

॥ अथ दचतुर्थम् ॥

- 15 अष्टापदं च कनके सारीणां फलकेऽपि च ।
 अष्टापदश्च ^{११}सरभे चन्द्रमल्यां च मर्कटे ॥

१ ख. प्रा ।

२ क. निध्वा ।

३ ख. र्थके ।

४ ख. ना ।

५ मार्जारिच्छागलेषु इति मा. ।

६ ख. गडरे ।

७ क. निना ।

८ ख. त्तरसा ।

९ दो, इति मा. ।

१० ख. क्रीडा ।

११ अन्यत्र तालाद्यादिः ।

निन्दायामपवादः स्यादाज्ञाविस्रम्भयोरपि ।
 १ अभिस्यन्दोऽक्षिरोगे स्यादभिवृद्धौ तथाऽऽश्रवे ॥

अभिमर्दः सम्परायेऽप्यवमर्दे च गद्यते ।
 महोत्पलेऽरविन्दं स्यादिरिभेदो २ महौरुहे ॥

5 उपच्छन्दः प्रार्थनायां गदितस्तत्त्ववेदिभिः ।
 तत्काले स्यादेकपदं पदव्यामेकपद्यपि ॥

कटुकन्दस्तु शिग्रौ स्याच्छृङ्गवेररसोनयोः ।
 ३ कुरुविन्दो ब्रौहिभेदे मुस्ताकुल्माषयोरपि ॥

हिङ्गुले पद्मरागे च मुकुरे च समीरितः ४ ।

10 अथ कोकनदं रक्तकुमुदे रक्तपङ्कजे ॥

चतुष्पदी तु पद्ये ना पशौ स्त्रीकरणान्तरे ।
 भवेज्जनपदो जानपदोऽपि जनदेशयोः ॥

तमोनुदो रवौ वन्धौ तथैव च निशाकरे ।
 परिवादः कलङ्के स्याद्वीणावादनवस्तुनि ॥

15 प्रियंवदः खेचरे स्यात्प्रियवादिनि वाच्यवत् ।
 पौठमर्दोऽतिधृष्टे ५ स्यान्नाद्योक्तौ नायकप्रिये ॥

पुटभेदो नदीवक्त्रे ६ पत्तनातोद्ययोरपि ।
 महानादो ७ वर्षकाब्दे वारणेऽथ महास्वने ॥

१ अभिनिविभ्यःस्यन्दतेः षत्वविकल्पादमूर्धन्योऽत्र ।

२ दन्त्यमध्य इत्येके ।

३ क. दा ।

४ कुर, इति मा. ।

५ स्त्रीवे, इति शेषः ।

६ ख. षो ।

७ क. त्ति ।

८ ख. वर्ष ।

- मकरन्दः पुष्परसे मरन्दवदुदीरितः ।
 मुचुकुन्दो वृक्षभेदे मुनिदैत्यविशेषयोः^१ ॥
 १मेलानन्दो मसिमणौ गदितः शब्दपारगैः ।
 मेघनाद^२स्त्वपान्नाथे दशास्यतनयेऽपि च ॥
 5 तथौषधिप्रभेदे च मिथ्यावादो निरर्थके ।
 रसवादो धातुवादे रक्तपादः खगान्तरे ॥
 विशारदोऽतिधिषणे धृष्टे चापि निगद्यते ।
 मतं विष्णुपदं व्योम्नि क्षीरोदे चाप्यथ स्त्रियाम् ॥
 जाह्नव्यां रविसङ्क्रान्तिभेदे च परिकीर्त्यते ।
 10 ३शशबिन्दुर्वासुदेवे तथा भूपान्तरेऽपि च ॥
 शतानन्दो मुनेर्भेदे देवकीनन्दनेऽपि च ।
 शतह्रदा त्विन्द्रवज्रे सौदामिन्यां च गद्यते ॥
 समर्यादस्तु मर्यादासहिते च समीपगे ।
 स्वर्णच्छदस्तु गरुडे वृक्षे सप्तच्छदः क्वचित् ॥
 ॥ इति दचतुर्थम् ॥

॥ अथ दपञ्चमम् ॥

- 15 रक्तपारदमित्याहुर्हिङ्गुले^४ शब्दवेदिनः ।
 सहस्रपादः कारुण्डे^५ मार्तण्डे यज्ञपूरुषे ॥
 ॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये दान्तवर्गः ॥

१ मान्धातुतनयेऽपि चेति केचित् ।

२ मेलानन्दा इति कोशान्तरे ।

३ ख. थ ।

४ क. शक ।

५ क. ठे ।

६ कारुण्डे, इत्यपि कोशान्तरे ।

॥ अथ धान्तवर्गः ॥

॥ अथ धदित्तीयम् ॥

अर्धं समांशे खण्डे चाप्यब्धिः सरसि वारिधौ ।
अन्धश्चक्षुर्विहीने स्यादन्धं तु तिमिरे मतम् ॥
अधस्तलप्रदेशे^१ स्यादद्वा^२ स्यान्निश्चयेऽव्ययम् ।
आधिः पुमांश्चित्तपौडाप्रत्याशाबन्धकेषु च ॥

- 5 व्यसने चाप्यधिष्ठानेऽपौद्घमातप^३दौप्तयोः ।
ऋद्धं^४ सम्पन्नधान्ये च सुसमृद्धेऽपि वाच्यवत् ॥
ऋद्धिः स्त्रियां समृद्धौ स्यादपि स्यादौषधीभिदि ।
एधमाहुस्तथा काष्ठ एधः क्लीबे च तद्विदः^५ ॥
गन्धो गन्धक आमोदे लेशे^६ सम्बन्धिगर्वयोः ।
10 गन्धः श्लाघ्ये च हिंसायामुत्ताने गाधमित्यपि ? ॥
गोधा तले निहाकायां दग्धं^७ लुष्टेऽन्यलिङ्गकम् ।
दग्धा स्थितार्कदिशि तु दधि क्षीरोत्तरस्थितौ ॥
श्रीवासवासयोश्चापि दिग्धो बाणे विषान्विते ।
दुग्धं प्रपूरिते क्षीरे दुग्धी क्षीराविकौषधौ ॥
15 दोग्धा गोपालके वत्से कवौ वत्सोपजीविनि^{१०} ।
नद्धो बद्धे तथोद्धत्ते बन्धस्त्वाधौ^{११} च बन्धने ॥

१ ख. भेदे ।

२ क. दाद्धा ।

३ क. दा ।

४ इद्धमिति मा. ।

५ तद्विदः क्लीबमेधसा, इति मा. ।

६ सम्बन्ध, इति कोशान्तरे ।

७ क. दद, ख. पृष्ठे, इति मा. ।

८ वाससोरिति मा. ।

९ ख. धि ।

१० अर्थोपजीविनि, इति परे । ११ ख. दौ ।

- बाधा दुःखे निषेधे च बुधो^१ ज्ञे पण्डितेऽपि च ।
 बुद्धो जिने^२ लब्धवर्णे बुधिते त्वन्यलिङ्गवत् ॥
 बोधिः समाधिभेदे च तथा पिप्पलभूरुहे ।
 मधु मद्ये पुष्परसे क्षौद्रे ना तु मधुद्रुमे ॥
- 5 वसन्तचैत्रदैत्येषु जीवन्त्यामपि योषिति ।
 मिद्धं^३ चित्ताभिसङ्क्षेपे मतमालस्यनिद्रयोः ॥
 मुग्धः स्यात्सुन्दरे मूढे, क्रतौ मेधा मतौ स्त्रियाम् ।
 राधा विशाखाऽऽमलकीविष्णुक्रान्तासु मासि ना ॥
 धन्विनां चित्रभेदे च स्याज्जोषीविद्युतोः स्त्रियाम् ।
- 10 राडं समृद्धे लुब्धस्तु स्याद्याधाकाङ्क्षिणोरपि ॥
 लब्धं प्राप्ते बधूभार्यासुषापृक्काऽङ्गनासु च ।
 शटीनवोढयोस्तद्वत्स्त्रियां स्यात्सारिवौषधौ ॥
 व्याधिः कुष्ठे च रोगे^४ च व्याधो मृगयुदुष्टयोः ।
 विधुर्ना चन्द्रकर्पूरविष्णुष्वपि विधिः पुनः ॥
- 15 काले विधाने नियतौ तथैव परमेष्ठिनि ।
 विधा गजान्न ऋद्धौ च प्रकारे^५ वेतने विधौ ॥
 वृद्धो जीर्णे प्रवृद्धे ज्ञे त्रिषु क्लीवं तु शैलजे ।
 वृद्धिः स्याद्वर्धने योगविशेषेऽप्यौषधान्तरे ॥
 कालान्तरे चाप्युदये समृद्धावपि योषिति ।
- 20 अद्वाऽऽदरे^६ च काङ्क्षायां आद्वाः अद्वान्विते त्रिषु ॥

हव्यकव्यविधौ क्लीबं शुद्धं तु त्रिषु केवले ।
 पवित्रेऽपि च निर्दोषे सन्धा^१ स्थितिप्रतिज्ञयोः^२ ॥
 स्पर्द्धा^३ सङ्घर्षणे साम्ये^४ तथा क्रमसमुन्नतौ ।
 सन्धिर्भेदे सुरङ्गायां भागसङ्घट्टने^५ऽपि च ॥

- 5 रूपकाणां मुखाद्यङ्गेऽप्यवकाशेऽपि कौर्तितः ।
 स्कन्धः स्यान्नृपतावंशे सम्परायसमूहयोः ॥
 काये तरुप्रकाण्डे च भद्रादौ छन्दसो^६ भिदि ।
 साधुर्वार्धुषिके चारौ सज्जने चाभिधेयवत् ॥
 सिद्धं स्यात्त्रिषु निष्पन्ने पुमान् व्यासादियोगयोः ।
 10 स्निग्धं त्रिषु स्नेहयुते चिक्कणेऽपि निगद्यते ॥
 सिन्धुर्वमयुदेशाब्धिनदेषु सरिति स्त्रियाम् ।
 सिद्धिः स्त्री योगनिष्पत्योरणिमादिषु चेष्यते ॥
 सुधाऽमृते सुहीमूर्वालिपगाङ्गेष्टिकासु^७ च ।
 शुधा तु स्यादुभुक्षायामिच्छायां च मता क्वचित् ॥
 ॥ इति ध्वत्तीयम् ॥

॥ अथ धत्ततीयम् ॥

- 15 अवधिः सीम्नि काले स्यादवधाने विले पुमान् ।
 ११ समेऽंशकेस्यादर्धाधर्मवद्धं स्यादनर्थके ॥

१ न्धा, इति मा. ।	२ भेदयोरिति मा. ।
३ सङ्घर्षणे, इति विश्वः ।	४ त्मो, इति मा. ।
५ ख. हने ।	६ भाचा, इति मा. ।
७ ख. सां । ८ ख. चोच ।	९ सुहीमू, इति मा. ।
१० मञ्चेष्टिकासु, इति मा. ।	११ ख. पु. पाठः ।

- अगाधमतलस्पर्शं त्रिषु श्वभ्रे नपुंसकम् ।
 आनङ्गं स्याद्वद्वमाचे तथैव मुरजादिके ॥
- आविड्गं वाच्यवज्ज्ञेयं कुटिले च पराहते ।
 आबन्धो दृढबन्धे स्यात्प्रेमालङ्कारयोरपि ॥
- 5 उत्सेधस्तच्छ्रये काये क्लौबं^१ संहननेऽपि च ।
 उपाधिर्धर्मचिन्तायां^२ विभवेऽपि विशेषणे ॥
- कुटुम्बव्यापृतेऽपि स्याद्दुपधिव्याजचक्रयोः^३ ।
 कबन्धोऽस्त्री क्रियायुक्तेऽप्यपमूर्धकलेवरे ॥
- क्लौबं जले पुंस्युदरे राहुरक्षोविशेषयोः ।
 10 दुर्विधस्तु खलेऽपि स्याद्दुर्गते वाच्यलिङ्गकः ॥
- न्यग्रोधो व्यामवटयोः स्त्रियां शम्युपचित्रयोः ।
 मोहनाख्यौषधे चापि निरोधो नाशरोधयोः ॥
- निषधः कठिने देशे तद्राजेऽपि नगान्तरे ।
 परिधिर्यन्त्रियतरुशाखायामुपस्तर्यके ॥
- 15 प्रसिद्धो भूषिते स्थाते^४ प्रणिधिर्ना चरेऽर्थने^५ ।
 मगधः स्याद्देशभेदे वाच्यवन्मगधोद्भवे ॥
- मागधी तु कणायूथ्योः^६ पुंसि जीरकबन्दिनोः^७ ।
 तथा वैश्यात्क्षत्रियाजे विबुधो ज्ञे सुरेऽपि च ॥

१ उच्छेदस्तु, इति मा. ।

२ ख. संहन ।

३ कैतवे, इति परे ।

४ व्याधिचक्रयोरिति मा. ।

५ क. तो ।

६ खले, इति मा. ।

७ ख. ध्योः ।

८ क. न्दिनोः ।

वैवधो विवधश्चोभौ पर्याहारेऽध्वभारयोः^१ ।
 विस्रब्धोऽनुत्कटेऽपि स्याज्जाढविश्वस्तयोरपि^२ ॥
 सन्नद्धो वर्मिते व्यूढे सम्बाधः सङ्कटे भगे^३ ।
 सन्निधिस्तु पुमान्सन्निधानेऽपौन्द्रियगोचरे ॥

- 5 संसिद्धिः प्रकृतौ सिद्धौ ^४मदोग्रायां स्त्रियामपि ।
 संरोधो^५ रोधने क्षेपे समाधिर्ना समर्थने ॥
 ध्याने वैरस्य^६ नियमे काव्यस्य च गुणान्तरे ।
 सुगन्धिः स्यादिष्टगन्धे त्रिषु ^७क्षौरे नपुंसकम् ॥
 ॥ इति धत्वतीयम् ॥

॥ अथ धचतुर्थम् ॥

- 10 अवरोधो निरोधे स्याच्छुद्धान्ते राजवेश्मनि ।
^८अवष्टब्धोऽविदूरे स्यादाक्रान्ते चाविलम्बिते ॥
 स्यादनिरुद्ध उषाया नाथे ^९चानर्गले चापि ।
 हिक्कायानुबन्धौ तृष्णायामपि योषिति स्थाता ॥
^{१०}दोषोत्पादेऽनुबन्धः स्यात्प्रकृत्यादेर्विनश्वरे ।
 मुख्यानुयायिनि शिशौ ^{११}प्रवृत्तस्यानुवर्तने ॥

१ ख. पु. राध्वभारिणोः ।

२ तालव्यमध्योऽपि कोशान्तरे ।

३ श्वासयोरपि, इति मा. ।

४ टोरगे, इति मा. ।

५ ख. मे । ई ख. घे ।

६ ख. खरस्य । नौवाके, इत्यन्ये ।

७ वालुके, इति मेदिनी ।

८ क. अवि ।

९ ख. ना ।

१० अनुबन्धः प्रकृत्यादेर्दोषोत्पादे विनश्वरे, इति मा. । ११ ख. प्रवर्त ।

अधिकर्द्धिः समृद्धे स्यादमितर्द्धिश्च भण्यते ।
 आशाबन्धः समाश्वासे भवेन्मर्कटवासके ॥
 इक्षुगन्धा कोकिलाश्ले क्रोष्ट्यां ^१काशे च गोक्षुरे ।
 इष्टगन्धः सुगन्धौ ^२ स्यादपि क्लीबं तु वालुके ॥
 5 उपलब्धि^३र्मतौ प्राप्तौ ज्ञानानुभवयोरपि ।
^४उग्रगन्धाऽजमोदायां वचायां ^५छिक्कि^६कौषधौ ॥
 कालस्कन्धः स्यात्तमाले तिन्दुके जीवकद्रुमे ।
 तीक्ष्णगन्धा वचायां स्याच्छिग्रुराजिकयोरपि ॥
 तृणगोधा चिचकोले ^७ककलासेऽपि गद्यते ।
 10 परिव्याधो वेतसे स्यात्तथैव च द्रुमोत्पले ॥
 ब्रह्मबन्धुरधिष्ठिते^८ निर्देशे च द्विजन्मनः ।
 महौषधं तु शुण्यां स्याद्विषायां लशुनेऽपि च ॥
 विप्रबन्धुर्मुनिभिदि श्रुतबधुस्तथैव च^९ ।
 समुन्नद्धः समुद्भूते पण्डितम्मन्यगर्विते ॥

॥ इति धपञ्चमम् ॥

॥ अथ धपञ्चमम् ॥

15 योजनगन्धा कर्ष्यां सीतायां व्यासमातरि ।
 सहस्रवेधि क्लीबं स्याद्रामठे नाऽऽम्बवेतसे ॥
 ॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये धान्तवर्गः ॥

१ को, इति मा. ।

२ ख. न्ये ।

३ ख. व्यौ ।

४ ख. पु. सार्धश्लोको नास्ति ।

५ चि, इति मा. ।

६ ख. कु ।

७ क्षेपे, इति मा. ।

८ अ निर्दिष्टः, इति मा. ।

॥ अथ नान्तवर्गः ॥

॥ अथ नैकम् ॥

न नो निषेधे गदितो ना नरेऽपि प्रकीर्तितः ।

॥ अथ नद्वितीयम् ॥

अग्निर्वह्नौ चित्रके चाप्यनः शकटमातरि ।

अन्नं भक्ते च भुक्ते स्यादिनः पत्यौ नृपार्कयोः ॥

उन्नं क्लिन्ने^१ च सुरते तून्^२ हीने रणोद्यमे ।

5 एनः पापे च दुःखे च क्लिन्नं तु स्याज्जलाश्रुते ॥

कृत्स्नं सर्वाम्बुकुक्षिषु त्वाहुर्गानं तु गायने ।

ग्लानं म्लाने मतं गानं गीतौ चापि निरूपितम् ॥

घनः सान्द्रे दृढे मेघे^३ विस्तारे लोहमुद्गरे ।

घनं तु कांस्यतालादिवाद्यमध्यमनृत्ययोः ॥

10 चिह्नं ध्वजे पताकायां चीनो देशान्तरे मतः ।

तथा मृगान्तरे तन्तुव्रीहिभेदेऽंशुकान्तरे ॥

छन्नं तु छादिते वाच्यलिङ्गं क्लीबे रहस्यपि ।

छिन्ना गडूच्यां पुंश्चल्यां^४ छिन्नं कृत्ते चिलिङ्गकम् ॥

जनो लोकान्तरे लोके पामरे चाभिधीयते ।

15 जनी सीमन्तिनीवधोरुत्पत्तावौ^५ षधीभिदि ॥

जह्नुः स्यात्पुंसि राजर्षिभेदे च मधुसूदने ।

जनुर्जन्मन्यपि जनिस्तदर्थैव निगद्यते ॥

- १ ज्यानिर्हानौ तटिन्यां च जिनोऽर्हति च जित्वरे ।
 अतिवृद्धे च बुद्धे च ज्योत्स्ना चन्द्रातपे मता ॥
 ज्योत्स्ना^२ पटोलिकायां च ज्योत्स्ना शुक्लविभावरी^३ ।
 शुक्लपक्षनिशि ज्योत्स्नी ज्ञानं तत्त्वार्थनिश्चये ॥
- 5 ज्ञानौ तु पुंसि दैवज्ञे ज्ञानयुक्तेऽन्यलिङ्गकः ।
 तनुः कृशेऽल्पे विरले तनुः काये त्वचि स्त्रियाम् ॥
 तानं प्रताने गीते च दानं गजमदे मतम् ।
 तथा त्यागेऽप्यभिहितं पालनच्छेदशुद्धिषु ॥
 दानुर्दातरि विक्रान्ते दीना मूषकयोषिति ।
 10 दानुः स्त्रियां दनुरिव मता दानवमातरि ॥
 दीनं च दुर्गते भीते दिनं त्वहनि न स्त्रियाम् ।
 दूनं तु दुःखसम्पन्ने^४ दृग्घ्नं दृग्विहते मतम् ॥
 द्युम्नं पराक्रमे वित्ते धनं वित्ते च गोधने ।
 धनुः पुमान्^५ प्रियालद्रौ राशिभेदे शरासने ॥
- 15 ध्वनिः शब्दे तथा ध्वानः कथितः शब्दवेदिभिः ।
 धाना तु स्याद्भ्रष्टयवे^६ धन्याकेऽभिनवोद्भिदि ॥
 धान्यं तु बीजमात्रे स्याद्भुनी नद्यां नदे पुमान् ।
 धेनुर्गवि प्रसूतायां नम्रः क्षपणबन्दिनोः ॥
 विवाससि स्यूतवस्त्रे नम्रः कच्छविवर्जिते ।
 20 नानाऽव्ययमनेकार्थं भूतं त्वभिनवे मतम् ॥

१ ख. जार्ति ।

२ गयोरिति मा. ।

३ ख. पि ।

४ ज्योत्स्नी, इति कोशान्तरे ।

५ ख. दुग्धं दृडनाशने मतम् ।

६ धान्याक इति परे ।

तुन्नः सम्पेरिते नूनं निश्चयार्थेऽव्ययं मतम् ।
 न्यूनं गह्वोर्नयोः पानं पीतिभाजनरक्षणे ॥
 पौनस्तु परिपुष्टे स्यात्फेनी भक्षान्तरे मता ।
 फेनः स्यादपि डिण्डीरे फेन्यऽपि स्यात्सरित्पतौ ॥

- 5 ब्रध्नो^१ दौनमणावुक्तस्तेजस्विन्यपि कुचचित्^२ ।
 बुध्नो मूले निगदितो भग्नो भिन्ने पराजिते ॥
 भानुर्ना किरणे सूर्ये भिन्नः स्याच्चिषु दारिते ।
 सङ्गतेऽ^३न्यत्र फुल्ले च भुग्नं तु स्यात्प्रमोदिते^४ ॥
 मग्नं निमग्ने मानस्तु ग्रहे^५ चित्तोन्नतावपि ।
 10 क्लौबं प्रमाणे प्रस्थादौ मीनो राश्यन्तरे ऋषे ॥
 मुनिः पुंसि वसिष्ठादौ वङ्गसेनतरौ जिने ।
 मृत्स्ना^६ मृत्स्नातुवर्योः स्त्री मेना हिमगिरेः स्त्रियाम् ॥
 मौनं वाङ्मियमे यत्नो व्यापारेऽप्यथ वाहने ।
 गमनेऽपि च^७ यानं स्याद्योनिः स्त्रीपुंसयोरपि ॥
 15 स्यादाकरे च जनने स्त्रीणां च स्मरमन्दिरे ।
 रत्नं स्वजातिश्रेष्ठे स्यान्मणावपि नपुंसकम् ॥
 बद्धमुष्टिकरे रत्निः^८ निष्कनिष्ठे त्वरत्निवत् ।
 रास्ना तु स्याद्भुजङ्गाश्यामेलापण्यामपि स्त्रियाम् ॥

१ ख. प ।

२ क. धो ।

३ ख. पु. अयं पादः ।

४ त्वन्त, इति मा. ।

५ ख. दिते ।

६ ख. ह ।

७ क. मृत्स्ना ।

८ क. प्यथ ।

९ क. कनिष्ठे त्वरत्निवत्, ख. निकनिष्ठेऽथ रत्निवदिति मा. ।

लग्नं सक्ते लज्जिते च तथा राश्युदयेऽपि च ।
 लीनं विलयने गुप्तौ 'लूनं छिन्नेऽपि वाच्यवत् ॥
 वनं नीरे कानने च वह्निरग्नौ च चिचके^१ ।
 वन्या वनसमूहे स्यादनी चापि निगद्यते ॥

- 5 वसं^२ स्याद्वेतने मूल्ये वसनद्रव्ययोरपि ।
 वानं शुष्कफले शुष्के कटे सौवनकर्मणि ॥
 विन्नं ज्ञाते स्थिते^३ लब्धे शीनोऽजगरमूर्खयोः ।
 श्येनः खगे पाण्डुरे च स्वप्नः स्वापे च दर्शने ॥
 प्रसुप्तस्य च विज्ञाने सानुः प्रस्थे वनेऽपि च ।
 10 स्थानं स्थितौ च सादृश्ये सन्निवेशावकाशयोः ॥
 स्थानं^४ स्निग्धे प्रतिध्वाने घनत्वालस्ययोरपि ।
 स्नानीयेऽभिषवे^५ स्नानं स्नूनं प्रसवपुष्पयोः ॥
 स्तना पुत्र्यां वधस्थानगलशुण्डिकयोरपि ।
 स्तनुः पुत्रेऽनुजेऽर्के ना स्योनः^६ किरणस्तर्ययोः ॥
 15 हनुर्हृद्विलासिन्यां कपोलावयवे गदे ।
 हनुः प्रहरणे मृत्यौ हीनं गह्वोनयोस्त्रिषु ॥
 हानिः क्षये स्त्रियां हूनो देशे जात्यन्तरे मतः ।

॥ इति नद्वितीयम् ॥

१ क. वू; ख. नू, इति मा. ।

४ क. तं ।

७ स्नून इत्यपि क्वचित् ।

२ क्रके ।

५ ख. स्नानं ।

८ क. जात्य ।

३ क. स्तं ।

६ ख. ये ।

॥ अथ नहतौयम् ॥

अवनं रक्षणे प्रीतावपानो गुदमारुते ।
अञ्जनं कज्जले चाक्तौ^१ सौवीरे च रसाञ्जने ॥
अञ्जना वानरीभेदेऽप्यञ्जनो दिग्गजे मतः ।
अञ्जनी लेप्यनार्यां चाप्यथ स्यादयनं पथि ॥

- 5 भानोरुद्गदक्षिणाशागमने चापि गद्यते ।
असनो जीवकतरा असनं श्लेषणे मतम् ॥
अङ्गनं प्राङ्गणे^२ याने^३ कामिन्यामपि चाङ्गना ।
अङ्कनं^४ चिह्नकरणेऽप्यधुना साम्प्रतं मतम् ॥
अर्जुनः ककुभे पार्थे कार्तवीर्यमयूरयोः ।
10 मातुरेकसुते चापि धवले स्यात्तुवाच्यवत् ॥
नेत्ररोगे तृणे क्लीबं गवि स्याच्चर्जुनी स्त्रियाम् ।
कुट्टन्यां^५ बाहुदानद्यामुषायामपि योषिति ॥
महासहायामम्भानो निर्मलेऽपि च वाच्यवत् ।
‘अर्शोघ्नी तालमूल्यां स्त्री त्वर्शोघ्नः^६ स्त्ररणे पुमान् ॥
15 असिक्ती स्यादवृद्धान्तःपुरप्रेष्यानदीभिदोः ।
अशनिस्तु पुमान् खड्गे चञ्चलायां च योषिति ॥
अरत्निर्ना सप्रकोष्ठतताङ्गलिकरेऽपि च ।
कफोणावजिनं चर्ममात्रेऽपि च नपुंसकम् ॥

१ क. क्लौ ।

२ ख. ने ।

३ ख. माणे ।

४ ङ्गनं ।

५ कुट्टिन्यामित्यपि क्वचित् ।

६ अर्शौ इति मा. ।

७ तालव्यादिरन्यत्र ।

- १ अटनी धनुषः कोटावंशुमान्द्युमणावपि^१ ।
 आसनं द्विरदस्कन्धे^२ पीठे यात्रानिवर्तने ॥
 आसनी विपणौ स्थित्यामासनो ना दुजीवके ।
 आपन्नः प्राप्तविपदि प्राप्ते चाप्यन्यलिङ्गकः ॥
- 5 आदानं ग्रहणेऽपि स्यादलङ्कारेऽपि वाजिनः ।
 ४ आध्यानमुदरापूरे त्वालानं गजबन्धने ॥
 ५ आकारणे स्यादाह्वानं स्पृष्टयाऽऽकारणेऽपि च ।
 ६ आयुष्मान्योगभेदे स्या^७च्चिरजीविनि वाच्यवत् ॥
 उत्तानमगभीरे स्यादूर्ध्वास्यशयितेऽपि च ।
 10 उत्थानमुद्यमे^८ तन्त्रे पौरुषे पुस्तके रणे^९ ॥
 उद्यानं स्यान्निःसरणे वनभेदे प्रयोजने ।
 उदानखट्वावर्ते^{१०} वायुभेदे भुजङ्गमे ॥
 उद्धानमुद्गते चुल्यामुच्छूनं स्यात्प्रफुल्लिते ।
 १० ओदनं न स्त्रियां भक्ते बलायामोदनी स्त्रियाम् ॥
- 15 कमनः कामुकेऽनङ्गेऽभिरूपेऽशोकपादपे ।
 कम्पनः पवने कम्पे कम्पे स्यादभिधेयवत् ॥
 कठिनं निष्ठुरे स्थाल्यां स्तब्धेऽपि चिष्ठु वाच्यवत् ।
 कठिनी^{११} खटिकायां स्यात्कठिना शर्कराभिदि ॥

१ ख. पु. पा. । २ टौ पशुमान्द्युमणावपि, इति मा., अयं नचतुर्थे न्याय्यः ।

३ क. न्य । ४ क. ध्यात । ५ आह्वानं प्राकारणे स्यादिति मा. ।

६ ख. पु. पा ।

७ त्पिठ, इति मा. ।

८ ते, इति मा. ।

९ क. केवपि ।

१० ख. अर्द ।

११ कठिकायामिति मा. ।

- क्रन्दनं रोदनेऽपि स्यादाह्वानेऽपि नपुंसकम् ।
 कर्त्तनं न द्वयोश्छेदे नारीणां सूचनिर्मितौ ॥
- कदनं मर्दने^१ पापेऽप्यथ स्यात्कल्पना स्त्रियाम् ।
 करिणः सज्जतायां स्त्री क्लीबं क्लृप्तौ^२ च कल्पने ॥
- 5 काञ्चनश्चम्पके नागकेसरे मातुलद्रुमे ।
^३काञ्चनारोदुम्बरयोर्हरिद्रायां च काञ्चनी ॥
 क्लीबेऽञ्जकेसरे हेम्नि कामिनी भौरुवन्दयोः ।
 कानौनः कन्यकाजाततनये व्यासकर्णयोः ॥
- 10 काननं विपिने ^४गेहे परमेष्ठिमुखेऽपि च ।
 काकिनी पणपादेऽपि^५ मानपादवराटके ॥
 कुन्नानं^६ स्यात्काचपात्रे तथा मृद्भाजनान्तरे ।
 कुहना दम्भचर्यायामीर्ष्यालौ कुहनो मतः ॥
 केतनं तु गृहे केतौ कृत्ये चापि निमन्त्रणे ।
 कौलीनं पक्षिणां युद्धे कौलीनं गुह्यजन्ययोः ॥
- 15 कुकर्मणि कुलीनत्वे, कौपीनं चौरगुह्ययोः ।
 कौपीनं स्यादकार्येऽपि खलिनी खलमेलके ॥
 खलीनमश्वावरणे मुखगे लोहनिर्मिते ।
 ताडपत्र्यां च खलिनी खञ्जनः खञ्जरीटके ॥
 स्त्रियां स्यादपि सर्षपां^७ गतौ स्यादपि खञ्जनम् ।
 20 गर्जनं निनदे कोपे गहनं कलिले वने ॥

१ कर्दमे, इति मा. ।

२ क. क्लमे ।

३ लान्तोऽपि ।

४ मो, इति मा. ।

५ क. परोद ।

६ ख. लं ।

७ ख. पिण्या ।

- तथैव गह्वरे दुःखेऽप्यथोत्साहे प्रकाशने ।
 सूचनेऽपि च हिंसायां गन्धनं समुदाहृतम् ॥
 ग्रामीणो^१ ग्रामसम्भूते ग्रामीणः शुनि वायसे^२ ।
 गृञ्जनं विषसम्पृक्तपशुमांसे रसोनके ॥
- 5 गोस्तनो हारभेदे स्यात्तथा धेनुपयोधरे ।
 द्राक्षायां तु स्त्रियां क्लीबे गोपनं स्यादपह्ववे ॥
 घट्टना चलनाऽऽवृत्योश्चन्दनं मलयोद्भवे ।
 चन्दना^३ कालिभेदे स्याच्चन्दना^४ तु नदीभिदि ॥
 चलनं भ्रमणे कम्पे कम्पे स्याद्वाच्यलिङ्गकम् ।
- 10 चलनी वस्त्रघर्षयां^५ वारिभेदेऽपि च क्वचित् ॥
 चालनी तितउः प्रोक्ता चिह्ननं चिह्ननिर्मितौ ।
 चेतनो वाच्यवत्प्राणिजीवयोः^६ संविदि स्त्रियाम् ॥
 छदनं छादने पक्षे पिधाने छेदनं छिदि ।
 छर्दनं वमने क्लीबं निम्बालम्बुषयोः पुमान् ॥
- 15 जवनं तु स्यदे वेगे हये स्याद्वेगवत्यपि ।
 जननी स्याद्वयामाचोर्जननं वंशजन्मनोः ॥
 जयनं तु तुरङ्गादिसन्नाहे विजयेऽपि च ।
 जघनं स्यात्स्त्रियाः श्रीणिपुरोभागे कटावपि ॥
 जटिनी पिप्पलीमांस्योर्जटिनी योगिनीभिदि ।
- 20 जाङ्गलं वातबहुलप्रदेशे निर्जनेऽपि च ॥

१ नो, इति मा. ।

२ ख, सये ।

३ कपि, इति मा. ।

४ चन्दनीति परे ।

५ वारौ, इत्यन्ये ।

६ स्वर्गयोरिति मा. ।

जीवनं वर्तने नीरे जीवन्यां जीवनौ^१ स्त्रियाम् ।

जीवना स्यात्तु मेदायां तटिनी सिन्धुयोषिति ॥

तपनो निरयेऽपि स्याद्भास्करेऽरुष्करेऽपि च ।

तलुनः^२ पवने यूनि युवत्यां तलुनी मता ॥

5 पृष्ठवंशस्य यन्मांसं तल्पनं तत्प्रचक्षते ।

तथैव गदितं सङ्घिस्तद्दिनं प्रतिवासरे ॥

तलिनं विरले स्तोके वाच्यवत्स्वच्छवस्तुनि ।

तमोग्नौ बुद्धवद्भ्यर्कव्योमकेशाच्युतेष्वपि ॥

तेमनं त्वाद्रौंकरणे व्यञ्जनेऽपि निगद्यते ।

10 तोदनं व्यथने^३ तोत्रे दंशनं दंशवर्मणोः ॥

दर्शनं दर्पणे शास्त्रे^४ बुद्धिधर्मोपलब्धिषु ।

दर्शनं नयने स्वप्ने दमनं ऋषिभूपयोः^५ ॥

तथा लतावीरयोश्च दहनश्चित्रकेऽनले ।

भस्मातके च दुर्दृष्टे दशनः शिखरे रदे ॥

15 दृशनं ज्योतिषि क्लीबं दृशानस्तु विरोचने ।

दुर्दिनं तु धनच्छन्ने चिन्ताव्याप्ते तु दुर्दिनः ॥

देवनं व्यवहारे स्यादक्षक्रीडाजिगीषयोः ।

देवनोऽश्लेषु कुशले धमनो जातवेदसि ॥

धमनस्तु भवेद्भस्त्रा^६ ध्मापकक्रूरयोस्त्रिषु ।

20 धमनः स्याद्वातुलेऽपि भस्त्रायां धमनी^७ मता ॥

१ ख. निः ।

२ क. लनः ।

३ क. तु ।

४ ख. नं ।

५ बुद्धिधर्मो, इति मा. । ६ भूपशब्देन दमयन्तीभ्राताऽत्र विवक्षितः ।

७ ख. धाय ।

८ धमना, इति मा. ।

- धमनी तु शिराहट्टविलासिन्योश्च योषिति ।
 धावनं क्षालने शौघ्रगमने धावनी पुनः ॥
 पृश्निपर्ण्यां धावनस्तु रजके संप्रकीर्तितः ।
 नन्दनं^१ वासवोद्याने नन्दनो हर्षके सुते ॥
- 5 नन्दिन्युमागङ्गयोश्च सौरभेय्यां च योषिति ।
 नलिनी पद्मिनीव्योमगङ्गापद्माकरेष्टपि ॥
 नपुंसकं^२ नीलिकायां न पुंसि सरसौरुहे ।
 निदानं कारणे क्तसदामादिकारणक्षये ॥
 निधनं तु कुले नाशे प्रधानं^३ दारुणे रणे ।
 10 पवनं^४ कुम्भकारस्य पाकस्थाने निगद्यते ॥
 निष्पावमरुतोः पुंसि प्रज्ञानं बुद्धिचिह्नयोः ।
 प्रधानं तु महामात्रे प्रकृतौ परमात्मनि ॥
 प्रज्ञायां^५ च तथैकत्वे प्रधानं स्यात्तथोत्तमे ।
 पद्मिनी^६ विसिनीवाप्योः पद्मसङ्गे च योषिति ॥
- 15 प्रसन्ना तु सुरायां स्यात्प्रसन्नं त्वच्छतुष्टयोः ।
 प्रसूनो वाच्यवज्जाते^७ प्रसूनं फलपुष्पयोः ॥
 पवनः स्याद्गन्धवहे पवनस्तृणभिद्यजे ।
 पाठीनः स्यान्मीनभेदे पाठके च दुमान्तरे ॥

१ सदनमिति मा. ।

२ ना, इति मा. ।

३ क. ख. धानमिति मा. ।

४ चनमिति मा. ।

५ ख. नं ।

६ विस, इति मा. ।

७ वज्जाते, इति मा. ।

८ क. स्तह, ख. स्तु, इति मा. ।

- पावनं तु जले कृच्छ्रे स्याद्यासे ^१पावकेऽपि च ।
 पाचनं दशमूल्यादौ प्रायश्चित्ते च नाऽनले ॥
 वाच्यवत्पाचयितरि हरीतक्यां च योषिति ।
 पिशुनं^२ स्तूच्यते क्रूरे काके ना स्तूचकेऽपि च ॥
- 5 कपिवक्त्रे कुङ्कुमे च क्लीवं स्पृक्कौषधौ स्त्रियाम् ।
 पीतनं हरिताले च पीतदारुणि कुङ्कुमे ॥
 पूतना तु हरीतक्यां ग्रहभिद्रोगभेदयोः ।
 पृतना तु भवेत्सेनाविशेषे सैन्यमात्रके ॥
 फलिन्यग्निशिखायां स्यात्फल्यां स्त्री फलिते चिषु ।
 10 फाल्गुनस्तु गुडाकेशे मासे चार्जुनभूरुहे ॥
 पूर्णिमायां फाल्गुनस्य फाल्गुनीत्यभिधीयते ।
 बन्धनं तु वधे बन्धे बुधानो गुरुविज्ञयोः ॥
 बोधनी बोधपिप्पल्यो^३र्बोधनं गन्धदीपने ।
 बोधिनी पूर्णमास्यां तु कार्त्तिक्यां परिकीर्तिता ॥
- 15 भवनं स्याद्गृहे भावे भण्डनं कवचे रणे ।
 भट्टिनी द्विजभार्यायां नाव्योक्तौ राजयोषिति ॥
 भर्जनं^४ स्यात्पाकभेदे भाजनं योग्यपात्रयोः ।
 भावना^५ तु न ना ध्याने पर्यालोचेऽधिवासने ॥
 भुवनं सलिले व्योम्नि भुवनं विष्टपे जने ।
 20 विहाय पट्टमहिषीं भोगिनी राजयोषिति ॥

मदनस्तरुभेदे स्याद्वसन्तस्मरसिक्थके^१ ।

मलनः^२ पठवासे स्यान्मलनं^३ मर्दने मतम् ॥

^४मलिनी त्वृतुमत्यां स्यात्समलेऽपि तु वाच्यवत् ।

मण्डनं^५ भूषणे क्लीबमलङ्कारिण्युनि चिषु ॥

5 ^६मन्यनी मन्यनद्रव्ये मन्यनं लवलोडने ।

मार्जनो^७ लोभ्रवृक्षे स्यादपि^८ माष्टौ^९ मतं चिषु ॥

मालिनी मातृकावृत्तभिदोर्मालिकयोषिति ।

गौरीचम्पानगर्योश्च नदीभेदे च ऋग्भिदि ॥

मानिनी स्यान्मानवत्यां फल्यामपि च योषिति ।

10 मिथुनं राशिभेदे स्यात्तथा स्त्रीपुंसयुग्मयोः ॥

मुण्डनं वपने चाणे मेहनं मूत्रशिश्रयोः ।

मैथुनं स्यात्कामयुद्धे सङ्गतेऽपि नपुंसकम् ॥

यमनस्तु यमे चोपरतौ^{१०} बन्धे नपुंसकम् ।

यवनो^{११} जातिभेदे स्याद्यभनं मैथुने स्मृतम् ॥

15 यजनं तु मतं यागे याजनो^{१२} यागकारिणि^{१३} ।

यापनं वर्त्तने^{१४} कालक्षेपे निरसनेऽपि च ॥

युञ्जानः सारथौ विप्रे चतुष्क्रोश्यां तु योजनम् ।

परमात्मनि योगे च रसनं स्वदने ध्वनौ ॥

१ क्षिप्तके, इति मा. । २ “पट, इति मा.” । ३ कर्दमे, इति परे ।

४ मलिना, इति मा. । ५ ख. ज्ञनं । ६ ख. पु. पा. ।

७ ख. नौ । ८ क. माष्टौ, ख. मष्टै, इति मा. ।

९ ख. ते । १० देशभेदेऽपीत्यपरे ।

११ ख. ना । १२ क. गौ । १३ ख. काले ।

- जिह्वायामपि रास्त्रायां रसना रशना पुनः ।
 मेखलायां तथा रज्जौ रञ्जनो रागरञ्जने ॥
 कुचन्दने च मञ्जिष्ठानीलीरोचनिकासु च ।
 स्त्रियां, तु रजनौ लाक्षाहरिद्रानीलीरात्रिषु ॥
 5 राधनं^१ साधने प्राप्तौ राधना भाषणे स्त्रियाम् ।
 रेचनी चिष्टतादन्त्यो रोचनी कर्कशे मता ॥
 रोचना^२ रक्तकल्हारे गोपित्तवरयोषितोः^३ ।
 रोचनः^४ कूटशाल्मल्यां पुंसि स्याद्रोचने त्रिषु ॥
 रोदनं क्रन्दनेऽस्येऽपि दुरालम्भौषधौ स्त्रियाम् ।
 10 लङ्घनं तूपवासे स्यात्क्रमणे^५ स्रवनेऽपि च ॥
 ललना कामिनीजिह्वायोषिङ्गेदेऽपि योषिति ।
 लाञ्छनं नाम्नि चिह्ने च कलङ्केऽपि निगद्यते ॥
 लापनं बीजवापे स्याल्लालनं क्रीडने मतम् ।
 लेखनं तु लिपिन्यासे भूर्जेऽपि छर्दनेऽर्दने ॥
 15 वसनं छादने वस्त्रे व्यञ्जनं तेमनेऽपि च ।
 चिह्ने श्मश्रुण्यवयवे वसनं छर्दनेऽर्दने ॥
 वर्द्धनं वृद्धिवर्द्धिष्णुच्छेदे घट्यां^६ तु वर्द्धिनी ।
 वर्द्धिनी वारिधान्यां च सम्मार्जन्यां प्रकीर्तिता ॥
 व्यसनं त्वशुभे सक्तौ विपत्तौ निष्फलोद्यमे ।
 20 दैवानिष्टफले चापि वर्तनो वामने मतः ॥

१ क. ने ।

२ नं, इति मा. ।

३ गोपित्ते वारयोषितौत्यपि क्वचित् ।

४ ख. नं ।

५ प्रवले, इति मा. ।

६ ख. पु. श्लोकः ।

७ वेधामिति मा. ।

- न पुंसि तूलनालायां^१ वृत्तौ स्त्री^२पेषणाध्वनोः ।
वर्त्तिष्णौ चिषु निर्दिष्टस्तर्कुपिण्डे च जीवने ॥
- वचक्तुस्तु पुमान्विप्रे वावदूके^३ऽभिधेयवत् ।
वामनस्तु हरौ खर्वे^४ नीचे दिग्वारणेऽपि च ॥
- 5 तथैवाङ्कोट^५दृष्टेऽपि वासनं धूपनेऽपि च ।
वारिधान्यां च वस्त्रे च प्रत्याशाज्ञानयोः स्त्रियाम् ॥
- वितुन्नं^६ सुनिषण्णे च शैवालेऽपि नपुंसकम् ।
विज्ञानं कार्मणे ज्ञाने^७प्रज्ञाने लाञ्छनेधिपि ? ॥
- मानहीने वाच्यलिङ्गो विमानः पुंनपुंसकम् ।
10 व्योमयाने विमानं च^८सार्वभौमगृहेऽपि च ॥
- घोटके यानमात्रे च पुंनपुंसकयोर्मतः ।
वितानो यन्न उल्लोचे विस्तारे पुंनपुंसकम् ॥
- क्लौवं वृत्तविशेषे स्यान्निलिङ्गो मन्दतुच्छयोः ।
विक्लिन्नो जरया जीर्णे^९ शीर्णे चार्द्रे च वाच्यवत् ॥
- 15 विपन्नं विपदाक्रान्ते चिषु पुंसि भुजङ्गमे ।
विच्छिन्नं तु समालब्धे विभक्तेऽप्यभिधीयते ॥
- विलग्नं तु स्त्रिया मध्ये लग्नमात्रे भवेत्त्रिषु ।
विषमस्तु शिरीषे स्याद्गुडूचीचिह्नतोः स्त्रियाम् ॥
- स्वातन्त्र्यकृत्ये व्युत्थानं विरोधाचरणेऽपि च ।
20 वृजिनं कलुषे केशे कल्मषे कुटिलेऽपि च ॥

१ क. यौ ।

२ क. प्रे ।

३ ख. धुक्ते ।

४ ख. कौट ।

५ ख. तन्नं ।

६ ख. पु. पादद्वयम् ।

७ सत्यन्नौ, इति मा. ।

- वेदना तु स्त्रियां ज्ञानदुःखयोर्वेष्टनं पुनः ।
उष्णीषे मुकुटे व्योम्नि वृत्तौ^१ च व्योमचारणि ॥
- वेष्टनौ भक्ष्यभेदेऽपि भास्करस्यार्चनाश्रये ।
शकुनिः सौबले पुंसि विहगे करणान्तरे ॥
- 5 शयनं तु मतं स्वापशय्ययोः सुरतेऽपि च ।
शमनः स्याद्यमे शान्तिवधयोस्तु नपुंसकम् ॥
- श्वसनः श्वसिते पुंसि समीरे मदनद्रुमे ।
शकुनः पक्षिमात्रेऽपि विशेषे च शुभंवदे^२ ॥
- शङ्खिनी स्यात्कृता?नारीविशेषे शङ्खिनी पुनः ।
10 शङ्कावत्यां शन्तनुस्तु भूपभेदे पुमान्ततः ॥
- शतघ्नी हेतिभेदे स्यादृश्चिकाल्यां करञ्जके ।
शासनं राजदत्तोर्व्यां^३ लेखाज्ञाशास्त्रशास्तिषु ॥
- श्लेष्मघ्नी मल्लिकायां^४ च ज्योतिष्मत्यां च योषिति ।
शोभनः स्याद्योगभेदे सुन्दरे वाच्यलिङ्गकः ॥
- 15 सवनं यजने स्नाने सोमनिर्दलनेऽपि च ।
स्तननं ध्वनिमात्रे स्यान्मेषशब्दे च कुञ्चिते ॥
- समानं सत्समैकेषु त्रिषु ना नाभिमारुते ।
सन्तानं^५ सन्ततौ गोत्रे स्यादपत्येऽमरद्रुमे ॥
- स्पर्शनः स्यात्तु पवने दाने स्पर्शे नपुंसकम् ।
20 संस्थानमाकृतौ मृत्यौ सन्निवेशे चतुष्पथे ॥

१ तौ, इति मा. ।

२ क. शा ।

३ ख. देत् ।

४ क. न्तोर्णा ।

५ क. मल्लियायौ, ख. मूलयायामिति मा. ।

६ लोम, इति मा. ।

७ स्यान्मेष, इति मा. ।

८ अन्यत्र पुंस्यपि ।

- स्यन्दनं तु सुतौ नीरे ^१स्यन्दनस्तिनिशे रथे ।
 सज्जनं तु रथे क्लीबमुपरक्षणघट्टयोः ॥
- सन्धानं स्यादभिषवे तथा सङ्घट्टनेऽपि च ।
 सम्पन्नं स्यात्साधितेऽपि सम्पत्तिसहितेऽन्यवत् ॥
- 5 सतीनः कथितो वेणौ विद्वद्भिस्तृणकेतुवत् ।
^२स्यन्दाग्निः स्थूलकाष्ठाम्नौ स्तम्भनः स्थैर्यकारिणि ॥
- ^३सन्धिनी वृषभाक्रान्ताऽकालदुग्धोसयोरपि ।
 सदनं मन्दिरे तोये संव्यानं ^४सदनेऽंशुके ॥
- स्थापनं रोपणे पुंसवने पाठौषधौ स्त्रियाम् ।
 10 साधनं^५ यज्ञकर्मान्ते यजमानप्रचेतसोः ॥
- साधनं मृतसंस्कारे सैन्ये सिद्धौ^६ गतौ वधे ।
 सूचनाऽभिनये दृष्टौ व्यधने गन्धनेऽपि च ॥
- सेचनं रक्षणे सेके नौकायाः सेकभाजने ।
 सेनानीः कार्तिकेये स्यात्तथा सेनापतावपि ॥
- 15 स्यात्सोपानं तु निःश्रेण्यां सुकुमारे?तु वाच्यवत् ।
 सेवनं सौवनोपास्त्योर्हस्तिनी गजयोषिति ॥
- जातिभेदे स्त्रियश्चापि हसनो (हा)स्यकारिणि ।
 हसनं च भवेद्हासे^७ऽङ्गारधान्यां तु योषिति ॥
- हायनो न स्त्रियां वर्षे पुंस्यर्चिर्ब्रौहिभेदयोः ।
 20 हृदिनी ह्रादिनी नद्यां ह्रादिनी वज्रविद्युतोः ॥

१ क. स्प । २ ख. स्का । ३ क. स्यन्द, ख. स्यन्दि, इति मा. ।

४ ह्रादने, इति मेदिनी ।

५ पुंसौत्यपरे, सावन इत्यपि क्वचित् ।

६ क. जे ।

७ द्वंसे, इति मा. ।

हिरण्डनं हेलनं^१ चोभे क्रमाद्भ्रमणहेलयोः ।

॥ इति नवतीयम् ॥

॥ अथ नचतुर्थम् ॥

ख्यातौ कुलध्वजे जन्मभूम्यामभिजनो मतः ।

सेनाविशेषे सामान्ये स्त्रियामुक्ता त्वनीकिनौ ॥

अनूचानः साङ्गवेदविज्ञेऽपि विनयान्विते ।

५ अवागर्थे त्वपाचौनं^२ विपर्यस्ते तु वाच्यवत् ॥

अभिपन्नोऽपराद्धेऽभिग्रस्ते चापङ्गते^३ त्रिषु ।

अन्वासनं^४ वस्तुभेदेऽप्युपास्तावनुशोचने ॥

अवलम्बोऽस्त्रियां मध्ये लग्नमात्रे चिलिङ्गकः ।

अतिवृत्ते कर्मणि स्यादवदानं च खण्डने ॥

१० पराक्रमेऽपि गदितमनुमानं वितर्कणोः ? ।

अभिमानो भवेद्दर्पे ज्ञाने प्रणयहिंसयोः ॥

अधिष्ठानं पुरे चक्रे प्रभावेऽध्यासनेऽपि च ।

आवर्जनं प्रदाने स्याच्चैत्ये त्वायतनं मतम् ॥

आवर्तनं परावृत्तौ लास्ये त्वा(व)र्तनं मतम् ।

१५ आयोधनं वधे युद्धे त्वात्मयोनिर्विधौ स्मरे ॥

आवेशनं स्यादावेशे प्रवेशे शिल्पिमन्दिरे ।

आस्कन्दनं रणे संशोषणेऽपि स्यात्तिरस्कृतौ ॥

आच्छादनमपावृत्तौ तिरोधानं तथांशुके ।
आराधनं सेवने स्यात्प्राप्तौ सन्तोषनिर्मिते ॥

आकाङ्क्षायामाकलनं विबन्धपरिसङ्ख्ययोः ।
आतच्चनं प्रतीवापजवनाप्यायनेषु च ॥

5 'सम्भाषणे त्वालपनं लेपे चास्रपनं यथा ।
उपधानं^१ विशेषे च गण्डूषे^२ प्रणयेऽपि च ॥

उत्सादनं समुल्लेखोद्वासनोद्वर्तनेषु च ।
उद्वर्तनं चो(त्प)तनेऽप्यपावृत्तौ विलेपने ॥

स्यादुत्पतनमुत्पत्तौ तथोर्ध्वगमनेऽपि च ।
10 उदये स्यादुदयनं वत्सेशागस्थयोरपि^३ ॥

उद्वाहनं^४ द्विसीत्ये स्याद्रज्ज्वामुद्वाहनौ मता ।
उपासनं शराभ्यासेऽप्युपास्तावासनेऽपि च ॥

कञ्चुक्यन्तःपुराध्यक्षे पिङ्गेऽहौ जोङ्गकद्रुमे ।
कपीतनो गर्दभाण्डशिरीषाम्नातकेषु च ॥

15 अश्वत्येऽथ पुमान्यारावतकेकिपिकेष्टपि ।
कलध्वनिरथो^५ कात्यायनो वररुचावपि ॥
काषायवस्त्रे विधवाऽर्धजरत्युमयोः^६ स्त्रियाम् ।
कात्यायनी च दुर्गायां कुम्भयोनिस्त्वगस्थके ॥

१ ख. पु. इदं पादद्वयम् ।

२ ख. ना ।

३ गण्डौ, इति मेदिनी ।

४ वत्सरागस्थयोरजे, इति मा. पा. ।

५ ख. सनं ।

६ इदमग्रेऽश्वत्येऽथ पुमानित्याद्यनन्तरमासीत् ।

७ कत्य, इति मा. ।

८ तृंसयोरिति मा. ।

वसिष्ठद्रोणयोश्चापि भवेत्कौवे कुचन्दनम् ।
 रक्तचन्दनपचाङ्गद्रुमेदेषु नपुंसकम् ॥
 क्रौञ्चादनस्तु ^१पिप्पल्यां चिञ्चोटकमृणालयोः ।
 खड्गधेनुः खड्गपुत्र्यां फेने गण्डकयोषिति ॥

5 गवादिनीन्द्रवारुण्यां गवां घासादनाश्रये ।
 घनाघनो मत्तगजे तथा वर्षुकतोयदे ॥

शक्रे च घोषयित्वस्तु विप्रकोकिलयोः समः ^२ ।
 वज्र्यर्कयोश्चिचभानुर्जलौकायां जलाटनी ॥

जलाटनो ^३ लोहपृष्ठखगे पाठीनसेऽपि च ।

10 तपोधनस्तापसे स्यान्मुण्डौर्यां तु तपोधना ॥

दशेन्धनस्तु दीपे स्याद्विप्राहुः शब्दवेदिनः ।
 देवसेनेन्द्रकन्यायां सेनायामपि तस्य वै ॥

नक्तं निर्गत्य यत्किञ्चि(च्छुभा)शुभकरं वचः ।
 श्रूयते तद्विदुर्धौरा दैवप्रश्नमुपश्रुतिम् ॥

15 नागाञ्जना नागयष्टौ द्विरदस्यापि मुद्गरे ।

भवेन्निधुवनं कम्पे पञ्चसायकसङ्गरे ॥

निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणेऽपि च ।

निशामनं ^४ दर्शने स्यात्तथैवालोचनेऽपि च ॥

श्रुतौ दृष्टौ निशमनं तथा निरसनं वधे ।

20 प्रतिक्षेपे ^५ च निष्ठीवे, जनौ ^६ प्रजननं तथा ॥

१ किष्कुल्यामिति मा. ।

२ गवादिनीति परे ।

३ क. से ।

४ टणो, इति मा. ।

५ ख. ननं ।

६ क. क्षये ।

७ नो, इति मा. ।

- योनौ चापि प्रहसनं रूपके हसने पुमान् ।
 प्रणिधानं प्रयत्ने स्यात्समाधौ च प्रवेशने ॥
 प्रयोजनं कार्यहेत्वोः सिंहे पञ्चाननः शिवे ।
 अथ प्रवचनं वेदे प्रकृष्टवचनेऽपि च ॥
 5 प्रतिपन्नोऽङ्गीकृते च विज्ञातेऽप्यन्यलिङ्गकः ।
 प्रस्फोटनं विकसने सूर्ये स्यात्ताडनेऽपि च ॥
 प्रतिमानं प्रतिच्छाया^१ गजदन्तान्तरालयोः ।
 प्रसाधनी तु कङ्कत्यां सिद्धौ वेशे प्रसाधनम्^२ ॥
 पयस्विनी नदीधेन्वोर्विभावयां च योषिति ।
 10 प्रतिपन्नश्च^३ संस्कारलिप्सोपग्रहणेष्वपि ॥
 अथ पुण्यजनो यक्षे राक्षसे सज्जनेऽपि च ।
 मृणालिन्यां पुटकिनी^४ प्रवदन्ति मनीषिणः ॥
 पृथक्जनस्तु मूर्खे स्यात्तथा नौचजनेऽपि च ।
 महाधनं महामूल्ये सुवाससि च सिल्हके ॥
 15 महासेनो बाहुलेये महासैन्यपतावपि ।
 मदयितुः पञ्चबाणे मद्ये तु स्यान्नपुंसकम् ॥
 महामुनिरगस्त्ये ना कुस्तुम्बुरुणि न द्वयोः ।
 मालुधानो मातुलाहौ मालुधानौ लतान्तरे ॥
 मातुलानी कलाये स्याद्भङ्गायां मातुलस्त्रियाम् ।
 20 योजने मार्गधेनुः स्यादित्याहुः पण्डितोत्तमाः ॥

१ ख. ने । २ छायामिति मा. । ३ वेगे च सम्मता, इति मा. ।

४ ख. सत्कार ।

५ ख. नौ ।

रमायनं विषेऽपि स्याज्जराव्याधिहरौषधे ।
 पुस्तिङ्गः पक्षिराजे च विडङ्गास्थौषधेऽपि च ॥
 राजादनं क्षौरिकायां प्रियाले किंशुकेऽपि च ।
 वर्धमानः प्रश्नभेदे ^१शरावैरण्डविष्णुषु ॥

5 विस्मापनो^२ ना कुहके गन्धर्वनगरे स्मरे ।
 विसर्जनं परित्यागे दाने ^३सम्प्रेषणेऽपि च ॥
 विरिञ्चनो^४ निगदितो ब्रह्मण्यपि विरिञ्चिवत् ।
 विरोचनोऽन्यर्कचन्द्रप्रहादतनयेषु च ॥

10 विहेठनं तु हिंसायां^५ मर्दनेऽपि विडम्बने ।
 ऋणमोक्षे विगणनं कथयन्ति विचक्षणाः ॥
 भवेद्विहननं विघ्नहिंसयोस्तुलपिञ्जने^६ ।
 विलुण्ठनी तु लोटन्यां लुण्ठने तु नपुंसकम् ॥
 विश्वक्सेनो विष्णुगणे विष्णौ च स्यादथ स्त्रियाम् ।
 विश्वक्सेना फलिन्यां स्यात्सुयोषायां विलेपिनी ॥

15 विलेपनी यवाग्वाच्च विदारौकन्दकेऽपि च ।
 वैरोचिनिस्तु सुगते बलिदैत्यार्कपुत्रयोः ॥
 शिखण्डिनी तु गुञ्जायां यूथिकायां च योषिति ।
 अथ श्लेष्मघना मल्यां केतक्यां च निगद्यते ॥
 सम्मूर्च्छनमभिव्याप्ता^७ वृत्साहमोहयोरपि ।

20 समुत्थानं निर्णये स्याद्वाधीनां^८ च समुज्जमे^९ ॥

१ शरावे च, इति मा. । २ ख. यनो । ३ ख. सङ्गु ।

४ रञ्चनो, इति मा. । ५ ख. नां । ६ स्थूलपिञ्जले, इति मा. ।

७ वृञ्जाय, इत्यन्ते । ८ घानामिति मा. । ९ ख. दमे ।

- गन्धहस्तिनि हेरम्बे सदादानोऽध्रहस्तिनि ।
 अथ संवदनं^१ क्लीबमालोचे च वशीकृतौ^२ ॥
- चतुःशाले सञ्जवनं प्रवदन्ति मनौषिणः ।
 समादानं समीचीनग्रहणे सौगताह्निके ॥
- 5 संवाहनं त्वङ्गमर्दे^३ वाहनेऽपि नपुंसकम् ।
 समापनं परिच्छेदे समाप्तिवधयोरपि ॥
- सनातनः^४ पित्रतिथ्यन्तरेऽजे शाश्वते हरे ।
 स्तनयितुस्तु जीमूते स्तनितेऽपि निगद्यते ॥
- सरोजिनी तु पद्मिन्यां तथैव कमलाकरे ।
 10 बन्धे व्रते संयमनं यमपुर्यामपि स्त्रियाम् ॥
- मेखलायां सारसन^५मप्युरस्त्रे नपुंसकम् ।
 सामिधेनौ तु धाय्यायां समिध्यपि च योषिति ॥
- सामयोनिस्तु सामोत्ये ब्रह्मकुञ्जरयोरपि ।
 १५ सांयुगीनस्तु सङ्ग्रामे यः साधुः सोऽभिधीयते ॥
- सुदर्शनं हरेश्चक्रे मेरुजम्बुदुमेऽपि च ।
 तथैव शक्रनगर^६ आञ्जौषधिभिदोरपि ॥
- सुयामुनो वत्सराजे प्रासादेऽभ्रान्तरे^७ऽच्युते ।
 सौदामिनो स्त्रियां विद्युदप्सरोभेदयोरपि ॥
- हर्षयितुः पुमान् पुत्रे काञ्चने तु नपुंसकम् ।
 ॥ इति नचतुर्थम् ॥

१ वेदनमिति मा. । २ ख. ते । ३ ख. दे । ४ ख. मापनः ।
 ५ ख. ना । ६ ख. पु. पा. । ७ अयं पुंस्यपि ।
 ८ मेरुवंशे, इति मा. । ९ शङ्खगमने, इति मा. । १० देव्युत्तरे, इति मा. ।

॥ अथ नपञ्चमम् ॥

अथातिसर्जनं दानवधयोरपवर्जनम् ।

निर्वाणदानत्यागेषु क्लीबेऽथाप्यनुवासनम् ॥

स्नेहवस्तौ धूपने चाप्यथ स्याद्वर्णमाचके ।

विसर्जनौयेऽपि तथाऽभिनिष्ठानो निगद्यते ॥

5 स्यादुपस्पर्शनं स्पर्शे स्नानाचमनयोरपि ।

अथोपसम्पन्नमपि निहतेऽपि सुसंस्कृते ॥

स्याङ्गन्धमादनं भृङ्गे गन्धके वानरे पुमान् ।

सुरायां स्त्री नगे^१ काके चिरजीविनि पुंस्यपि ॥

दन्तधावनः खदिरे दन्तशुद्धौ नपुंसकम् ।

10 स्याद्भूमकेतनो वह्नौ तथा^२ केतुग्रहेऽपि च ॥

स्यान्नन्दिवर्धनो लिङ्गे^३ पक्षान्ते तनयेऽपि च ।

प्रतिपादनं दाने स्यात्प्रतिपत्तौ प्रबोधने ॥

स्यात्पद्मलाञ्छनो लोकेश्वरे ब्रह्मणि भास्करे ।

धनदे च स्त्रियां तारालक्ष्मीवाग्देवतासु च ॥

15 कालीयके हरिद्रायां पीतचन्दनमुच्यते ।

वरचन्दनमित्युक्तं कालीये देवदारुणि ॥

वरवर्णिनी तु साध्यां योषायां स्यात्फलिन्यां च ।

जतुन्यपि च (म)त्ता स्याद्भरिद्रायां च कामिनीरत्ने ॥

व्रीहिकाञ्चनो मसूरे गदितः^१ शब्दैकनिष्णातैः^२ ।

मधुसूदनो द्विरेफे वनमालिनि चापि निर्दिष्टः ॥

महारजन^३मुद्दिष्टं शातकुम्भकुसुम्भयोः ।

स्यान्मृत्युवञ्चनः शम्भौ मालूरद्रोणकाकयोः ॥

5 प्राहुः शब्दैकनिष्णाताः सिन्दूरे रक्तशासनम् ।

वनमालिनी वाराह्यां गदिता शब्दवेदिभिः ॥

कटुकायां च पिप्पल्यां^४ शके च शकुलादनी ।

शालङ्कायन उद्दिष्टो मुनिभेदे च नन्दिनि ॥

शिवकीर्तन इत्युक्तो मृङ्गरौटेऽसुरद्विषि^५ ।

10 श्वेतवाहनशब्दस्तु सुधाधाम्नि धनञ्जये ॥

स्यात्षष्टिहायनो व्रीहिविशेषे कुञ्जरेऽपि च ।

हरिचन्दनमित्युक्तं त्रिदशानां महीरुहे ॥

नपुंसकं तु गोशीर्षे ज्योत्स्नाकुङ्कुमयोरपि ।

हरिवाहनस्तु पुंसि स्याद्विवस्वच्छचीशयोः^६ ॥

॥ इति नपञ्चमम् ॥

॥ अथ नषष्ठम् ॥

15 वराङ्गरूपोपेतो यः सिंहसन्नहनो हि सः ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये नान्तवर्गः ॥

१ ख. पु. प्राङ्गः ।

२ ख. ताः ।

३ क. पु. श्लोकः ।

४ क. तं ।

५ पटके, इति मा. ।

६ क. षे ।

७ श्वश्वयोरिति मा. ।

॥ अथ पान्तवर्गः ॥

॥ अथ पैकम् ॥

पो वाया

॥ अथ पद्वितीयम् ॥

वल्पमप्युक्तं स्वल्पेऽप्यापस्तु भूम्नि च ।

कल्पो न्याये^१ विधौ शास्त्रे संवर्ते ब्रह्मणो दिने ॥

कपिस्तु सिंहके विष्णावपि शाखामृगे पुमान् ।

5 कूपस्तु गुणवृक्षे स्यान्मृन्माने च विदारके ॥

कृपस्तु पाण्डवाचार्ये द्रोणपत्न्यां कृपौ मता ।

कृपा दयायामथ च खण्डः क्रोधे बलात्कृतौ ॥

गोपो नृपे दिक्पतौ च गोष्ठाध्यक्षे च गोपके^२ ।

ग्रामाध्यक्षे भास्करेऽपि ^३सारिव्याख्यौषधे स्त्रियाम् ॥

10 ^४क्षुपः क्षुपस्पर्शनयोस्त्रपु सौसकरङ्गयोः ।

^५तपश्चान्द्रायणादौ स्यात्साधुधर्मे च गद्यते ॥

योगे^६ चरेऽपि च तपस्तथा शिशिरमाघयोः ।

तल्पं स्याच्छयनीयेऽपि कलत्रेऽद्वेऽपि न द्वयोः ॥

चपा व्रीडाकुलटयोस्तापः सन्तापकच्छयोः ।

15 ^७तापौ नद्यन्तरे दर्पः कस्तुर्यामप्यहङ्कृतौ ॥

१ स्त्रियामिति मा. । २ वले, इति मा. । ३ अन्यत्र तालाद्यादिः ।

४ क. ख. “दुपाक्षयस्थनियो” इति मा. ।

५ ख. पु. श्लोकः । ६ पौको, इति मा. । ७ ख. वा ।

नौपः कदम्बवन्धूकनीलाशोकद्रुमेष्टपि ।
 पुष्पं ^१विकासिकुसुमस्त्रीरजःस्वपि कीर्तितम् ॥
 रूपं स्वभावसौन्दर्याऽऽलोकेषु पशुशब्दयोः^२ ।
 ग्रन्थावृत्तौ नाटकादावाकारश्चोक्तयोरपि ॥

- 5 रेपस्तु निन्दिते क्रूरे रोपो वाणे च रोपणे ।
 लेपो^३ जग्धौ प्रलेपेऽपि वपा विवरमेदसोः ॥
 बाष्प उष्मणि चास्त्रे ना^४शष्पं बालवृणे स्मृतम् ।
 पुंसि स्यात्प्रतिभाहानौ शापस्त्वाक्रोशदिव्ययोः ॥
 शिल्पी तु वाच्यवत्कारौ स्त्रियां ^५कोलदलौषधौ ।
 10 शिल्पं श्रुवे क्रियायोगे^६ स्वापः शयननिद्रयोः ॥
 स्पर्शाज्ञतायामज्ञाने सूपो व्यञ्जनसूदयोः^७ ।
 सर्पः स्यात्सर्पणे व्याले नक्षत्रे नागकेसरे^८ ॥
 भवेद्वेपस्तु लज्जायां क्षपा रात्रौ निगद्यते ।
 क्षुपस्तु स्यात्क्षुद्रवृक्षे क्षेपो निर्हरणेऽपि च ॥

॥ इति पद्वितीयम् ॥

१ विकास, इत्यपरे ।

२ वृन्दयोरिति मा. ।

३ क. लोपो ।

४ आश्रुकशियौ, इति मा. ।

५ कोलार्द, इति मा. ।

६ योग्ये, इति परे ।

७ ख. कारौ शिल्पी तु वाच्यवत् ।

८ ख. पु. पा. ।

९ शापस्त्वाक्रोशदिव्ययोरिति, मा. ।

॥ अथ पठतीयम् ॥

अनूपो महिषे देशभेदेऽपि स्यात्तु वाच्यवत् ।

आवापो भाण्डवपने परिक्षेपालवालयोः ॥

आतपस्तु प्रकाशे स्यादादित्येऽपि निगद्यते ।

आक्षेपो भर्त्सनाकृष्टिकाव्यालङ्कृतिषु स्मृतः ॥

5 आकल्पः कल्पने वेषेऽप्युडुपः स्रवचन्द्रयोः ।

उलपस्तृणभेदे स्याद्गुल्मिन्यामुलपोऽस्त्रियाम्^१ ॥

कच्छपी वल्लकीभेदे दुलौ^२ क्षुद्रगदान्तरे ।

निध्यन्तरे तथा कूर्मे^३ मल्लभेदे च कच्छपः ॥

कलापः संहतौ बर्हे तूणीरे भूषणे हरेः ।

10 कशिपुर्भक्ताच्छादनयोरेकोक्त्या च पृथक्तयोः पुंसि^४ ॥

कश्यपो मौनमृगयोर्भेदे भूमौ तु काश्यपी गदिता^५ ।

कुतुपस्तु कुशे वाद्ये रवौ नेपालकम्बले ॥

कुतपो भागिनेये च भागे घस्यस्य चाष्टमे ।

विट्शारिकायां कुण्ठपी पूतीगन्धे शवे च ना ॥

15 कुलपः स्यात्कुलाधीशे कोणपो निर्वर्ततीश्वरे ।

रक्षोमात्रे खबाष्पस्तु मिहिकायां निगद्यते ॥

खलपूः स्यात्बहुकरे गणपो गणनायके ।

जलपो वरुणे प्रोक्तः कथितो जनपो नृपे ॥

१ परे त्विमं तालव्यान्तं पेटुः ।

२ पामता, इति मा. ।

३ मूर्द्धन्यादिरिति विश्वः ।

४ ख. मच्छे ।

५ क. पुंसि, इति पदं नास्ति ।

६ ख. गदिता, इति पदं नास्ति ।

७ अकारमध्योऽप्यन्यत्र ।

८ ख. विच्छा ।

जिह्वापः शुनि मार्जारे जीवपः प्राणनायके ।
 त्वगङ्कुरे तु त्वक्पुष्पं प्रवदन्ति मनौषिणः ॥
 तिरिपः^१ शालिभेदे स्याद्धनपो गुह्यकेश्वरे ।
 धेनुपः स्यात्तु गोपाले प्रतापस्तापतेजसोः ॥

- ५ पादपः पादपौठेऽद्रौ पादुकायां तु पादपा ।
 रक्तपा तु जलौकायां डाकिन्यां राक्षसे पुमान् ॥
 वटपा वटयक्षिण्यां भवेज्झाटे तु बालपः ।
 विटपः पल्लवे खिङ्गे विस्तारे ^२स्तम्बशाखयोः ॥
 विकल्पः पुंसि निभ्रान्तौ^३ कल्पनेऽपि प्रकल्प्यते ।

॥ इति षष्ठतमम् ॥

॥ अथ पचतुर्थम् ॥

- 10 अभिरूपो बुधे रम्ये प्राप्तरूपेऽपि वाच्यवत् ।
 अवलेपस्तु गर्वे स्याल्लेपने दूषणेऽपि च ॥
 अपलापः स्मृतः प्रेम्णि तथैवापह्नवे मतः ।
 उपतापस्त्वरयां स्यादुत्तापगदयोरपि ॥
 उपकूपं निषाने स्याद्गण्डकूपोऽद्रिसन्निधौ ।
 15 तथैव गदितो विज्ञैर्जलकूपोऽपगर्तके ॥
 जलकूपी^४ पुष्करिण्यां नागपुष्पस्तु चम्पके ।
 पुन्नागे च तथा नागकेसरे च निगद्यते ॥

१ अन्यत्र मान्तः ।

२ क. सुब; ख. सुख, इति मा. ।

३ क. भ्रातौ ।

४ जलकुपा, इति मा. ।

परिवापस्तु पर्याप्तौ^१ जलस्थाने परिच्छेदे ।
 परितापस्तु पुंसि स्याद्दुःखे च नरकान्तरे ॥
 परिकम्पो भये कम्पे प्रलापे प्रेम्णापह्नवे ? ।
 पिण्डपुष्पमशोके च जवायां च कुशेशये ॥

5 प्राप्तरूपो बुधे रम्ये बहुरूपो महेश्वरे ।
 बहुरूपस्तथा विष्णौ धूनके सरटे स्मरे ॥
 मेघपुष्पं तु पिण्डाभ्राम्बुनादेये हरेर्हये ।
 विप्रलापो विरोधोक्तावपार्थवचनेऽपि च ॥
 वीजपुष्पं दमनके तथा मरुबकेऽपि च ।

10 वृकधूपस्तु सरलद्रवकचिमधूपयोः ॥
 वृषाकपिस्त्वाश्रयाशे शम्भौ दामोदरेऽपि च ।
 हेमपुष्पं जवाशोकपुष्पयोश्च नपुंसकम् ॥

॥ इति पचतुर्थम् ॥

॥ अथ पपञ्चमम् ॥

भवेच्चांमरपुष्पस्तु चूतकोशाम्रकेतके ।
 पूगे चापि भवेत्काशे तद्वदेव च बालके ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये पान्तवर्गः ॥

१ पर्याप्तौ, इति परे ।

२ ख. प्रलापेयेस्यापह्नवे ।

३ परि, इति मा. ।

४ जरा, इति मा. ।

५ क. प्रादा, ख. पादाः, इति मा. ।

६ धूणके, इति मा. ।

७ क. पु. पादद्वयम् ।

८ जपा, इति मा. ।

९ अन्यत्र क्लीबे ।

॥ अथ फान्तवर्गः ॥

॥ अथ फैकम् ॥

फो यज्ञसाधने स्थूले भृञ्जावाते च पुंस्ययम् ।
प्रकटेऽथ^१ रणे फः स्यात्

॥ अथ फद्वितीयम् ॥

कफो दोषे तृतीयके ॥

गुम्फस्तु गुम्फने हस्तालङ्कारेऽपि निगद्यते ।
5 रेफो रवर्णे गदितः कुत्सिते वाच्यलिङ्गकः ॥
शफः पशूनां च खुरे तरुमूले शफं मतम् ।
शिफा जटायां सरिति मांसिकायां च मातरि ॥

॥ इति फद्वितीयम् ॥

॥ अथ फतृतीयम् ॥

द्विरेफः कथितो भृङ्गे शब्दभेदविशारदैः ।

॥ इति फतृतीयम् ॥

॥ अथ फचतुर्थम् ॥

घनोपले मेघकफं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये फान्तवर्गः ॥

॥ अथ बान्तवर्गः ॥

॥ अथ वद्वितीयम् ॥

अम्बु स्यादालके तोये कम्बुः शङ्खेऽस्त्रियां मतः ।
गजे च शम्बुकग्रौवाराजसु वलये पुमान् ॥
कम्बिरंशे च वंशस्य खजाकायामपि स्त्रियाम् ।
पण्डके तु भवेत्क्षौबं वाच्यलिङ्गस्त्वविक्रमे ॥

- 5 जम्बुः सुमेरुसरिति तरुद्वीपभिदोरपि ।
डिम्बो भयध्वनावण्डे^१ फुप्फुसलौहविस्त्रवे^२ ॥
विम्बं तु प्रतिविम्बे स्याद्विम्बिकायाः फलेऽपि च ।
मण्डले कललासे च शम्बस्तु मुसलाग्रगे ॥
लोहमण्डलके वजे पुमांस्त्रिषु शुभान्विते ।
10 शिविस्तु भूर्जपत्रे स्यात्तथोदारे महीपतौ ॥
शुल्वं ताम्रे यज्ञकर्मण्याचारे जलसन्निधौ^३ ।
४स्तम्बो गुल्मे तृणादीनामप्रकाण्डे दुमेऽपि च ॥
॥ इति वद्वितीयम् ॥

॥ अथ बह्वितीयम् ॥

- अक्षौबं वशिरे शिग्रौ नाऽमत्ते पुनरन्यवत् ।
अलाबुश्चाप्यलाबूश्चाप्यालाबुस्तुम्बिकौषधौ ॥
15 अचुम्बस्त्वतिदीर्घे ? स्यादलम्बो नीचखर्वयोः ।
कदम्बो^४ निकुरम्बे^५ स्यान्नीपसर्षपयोरपि^६ ॥

१ ख. भण्डे । २ क. पुष्पुषलौह विष्णवे, ख. पुष्पुषा लौह विस्त्रे, इति मा. ।
३ जलसम्भृते, इत्यन्ये । ४ ख. नास्ति पा. । ५ अन्यत्र क्षौबेऽपि ।
६ निकुरम्ब इत्यपि केचित् । ७ क. पद्मसर्षपयोरपि ।

कलम्बौ^१ स्याच्छाकभेदे पुमान् स्याद्दण्डवाणयोः ।
कादम्बः सायके हंसे गोडुम्बः शौर्णवृन्तके ॥

स्त्रियामपि गवादिन्यां^२ नितम्बः स्कन्धरोधसोः ।
प्रलम्बा स्यात्तु शाखायां प्रलम्बो दैत्यदीर्घयोः ॥

- 5 चपुषे जलदे चापि हारभेदे लताङ्कुरे ।
भूजम्बूरपि गोधूमे विकङ्कतफलेऽपि च ॥
हिडिम्बो दैत्यभेदेऽपि हिडिम्बाऽपि तथा मता ।
हेरम्बो^३ विघ्नराजे स्यान्महिषे शौर्यगर्विते ॥

॥ इति बहतीयम् ॥

॥ अथ वचतुर्थम् ॥

- जलडिम्बस्तु कथितः शम्बूके शब्दवेदिभिः ।
10 ^४राजजम्बूर्जम्बुभिदि पिण्डखर्जूरकेऽपि च ॥

॥ इति वचतुर्थम् ॥

॥ अथ वपञ्चमम् ॥

धूलौकदम्बो^५ नीपे स्यात्तिनिशे^६ वरुणदुमे ।
शृगालजम्बूर्गोडुम्बे तथा^७ घोण्टाफले स्त्रियाम् ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये बान्तवर्गः ॥

१ म्बा, इति मा. । २ क. ख. दौनां, इति मा. ।

३ गज, इति मा. । ४ ख. पु. पा. नास्ति । ५ ख. निम्बे ।

६ क. ख. लिशे, इति मा. । ७ घोटा, इति मा. ।

॥ अथ भान्तवर्गः ॥

॥ अथ भैकम् ॥

भं नक्षत्रे गभस्तौ स्त्री पुंसि स्याद्भृगुनन्दने ।
भूः स्थानमात्रे गदिता धरण्यामपि योषिति ॥
॥ इति भैकम् ॥

॥ अथ भद्वितौचम् ॥

अम्भो जले तु शोभायामाभा स्यात्करिणि त्विभः^१ ।
१कुम्भो राश्यन्तरे योगविशेषे गदितो घटे ॥
5 १कामुके वारनार्यां च करिमूर्धनि राक्षसे ।
गुग्गुलौ^२ वारनार्याश्च पतौ^३ कुम्भा चिद्व्यपि ॥
कुम्भी तु १पाटलावारिपणी^४पिठरकट्फलं ।
गर्भो ध्रुणेऽर्भके कुक्षौ सन्धौ पनसकण्टके ॥
जम्भो दैत्यान्तरे दन्ते जम्बीरेऽपि च भक्षणे ।
10 जृम्भो हर्षे विकासे^५ च जृम्भायामपि गद्यते ॥
डिम्भस्तु बालके मूर्खे तथा बालिशचेष्टिते ।
दम्भः स्यात्कैतवे कल्के^६ हन्धूः स्त्री सर्पवज्रयोः ॥
नभस्तु आवणे पुंसि खे तु क्लीबे मतं नभः ।
नाभिस्त्ववयवे मुख्यनृपे क्षत्रियमात्रके ॥

१ त्वितः, इति मा. ।

२ इतः प्रभृति ख. पुस्तकाभावः ।

३ कार्मुके, इति मा. ।

४ क्लीबमिति शेषः ।

५ पुंसौति शेषः ।

६ पाटलौवार, इति मा. ।

७ कसिते, इति मा. ।

८ ल्ये, इति मा. ।

- चक्रमध्ये प्रधाने च स्त्रियां कस्वरिकामदे ।
निभस्तु कथितो व्याजे पुल्लिङ्गः सदृशे चिषु ॥
प्रभुः परिवृढे^१ प्रोक्तः समर्थेऽपि निगद्यते ।
रम्भा कदल्यप्सरसोर्ना वेणौ वानरान्तरे^२ ॥
- 5 लाभः प्राप्तौ भवेत्क्षोभः कार्पण्यातिशयेऽपि च ।
विभुः प्रभौ सर्वगते शङ्करब्रह्मणोरपि ॥
शम्भुरहन्महादेवपरमेष्वपि कीर्तितः ।
शुभो योगविशेषेऽपि शुभं क्षमे^३ऽपि गद्यते ॥
शुम्भो दैत्यविशेषेऽपि शोभा कान्तौच्छयोर्मता ।
10 सभा सामाजिके द्यूते गोष्ठीमन्दिरयोरपि ॥
स्वभूर्ना ब्रह्मणि हरौ स्तम्भः स्थूणाजडत्वयोः ।
क्षोभः कोपविशेषे च कल्पान्तेऽपि निगद्यते ॥

॥ इति भटतीथम् ॥

॥ अथ भटतीथम् ॥

- अधिभूर्नायकेऽपि स्यादग्निभूस्तु मतो गुहे ।
आरम्भस्तु त्वरायां स्यादुद्यमे वधदर्पयोः ॥
- 15 आत्मभूर्ना विधौ कामे तनूजन्मनि चोच्यते ।
वृषभो वृषभे^४ वृक्षविशेषे च स्वरान्तरे ॥

१ वृढे, इति मा. ।

३ चे, इति मा. ।

२ वारणान्तरे, इति मा. ।

४ अष्टवर्गौषधान्तरे, इति विश्वः ।

- श्रेष्ठार्थे च वराहस्य पुच्छे रन्ध्रे च कर्णयोः ।
 ऋषभौ श्लकशिख्यां स्यान्नराकारस्त्रियामपि ॥
 ऋषभौ च शिरालायां विधवायां क्वचिन्मता ।
 ककुप् शोभादिशोः शास्त्रे प्रवेण्यां चम्पकस्रजि ॥
- 5 ककुभो रागभेदे स्याद्वीणायां मर्जुनद्रुमे ।
 कटभौ तरुभेदे च ज्योतिष्मत्यामपि स्त्रियाम् ॥
 करभः शरभे चाष्टापदे प्रोक्तो मृगान्तरे ।
 करभो मणिवन्धादिकनिष्ठान्ते मतः करे ॥
 कुसुम्भं हेम्नि च महारजने च कमण्डलौ ।
 10 कैटभा कैटभीश्वर्यां कैटभो दैत्यभिद्यपि ॥
 गर्दभो रासभे श्वेतकुमुदे गर्दभं मतम् ।
 गर्दभौ क्षुद्रजन्तौ स्यादुग्भेदे गन्धभिद्यपि ॥
 दुन्दुभिर्दितिजे भेर्यामक्षबिन्दुचिकद्वये ।
 दुर्लभः कर्चूरे चापि दुष्प्रापे वल्लभेऽपि च ॥
- 15 निकुम्भः कथितो दन्त्यां कुम्भकर्णसुतेऽपि च ।
 वल्लभो दयितेऽध्यक्षे सल्लक्षणतुरङ्गमे ॥
 पुनर्नवायां वर्षाभूः स्रवे किञ्चुलकेऽपि च ।
 विष्कम्भः स्याद्योगभेदे विस्तारप्रतिबन्धयोः ॥
 विष्कम्भः कथितो विज्ञैः कवाटस्यार्गलेऽपि च ।
 20 रूपकाङ्गप्रभेदे च बन्धभेदे च योगिनाम् ॥

१ शोफा, इति मा. ।

२ वीणाङ्गे, इति केचित् ।

३ टुभौ, इति मा. ।

४ पुंसौति शेषः ।

५ बुरे, इति मा. ।

६ वैदर्भे विस्मृतावप्यौति केचित् ।

विस्रम्भः^१ केलिकलहे विश्वासे प्रणये वधे ।
 विष्टम्भः प्रतिबन्धे च रोगभेदेऽप्युदाहृतः ॥
 वृषभस्तु वृषे श्रेष्ठे वैदर्भौ^२ रीतिभिद्यपि ।
 नलपत्न्यां, च वैदर्भं^३ वाक्यवक्रत्व ईरितम् ॥

- 5 शरभो देवताभेदे^४ शरभः पक्षिभिद्यपि ।
 करभे वानरभिदि सनाभिर्ज्ञातितुल्ययोः ॥
 सुरभिश्चम्पके स्वर्णे सल्लकीमातृभेदयोः ।
 गन्धोत्पले सौरभेय्यां जातीपुष्पवसन्तयोः^५ ॥
 सुगन्धे च मनोज्ञे च वाच्यवत्सुरभि स्मृतम् ॥

॥ इति भट्टतीयम् ॥

॥ अथ भचतुर्थम् ॥

- 10 अवष्टम्भः सुवर्णे च स्तम्भप्रारम्भयोरपि ।
 शातकुम्भं तु हेमि स्यात्पुमान्स्यादश्वमारके ॥

॥ इति भचतुर्थम् ॥

॥ अथ भपञ्चमम् ॥

प्रोक्तः करिकुसुम्भस्तु नागकेसरचूर्णके ।
 पिष्टसौरभमुद्दिष्टं विद्वद्भिर्मलयोद्भवे ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये भान्तवर्गः ॥

१ अन्यत्र तालव्यमध्यः ।

२ भौं, इति मा. ।

३ पशुभेदे, इत्यन्यत्र ।

४ तंसयोरिति मा. ।

॥ अथ मान्तवर्गः ॥

॥ अथ मैकम् ॥

मो यमे समये चन्द्रे विषे मा तु श्रियां स्त्रियाम् ।
मः शङ्करे च गदितो मा निषेधेऽव्ययं मतम् ॥

॥ इति मैकम् ॥

॥ अथ मद्वितीयम् ॥

- अमा दर्शे तिथावुक्ता स्यादात्मा यत्नचेतसोः ।
स्वभावे च धृतौ पुंसि स्यादामो रुग्विशेषके ॥
- 5 अपक्वे वाच्यलिङ्गं स्यादीर्ममीर्मो व्रणे मतौ ।
इध्मः स्यादपि यज्ञाङ्गे^१ स्यादिन्धनचयेऽपि च ॥
- तथैव गदिता सङ्गिरुमा शङ्करयोषिति ।
अतस्यामप्युमामाहुर्हरिद्राकीर्तिकान्तिषु ॥
- जर्मिस्तरङ्गे पीडायां वेगे भङ्गप्रकाशयोः ।
10 उत्कण्ठावस्त्रसङ्कोचरेखयोरपि गद्यते ॥
- क्रमस्त्वनुक्रमे शक्तौ कल्पे चाक्रमणेऽपि च ।
कर्मास्त्रौ^२ कर्मक्रिययोः कर्मौ^३ स्यादपि तद्वति ॥
- - - - - मूर्छायां तु क्लमो मतः ।
कामः स्मरेऽभिलाषे च कामं रेतोनि कामयोः ॥

- अव्ययं त्वभ्यनुज्ञायां काम्येऽपि स्यान्नपुंसकम् ।
 कामिर्ना कामुके रत्यां स्त्री १ किम् श्लेषवितर्कयोः ॥
- निन्दायां च परिग्रन्थे वाच्यलिङ्गत्वमीरितम् ।
 कामौ तु कामुके चक्रवाके पारावतेऽपि च ॥
- 5 क्रिमिर्ना कृमिवत्कीटे लाक्षायां क्रिमिले खरे २ ।
 किमौ पलाशे शालायां ३ हेमपुत्र्यां च योषिति ॥
- खर्मं स्यात्पौरुषे ४ कोषजांशुकेऽपि च गद्यते ।
 गमो नाऽक्षविवर्ते स्यादपर्यालोचितेऽध्वनि ॥
- ग्रामः स्वरे संवसथे वृन्दे शब्दादिपूर्वकः ।
 10 ग्रीष्म उष्मागमे चोष्णी गुल्मः स्यात्सैन्यरक्षणे ॥
- गुल्मः सेनाघट्टभिदोर्गुल्मस्तम्बे ५ च रुग्मिदि ।
 गुल्मी स्यादामलकेलावनिकावस्त्रवेश्मसु ॥
- घर्मः स्यादातपे ग्रीष्मेऽप्युष्म ६ स्वेदाम्भसोरपि ।
 चमूः सेनाविशेषे स्यात्सेनामात्रेऽपि योषिति ॥
- 15 चर्मौ मृगे विटे भूर्जे तथा फलकहस्तके ।
 चर्म कृत्तौ ७ च फलके छद्म ८ व्याजोपदेशयोः ॥
- जाल्मः क्रूरे पामरे चाप्यसमीक्ष्यप्रवर्तके ।
 जिह्वस्तु कुटिले मन्दे क्लीवं ९ तगरदर्पयोः ॥

१ विद्धे, इति मा. ।

२ श्वरे, इति मा. ।

३ शाखायां, इति मा. माक्षायामपि क्वचित् ।

४ अत्रार्थे पुंस्यपि ।

५ स्तवे, इति मा. ।

६ कोष्ण, इति मा. ।

७ तौ, इति मा. ।

८ व्यालो, इति मा. ।

९ नग, इति मा. ।

- तोकं कर्णमले पुंसि हरिते च हरिद्यवे^१ ।
 दमः स्यादमथे दण्डे कर्दमे दमनेऽपि च ॥
 दस्यस्तु यजमाने स्यादपि चोरे हुताशने ।
 दुमस्तरौ किम्पुरुषे पारिजाते तथेश्वरे ॥
 ५ धर्मोऽस्त्री पुण्य आचारे स्वभावोपमयोः क्रतौ ।
 अहिंसोऽपनिषन्त्याये स्याद्वनुर्यमसोमपे ॥
 धाम देहे गृहे रश्मौ स्थानजन्मप्रभेदयोः ।
 ध्यामं तु श्यामले गन्धतृणे दमनकेऽपि च ॥
 नमो नतौ भवेत्क्षौबेऽव्ययमप्यभिधीयते ।
 १० नामाभिधाने निर्दिष्टं निश्चयार्थं तथाव्ययम् ॥
 नेमिर्ना तिनिशे क्लृपत्रिकाचक्रान्तयोः स्त्रियाम् ।
 नेमो गर्तेऽवधौ कौले प्राकारे कैतवेऽपि च ॥
 पक्ष्म पक्षे च सूत्रांशे किञ्जल्के नेत्रोमणि ।
 पद्मोऽस्त्री पद्मके व्यूहे निधौ सङ्ख्यानतरेऽम्बुजे ॥
 १५ नागे च स्त्री फञ्जिकाश्रीचारटी पन्नगौषु च ।
 ब्रह्मा विधौ योगभेदतदतोः स्यान्नपुंसकम् ॥
 ब्रह्म तत्त्वतपोवेदे पुमान् विप्रे च ऋत्विजि ।
 ब्राह्मी तु भारतीसोमवल्लरीब्रह्मशक्तिषु ॥
 तथैव फञ्जिकायां स्याच्छाकमत्स्यप्रभेदयोः ।
 २० भ्रमस्तु कुन्दे भ्रमणे भ्रान्तौ स्याद्वारिनिर्गमे ॥

१ खरे, इति मा. ।

२ इदं पादद्वयं वद्वितौय आसौत् ।

३ भ्या, इति मा. ।

४ प्र, इति मा. । ५ सूत्रादि, इति मा. ।

६ पूजि, इति मा. ।

७ वाटी, इति मा. ।

- भामः क्रोधे रवौ दीप्तौ भामा स्यात्कृष्णयोषिति ।
 भौष्मः कौरवदायादे भौष्मं भौमं भयानके^१ ॥
 भौमोऽम्बवेतसे घोरे शङ्करे चार्जुनाग्रजे ।
 भूमिर्भुवि स्थानमात्रे भौमस्तु नरकाऽऽरयोः ॥
 5 भौमं भूमिभवेऽपि स्यात्त्रिषु भौमश्च वासरे ।
 यमो दण्डधरे ध्वाङ्क्ते संयमे यमजेऽपि च ॥
 शरीरसाधनापेक्षे नित्यकर्मणि चोच्यते ।
 यामः^२ स्यात्प्रहरे पुंसि संयमेऽपि तथाविधः ॥
 यामिः कुलस्त्रीस्वस्रोश्च युध्मो धनुषि संयुगे^३ ।
 10 रश्मिः पुमान्दीधितौ^४ स्यात्पक्ष्मप्रग्रहयोरपि ॥
 रमो रक्ताशोककान्तस्मरेषु स्याद्रमा श्रियाम् ।
 तथा योषाहिङ्गुनद्योः^५ क्लीबं वास्तुककुष्ठयोः ॥
 रामस्तु रैणुकेये स्याद्राघवेऽथ^६ हलायुधे ।
 हये पशुविशेषे च त्रिषु चारौ सितेऽसिते ॥
 15 रुक्मं तु काञ्चने लोहे रुमा स्यात्सवणाकरे ।
 रुमा सुग्रीवदारेषु रोम क्लीबं तनूरुहे ॥
 लक्ष्मीस्तु शोभासम्पत्त्योस्तथा^७ वृध्यौषधावपि ।
 फलिन्ध्यां च वमिर्वान्तौ^८ स्त्रियां पुंसि च पावके ॥

१ त्रिव्रित्ति शेषः ।

२ मी, इति मा. ।

३ यमे, इति मा. ।

४ स्यात्पक्ष्म, इति मा. ।

५ नायोः, इति मा. ।

६ हना, इति मा. ।

७ ऋ, इति मा. ।

८ पलि, इति मा. ।

९ नातो, इति मा. ।

वर्ष्म देहप्रमाणातिसुन्दराकृतिषु स्मृतम् ।
 वर्त्म नेत्रच्छदे मार्गे राजीवाणाश्चपक्षिषु ! ॥
 वाग्मी पटौ सुराचार्ये वामी स्याद्रासभस्त्रियाम् ।
 वडवायां शृगाल्यां च करभस्यापि योषिति ॥

5 वामं धने पुंसि हरस्मरवारिधरेष्वपि ।
 नार्यां स्त्रियां वल्गुसव्यप्रतीपेषु मतं त्रिषु ॥
 तन्तुवायोपकरणे वेमा वेमश्च वेम च ।
 शमी शक्तुफलायां च ^१शिम्बिकायां च ^२वाग्गुलौ ॥
^३श्यामः प्रयागस्थवटे वृद्धदारौ पयोधरे ।

10 पिके च कृष्णहरितोः पुंसि स्यात्तद्वति त्रिषु ॥
 श्यामो दमनके गृध्रतुणे श्यामेऽभिधेयवत् ? ।
 प्रियङ्गौ चाप्रसूतायां नार्यां त्रिवृति योषिति ॥
 मरीचे सिन्धुलवणे क्लीबं स्त्री शारिवौषधौ ।
 यमुनायां च यामिन्यां नीलिकायामपौष्यते ॥

15 ^४श्रामस्तु पुंसि निर्दिष्टो ^५मासे मण्डपकालयोः ।
 शुष्मं तेजसि सूर्ये ना समा संवत्सरे स्त्रियाम् ॥
^६सर्वसाधुसमानेषु समं स्यादभिधेयवत् ।
 सीमाऽऽघाटस्थितिश्चेन्नण्डकोशेऽपि च स्त्रियाम् ॥
 सूक्ष्मं तेजोऽङ्गयोरुक्तं सूक्ष्मं स्त्रीरे नभस्यपि ।
 20 सूक्ष्मं ^७स्यात्कतकेऽध्यात्मे पुंस्यणौ त्रिषु चाल्पके ॥

१ रिक्. इति मा. ।

२ गुग्गु, इति मा. ।

३ भ्या, इति मा. ।

४ श्या, इति मा. ।

५ माषमण्डक, इति मा. ।

६ सर्वधातु, इति मा. ।

७ स्मं, इति मा. ।

सुमं प्रसूने^१ गदितं सूमी^२ तु - - - - - ।

सोमो लतायां चन्द्रे च वानरे च धनाधिपे ॥

वसुकर्पूरनीरेषु पितृदेवे समीरणे ।

हिमं स्यान्मलयोद्भूते तुषारेऽपि च शीतले^३ ॥

5 होमिर्घृते पावके च होमस्तु हवने मतः ।

क्षमा भूमौ तितिक्षायां स्त्रियां युक्ते नपुंसके ॥

वाच्यवच्छक्तहितयोः क्षामं दुःसमये मतम् ।

क्षमाऽतसीनीलिकयोः क्षेमं स्यात्सम्भरक्षणे ॥

चण्डायां ना शुभे न स्त्री कात्यायन्यां च योषिति ।

10 क्षौममृदे^४ दुक्कलेऽस्त्री क्षौमं वल्कलजांशुके ॥

शाणजेऽतसिजे चापि क्षौमं क्लीब उदीरितम् ॥

॥ इति महतीयम् ॥

॥ अथ महतीयम् ॥

अधमः स्याद्गर्ह्यजने^५ऽप्यवमोऽप्यधमे क्षये ।

अवमः स्यादसहनेऽप्यङ्गहीन उदीरितः ॥

अनुमा स्यादनुमितावप्रमा त्वयथार्थके ।

15 अभ्रमुर्गजयोषायामर्यमा पुंसि भास्करे ॥

१ सने, इति मा. ।

२ सूमीं स्थूणालोहप्रतिमयोरित्यमरः ।

३ एतदर्थे वाच्यलिङ्गः ।

४ सु, इति मा. ।

५ स्यात् क्षयक्षीणयोरिति परे ।

६ क्षमा, इति मा. ।

७ द्वे, इति मा. ।

८ गुह्यजने, इति मा. ।

- अक्रमस्तत्क्रमे प्रोक्तोऽप्यागमः शास्त्र आयातौ ।
 आश्रमो ब्रह्मचर्यादौ वानप्रस्थे वने मठे ॥
 आचामः स्यादाचमितावायामो दैर्घ्यं उच्यते ।
 आरामः स्यादुपवनेऽथ क्षामं मेदुरोऽन्यवत् ? ॥
 5 उत्तमा दुग्धिकायां स्यादुत्कृष्टेऽपि च वाच्यवत् ।
 उद्गमः स्यात्तथोत्पत्तावुत्तमः श्रेष्ठभागिनि ॥
 उद्यमः स्यात्समुद्योगेऽप्युपमोपमितौ मता ।
 उद्दामो बन्धरहिते स्वतन्त्रे च प्रचेतसि^१ ॥
 कलमो लेखिनीचोरशलिलाक्षारसेषु च^२ ।
 10 कलमः स्यात्तु सङ्ख्यानं श्यामिकायां तु कालिमा ॥
 कुसुमं स्त्रीरजोनेत्ररोगयोः फलपुष्पयोः ।
 क्वचिमं रचिते प्रोक्तं सिल्हके लवणान्तरे ॥
 गृहाश्मा गदितः शब्दवेदिभिर्गृहकच्छपे ।
 गोलोमी श्वेतदूर्वायां षड्गन्धावारयोषितोः ॥
 15 गोधूमो नागरङ्गे स्यादोषधिब्रौहिभेदयोः ।
 गौतमस्तु मुनौ शाक्ये रोचन्यम्बिकयोः स्त्रियाम् ॥
 नदीभेदेऽपि, तलिमं विताने कुट्टिमेऽपि च ।
 चन्द्रहासे च तल्पे च दाडिमः करकैलयोः ॥
 निष्क्रमो बुद्धिसम्पत्तौ निर्गमे दुष्कुले तथा ।
 20 निगमो वाणिजे पुर्यां कटे वेदे वणिक्पथे ॥

१ पृषनो, इति मा. ।

२ एतदग्रे, उलमः स्यादजगरे, इति मा. एकपादः ।

३ करेषु चेति मा. ।

१कुलीरस्य प्रसूत्यां तु निगमा इति योषिति ।
नियमो मन्त्रणायां च प्रतिज्ञानिश्चये व्रते २ ॥

नैगमः स्यादुपनिषद्वणिजोर्नागरेऽपि च ।
परमं स्यादनुज्ञायामव्ययं परमं परे ॥

5 प्रथमस्तु प्रधाने स्यादादावपि च वाच्यवत् ।
पञ्चमो रागभेदे स्यात्पञ्चानां पूरणेऽपि च ॥
पञ्चमी स्वरभेदेऽपि पाण्डवानां च योषिति ।
प्रतिमा गजदन्तस्य बन्धे ३चानुवृत्तावपि ॥

प्रक्रमः स्यान्नरश्रेष्ठे गोत्रेऽपि प्रक्रमः पुनः ।
10 क्रमा ४वसरयोरुक्तो भूतात्मा चात्मदेहयोः ॥
मध्यमो मध्यगेऽपि स्यात्स्वरभेदे च कथ्यते ।
मध्यदेशेऽवलम्बे तु न स्त्रियामिति तद्विदः ॥
राकादृष्टरजोनार्योः कर्णिकाऽङ्गुलिभेदयोः ।
अक्षरे छन्दसि तथा ललामं लाञ्छने ध्वजे ॥

15 ललामः स्यात्प्रभावेऽश्वे शृङ्गे भूषाप्रधानयोः ।
अपि स्याद्बालधौ पुण्ड्रे व्यायामः पौरुषे श्रमे ॥
विषमे ५ दुर्गसञ्चारे विभ्रमो भ्रान्तिहावयोः ६ ।
विद्रुमो ७रत्नदृष्टेऽपि प्रवालेऽपि पुमानयम् ॥

इदं “मध्यदेशेऽवलम्बे तु न स्त्रियामिति तद्विदः” इत्यनन्तरमासीत् ।

२ तते, इति मा. ।

३ ना, इति मा. ।

४ वसरणे, इति मा. ।

५ वयामो, इति मा. ।

६ चारयोरिति मा. ।

७ रत्न, इति मा. ।

विलोमस्तु प्रतीपेऽपि वरुणे शुनि पन्नगे ।
 'आमलक्यां विलोमी' च विलोमं 'चारघट्टके ॥

विक्रमः क्रान्तिमात्रे स्यादपि स्याच्छक्तिसम्पदि ।
 सङ्क्रमः क्रमणे सम्यग्वारिसञ्चारयन्त्रके ॥

- 5 सम्भ्रमः^४ साध्वसे वेगे तथा स्यादादरे भये ।
 सत्तमः^५ स्यात्पूज्यतमे साधीयस्युत्तमे त्रिषु ॥
 सरमा कुरुरीदेवशुन्योः स्याद्राक्षसीभिदि ।
 सुषमाऽत्यन्तशोभायां स्त्री चारौ च समे त्रिषु ॥
 सुषीमः शिशिरे चारौ त्रिषु ना पन्नगान्तरे ।
 10 सुकर्मा तु पुमान्योगभेदे स्याद्देवशिल्पिनि ॥

॥ इति मत्वतीयम् ॥

॥ अथ मचतुर्थम् ॥

अभ्यागमो विरोधाजिघाताभ्युद्गमनान्तरे ।
 अनूपमा सुप्रतीकयोषायां सुन्दरेऽन्यवत् ॥
 उपक्रमस्त्वपधायां ज्ञात्वाऽऽरम्भे च विक्रमे ।
 चिकित्सायामुपगमः स्वीकारेऽन्तिकसर्पणे ॥

१ आस, इति मा. ।

२ लोममिति मा. ।

३ चारु, इति मा. ।

४ रेयन्त्रके, इति मा. ।

५ म्यन्नः, इति मा. ।

६ रामः, इति मा. ।

कारन्धमौ कांस्यकारे धातुवादरतेऽपि च ।
 सितोत्पले^१ गन्धसोममित्याहुः शाब्दिका जनाः ॥
 जलगुल्मो जलावर्ते कच्छपे जलचत्वरे^२ ।
 दण्डयामस्तु कौनाशे दिवसे कुम्भसम्भवे ॥

- 5 झवङ्गमस्तु मण्डूके तथा शाखामृगेऽपि च ।
 पराक्रमस्तु सामर्थ्योद्योगयोर्विक्रमेऽपि च ॥
 महापद्मस्तु नागे स्यान्निधौ सङ्ख्यानन्तरेऽपि च ।
 यातयामं तु जीर्णे स्यात्तथा भुक्तोज्झिते^३ऽपि च ॥
 सार्वभौमस्तु दिङ्मागे^४ऽखिलपृथ्वीपतावपि ।

॥ इति मचतुर्थम् ॥

॥ अथ मपञ्चमम् ॥

- 10 अवन्तिसोमं गदितं धान्याम्बे शब्दवेदिभिः ।
 अभ्युपगमोऽवगमस्वीकारनिकटागमे ॥
 इन्द्राग्निधूम इत्युक्तस्तुहिने तत्त्वविज्जनैः ।
 नक्षत्रनेमिः शौतांशौ रेवत्यां च ध्रुवेऽपि च ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये मान्तवर्गः ॥

१ नोपले, इति मा. ।

२ एतदनन्तरं तरत्समस्तृणामौ स्यादिति पादः । तरत्सलः, इति तु परे ।

३ सिते, इति मा. ।

४ भागे, इति मा. ।

॥ अथ यान्तवर्गः ॥

॥ अथ यैकम् ॥

यः सर्वनामानिलयोर्या श्रियां ज्या तु मातरि ।
मौर्यां धरण्यां निर्दिष्टा द्यु ^१स्याङ्गननाकयोः ॥
द्यौर्व्योम्नि स्वर्गे गदिता शब्दतत्त्वार्थवेदिभिः ॥

॥ इति यैकम् ॥

॥ अथ यद्वितीयम् ॥

अयः शुभावहविधावयो लोहे नपुंसकम् ।

5 अर्थ्यः ^२शिलाजतुन्यार्थ्यः ^३बुधे न्यार्थ्ये ^४तु वाच्यवत् ॥

अर्थ्यः स्यादर्धसंयुक्तेऽप्यर्थनीयेऽपि वाच्यवत् ।

अन्त्योऽधमे पुल्लिङ्गे च मुस्तायां च निगद्यते ॥

अर्थ्यमर्धस्य योग्ये स्यादर्धार्थ्येऽपि च वाच्यवत् ।

अन्यः स्यादितरस्मिंस्तु वाच्यवन्ना तु वैरिणि ^५ ॥

10 आयस्त्वलब्धयोगे स्यादार्थस्तु स्वामिवैश्ययोः ।

आद्यस्तु प्रथमे मुखे स्यादाज्यं ^६तिलसर्पिषोः ॥

आस्यं मुखे च तन्मध्ये स्यादाप्यं ^७जलजेऽम्भये ।

आख्याऽ^८भिधाने योषायामाढ्यो धनवति चिषु ॥

१ स्याङ्गि, इति मा. ।

२ धर्ममिति मा. ।

३ न्यर्थे, इति मा. ।

४ चाप्ये, इति मा. ।

५ व्यक्ते, इति मा. ।

६ धर्म्येति मा. ।

७ याः, इति मा. ।

८ जल, इति मा. ।

९ खे, इति मा. ।

१० धर्ममिति मा. ।

११ पि, इति मा. ।

- इज्या दानेऽध्वरेऽर्चायां सङ्गे^१चेज्यो गुरौ मतः ।
 इभ्या करेणुशस्त्रक्योः^२ स्त्रियामाढ्ये तु वाच्यवत् ॥
 ईक्ष्योऽवलोकनीये तु वाच्यलिङ्ग उदीरितः ।
 विचार्यधार्ययोरूह्यं कव्यं^३ पिच्ये तु वाच्यवत् ॥
- 5 कन्या कुमार्यां नार्यां च^४ तथा स्यादौषधान्तरे ।
 क्रव्यं^५ तु पलले कण्ठं योग्ये कण्ठपरिष्कृतौ ॥
 कथ्यं^६ तु कथनीये स्यात्प्रभाते कल्यमुच्यते ।
 कश्यं कशार्हे मद्ये च कल्यो वाक्श्रुतिवर्जिते ॥
 सज्जनरीरोगदक्षेषु कल्याणवचनेऽपि च ।
- 10 उपायवचनेऽपि स्यान्निष्ठु मद्ये तु योषिति ॥
 कक्ष्या बृहत्तिकायां स्यात्काच्यां मध्येभवन्धने ।
 °हर्म्यादीनां प्रकोष्ठे च कायस्तु स्यात्कदैवते ॥
 कायं मनुष्यतीर्थेऽपि °मूर्तौ सङ्गुस्वभावयोः ।
 काव्यं ग्रन्थविशेषे स्यात्क्लीवे पुंसि तु भार्गवे ॥
- 15 - - - - - काव्या^७ पूतना बुधैः ।
 काश्यं शरीरशोषेऽपि काम्यं^८ स्यात्कामनाभवे ॥
 काथ्यं कथनयोग्येऽपि कार्यं हेतौ प्रयोजने ।
 कांस्यं वाद्यान्तरे पानपात्रे स्यात्तैजसान्तरे^९ ॥

१ गे, इति मा. ।

२ गन्धक्योरिति मा. ।

३ पै, इति मा. ।

४ कन्यायामिति मा. ।

५ य्यमिति मा. ।

६ कयमिति मा. ।

७ हन्वा, इति मा. ।

८ युतौ सिद्ध, इति मा. पुंसि, इत्यस्यादिः ।

९ ग्यो, इति मा. ।

१० स्यात्कान्यका, इति मा. ।

११ द्वैजयन्तिके, इति मा. ।

कौतूह्यं तु भाषणार्हे स्यात्क्रिया तूपायचेष्टयोः ।

आरम्भे निष्कृतौ पूजासम्प्रधारणकर्मसु ॥

शिक्षाचिकित्साकरणे कुद्यं भित्तौ नपुंसकम् ।

विलेपने कौतुके च कुल्या जीवन्तिकौषधौ ॥

5 पयःप्रणाल्यं नद्यं च कुल्यः स्यात्कुलसम्भवे ।

मान्ये^१ कुलहिते चापि त्रिषु स्याद्वाच्यलिङ्गतः ॥

कुल्यं स्यात्कौकमेऽप्यष्टद्रोणी^२सूर्यामिषेषु च ।

कृत्या क्रियादेवतयोस्त्रिषु विद्विष्टकार्ययोः ॥

क्लेश्यं तु क्लेशनीये स्यात् क्लेशं क्लेदसहे मतम् ।

10 कैश्यं तु केशसम्बद्धे कौष्यं कूपभवे त्रिषु ॥

खाद्यं भक्ष्यविशेषे स्यात्खेद्यं^३ खेदयुते त्रिषु ।

गयः स्यात्पशुराजर्ष्योस्तौर्थभेदे गया मता ॥

गव्यं तु गोहिते ज्यायां रागद्रव्येऽप्यथ स्त्रियाम् ।

गोसमूहे च दुग्धादौ नृलिङ्गो गलितायुधे ? ॥

15 गण्यं^४ तु गणनीये स्याद्गम्यं^५ गमनयोग्यके ।

गर्ह्यं तु निन्दिते गद्यमनिबद्धे वचस्यपि ॥

गार्ग्यः स्यान्मुनिभेदेऽपि गार्ह्यं गृहसमन्विते ।

ग्राम्यं स्त्रीकरणेऽश्लीले ग्राव्यं^६ पाषाणनिर्मिते ॥

गुह्यं रहस्यपस्थेऽव गुह्यः कमठदम्भयोः ।

20 गृह्यं गुदे ग्रन्थभेदे क्लीबं शाखापुरे स्त्रियाम् ॥

१ मनो, इति मा. ।

२ सूर्यामिषेषु इति मा. ।

३ विद्, इति मा. ।

४ यमिति मा. ।

५ काम्यमिति मा. ।

६ गु, इति मा. ।

७ म्यमिति मा. ।

८ गुह्यमिति मा. ।

- गृहासक्तमृगादौ ना चिषु चास्वैरिपक्षयोः ।
 गृह्यं च गृहकृत्यादौ सूत्रभेदे च कौर्तितम् ॥
- गेयं तु गीते गेयः ^१स्याज्ञातव्ये गायने चिषु ।
 गोप्यो दासौसुते पुंसि रक्षणीयेऽभिधेयवत् ॥
- 5 घर्म्यं ^२घर्मसमुद्भूते वाच्यलिङ्गमुदीरितम् ।
 चयं तु चविके क्लीबं वचायां ^३ स्यात्तु योषिति ॥
- चयः समूहे प्राकारे मूलबन्धे समाहृतौ ^४ ।
 चित्यं मृतकचैत्ये स्याच्चित्या मृतचितौ स्त्रियाम् ॥
- चिन्त्यं विचारणीये ^५ स्याच्चेयं चेतुं तथार्हति ।
 10 चैत्यमायतने बुद्धबिम्बे ^६नोद्देशपादपे ॥
- चोद्यं स्यादद्भुते प्रश्ने चोदनार्हे तु वाच्यवत् ।
 छाया स्यादातपाभावे प्रतिबिम्बार्कयोषितोः ॥
- पालनोत्कोचयोद्दीप्ति सच्छोभापङ्क्तिषु स्त्रियाम् ।
 छाद्यमाच्छादनार्हे स्याच्छेद्यं छेदार्ह ईरितम् ॥
- 15 जया जयन्तीतिथिभि ^७त्यथ्योमातत्सखीष्वपि ।
 जयन्ते नाऽग्निमन्थे च विजये च युधिष्ठिरे ॥
- जन्यं हट्टे परीवादे सङ्ग्रामे च नपुंसकम् ।
 जन्या मातृवयस्यायां जन्यः स्याज्जनकेऽपि च ॥

१ स्याद्गौ, इति मा. ।

२ मर्ममिति मा. ।

३ चन्मया, इति मा. ।

४ हितौ, इति मा. ।

५ यामिति मा. ।

६ बिन्दे, इति मा. ।

७ त्यद्ये, इति मा. ।

- त्रिषूत्याद्यजनित्रोश्च^१ नवोढाज्ञातिभृत्ययोः ।
 वरस्निग्धे च जन्युः स्यात्पुंसि प्राण्यग्निधातृषु^२ ॥
 तक्ष्यं तु तक्षणीये स्यात्तर्प्यं तर्पणयोग्यके ।
 तथ्यं यथार्थवचसि तर्क्यमूह्येऽपि च त्रिषु ॥
 5 चयी चिवेद्यां चितये ताक्ष्यं क्लीवे रसाज्जने ।
 ताक्ष्यः^३ स्यादश्वकर्णाख्यदृष्टे रथतुरङ्गयोः ॥
 ताक्ष्यः स्यात्पुंसि गरुडे तथैव गरुडाग्रजे ।
 तार्थं नौकादिसाध्ये स्यात्ताद्यं तु ताडसंस्कृते ॥
 तिष्यस्तु ऋक्षभेदे स्यात्कलौ धात्र्यां तु योषिति ।
 10 तीर्थः स्यादपि तीर्थाह्ने^४ तिथ्यं तिथिसमुद्भवे ॥
 द्रव्यं वित्ते^५ पृथिव्यादौ पित्तले च विलेपने ।
 क्लीवेऽथ भेषजे भव्ये^६ दुविकारे च वाच्यवत् ॥
 दस्युश्चोरेऽप्यरातौ स्यादायः स्यात्कूरभाषणे^७ ।
 विभक्तव्यपितृद्रव्ये तथा हरणदानयोः ॥
 15 दर्वीसंस्थे तु दार्व्यं स्यादाप्यं स्यादापनीयके ।
 दमनीये तु^८ दाम्यं स्यान्नाम्यं स्यान्नमनीयके ॥
 दिव्यं सत्यपरीक्षायां कथितं शब्दवेदिभिः ।
 दिव्यं लवङ्गे धात्र्यां^९ च वल्गौ^{१०} दिवि भवे त्रिषु ॥

१ त्रिषूत्याद्यजनित्रोश्चेति मा. । २ ऋधातृषु, इति मा. ।

३ द्या, इति मा. । ४ तीर्थ्या, इति मा. । ५ चित्ते, इति मा. ।

६ दृग्वि, इति मा. ।

७ क्षाषणे, इति मा. ।

८ दाम्यमिति । घञन्तात्तत्करोतौतिष्ठन्ताद्यदिति भावः, श्वमग्रेऽपि ।

९ न्यामिति मा. ।

१० ह्यौ, इति मा. ।

- दूष्यं तु दूषणीये स्यात्क्लीबं वस्त्रे च तद्गृहे ।
 दूष्यं दूतस्य भावे स्यात्तथा तत्कर्मणि स्मृतम् ॥
 दैत्योऽसुरे सुरायां च दैत्या चण्डौषधावपि ।
 धन्या धात्र्यामलक्योः स्याद्वन्यः पुण्यवति त्रिषु ॥
- 5 धान्यं व्रीहिषु धान्याके धाय्या^१ स्याद् ऋग्विशेषके ।
 धिष्यं स्थानाग्निगेहेषु कथयन्ति मनौषिणः ॥
 स्थिरा चित्तोन्नतिर्या तु तद्वैर्यमिति गद्यते ।
 नयो नीतौ तथा नाव्यं नौतार्ये कथितं बुधैः ॥
 नित्यं तु सततेऽपि स्याच्छाश्वतेऽपि च वाच्यवत् ।
- 10 पथ्या तु स्याद्वरीतक्यां पथ्यं तु स्याद्विते त्रिषु ॥
 पद्यं^२ श्लोके पुमाञ्शूद्रे पद्या स्याद्वर्त्मनि स्त्रियाम् ।
 पाक्यं लवणभेदे स्याद्यवक्षारे पुनः पुमान् ॥
 प्रायो (मरणान?)शने मृत्यौ बाहुल्यतुल्ययोः ।
 प्रियो हृद्ये वाच्यलिङ्गः स्याद्व्यां चौषधे धवे^३ ॥
- 15 पीयु^४र्धूके रवौ काले पुण्यं स्याच्छोभने त्रिषु ।
 क्लीबं धर्मे च सुकृते पुष्य ऋक्षे कलौ युगे ॥
 (मासभेदेऽपि पुष्यः स्या?)त्यूज्यश्च सुरवन्द्ययोः ।
 पेयं पातव्यपयसोः पेया आणाच्छमण्डयोः ॥
 बल्यं प्रधानधातौ स्यात्तथा बलकरे त्रिषु ।
- 20 भयं कुञ्जप्रसूने स्याद्वोरे प्रतिभयेऽपि च ॥

१ धान्या, इति मा. ।

२ न्या, इति मा. ।

३ य्यमिति मा. ।

४ वधे, इति मा. ।

५ पीषु, इति मा. ।

भयं भाविनि योग्ये च शुभे सत्ये च गद्यते ।
 कर्मरङ्गतरो पुंसि स्त्रियां करिकणोमयोः^१ ॥
 क्लौबमस्थिनि^२ भाग्यं तु^३ स्याच्छुभाशुभकर्मणोः ।
 मृत्युः पोष्ये मृतौ मृत्या^४ मयुर्ना किन्नरे मृगे ॥

- 5 मन्था^५ शिरायां ग्रीवाया मन्तुं योग्येऽन्यलिङ्गकम् ।
 मयः शिल्पिनि दैत्यानां करभेऽश्वतरेऽपि च ॥
 मत्स्यो मीनेऽथ पुष्पून्नि देशे, मध्यान्तरेऽधमे ।
 मध्यं न्याय्ये विलम्बेऽपि मन्युः क्रोधे मखेऽपि च ॥
 दैन्ये शोके च माल्यं तु कुसुमेऽपि च तत्सृजि ।
 10 माया तु शाम्बरौबुद्धोर्मायः पीताम्बरेऽसुरे ॥
 मुख्यं प्रधाने गदितं वाच्यवच्छब्दवेदिभिः ।
 मृग्यं मृगस्येदमर्थे^६ गवेष्ट्येऽपि मतं त्रिषु ॥
 मूल्यं तु वेतने वस्त्रे^७ मृत्युर्ना मरणे यमे^८ ।
 मेध्यं शुचौ त्रिषु तथा वचारोचनयोः स्त्रियाम् ॥
 15 मोच्यं^९ तु मोचनीये स्याद्यभ्यं तु यभनार्थके ।
 ययुः पुमानश्वमात्रे^{१०} तथा यज्ञार्थवाजिनि ॥
 याप्यं तु यापनीये स्यान्नित्ये याम्यं तु नारके ।
 याम्याऽवाच्यां भरण्यां च पुंस्यगस्थे च चन्दने ॥

१ योमयोरिति मा. । २ स्तुनि, इति मा. । ३ ना, इति मा. ।

४ त्वो, इति मा. । ५ स्त्रियां स्यादिति मा. । ६ चिन्त्यमेतत् ।

७ रत्ने, इति मा. ।

८ योमयमिति मा. ।

९ अण्ताद्यदिति भावः ।

१० चे, इति मा. ।

- योग्यः प्रवीणयोगार्होपायि^१शक्तेषु वाच्यवत् ।
 क्लीबमृध्यौषधौ पुष्पे ना स्त्र्यभ्यासार्कयोषितोः ॥
- रम्या रात्रौ चम्पके ना मनोज्ञे वाच्यलिङ्गवत् ।
 रथ्या रथौघविशिखावर्तनीचत्वरेषु च ॥
- 5 रथबोढरि रथ्यः स्याद्रूप्यः स्यात्सुन्दरे त्रिषु ।
 रूप्यं स्यादाहतस्वर्णरजते रजतेऽपि च ॥
- रथो वेगे निगदितो राज्यं राजाधिपात्मके ।
 लथो नाशे च संश्लेषे साम्ये तौर्यचिकस्य च ॥
- लक्ष्यं तु लक्षणीये स्यादपदेशशरव्ययोः ।
 10 लास्यं तौर्यचिके नृत्ये लभ्यं लब्धव्ययुक्तयोः ॥
- वन्ध्यस्त्वफलवृक्षादावप्रजायां च योषिति ।
 वर्या पतिंवरायां च वरेण्ये त्रिषु ना स्मरे ॥
- व्रज्या पर्यटनेऽपि स्यात्प्रव्रज्यायामपि स्त्रियाम् ।
 वन्यं त्रिषु वनोद्भूते स्त्री वनाम्बुसमूहयोः ॥
- 15 वाच्यं तु कुत्सिते हीने वचनार्हे तु वाच्यवत् ।
 विन्ध्यः स्यात्पर्वते विन्ध्या लवल्यामपि योषिति ॥
- वीक्ष्यं तु विस्मये दृश्ये पुंसि लासकवाजिनोः ।
 वीर्यं शुक्रे प्रभावे च तेजःसामर्थ्ययोरपि ॥
- वेश्या तु गणिकायां स्याद्वेश्यं वेश्यागृहे मतम् ।
 20 शल्यं शङ्कौ शरे वंशकर्णिकायां^२ च तोमरे ॥

- शल्यश्च श्वाविधि प्रोक्तो मदनद्रुमभूषयोः^१ ।
 शय्या स्याच्छयनीयेऽपि गुम्फनीये च गुम्फने ॥
 शल्यं तु न स्त्रियां शङ्कौ^२ शयः शय्याऽहिपाणिषु ।
 शून्यं तु निभृतेनल्यामन्योभिन्नसमानयोः ? ॥
 5 शौर्यमारभटीशक्तयोः सद्यः शैलान्तरेऽपि च ।
 सोढव्ये त्रिषु च क्लीबमारोग्ये समुदीरितम् ॥
 सङ्घं समिति सङ्घा तु सङ्घानेऽपि निगद्यते ।
 सख्यं तु मैत्र्यां क्लीबे स्यात्सत्यं तु शपथे^३ कृते ॥
 सन्ध्या पितृप्रसूनद्यन्तरयोर्युगसन्धिषु ।
 10 सख्यं वामे प्रतीपे च सायः काण्डादिनान्तयोः ॥
 स्मयो गर्वे मतं स्तन्यं क्षीरे तु स्तनसम्भवे ।
 साध्यो योगान्तरे देवे साधनीये तु वाच्यवत् ॥
 सूर्योऽर्कपर्णे तपने सूर्या भार्यौषधीभिदोः ।
 राकामध्यगते चन्द्रे सूर्य इत्यभिधीयते ॥
 15 स्थेयो विवादपादस्य निर्णेतारि पुरोहिते ।
 सेव्यं क्लीबमुशीरे^४ स्यात्सेवार्हे वाच्यलिङ्गवत् ॥
 सैन्यं क्लीबे बले सेनासमवाये तु वाच्यवत् ।
 सौम्यो ज्ञे ना त्रिष्वनुये^५ मनोज्ञे सोमदैवते ॥

१ शल्यश्च कथितः श्वाविधमदनद्रुमभूषयोरिति मा. ।

२ क्ताविति मा. ।

३ ये, इति मा. ।

४ अस्य तदित्यादिः ।

५ विवाह, इति मा. ।

६ दन्त्यमध्य, इति मा. ।

७ षूक्ष्मे, इति मा. ।

हार्यो विभीतकतरौ हर्तव्ये पुनरन्यवत् ।
हृद्यं मनोज्ञे जवने^१ हृद्भवेऽपि च वाच्यवत् ॥
वशकद्वेदमन्त्रे च हृद्या वृद्धाख्यभेषजे ।
क्षयो रोगान्तरे वेश्मकल्पान्तापचयेऽपि ॥
॥ इति यद्वितीयम् ॥

॥ अथ यद्वितीयम् ॥

- 5 अव्ययो निर्व्यये^२ विष्णावव्ययं शब्दभिद्यपि ।
अभयं स्यादुशीरे तु हरीतक्यभया मता ॥
अभया स्यात्तथा गौर्यां निर्भये त्वन्यलिङ्गकः ।
स्यादगस्त्यः कुम्भयोनौ वङ्गसेनतरावपि ॥
अभिख्या^३ त्वभिधाने स्याच्छोभायां च यशस्यपि ।
10 अवध्यमवधार्ये^४ स्यादनर्थकवचस्यपि ॥
अहल्या त्वप्सरोभेदे गौतमस्य च योषिति ।
अनयो व्यसने दैवाशुभयोश्च^५ विपद्यपि ॥
अत्ययोऽतिक्रमे दण्डे विनाशे दोषकृच्छ्रयोः^६ ।
अश्रीयमश्वसङ्घाते मतमश्वहितेऽन्यवत् ॥
15 अहार्यः पर्वते^७ हर्तुमयोग्येऽपि च वाच्यवत् ।
अधृष्यस्तु प्रगल्भे स्यादधृष्या तटिनीभिदि ॥

१ रणे, इति मा. ।

२ धिष्टेष्ट, इति मा. ।

३ त्वपि, इति मा. ।

४ नि, इति मा. ।

५ त्वयोरिति मा. ।

६ व्या, इति मा. ।

७ ध, इति मा. ।

- अपत्यं सन्ततौ क्लीबममात्यः स्यात्तु मन्त्रिणि ।
 अमात्यमपि चाहुस्तमादित्यो रविदेवयोः ॥
 आम्नायो निगमे चोपदेशे स्यादतिथौ पुनः ।
 आतिथ्यश्चातिथ्यर्थे^१ स्यादातिथ्यं वाच्यलिङ्गकम् ॥
- 5 आशयः स्यादभिप्राये स्थानमात्रे तथाऽऽश्रये^२ ।
 आत्रेयौ स्यात्पुष्पवत्यां नदीभेदे मुनौ तु ना ॥
 इन्द्रियं तु हृषीके स्यादिन्द्रियं चेतसि स्मृतम् ।
 उपायः स्यादुपगतौ सामादौ च निगद्यते ॥
- 10 ऊर्णायुः क्षणभङ्गे^३ स्यान्मेद्रकम्बलभेषयोः ।
 ऐश्वर्यं त्वणिमादौ स्याद्भाग्ये चैश्वर्यमौरितम् ॥
 औचित्यमुचितत्वे स्यात्सत्येऽप्यौचित्यमौरितम् ।
 कषायो रसभेदे च निर्यासे च विलेपने ॥
 अङ्गरागे च न स्त्री स्यात्सुरभौ लोहितेऽपि च ।
 कालेयः स्याद्वैत्यभेदे कालेयं कालखण्डके ॥
- 15 कार्पण्यं तु मतं दैन्ये कुलायः स्थाननीडयोः ।
 गवयः पशुभेदे स्यात्तथा वानरभिद्यपि ॥
 गाङ्गेयस्तु मतो भीष्मे क्लीवं स्वर्णकशेरुणोः^४ ।
 ग्रैवेयं तु मतं ग्रीवाऽलङ्कारादौ स्ववाच्यवत् ॥
 चक्षुष्यः केतकीवृक्षे पुण्डरीके रसाञ्जने ।
 20 कुलत्थिकासुभगयोः^५ स्त्रियामक्षिहितेऽन्यवत् ॥

१ दर्शे, इति मा. ।

२ थोदरे, इति मा. ।

३ स्थानौच्छ, इति मा. ।

४ सेरुणे, इति मा. ।

५ चक्षुष्यभि, इति मा. ।

- चाम्पेयश्चम्पके स्वर्णे किञ्जल्के नागकेसरे ।
जघन्यं चरमे क्लीवं मेहने गर्हितेऽपि च ॥
जटायुर्गुगुले पुंसि सम्पाते च कनीयसि ।
जरायुरपि तत्पक्षिराजे गर्भाशयेऽपि च ॥
- 5 तपस्यः फाल्गुने मासि तपस्या 'नियमस्थितौ ।
देवयुर्धर्मिके स्थातो देवयुर्लोकयाचिके ॥
नादेयौ नागरङ्गे स्याज्जयायां जलवेतसे ।
भूमिजम्वां च तर्कार्यां व्यङ्गुष्ठेऽपि समीक्ष्यते ॥
- 10 निकायो निलये लक्ष्ये संहतानां समुच्चये ।
एकार्थभाजिनि व्यूहे परमात्मनि चेष्यते ॥
निर्दयो निर्दृष्टे क्रूरे नेपथ्यं स्यात्प्रसाधने ।
नेपथ्यं रङ्गभूमौ च नाद्योक्तौ परिकीर्त्यते ॥
प्रणयः प्रेम्णि विस्रम्भे याज्जाप्रसरयोरपि ।
विनये प्रलयो मृत्यौ मूर्च्छाकल्पान्तयोरपि ॥
- 15 प्रत्ययः शपथे रन्ध्रे 'सन्नादिज्ञानयोरपि ।
आचारे प्रथितत्वेऽपि विश्वासाधीनहेतुषु ॥
पर्जन्यः स्यान्मेघशब्दे ध्वनदम्बुदशक्रयोः ।
प्रसव्यं स्याद्वाच्यलिङ्गं प्रतिकूलानुकूलयोः ॥
प्रकीर्यः पूतिकरजे विप्रकीर्णे तु वाच्यवत् ।
20 प्रणायोऽसम्भतेऽपि स्यादभिलाषविवर्जिते ॥

१ तुन्नत, इति मा. ।

२ तायाया काङ्गुष्ठे, इति मा. ।

३ सम्भा, इति मा. ।

४ यो तुषु, इति मा. ।

५ न्यो, इति मा. ।

- पयस्या^१ क्षीरकाकोल्यां पयोहितभवेऽन्यवत् ।
 पयस्या दुग्धिकायां स्यात्स्वर्णक्षीर्यां च कथ्यते ॥
 प्रतीक्ष्यस्तु भवेत्पूज्ये लक्ष्ये ज्येष्ठे च राजनि ।
 पारुष्यो गौर्घृतौ क्लीबे दुर्वाक्यपरुषत्वयोः ॥
 ५ पानीयं तु जले क्लीबं पातव्ये वाच्यलिङ्गवत् ।
 पुलस्त्यो मुनिभेदे स्यात्पौलस्त्यस्तु विभीषणे ॥
 दशग्रीवे कुबेरे च पौलस्त्यः कुम्भकर्णके ।
 वलयः कण्ठरोगे स्यात्क्लीबं स्यात्करभूषणे ॥
 ब्रह्मण्यः स्याद्ब्रह्मसाधुब्रह्मदारुशनैश्चरे ।
 १० ब्राह्मण्यं ब्राह्मणत्वे स्याद्ब्राह्मणानां च संहतौ^२ ॥
 बालेयः स्याद्गर्दभेऽपि मृदौ^३ बालहिते त्रिषु ।
 भुवन्युः पुंसि भानौ स्याच्चन्द्रे^४ च ज्वलनेऽपि च ॥
 भुजिष्ठा गणिकादास्योः, सूत्रहस्तकदासयोः ।
 स्वतन्त्रेऽपि भुजिष्ठ्यः स्यान्मलयः पर्वतान्तरे ॥
 १५ शैलांशे देश आरामे चिष्टतायामपि स्त्रियाम् ।
 मङ्गल्या स्याद्धःपुष्पीमिसीशुक्लवचास्वपि ॥
 चायमाणाऽश्वत्थबिल्वशमीमस्तूरकेष्वपि^५ ।
 रोचनायामथो दग्धि क्लीबं मङ्गलकारिणि ॥
 मृगयुस्तु भवेद्याधे गोमायौ परमेष्ठिनि ।
 २० म्लेच्छास्यं गदितं ताम्रे यथा रक्तमुदुम्बरे ॥

१ पयः स्यादिति मा. । २ गौर्ध, इति मा. । ३ हितौ, इति मा. ।

४ बलि, इति मा. । ५ चण्डे, इति मा. ।

६ पुत्तीति शेषः, चायमाणा तु स्त्रियाम् ।

७ स्त्रियामित्यादिः ।

रहस्यं गोपनीये स्याद्रहस्या स्त्री नदीभिदि ।
लौहित्यः १स्यान्नदभिदि लौहित्यं लोहितत्ववत् २ ॥

वदान्यः स्याच्चाटुशब्दे दानशौण्डेऽपि कीर्तितः ।
व्यवायः सुरतेऽन्तर्धौ ३ पुंसि क्लीबं तु तेजसि ॥

5 वक्तव्यं वचनार्हे स्यात्हीनकुत्सितयोरपि ।
विजयस्तु जये पार्थे विजया च तियौ क्वचित् ॥

विस्मयस्तु रसाश्चर्यमदेषु च तथा पुनः ।
विशल्या चिपुटादन्तौगुडूच्यग्निशिखासु च ४ ॥

विनया ५ तु बलायां स्याच्छिक्षायां प्रणतावपि ।
10 विषयः स्यादिन्द्रियार्थे देशे जनपदेऽपि च ॥

गोचरे च प्रबन्धाद्यो यस्य ज्ञातः स तत्र वै ।
विषयी विषयासक्ते वाच्यवत्क्लीबमिन्द्रिये ६ ॥

पुंसि स्यान्नृपतौ कामदेवे वैषयिके ७ऽपि च ।
श्वश्रूयो देवरे श्याले ८मालूरे मुनिभिद्यपि ॥

15 शालेयः शतपुष्पायां श्लेचे शाल्युद्भवेऽपि च ।
शीर्षण्यस्तु सुकेशे स्यात्तथाक्लीबं तु शीर्षके ॥

शैलेयं सिन्धुलवणे तालपर्यां च शैलजे ।
९शिलातुल्ये च मधुपे संस्थायः सन्निवेशने ॥

१ स्यान्नद, इति मा. । २ तेऽन्यवदिति मा. । ३ तरङ्गौ, इति मा. ।

४ गुडूचीचिपुटादन्तौ विशल्योऽग्नि सुखासु च, इति मा. ।

५ जया, इति मा. । ६ मद्भिषे, इति मा. । ७ मिके, इति मा. ।

८ शाण्डिल्यो, इत्यादिः । ९ शिखा, इति मा. ।

विस्तृतावपि संस्थाने संस्थायः परिपद्यते ।
 सन्नायः^१ समवायेऽपि पृष्ठस्थायिबले पुमान् ॥
 समयः शपथाचारसिद्धान्तेषु तथा धियि ।
 मङ्गते च क्रियाकारे निर्देशे कालभाषयोः ॥

5 'सरण्युर्वारिवाहेऽपि स्यात्तथा पवनेऽपि च ।
 'शक्तौ च योग्यतायां च सामर्थ्यं चाभिधीयते ॥

सौरभ्यमाहुः सौगन्ध्ये चारुत्वे गुणगौरवे ।
 सौकर्यं स्यादनायासे क्रियायां सूकरस्य च ॥

हिरण्यं 'रेतसि द्रव्ये मानभेदेऽक्षयेऽपि च ।
 10 तथाऽकुप्ये शातकुम्भे वराटेऽपि निगद्यते ॥

हृदयं मानसे 'बुक्कोरसोरपि नपुंसकम् ।
 क्षत्रियो बाहुजेऽपि स्यात्तथा भूमौपतावपि ॥

क्षिपण्युः सुरभौ देहे स्त्रेचियं^३ स्त्रेचसम्भवे ।

॥ इति यत्ततीयम् ॥

क

॥ अथ यत्तुर्थम् ॥

'भवेदनुशयो द्वेषे 'पश्चात्तापानुबन्धयोः ।

15 अवश्यायस्तु नौहारेऽप्यभिमानेऽपि कीर्तितः ॥

१ साधुः, प्रज्ञाद्यणि ।

२ शु, इति मा. ।

३ वृक्षा, इति मा. ।

४ अनुश्रुत्यो भवेद्वेषे, इति मा. ।

२ सवन्यू, इति मा. ।

४ चे, इति मा. ।

६ चायमिति मा. ।

८ पश्चा, इति मा. ।

- अन्तशय्या मृतौ भूमिशय्यायां पितृकानने ।
 अपसव्यं वाच्यलिङ्गं दक्षिणप्रतिकूलयोः ॥
 अन्वाहार्यममाश्राद्धे ^१मुखदक्षिणयोरपि ।
 अलिप्रियं वारिजे स्याद्रसाले स्यादलिप्रियः ॥
 5 अमीजयो ! गजारोहेऽभिनयो भावदर्शने ।
 अभिप्रायो मनोवृत्तावभिधेयं तु नामनि ॥
 अविनेयस्तु दुर्वृत्तेऽवजयस्तु पराजये ।
 उपकार्या राजसङ्गन्युपकारोचितेऽन्यवत् ॥
 जलाशयो जलाधारे स्यादुशीरे जलाशयम् ।
 10 तण्डुलीयः शकभेदे विडङ्ग^२तरुताप्ययोः ॥
 तृणशून्यं मल्लिकायां तथा स्यात्केतकीफले ।
 धनञ्जयोऽर्जुने चाग्निनागभिद्देहमारुते ॥
 निरामयस्तु नीरोगे ^३त्रिषु स्यादिडिके पुमान् ।
 परिधायो जलस्थाने परिच्छेदनितम्बयोः ॥
 15 प्रतिश्रयः सभायां स्यादाश्रयेऽपि परिश्रयः ।
 परिसङ्ख्या तु सङ्ख्याने विधावपि निवर्तके ॥
 प्रतिभयं भये घौरे पाञ्चजन्योऽग्निशङ्खयोः ।
 प्रावृड्भवे प्रावृषेण्यं नीपे^४ तु स्यात्पुमानयम् ॥
 पूर्वकायस्तूर्ध्वदेहे गदितः शब्दवेदिभिः ।
 20 पौरुषेयो विक्रमेऽपि विकारे पुरुषस्य च ॥

१ नान्दी, इत्यादिः ।

२ स्तल, इति मा. ।

३ तथा स्यात्पिङ्गके त्रिषु, इति मा. ।

४ नीपे, इति मा. ।

चिषु ना सङ्खवधयोः पुरुषस्य पदान्तरे ।
 फलोदयस्तु लाभे स्यादपि स्वर्गे फलोदयः ॥
 भागधेयं तु भाग्ये स्याद्भागप्रत्यययोरपि ।
 महालयो विहारे स्याद्भाद्रपक्षेऽपरेऽपि च ॥

5 महालयं तीर्थभेदे पुमांस्तु परमात्मनि ।
 महोदयः कान्यकुब्जे ^१चाधिपत्यापवर्गयोः ॥
 महामूल्यं महार्धेऽपि रत्नेऽपि च नपुंसकम् ।
 मार्जारौयोऽङ्गसंशुद्धौ तथा मार्जारसङ्गते ॥

10 मार्जारौयः पुमाञ्शूद्रे बिडाले कायशोधने ।
 रौहिणेयोऽन्यवदत्से ना बुधे च हलायुधे ॥
 विलेशयस्तु भुजगे ^२मूषकेऽपि च कथ्यते ।
 वैनतेयो विष्णुरथेऽप्यरुणेऽपि प्रकीर्तितः ॥
 सम्परायस्तु विपदि समीकोत्तरकालयोः ।
 समाह्वयस्तु पशुभिः खगैर्द्युते ^३ च सङ्गरे ॥

15 समुदायः ^४स्मृतः सङ्घे सङ्गरेऽपि समुज्जमे ।
 समुच्छ्रयस्तु गदितो विरोधोत्सेधयोरपि ॥
^५सुखोदयस्तु चामद्यभेदे पक्षेक्षुजे रसे ।
 स्थूलोच्चयो गण्डशैले गजानां मध्यमे गते ॥
 असाकल्ये वरण्डेऽपि शक्रे हरिहयः स्मृतः ।

20 हिरण्मयः सुरश्रेष्ठे हिरण्यविकृतावपि ॥

॥ इति चतुर्थम् ॥

१ वाधिपत्या, इति मा. । २ मूख, इति मा. । ३ खगे द्यूते, इति मा. ।

४ मूदयः, इति मा. ।

५ सार्धश्लोको माटकायां यपुष्पमेऽभूत् ।

॥ अथ यपञ्चमम् ॥

- अन्तावसायी श्वपचे मुनिभेदे च नापिते ।
 कडङ्गरीयो बसभुगृषादौ परिकीर्तितः ॥
 कालानुसार्यं शैलेये कालीये शिंशपाद्रुमे ।
 'क्षीरतालीयमित्युक्तं दुग्धाम्रक्षीरफेनयोः ॥
 ५ ज्येष्ठामूलीयमिच्छन्ति मासमाषाढपूर्वजम् ।
 अथ प्रवचनीयं तु स्यात्प्रवक्तृप्रवाच्ययोः ॥
 वृषाकपायी श्रीगौरीवरीजीवन्तिकास्वपि ॥

॥ इति यपञ्चमम् ॥

॥ अथ यषष्ठम् ॥

- प्रत्यङ्गमनीयमुपस्थेये धौतांशुकद्वये ।
 विष्वक्सेनप्रिया लक्ष्म्यां वाराह्यामपि गद्यते ॥
 10 हरिणहृदयो भीरौ कथितः शास्त्रपारंगैः ॥

॥ इति यषष्ठम् ॥

॥ अथ यसप्तमम् ॥

तुरगब्रह्मचर्यं तत् स्थभावाद्ब्रह्मचर्यके ॥

॥ इति यसप्तमम् ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये यान्तवर्गः ॥

॥ अथ रान्तवर्गः ॥

॥ अथ रैकम् ॥

रः स्मये जलदे तीक्ष्णो वह्नौ राः स्वर्णवित्तयोः ।

रौर्भूमौ रुर्मये १सूर्ये दुस्तरौ च निगद्यते ॥

चित्तु सङ्ख्याविशेषे स्याद्दृष्टीर्लज्जायां प्रकीर्तिता ।

श्रीर्वेषरचनाशोभाभारतीसरलद्रुमे ॥

5 लक्ष्यां चिर्वर्गसम्पत्तौ वेधोपकरणे मतः ।

सुः सवे २ निर्भरे चापि दुः स्वर्णे कामरूपिणि ॥

॥ इति रैकम् ॥

॥ अथ रद्वितीयम् ॥

अस्मिन्नर्थेऽव्ययं चात्र त्वङ्गिः पादाशयोरपि ।

अत्रिः स्त्री काष्ठकुहाले स्यादचिर्मुनिभिद्यपि ॥

अत्रिः शचौ पुमान् मर्मण्यरुतिभ्यभिधीयते ।

10 अरं शीघ्रे च चक्राङ्गे शीघ्रगे पुनरन्यवत् ॥

अग्रं पुरस्तादुपरि परिमाणे पलस्य च ।

आलम्बने समूहे च प्रान्तेऽपि स्यान्नपुंसकम् ॥

प्रधाने चाधिके चापि प्रथमे वाच्यलिङ्गवत् ।

असमश्रुणि रक्ते स्यादसः स्यात्कचकोणयोः ॥

- अस्त्रं तु करवाले स्याच्चापे प्रहरणेऽपि च ।
 अभ्रं^१ स्यादभ्रके स्वर्णे मेघे च गगनेऽपि च ॥
- अद्रिः शैले द्रुमे चार्केऽप्यारो भौमे शनैश्चरे ।
 आरा चर्मप्रभेदिन्यामारं^२ चक्र उदीरितम् ॥
- 5 आर्द्रा^३ नक्षत्रभेदे स्यादार्द्रं लिङ्ग उदीरितम् ।
 आरुस्तखिशेषे स्यात्तथा कर्कटदंष्ट्रिणोः ॥
- आन्ध्रो^४ नौवृज्जातिभेदेऽप्यान्त्रं त्ववयवान्तरे ।
 अभ्रसम्बन्धिनि त्वाभ्रं^५ चास्रः स्याच्चूतपादपे ॥
- इन्द्रः शक्रादित्यभेदे योगभेदान्तरात्मनोः ।
 10 इन्द्रा फणिज्जके स्त्री स्यादिरा भूवाक्क्षुरासु च ॥
- ईरौ तु करवालिन्यां उग्रो रुद्रे चिषूत्कटे^६ ।
 क्षत्राच्छूद्रासुतेऽप्युग्रः स्याद्वचाक्षुद्रयोः स्त्रियाम् ॥
- उस्रो वृषे च किरणेऽप्युस्राऽर्जुन्युपचिचयोः ।
 १० उरु पीने मतं क्लीबमूरुस्त्ववयवान्तरे ॥
- 15 उग्रः क्रमेलके प्रोक्तश्चैन्द्रिः काकेन्द्रपुत्रयोः^७ ।
 ऐन्द्रौ स्यादिन्द्रसम्बन्धिन्यैन्द्री प्राच्यां दिशि स्मृता ॥
- ओङ्गाः^८ पुम्भूम्नि देशे स्यादोङ्गस्तु तरुभिद्यपि ।
 करो वर्षोपले पाणौ रश्मौ प्रत्यायशुण्डयोः^९ ॥

१. स्त्रिमिति मा. । २. क्रोणे, इति परे । ३. ऋक्षप्र. इति मा. ।

४. धो, इति मा. । ५. नमिति मा. । ६. शूलके, इति मा. ।

७. उरुः स्त्रियामूरु क्लीबे मतस्त्ववयववौतरे इति मा. ।

८. के, इति मा. । ९. औन्द्र, इति मा. । १०. न्वयोरिति मा. ।

- कामं^१ तु वाच्यवत्काम्ये करौ तु स्यान्मतङ्गजे ।
 कद्रुर्मातरि नागानां कद्रुः कनकपिङ्गले ॥
 कर्चौ^२ स्त्री कर्तृकायां स्यात्कारा दूत्यां प्रसेवके ।
 कारो वधे निश्चयेऽत्र बलौ^३ यत्ने यतावपि ॥
- 5 कारस्तु स्वर्णकारे स्यात्तुषाराद्रावपि स्मृतः ।
 कारा तु बन्धनागारे बन्धनेऽपि च योषिति ॥
 कारिः^४ स्त्रियां क्रियायां स्याद्वाच्यलिङ्गस्तु शिल्पिनि ।
 विश्वकर्मणि ना कारुस्त्रिषु कारकशिल्पिनोः ॥
 किरिः किटौ शुके^५ कौरः कुरुर्भक्ते नृपान्तरे ।
 10 देशान्तरेषु पुम्भूम्नि क्रूरः स्यात्कठिनेऽपि च ॥
 नृशंसघोरयोश्चापि कृच्छ्रं कष्टेऽप्यघापहे ।
 क्रोद्ध्री शृगालिकाकृष्णविदारीलाङ्गलीषु च ॥
 खरस्तीक्ष्णे च घर्मे^६ च देवताडेऽथ गर्दभे ।
 खरुर्दर्पे हये शम्भौ खारौ मानप्रभेदके ॥
- 15 खुरः शफे^७ कोलदले गरुत्पविषे विषे ।
 गरी खरायां करणे^८ गात्रमङ्गे कलेवरे ॥
 स्तम्बेरमाग्रजङ्घादिविभागेऽपि समीरितम् ।
 गारा तूपलभेदे स्यान्निरा वाग्देवतागिरोः ॥
 गिरिगीर्णौ गिरियके^९ क्रीडागण्डकशैलयोः ।
 20 नेचामयविशेषे च पूज्ये तु गिरिरन्यवत् ॥

१ इदमत्राप्तासङ्गिकम् ।

२ र, इति मा. ।

३ करिरिति मा. ।

४ सुके, इति मा. ।

५ कोक, इति मा. ।

६ लौबमिति शेषः ।

७ र्यत्ने, इति मा. ।

- गुरुर्निषेकादिकरे पित्रादौ गौष्पतावपि ।
 वाच्यलिङ्गं त्वलघुनि तथा महति दुर्जरे ॥
- गुन्द्रस्तेजनकद्रव्ये ^१मुस्तायामपि योषिति ।
 गृध्रस्तु पक्षिभेदे स्याल्लुब्धकेऽपि च वाच्यवत् ॥
- 5 गोचं नाम्नि^२ कुले गोचः शैले गोचा गवि^३ क्षितौ ।
 सम्भावनीयबोधे च ^४काननच्छत्रवर्त्मसु^५ ॥
- गौरश्चन्द्रेऽरुणे पीते श्वेते शुद्धे च सर्षपे ।
 पुंसि क्लीवे च कथितो गौरः पङ्कजकेसरे ॥
- गौरौ त्वसञ्जातरजःकन्याशङ्करयोषितोः ।
 10 रोचनीरजनीपिङ्गाप्रियङ्गुवसुधासु च ॥
- आपगाया विशेषेऽपि तथा वरुणयोषिति ।
 घसस्तु दिवसे हिंसे घोरो भीमे भयानके^६ ॥
- चरोऽक्षद्यूतभेदे स्याद्भौमे चारे चसे चले^७ ।
 चन्द्रः ^८कर्पूरकाम्पिलसुधांशुस्वर्णवारिषु ॥
- 15 चक्रः कोके पुमान्क्लीवं राष्ट्रे च वज्रसैन्ययोः ।
 दम्भान्तरे कुलालोपकरणे वारिजास्त्रयोः ॥
- चक्री तैलिकभित्कोककुलालाजाहिस्तूचके ।
 चरुहव्येऽन्नभाण्डे च चर्मौ भूर्जतरौ पुमान् ॥
- चर्मौ ^९फलकहस्ते च तथा पर्णायतेऽपि च ।
 20 चारः पिथालवृक्षे स्यान्नतौ बन्धापसर्पयोः ॥

१ गुन्द्रा ।

२ सि, इति मा. ।

३ गथे, इति मेदिनी ।

४ केत, इति मा. ।

५ क्लीबमिति शेषः ।

६ हरेऽपि चेत्यन्यत्र ।

७ द्रुसेचने, इति मा. ।

८ कदरिक्कम्पि, इति मा. ।

९ छिट, इति मा. ।

चारुस्तु गौष्पतौ पुंसि शोभने त्वभिधेयवत् ।
 चीरं तु गोस्तने वस्त्रे चूडायां सीसकेऽपि च ॥
 चीरी 'कच्छाटिकाभिल्यो रेखालेखनभेदयोः ।
 चिचोऽग्निपादपे चिचमद्भुते शबलेऽपि च ॥

- 5 चिचाऽऽखुपर्णैर्गोडुम्बासुभद्रादन्तिकासु च ।
 मायायां सर्पनक्षत्रनदीभेदेषु च स्त्रियाम् ॥
 तिलकालेख्ययोः^१ क्लीवं चुक्रं^२ दृष्टाम्बुके मतम् ।
 चौरः पाटच्चरेऽपि स्याच्चौरपुष्पौषधावपि ॥
 छत्रा मधुरिकायां स्त्री छत्रमातपवारणे ।
 10 छत्रा मिसावतिच्छत्रे कुस्तुम्बुरु^३शिलीन्ध्रयोः ॥
 छत्री महौषतौ पुंसि छिद्रं दूषणरन्ध्रयोः ।
 छात्रः शिष्ये निगदितो राक्षस्यापलिते जरा ॥
 ज्वरस्तु परितापे स्याद्रुग्भेदेऽपि मतो ज्वरः ।
 जारी स्त्रियामौषधे स्याज्जारस्त्रपपतौ^४ मतः ॥
 15 जीरस्तु जरणे^५ खड्गे भरस्तु जलनिर्गमे ।
 भारौ भृङ्गारके प्रोक्ता टारो 'लङ्गतुरङ्गयोः ॥
 तरस्तु तरणे पुंसि 'कृशानौ पेटके तरौ ।
 तन्त्रं प्रधाने सिद्धान्ते कुटुम्बपरिपोषणे ॥
 त्रौषधे तन्तुवाये च शास्त्रभेदे परिच्छदे ।
 20 अतिशाखान्तरे हेतावुभयार्थप्रयोजके ॥

१ "कच्छोटिवाप्ति" इति मा. ।

२ लिक्कयोरिति मा. ।

३ ल्कमिति मा. ।

४ वरी, इति मा. ।

५ मतौ, इति मा. ।

६ वने, इति मा. ।

७ नग, इति मा. ।

८ द, इति मा. ।

- इति कर्तव्यतायां च तन्त्री वीणागुणे स्त्रियाम् ।
 अमृतादेहसिरयोस्तन्त्री स्याच्छास्त्रवेदिनि ॥
 तन्त्री स्त्रियां प्रमीलायां तस्मिन्नर्थे तु तच्च च ।
 तारो मुक्ताविशुद्धौ स्यात्तारके^१ शुद्धमौक्तिके ॥
- 5 ना नक्षत्रेऽक्षिमध्ये च तारं रूप्ये नपुंसकम् ।
 स्त्री बुद्धदेवताभेदे वालिगीष्पतिभार्ययोः ॥
 तारः स्यादुच्चशब्देऽपि ताम्रं^२ शुल्केऽरुणेऽपि च ।
 तीव्रा तु कटुरोहिण्यां राजिकागण्डदूर्वयोः ॥
 चिष्टत्युष्णे नितान्तेऽपि कटौ तीरं तु रोधसि ।
 10 पुंसि चपुणि तोचं तु^३ प्राजने वेणुकेऽपि च ॥
 दसः खरेऽश्विनौसूनौ दरो गर्ते च साध्वसे ।
 दरी तु कन्दरायां स्त्री मनागर्थे दराऽव्ययम् ॥
 दंष्ट्री किटावहौ व्याघ्रे^४ दम्भं क्लीवे कृशे मतम् ।
 दारा भूमि च भार्यायां केचिदाहुः स्त्रियामपि ॥
- 15 अथ पुंस्यपि दाराः स्याद्वाचं^५ लवनसाधने ।
 दारुः स्यात्पित्तले काष्ठे देवदारौ नपुंसकम् ॥
 द्वारं निर्गमनेऽपि स्यादभ्युपाये धरो गिरौ ।
 कार्पासतूलके कूर्मराजे वस्वन्तरेऽपि च ॥
 दूरं त्वसन्निधौ दोरः सूत्रे चापि प्रकीर्तितः ।
 20 धरा पृथिव्यां गदिता स्त्री गर्भाशयमेदसोः ॥

१ तारके, इति मा. । २ दमिति मा. । ३ तोद, इति मा. ।

४ चहो व्याघ्रे, इति मा. । ५ वल, इति मा. ।

- धात्री धरामलक्योः ^१स्याद्वात्री माचुपमातृषु ।
 १ धारा सैन्याग्रदेशे च तुरङ्गगतिपञ्चके ॥
 घटादिच्छिद्रसन्तत्योः प्रपाते स्याद्वस्य च ।
 खङ्गादेर्निशिते देशे धारा ^२ग्रावान्तरेऽपि च ॥
 5 धीरः स्वैरे बुधे धैर्यान्विते क्लीबं तु कुङ्कुमे ।
 धोचं नृपरिधानीये नरोऽजे ^३मनुजेऽर्जुने ॥
 क्लीबं तु रामकर्पूरे नक्रं ^४नासाग्रदारुणोः ।
 नक्रः कुम्भीरके पुंसि ^५नारस्तर्णकनीरयोः ॥
 नध्री तु स्याद्वरचायां नारं ^६स्यान्नरसंहतौ ।
 10 निद्रा स्वापे च संवेशे नीरं तु सलिले मतम् ॥
 नीध्रं नेमौ ^७वलीके च रेवतीभे च कानने ।
 नेचं मथिगुणे वस्त्रभेदे मूले तरोरपि ॥
 रथे चक्षुषि नद्यां च नेची नाद्यां ^{१०}च योषिति ।
 परः श्रेष्ठारिदूरान्योत्तरे ^{११}क्लीबं तु केवले ॥
 15 पचं स्याद्वाहने पर्णे पक्षे च शरपक्षिणोः ।
 पारं परतटे यात्रामात्रे स्याद्राजनं त्रिणि ! ॥
 प्रान्तेऽस्त्रियां ^{१२}नदीभेदे ^{१३}पारी पूरेऽन्वगद्यते ।
 दन्तिनः पादबन्धे च कर्कर्यां च ^{१४}सुवादिके ॥

१ स्याद्धरा, इति मा. ।

२ सैन्यस्याग्रप्रदेशे, इति मा. ।

३ ग्रामा, इति मा. ।

४ मर्जुने, इति मा. ।

५ भक्तमिति मा. ।

६ तथाप, इति मा. ।

७ पारमिति मा. ।

८ निद्रा शुभौ च सङ्कोचे, इति मा. ।

९ न, इति मा. ।

१० रथनाभ्यामिति मा. । ११ रसे, इति मा. ।

१२ वारि, इति मा. ।

१३ पारा, इत्यादिः ।

१४ पात्रमित्यादिः ।

- तीरद्वयान्तरे योग्ये, पुरुः प्राज्येऽभिधेयवत् ।
 भूपभेदे परागे च देवलोके च पुंस्ययम् ॥
 पुरं गृहोपरिगृहे शरीरे च नपुंसकम् ।
 तथा पाटलिपुत्रेऽपि गेहमात्रे पुरं विदुः ॥
- 5 पुष्पादीनां दलावृत्तौ गुग्गुलौ ना न ना पुरि ।
 पुण्ड्रोऽतिमुक्तके चित्रे कर्मौ दैत्येक्षुभेदयोः ॥
 पुंभृन्नि देशभेदे स्यात्पुण्डरीके नपुंसकम् ।
 पूरो जलसमूहेऽपि व्रणसंशुद्धिखाद्ययोः ॥
 पोचं वज्रे^१ मुखाग्रे च सूकरस्य हलस्य च ।
 10 पौरं त्रिषु पुरोद्भूते कर्तृणे तु नपुंसकम् ॥
 वधुस्तु गरुडे^२ वह्नौ नकुले च महेश्वरे ।
 पिङ्गले वाच्यलिङ्गः स्याज्जम्बूके फेरुच्यते ॥
 भस्त्रा तु चर्मपेश्यां स्याद्भरोऽतिशयभारयोः ।
 भरुः स्वर्णे हरे पुंसि भद्रस्तु वृषभे शिवे ॥
- 15 खञ्जरीटे कदम्बे च भद्र इत्यभिधीयते ।
 करिभेदे, तथा क्लीबं मतं मङ्गलमुत्तयोः ॥
 काञ्चने च स्त्रियां ^३रास्त्राकृष्णाव्योमनदीषु च ।
 तिथिभेदे प्रसारिण्यां ^४कट्फलाऽनन्तयोरपि ॥
 त्रिषु श्रेष्ठे तथा साधौ न पुंसि करणान्तरे ।
 20 भारः स्याद्वीवधे विष्णौ पत्नानां द्विसहस्रके ॥

१ वस्त्रे, इति मा. ।

२ गरुडध्वजे, इत्यपरे ।

३ नाष्ठा, इति मा. ।

४ कल्प, इति मा. ।

भाद्रस्तु मासभेदे स्याद्भाद्रं तत्प्रभवे मतम् ।
 भौरुगार्ते च योषायां वरयोषिति च स्त्रियाम् ॥
 भूरिर्ना वासुदेवेऽपि हरेऽपि परमेष्ठिनि ।
 क्लीबं सुवर्णं प्राज्ये तु वाच्यलिङ्गमुदीरितम् ॥

5 भेरौ वाद्यप्रभेदे स्याद्भौमस्वर्णमयेऽखिले ।
 मन्त्रस्तु गुह्यवादे स्याद्देवादीनां च साधने ॥
 वेदभागविशेषे च मन्त्रौ तद्वि(द)मात्यके ।
 मन्द्रः स्वरविशेषेऽपि माद्री ^१पाण्डोश्च योषिति ॥

मात्रा कर्णविभूषायां माने वित्ते परिच्छेदे ।
 10 अक्षरावयवे स्वल्पे क्लीबं कात्स्न्ये ^२ऽवधारणे ॥
 मारः स्मरे मृतौ ^३ विघ्ने मारौ देव्यां जनक्षये ।
 मारिः स्त्री ^४ मारणे वर्षे ^५ मित्रं सख्यौ च भेषजे ॥

लग्नाच्चतुर्थराशौ च पुंसि सूर्ये प्रकीर्तितः ।
 मुरा गन्धौषधौ मूत्रं मलभेदे निगद्यते ॥

15 मेरुः सुराद्रौ मेढ्रं तु शेफसि क्लीबमौरितम् ।
 मैत्रं तु जातकृत्ये स्यान्मित्रसम्बन्धवत्यपि ॥
 यस्मिन्नर्थे तु यचेति यन्त्रं तु स्यान्नियन्त्रणे ।
 देवतायतने चापि तथा युद्धादिसाधने ॥
 याचोत्सवे च गमने यात्रा स्याद्यापनेऽपि च ।

20 योक्त्रं तु रज्जुभेदे स्यात्तथैवावयवान्तरे ॥

१ प, इति मा. ।

२ च, इति मा. ।

३ मृत्याविति परे ।

४ रौ च, इति मा. ।

५ मित्रः सूर्ये च दानवे । गन्धद्रव्येऽस्त्रियां क्लीबे मतं सुहृदि सद्गुणे, इति मा. ।

- रन्ध्रं 'स्याद्दूषणे छिद्रे राष्ट्रौ स्यादौषधेऽप्यथ ।
 राष्ट्रस्त्वपद्रवे क्लीबं तथा स्यादुपवर्तने ॥
- रात्रिर्हरिद्रायामिन्यो रुरुर्देत्ये 'मृगेऽपि च ।
 रुद्रस्त्वग्रे महादेवे रेचं^३ क्लीबे तु रेतसि ॥
- ५ पौयूषे पटवासेऽपि सूतके परिकीर्तितम् ।
 रौद्रो रसान्तरे रौद्रमुग्रे रुद्रोद्भवेऽपि च ॥
- रौद्री चण्ड्यामपि स्थाता लोभ्रं स्यादौषधान्तरे ।
 वरो जामातरि वृते देवतादेरभीप्सिते ॥
- षिङ्गे^४ पुंसि चिषु श्रेष्ठे कुङ्कुमे तु नपुंसकम् ।
 १० वरौ प्रोक्ता शतावर्यां वरा तु स्यात्फलचिके ॥
- मनागिष्टे वरं क्लीबे केचिदाहुस्तदव्ययम् ।
 वक्रः शनैश्चरे पुंसि पुटभेदे नपुंसकम् ॥
- चिषु क्रूरे च कुटिले वज्रो योगान्तरे तथा ।
 वज्रः कृष्णस्य दायादे वज्रं धात्र्यां च वालके ॥
- १५ वज्रा गुडूच्यां कुलिशे मतं क्लीबे च पुंसि च ।
 वज्री महेन्द्रे पुंसि स्यात्कुह्यां वज्री मता स्त्रियाम् ॥
- 'वज्रोऽस्त्री हीरके वध्रं क्लीबे चपुवरचयोः ।
 वप्रः सानौ पुमानस्त्री रेणौ श्लेचे चये तटे^५ ॥
- वक्त्रं मुखे वृत्तभेदे व्यग्रो व्यासक्त आकुले ।
 २० वध्री प्रोक्ता वरचायां वासो ना दिवसे मतः ॥

१ स्याद्, इति मा. । २ मृते, इति मा. । ३ रेवमिति मा. ।

४ खिङ्गे, इति मा. । ५ हीरकेऽपि न वेद्यस्त्री, इति मा. ।

६ वेणुक्षेत्रे च पेटके, इति मा. ।

- वासं तु मन्दिरे क्लीबं तथैव च चतुष्पथे ।
 व्याघ्रः स्यादपि शार्दूले रक्तैरण्डे करञ्जके ॥
- व्याघ्रः पराक्रमयुते^१ कण्टकार्यां तु योषिति ।
 व्याघ्रं व्याघ्रनखे क्लीबं वारी स्याज्जबन्धने ॥
- 5 वारः सूर्यादिदिवसे वृन्दावसरयोः क्षणे ।
 द्वारे हरे कुञ्जदृष्टे वारं स्याद्दालकेऽम्बुनि ॥
 वीरो रसविशेषे स्याद्वीरः शूरे निगद्यते ।
 स्त्री सुराक्षीरकाकोलीतामलकेलवालुके ॥
- 10 पतिपुत्रवतीरम्भा^२विदारीदुग्धिकासु च ।
 मलपूक्षीरविदार्योः क्लीबं शृङ्गां^३ नलेऽपि च ॥
 वीध्रं तु विमले प्रोक्तं विग्रः स्याज्जतनासिके ।
 वृचो रिपौ^४ घने ध्वान्ते शैलभेदे च दानवे ॥
- वेरं कलेवरे नेत्रे वार्ताकौ कुङ्कुमेऽपि च ।
 वैरं विरोधे वैरी तु पुमांस्तद्वति कीर्तितः ॥
- 15 वोङ्गी स्त्री^५ पणपादे ना गोनसाहौ भूपान्तरे ।
 शरस्तु तेजने बाणे दध्यग्रे ना शरं जले ॥
 शस्त्रं लोहास्त्रयोः क्लीबं छुरिकायां तु योषिति ।
 शक्रो महेन्द्रे कुटजे तथैवार्जुनपादपे ॥
- शद्रि^६र्नाऽम्भोधरे जिष्णौ शरुर्ना कोपवज्रयोः ।
 20 शरुश्च यूपशकले श्वश्रूश्च पतिमातरि ॥

१ गौणोऽर्थः ।

२ गम्भारीत्यन्यत्र ।

३ नते, इति मा. ।

४ रौ च, इति मा. ।

५ पल, इति मा. ।

६ चि, इति मा. ।

- शारिर्नाऽक्षोपकरणे स्त्रियां शकुनिकान्तरे ।
 युद्धार्थगजपर्याणे व्यवहारान्तरेऽपि च ॥
 शारस्तु शबले वाच्यलिङ्गो ना तु समीरणे ।
 अक्षोपकरणे चापि क्लीबं ज्ञानेऽपि वारिणि ॥
- 5 शस्त्रं तु न द्वयोरागमाज्ञयौश्च निगद्यते ।
 शिशुः^१ पुमान् वृक्षभेदे शकमात्रे नपुंसकम् ॥
 शिरः क्लीवे नालिकेरे मस्तकेऽपि निगद्यते ।
 शिरो ना पिप्पलीमूले स्याद्वमन्यां च योषिति ॥
 उशीरे चापि चक्राङ्गे शीघ्रं द्रुतगतौ त्रिषु ।
 10 शुक्रो दैत्यगुरौ मासे तथा वैश्वानरेऽपि च ॥
 तथाऽक्षिरुग्भिदि क्लीबं शुक्रं क्लीवे तु रेतसि^२ ।
 शूरो नृपतिभेदेऽपि तथा विक्रान्तयोधिनि ॥
 शुभ्रः शुक्लोद्दीप्तयोः^३ स्यात्तथैव क्लीवमभ्रके ।
 शूद्रौ शूद्रस्य भार्यायां शूद्रा स्याज्जातिमात्रके ॥
- 15 स्वरौ ध्वनौ च खङ्गादे^४स्तथा नासासमीरणे ।
 उदात्तादौ मध्यमादावकारादावपीष्यते ॥
 सरः^५ पुमान्दधिभवे सरं क्लीवे सरस्यपि ।
 त्सरुः पुमान् खङ्गमुष्टौ यूपस्यावयवे स्वरुः^६ ॥
 सचं यागविशेषे स्यात्सची नित्यान्नदातरि ।
 20 सारो बले स्थिरांशे च न्याय्ये^७ मज्जनि शम्बरे ? ॥

१ छः, इति मा. ।

२ शुक्लो क्लीवेतरेतसि, इति मा. ।

३ त्रिष्विति शेषः ।

४ दौ, इति मा. ।

५ सखमिति मा. ।

६ ऽपि च, इति मा. ।

७ त्याज्ये, इति मा. ।

धने वायौ वने सान्द्रं वने^१ चापि घने मृदौ ।
 स्फारस्तु विकटे पुंसि^२ करकादेश्च बुद्धदे ॥
 सिप्रो निदाघसलिले सिप्रा^३ नद्यन्तरे तथा ।
 स्थिरोऽचले शनौ मोक्षे, शालपर्ण्यां^४ स्थिरा भुवि ॥
 5 सीरो^५ र्कहलयोः पुंसि स्फिरं भूरिणि^६ स्फारवत् ।
 सिराऽपि कण्डरायां स्यात्सुरा चषकमद्ययोः ॥
 सुरः स्यात्त्रिदशे^७ स्तूचं ह्रीवे तन्तुव्यवस्थयोः ।
 शास्त्रादिस्तूचनाग्रन्ये स्तरः प्रोक्तो विवस्वति ॥
 स्वच्छन्दमन्दयोः स्वैरो हरिश्चन्द्रार्कवायुषु ।
 10 शुक्रभेकयमाश्वाहिकपिसिंहहरिष्वपि ॥
 अजेशशक्रकिरणपिङ्गलोकान्तरेष्वपि ।
 हरः शिवे तथा हारिः सन्तानद्यूतभङ्गयोः ॥
 पथिकेऽपि पुमान् हारिर्हारौ मुक्तासरे युधि ।
 हिंसा काकादनीमांस्योर्घातके चान्यलिङ्गवत् ॥
 15 हीरा^८ पिपीलिकालक्ष्योर्हीरः^९ शङ्करवज्रयोः ।
 हीरा^{१०} तु लम्बे राश्यर्धे रेखाशास्त्रभिदोरपि ॥
 क्षरस्तु द्रवमात्रे स्यात्क्षारः स्यान्नेषजान्तरे ।
 क्षीरं दुग्धेऽपि पयसि क्षीरौ त्वन्नान्तरे मतः ॥

१ बले, इति मा. ।

२ स्फार, इति मा. ।

३ कनकादेरिति मेदिनी ।

४ नद्यां तथान्तरे इति मा. ।

५ र्गमिति मा. ।

६ सरो, इति मा. ।

७ स्फार, इति मा. ।

८ नो, इति मा. ।

९ पिप्प, इति मा. ।

१० हरिः, इति मा. ।

११ लोहा, इति मा. ।

१२ रद्ध, इति मा. ।

क्षीरौ वटादिवृक्षे स्यात्क्षुरो वपनसाधने ।
 क्षुद्रस्तु कपणे दुष्टे क्षुद्रा स्यान्मधुमक्षिका ॥
 क्षेत्रं सिद्धादिसंस्थाने क्लीबं क्षौरं तु मुण्डने ।
 क्षौद्रं^१ मधुविशेषे स्यान्मधुमात्रेऽपि गद्यते ॥

॥ इति रत्नतृतीयम् ॥

॥ अथ रत्नतृतीयम् ॥

- 5 अक्षरौ वारिधारायामक्षरं ब्रह्मवर्णयोः ।
 अक्षरं नाशश्च न्ये स्यादक्षरः शङ्करे^२ स्मृतः ॥
 अदमं बहुले क्लीबमदूरं निकटस्थिते ।
 अधरस्तु पुमानोष्ठे हीनेऽनूर्ध्वे च वाच्यवत् ॥
 अध्वरः सावधाने स्याद्वसुभेदे तथा क्रतौ ।
 10 अधीरश्चञ्चलमतावधीरा योषितोदिता ॥
 अधीरा विद्युति मतावङ्गारं क्लीबमुल्मुके ।
 अङ्गारो भूमिजगृहेऽप्यथोग्रं मुसले मतम् ॥
 अयोग्रस्तु हले पुंसि स्यादपि प्रासकुन्तयोः ।
 अवीराऽपतिपुत्रायां सत्त्वहीने तु वाच्यवत् ॥
 15 अमरस्त्रिदशेऽप्यस्थिसंहारे कुलिशद्रुमे ।
 स्त्री गुडूच्यमरावत्योः स्थूणादूर्वाजरायुषु ॥

१ रं, इति मा. ।

२ रो ऋत्विजि, इति मा. ।

३ दूर्वाभिरावती स्थूणा गुडूच्यमरायुषु, इति मा. ।

- अपरं त्वितरार्थे स्यात्पश्चाद्भावे च दन्तिनः ।
 अर्वाचीनेऽपरं प्राहुर्जरायौ चापरा मता ॥
 अन्तरं तु परीधाने भेदे रन्ध्रावकाशयोः ।
 आत्मान्तर्धिविनात्मीयबहिर्मध्यावधिष्वपि ॥
- 5 अवरं चरमेऽपि स्याद्भवान्यामवरा मता ।
 गजान्त्यजङ्घादेशे चाप्यवरं क्लीबमौरितम् ॥
 अम्बरं वाससि व्योम्नि कर्पासे च सुगन्धके ।
 अङ्कुरो ^१लोम्नि पानीये रुधिरेऽभिनवोज्ज्वलि ॥
 अजिरं प्राङ्गणे वाते विषये दर्दुरे तनौ ^२ ।
 10 अशिरो भास्करे वीतिहोत्रे स्याद्राक्षसान्तरे ॥
 अण्डौरः पुरुषे शक्तेऽररं ^३ छदकपाटयोः ।
 अररस्तु पुमान्तोमेऽप्यगारं मन्दिरे मतम् ॥
 अध्वरस्तु मतो यज्ञेऽप्यनूरुः स्वर्यसारयौ ।
 अमचमपि पात्रे स्यादमित्रं वैरिणि स्मृतम् ॥
- 15 अगुरु स्यात्तु लघुनि शिंशपायां च जोङ्गके ।
 असारं स्यात्तु निःसारे ^४त्वसरुर्दृक्षभिद्यपि ॥
 असुरा रजनी ^५राश्वोरसुरो दानवे रवौ ।
 अहेरुः स्त्री शतावर्यामासारः प्रसरे मतः ॥
 आसारो वेगवृष्टौ स्यात्तथैव स्यात्सुहृद्वले ।
 20 आहारः स्यादाहरणे हारे प्रोक्तश्च भोजने ॥

१ व्यो, इति मा. ।

२ ऽग्निले, इति मा. ।

३ वरमिति मा. ।

४ त्वसरुरीरोग, इति मा. ।

५ वास्योद, इति मा. ।

- आसुरी देवताभेदे सिद्धार्येऽपि मता स्त्रियाम् ।
 आशरस्तु स्मृतो वन्हौ तथैव रजनौचरे ॥
 स्यादाशिरस्तु कसर^१ इत्याहुर्बुद्धिशालिनः ।
 आकार इङ्गिताकृत्योराभौरो गोप उच्यते ॥
 5 आकरो निकरे रत्नस्थाने श्रेष्ठे च कथ्यते ।
 आधारश्चाधिकरणेऽप्यालवालेऽन्वधारणे ॥
 आग्नीध्रो ब्रह्मपुरुषे व्याधिते^२ स्यात्तथाऽऽतुरः ।
 आभौरी गोपयोषायामासुरी दितिसन्ततौ ॥
 आतरस्तरपण्ये स्यादितरोऽन्यत्र पामरे ।
 10 ईश्वरी मन्मथे शम्भौ नाऽऽद्ये^३ स्वामिनि वाच्यवत् ॥
 ईश्वरी चेश्वरोढायामीश्वरी वृक्षभिद्यपि ।
 इत्वर्यसत्यां पथिके क्रूरकर्मणि चोच्यते ॥
 उदारो दातृमहतोर्दक्षिणे वाच्यलिङ्गकः ।
 उर्वरा सर्वसस्यान्धभूमौ स्याद्भूमिमाचके ॥
 15 उत्तरा दिग्विशेषे स्यात्तुषायामर्जुनस्य च ।
 विराटतनुजेऽपि^४ स्यादूर्ध्वोदीच्योत्तमेष्वपि^५ ॥
 क्लीवे तु^६ स्यात्प्रतिवाक्येऽथोद्धारश्चोद्धृतावृणे ।
 उपेन्द्रस्तु मतो विष्णावुत्करो^७ यज्ञभूमिदि ॥
 उन्दुरुर्मूषके पुंसि चोषरं क्षारमृद्भुवि ।
 20 उच्चारं स्यादुच्चरणे^८ तथा मलविसर्जने ॥

१ स्यादासरोपकरणे, इति मा. ।

२ षत्वाविले, इति मा. ।

३ नाथे, इति मा. ।

४ पुंसौति शेषः ।

५ त्रिव्रित्ति शेषः ।

६ स्यात्पत्नी, इति मा. ।

७ राशिपुञ्जयोरित्यपरे ।

८ चो, इति मा. ।

उत्तारं स्यादुत्तरणे जठरे तूदरं मतम् ।
 चक्षुरं वारिधारायामृक्षरस्त्वृत्विजि स्मृतः ॥
 एकाग्रं वाच्यलिङ्गं स्यादेकतानेऽप्यनाकुले ।
 ॐकारः प्रणवे चाङ्गीकृतावपि च कीर्तितः ॥

- 5 औशीरं शयने प्राहुर्दण्डेऽपि चामरस्य तु ।
 उशीरजे वाच्यवत्स्यात्कदरो^१ व्याधिभिद्यपि ॥
 क्रकरः^२ क्रकचे दौने करीरेऽद्रेः खगान्तरे ।
 कन्धरः स्याद्धारिवाहे ग्रीवायां कन्धरा मता ॥
 कच्चरं कुत्सिते तक्ने तथा स्यान्मलदूषिते ।
 10 कणेरुः कर्णिकारे च करिणीवेश्ययोः स्त्रियाम् ॥
 कडारः कपिले दासे^३ कबरं लवणाम्बयोः ।
 कवरी केशवेशे स्यादुमायां भेषजान्तरे ॥
 पृथ्वीतुङ्गोश्च कवरी ना रक्षःपापयोरपि ।
 करीरः कलशे वृक्षभेदे वंशाङ्कुरेऽपि च ॥
 15 करीरी चीरिकायां च दन्तमूले च दन्तिनाम् ।
 कर्बुरो^४ राक्षसे पापे क्लीवं हेमाम्भसोरपि ॥
 कर्बुरा^५ कृष्णवृन्तायां शबले वाच्यलिङ्गवत् ।
 कर्परस्तु^६ कपाले स्यात्कटाहे शस्त्रभिद्यपि ॥
 कञ्जारो जठरे^७ सूर्ये विरञ्चौ^८ वारणे मुनौ ।
 20 कटिचं रसनायां स्याच्चर्माङ्गे कटिवाससि ॥

१ रौको, इति मा. । २ करीरः, इति मा. । ३ सासे, इति मा. ।

४ पूरो, इति मा. । ५ पूरा, इति मा. । ६ पूरस्तु, इति मा. ।

७ कञ्जारोजवरे, इति मा. ।

८ ज्ये, इति मा. ।

- कच्छुरा श्रुकशिख्यां च ^१शटौदुःस्पर्शयोरपि ।
 कच्छुरः पुंश्चले कच्छुयुक्ते स्यात्कर्तरौ पुनः ॥
 भवेत्कर्तनकार्यार्हे कशेरुः कन्दभिद्यपि ।
 कर्मारः स्याज्जातिभेदे त्वचिसारे च कीर्त्यते ॥
- 5 कर्करौ भाण्डभेदे ना दर्पणे कठिने चिषु ।
 कन्दरस्त्वङ्कुशे पुंसि गुहायां च नपुंसकम् ॥
 कंसारिः कथितो विष्णौ कलत्रं श्रीणिभार्ययोः ।
 दुर्गस्थाने नृपादीनां कठोरं निष्ठुरे मतम् ॥
 कदरः श्वेतखदिरे क्षुद्ररोगेऽपि चेष्यते ।
- 10 कक्षुरी स्यान्मृगमदे लताभेदेऽपि गद्यते ॥
 कर्पूरं ^२घनसारेस्यात्काण्डौरः काण्डवत्यपि ।
 कान्तारः स्यादिक्षुभेदे दुर्गमे च वने विले ॥
 कावेरौ स्यात्सरिङ्गेदे पण्यनारीहरिद्रयोः ।
 काश्मीरं कुङ्कुमेऽपि स्यादृङ्गपुष्करमूलयोः ॥
- 15 कातरश्चञ्चले चस्ते कासारः स्यात्सरोवरे ।
 काश्मरी मधुपर्ण्यां स्याद्देवयोनौ तु किन्नरः ॥
 किशोरो बालमात्रे स्यात्स्त्रियामश्वस्य शावके ।
 तैलपर्ण्यां च पुस्तिङ्गस्तरुणावस्थ^३स्तर्ययोः ॥
 किमौरो ना नागरङ्गे कर्बुरे^४ राक्षसान्तरे ।
- 20 किंशारुः स्यात्सस्यश्रुके विशिखे कङ्कपक्षिणि ॥

१ शमौदुस्य, इति मा. ।

२ कदली, इति मा. ।

३ श्वत्य, इति मा. ।

४ पूरे, इति मा. ।

किङ्करः स्याद्भृतिभुजि कुठारः परशौ मतः ।
कुहरं गह्वरे छिद्रे कुहरो नागभिद्यपि ॥

कुक्कुरः सारमेये ना ग्रन्थिपर्णे तु कुक्कुरम् ।
कुञ्जरो ऽनेकपे केशे स्त्री धातक्यां च पाटलौ ॥

5 'कूर्मरस्तु कफोणौ स्याज्जानुदेशेऽपि कूर्परः ।
कुमारौ युवराजेऽश्ववाहके बालके शुके ॥

स्कन्दे च वरुणद्रौ ना^२ न द्वयौर्जात्यकाञ्चने ।
कुमारौ मारतरुणौ^३ नवमाल्योर्नदीभिदि ॥

कन्याऽपराजितागौरौ^४ जम्बुद्वीपेषु च स्मृता ।
10 कुररी पक्षिभेदे स्यात्कुठारुर्द्रुमकौशयोः^५ ॥

कुवेरस्तु धनाध्यक्षे वृक्षभेदेऽपि गद्यते ।
कुठरं मैथिले^६ विद्यात्कुठरं कवले^७ रते ॥

कुठरो दण्डविष्कम्भे धातक्यां कुञ्जरा मताः ।
कूबरः कुञ्जके चारौ कूबरस्तु युगन्धरे ॥

15 कुलीरः स्यात्कर्कटके राशिभेदे च गद्यते ।
नागान्तरे तु कुहरः कुम्भीरो नक्रचोरयोः ॥

कुटीरः कर्कटे गेहे कुचरस्तु खगेतरः ।
केसरी तुरगे सिंहे किञ्जल्के केसरोऽस्त्रियाम् ॥

१ कर्पू, इति मा. ।

२ स्य, इति मा. ।

३ खेप्रोणौ, इति मा. ।

४ वान, इति मा. ।

५ जग, इति मा. ।

६ कुदारुद्रुमकाशयोः, इति मा. ।

७ युने, इति मा. ।

८ म्वले, इति मा. ।

- केसरं हिङ्गुनि क्लीबं पुंसि स्यान्नागकेसरे ।
 सिंहच्छटायां पुन्नागे वकुले च निगद्यते ॥
 केदारस्तु शिवे श्लेचेऽद्रौ भूभेदालवालयोः ।
 केनारः कुम्भिनरके^१ शिरःकपालसन्धिषु ॥
- 5 केकरस्तु भवेत्वोडे^२ कोटिरस्तु विडौजसि ।
 कोटिरो नकुले चापि तथा स्यादिन्द्रगोपके ॥
 कैर्चरं ? मुङ्गरे प्राहुः पुंसि शब्दविशारदाः ।
 कोटारो^३ नागरे कूपे पुष्करिण्याश्च पाटके^४ ॥
 कोटरः कोटरं वृक्षगह्वरे परिकीर्तितम् ।
 10 कौमारौ मातृकाभेदे कौमारः स्याद्वयोभिदि ॥
 खदिरी स्याच्छाकभेदे ना चन्द्रे^५ दन्तधावने ।
 खर्जूरं रूप्यखलयोः खर्जूरः कौटवृक्षयोः ॥
 खण्डाभ्रमभ्रलेशे स्यात्स्त्रीणां दन्तक्षतान्तरे ।
 खिङ्गिरस्तु शिवाभेदे खट्वाङ्गे (वारि)बालके ॥
- 15 खिङ्गिरः फेरवे प्रोक्तः खनिचमवदारणे ।
 कथयन्त्यपि शब्दज्ञाः खरारं च खुरप्रके ? ॥
 खेचरः पवने देवे तथैव च पतचिणि ।
 गर्गरो मीनभेदे स्यान्मन्यन्यामथ गह्वरः ॥
 गुहानिकुञ्जगहनदम्भेषु द्रौ तु गह्वरा ।
 20 निम्ने गभीरगभीरे गम्भारी स्त्री लतान्तरे ॥

१ कुङ्गनके, इति मा. । २ केरिर, इति मा. । ३ कै, इति मा. ।

४ दारो, इति मा. । ५ ख्यौचपाटके, इति मा. ।

६ दन्ते, इति मा. । ७ खिन्धि, इति मा. । ८ गर्गरी, इत्यादिः ।

- समष्टिलायां' गण्डीरो गान्धारो देशभिद्यपि ।
 गान्धारः पुंसि सिन्दूरे स्वररागप्रभेदयोः ॥
 गायत्री 'त्रिपदादेवीच्छन्दोभित्वादिरेषु च ।
 गोपुरं तु पुरद्वारि द्वारमात्रेऽपि शस्यते ॥
- ५ कौवर्तोमुक्तयोश्चापि गौधेरो गोधिकाऽत्मजे ।
 गौधारश्चापि तत्रैव घर्घरस्तु 'नदान्तरे ॥
 घर्घरश्चञ्चलद्वारि ध्वनौ घूकेऽपि कथ्यते ।
 श्रीरुद्रवाद्यवौणाया' भेदे वस्त्वान्तरेऽपि च ॥
 घर्घरी पात्रभेदे स्याद्वस्मरो बहुभक्षके ।
 १० चमरं चामरे क्लीवं मञ्जरीमृगयोः स्त्रियाम् ॥
 'चन्दिरस्तु गजे सोमे चत्वरं स्थण्डिलेऽङ्गणे ।
 चङ्कुरस्तु रथे वृक्षे चमूरस्तु मृगान्तरे ॥
 चतुरश्चातुरे विज्ञे चकोरः स्यात्स्वगान्तरे ।
 चातुरश्चाटुकारे स्यान्नियन्तर्यक्षिगोचरे ॥
- १५ स्त्रियां दाक्ष्ये चातुरी स्याच्चाङ्गेरी त्वन्तिकौषधि ।
 चिकुरो मूर्धजे प्रोक्तः पिकवृक्षभिदोरपि ॥
 गृहवध्नौ' च तरलागयोरपि सरीसृपे' ।
 चीत्कारः करिघोषे' स्याच्चीवरं' वल्कले मतम्' ॥

१ कायामिति मा. । २ इ, इति मा. । ३ नगा, इति मा. ।

४ स्त्री क्षुद्रवाद्यवौणाया इति परे । ५ वृक्ष, इति मा. ।

६ ग्रहवच्चौ, इति मा. । ७ पि, इति मा. । ८ ह्याते, इति मा. ।

९ परमिति मा. । १० छिडः, इति मा. ।

- ‘छिदिरः पावके रज्जौ करवाले परश्वधे ।
 छिदुरम्बेदनद्रव्ये धूर्ते वैरिणि च त्रिषु ॥
 जठरो न स्त्रियां कुक्षौ १ वृद्धकर्कटयोस्त्रिषु ।
 जर्जरस्तु जराजीर्णे स्याच्छक्रध्वजशैवले ॥
- 5 जम्बीरः २ स्यादन्तशठे प्रस्थपुष्पदुमेऽपि च ।
 जलेन्द्रो वरुणे चाथ जम्बले ३ च महीदधौ ॥
 जित्वरो जयभाजि स्यात्कर्करस्तु कलौ युगे ।
 नदान्तरे वाद्यभाण्डे बालचक्रे तु भृङ्गरौ ॥
 भृङ्गरौ ४ चापि गदिता ५ वाद्यभेदे स्त्रियामपि ।
- 10 टट्टरौ तु मृषावादे लम्पापटहवाद्ययोः ॥
 टङ्कारो विस्मयेऽपि स्यात्प्रसिद्धौ सिञ्जिनीरवे ।
 टगरष्ट(ङ्क)णक्षारे हेलविभ्रमगोचरे ॥
 नान्यवत्केकराक्षे स्याद्धिङ्गरः श्लेषणेऽप्यथ ।
 डङ्गरं फलभेदे स्याद्धुमरुवाद्यभिद्यपि ॥
- 15 डामरौ ६ डिम्बभेदेऽपि सिन्धुफेने तु डिण्डरः ७ ।
 तमिस्रं तिमिरे कोपे ८ तमोयुक्तनिशि स्त्रियाम् ॥
 ९ त्वक्पची स्त्री तु कारव्यां त्वक्पचं स्याद्वराङ्गके ।
 तगरस्तरुभेदे स्यात्तर्वारस्तु भवेदसौ ॥

१ चि, इति मा. । २ वृद्धकट्ट, इति मा. । ३ उशीरः, इति मा. ।

४ म्बूके, इति मा. । ५ भरौ, इति मा. । ६ नाद्य, इति मा. ।

७ ग्रन्थ, इति मा. । ८ अयं दीर्घमध्योऽपि ।

९ घोये, इति मा. । १० तथ, इति मा. ।

- चसरः सूत्रवेष्टेऽपि चङ्कुरौ कोललस्यपि ? ।
 कथितो ना^१ तित्तिरवत्तित्तिरः पक्षिभिद्यपि ॥
 तिमिरं स्यादन्यकारे नेत्ररोगे तथैष्यते ।
 तीवरोऽम्बुनिधौ व्याधे^२ तूणीरः शरसम्पुटे ॥
 5 तूवरोऽश्मश्रुपुरुषे^३ कषायेऽमृद्गवदृषे ।
 तुम्बुरुस्तु सुरघौ^४ स्यात्तुम्बुरौ कुकुरस्त्रियाम् ॥
 तुषारोऽम्बुकर्णे चाद्रौ प्रालेये क्लीबमौरितम् ।
 तुतुरो^५ दृक्षभेदे स्यादाढक्यां तुवरौ मता ॥
 तुन्दिरस्तुन्दिलनरि तैत्तिरं तित्तिरव्रजे ।
 10 तोमरस्त्वायुध^६भिदि दरिद्रौ भाग्यवर्जिते ॥
 दहरो मूषिकायां च स्वल्पे भ्रातरि बालके ।
 दन्तुरस्त्वन्नतरदे तथोन्नतानते^७ चिषु ॥
 दर्दुरः पर्वते प्रोक्तस्त्रिष्वीषद्भग्नभाजने ।
 दर्दुरस्तोयदे भेके^८ वाद्यभाण्डाद्रिभेदयोः ॥
 15 दर्दुरा^९ चण्डिकायां स्याद्भ्रामजाले नपुंसकम् ।
 दण्डारो वहने^{१०} मत्तवारणे शरयन्त्रके ॥
 कुम्भकारस्य चक्रे च द्वापरः संशये युगे ।
 १० दासेरश्चेटिकाऽपत्ये तथैव स्यात्क्रमेलके ॥

१ तित्तिदिरि, इति मा. ।

२ व्याधाम्बुनिधोः, इति मा. ।

३ वङ्गदे, इति मा. ।

४ तर्तुरो, इति मा. ।

५ श्वाघाघ, इति मा. ।

६ न्नतौन्नते, इति मा. ।

७ दर्दुरः पर्वते पुंसि, इति मा. ।

८ रौ, इति मा. ।

९ वहले, इति मा. ।

१० टासेरश्चेट, इति मा. ।

दिग्धरः स्यात्तु दिक्पाले दिक्चरस्तु प्रवासिनि ।
 स्त्रियां तु दिक्चरौ^१ सद्भिर्दिक्चरं तु प्रवासिनि ॥
 द्विपारिस्तु मृगेन्द्रे दीनारो हेममाने स्यात् ।
 दुरतिः स्यादनिवार्ये^२ भरणानर्हे तु दुर्भरो गदितः ॥

5 - - - - - ।

देवारिर्दितितनये दैत्यारिर्निर्जराच्युतयोः ॥
 धरिचौ तु धरण्यां स्त्री धत्तूरो^३ मातुलद्रुमे ।
 ध्वान्तारिस्तु मतः सूर्ये धिक्कारो न्यक्कृतौ श्रुतः ॥

10 धीवरो व्याधविदुषोर्धृधरस्त्वग्रगे नरि ।
 धूसरी किन्नरीभेदे ना खरे पाण्डुरे त्रिषु ॥

नर्मरा तु दरीभस्त्रासरलानिष्कलासु च ।
 नर्मरा निष्कलायां स्यान्नमेरुर्वक्षभिद्यपि ॥
 नरेन्द्रः स्यान्महीपाले विषवैद्ये निगद्यते ।
 नखक्षते तु नखरो न्यक्कारो धिक्कृतौ मतः ॥

15 नगरौ नगरे पुर्यामनित्ये नश्वरं मतम् ।
 नागरं मुस्तके शुण्यां नागरो नगरस्थिते ॥
 नागरो जातिभेदेऽपि विदग्धेऽपि च तादृशः ।
 निस्तारः^४ स्यान्निस्तरणे निर्हारोऽभ्यवकर्षणे ॥
 निर्जरस्त्रिदशे प्रोक्तो जराशून्येऽपि वाच्यवत् ।
 20 निर्वरो निर्भये सारे निर्वरं विगतचपे ॥

१ निगदिता, इति मा. ।

२ दुरतिस्त्रिनिवार्ये, इति मा. ।

३ रौ, इति मा. ।

४ निःसारः, इति मा. ।

निष्ठुरं च दृढे ग्राम्ये तालपर्यां तु निर्जरा ।

निःसारः सारशून्ये स्यान्नगरो गरणे मतः ॥

१निकरो निवहे सारे न्यायदेयधने निधौ ।

निकारः स्यात्परिभवे धान्यस्योत्क्षेपणेऽपि च ॥

5 नौवरः स्याद्वाणिजके वास्तव्येऽपि तथा मतः ।

निरभ्रं त्वध्रशून्ये खे नौशारः स्यात्तथाऽऽवृत्तौ ॥

नूपुरः पादकटके त्वस्त्रियां परिकीर्तितः ।

प्रवरं सन्ततौ गोत्रे स्याच्छ्रेष्ठे वाच्यलिङ्गकम् ॥

प्रखरोऽश्वस्य सन्नाहे कुक्कुरेऽश्वतरेऽपि च ।

10 पवित्रं तु कुशे ताम्रे मेध्ये पयसि २वर्षणे ॥

प्रदरो रोगभेदे स्याद्विदारे ३शरभङ्गयोः ।

प्रकरः स्यात्पुमान्तङ्गे ४पुष्पादौ तु नपुंसकम् ॥

जोङ्गके प्रकरं प्रोक्तं प्रकरी चत्वरान्वौ ।

संहतौ चोपकृत्यायां ? यथासङ्ख्यमवस्थितौ ॥

15 पङ्कारः शैवले ५ सेतौ सोपाने जलकुञ्जके ।

प्रस्तरो ग्राणि च मणौ दर्भमुष्टावपि कचित् ॥

यजमानेऽपि गदितः प्रकारस्तुल्यभेदयोः ।

प्रत्यग्रः स्यादभिनवे प्रतीरं तु नदीतटे ॥

१ निकारः स्यात्परिभवे निकरो निवहे तथा ।

धान्यस्योत्क्षेपणेऽपि स्यात्तथा परिभवे मतः, इति मा. ।

२ घ, इति मा. ।

३ ना, इति मा. ।

४ विकीर्ण, इत्यस्यादिः ।

५ शबले, इति मा. ।

- प्रहरः कालमाने स्यात्पतत्रं पक्षपत्रयोः ।
 प्रचुरं बहुले क्लीबं पतत्रौ तरुपक्षिणोः ॥
 प्रहारस्तु (भवेद्देगे !) प्रहारप्रसरौ समौ ।
 परारस्तु पटोले स्यादिति शाब्दिकसम्मतम् ॥
- 5 प्रसारस्तु विसारे स्यात्प्रवीरः श्रेष्ठवाचकः ।
 पदारः पादधूलौ^१ स्यात्पादालिन्दे च पुंस्यपि^२ ॥
 पार्परो^३ भक्तसिक्थे स्यात्कीनाशे राजयक्षणि ।
 जराटेऽपि कदम्बस्य केसरे च गदान्तरे ॥
- 10 पाटौरो मूलके वङ्गे वार्तिके ततउन्यपि ।
 धाराधरेऽपि केदोरे^४ वेणुसारेऽपि चेष्यति ॥
 पाण्डुरः स्यान्मरुतके वर्णे ना चिषु तद्वति ।
 प्रान्तरं विपिने दूरश्चन्यमार्गे च कोटरे ॥
- प्राकारो वरणे प्रोक्तः पामरो नीचमूर्खयोः ।
 प्रावारश्चोत्तरासङ्गेऽप्युखायां पिठरो मतः ॥
- 15 तथा क्लीबेऽपि निर्दिष्टं^५ मुस्तामन्यानदण्डयोः ।
 पिञ्जरोऽश्वान्तरे प्रोक्तः क्लीबं स्वर्णे च पीतके ॥
 पिण्डारः क्षपणे गोपे महिषीरक्षके दुमे ।
 पीवरः कच्छपे स्थूले^६ युवत्यां पीवरी मता ॥
- पुष्करं करिहस्ताग्रे पङ्कजे व्योम्नि वारुणौ^७ ।
 20 पुमान्योगविशेषेऽपि तथा क्षेत्रे नपुंसकम् ॥

१ मूलौ, इति मा. । २ बिन्दुषु, इति मा. ।

३ वीरो, इति मा. । ४ रे, इति मा. । ५ मुस्तामाप, इति मा. ।

६ स्थाल्यां तु पिठरं मतम्, इति मा. । ७ यसि इति मा. ।

औषधद्वीपविहगेष्टपि रागोरगान्तरे ।
 तूर्यवक्त्रे च काण्डे च तथा खड्गफलेऽपि च ॥
 पैठरमुष्णमांसे स्याद्वर्करस्तरणे पशौ ।
 बन्धुरं मुकुटे पुंसि विडङ्गतैलकल्कयोः ॥

5 बन्धूके बधिरे हंसे तथा स्याद्रम्यनम्रयोः ।
 बन्धुरं स्यात्प्रविश्लेषे न द्वयोर्विकले त्रिषु ॥
 बन्धूरा पण्ययोषायां स्त्रियां पुंभूमि सक्तुषु ।
 बर्बरः स्याद्देशजात्योर्बर्बरो वृक्षभिद्यपि ॥

बर्बरः पामरे केशविन्यासे, शाकपुष्पयोः ।
 10 बर्बरा फज्जिकायां च ^१बठरः शठवस्त्रयोः ॥
 बण्ठरः^२ स्थगिकारज्जौ वकोटे^३ परिकीर्तितः ।
 बदरा गृष्टिकार्पास्योरेलापण्यां स्त्रियां पुमान् ॥
 कार्पासस्यास्त्रि बदरी कोलौ क्लीबं तु तत्फले ।
 बदरा विष्णुक्रान्तायामिति विश्वेन भाषिता ॥

15 बदरी कोलवृक्षे स्याद्वधिरः श्रोत्रवर्जिते ।
 बादरं बार्बरञ्चोभे तत्तत्सम्बन्धसंयुते ॥
 भ्रमरः कामुके भृङ्गे ^४भविचं भावि वस्तुनि ।
 भटिचं श्रूल्यमांसे स्याद्भटिचं भर्जिते फले ॥

१ किर्मारे बर्बरोऽन्यवत् । बर्बरा दृष्टान्तायां बर्बुरं कनके जले ।
 बर्बुरं सुस्तमशानदण्डयोः पठरः शठे । इति मा. । अत्र बर्बुरस्थाने
 कर्बुर इति युज्यते स च प्राग्वतः ।

२ बण्डे च, इति मा. । ३ कडे च, इति मा. । ४ प, इति मा. ।

- भण्डीरो योद्धवल्थोश्च^१ भाण्डीरो वटभिद्यपि ।
 भाण्डीरं^२ वनभेदेऽपि भ्रामरं मधुभिद्यपि ॥
 पुंसि प्रस्तरभेदे च भास्करोऽग्नौ प्रभाकरे ।
 भार्यारुः स्याच्छैलभेदे मृगभेदे च तत्र च ॥
- ५ क्रीडया परभार्यायां पुत्रो^३ येनोपपादितः ।
 भूदारः^४ स्तूकरे चापि भृस्फोटे च निगद्यते ॥
 भृङ्गारौ भिक्षिकायां च भृङ्गारो जलभाजने ।
 मेदुरस्तु भवेत्क्षिग्धे महीध्रो धरणीधरे ॥
 मधुरा शतपुष्पायां^५ मिश्रेयानगरौभिदोः ।
- १० मधुकुक्कुटिकामेदामधुलूयष्टिकासु च ॥
 क्लौबं विषे रसे पुंसि तद्वत्खादुप्रियेऽन्यवत् ।
 मकुरस्तु^६ विनिर्दिष्टो दर्पणे^७ वकुलद्रुमे ॥
 कुलालदण्डे मकुरो मुकुरोऽपि च विश्रुतः ।
 मन्दरो मन्थशैले स्यात्तथा मन्दारपादपे ॥
- १५ वाच्यवद्वहले मन्दे मन्दारस्तु सुरद्रुमे ।
 पारिभद्रेऽर्कपर्णे च मन्दारो हस्तिधूर्तयोः^८ ॥
 मन्दिरं नगरेऽगारे मन्दिरो मकरालये ।
 मन्थरः कोशफलयोः बाधमन्थानयोः पुमान् ॥
 कुसुम्भ्यां नद्वयोर्मल्ले^९ पृथौ^{१०} वक्रोऽभिधेयवत् ।
- २० मन्थरः स्तूचके मन्दे पृथावपि तु वाच्यवत् ॥

१ योजनं वल्थं, इति मा. ।

२ बल, इति मा. ।

३ योतो, इति मा. ।

४ स्तू, इति मा. ।

५ भिक्षे, इति मा. ।

६ धुरस्तु, इति मा. ।

७ च, इति मा. ।

८ वा, इति मा. ।

९ मूर्त्तयोः ।

१० च, इति मा. ।

मकरो राशिभेदे स्यान्निधावपि च ^१यादसि ।
 मन्दुरा^२ वाजिशालायां शयनीयार्थवस्तुनि ॥
 मसूरा^३ मसुरा च स्याद्वीहिवेश्याग्रभेदयोः ।
 मसूरो मसुरश्च द्वावेतौ चापि तयोर्मतौ ॥

5 मर्मरः ^४स्याद्वस्त्रभेदे शुष्कपर्णध्वनावपि ।
 पुंसि स्त्रियां पुनः प्रोक्ता मर्मरी पीतदारुणि ॥
 मञ्जरी तिलकस्थूलमुक्तयोः वस्त्ररौ^५ द्वयोः ।
 मत्सरा मक्षिकायां स्यान्मात्सर्यक्रोधयोरपि ॥
 असह्यपरसम्पत्तौ कृपणे चाभिधेयवत् ।

10 अथ स्यान्मज्जुरो मत्स्ये मयूरोऽपि च केकिनि ॥
 माथुरो देशभेदे स्यान्मधुरे^६ माधुरी स्त्रियाम् ।
 माठरः स्यात्कुलालस्य दण्डेऽर्कपारिपार्श्विके ॥
 व्यासेऽपि चाथ खट्वाणे मार्जारः स्याद्विडालके ।
 मायूरं क्षेत्रभेदे स्यान्मयूरस्य समूहके^७ ॥

15 मायूरः स्यात्तु लकुचे मिहिरः सूर्यवृद्धयोः^८ ।
 मुज्जरं^९ मल्लिकाभेदे तथा ^{१०}लोष्टादिभेदने ॥
 मुदिरः कामुके मेघे मुहिरः^{११} काममूर्खयोः ।
 मुर्मुरस्तुषवह्नौ स्यान्मन्मथे रविवाजिनि ॥

१ वा, इति मा. । २ गडूरा, इति मा. । ३ सूरा, इति मा. ।

४ स्याद, इति मा. ।

५ वच्छरी, इति मा. ।

६ ये, इति मा. ।

७ सपूजिता, इति मा. ।

८ बुद्धयोरिति मा. ।

९ कुरमिति मा. ।

१० वो, इति मा. ।

११ दुरः, इति मा. ।

मुनीन्द्रस्तु मतो बुद्धे मृगारिव्याघ्रसिंहयोः ।
मेदुरं बहुले प्रोक्तं मल्यां स्यान्मोगरः पुमान् ॥
रुधिरं कुङ्कुमे रक्ते रुधिरोऽङ्गारके पुमान् ।
मनोहरे तु रुचिरं लवित्रं छेदसाधने ॥

5 वल्लरः शादले प्रोक्तो 'निर्भरस्थानकुञ्जयोः ।
बिल्वक्षेत्रे च मञ्जर्यां वल्लरीति प्रचक्षते ॥

वल्लुरं स्याद्वनक्षेत्रे गहनोषरयोरपि^१ ।
वल्लूरं शुष्कमांसे च तथा मांसे च दंष्ट्रिणः^२ ॥

वन्दिरोऽनेकपे चन्द्रे वन्दारुरभिवादके ।
10 वर्करः परिहासे स्याद्वर्वरः^३ पामरेऽपि च ॥
वर्वरश्च मतः केशचक्रले नौष्टदन्तरे^४ ।
फञ्जिकायां पुमाञ्छाकभेदपुष्पभिदोः स्त्रियाम् ॥
वटरः कुकुटे वस्त्रे^५ शठे च वशिरः पुमान् ।
किणिहीहस्तिपिप्पल्योः क्लीवेऽब्धिलवणे स्मृतः ॥

15 वत्सरो हायनेऽपि स्याद्वशिरः सशठे मतः ।
वन्दनं गहनेऽरण्ये वभरो भ्रमरे मतः ! ॥
वरचा तु भवेत्कक्षा केकरे^६ वलिरो मतः ।
वार्द्धरः क्रिमिजातेऽम्बुदक्षिणावर्त्तशङ्खयोः ॥

१ निर्जन, इति मा. ।

२ वाहनव्यययोरपि, इति मा. ।

३ (?) कूरमौनयोः, इति मा. ।

४ कूरः, इति मा. ।

५ नेमिष्टदन्तरे, इति मा. ।

६ वंशे, इति मा. ।

७ वोढे तु, इति मा. ।

वागरः^१ स्याद्गतातङ्गे मुमुक्षौ वातवेष्टके^२ ।

विशारदे विशाणेऽपि^३ निर्णये वारकेऽपि च ॥

वागुरा मृगबन्धिन्यां वानरस्तु मतः कपौ ।

वानैरो वृक्षभेदेऽपि व्याहारो लपिते मतः ॥

5 वासुरा^४ वासिताराच्योर्वासरो^५ दिननागयोः ।

वानरी तु लताभेदे तथा वानरयोषिति ॥

वातारिः स्यादुरुवुके वामोरुस्तु मता स्त्रियाम् ।

वाशिरं^६ लवणे प्रोक्तं विकारो विकृतौ रुजि ॥

विष्टरः कुशमुष्टौ स्यात्पादपे चासनेऽपि च ।

10 विस्तरौ वाक्प्रपञ्चे स्याद्विस्तारे प्रणयेऽपि च ॥

विदुरो नागरे धीरे कौरवाणां च मन्त्रिणि ।

विदारौ शालिपर्ण्यां स्याद्रोगभेदेक्षुगन्धयोः ॥

परिक्रमे विहारः स्याद्भ्रमणे सुगतालये ।

विस्फारस्तु धनुःशब्दे विसरः प्रसरे व्रजे^७ ॥

15 विवरं दूषणे गते^८ विदूरो दूरदेशणे ।

विचारो व्योममार्गे स्याद्विचारः कार्यनिश्चये ॥

विस्तारस्तु मतो व्यासे विद्वरः स्यात्तु सूकरे ।

विधुरं स्यात्प्रविश्लेषे विकले^९ मृतयोषिति ॥

विकिरः स्यात्पिण्डभेदे विष्किरोऽपि पतत्रिणि ।

20 विशारदे सप्रतिभे वैधाचो ब्रह्मणः सुते ॥

१ गुरः, इति मा. ।

२ चामये बले, इति मा. ।

३ नगरे वाचके, इति मा. ।

४ वासु, इति मा. ।

५ सरो, इति मा. ।

६ वशिरमेव वाशिरं, प्रज्ञाद्यण् ।

७ ध्वजे, इति मा. ।

८ अन्यवदिति शेषः ।

- शबरः स्यान्म्लेच्छदेशजात्योश्च सलिले शिवे ।
 शबरी तु स्त्रियां देव्यां शम्बरं सलिले मतम् ॥
 शम्बरी चाखुपर्ण्यां स्याच्छम्बरो मृगदैत्ययोः ।
 शक्वरी छन्दसोभेदे नदीमेखलयोरपि ॥
- 5 शफरी तु द्वयोर्मौने शर्वरी यामिनीस्त्रियोः ।
 शर्करा चेक्षुर्विकृतावुपलाकर्परांशयोः ॥
 रुग्भेदे शकलेऽपि स्याच्छङ्करश्चन्द्रशेखरे ।
 श्वशुरस्तु मतः पूज्ये तथा स्यात्स्त्रीपितर्यपि ॥
 शतद्रुस्तु नदीभेदे श्वदंष्ट्रागोक्षुरेऽपि च ।
- 10 शरारिराटौ क्लीबे तु शरीरं ^१वर्ष्मणि स्थितम् ॥
 अल्पशम्यां शमीरः स्याच्छणीरं^२ तु सुभिन्नके ।
 शाबरी श्रूकशिम्ब्यां स्यात्पुंसि पापापराधयोः ॥
 लोभ्रे च शाङ्करी^३ पुंसि कार्तिकेये गणाधिपे ।
 शालूरः^४ पद्मकन्दे स्याद्गुग्धफेने तु शार्करः ॥
- 15 शर्करान्वितदेशेऽपि तद्युतेऽन्ने नपुंसकम् ।
^५शाङ्करस्तु बलीवर्दे छन्दोभेदे नपुंसकम् ॥
 शर्वरं स्यादन्धकारे शारीरं देहजे वृषे ।
 शर्वरं रात्रिसम्बद्धे^६ धातुके भेद्यलिङ्गकम् ॥
 शिखरोऽस्त्री दुस्त्राग्रे चाद्रिशृङ्गपुलकाग्रयोः ।
- 20 पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्ये शिखरं मतम् ॥

१ श, इति मा. ।

२ शाणीरः, इति मा. ।

३ श्यङ्करे, इति मा. ।

४ अचार्थेऽन्यत्र शालूकशब्दः ।

५ शार्क, इति मा. ।

६ स्यादन्धकारे, इति मा. ।

- शिखरी स्यादपामार्गे शैलपादपयोः पुमान् ।
 शिशिरस्तु ऋतौ देशे जडे तु स्याच्चिलिङ्गकः ॥
 शिलीन्ध्रं कदलीपुष्पे कवके ना भूषान्तरे ।
 चिपुटे, स्त्री तु विहगौभेदे गण्डूपदौमृदोः ॥
 5 शीकरं शरले वातसृताम्बु^१कणयोः पुमान् ।
 शिविरं^२ सैन्यवसतौ शितद्रुस्तु नदीभिदि ॥
 वंशादिवाद्ये शुषिरं विवरेऽपि नपुंसकम् ।
 शुषिरो न स्त्रियामाखौ^३ वह्नौ रन्धान्विते चिषु ॥
 शृङ्गारः सुरते नाद्यरसे च गजमण्डने^४ ।
 10 शृङ्गारं चूर्णसिन्दूरे लवङ्गकुसुमेऽपि च ॥
 शृङ्गारी पूगगजयोः सशृङ्गारसुवेषयोः ।
 संस्कारः प्रतियत्नेऽनुभवसङ्कल्पयोरपि ॥
 संस्तरः प्रस्तरे यज्ञे सङ्गरो युधि चापदि ।
 शमीफले क्रियाकारे विषाङ्गीकारयोस्तथा ॥
 15 सम्भारः सम्भृतौ सङ्घे सगरो राजभिद्यपि ।
 सङ्करोऽवकारे चापि सङ्कीर्णे^५ऽपि निगद्यते ॥
 समरः संयुगे चाथ सन्तापे सञ्ज्वरो मतः ।
 समीरः स्यात्तु पवने समुद्रस्तु सरित्पतौ ॥
 सत्वरस्त्वरया युक्ते समग्रं बहुलेऽन्यवत् ।
 20 संहारः स्याच्च संवर्ते^६ स्थविरः स्याज्जरायुजि ॥

१ जाम्बु, इति मा. ।

२ खरं, इति मा. ।

३ गर्त्ते, इति मा. ।

४ ले, इति मा. ।

५ सङ्कर्षे, इति मा. ।

- संवरो^१ मृगभेदे स्यात्सागरश्च सरित्पतौ^२ ।
 स्थाविरं वार्धके प्रोक्तं^३ सामुद्रं देहलक्षणे ॥
 समुद्रजेऽन्यलिङ्गं स्यात्साविचः शङ्करे^४ वसौ ।
 यमे शनैश्चरे चापि सावित्री ब्रह्मयोषिति ॥
 5 सावित्री सत्यवत्यन्यां^५ चिपदायामपीष्यते ।
 सान्तरं दूरश्चन्योः स्यात्सादरश्चादरान्विते ॥
 साकारो गुणवन्मूर्तौ त्रिलिङ्गः समुदीरितः ।
 सिन्दूरो^६ दैत्यभेदे स्यात्सिन्दूरं रक्तचूर्णके ॥
 सिन्दूरो रोचनारक्तचेलिकाधातकौष्ठपि ।
 10 सिताम्रः स्यात्तु कर्पूरे सुन्दरं तु मनोहरे ॥
 सुनारस्तु शुनीस्तन्ये^७ सर्पाण्डकलविङ्कयोः ।
 सुन्दरी तरुभिन्नारीदेवताभिद्यपीष्यते ॥
 सुमेरुः स्याद्रत्नसानौ सुहोत्रो मुनिभिद्यपि ।
 सुषिरं विवरे चापि पातालेऽपि नपुंसकम् ॥
 15 सुषिरा विद्रुमलता स्त्रकरः स्यात्तु पोत्रिणि^८ ।
 सैरन्ध्री परवेश्मस्थशिल्पकृत्स्ववशस्त्रियाम् ॥
 वर्णसङ्करसम्भूतस्त्रीमहल्लिकयोरपि ।
 सौवीरं काञ्चीके^९ स्रोतोऽञ्जने च बदरीफले ॥
 लवणे चापि देशे तु सौवीरो गदितः क्वचित् ।
 20 हारिद्रं हेम्नि वृक्षे ना पक्षिभेदेऽप्यथ चिषु ॥

१ सामरो, इति मा. ।

२ जागरः सरितां पतौ, इति मा. ।

३ जरसा शौक्ले, इति मा. ।

४ म्वरे, इति मा. ।

५ द, इति मा. ।

६ तरुभेदे, इति परे ।

७ सपिण्ड, इति मा. ।

८ तनु, इति मा. ।

९ योषिति, इति मा. ।

१० श्रोतो, इति मा. ।

हरिद्रा रञ्जितेऽपि स्याद्विमाद्रिस्तु सुरालये ।
हिण्डीरो^१ दाडिमेऽपि स्यात् (फेनवार्ताकुपुरुषे) ॥

॥ इति रत्नतौयम् ॥

॥ अथ रत्नतुर्थम् ॥

- अरुष्करो व्रणकृति चिषु भस्मातके पुमान् ।
अभिमरो वधे युद्धे तथा ^२स्वबलसाध्वसोः ॥
- 5 अलङ्कारस्त्वपमादौ हारकेयूरकादिषु ।
अवतारोऽवतरणे पुष्करिण्यादितीर्थयोः ॥
अनुत्तरस्त्रिषु श्रेष्ठे प्रतिजल्पासमर्थके ।
अवस्करस्तु वर्चस्के गुह्येऽथावसरः पुमान् ॥
प्रस्तावे मन्त्रभेदे च वर्षणे चापि कीर्तितः ।
- 10 उपलादावकूपारः कूर्मराजे महीदधौ ॥
असिपत्रस्तु निरये कोषकारे च कीर्त्यते ।
अश्वतरो वेगसरे कर्कोटे पन्नगान्तरे ॥
अभिहारोऽभियोगे स्याच्चौर्ये सन्नहनेऽपि च ।
अग्निहोचः पुमानग्नौ क्लीबं हविषि कर्मणि ॥
- 15 अग्निहोत्री त्वाहिताग्नौ पुंसि सुचि तु योषिति ।
अर्द्धचन्द्रस्तु खण्डेन्दौ मतश्च करजक्षते ॥
गलहस्ते बाणभेदे कृष्णचिह्नि तु स्त्रियाम् ।
दिनरात्रे त्वहोरात्रस्त्वन्धकारस्त्वभास्करे ॥

- अङ्गहारोऽङ्गविक्षेपेऽहिभेदेऽजगरः स्मृतः ।
 अभिमाने त्वहङ्कारस्त्वतिमात्रं तु पुष्कले ॥
- अङ्गीकारोऽभ्युपगमेऽप्यध्याहारो वितर्कणे ।
 अन्तःपुरं राजवेश्मन्यवाच्ये स्यादनक्षरम् ॥
- 5 अभ्यन्तरं त्वन्तराले मणिके स्यादलिञ्जरः ।
 अग्रेसरः पुरोगे स्यादहङ्कारौ त्वहंयुजि ॥
- असिपुत्री छुरिकायां त्वचि तु स्यादसृग्धरा ।
 अतिचरा पद्मतरावभ्याहारस्त्वभिग्रहे ॥
- अपहारश्चापचयेऽवहारः स्यात्तु तस्करे ।
 10 अधश्चरस्तथा चोरे गदितः सुकुमालवत् ? ॥
- अश्मसारस्तु लोहे स्यात्सहायेऽभिसरो मतः ।
 अतिहारस्तु चौर्ये स्यादपवित्रं तु किल्बिषे ॥
- आडम्बरो रथे तूर्ये^१ संरम्भे गजगर्जिते ।
 आत्मपुत्रे चात्मवीरः^२ श्यालके च विदूषके ॥
- 15 बलवत्यप्यौदरिकेऽप्यात्मभरिरितोरितः ।
 इन्दिदिरश्चच्चरीकेऽप्यथ नीलोत्पले मतम् ॥
- इन्दीवरं, शतावर्यां भवेदिन्दीवरीति^३ च ।
 उपकारस्त्वपकृतौ विकीर्णकुसुमादिषु ॥
- उपह्वरः^४ समीपे स्यादेकान्ते तु नपुंसकम् ।
 20 उदुम्बरो जन्तुफले ताम्रे तु स्यादुदुम्बरम् ॥

१ तूर्ये रथे, इति मा. ।

३ वरेति, इति मा. ।

२ शा, इति मा. ।

४ अन्यत्र स्त्रीवि. ।

- उदुम्बरस्तु देहल्यां कुष्ठभेदे च षण्डके ।
 उदन्तुरस्त्रिषूत्तुङ्गे करालोत्कटदन्तयोः ॥
 उपहारस्त्वपदायां १वेषवार उपस्करः ।
 उदाहार उपोद्घाते तूष्णसारस्तु हि तरौ ॥
- 5 औदुम्बरो यमे रोगभेदेऽपि च निगद्यते ।
 वुसे कडङ्गरः प्रोक्तः कर्णधारस्तु नाविके ॥
 अथ कर्मकरो मृत्ये वेतनाजीविनि त्रिषु ।
 कौनाशे पुंसि मूर्वायां २ बिम्बिकायामपि स्त्रियाम् ॥
 करवीरः कृपाणे स्याद्द्वैत्यभेदाश्चमारयोः ।
- 10 करवीर्यदिति श्रेष्ठगवौपुचवतीष्वपि ॥
 कटम्भरा प्रसारिण्यां रोहिण्यां गजयोषिति ।
 कलम्बिकायां गोलायां ३ वर्षाभूमूर्वयोरपि ॥
 कलिकारस्तु धूम्याटे करञ्जे पीतमुस्तके ।
 कर्णिकारस्तु शम्याके तथैव च द्रुमोत्पले ॥
- 15 कर्णपूरोऽवतंसे स्यान्नीलोत्पलशिरीषयोः ।
 कटुम्भरा कटुक्वां स्यात्कर्मश्वरस्तु कर्मठे ॥
 कादम्बरस्तु दध्यग्रे ४ मद्यभेदे नपुंसकम् ।
 स्त्री वारुणीपरभृताभारतीसारिकासु च ॥
 कालिञ्जरो योगिचक्रे मेलके भैरवे गिरौ ।
- 20 कारोत्तरः सुरामण्डे हेम्नि कार्तस्वरं मतम् ॥

१ प्रजने स्यादु, इति मा. ।

२ वापी, इति मा. ।

३ धायामिति मा. ।

४ मेघ, इति मा. ।

- कामचारः कामुके स्यात्स्वच्छन्दे निरवग्रहे^१ ।
 कुम्भकारौ कुलथ्यां स्यात्पुमांस्तु घटकारके ॥
 कुक्षिम्भरस्त्वौदरिके कुस्तुम्ब(रु) तु धान्यके ।
 कृष्णसारा शिंशपायां सुहृदां पुंसि मृगान्तरे ॥
 5 कोविदारो वृक्षभेदे कौ(ल)टेरोऽसतीसुते^२ ।
 गिरिसारः पुमाँल्लोहे वज्रे^३ मलयपर्वते ॥
 गुडदारुर्मधुतृणे गदितः शब्दवेदिभिः ।
 खगेश्वरस्तु गरुडे सहस्रकिरणेऽपि च ॥
 घनसारस्तु कर्पूरे दक्षिणावर्त्तपारदे ।
 10 चराचरं जङ्गमे स्यादिङ्गविष्टयोरपि^४ ॥
 चर्मकारः पादूकति स्त्रियां चर्म(क)षौषधौ ।
 अथ चक्रधरोऽजेऽहौ ना चिषु ग्रामजालिनि ॥
 चिचाटीरो विधौ भालमङ्कितं येन तत्र च ।
 घण्टाकर्णोपहाराय हतच्छागास्रविन्दुषु ॥
 15 चाटकैरस्तु चटकाऽपत्ये पुंसि निगद्यते ।
 चिचाटिरो विधौ रङ्गाजीवे चित्रकरः स्मृतः ॥
 चार्वटीरस्तु गणिकाऽत्मजे चाथ नपुंसकम् ।
 हेम्नि छुच्छुन्दरी^५ योषा गन्धमुख्यामुदीरिता ॥
 मीनादौ स्याज्जलचरो मेघे जलधरो मतः ।
 20 जगत्करो धातरि स्याद्वहे तु स्याज्जरातुरः ॥

१ कलविङ्गयोरिति मा. ।

२ पुंस्त्रलौसुते, इति मा. ।

३ रङ्गे, इति मा. ।

४ चिषु, इति शेषः ।

५ छुच्छुन्दरी, इति मा. ।

- जटाधरः स्मरहरे दैत्यभेदे जलन्धरः ।
 जलेश्वरस्तु वरुणे स्याद्राजनि जनेश्वरः ॥
 तरवारो मतः खड्गे त्वक्क्षीरौ वंशलोचना^१ ।
 ताडपत्रं तु ताटङ्के रण्डायां तालपत्र्यपि ॥
- 5 तुङ्गभद्रा नदीभेदे स्त्रियां पुंसि मदोत्कटे ।
 तुण्डकेरौ च कार्पास्यां बिम्बिकायामपि स्त्रियाम् ॥
^२तुलाधारस्तुलाराशौ पुंसि वाणिजके त्रिषु ।
 घने तोयधरो^३ मुस्तासुनिषण्णकयोरपि ॥
 दधिचारस्तु तक्राटे गदितः शब्दकोविदैः ।
 10 दर्वीकरो दन्दशूके^४ भवेद्दण्डधरः पुनः ॥
 प्रेतनाथे महीशे च तथा भैरवभिद्यपि ।
 दण्डयात्रा दिग्विजये संयानवरयात्रयोः ॥
 दध्योदके दधिसरः दानवारिस्तु केशवे ।
^५दामोदरश्च तत्रैव ^६दशपुरं तु पत्तने ॥
- 15 दिनेश्वरः सवितरि, क्षपणे स्याद्विगम्बरः ।
 नग्रे महेश्वरे, द्यूतकारे तु स्याद्दुरोदरः ॥
 द्यूताक्षपणयोश्चापि देहयात्रा तु भोजने ।
 प्रेतनाथपुरीयाने पुरीं यो दिवि निर्ममे ॥
 द्वैमातुरो गणाधीशे जरासन्धे च गद्यते ।
 20 अथ दैत्यगुरुः शुक्रे दैत्यदारो जनार्दने ॥

१ वंशरोचने, इत्यपरे ।

२ जुला, इति मा ।

३ चरो, इति मा ।

४ ददुञ्जके, इति मा ।

५ दामे, इति मा ।

६ दाशा, इति मा ।

- द्रोणक्षीरा द्रोणदुहि गवि, शैले धराधरः ।
 धनुर्धरस्तु धानुष्के कुबेरे स्याद्वनेश्वरः ॥
- धाराधरो जलधरे कृपणे च निगद्यते ।
 धाराङ्कुरस्तु नासीरे शीकरेऽपि घनोपले ॥
- 5 धार्तराष्ट्रोऽसिताऽस्याङ्घ्रिहंसे कौरवसर्पयोः ।
 धुन्धुमारस्त्विन्द्रगोपे गृहधूममहीपयोः ॥
- धुरन्धरो धवतरौ वाच्यलिङ्गस्तु धूर्वहे ।
 धृतराष्ट्रो राजमात्रे पक्षिराजप्रभेदयोः ॥
- नागभेदे च कथितो हंसपत्न्यां तु योषिति ।
 10 नभश्चरो घने विद्याधरे चापि विहङ्गमे ॥
- नमस्कारौ लताभेदे राजनि स्यान्नरेश्वरः ।
 नागोदरमुरस्त्राणे^१ रोमान्त - - - - ॥
- निषधरस्तु जम्बाले सुधांशौ च निशाकरः ।
 नीलाम्बरो रौहिणेये राक्षसे च शनैश्वरे ॥
- 15 निशाचरो राक्षसे स्यात्फेरौ पेचकसर्पयोः ।
 निशाचरी पांसुलायां साङ्गे क्लीबे निरन्तरम् ॥
- भवेत्परिकरः सङ्गे पर्यङ्कपरिवारयोः ।
 प्रगाढगात्रिकाबन्धे समारम्भविवेकयोः ॥
- भवेत्पक्षचरश्चन्द्रे पृथक्चारिगजेऽपि च ।
 20 अथ प्रतिसरो मन्त्रभेदे माल्ये च कङ्कणे ॥

- वणशुद्धौ ^१चमूपृष्ठे पुंसि न स्त्री तु मण्डने ।
 आरक्षे करसूत्रे च नियोज्ये त्वन्थलिङ्गकः ॥
- परम्परः प्रपौत्रादौ मृगभेदेऽपि कथ्यते ।
 परम्परा परिपात्र्यां सन्तानेऽपि वधे क्वचित् ॥
- 5 मयाऽस्योपकृतं पूर्वमयं चोपकरिष्यति ।
 इति यः क्रियते सन्धिः प्रतीकारः स उच्यते ॥
- पञ्चभद्रस्तु हृत्पृष्ठमुखपार्श्वे च पुष्पितः ।
 पयोधरो नालिकेरे कोशकारे कुचेऽपि च ॥
- कसेरुमेघयोः पुंसि प्रभाकरोऽग्निस्तूर्ययोः ।
 10 प्रतिहारो द्वारि तत्स्थे जौर्णवस्त्रे पटच्चरम् ॥
- परिष्कारस्त्वा^२भरणे कामे पञ्चशरः स्मृतः ।
 परिवारः परिजने वज्रकोशे परिच्छदे ॥
- भवेत्परिसरः ग्रान्तभूमौ दैवे तथा मृतौ ।
 प्रतीकारो वैरशुद्धौ वरार्थिन्यां पतिम्बरा ॥
- 15 पद्माकरस्तडागे प्रतिसीरा जवनिकायां स्यात् ।
 परिसर्या^३ परिसारः स्यात्प्रत्याहार उपादाने ॥
- परिचरः परिधिस्थे प्रत्यासारो व्यूहपाष्णी^४ च ।
 पटच्चरस्तु चोरे पारावारः^५ सरित्पतावुक्तः ॥
- निम्बे स्यात्पारिभद्रस्तु चोरे पाटच्चरो मतः ।
 20 पारावारं परार्वाचोस्तौरयो (र्ना सरित्पतौ) ॥

१ भूमि, इति मा. ।

२ धार, इति मा. ।

३ हारे, इति मा. ।

४ चारः, इति मा. ।

- पाचटौरः समुद्दिष्टो मुक्तव्यसनमन्त्रिणि^१ ।
 पौताम्बरस्तु शैलूषे^२ पुंसि कैटभसूदने ॥
 पौतसारो मलयजे गोमेदकमणावपि ।
 पौतसारं च कनके पौतदारु च चन्दने ॥
- 5 पौनोदरं गजमुखे महेन्द्रे स्यात्पुरन्दरः ।
 पूर्णपात्रं वस्तुपूर्णपात्रे वर्धापकेऽपि च ॥
 फलपूरो वृक्षभेदे^३ बलात्कारो हठात्कृतौ ।
 बलभद्रा चायमाणाकुमार्योः पुंसि सौरिणि ॥
 भयङ्करं प्रतिभये भद्रदारु तु दारुणि ।
- 10 भक्षकारः स्तूपकारे रक्षोभेदे महोदरः ॥
 महोदरं व्याधिभेदे महावीरौषधीभिदि ।
 महावीरोऽतियजने परपुष्टे^४ जराटके ॥
 तार्क्ष्ये कर्के^५ पवौ श्रूरे सिंहे^६ मखहुताशने ।
 महामात्रः समृद्धे चामात्ये हस्तिपकाधिपे ॥
- 15 मणिच्छिद्राऽय मेदायामृषभाख्यौषधावपि ।
 मनोहरो भक्ष्यभेदे चित्तहारिणि वाच्यवत् ॥
 भ्रमरे स्यान्मधुकरो गिरीशे तु महेश्वरः ।
 मधुशिशू रक्तशिशौ मदोदयो मदोत्कटे ॥
 अथाभीरस्य योषायां महाशूद्रौ निगद्यते ।
- 20 चित्ताभोगे मनस्कारो मालाकारस्तु मालिके ॥

१ मुक्तव्यापारमन्त्रिणि, इति विश्वः ।

२ त्रिखिति शेषः ।

३ बीजपूरे, इत्यमरः ।

४ परितुल्ये, इति मा. ।

५ कर्कोऽत्र धवलाश्वः ।

६ सु, इति मा. ।

७ मेधा, इति मा. ।

माहेश्वरौ शक्तिभेदे शैवे माहेश्वरस्त्रिषु ।
 मितोदरौ तु तन्वद्भ्यां भे स्यान्मृगशिरः क्वचित् ॥
 रथकारस्तु माहिध्यात्करणीजे च तक्षणि ।
 रागसूत्रं तुलासूत्रे पट्टसूत्रे नपुंसकम् ॥

5 रात्रिच्चरो रात्रिचरश्चोभौ स्यातां च रक्षसि ।
 लम्बोदरं स्यादुद्धाने^१ गणानामधिपे नरि ॥

लक्ष्मीपुत्रः कामदेवे तथैव च तुरङ्गमे ।
 लिपिकारो लेखके स्याद्वरण्यां स्याद्वसुन्धरा ॥
 व्यवहारो दुभेदे स्यान्वायेऽपि च धनेऽपि च ।

10 वक्रनक्रस्तु पिशुने तथैव शुक्रपक्षिणि ॥
 अथ व्यतिकरः पुंसि व्यसनव्यतिषङ्गयोः ।
 वटाङ्कुरस्तु नासीरे वटस्य च नवोद्भिदि ॥
 वनेचरः किराते स्याद्वत्से वत्सतरो मतः ।
 तथा स्त्रियां वत्सतरी षण्डे वर्षधरः स्मृतः ॥

15 वामाचारः कौ^२ - - - - - ।
 - - - - - ॥

स्कन्दावारस्तु कटके शब्दविद्धिर्निर्गद्यते ।
 सांवत्सरो ज्योतिषिके सिन्दुवारस्तरौ क्वचित् ॥
 स्थेयान् स्थिरतरः प्रोक्तः^३ स्थिरदंष्ट्री भुजङ्गमे ।
 20 वराहाकृतिविष्णौ च सूपकारस्तु पाचके ॥

१ दूगने, इति मा. ।

२ इतो माटकायां प्रायः पञ्चदशश्लोकानामनुपलम्भः ।

३ स्थिरतरः स्थेयसि स्यादिति मा. ।

सुचारिचा तु सत्यां स्यात्सुकुमारं च कोमले ।
तथा पुण्ड्राभिधानेक्षौ सुकुमारः ^१सुपुत्रके ॥
कल्पवृक्षे सुरतरुः सूत्रधारः शचीपतौ ।
^२नान्धनन्तरसञ्चारिपात्रशिल्पि^३प्रभेदयोः ॥

5 सुनासीरः शचीकान्ते शुनासीरवदीरितः ॥
॥ इति रचतुर्थम् ॥

॥ अथ रपञ्चमम् ॥

अगदङ्करस्तु वैद्येऽभिमतोऽग्रतःसरो मृत्ये ।
संसक्तेऽत्वपटान्तरमनवस्करं तु निःशोध्ये ॥
उत्पलपत्रं तूत्पलदलयोषानखक्षते गदितम् ।
कपिलधारा गदिता स्वर्णद्यां तीर्थभेदेऽपि ॥
10 करशीकरस्तु गदितः शब्दाभिज्ञैर्मदे करिणः ।
खरमञ्जरी शिखरिणी मृगनाभौ तु गन्धशेखरं प्राहुः ॥
तद्वत्प्रचण्डपण्डैर्धनये तु गुह्यकेश्वरो गदितः ।
चन्द्रशेखरस्तु शम्भौ^४ पुत्रोपस्कर ईरितः सद्भिः ॥
रेषणनामकवृक्षे रक्षसि रजनौचरं प्राहुः ।
15 लोहाभिसारमाहुर्नृपतेस्तुरङ्गपूजादौ ॥
तमालपत्रतिलके तापिच्छे पत्रके चापि ।
इङ्गुद्यां तापसतरुः कौबेरे ^५नलकूबरः प्रोक्तः ॥

१ सुबु, इति मा. ।

२ सूनाद्या, इति मा. ।

३ सिष्य, इति मा. ।

४ शिवे, इति मा. ।

५ भल्ल, इति मा. ।

नागकेसरस्तरुभिर्दि प्रतिजागरो^१ - - - ।
 पांशुचामरस्तु दूर्वाञ्चितभूवि गदितश्च तत्त्वज्ञैः ॥
 तालीसपत्रं भूम्यामलकीतालीसयोर्गदितम् ।
 वर्धापकप्रशंसापूरोटोधूलिगुच्छकेष्वपि च ॥

5 स्यात्पादचत्वरं छागे सैकते पिप्पलेऽपि च ।
 करके परदोषैकप्रवक्तृपुरुषे^२ऽपि च ॥

पीतकावेरमित्युक्तं पित्तले कुङ्कुमेऽपि च ।
 मण्डलेश्वरमप्याहुः पुंसि सामन्तभूमिषे ॥

10 स्याद्राजवदरं रक्तामलके लवणेऽपि च ।
 वस्वौकसारेन्द्रपुरे कुबेरनलिनीपुरोः^३ ॥
 विप्रतीसार इत्युक्तः कौकृत्येऽनुशयेऽपि च ।
 व्योममुद्गर इत्युक्तो निर्घातेऽनन्यबुद्धिभिः ॥
 स्याच्छाखानगरं नाम नगरस्योपकल्पके ।
 सनत्कुमार इत्युक्तश्चतुर्मखसुतेऽप्यथ ॥

15 स्यात्सन्देशहरो दूते कणिशे सस्यमञ्जरौ ।
 स्यात्सोमवल्लीरौ सोमलतायां परिकीर्तिता ॥
 स्यात्सस्यसंवरो^४ वृक्षे, पौनःपुन्येऽथ कीर्तितः ।
 भृशे^५ समभिहारश्च, सर्वतोभद्र इत्ययम् ॥
 काव्यचिचे धामभेदे तथा मण्डलभिद्यपि ।

20 (नि)म्बे ना सर्वतोभद्रा गम्भार्यां नटयोषिति ॥

॥ इति रपञ्चमम् ॥

१ अवेक्षायामित्यमरः । २ सु भूषे, इति मा. । ३ युगे, इति मा. ।

४ चरो, इति मा. ।

५ श्लोके, इति मा. ।

॥ अथ रषष्ठम् ॥

अङ्गारवल्लरीत्युक्ता मर्कट्यां शब्दवेदिभिः ।
समभिव्याहरो वाक्ये निर्दिष्टो वाक्यकोविदैः ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये रान्तवर्गः ॥

॥ अथ लान्तवर्गः ॥

ल इन्द्रे लवणे व्याजे दाने ला परिकीर्तितः ।
ली श्लेषे चपले^१ चापि ग्लौः (कौ) चन्द्रेऽपि गद्यते ॥

॥ अथ लदितौयम् ॥

- 5 अलिः सुरायां भ्रमरेऽप्यलं पूर्यर्थमव्ययम् ।
आलुर्गलन्तिकायां स्यादालु कन्दे च भेलके ॥
आलिः सेतौ वयस्यायां पङ्क्तौ च विशदाशये^२ ।
इला सौम्यस्य योषायां भूम्यां^३ च गवि वाचि च ॥
ओल्ल^४स्तु स्वरणे पुंसि स्यादाट्रे^५ वाच्यलिङ्गकः ।
10 कला मूलद्रव्यद्वौ शिल्पादावंशमाचके ॥
चन्द्रस्य षोडशांशे च कला कालमितावपि ।
कलं शुक्रे^६ त्वजीर्णे चाप्यव्यक्तमधुरध्वनौ^७ ॥

१ लवे, इति मा. ।

२ अस्य वाच्यवदिति शेषः ।

३ धाव्यां, इति मा. ।

४ उल्लः, इति मा. ।

५ त्रे, इति मा. ।

६ च, इति मा. ।

७ अनयोस्त्रिष्विति शेषः ।

- कालिः स्त्री कलिकायां ना शराजिकलहे युगे ।
 कालो मृत्यौ महाकाले समये यमकृष्णयोः ॥
 काला स्यात्कृष्णवृन्तायां निलीमञ्जिष्ठयोरपि ।
 कालौ तूमामातृभिदोः परिवारेऽम्बुदावलौ ॥
- 5 क्षीरकीटे कालिकायां, कीलः स्यादग्नितेजसि ।
 कफोणिस्तभयोः शङ्कौ कीलाऽऽरतहतावपि ॥
 कुलं जनपदे गोत्रे सजातीयगणेऽपि च ।
 भवने च तनौ क्लीबं कण्टकार्यौषधौ कुली ॥
 अथ कूलं तटे स्तूपे^१ सैन्यपृष्ठतडागयोः ।
- 10 कोलः पोचिणि कोलं तु फले कोलस्य न द्वयोः ॥
 स्त्रियां तु पिप्पलीचव्योः खलः स्यादधमेऽप्यथ ।
 खलः कल्के भुवि स्थाने क्रूरे कर्णजपेऽपि च ॥
 खल्ला निम्ने^२ वस्त्रभेदे चर्मचातकपक्षिणोः ।
 खल्ली तु हस्तपादावमर्दनाह्वयरुज्यपि ॥
- 15 गलः कण्ठे सर्जरसे गुलः स्यादैक्षवे पुमान् ।
 गुली तु गुटिकारोगभिदोः^३ सुहृदां गुला स्मृता ॥
^४गोला पचाञ्जने वालखेलने मण्डले^५ऽपि च ।
 कुनटीदुर्गयोगोदावरीसखोरलिञ्जरे ॥
 चला^६ लक्ष्यां पुमान्कम्पे कम्पयुक्तेऽभिधेयवत् ।
- 20 चिल्लः खगे सचुल्लश्च पिस्लवत् क्लिन्नलोचने ॥

१ स्तूपे, इति मा. ।

२ श, इति मा. ।

३ योगभिदोः, इति मा. ।

४ गुलीपाशा, इति मा. ।

५ ने, इति मा. ।

६ द्वयोः, इति मा. ।

- आतायिनि भवेच्छिन्नः चिह्नौ स्यान्नौडवास्तुके ।
चुह्नौ चितायामुद्धाने कचिद्वाक्येऽप्युदौरिता ॥
चेलं स्यादधमे वस्त्रे चोलः स्याद्देशभेदके^१ ।
छलं तु खलिते व्याजे^२ छली स्याद्वीरुधि स्त्रियाम् ॥
- 5 वल्कले कुसुमे^३ चापि छल्ली चेत्यभिधीयते ।
जालं गोकलने^४ नीरे ह्रीवेरे च जडोऽन्यवत् ॥
जालं गवाक्ष आनाये क्षारके दम्भवृन्दयोः ।
जालो नीपद्रुमे जाली पटोल्यामभिधीयते ॥
भल्ला^५ स्यादातपस्योर्मौ कौटके दुहितर्यपि ।
10 भिल्ली चौर्यातपरुचोर्वर्त्यामुद्वर्त्तनांशुके ॥
^६तलश्चपेटे तालद्रौ तलं ज्याघातवारणे ।
त्सरौ स्वभावाधरयोः तन्त्रीघाते च सव्यतः^७ ॥
तल्लो जलाधारभेदे तल्ली तु ^८तरुणस्त्रियाम् ।
तालः करतलेऽङ्गुष्ठमध्यमाभ्यां च सम्मिते ॥
- 15 ^९गौतकालक्रियामाने करास्फाले द्रुमान्तरे ।
वाद्यभेदे च कांस्यस्य त्सरौ ताली जटौषधौ ॥
क्लीबं तु हरिताले स्यात्तुला-सादृश्यमानयोः ।
गृहाणां दारुबन्धाय पौठिकायामपौष्यते ॥

१ चोलोऽधमे देशभेदे वसने तु वपुंसकम्, इति मा. ।

२ ग्राम्य, इति मा. ।

३ कुमे, इति मा. ।

४ ले, इति मा. ।

५ भिल्ली, इति मा. ।

६ ता, इति मा. ।

७ व्यतः, इति मा. ।

८ व, इति मा. ।

९ तल्लः ।

राशौ पलशने भाण्डे तूलं स्याद्ब्रह्मदारुणि ।
 आकाशेऽथ पिचौ न स्त्री दलमुत्सेधखण्डयोः ॥
 शस्त्रौच्छेदेऽप्यपद्रव्ये पचेऽप्यथ दुलिः स्त्रियाम् ।
 कमद्यां क्रौडने, दोला नौल्यां यानान्तरेऽपि च ॥

- 5 नलः^१ कपौ राजभेदे यमे पोटगलेऽपि च ।
 क्लीवे तु कमले नद्यां स्त्रियामप्यभिधीयते ॥
 नलो नाले पद्मदण्डे नाली शाककदम्बयोः ।
 नौलं तु नौलीरक्ते स्यान्निध्यद्रिखवगेषु ना ॥
 नौली रुग्भेदनौलिन्योः पलं स्यान्मांसमानयोः ।
 10 पल्लः^२ स्थूलकुसूले स्यात्कुव्यल्प^३ग्रामयोः स्त्रियाम् ॥
 पालिः कर्णलताग्रेऽ^४श्रौ पङ्कावङ्कप्रभेदने ।
 पालिः प्रस्थे च यूकायां जातश्मश्रुस्त्रियामपि ॥
 पिल्लः पुमान् क्लिन्ननेचे क्लिन्नाक्षे पुनरन्यवत् ।
 पीलुर्दृष्टे फले पीलु परमाणौ गजे च ना ॥
 15 पीलुस्तालास्थिखण्डे च काण्डपादपभेदयोः ।
 पुलस्तु पुलके पुंसि विपुले वाच्यलिङ्गवत् ॥
 फलं हेतुसमुत्थे स्यात्फलके व्युष्टिलाभयोः ।
 जातीफले च कङ्कोले सस्यबाणाग्रयोरपि ॥
 फलिन्यां तु फली योषा त्रिफलायामपीष्यते ।
 20 फालं स्याद्वसने फाल उत्सृतौ शङ्करेऽपि च ॥

१ ऽथ च, इति मा. ।

२ नौल्यां पालीतर, इति मा. ।

३ तालः, इति मा. ।

४ पलः, इति मा. ।

५ ग्र. इति मा. ।

६ श्रौयङ्गावस, इति मा. ।

- सौराग्रलौहेऽपि^१ तथा फाली स्यादपि सौरिणि ।
 फेला फेलिस्तथोच्छिष्टे गदिता शब्दवेदिभिः ॥
 बलिस्तु दैत्यभेदे स्यात्करचामरदण्डयोः ।
 उपहारे राजदेये बलं स्यात्स्थौल्यसैन्ययोः ॥
- 5 बलो^२ गन्धरसे रूपे स्थामन्यपि हलायुधे ।
 दैत्यभेदे वायसे च बलयुक्तेऽन्यलिङ्गकः ॥
 बला^३ वाद्यालके प्रोक्ता स्यादङ्गे^४ वाच्यलिङ्गकः ।
 अलङ्कारान्तरे मेध्ये बाली बाला चुटौ^५ स्त्रियाम् ॥
 भल्लो भल्लिश्च बाणे स्याद्भल्लो भल्लूक इष्यते^६ ।
 10 भल्लातके तु योषायां भालं तेजोललाटयोः ॥
 भेलः स्रवे मुनौ च स्यान्निर्वुडौ चापि भौरुके^७ ।
 मलं किट्टे पुरीषे च पापे^८ च कृपणे मलः ॥
 मल्लः पात्रे कपोले च मत्स्यभेदे बलीयसि ।
 १० मालं जने च माला स्यात्पङ्क्तौ पुष्पादिदामनि ॥
 15 मालं क्षेत्रे स्त्रियां स्पृक्कास्रजोर्जात्यन्तरे पुमान् ।
 मालुः^९ पत्रलतानार्योः स्त्रियां मूलं शिफाद्ययोः ॥
 मूलं वित्तेऽन्तिके मेला मेलके च मसावपि^{११} ।
 मौलिः किरौटे चूडायां धम्मिल्लकेलिमूर्धसु ॥

१ लौबमिति शेषः । २ बोलो, इति मा. । ३ वाद्या, इति मा. ।

४ जे, इति मा. ।

५ टटौ, इति मा. ।

६ मल्लूकरूप्यते, इति मा. ।

७ लुके, इति मा. ।

८ ये, इति मा. ।

९ मालावने व्र इति मा. ।

१० मच्छः, इति मा. ।

११ खजनेऽपि च इति मा. ।

- लौला केलिविलासे शृङ्गारभावजक्रियायां च ।
 लोलश्चले सतृष्णे रसनायां स्यात्स्त्रियां लक्ष्याम् ॥
 वल्ली स्यादजमोदायां व्रतत्यामपि योषिति ।
 वालो ना कुन्तलेऽश्वस्य गजस्यापि च वालधौ ॥
- 5 व्यालो दुष्टगजे स्याच्छापदखलसर्पसिंहेषु ।
 विलं गुहायां छिद्रे पुंसि तु माहेन्द्रतुरगे स्यात् ॥
 बुधयोषायां वेला श्रीमज्जनभोजनेऽपि स्यात् ।
 वेला सिम्नि च काले रागे चाक्लिष्टमरणेऽपि ॥
 वेला च जलधेस्तीरे पानीयस्यापि विकृतौ ।
- 10 दत्तमांसेऽपि वेला स्यादित्याहुः शब्दवेदिनः ॥
 वेलो नीचेऽन्यवद्वेलमङ्गे च गर्हितेऽन्यवत् ।
 शलं तु शल्लकीलोम्नि^१ शलो भृङ्गिगणे विधौ ॥
 शालुः^२ कषायद्रव्ये स्याच्चोरकाख्यौषधौ पुमान् ।
 शालिस्तु गन्धमार्जारैरे कलमादिषु च स्मृतः ॥
- 15 शालो वृत्तौ^३ नृपे मत्स्यप्रभेदे सर्जपादपे ।
 शाला गृहे तरुस्कन्धे शाखाऽगारैकदेशयोः ॥
 शिलमुञ्च्छे शिला द्वाराधोदारु कुनटीदृषत् ।
 शिली भेक्यां विनिर्दिष्टा शीलं वृत्तस्वभावयोः ॥
 शुक्लो योगान्तरे पुंसि रजते तु नपुंसकम् ।
- 20 शुक्लं सिते वाच्यवत्स्याच्छूलं रोगायुधान्तरे ॥

१ वेलर, इति मा. ।

२ थोम्नोः, इति मा. ।

३ शालः, इति मा. ।

४ हले, इति मा. ।

योगान्तरे पुमान् मृत्यौ केतकद्रावथ स्त्रियाम् ।
 शुला स्यात्पण्ययोषायां कौले दुष्टवधार्थके ॥
 शैलो महीध्रे शैलं तु शैलेये तार्क्ष्यशैलके^१ ।
 सालः सर्जतरौ वृक्षमाचप्राकारयोरपि ॥

- 5 स्थालं भोजनपात्रेऽपि स्थाली स्यात्पाटलोखयोः ।
 स्थूलं पीने^२ जडे हालः शालिवाहनभूभुजि ॥
 हाला सुरायां हेला तु स्यादवन्नाविलासयोः ।
 हेला शृङ्गारभावस्य^३ क्रियायां च निगद्यते ॥
 हेलिरालिङ्गने सूर्ये होली स्यादुत्सवान्तरे ॥
 ॥ इति लट्तीयम् ॥

॥ अथ लट्तीयम् ॥

- 10 अनलः स्याद्वसावग्नावनिलो वसुवातयोः ।
 अञ्जलिः कुडवे पुंसि हस्तसम्पुटकेऽपि च ॥
 अवेलस्त्वपलापे स्यादवेला पूगचर्विते ।
 अचला तु धरित्र्यां स्यादचलः शैलकौलयोः ॥
 अर्गला^४ चिषु कल्लोले दण्डे^५ वारकपाटयोः ।
 15 अर्गला द्वाररोधिन्यामपि प्रोक्ता निरोधने ॥
 अरालः कुटिले सर्जरसे मत्तमतङ्गजे ।
 अङ्गुलिः करशाखायां कर्णिकायां गजस्य च ॥

१ योरिति मा. । २ वीने, इति मा. । ३ नोथा, इति मा. ।

४ कुलामिति मा. । ५ नर, इति मा. ।

- अमलं त्वंशुके क्लीवं लक्ष्यां स्त्री विमले चिषु ।
 आभीलं न द्वयोः कृच्छ्रे वाच्यलिङ्गं भयानके ॥
 इल्वला तारकाभेदे ना भेदे दैत्यमत्स्ययोः ।
 इङ्गुलस्तु करीषाग्रावृत्यलं मांसवर्जिते ॥
- 5 उत्पली तुषचर्पण्यां क्लीवे कुण्ठे च कैरवे ।
 उपलः प्रस्तरे रत्ने शर्करायां मतोपला ॥
 उत्फुल्लं करणे स्त्रीणामुत्ताने च विकस्वरे ।
 उत्तालस्तत्कटे श्रेष्ठे विकराले स्रवङ्गमे ॥
 उद्दालः १कोद्रवे प्रोक्तस्त्वेकके मत एकलः ।
- 10 कमलो दैत्यमृगयोः कमलं वारिजे जले ॥
 कमला वरयोषायामपि लक्ष्यां निगद्यते ।
 कपिलो वासुदेवेऽग्नौ कुक्कुटे च मुनावपि ॥
 कपिलः पिङ्गवर्णं स्याद्रेणुकायां तु योषिति ।
 पुण्डरीककरिण्यां च २शिंशपागोविशेषयोः ॥
- 15 कम्बलः स्यान्नागभेदे सास्त्राग्रावारयोरपि ।
 कृमावप्युत्तरासङ्गे सलिले तु नपुंसकम् ॥
 कम्बली ३मृगभेदे स्यात्पुंसि कम्बलधारिणि ।
 करालो भीषणे चाथ तुङ्गदन्तुरयोरपि ॥
 ससर्जरसतैले ना क्लीवं कृष्णकुठेरके ४ ।
- 20 कन्दलस्तु कपाले स्यादुपरागे नवाङ्कुरे ॥

१ स्यात्तु शृङ्गारे, इति मा. ।

२ पशुधाग, इति मा. ।

३ यथ, इति मा. ।

४ लोघ्रकुठेरयोः इति मा. ।

- कलध्वनौ कन्दलौ तु 'मृगगुच्छविशेषयोः ।
 कदलाकदलौ प्रश्न्यां कदलौकदलौ पुनः ॥
 रम्भावृक्षेऽथ कदलौ पताकामृगभेदयोः ।
 कदला डिम्बिकायां च शाल्मलीभूरुहेऽपि च ॥
- 5 कपालं कुष्ठरुग्भेदे घटादिशकले गणो^१ ।
 शिरोऽस्थनि कपालीति स्त्रियां^२ प्रोक्ता मनीषिभिः ॥
 कण्ठाला तु द्वयो^३र्द्रोणीप्रभेदे ना क्रमेलके ।
 कल्लोलस्तु भवेद्वर्षे^४ तथा वारिमहोर्मिषु ॥
 कामला रोगभेदे वा ना ना मरुवसन्तयोः ।
- 10 कामुके वाचलिङ्गोऽथ काकोलो नरकान्तरे ॥
 कुलाले^५ द्रोणकाके च विषभेदे च न स्त्रियाम् ।
 काहलाऽप्सरसो भेदे वाद्यभेदे च गद्यते ॥
 काहलः शब्दमात्रेऽपि तथैव चरणायुधे ।
 काहली^६ च तरुण्यां स्यात्त्रिषु शुष्के भृशे खले ॥
- 15 किट्टालस्ताम्रकलशे 'लोहगूथेऽपि कीर्त्यते ।
 किसलं स्यात्किसलये सर्वशब्दकृताम्मतम् ॥
 कीलालं रुधिरे तोये कुशलः शिक्षिते त्रिषु ।
 क्षेमे च सुकृते चापि पर्याप्तौ च नपुंसकम् ॥
 कुवलं चोत्पले मुक्ताफले च बदरीफले ।
- 20 कुड्मलः मुकुले पुंसि न द्वयोर्नरकान्तरे ॥

१ मृगपक्षि, इति मा. ।

२ व्रजे, इत्येके ।

३ स्त्रियां क्वचिदिति केशवः ।

४ वेणौ, इति, मा. ।

५ कालुको, इति मा. । ६ तथैव, इति मा. । ७ द्योल्लय, इति मा. ।

- कुटिलो वाचलिङ्गः स्याद्भुमे नद्यां तु योषिति ।
 कुम्भिलः श्यालके चोरे स्त्रोकच्छायाहरेऽपि च ॥
- कुहालो युगपच्चे स्यात्तथाभूमिविदारणे ।
 कुचेला स्याद्विद्वकर्ण्यां वाच्यवच्च कुवाससि ॥
- 5 कुक्कलं शङ्कुसङ्कीर्णश्वभ्रे ना तु तुषानले ।
 कुण्डलं वलये पाशे तथा कर्णविभूषणे ॥
 काञ्चनदुग्दूच्योः स्त्री पन्नगे कुण्डली^१ मतः ।
 कुन्तलः स्याद्यवे देशे केशलाङ्गलयोरपि ॥
- 10 कुलालः कक्कुभे कुम्भकारे चाप्यञ्जनान्तरे ।
 केवलः कुहनेऽपि स्यान्निर्णीते चैककृत्स्नयोः ॥
 कोमलं मृदुले तोये कोहलो मद्यभिद्यपि ।
 कोहलो^२ वाद्यभेदेऽपि^३ नाद्यशस्त्रप्रयोक्तारि ॥
 ग्रन्थीलस्तु करीरद्रौ विकङ्कततरावपि ।
 सग्रन्थौ त्रिषु भद्रायां गन्धोली वरटासटौ ॥
- 15 गरलं तृणपूले^४ च विषे माने नपुंसकम् ।
 गोपालस्तु नृपे गोपे गोकौलो मुसले हले ॥
^५गौरिलस्तु पुमाँल्लोहचूर्णे स्यान्नौरसर्षपे ।
 चपलश्चोरके मौने पारदे प्रस्तरान्तरे ॥
 चपला कमलाविद्युत्पुंश्चलीपिप्पलीषु च ।
 20 नपुंसकं तु शीघ्रे स्याद्वाच्यवत्तरले चले ॥

१ तु पुमान्, इति मा. ।

२ दैत्य, इति मा. ।

३ नाप्र, इति मा. ।

४ स्त्रिषु पुरे, इति मा. ।

५ गौली, इति मा. ।

- चन्द्रिलः पुंसि वास्तुकशकभेदेऽपि नापिते ।
चञ्चला तु तडिल्लक्ष्योः चञ्चलश्चपलेऽनिले ॥
चूडाला तूच्चटायां स्याच्चूडावति च वाच्यवत् ।
छगलं नीलवस्त्रे ना छागे स्त्री वृद्धदारके ॥
- 5 जम्बालः शैवले पङ्के जगलो भेदकेऽपि च ।
मदनद्रौ पिष्टमद्ये पुंसि धूर्त्ते तु वाच्यवत् ॥
जटिला पिप्पलीमांस्योर्जटायुक्तेऽपि वाच्यवत् ।
जङ्गलं निर्जलस्थाने त्रिलिङ्गां पिशितेऽस्त्रियाम् ॥
जङ्घालस्तु मतः शीघ्रगमने नरि तद्विदाम् ।
- 10 जम्बलः पुंसि जम्बीरे ^१बुद्धदेवान्तरेऽपि च ॥
जम्बूलो जम्बुविटपे पुंसि स्यात्क्रकचच्छदे ।
जाङ्गलो वातभूयिष्ठदेशे ना तु कपिञ्जले ॥
जाङ्गली विषविद्यायां जाङ्गलं ^२जालिनीफले ।
जाङ्गली श्रकशिख्यां स्यात्तरलं चञ्चलेऽपि च ॥
- 15 खङ्गे ^३ च भास्वरे ^४ चापि त्रिलिङ्गमुपदिश्यते ।
हारमध्यमणौ पुंसि यवागुसुरयोः स्त्रियाम् ॥
तण्डुलस्तु विडङ्गे स्याद्धान्यादिनिकरेऽपि च ।
तमालस्तिलके खङ्गे तापिच्छे वरुणद्रुमे ॥
ताम्बूली स्त्री नागवल्यां ताम्बूलं क्रमुके मतम् ।
- 20 तातलो रुजि पाके च लोहकूटे मनोजवे ॥

१ जावालो जगलेयङ्गे शैवले, इति मा. । २ बुद्धदे चा, इति मा. ।

३ जागली, इति मा. ।

४ षिङ्गे, इत्यन्यत्र ।

५ खारे, इति मा. ।

- तुमुलस्तु कलिद्रौ स्यात्तुमुलं रणसङ्कुले ।
 तैतिलो गण्डके पुंसि क्लीबं तु करणान्तरे ॥
- दुकुलं स्याच्छृणावस्त्रे क्षौमे च धवला गवि ।
 वृषश्रेष्ठे^१ पुमान् वाच्यलिङ्गः शुक्ले च सुन्दरे ॥
- 5 नकुली कुक्कुटौमांस्योः पशुपाण्डवयोः पुमान् ।
 नाकुली कुक्कुटीकन्दे राक्षसायां चव्यके स्त्रियाम् ॥
- नाभौलं वङ्गणे नार्याः कृच्छ्रगर्भाण्डयोरपि ।
 निचुलो हिज्जले चापि निचोले च महीरुहे ॥
- निर्मलं मलहीने स्यान्निर्माल्ये चाभ्रकेऽपि च ।
 10 निष्कलस्तु कलाश्रन्ये निस्तलं वर्तुले चले ॥
- निष्कलं नष्टबीजे स्यान्नेपालो देशभिद्यपि ।
 मनःशिलायां नैपाली सुवहा नवमाल्यपि^२ ॥
- पललं तिलचूर्णे स्यात्तथा मांसे नपुंसकम् ।
 ना राक्षसेऽथ पटलं क्लीबं वृन्दे पुनर्न ना^३ ॥
- 15 छर्दिर्ह्योगपिटके तिलके च नपुंसकम् ।
 प्रतलं स्यात्तु पाताले तताङ्गुलिकरे पुमान् ॥
- ज्योत्स्नायां तु पटोला स्यात्पटोलं वस्त्रभिद्यपि ।
 प्रवालो विद्रुमे वीणादण्डे किसलयेऽपि च ॥
- पाञ्चाली पुचिकागीत्योः पाण्डवानां च योषिति ।
 20 स्त्रियां पुम्भूम्नि निर्दिष्टो नीवृद्धेऽथ पांसुलः ॥

- पुंश्चले हरखट्वाङ्गे स्त्रियां स्यादसतीभुवोः ।
वाच्यलिङ्गः सरजसि श्वेतरक्ते तु पाटलः ॥
ब्रीहिभेदे पाटला स्यात्तरौ पुष्पे तु पाटलम् ।
पाचलो राधनद्रव्येऽप्यनिलानलयोरपि ॥
- 5 पाकलं कुष्ठभैषज्ये पाकलः कुञ्जरज्वरे ।
पाचलं पाचने नाऽग्नौ राधनद्रव्यवातयोः ॥
पाटला पाटलौ स्त्री स्यादस्याः पुष्पे पुनर्न ना ।
आशुधान्ये पुमान् श्वेतरक्तवर्णे तु वाच्यवत् ॥
पातालं स्यान्नागलोके विवरे वडवानले ।
- 10 पातिली वागुरायां स्यान्नारीपात्रप्रभेदयोः ॥
पित्तलं तैजसद्रव्ये पित्तवत्यपि वाच्यवत् ।
^१पित्तला तोयपिप्पल्यां पिच्छिलो विजिलेऽन्यवत् ॥
स्त्री पोतिकाशिशपयोः शाल्मलीसिन्धुभेदयोः ।
पिप्पलः स्याच्चलदले^२ भक्तसिक्वे तु पिप्पलम् ॥
- 15 तथैव सलिले वस्त्रच्छेदे पुंसि निरंशुके^३ ।
तथा पक्षिप्रभेदेऽपि कणायां पिप्पली मता ॥
पिञ्जलं तु हरिद्राभे कुशपत्रेऽपि कीर्त्यते ।
पिङ्गलो नागभेदे स्याद्वेश्याभेदे तु पिङ्गला ॥
अपि दिङ्नागयोषायां पिङ्गलेति निगद्यते ।
- 20 पिञ्जोलेत्यवगदिता पत्रकाहलिका बुधैः^४ ॥

१ पिप्पला, इत्येके ।

२ पिप्पलवृक्षे, इत्यर्थः ।

३ ले, इति विश्वः ।

४ या तु पत्रकाहलिका, इति मा ।

- तथा विहगभेदेऽपि पिचुलो जलवायसे ।
 पुङ्गलः सुन्दराकारे तथा स्यादात्मदेहयोः^१ ॥
 पेशलो रुचिरे दक्षे^२ फेनिलोऽरिष्टपादपे ।
 ना फेनिले त्रिषु क्लीबं कोलीमदनयोः फले ॥
- 5 बहुलः कृष्णपक्षेऽग्नौ शितौ च बहुला गवि ।
 शलायां नीलिकायां च विहायसि नपुंसकम् ॥
 कृत्तिकासु स्त्रियां भूमि मङ्गलो भूमिजे ग्रहे ।
 मङ्गला सितदूर्वोमे कल्याणे तु नपुंसकम् ॥
 सर्वार्थरक्षिणे^३ पुंसि मङ्गलः परिकीर्तितः ।
 10 मण्डलः कुकुरे पुंसि बिम्बे च निवहे त्रिषु ॥
 क्लीबे तु परिधौ कोठे^४ देशे द्वादशराजसु ।
 मञ्जुलं वाच्यवन्मञ्जौ जलरङ्गौ नपुंसकम्^५ ॥
 जलाञ्चले निकुञ्जे च क्लीबं मञ्जूलमौरितम् ।
 मरुला तु नदीभेदे मारुलं तद्भवे त्रिषु ॥
- 15 महिला फलिनीनार्योर्मोतुलो मदनदुमे ।
 मातृभ्रातरि धत्तूरे ब्रीहिभेदे च कथ्यते ॥
 माचलो बन्दिचोरे स्यादपि च ग्राह्ररोगयोः ।
 मुसलः स्यादयोऽग्रे तु पुन्नपुंसकयोरपि ॥
 ग्रहगोधातालमूल्योराखुपर्ण्यां च योषिति ।
 20 मृणालं नलदे क्लीबं पुन्नपुंसकयोर्विसे ॥

१ तथा दाबेदेहयोरिति मा. ।

२ वृद्धे, इति मा. ।

३ चला, इति मा. । ४ दक्षिणे, इति मा. । ५ कोशे, इति मा. ।

६ मण्ड, इति मा. । ७ तु वामतः, इति मा. ।

- मेखला खङ्गबन्धे स्याद्रसनाद्रिनितम्बयोः ।
यमलं युगुले प्राहुर्यमलौ चोटिकाद्वये ॥
रमालः सहकारेक्षोः क्लीवे सिल्हकबोलयोः ।
रामिलो रमणेऽनङ्गे लाङ्गुलं पुच्छशेफयोः ॥
5 लाङ्गली तोयपिप्पल्यां क्लीवे तु कुसुमान्तरे ।
गृहदारुविशेषे गोदारणे तृणराजके ॥
लाङ्गली नारिकेलद्रौ^१ रेवतौरमणे पुमान् ।
लोहलः शृङ्खलाधार्येऽव्यक्तवाचिनि च त्रिषु ॥
वनलो गन्धमार्जारे वच्चकव्याघ्रयोः पुमान् ।
10 वण्टालो युद्धभेदे च नौकायां च खनित्रके ॥
वञ्जुलस्तिनिशाशोकवेतसेषु निगद्यते ।
(वातु)लः पुंसि वात्यायां वाच्यवन्मारुतासहे ॥
^२वामिलो दाम्भिके वामे त्रिषु स्याद्दार्दलं पुनः ।
दुर्दिनेऽथ भवत्येलानन्दायामपि वार्दलः ॥
15 विमला शातलायां स्याद्भुवो भेदे च निर्मले ।
विशाला त्विन्द्रवारुण्यामुज्जयिन्यां च कौर्त्यते ॥
^३नृपरक्षोभिदोः पुंसि पृथुले त्वभिधेयवत् ।
विदुलस्तु पुमानम्बु^४वेतसे वेतसेऽपि च ॥
विपुलः पृथुलेऽगाधे मेरुपश्चिमभूधरे ।
20 विडालः स्यान्नेत्रपिण्डे तथा च वृषदंशके ॥

१ रज्जौ, इति मा. ।

२ वंसा, इति मा. ।

३ अ्याम, इति मा. ।

४ मृगपक्षिभिदोरिति मेदिनी ।

५ स्त, इति मा. ।

- वृषलो गृज्जने शूद्रे चन्द्रगुप्ते च वाजिनि ।
 शम्बलं कुलपाथेयमत्सरेषु समीरितम् ॥
 शकलं त्वचि खण्डे स्याद्रागवस्तुनि वल्कले ।
 श्यालुः स्यादजगरे निद्राशीले गजेऽपि च^१ ॥
 5 श्यामलो मेचकेऽस्वच्छे श्रद्धालुः श्रद्धया युते ।
 श्रद्धालुर्दोहदिन्यां स्याच्छार्दूलो व्याघ्ररक्षसोः ॥
 शार्दूलः पशुभेदे च सत्तमे^२ च निगद्यते ।
 शात्मलिर्द्वीपभिहृक्षभिदोर्नरकताश्चर्ययोः ॥
 श्रीफला नीलिकाधायोर्मालूरे पुंसि गद्यते ।
 10 शैतलं पुष्पकासीसे शैलजे मलयोद्भवे ॥
 शैतलं स्यादनुष्णेऽपि स्याद्विस्फोटेषु शैतला ।
 भवेदसनपर्यां च शैतलः शिशिरेऽन्यवत् ॥
 शैतलास्था च शैवाले शैलेयेऽपि नपुंसकम् ।
 शृगालो वच्चके दैत्यभेदे ना^३ डमरे स्त्रियाम् ॥
 15 शृङ्खला^४ पुंस्कटीकाञ्चोर्लोहरज्जौ च बन्धने ।
 शौष्कलः शुष्कमांसस्य पणके^५ पिशिताशिनि ॥
 शरलः पूतिकाष्ठे स्यादुदारावक्रयोरपि ।
 सङ्कुलं वाच्यवद्याप्ते विस्पष्टार्थे वचस्यपि ॥
 सप्तला पाटलागुञ्जानवमालीषु च स्त्रियाम् ।
 20 तथा चर्मकषायां च सिध्मलस्तु किलासिनि ॥

१ च कुक्कुरे, इति मेदिनी ।

२ उत्तरस्थितः, इति शेषः ।

३ नग, इति मा. ।

४ पुञ्चलौ, इति मा. ।

५ लके, इति मा. ।

६ रसा, इति मा. ।

वाच्यवन्मत्स्यविकृतौ 'सिध्मला त्वपि योषिति ।
 'मन्थिला तु सुरुङ्गायां नदीमदिरयोरपि ॥
 सुवेलः प्रणते शान्ते विषु ना पर्वते क्वचित् ।
 सुतलोऽट्टालिकाबन्धनागलोकप्रभेदयोः ॥

- 5 मता शब्दविदां पुंसां स्त्रचालि^१र्गजशृङ्खला ।
 हिङ्गुलो वर्णकद्रव्ये ना भण्टा^२क्यां तु हिङ्गुली ॥
 हेमलः स्यात्स्वर्णकारे ककलासे सिलान्तरे ॥

॥ इति लट्तीयम् ॥

॥ अथ लचतुर्थम् ॥

- 'मुनेर्भेदे त्वपिशलो यथा चाऽऽपिशलिर्मतः ।
 अक्षमालाऽक्षसूत्रे स्यादरुन्धत्यामपौष्यते ॥
 10 प्रबले स्यादतिबलः स्त्रियामोषधिभिद्यपि ।
 अङ्गपालौ परौरम्भे धात्रीवेदिकयोः स्त्रियाम् ॥
 'उदूखलं (गु)गुलौ स्यादुलूखलेऽपि न द्वयोः ।
 एकाष्टीलो बुकपुष्पे वनतिक्तौषधौ स्त्रियाम्^३ ॥
 कीलाहले कलकलस्तथा सर्जरसेऽपि च ।
 15 मतं कर्मफलं कर्मविपाके कर्मरङ्गके ॥

१ संवि, इति मा. ।

२ संविलो लसु तु, इति मा. ।

३ र्गल, इति मा. ।

४ अपिलि मुनेर्भेदे कथिता पिशलि यथा, इति मा. ।

५ उलू, इति मा. ।

६ धावपि, इति मा. ।

कन्दरालः (स्रक्ष)तरौ ^१गर्दभाण्डेऽपि सम्मतः ।

कमण्डलुस्तु करके ^२पर्कटीपादपेऽपि च ॥

कुजम्भलो निगदितस्तस्करे शब्दवेदिभिः ।

तथा क्रोशध्वनौ क्रोशतालोऽपि गदितो बुधैः ॥

5 कुतूहलं कौतुके स्यात्प्रशस्तेऽपि तु वाच्यवत् ।

खतमालस्तु मेघे स्यादपि धूमे निगद्यते ॥

गन्धफल्गपि गुन्द्रायां चम्पकस्य च कोरके ।

गण्डशैलो ललाटे स्याच्च्युते स्थूलोपले गिरेः ॥

घनवल्ली निगदिता सौदामिन्यां विशारदैः ।

10 चक्रवालोऽद्रिभेदे^३ स्याच्चक्रवालं तु मण्डले ॥

चतुःशलं सभागेहे प्रवदन्ति मनीषिणः ।

जलाच्चलं स्वतोवारिनिर्गमे शैवलेऽपि च ॥

जयज्वाली निगदितो दीपे शब्दज्ञशेखरैः ।

त्वक्शाल्मली तु रम्भायां तृणसारा यथा भवेत् ॥

15 दलामलं मरुबके ^४दमनेऽपि नपुंसकम् ।

ध्वनिनाला तु वीणायां वेणुकाहलयोरपि ॥

परिमलो विमर्देऽपि स्यान्मनोहरगन्धवत् ।

(सु)रतोपमर्दविकसद्देहरागादिसौरभे ॥

भवेत्पोटगलश्चापि नले च काशमीनयोः ।

20 भवेद्बहुफलाभिख्या मलयूनिपट्टक्षयोः^५ ॥

१ वा, इति मा. ।

२ कर्कटो, इति मा. ।

३ हि भेदे, इति मा. ।

४ मद, इति मा. ।

५ तत्र नौपट्टे एसीति बोध्यम् ।

- भस्मतूलं ग्रामकूटे पांशुवर्षे हिमेऽपि च ।
 भद्रकाली तु ^१गन्धोलीकात्यायन्योरपि स्त्रियाम् ॥
- भम्भराली मक्षिकायामित्याहुः शब्दकोविदाः ।
 महाकालो महादेवे किम्पाके प्रमथान्तरे ॥
- 5 मदकलो भवेन्मत्तेभम(दा)व्यक्तवाचिनोः ।
 महाबला बलायां स्यात्सीसके तु नपुंसकम् ॥
 बलोत्कटे वाच्यलिङ्गे, मणिमाला निगद्यते ।
 दन्तक्षतान्तरे हारे, महानीलो मणेर्भिदि ॥
 तथैव स्याद्भृङ्गराजे कचिन्नागेऽपि गद्यते ।
- 10 मुक्ताफलं तु कर्पूरे मौक्तिके लवलीफले ॥
 कदल्यां स्यान्मृत्युफला महाकालफले पुमान् ।
 भवेद्यवफलो वेणौ मांसीकूटजयोरपि ॥
 रक्तोपलं गैरिके तु वदन्ति मतिमज्जनाः ।
 रजस्वला पुष्पवत्यां ^२सौरभे तु रजस्वलः ॥
- 15 लोकपालो महेन्द्रेऽपि मतो भूमिपतावपि ।
 लम्बनाल^३स्तु जलजे वनमाली तु शार्ङ्गिणि ॥
 वातकेलिः कलालापे षिङ्गदन्तक्षते पुमान् ।
 शक्रचापे वातफलं तथैव जलदोपले ॥
 भवेद्विचकिलो मल्लीद्रुभेदे मदनेऽपि च ।
- 20 दृहन्नला गुडाकेशे महापोटगले पुमान् ॥

सदाफलः स्कन्दफले नारिकेलेऽप्युदुम्बरे ।
 यः शिवायतनोत्सृष्टो मतः सन्ध्याबलिर्दृषः ॥
 सिनीवाली तु ^१दृष्टेन्दुकलाऽमादुर्गयोः^२ स्त्रियाम् ।
 अवन्तिसोमे गदितं बुधैः सिद्धजलं त्विति ॥
 5 अथ सौवर्चलं सर्जक्षारे च लवणान्तरे ।
 हस्तिमल्लोऽध्रमातङ्गे शङ्खनागे^३ विनायके ॥
 हरितालं धातुभेदे स्त्री दूर्वाकाशरेखयोः ।
 हलाहलो ब्रह्मसर्पे ज्येष्ठिकायां विषेऽस्त्रियाम्^४ ॥
 हालाहलो विषे कीटे^५ हयलाला हयोरगे ॥
 ॥ इति लचतुर्थम् ॥

॥ अथ लपञ्चमम् ॥

10 आसुतीवल इत्याख्या ^१कल्पपादपयज्वनोः ।
 भवेदुद्दण्डपालस्तु सर्पमत्स्यप्रभेदयोः ॥
 एककुण्डल इत्याख्या कुबेरवलभद्रयोः ।
 द्विपीटपाल इत्युक्तः केनिपातसमुद्रयोः ॥
 स्यात्पाण्डुकम्बलः श्वेतप्रावारग्रावभेदयोः ।
 15 वराहकाली कथिता तुर्यावर्ते तु शाब्दिकैः ॥
 भवेत्सुरतताली^२ तु दूतिकायां शिरःस्रजि ॥
 ॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये लान्तवर्गः ॥

१ न, इति मा. । २ पूर्णिमयोः, इति मा. । ३ नादे, इति मा. ।

४ विषे हालाहलोऽस्त्रियामिति मा. । ५ ज्येष्ठा, इति मा. ।

६ कन्यापालक, इति मेदिनी ।

७ लाली, इति मा. ।

॥ अथ वान्तवर्गः ॥

वं प्रचेतसि जानीयादिवार्थे च तदव्ययम् ।
 १स्वं ज्ञातावात्मधनयोरात्मीये च प्रचक्षते ॥
 गन्धने वं तु सन्ताने पुंसि २वः पवने मतः ।
 वा समुच्चय उद्दिष्टं विकल्पोत्प्रेक्षयोरपि ॥

॥ इति वैकम् ॥

॥ अथ वद्वितीयम् ॥

- 5 अविः स्वर्ये गिरौ मेघे तथा कम्बलमूषके ।
 ३अश्वः पुञ्जातिभेदे स्यात्तुरङ्गे च ४ पुमानयम् ॥
 अध्वा ना पथि संस्थाने सास्रवस्कन्धकाययोः ।
 उर्ध्वं स्यादुच्छ्रिते तुङ्गे चोपरिष्ठादपि स्मृतम् ॥
 एवं च स्यात्प्रकारार्थेऽव्ययं कविरिति ध्वनिः ।
 10 वाल्मीकिकाव्ययोः काव्यकरे स्वरौ ५ पुमानथ ॥
 कविः खलीने कथिता कण्वं पापे मुनौ पुमान् ।
 किण्वं पापे सुराबीजे खर्वो ६ह्रस्वन्यगर्थयोः ॥
 गर्वोऽभिमाने ग्रावा स्यात्प्रस्तरे च महीधरे ।
 ग्रीवा तु कन्धरायां स्यात्तत्सिरायामपीध्यते ॥

१ सं, इति मा. ।

३ अर्वा तु पक्षिसम्भेदे, इति मा. ।

५ शुरे, इति मा. ।

२ खंष, इति मा. ।

४ न, इति मा. ।

६ ऋसो च, इति मा. ।

- मनोज्ञे चारु गदितं चार्वस्तु कलहंसके ।
 चार्वीं तु शोभनाबुध्यो १ज्योत्स्नाधनदभार्ययोः ॥
 छविः शोभारुचो २र्योषिज्जवो वेगे च तद्वति ।
 औण्ड्रपुष्पे जवा योषिज्जीवस्तु स्याद्गुमान्तरे ॥
 5 वृहस्पतौ प्राणिनि च जीवं जीवा च जीवने ।
 जीवा जीवन्तिकामौर्व्योर्वचा ३सिञ्जितभूमिषु ॥
 दवो दावश्च गदितौ वनाग्निवनयोरपि ।
 द्वन्द्वं रहस्ये कलहे तथा मिथुनयुग्मयोः ॥
 द्रवः प्रद्रावरसयोर्न ना नर्मणि विद्रवे ।
 10 दर्वीं स्त्रियां यज्ञपात्रे दावं क्लीबे वने मतम् ॥
 दार्वीं दारुहरिद्रायां तथा गोजिह्विकौषधौ ।
 दिवं ४स्वर्गे च गगने क्लीबं दूर्वा तृणान्तरे ॥
 देवः सुरे नृपे चैव घने देवः प्रकीर्तितः ।
 देवमिन्द्रियमाख्यातं क्लीबे देवी पुनः स्त्रियाम् ॥
 15 कृताभिषेकयोषायां तेजनौपृक्कयोरपि ।
 दैवं भाग्ये च नियतौ देवसंम्बन्धवत्यपि ॥
 धवो वृक्षान्तरे धूर्ते पत्यावपि निगद्यते ।
 धन्वी धनुर्धरेऽपि स्याद्वर्जने ककुभद्रुमे ॥
 धन्वा तु मरुदेशे ना क्लीबे चापे स्थलेऽपि च ।
 20 ध्रुवः कीले हरौ शम्भौ वसौ योगे वटे मुनौ ॥

१ योषा, इति मा. ।

२ तु वा, इति मा. ।

३ भूम्योर्माँर्वी, इति मा. ।

४ स, इति मा. ।

- ध्रुवा मूर्वाशालिपर्ण्योर्गीतिसुग्भेदयोरपि ।
 ध्रुवं स्यान्निश्चिते क्लीवे तथा तर्के च शाश्वते ॥
 वदन्त्यपि विशेषज्ञा नवं त्रिषु^१ चतुष्टये ! ।
 नवो नव्ये स्तुतौ नौवी स्त्रीकटीवस्त्रबन्धने ॥
- 5 मूलद्रव्ये परिपणे स्रवः स्रष्टे स्तुतौ कपौ^२ ।
 शब्दे कारण्डवे भेके कुलके भेलके घने^३ ॥
 स्रवं गन्धतृणे प्रोक्तं चण्डालजलकाकयोः ।
 'कैवर्ती'मुस्तके चैव हंससारसकादिषु ॥
 क्रमनिम्नमहीभागे, पक्वं परिणते तथा ।
- 10 विनाशाभिमुखे चापि प्रह्वः प्रणतनम्रयोः ॥
 पर्व क्लीबं महे ग्रन्थौ प्रस्तावे लक्षणान्तरे ।
 दर्शप्रतिपदोः सन्धौ विषुवत्प्रभृतिष्वपि ॥
 पार्श्वं स्यादन्तिके कक्षाधरे पर्शुगणेऽपि च ।
 चक्रोपान्ते च पार्श्वं स्यात्प्राध्वं तु प्रणते मतम् ॥
- 15 तथैव प्राध्वमुदितं दूरवर्त्तनि बन्धने ।
 पूर्वं तु पूर्वजे प्राच्यां प्रथमे^४ श्रुतिभेदके ॥
 पृथ्वी भूमौ महत्यां च त्वक्पद्भ्यां कृष्णजीरके ।
 भवः श्लेमेशसंसारसत्तासम्प्राप्तिजन्मसु ॥
 भावः स्वभावेऽभिप्राये चेष्टासत्तात्मजन्मसु ।
- 20 क्रियालीलापदार्थेषु बुधजन्तुविभूतिषु ॥

१ किष्कु, इति मा. । २ म्यौ, इति मा. । ३ रवे, इति मा. ।

४ स्तुतौ स्लेके मुस्तके च कैवर्त्यां च निगद्यते, इति मा. ।

५ प्रागथ, इति मा. ।

रत्यादौ^१ चाथ रेवा स्यान्नद्यां^२ नौल्यां स्मरस्त्रियाम् ।
लवो विलासे लेशे च छेदे काले च रामजे^३ ॥

लद्धा करञ्जभेदे स्यात्फले वाद्ये खगान्तरे ।
लघ्वौ ह्रस्वविवक्षायां प्रभेदे स्यन्दनस्य च ॥

- 5 विश्वं तु भुवने कृत्स्ने विश्वे देवेषु नागरे ।
विश्वाऽप्यतिविषायां स्याद्विश्वो भूम्नि वसौ मतः^४ ॥
बिल्वो ना श्रीफले प्रोक्तः शवः स्यात्प्राणवर्जिते ।
शावं तु स्याच्छवाऽऽशौचे शिवा तु स्यान्मृगान्तरे ॥
शिवं मोक्षे सुखे भद्रे सलिले च शिवो हरे^५ ।

- 10 वेदे योगान्तरे कौले वालुके गुग्गुलावपि ॥
पुण्डरीकद्रुमे चापि शिवा भ्राटामलोषधौ ।
सत्त्वं द्रव्ये गुणे वित्ते^६ व्यवसायस्वभावयोः ॥
पिशाचादा(वा)त्मभावे बले प्राणेषु जन्तुषु ।
सवो यज्ञे सुसन्धाने समग्रे सर्वमीरितम् ॥

- 15 सान्त्वं सान्नि च दाक्षिण्ये सुवो होमस्य पात्रके ।
शस्त्रकौमूर्वयो^७श्चापि, सेवा स्यात्परिचारणे ॥
हव आज्ञाध्वराह्वाने^८ कथितः शब्दवेदिभिः ।
हावः प्रोक्तस्तु नाद्याङ्गे ह्रस्वः खर्वे स्वरान्तरे ॥
क्षवः क्षुते पुमानुक्तो राजिकायां क्षवा मता ॥

॥ इति वद्वितीयम् ॥

१ थादौ, इति मा. । २ तु द्यां, इति मा. । ३ ठे, इति मा. ।

४ पुम्भेदवाजिनोः, इति मा. ।

५ रौ इति मा. ।

६ दृत्ते, इति मा. ।

७ क्यो, इति मा. ।

८ घाने, इति मा. ।

॥ अथ वटतौयम् ॥

- अभावो मरणेऽसत्वेऽप्यधवा विधवास्त्रियाम् ।
 अटवौ तु वने प्रोक्ता निःशब्दे त्वरवो मतः ॥
- अश्रवः श्रोत्ररहितेऽप्याहवो यागयुद्धयोः ।
 आर्तवं स्त्रीरजस्युक्तमृतुजे तु मतं त्रिषु ॥
- 5 आश्रवोऽङ्गीकृतौ क्लेशे नान्यवद्वचनस्थिते ।
 आरावश्चारवः शब्देऽप्याल्लवं स्नान ईष्यते ॥
- उद्धवो यादवभिदि महे च क्रतुपावके^१ ।
 उत्सवो मह उत्सेक^२ इच्छाप्रसरकोपयोः ॥
- कारवी मधुरादीप्यत्वक्पचीकृष्णजीरयोः ।
 10 किरवः स्यात्तु दुःशब्दे कितवो मत्तधूर्तयोः ॥
- कनकाह्वयवृक्षे च पेचके कितवो मतः ।
 केशवोऽजे च पुन्नागे पुंसि केशवति त्रिषु ॥
- कैतवं तु छले^३ द्यूते कैरवः कितवे रिपौ ।
 कैरवी चन्द्रिकायां स्यात्कुमुदेऽपि तु कैरवम् ॥
- 15 कौरवो राजभेदेऽपि तथा काके निगद्यते ।
 नभश्चरे च गन्धर्वो रागभेदे तुरङ्गमे ॥
- पुंस्कोकिले गायके वा चाऽन्तराभवदेहके ।
 गालवो^४ लोभ्रवृक्षे स्यान्मुनिभेदे च कीर्तितः ॥

१ लके, इति मा. ।

२ पौडा, इति मा. ।

३ धूर्ते कैत, इति मा. ।

४ वलो, इति मा. ।

- गाण्डीवो गाण्डिवश्चापि कार्मुकेऽर्जुनकार्मुके ।
 गाण्डीवगाण्डिवे क्लीवे^१ स्यातामर्जुनधन्वनि ॥
- तपस्वी तापसे चानुकम्प्ये त्रिष्वथ^२ योषिति ।
 मांसिकाकटुरोहिण्योस्तरस्वी शरवेगिनोः ॥
- 5 ताण्डवं तृणभेदे स्थान्नाथ्ये च परिकीर्तितम् ।
 त्रिदिवं तु सुखे स्वर्गे स्वर्णद्यां त्रिदिवा मता ॥
 द्विजिह्वस्तु^३ खले सर्पे दौदिविधिषणान्नयोः ।
 दानवस्तु दनोः पुत्रे काष्ठीये दारवं मतम् ॥
 दृक्षजे द्रुभवं प्राहुर्धेनुजे धैनवं मतम् ।
- 10 निष्पावस्तु^४ श्रृर्षवायौ राजमाषे कडङ्गरे ॥
 निष्पावः^५ शिम्बिकायां स्थान्निर्विकल्पेऽन्यलिङ्गकः ।
 निह्रवो निह्रतौ प्रोक्त(श्चा)विश्वासापलापयोः ॥
 प्रभवो जन्महेतौ स्यात्प्रभावे वत्सरेऽपि च ।
 आद्योपलब्धये स्थानेऽपाम्मूले^६ मुनिभिद्यपि ॥
- 15 प्रसवः पुष्पफलयोरपत्ये गर्भमोचने ।
 उत्पादे च प्रसेवस्तु वीणाङ्गस्यूतयोर्मतः^७ ॥
 प्रभावस्तेजसि प्रोक्तः शक्तौ चापि पराक्रमे ।
 पल्लवो विटपे खड्गे विस्तरेऽपि चले^८ मतः ॥

१ गाण्डीवगाण्डिवे चापि, इति मा. ।

२ त्वा तु, इति मा. ।

३ वो पि च निष्पावे, इति मा. ।

४ दृत्तौ, इति मा. ।

२ त्रिष्ठिय, इति मा. ।

४ रवौ, इति मा. ।

६ सुले, इति मा. ।

८ प्यचले, इति मा. ।

- ऋङ्गारेऽलक्तरागेऽपि तथा किसलयेऽपि च ।
 पञ्चत्वं चापि पञ्चानां भावे प्राणान्त्ययेऽपि च ॥
 पार्थिवो नृपतौ भूमिविकारे पार्थिवं चिषु ।
 पार्थिवी पार्थिवा चापि पृथिव्यां तु मता स्त्रियाम् ॥
 5 पार्थिवी स्यात्तुगायां च पुङ्गवो भेषजे^१ मतः ।
 बलीवर्दे^२ च श्रेष्ठेऽपि^३ फेरवो जम्बुकेऽस्रपे^४ ॥
 बल्लवः सूपकारे स्याद्भीमसेने च गोदुहि ।
 बान्धवो बन्धुमुह्यदोर्भागवो गजधन्विनोः ॥
 शुके परशुरामे च भार्गवी पार्वतीश्रियोः ।
 10 दूर्वायां चापि कथिता भैरवः शङ्करे मतः ॥
 भैरवी तु स्त्रियां देव्यां भीषणे वाच्यलिङ्गकः ।
 माधवोऽजे मधौ राधे^५ वासवे ना स्त्रियां मिषौ ॥
 माधवी मद्यभेदेऽपि तथा यादवयोषिति ।
 कुट्टिन्यामपि वासन्त्यां^६ माधवी मधुशर्करा ॥
 15 मालवो देशभेदे स्यान्मानवो नरि कीर्तितः ।
 मानवश्च मनोर्वशे मृङ्गराजे तु मार्कवः ॥
 मार्तवं ? मृद्विकारे स्यान्मृदूत्वे मार्दवं स्मृतम् ।
 मेधावी ना शुके ब्राह्म्यां स्त्रियां मेधान्विते चिषु ॥
 यादवो राजभेदे स्याद्राजीवं नलिने मतम् ।
 20 राजीवो हरिणे मीने राघवो रघुवंशजे ॥

१ पिण्डवोर्न रसे, इति मा. ।

२ बन्दन्दि शब्दिकर्जनः, इति मा. ।

३ सरे, इति मा. ।

४ यादवे, इति परे ।

५ च सुवासिन्यां, इति मा. ।

- महामौने च गदितो रौरवो नरकान्तरे ।
 वाडवो ब्राह्मणेऽपि स्याद्वाडवा द्विजयोषिति ॥
 अश्वायां कुम्भदास्यां च मतो राजान्तरेऽपि ना ।
 वाडवं करणे स्त्रीणां घोटकौघे नपुंसकम् ॥
 5 पाताले चाथ पुंसि स्याद्वाडवो वडवानले ।
 वासवः स्यान्महेन्द्रेऽपि विस्रवस्तु विपर्यये ॥
 विभवो धननिर्वृत्त्योर्विद्रवो विद्रुतौ धियि ।
 विभावः स्यात्परिचये रण्डायां विधवा मता ॥
 शाचवं भावसंहत्योः शचूणां शाचवो द्विषि ।
 10 शाम्भवस्तु भवेच्छैवेऽप्युमायां शाम्भवी मता ॥
 श्रीभवो मदने प्रोक्तः श्रीधवो गरुडध्वजे ।
 सम्भवः कथितो हेतावुत्पत्तौ मेलकेऽपि च ॥
 आधारानतिरिक्तत्वेऽप्याधेयस्य निगद्यते ।
 संरवः कथितः शब्दे स्वभावः प्रकृतौ स्मृतः ॥
 15 सुग्रीवः स्यात्कृष्णहये तथैव स्रवगेश्वरे ।
 सुग्रीवः शोभनग्रीवे सुसवः प्रसवे शुभे ॥
 सुषवी कारवेस्त्रे स्यात्कृष्णजीरकजीरयोः ।
 सुधन्वा प्रौढधानुष्के तथा स्याद्विश्वकर्मणि ॥
 विष्णौ नृपविशेषे च सुपर्वा तु शरे मतः ।
 20 त्वक्सारोऽपि सुपर्वा स्यात्पर्वधूमसुरेष्वपि ॥
 सैन्धवं माणिमन्योऽपि सिन्धुदेशोद्भवाश्च योः ॥

॥ अथ वचतुर्थम् ॥

- अपह्नवोऽपलापे स्यात्स्नेहे चापह्नवो मतः ।
 अनुभावः प्रभावे स्यान्निश्चये भावसूचने ॥
- भवेद्भिषवः स्नाने मद्यसन्धानयज्ञयोः ।
 आदीनवः पुमान्दोषे परिक्लेशदुरन्तयोः ॥
- 5 शिवधन्वन्ध्याजगवं शाक्र उच्चैःश्रवा ह्ये ।
 उपस्रवः सैहिकेये विस्रवोत्पातयोरपि ॥
- किष्कुपर्वा पुमानिक्षौ वेणौ घोटगलेऽपि च ।
 कुशीलवस्तु वाल्मीकौ नटयाचकयोरपि ॥
- जलबिल्वः^१ कर्काटे स्यात्पञ्चाङ्गे जलचत्वरे ।
 10 जायाजीवौ तु पुंसि स्यान्नटे च बकपक्षिणि ॥
- जीवञ्जीवो वृक्षभेदे तथा पक्षिण्यपि क्वचित् ।
 स्यात्तिक्तपर्वा चानन्ता^२गुडूचीयष्टिषु स्त्रियाम् ॥
- ज्वालामुखी शृगाली या दीप्तजिह्वाति सा मता ।
 धामार्गवस्त्वपामार्गे घोषके^३ च निगद्यते ॥
- 15 प्रतिश्रवोऽङ्गीकारे स्यात्परिभावस्तिरस्कृतौ ।
 पराभवस्तिरस्कारे विनाशे चापि कथ्यते ॥
- पारिस्रवः स्याच्चपले व्याकुले च परिश्रुतः ।
 पारशवस्तु शस्त्रे^४ स्याद्विजाच्छूद्रासुते^५ तथा ॥

१ जीवः, इति मा. ।

२ तिक्तपर्वाह्वीलमोचि, इति मा. ।

३ टके, इति मा. ।

४ शस्त्रे, इति मा. ।

५ म्वद्धासुते, इति मा. ।

परस्त्रीतनये चापि तथा पारशवो^१ मतः ।

पारङ्गते पारदृश्वा कथितस्तत्त्ववेदिभिः ॥

पितृदेवो यमे प्रोक्तः पिण्डजीवी तु दुर्दिजे ।

पुटग्रीवो निगदितो गर्गरौताम्रकुम्भयोः ॥

5 पुष्पधन्वा रतिपतौ पृषदश्वः समीरणे ।

बलदेवो बले वायौ चायमाणौषधौ स्त्रियाम् ॥

महादेवः पञ्चमुखे महादेवी तु तत्स्त्रियाम् ।

रन्तिदेवो भूपभेदे तथैव गरुडध्वजे ॥

रोहिताश्वश्चित्रभानौ^२ हरिश्चन्द्रनृपात्मजे ।

10 वीरुद्देवः स्मृतस्त्रिन्दाविन्द्रे वृद्धश्रवा मतः ॥

हरिश्चन्द्रो भूपभेदेऽप्यथ शीतशिवं पुनः ।

शैलेये माणिमन्ये चाप्यथ शीतशिवं^३ विदुः ॥

सैन्यवे चाश्मपुष्पे च मश्यां^४ शीतशिवो मतः ।

सहदेवा बलादण्डोत्पलयोः शारिवौषधौ ॥

15 सहदेवी तु सर्पाक्ष्यां सहदेवस्तु पाण्डवे ॥

॥ इति वचतुर्थम् ॥

॥ अथ वपञ्चमम् ॥

मता शब्दविभागज्ञैः कावेर्यामर्धजाह्नवी ।

आशितम्भवमन्नाद्ये तृप्तावप्यशितम्भवः ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये वान्तवर्गः ॥

॥ अथ श्रान्तवर्गः ॥

अंशुः सूत्रादिसूक्ष्मांशे किरणे च दिवाकरे ।
अंशस्तु स्यादेकदेशे भुक्तावाशो निगद्यते ॥
आशा दिशि च तृष्णायामाशुः स्याद्व्रीहिशीघ्रयोः^१ ।
ईशः स्वामिनि रुद्रे च स्यादौशा हलदण्डके ॥

5 काशस्तृणे रोगभेदे काशी वाराणसीपुरे^२ ।
कौशो दिगम्बरे प्रोक्तो वानरेऽपि निगद्यते ॥
कुशो रामसुते द्वीपे पापिष्ठे योक्तृमत्तयोः^३ ।
कुशो दर्भे कुशी फाले कुशा वल्यां कुशं जले ॥

10 केशस्तु वरुणे चापि कुन्तले वालकेऽपि च ।
क्लेशः^४ कोपेऽपि दुःखेऽपि व्यवसायेऽपि गद्यते ॥
केशी केशवति प्रोक्तश्चौरपुण्यां^५ च दानवे ।
कोशः स्यादर्धसङ्घाते^६ जातिकोशे च कुड्मले ॥
पात्रे दिव्येऽपि गदितस्तथा खड्गपिधानके ।
क्रोशस्त्वाक्रोशकरणे भूमानेऽपि प्रचक्षते ॥

15 अस्थूले तु क्लशः प्रोक्तः खशः स्यान्नौदन्तरे ।
दर्शस्तु दर्शने सिन्धौ तथा सूर्येन्दुसङ्गमे ॥
पक्षान्ते वैदिकविधावपि दर्श उदीरितः ।
दंशः कौटविशेषे च वर्मदंशनयोरपि ॥

१ व्रीहिभिश्चीघ्रयोरपि, इति मा. ।

२ पुरि, इति मा. ।

३ मन्त्रयोः, इति मा. ।

४ कोष्णे, इति मा. ।

५ केशकिशवति प्रोक्तश्चौरपुण्यां, इति मा. ।

६ सन्धाने, इति मा. ।

दशाऽवस्थादौपवत्योर्वस्वप्रान्ते^१ च गद्यते ।
 नाशः पलायने मृत्यौ पाशः पक्ष्यादिबन्धने ॥
 कर्णान्ते शोभनार्थः स्यात्कचान्ते निकरार्थकः ।
 छात्राद्यन्ते च निन्दार्थो मृगादौ पशुरीर्यते ॥

5 पशुः स्यादायुधभिदि पेशी मांस्यसिकोशयोः ।
 पलपिण्ड्यां मण्डभेदे सुपक्वकणि(के)ऽपि च ॥
 मेषादिपुञ्जयो राशिर्वंशो वेणौ कुलेऽपि च ।
 वर्गे^२ पृष्ठास्थिवयवे वशा नार्यां निगद्यते ॥

वन्धगव्यां दुहितरि हस्तिन्यामपि कौर्त्तिता ।
 10 वंशो जनस्पृहायां चिधायत्तत्वप्रभुत्वयोः^३ ॥
 वेशो वेश्यागृहे प्रोक्तो वेशोऽपि गृहमाचके ।
 नेपथ्ये च शशो बोले^४ रोध्रे नृपशुभेदयोः ॥
 शशो मृगविशेषेऽपि साशस्त्वाशावति चिषु ।
 स्पर्शो वर्गाक्षरे दाने स्पर्शने स्पर्शके रुजि ॥

15 स्पर्शः स्यात्सम्परायेऽपि प्रणिधावपि पुंस्ययम् ।
 स्पशश्चारे निगदितः स्वेशश्च धनदे मतः ॥

॥ इति शब्दतृतीयम् ॥

॥ अथ शब्दतृतीयम् ॥

आदर्शो दर्पणे टीकाप्रतिपुस्तकयोरपि ।
 उड्डीशः स्यात्तु चण्डीशे देवताशास्त्रभेदयोः ॥

- उपांशुः स्वरभेदे स्यादुपांशु ^१विजनेऽव्ययम् ।
 कपिशा तु नदीभेदे कपिले सिल्हकेऽपि च ॥
 कपौश इति सुग्रीवे कर्कशो निर्दये दृढे ।
 कर्कशः क्रूरपुरुषे कृपाणेऽपि निगद्यते ॥
- 5 इक्षौ साहसिके कासे मर्दकम्पिलयोरपि ^२ ।
 कौनाशस्तु यमे क्षुद्रे कर्षकोपांशुधातिनोः ॥
 कुलिशो न स्त्रियां प्रोक्तो दम्भोलौ ना भूषान्तरे ।
 गणेशः स्याद्विघ्नराजे गिरौशो गिरिशो मृडे ॥
 गिरौशः स्यादद्रिराजे गिरौशो वाक्पतावपि ।
- 10 ग्रहेशः स्यात्सवितरि गृहेशो गृहपेऽपि च ॥
 गोपेशो नन्दगोपाले गोपौशः सम्भुक्कृष्णयोः ।
 तुङ्गीशस्तु पुमान् गौरीकान्ते च हिमदीधितौ ॥
 दुःस्पर्शस्तु खरस्पर्शे कण्टकार्यां ^३यवासके ।
 निस्त्रिंशो निर्दये खड्गे निर्वेशो मूर्च्छने ^४ऽपि च ॥
- 15 भोगे च वेतने ^५चापि, निवेशस्तु निगद्यते ।
 शिबिरोद्वाहयोश्चापि विन्यासेऽपि तथा मतः ॥
 निदेश उपकण्ठे स्याच्छासने परिभाषणे ।
 नौकाशो निश्चये तुल्ये प्रकाशः स्फुटहास्ययोः ॥
 उद्योते च प्रसिद्धे च प्रदेशो देशमाचके ।
- 20 भित्तौ मानविशेषे च पलाशः किंशुकेऽस्रपे ॥

१ व्य, इति मा. ।

२ पिप्पलयोरपि, इति मा. ।

३ चवा, इति मा. ।

४ मूर्च्छिते, इति मा. ।

५ सन्देहने, इति मा. ।

शयां च हरिते पत्रे पिङ्गाशं जात्यकाच्चने ।
पिङ्गाशी नीलिकायां स्यान्मत्स्यपल्लीशयोरपि^१ ॥

बालिशस्तु शिशौ मूर्खे भूकेशः शैवले वटे ।
(अ)वल्गुजे तु भूकेशी लोमशो लोमवत्यपि ॥

5 मेघे मुनिविशेषे च श्रुकशिख्यां च लोमशा ।
काकजङ्घाशृगाल्येलामहामेदास्वपीरिता ॥

काशीसे^२ शाकिनीभेदे विवशस्त्ववशात्मनि ।
स्यादरिष्टाद्दुष्टधियि^३ विकाशो विजनेऽन्तिके ॥

व्यक्तौ प्रकाशे सदृशं^४ समे चैवोचितेऽपि च ।

10 संवेशस्तु मतः स्वापे तथा स्त्रीरतबन्धने ॥

सुखाशो राजतिनिशे^५ शोभनाशप्रचेतसोः ।
स्नेहार्थिनि स्यात्स्नेहाशो दीपेऽपि च निगद्यते ॥

सुधांशुः स्यात्क्षपानाथे शुद्धांशेऽपि निगद्यते ।
हताशो निर्दये चाशारहिते निष्कृपे खले ॥

॥ इति शब्दतीर्थम् ॥

॥ अथ शब्दतुर्थम् ॥

15 अपदेशः^६ स्मृतो लक्ष्ये निमित्तव्याजयोरपि ।
अपभ्रंशोऽपशब्दे स्याद्भाषाभेदावपातयोः ॥

१ मत्स्यपल्लीशयोरपि, इति मा. ।

२ सिसे, इति मा. ।

३ रिक्तद्विधियोच्चापि, इति मा. ।

४ तथैवोप, इति मा. ।

५ राजितनिशोः, इति मा. ।

६ भ्रंशः, इति मा. ।

- आश्रयाशो हुतवहे भवेदाश्रयनाशिनि ।
 उपस्पर्शः स्पर्शमात्रे स्नानाचमनयोरपि ॥
 उपदंशो विदंशे च मेद्वरोगे^१ऽपि वर्तते ।
 कर्णिवंशो भवेन्मञ्च इत्याहुः शब्दवेदिनः ॥
- 5 खण्डपर्शुः^२ पर्शुरामे शङ्करे चूर्णलेपिनि^३ ।
 खण्डामलकभैषज्ये सिंहिकातनयेऽपि च ॥
^४कवारवच्छैवले स्याज्जलकेश इति स्थितिः ।
 जीवितेशः आह्वदेवे तथा स्याज्जीवितप्रदे ॥
 नागपाशः स्त्रीकरणे तथैव वरुणायुधे ।
- 10 पञ्चदशी त्वमापूर्णमास्योः सङ्ख्यायुते^५ऽपि च ॥
 प्रतिष्कशस्तु रोगे स्याद्वातार्ताहरसहाययोः ।
 परिवेशो वेष्टनेऽपि परिधावपि कीर्तितः ॥
 पादपाशौ^६ खड्गकायां^७ शृङ्खलाकटकेऽपि च ।
 पुरोडाशो हविर्भदे^८ चमस्यां पिष्टकस्य च ॥
- 15 मातृवंशः सभामध्ये मातामहकुलेऽपि च ।

॥ इति शपञ्चमम् ॥

॥ अथ शपञ्चमम् ॥

सेनानिवेशः शिविरे ।

इति शब्दरत्नसमन्वये राजाकोशापरपर्याये शान्तवर्गः ॥

१ रोमे, इति मा. । २ ज्ञपशुः, इति मा. । ३ केपिनि, इति मा. ।

४ कवाल, इति मा. । ५ न्तरे, इति मा. । ६ पदयाशौ, इति मा. ।

७ खण्डतायां इति मा. ।

८ वम, इति मा. ।

॥ अथ षान्तवर्गः ॥

॥ अथ षद्वितीयम् ॥

अर्षो रोगविशेषे स्यादार्षः स्याद्विषिसम्भवे ।
उषा स्याद्वाणकन्यायां रात्रावपि तथा मता ॥
उषस्तु रात्रिशेषे स्यात्तथा कामिनीगुग्गुलौ ।
ऋषिर्वेदे वसिष्ठादौ दौधितौ च पुमानयम् ॥

5 ऋक्षः पर्वतभेदे स्याद्भल्लूके शोणकेऽपि च ।
ऋतवेधे^१ त्वन्यलिङ्गो नक्षत्रे पुन्नपुंसकम् ॥
कर्षस्तु मानभेदे स्यात्कर्षणेऽपि प्रकीर्तितः ।
कर्षूः स्मृतः करीषाग्नौ तथा ^२कुल्येष्टिखातयोः ॥
कोषः खड्गपिधाने स्याद्विव्ये पात्रे^३ च कुड्मले ।
10 जातिकोशेऽर्थसङ्घाते^४ पेश्यां शब्दादिसङ्ग्रहे ॥

घोषस्त्वाभीरपल्ल्यां स्यात्कांस्ये चाम्बुदनिस्वने ।
गोपालध्वनिघोषे च घोषा मधुरिकौषधौ ॥

भूषा नागबलायां स्यात्तापमत्स्याटवीषु ना ।
पिपासालिप्सयोस्तर्षस्तुषो धान्यत्वगक्षयोः ॥

15 तृषा लिप्सातृष्णयोश्च दोषा रात्रौ मता स्त्रियाम् ।
दोषः करे च पापेऽपि प्रैषः क्लेशे च मर्दने ॥
उन्मादे प्रेषणे चापि पौषो मासान्तरे मतः ।
मार्षः शाकविशेषेऽपि सतां मारिषवन्मतः ॥

१ घे, इति मा. ।

३ यात्रे, इति मा. ।

२ कुल्योत्प, इति मा. ।

४ ह्याने, इति मा. ।

माघो ब्रीह्यन्तरे मूर्खे मानत्वभेददोषयोः ।
मिषं व्याजे स्पर्धने^१ च मेघो राश्यन्तरे पशौ ॥
वर्षोऽस्त्री भारतादौ च जम्बूद्विपाब्ददृष्टिषु ।
प्रादृत्काले स्त्रियां भूमि विषं स्त्रेडं जलेऽपि च ॥

- 5 विषा त्वौषधभेदे स्याद्विषो राश्यन्तरे मतः ।
धर्मे च गोपतौ शुक्रे शुक्रले वामके वरे ॥
मूषके मैथुनेऽपि स्यात्कपिकच्छां वृषा स्मृता^२ ।
शृङ्गां वृषा निगदिता यतीनामासने वृषौ ॥
शुषिः शोषे बिले स्त्री स्याच्छेषः सङ्कर्षणेऽपि च ।
10 वधेऽनन्ते चोपयुक्तेतरनिर्माल्यवस्तुनि ॥
शोषो यक्ष्मणि शुष्कत्वे हर्षस्तोषे हृषिस्तथा ।
ह्रेषाऽश्वशब्दे गदिता शब्दमात्रेऽपि कुचचित् ॥

॥ इति षड्वितीयम् ॥

॥ अथ षड्वितीयम् ॥

- अभीषुः प्रगहे रश्मावाकर्षो द्यूत इन्द्रिये ।
आकर्षः शारिफलके कोदण्डाभ्यासवस्तुनि ॥
15 आमिषं भोग्यवस्तुन्यप्युष्णीषं लक्षणान्तरे ।
शिरोवेष्टे किरीटे चाप्युत्प्रेक्षाऽनवधानके ॥

१ शर्धने, इति मा. ।

२ कपिकच्छां वृषा प्रोक्ता मूषके मैथुनेऽपि च, इति मा. ।

- कल्मषं^१ किल्बिषे क्लीवं पुंसि स्यान्नरकान्तरे ।
 कल्माषं^२ करणे चापि कल्माषो राक्षसान्तरे ॥
 कल्माषस्तु भवेत्कृष्णे कल्माषः कृष्णपाण्डरे ।
 कल्माषस्तु मुनौ कापि कारूषो नौष्टदन्तरे ॥
 5 कलुषं त्वाविले पापे किल्बिषं^३ पापरोगयोः ।
 कुल्माषमपराधे स्यात्काञ्जिके यावके पुमान् ॥
 गण्डूषो मुखपूर्तो^४ स्यात्करिहस्ताङ्गुलावपि ।
 गण्डूषः प्रसृतिमिते^५ जिगीषुर्जेतुमिच्छुके ॥
 जिगीषुरपि च प्रोक्तो व्यवसायप्रकर्षयोः ।
 10 तारौषी^६ त्विन्द्रकन्यायां ना स्वर्गेऽम्बुधिकाञ्चने ॥
 नहुषो नागभेदे स्यात्सोमवंशोद्भवे नृपे ।
 निकषः^७ शाणफलके निकषा यातुमातरि ॥
 निमेषो निमिषश्चापि कालभेदेऽक्षिमौलने ।
 परुषं निष्ठुरोक्तौ स्याद्रुक्षे चापि च^८ कर्बुरे ॥
 15 परूषं कुफले प्रोक्तं परुषं परुषस्तथा ।
 प्रदोषः कालभेदे स्यात्प्रदोषो दोष इत्यपि ॥
 प्रत्यूषोऽहर्मखे चाथ वसावपि निगद्यते ।
 पीयूषममृते सप्तदिनावधिपयस्यपि ॥
 पुरुषो नरि साङ्ख्ये प्रोक्तः पुन्नागपादपे ।
 20 पौरुषं पुरुषस्योक्तं भावे कर्मणि तेजसि ॥

१ बलमिति मा. ।

२ काष्णलमिति मा. ।

३ लं, इति मा. ।

४ प्रहृतौ चोन्मिते चापि, इति मा. ।

५ तवी, इति मा. ।

६ सर्गे बुद्धि, इति मा. ।

७ शाल, इति मा. ।

८ ध्वं, इति मा. ।

- ऊर्ध्वविस्तृतदोःपाणि^१नृमाने चाभिधेयवत् ।
 कृताभिषेकासैरिभ्योर्महिषौ चौषधौभिदि ॥
 मनीषा धिषणायां स्यान्मनीषौ गौष्पतौ बुधे ।
 मारिषः शाकभेदे स्यान्मारिषा दक्षमातरि ॥
 5 नाव्योक्तौ मारिषश्चार्थे^२ तथैव कनकेऽम्बुधौ ? ।
 रौहिषं तृणभेदे स्यात्पुमांस्तु हरिणान्तरे ॥
 विश्लेषो विधुरेऽयोगे शुश्रूषा स्यादुपासने ।
 कथने श्रोतुमिच्छायां सेमुषी तु मता मतौ ॥
 शैलूषोऽपि नटे बिल्वे संहर्षस्तु प्रभञ्जने^३ ।
 10 ^४सङ्घर्षस्तु मतौ घृष्टौ स्पर्द्यायामपि कीर्तितः ॥

॥ इति षष्ठतीयम् ॥

॥ अथ षचतुर्थम् ॥

- अनिमेषः सुरे मत्स्येऽप्यनुकर्षोऽनुकर्षणे ।
 तथैव च रथस्याधःस्थितदारुणि चेष्यते ॥
 अनुतर्षः सुरापानपात्रे तृष्णाभिलाषयोः ।
 अलम्बुषः प्रहस्ते^५ च छर्दने राक्षसान्तरे ॥
 15 अलम्बुषा तु मुण्डरीयां सुकुमारीगणान्तरे ।
 अम्बरौषं रणे आध्रे^६ क्लीबं पुंसि नृपान्तरे ॥

१ दोषणि, इति मा. ।

२ र्थे, इति मा. ।

३ हर्षोऽज्ञातुमाहते, इति मा. ।

४ संहर्षौ, इति मा. ।

५ शस्ते, इति मा. ।

६ अष्टे, इति मा. ।

- तथा नरकभेदेऽपि किशोरे च (र)वावपि ।
 आम्नातकेऽनुतापे^१ चाप्यम्बरौष उदौरितः ॥
 अम्बरौषो वह्निभेदेऽप्याम्बरौषोऽपि गद्यते ।
 उक्तः किम्पुरुषो लोकभेदकिन्नरयोः पुमान्^२ ॥
- 5 दशकषीं तु दीपे स्याद्धान्तोन्नेषस्तमोमणौ ।
 नन्दिघोषोऽर्जुनरथे घोषे बन्दिजनस्य च ॥
 परिवेषस्तु परिधौ तथैव परिवेषणे ।
 परिघोषो निनादे स्यादवाच्ये जलदध्वनौ ॥
 पलङ्कषा गोक्षुरे स्याद्रास्त्रागुग्गुलकिंशुके ।
 10 मुण्डौरीलाक्षयोश्चापि राक्षसेऽपि पलङ्कषः ॥
 महाघोषा तु कर्कश्यां शृङ्गां हृदातिघोषयोः ।
 मञ्जूघोषाऽप्सरोभेदे वीणापरभृतोरपि ॥
 मार्गशीर्षो मतो मासे^३ मृगशीर्षं तु भे मतम् ।
 वातरूषस्तु वातूलात्कोचयोः शक्रधन्वनि ॥
- 15 समाकषीं तु निर्हारिगुणे प्राहुर्मनौषिणः ।
 सर्ववेषी नटे प्रोक्तः पुंसि शब्दविशारदैः ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये षान्तवर्गः ॥

॥ अथ मानवर्गः ॥

॥ अथ सद्वितीयम् ॥

असिः खड्गे मतः पुंसि स्कन्धे त्वंस उदीरितः ।
असुः प्राणे धनु(ष्या)सः कंसो दैत्यभिदि स्मृतः ॥
कंसोऽस्त्री तैजसद्रव्ये कांस्ये मानेऽसुरे^१ तु ना ।
कासस्तु क्षवथावुक्तः का(स्त्र)र्विकलवाच्यपि ॥

5 कास्त्रः शक्त्यायुधे^२ प्रोक्ता खसो देशान्तरे मतः ।
ग्रासस्तु कवले ख्यातो गुत्सः स्याद्ब्रन्धिपर्णके ॥
तथैव स्तवके स्तम्बे हारभेदे^३ निगद्यते ।
दासः शूद्रे दानपात्रे मृत्यधीवरयोरपि ॥

नासा घ्राणाधिकरणे तथा द्वारोर्ध्वदारुणि ।
10 प्रसूरश्चाजनन्योश्च ^४कन्दलीवीरुधोः स्त्रियाम् ॥
भासः पक्षिविशेषे स्यान्भासः पक्षद्वयोर्मतः ।
मांसं स्यादामिषे क्लीबं कङ्कोलीजटयोः स्त्रियाम् ॥
मांसी तु मधुरामांस्योः ^५शतपुष्पाजमोदयोः ।
मिसिस्तु शतपुष्पायां मृत्सा काङ्क्षां च मृद्यपि ॥

15 यासो यवासे यासं तु यासपुष्पे निगद्यते ।
रसो गन्धरसे स्वादे तिक्तादौ ^६विषरागयोः ॥
शृङ्गारादौ^७ द्रवे वीर्ये देहधात्वम्बुपारदे ।
रसा तु शल्लकी(पाठा)रसनाभूमिकङ्गुषु^८ ॥

१ खरे, इति मा. ।

२ कघे, इति मा. ।

३ दि, इति मा. ।

४ कद, इति मा. ।

५ शतपुष्पा, इति मा. ।

६ रस, इति मा. ।

७ श्रौ, इति मा. ।

८ गजि रणिक कङ्गुषु, इति मा. ।

रासः कोलाहले ध्वाने भाषाशृङ्खलकेऽपि च ।
 क्रीडाभेदे च गोपानां लासो लास्ये निगद्यते ॥
 वत्सस्तरुणकपुत्रादौ वर्षे क्लौवं तथोरसि ।
 वसुर्ना देवभेदाग्निमयूखेषु धनाधिपे ॥

- 5 शुक्रे राजविशेषे च रत्नेऽर्थे मधुरे त्रिषु ।
 व्यंसो गतांसके प्रोक्तो वसा मांसरसे मता ॥
 वासा त्वोषधिभेदे स्याद्वासो निवसनेऽम्बरे ।
 व्यासो ना विस्तृतौ द्वैपायनेऽपि परिकीर्तितः ॥
 शंसा वचसि वाञ्छायां हंसः स्यात्परमात्मनि ।
 10 निहोभन्वपि(ण्व)कर्मरालेष्वपि मत्सरे ॥
 योगभेदे मन्त्रभेदे शरीरमरुदन्तरे ।
 तुरङ्गमग्रभेदे च हिंसा चौर्यादिघातयोः ॥

॥ इति सद्धितौयम् ॥

॥ अथ सद्धितौयम् ॥

- अलसः पादरोगे स्यात्क्रियामन्दे द्रुमान्तरे ।
 अलसा हंसपद्यां^१ चाप्यभ्यासोऽभ्यसनेऽन्तिके ॥
 15 अरसो रसशून्ये स्यादाश्वासः पुंसि निर्द्वतौ ।
 आख्यायिकापरिच्छेदे हितस्याशंसनेऽपि च ॥
 आभासो भानमात्रे स्यादि(घा)सः कार्मुके पुमान् ।
 त्रिषु स्यात्क्षेपके चेषो(रुच्छा)सः प्राणने मतः ॥

- उच्छ्वासश्च तथाऽऽश्वास^१गद्यबन्धगुणान्तरे ।
 उत्तंसः कर्णपूरे स्याच्छेखरे चावतंसवत् ॥
 उद्वासः पलले ! प्रोक्तः शब्दतत्त्वपरीक्षकैः ।
 कौकसः क्षमिजातौ स्यादस्थिन्यपि नपुंसकम् ॥
 5 कूर्पासं कच्चुके प्राहुर्दन्थान्तं शाब्दिका जनाः ।
 गोनासः सर्पभेदे स्याच्छिलिन्द्रेऽपि प्रचक्षते ॥
 पिष्टवर्त्यां तु चमसां वदन्ति विबुधा जनाः ।
 चमसो यज्ञपात्रस्य भेदेऽस्त्रौ पिष्टके स्त्रियाम् ॥
 तमोवत्तमसं प्राहुरन्धकारे तु तद्विदः ।
 10 तामसौ निशि दुर्गायां तामसो भुजगे मतः ॥
 तमोगुणयुते^२ पुंसि पनसः कण्टकौफले ।
 वनान्तरे कण्टके च कपिभेदेऽपि गद्यते ॥
 स्त्रियां रोगप्रभेदे स्याद्दृष्टे स्यात्पायसः पुमान् ।
 श्रीवासे परमान्ने च क्षौवे पायसमुच्यते ॥
 15 पीनसो रोगभेदे स्यात्तत्रैव स्यादपीनसः ।
 पुक्कसौ^३ कालिकानील्योः पुक्कसः^४ श्वपचेऽधमे ॥
 बिभत्सो नाऽर्जुने क्रूरे घृणात्मविक्रते चिषु ।
 मानसं तु सरोभेदे स्वान्तेऽपि च नपुंसकम् ॥
 हर्षे वेगे च रभसो यातुधाने तु^५ राक्षसः ।
 20 चण्डायां राक्षसौ प्रोक्ता लालसस्तु निगद्यते ॥

१ गज, इति मा. ।

२ यिते, इति मा. ।

३ ल्कसौ, इति मा. ।

४ ल्कसः, इति मा. ।

५ रक्ष, इति मा. ।

६ दंष्ट्रा, इति मा. ।

तृष्णातिरेकयाञ्जासु तथौत्सुक्येऽपि गद्यते ।

वतंसः कर्णपूरे ^१स्याच्छेखरेऽप्यवतंसवत् ॥

विलासो हारभेदे स्याल्लीलायामपि पुंस्ययम् ।

वीतंसो बन्धनोपाये मृगाणामपि पक्षिणाम् ॥

5 श्रीवासो वृकधूपे स्यात्पङ्कजे च रमापतौ ।

श्रेयो मुक्ते शुभे धर्मेऽतिप्रशस्ते तु वाच्यवत् ॥

श्रेयसी गजपिप्पल्यामभयापाठयोरपि ।

समासः स्यात्तु सङ्क्षेपे तथैव च समर्थने ॥

सारसः पक्षिभेदे स्यात्सारसं सरसीरुहे ।

10 साहसं तु बलात्कारकृतकार्यं दमेऽपि च ॥

॥ इति सप्ततीयम् ॥

॥ अथ सचतुर्थम् ॥

अन्तेवासी तु शिष्येऽपि चाण्डाले शान्तगेऽपि ? च ।

^१अवधंसः परित्यागे निन्दने ऽप्यवचूर्णने ॥

अवतंसः कर्णपूरे शेखरेऽपि निगद्यते ।

कलहंसस्तु कादम्बे राजहंसे च कीर्त्यते ॥

15 कुम्भीनसः सर्पभेदे लवणासुरमातरि ।

कर्पूरे स्याद्वनरसः सान्द्रे सिद्धरसे जले^१ ॥

- मोरटे पौलपण्यां च चन्द्रहासेऽसिमात्रके ।
 दशग्रैवस्य खड्गेऽपि, स्वेदे तनुरसं विदुः ॥
- तथैव शाब्दिकजनैः पद्मे तामरसं मतम् ।
 ताम्रकाञ्चनयोश्चापि, शिवे निःश्रेयसो मतः ॥
- 5 कल्या(ण)मोक्षयोश्चापि तथा निःश्रेयसं मतम् ।
 नीलाञ्जसा(ऽप्स)रोभेदे सरिङ्गेदेऽपि विद्युति ॥
- पुनर्वसु ऋक्षभेदे कात्यायनमुनावपि ।
 पौर्णमासो यज्ञभेदे पौर्णमासी स्त्रियां तिथौ^१ ॥
- महारसः स्यात्खर्जूरे^२ कोशकारे कसेरुणि ।
 10 चुल्यां महानसं प्राहुः पाकागारे च तद्विदः ॥
- मलीमसः स्यान्मलिने पुष्पकासीसलोहयो ।
 मूर्विंकायां मधुरसा द्राक्षादुग्धिकयोरपि^३ ॥
- यमस्वसा स्याद्दूर्गायां^४ यमुनायामपि स्त्रियाम् ।
 रासेरसस्तु रासे स्याच्छृङ्गारपरिहासयोः ॥
- 15 षष्ठीजागरके^५ गोध्यां रससिद्धिवलावपि^६ ।
 राजहंसस्तु कादम्बे कलहंसे नृपोत्तमे ॥
- वाराणसी वारणसी वारणास्यपि पूर्भिदि ।
 विभावसुर्दिनमणौ हारभेदे च पावके ॥

१ विद्यौ, इति मा. ।

२ पुण्ड्रकेत्ये, इति मा. ।

३ मधुरसा स्याद्वाक्ष्यायां मूर्विंकायां दुग्धिकासु च, इति मा. ।

४ वीयां, इति मा. ।

५ करिका, इति मा. ।

६ बलेऽपि च, इति मा. ।

१श्वःश्रेयसं च कल्याणे परमात्मनि १शर्मणि ।
 भवेत्सर्वरसो वाद्यभागडभेदे च धूनके २ ॥
 पारदे ३ स्यात्सिद्धरसः सिद्धवासस्तथाऽऽश्रमे ।

॥ इति सचतुर्थम् ॥

॥ अथ सपञ्चमम् ॥

हिङ्गुनिर्यास इत्युक्तो निम्बे हिङ्गुरसेऽपि च ।

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये सान्तवर्गः ॥

॥ अथ हान्तवर्गः ॥

॥ अथ हृद्वितीयम् ॥

5 अहिर्वृचासुरे सर्पेऽप्यंहो दुरित उच्यते ।

अर्हः पूज्यतमे प्रोक्तश्चाहः स्याद्वासरेऽपि च ॥

ईहोद्यमे च वाञ्छायां ऊहस्तु स्याद्वितर्कके ४ ।

कुहः स्त्री कोकिलालापनष्टेन्दुकलदर्शयोः ॥

ग्रहो ५ऽनुग्रहनिर्वन्धग्रहणेषु रणोद्यमे ।

10 सूर्यादौ च ग्रहः प्रोक्तः सैहिकेयोपरागयोः ॥

ग्राहो ग्रहेऽवहारे ६ च गुहः षाण्मातुरे मतः ।

गुहा तु गह्वरे सिंहपुच्छां नाऽपि तु शङ्करे ॥

१ खः, इति मा. ।

२ क, इति मा. ।

३ धरुणके, इति मा. ।

४ गगने, इति मा. ।

५ र्णके, इति मा. ।

६ नि, इति मा. ।

७ वराहे, इति मा. ।

- गृहं गृहाश्च पुम्भूम्नि कलत्रे चापि सद्गनि ।
 गर्हा प्रोक्ता तु निन्दायां निदाघे दाह ईरितः ॥
- देहः कलेवरे दोहो दाहनेऽपि प्रकीर्तितः ।
 मात्सर्ये द्रोह इत्युक्तस्तथा नाहस्तु बन्धने ॥
- 5 कूटे चाप्यथ प्रोहस्तु गजाङ्घ्रिपर्वणोर्मतः ।
 वाच्यवन्निपुणे तर्कं बर्हं पिच्छे दलेऽपि च ॥
- बहु स्यात् व्यादिसङ्ख्यासु विपुलेऽप्यभिधेयवत् ।
 मही नद्यन्तरे भूमौ स्त्रियां ना तूत्सवान्तरे ॥
- महस्तेजस्यथ मुहुरतिवेलार्थमव्ययम् ।
 10 मेहो रुजि च मोहस्तु मूर्खनाऽविद्ययोर्मतः ॥
- एकान्ते रह इत्युक्तं रंहो वेगेऽभिधीयते ।
 अध्यारोहे तु रोहः स्यात्सोहं शस्त्रे च जोङ्गके ॥
- वहस्तु स्याद्वषस्कन्धदेशे गन्धवहेऽपि च ।
 वाहो भुजे पुमान्मानभेदाश्चवृषवायुषु ॥
- 15 ब्रौहिः स्याद्धान्यमात्रेऽपि चाशुधान्येऽपि कथ्यते ।
 व्यूहः स्याद्वलविन्यासे निर्माणे वृन्दतर्कयोः ॥
- सहो बले न स्त्रियां स्यात्स्त्रियां तु नखभेषजे ।
 दण्डोत्पलामुद्गपणौकुमारौष्ठिवीषु च ॥
- सिंहस्तु राशिभेदे स्यान्मृगेन्द्रे सत्तमेऽपि च ।
 20 सिंहौ स्यात्कण्टकार्यां तु सिंहौ स्वर्भानुमातरि ॥

वासाष्टहत्योः शुद्रायां ! स्नेहः प्रेम्णि घृतादिके ।
हाहाशब्दस्तु कथितः सन्तापे दिव्यगायके ॥

॥ इति हृदितौयम् ॥

॥ अथ हृदितौयम् ॥

अत्यूहा^१ नीलिकायां स्त्री कालकण्ठखगे पुमान् ।
आग्रहोऽनुग्रहाऽऽसत्तयोराक्रमे ग्रहणेऽपि च ॥

5 आरोहस्त्ववरोहे स्याद्वरयोषित्कटावपि ।
आरोहणे गजारोहे दीर्घत्वे च समुच्छये ॥
उत्साहस्त्वद्यमे सूत्रे कटाहो महिषीशिणौ ।
कटाहो घृततैलादिपाकपात्रेऽपि कर्परे ॥
तथा द्वीपप्रभेदेऽपि कटाहः कूर्मकर्परे ।

10 कलहस्तु भवेद्युद्धे दात्यूहः कालकण्ठके ॥
चातके च नवाहस्त्वाद्य^२तिथौ नववासरे ।
निग्रहो भर्त्सनेऽपि स्यान्नर्यादायां च बन्धने^३ ॥
निर्यूहः^४ शिखरे द्वारे निर्यासे नागदन्तके ।
निरूहो बस्तिभेदे स्यादूहश्चान्ये च निश्चिते ॥

15 प्रग्रहः स्यात्तुल्लासूत्रे हयादिप्रग्रहेऽपि च ।
पटहस्त्वानके न।स्त्री समारम्भे तु पुंस्ययम् ॥

१ दो, इति मा. ।

२ श, इति मा. ।

३ स्वच्छ, इति मा. ।

४ के, इति मा. ।

५ र्युंशः, इति मा. ।

प्रवहस्तु^१ बहिर्यात्रामातरिष्वप्रभेदयोः ।
 प्रवाहस्तु प्रवृत्तौ स्यादपि स्रोतसि वारिणः^२ ॥
 राजार्हं राजयोग्ये स्याद्राजार्हं जोङ्गके मतम् ।
 विग्रहः कायविस्तारविभागे ना रणे स्त्रियाम् ॥
 5 विदेहो नृपभेदे स्यात्कायशून्ये च कथ्यते ।
 वैदेही रोचनासीतावणिकृस्त्रीपिप्पलीषु च ॥
 संग्रहो वृहद्युत्तुङ्गे^३ ग्रहसङ्क्षेपयोरपि ।
 सुवहा शस्त्रकौगोधापद्येलापणीषु मता ॥
 रास्त्रानीलिकयो, प्रोक्ता सुखवाह्येऽन्यलिङ्गवत्^४ ।

॥ इति हचतुर्थम् ॥

॥ अथ हचतुर्थम् ॥

10 वैरानुबन्धे धौमद्विरभिनाहोऽभिधौयते ।
 अवग्रहो वृष्टिरोधे गजसङ्घेऽभिधौयते ॥
 अभिग्रहो^५ अभिग्रहणेऽभियोगेऽपि च गौरवे ।
 लतोङ्गमेऽवरोहः स्यादारोहे^६ऽवतरेऽपि च ॥
 अश्वारोहोऽश्ववाहे स्यादश्वगन्धौषधौ स्त्रियाम् ।
 15 उपनाहो व्रणालेपे तथा वीणानिबन्धने ॥

१ हस्तस्तु, इति मा. ।

२ द्विषकुसेनाभिधौषधौ, इति मा. ।

३ ऋङ्गे, इति मा. ।

४ रास्त्राशेषालिकयोः सुवहाः सुखवाहेऽपि स्यादिति मा. ।

५ धियग्रहो, इति मा. ।

६ हारे, इति मा. ।

१ उपानत्स्यात्पादुकायामुक्षवाहो महेश्वरे ।

उपग्रहस्तृपयोगेऽनुकूले व्रततावपि ॥

गन्धवाहो गन्धवहे नासायां पवने नरि ।

तनूरुहं मतं लोम्नि पतचेऽपि तथाविधम् ॥

5 तमोऽपहो रवौ चन्द्रे जिने हव्यवहेऽपि च ।

प्रतिग्रहस्तु स्वीकारे सैन्यपृष्ठे पतद्गहे ॥

परिग्रहः परिजने पत्न्यां स्वीकारमूलयोः ।

शापे च, परिवर्हस्तु राजयोग्ये परिच्छदे ॥

परौवाहो जलोच्छासे भूपयोग्ये च वस्तुनि ।

10 पितामहस्तातपितर्यपि धातरि कौर्तितः ॥

महासहा माषपर्ण्यामम्लानेऽपि च योषिति ।

गोमयच्छत्रिकायां तु रसारोहमिति स्मृतम् ॥

वातासहो वातसहो वातुले स्यादिदं द्वयम् ।

बलीवर्दे स्वधवहो गदितः पण्डितोत्तमैः ॥

॥ इति हचतुर्थम् ॥

॥ अथ हपञ्चमम् ॥

15 स्यात्प्रपितामहः शब्दो विधौ पितृपितामहे ।

समुद्रगृहमित्याहुर्जलयन्त्रनिकेतने ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्याये हान्तवर्गः समाप्तः ॥

॥ अथ चान्तवर्गः ॥

- अक्षः पाशे च रुद्राक्षे सर्पे कर्षे च चक्रके ।
 अक्षो 'ज्ञातार्थशकटव्यवहारे च गद्यते ॥
 आत्मनि च तथैवाक्षं तुल्ये^१ सौवर्चलेन्द्रिये ।
 अक्षो महीधरे चापि भल्लुके शोणकेऽपि च ॥
- 5 कृतवेधे^२ वाच्यलिङ्गं नक्षत्रे तु नपुंसकम् ।
 कक्षा स्यादुत्तरीयस्य पश्चादञ्चलपल्लवे ॥
 स्पर्द्धापदे च दोर्मूले^३ कच्छवीरुत्तृणेऽपि च ।
 कक्षोऽम्नाहिणिकाऽकाञ्चीप्रकोष्ठगजरज्जुषु ॥
 रथभागेऽपि^४ काङ्क्ष्यः स्याद्वीक्ष्यविस्मयदृश्ययोः ।
- 10 काक्षी तुवरिकायां स्यात्सौराष्ट्रमृदि^५ च स्त्रियाम् ॥
 दक्षः पटौ हरदृषे कुक्कुटे च प्रजापतौ ।
 मुनिभेदे दुमेऽप्यग्नौ दक्षा भुवि मता स्त्रियाम् ॥
 ध्वाङ्क्षी कक्कोलिकायां स्याद्ध्वाङ्क्षः काके वकेऽर्थिनि ।
 ध्वाङ्क्षं कार्त्त्ये^६ तृणेऽपि स्यात्तर्कके भिक्षुके गृहे ॥
- 15 न्यक्षः परशुरामे स्यान्न्यक्षः कार्त्त्यनिक्षष्टयो ।
 लक्षो 'वृक्षे गर्दभाण्डदीपभित्कुञ्जराशने^७ ॥
 पक्षो मासार्द्धके गेहपार्श्वसाध्यविरोधयोः^८ ।
 केशादेः परतो वृन्दे^९ बले सखिसहाययोः ॥

१ ज्ञानात्म, इति मा. ।

२ ल्यं, इति मा. ।

३ कक्षमिति मा. ।

४ शे, इति मा. ।

५ कक्षा, इति मा. ।

६ द्वौमपि ।

७ वटे, इति मा. ।

८ गृहशासने, इति मा. ।

९ शेषयोरिति मा. ।

१० ख, इति मा. ।

पतत्रे चुल्लिरन्ध्रे च तथा स्याद्राजकुञ्जरे ।
 प्रेक्षा नृत्येक्षणे बुद्धौ भिक्षा तु भृतिसेवयोः ॥
 याज्जायां भिक्षिते वस्तुन्यपि भिक्षा निगद्यते ।
 मोक्षस्तु मुष्कटक्षे (स्यान्मृतौ) मुक्तावपीर्यते ॥
 5 यक्षो गुह्यकमात्रेऽपि गुह्यकाधीश्वरेऽपि च ।
 रौक्षं^१ गीते शुचौ दक्षे तथा तीक्ष्णमनोज्ञयोः ॥
 शरव्यव्याजयोर्लक्षं रक्षा रक्षणलाक्षयोः ।

॥ इति चतुर्थीयम् ॥

॥ अथ चतुर्थीयम् ॥

अध्यक्षोऽधिकृते प्रोक्तः प्रत्यक्षेऽध्यक्षमुच्यते ।
 आरक्षं रक्षणीये स्याच्छीर्षकर्मणि^२ दन्तिनाम् ॥
 10 उत्प्रेक्षाऽनवधानेऽपि काव्यालङ्कारणान्तरे ।
 ऋभुक्षा तु शुनासीरे ऋभुक्षः स्वर्गवज्रयोः ॥
 गवाक्षी त्विन्द्रवारुण्यां गवाक्षो जालके कपौ ।
 गोरक्षः स्यान्नागरङ्गे गवां च परिरक्षके ॥
 परीक्षा तत्त्वविज्ञाने प्रतीक्षा मार्गलक्षणे ।
 15 पद्माक्षं पद्मबीजे स्यात्पद्माक्षो ना मतो हरौ ॥
 मत्स्याक्षौ तु लताभेदे मीनाक्षौ देवताभिदि ।
 रक्ताक्षः कासरे क्रूरे पारावतचकोरयोः^३ ॥

समीक्षा ग्रन्थभेदेऽपि तत्वे बुद्धौ निभालने ।
गदितः शब्दतत्त्वज्ञैः सौभिक्षस्त्विन्द्रजालिके ॥

॥ इति चतुर्थम् ॥

॥ अथ चतुर्थम् ॥

- कर्कराक्षः खञ्जने स्याज्जलजाक्षो हये द्विपे ।
कल्पवृक्षः प्रातराशे सुराणामपि पादपे ॥
5 देववृक्षः सप्तपर्णे मन्दरादौ च गुग्गुलौ ।
भूतवृक्षस्तु शाखोटे^१ तथा श्योनाकपादपे ॥
राजवृक्षः पियाले स्यात्सुवर्णालुपियालुके ।
वीरवृक्षस्तु भस्मातककुभद्रुमयोर्मतः ॥
विशालाक्षो हरे तार्क्ष्ये विशालाक्षौ वरस्त्रियाम् ।
10 तथैव देवताभेदे गदितः शास्त्रकोविदैः ॥
शकटाक्षो धवद्रौ स्यात्कटाक्षसहितेऽपि च ।

॥ इति चतुर्थम् ॥

॥ अथ चपञ्चमम् ॥

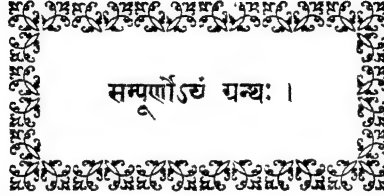
कथितः कौमुदीवृक्षा दीपवृक्षे विचक्षणैः ।

॥ इति चपञ्चमम् ॥

॥ इति शब्दरत्नसमन्वये राजकोशापरपर्यायि चान्तवर्गः ॥

कोशः सन्ति सहस्रशः सुमनसां सङ्कल्पवल्लीभूषः ।
 स्वामोदातिशयानुमोदितजगज्जीवातवे विश्रुताः ॥
 भक्त्या श्रीमदनन्तदेवचरणे पुष्पाञ्जलावर्पितः ।
 कोशोऽयं विबुधालिमङ्गलधुरां सद्यः समारोहतु ॥

श्रीशब्दरत्नसमन्वयकोशस्थशब्दानामकारादिक्रमेण सूचिपत्रम् ।

अ

शब्दः	पृष्ठे	पङ्क्तौ	शब्दः	पृष्ठे	पङ्क्तौ
अंश	१८२, ६।	३२५, २	अक्षेप	७३, ८	
अंशक	१८२, १६		अक्षेपमूर्धन्	८८, १६	
अंशमित्रक	२६५, १०		अक्षि	१६०, २	
अशु	३२५, १		अक्रम	२२८, १	
अंशुक	७, १२।	८६, ६।	अक्षिप्तमरण	३००, ८	
	२०१, ८।	२०३, १।	अक्ष	१६, ८।	२०, १७।
अशुकान्तर	१८६, ११			८।	३३०, १४।
अशुमत्	१५८, ५।	१६१, १	अक्षक	७, १३	
अंशुमती	१५८, १५		अक्षकुशल	१६४, १८	
अंस	३३५, १		अक्षक्रीडा	१६४, १७	
अंघ्रि	१३६, १८।	१३७, ७	अक्षता	१३६, ११	
अहम्	३४०, ५		अक्षदर्शक	४५, ११	
अक	३, १।	१३, १६	अक्षद्युतभेद	२५३, १३	
अकर्कश	११४, ७		अक्षपाद	३८, ८	
अकर्ण	१०६, ४		अक्षबिन्दुचिकित्सा	२२०, १३	
अकर्मन्	६३, ७		अक्षमाला	३११, ६	
अकाक्षी	३४५, ८		अक्षय	११०, १।	२४६, ६
अकारादि	२६१, १६		अक्षर	१०७, ८।	२६३, ५।
अकार्य	२७, २।	८३, १३।	अक्षरचण	१२२, ८	
	१६२, १६		अक्षरजीवक	५१, १८	
अकालदुग्धोखा	२०१, ७		अक्षरावयव	२५८, १०	
अकुटिल	७६, ३		अक्षरौ	२६३, ५	
अकुप्य	२४६, १०		अक्षविवर्त	२२३, ८	
अकुशलकर्मन्	१४०, १८		अक्षसूत्र	३११, ६	
अकूपार	२८४, १०		अक्षादिचालन	२१, ४	
अकृतोदाहपूष	६३, १६		अक्षारणा	११८, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अक्षारित	१५६, १५		१६६, ३ । १८६, २ । १८६, ३ ।		
अक्षिका	७, १३		२०६, ८ । २३६, २ । २३७, ६ ।		
अक्षिगत	१५८, ७		२४७, १७ । २७७, ३ । २८४, १४ ।		
अक्षिगोचर	२७०, १४		२६०, ६ । ३०१, १० । ३०२, ३२ ।		
अक्षितारक	३३, ११		३०७, ६ । ३०८, ५ । ३३६, ४ ।		
अक्षितारका	२६, १५		३४५, १२		
अक्षिमध्य	२५५, ५		अभिकण	६६, १३	
अक्षिमौलन	३३२, १३		अभिकारिका	४५, १३	
अक्षिरगन्तर	११७, ५		अभिकार्य	४५, १३	
अक्षिरोग	१७८, २		अभिकेतन	६६, ८	
अक्षिव	२१६, १३		अभिकोण	११८, १	
अक्षिहित	२४२, २०		अभितरु	१५, १०	
अक्षोटवत्	८७, ५		अभितेजस्	२६६, ५	
अक्षोपकरण	२६१, १ । २६१, ४		अभिदिङ्नाग	३६, ८	
अक्षौहिणी	११७, १६		अभिपादप	२५४, ४	
अख	२१६, २		अभिभिद्	२४७, १२	
अखात	१३७, २		अभिभू	२१६, १३	
अखिलपृथ्वीपति	२३१, १६		अभिमन्य	१०, २ । ४८, ८ ।	
अग	५६, १ । २७०, १७		११६, ११ । २३५, १६		
अगदङ्कार	२६३, ६		अभिमुख	५६, ४, ५	
अगदङ्कार	३६, ८		अभिप्रिख	५६, ७	
अगभीर	१६१, ६		अभिप्रिखा	१६६, ६ । २४५, ८	
अगस्ति	१३६, २		अभिप्रिखातरु	४१, ११	
अगस्त्य	७८, १२ । ८१, ४ । २०३, १० । २०३, १८ । २०५, १७ ।		अभिहोत्र	२८४, १४	
	२३८, १८ । २४१, ८		अभिहोत्रवह्नि	१३७, ८	
अगाध	१८३, १ । ३०६, १६		अभिहोत्रिन्	२८४, १५	
अगार	२६४, १२		अग्र	२५०, ११	
अगारैकदेश	३००, १६		अग्रकृत	१६३, १६	
अगु	५६, ४		अग्रग	६३, १३ । २७३, ६	
अगुश	६६, ६ । २६४, १५		अगतःसर	२६३, ६	
अभि	२०, १८ । ६६, ४ । १०३, १ ।		अग्रनख	५६, ७	
			अग्रमात्रक	५४, ११	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अग्रसेर	२८५,	६	अङ्गविक्षिप	२८५,	१
अग्र	६६, १ ; २		अङ्गहार	२८५,	१
अग्रमर्षण	१२२, ८		अङ्गहीन	६३, ४ । २२७, १३	
अग्रापह	२५२, ११		अङ्गसंशुद्धि	२४८, ८	
अग्र्या	१०६, २		अङ्गार	२६३, १२, १२	
अङ्ग ३, ३ । ६६, १० । १७३, ६ ।			अङ्गारक	२७६, ३	
२२६, १६ । ३००, ११			अङ्गारधानी	३१, १० । ४५, ५ ।	
अङ्गन	१०६, १० । १६०, ८		११६, ८ । १५७, ८ । २०१, १८		
अङ्गपाली	३११, ११		अङ्गारवल्लरी	२६५, १	
अङ्गप्रभेदन	२६८, ११		अङ्गारिका	३१, ११, १७	
अङ्गुर	२६४, ८		अङ्गारिणी	११८, २	
अङ्गुरित	१०३, २ ; ३		अङ्गारित	१५६, ६	
अङ्गुष्ठा	१०८, ५ । २६७, ६		अङ्गीकार	२८२, १४ । २८५, ३ ।	
अङ्गुष्ठाकर्मन्	१३३, ४			३२३, १५	
अङ्गोट	३८, ५		अङ्गीकृत	१६, ४ । १६६, २	
अङ्गोटपादप	१२१, ८			२०५, ५	
अङ्गोटप्रसून	६०, ६		अङ्गीकृतमात्र	१६६, ६	
अङ्गोटवृक्ष	१६६, ४		अङ्गीकृति	१६८, १६ । २६६, ४ ।	
अङ्ग ५६, १ ; ४ । २५२, १६ ।				३१६, ६	
	२६६, ७		अङ्गलि	३०१, १७	
अङ्गज	७८, ३		अङ्गलिभेद	२२६, १३	
अङ्गण	२७०, ११		अङ्गलिमुद्रा	१७४, १०	
अङ्गति	१३७, ७		अङ्गलीभेद	३१, १५	
अङ्गद	१७५, १		अङ्गलीय	८, १६	
अङ्गदा	१७५, २		अङ्गलीयक	२७, १६	
अङ्गध्वज	२०, १२		अङ्गुष्ठानामिकोन्मान	१११, २	
अङ्गन	१६०, ७		अङ्गि	२५०, ७	
अङ्गना	१८१, ११ । १६०, ७		अङ्गिपणी	११७, १६	
अङ्गमर्द	४४, १ । २०७, ५		अचल	२६२, ४ । ३०१, १३	
अङ्गरक्षिणी	१६, १५		अचला	३०१, १३	
अङ्गराग	१५३, १७ । २४२, १३		अचुम्ब	२१६, १५	
अङ्गवत्	५६, ३		अच्छ	७४, ४ । १६५, १५	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
अच्छम्	७४,	४	अञ्जना	१६०,	३
अच्छमगड	२३७,	१६	अञ्जनान्तर	१४०,	४ । ३०४, ६
अच्छिन्नाध्वगपङ्क्ति	२६,	१६	अञ्जनावती	१६६,	६
अच्युत	१३६, ८ । १६४, ८ ।		अञ्जनौ	१६०,	४
	२०७, १७ । २७३, ६		अञ्जलि	३०१, ११	
अच्युता	१३६, ६		अटनी	१६१, १	
अज	७५, १० । ८८, १४ ।		अटरूष	२७, १३	
	१६५, १७ । २०७, ७ । २५३, १७ ।		अटवी	३३०, १३	
	२५६, ६ । २६२, ११ । २८७, १२ ।		अट्ट	८३, ४ । २१०, १३ । २२७, १०	
	३१६, १२ । ३२१, १२		अट्टालिका	३२, ४	
अजग	६३, ३		अट्टालिकाबन्ध	३११, ४	
अजगन्धा	४६, १६		अड	६६, १	
अजगर	१८६, ७ । २८५, १ ।		अणि	१०३, ८	
	३१०, ४		अणिमादि	१८२, १२ । २४२, १०	
अजजीविक	४५, १२		अणु	१०३, ७ । २२६, २०	
अजमोदा	१८, १७ । ४१, १ ।		अणुक	७, १	
	१८५, ६ । ३००, ३ । ३३५, १३		अण्ड	६६, १ । १००, ८ । ११६, ३ ।	
अजमृङ्गी	११५, १८			२१६, ६	
अजस्रगामिन्	३०, १६		अण्डकोश	२२६, १८	
अजित	१३६, ७ । १६६, ४		अण्डज	७६, १३ । ७८, १	
अजिता	१३६, ७, ८		अण्डोर	२६४, ११	
अजिन	१६०, १८		अतः	१२४, ८	
अजिनपत्रौ	१६, ८		अतलस्पर्श	१८३, १	
अजिर	२६४, ६		अतमिज	२२७, ११	
अजीर्ण	२६५, १२		अतसौ	२२२, ८ । २२७, ८	
अज्ञ	२०, १ । ८२, १		अतिक्रुद्धित	१४२, ११	
अज्ञान	२११, ११		अतिवृक्ष	६६, १७	
अक्ष	७१, २		अतिकोपन	६७, ५	
अक्षल	७१, १		अतिक्रम	११०, ४ । १५०, १३ ।	
अक्षित	१३६, १६			२४१, १३	
अञ्जन	१६०, २ ; ३		अतिक्रान्ति	१५१, १२	
अञ्जनभिद्	१६६, १		अतिघोष	३३४, ११	

शब्द	पृ०	पं०	शब्द	पृ०	पं०
अतिचरा	२८५,	८	अतिवृद्ध	१८७,	२
अतिच्छत्र	२५४,	१०	अतिवृद्ध्यादि	१२४,	११
अतितसमय	१६४,	१०	अतिवेलार्थ	३४१,	६
अतिथि	१६६. १७।	२४२, ३	अतिशय	८३, १०।	१४५, २०।
अतिथिद्विष्	४०,	१७		१५२, १३।	२५७, १३
अतिथी	३२,	६	अतिसर्जन	२०८,	१
अतिथ्यन्तर	२०७,	७	अतिसारकिन्	४६,	६
अतिथ्यर्थ	२४२,	४	अतिसारयुत	४६,	६
अतिदीर्घ	२१६, १६		अतिसुन्दर	२२६,	१
अतिदुःख	१६८,	१०	अतिसूक्ष्म	१०४,	२
अतिदृढ	६४,	१७	अतिहार	२८५,	१२
अतिधिषण	१७६,	७	अतीक्ष्ण	१७४,	२ ; ४
अतिष्टय	१७८, १६		अतीत	१३३, ६।	१३६, १७
अतिपात	१५८,	४	अतुङ्ग	६३,	६
अतिपीडन	२७,	२	अत्यन्तशोभा	२३०,	८
अतिप्रशस्त	३३८,	६	अत्यन्तसूक्ष्मवस्तु	१०,	२
अतिप्रौढ	८७,	१७	अत्यय	२४१,	१३
अतिप्रौढस्त्री	१७५,	५	अत्यर्थ	८३,	४
अतिबल	३११,	१०	अत्युष्ण	२५५,	६
अतिबला	१६०,	१६	अत्यूहा	३४२,	३
अतिभीरुक	१०१,	१	अत्र	२३२, ४।	२५०, ७
अतिमात्र	२८५,	२	अत्रि	२५०,	८, ६
अतिमुक्त	१३३, १५।	१५८, ११।	अथ	१६८,	१
	१६१,	२	अथगणित	१६५,	१६
अतिमुक्तक	१०, २०।	२२, ३।	अथर्वञ्ज	११८,	१
	४६, ८।	१०१, १०।	अथार्थ	७०,	१०
अतियजन	२६१,	१२	अद	१७२,	५
अतिरिक्त	१५८,	४	अदन	१७२,	५
अतिवाचाल	१६,	६	अदम्भ	२६३,	७
अतिविषा	८०, २।	१०८, १५।	अदस्	१७२,	५
	३१०,	६	अदिति	१३७, १।	२८६, १०
अतिवृत्त	२०२,	६	अदिती	१६०,	१६

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अदूर	२६३, ७		अधावन	१६५, ३	
अदूरप्रेरितान्न	३५, १२		अधिक	७, १६। २५०, १३	
अदृष्ट	८७, १०		अधिकरण	२६५, ६	
अद्धा	१८०, ३		अधिकर्द्धि	१८५, १	
अद्धत	२३५, ११		अधिकर्मिक	४६, ११	
अद्धूत	२५४, ४		अधिष्ठत	१५६, १२। ३४६, ८	
अद्गासन्नभूमि	३३, ३		अधिष्ठित	१५८, ११। १८५, ११	
अद्भि ५०, ६। ५६, १८। ८६, ११।			अधिग	६३, २	
१४६, १६। २१३, ६। २५१, ३।			अधिगत	१५८, ६	
२६६, ३। २७२, ७। २६८, ८			अधित्यका	३२, ३	
अद्रिकटक	१२७, १२		अधिभू	२१६, १३	
अद्रिखगान्तर	२६६, ७		अधिमास	७३, १२	
अद्रिग	६२, १७		अधिमूर्धन्	७, १६	
अद्रिनितम्ब	३०६, १		अधिरुद्ध	१५१, ७	
अद्रि(त्रु)भेद	५०, ५		अधिरुद्ध	१५१, १४	
अद्रिभेद १०१, ४। १३४, ६। २७२,			अधिरोहिणी	११२, १३। १२२, ६	
१४। ३१२, १०			अधिरोहित	१५१, ६	
अद्रिराज	३२७, ६		अधिवासन	१६६, १८	
अद्रिभृङ्ग	८४, ४। २८१, १६		अधिष्ठान	१८०, ५। २०२, १२	
अद्रिसन्निधि	२१३, १४		अधौत	१३३, ६	
अधःपुष्पी	२४४, १६		अधौन	२४३, १६	
अधम	५, ८। २२७, १२।		अधौर	२६३, १०	
२३२, ७। २३८, ७। २६६, ११।			अधौरा	२६३, १०; ११	
२६७, ३। ३३७, १६			अधुना	१६०, ८	
अधर	२६३, ८। २६७, १२		अष्टक	८७, ११	
अधरचुम्ब	६२, ८		अष्टथ्य	२४१, १६	
अधरीण	११७, १५		अष्टथ्या	२४१, १६	
अधर्मण	११७, १७। ११८, ५		अधोगामिन्	६४, ७	
अधवा	३१६, १		अधोमुख	५६, ६; १०। ७६, १८	
अधवास्त्री	६८, ६		अधोवायुनिर्गम	१४८, ४	
अधस्वर	२८५, १०		अध्यक्ष	२२०, १६। ३४६, ८	
अधस्	१८०, ३		अध्यात्म	२२६, २०।	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
अध्यान	१२६, १५		अनर्थक	३१, १४	१८२, १६
अध्याय	६२, १२		अनर्थकर		६१, ४
अध्याख्य	१०३, ५		अनर्थकवचस्		२४१, १०
अध्यारोह	३४१, १२		अनल	१४०, १ । १६४, १३ ।	
अध्यासन	२०२, १२		१६६, २ । ३०१, १० । ३०७, ४		
अध्याहार	२८५, ३		अनलका		३२, ४
अध्युक्त	१०२, १०		अनलोत्पात		१६०, ५
अध्युक्ता	५२, ७ । १०२, १०		अनवधान	१७६, २० । ३४६, १०	
अध्युक्तोदाह	४४, ६		अनवधानक		३३१, १६
अध्येषणा	११८, ४		अनवरत		१६६, ८
अध्वग	१६६, ६		अनवस्कार		२६३, ७
अध्वन्	६, १७ । ७७, १२ । १८४, १ । १६६, १ । ३१५, ६		अनवस्थिति		१३०, ४
अध्वनिर्गम	११२, १४		अनस्		१८६, २
अध्वर	१६८, १६ । २३३, १ । २६३, ६ । २६४, १२		अनाकर		१६२, ८
अध्वरग	५०, ३		अनाकुल		२६६, ३
अध्वरहत	१६०, ६		अनादर	६८, ११ । १२२, ७	
अध्वराह्वान	२१८, १७		अनादि		६८, १७
अध्वर्यु	११६, ७		अनामक		३१, १५
अनक्षर	२८५, ४		अनामिका		३१, १५
अनघ	६६, १२		अनायास		२४६, ८
अनङ्ग	६३, १ ; २ । ७८, ३ । १६१, १५ । ३०६, ४		अनासिक		३२, ३
अनन्त	१३६, १३ ; १६ । ३३१, १०		अनास्तिक		३१, १६
अनन्तभोगिन्	८०, ५		अनित्य		२७३, १५
अनन्ता	१३६, १४ ; १६ । २५७, १८ । ३२३, १२		अनिमेष		३३३, १०
अनन्यवृत्ति	१६५, १५		अनिच्छ	१६०, २ । १८४, ११	
अनय	२४१, १२		अनिर्जित		१३६, ८
अनर्गल	१८४, ११		अनिल	१०६, ६ । २३२, १ । ३०१, १० । ३०५, २ । ३०७, ४	
अनर्घ	६६, १४		अनिलप्रभेद		६०, ३
			अनिलव्याधि		३२, ६
			अनिवार्य		२७३, ४
			अनीक		७, १

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अनीकस्थ	१७१, ६		अनुमा	२२७, १४	
अनीकाधिकृत	१६५, १०		अनुमान	६१, १६ । २०२, १०	
अनीकिनी	२०२, ३		अनुमिति	२२७, १४	
अनुकम्प	६, १६		अनुयात	१५६, २	
अनुकम्प्य	१२७, १० । ३२०, ३		अनुयोग	६७, ४	
अनुकर्षण	१२२, १२ । ३३३, ११		अनुराग	६१, १६ । ६७, ५	
अनुकूल	२४३, १८ । ३४४, २		अनुरागिन्	२६, ६ । १३१, १०	
अनुक्रम	२२२, २१		अनुवासिन्	२०८, ९	
अनुग	६३, ३		अनुवृत्ति	६७, ५	
अनुगन्तृ	१५६, २		अनुग्रह	२४६, १४ । २६४, ११	
अनुग्रह	२४०, १८		अनुग्रोचन	२०२, ७	
अनुग्रह	१७६, १६ । ३४०, ६ ।		अनुषङ्ग	६७, ५	
	३४२, ४		अनुष्ठा	३१०, ११	
अनुज	७८, ४ । ६४, ७ । १८६, १४		अनूक	६, १३	
अनुजौविन्	३०, ७ । ६३, २		अनुत्तान	२०२, ४	
अनुज्ञा	८२, ६ । १५६, १ ।		अनूप	२१२, १	
	२२३, १ । २२६, ४		अनूपदेश	७४, ८	
अनुतर्ष	३३३, १३		अनूपमा	२३०, १२	
अनुताप	३३४, २		अनूर	२६४, १३	
अनुत्कट	१८४, २		अनूर्ध्व	२६३, ८	
अनुत्तर	२८४, ७		अनृणा	१०६, ३	
अनुनासिक	४६, १५		अनृत	८४, ५ । १३७, २	
अनुपहत	७२, ५		अनृतचर्या	८८, १०	
अनुप्रान्त	१३६, १५		अनेक	७, २	
अनुप्रास	८६, ८		अनेकप	२६८, ४ । २७६, ६	
अनुपसृत	१०३, ४		अनेकार्थ	१८७, २०	
अनुबन्ध	१८४, १३ । २४६, १४		अनेकमूक	४५, ८	
अनुबन्धिन्	१८४, १२		अन्त	६३, १२ । १२४, ७	
अनुभव	१८५, ५ । २८२, १२		अन्तःपुर	२८५, ४	
अनुभाव	३२३, २		अन्तःपुराध्यक्ष	२०३, १३	
अनुमत	१५८, ६		अन्तःपुराश्रित	४६, ३	
अनुमति	१५६, १		अन्तक	७, १४ । २०, २	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अन्तक	२६४, ३		अन्धिका	७, ६	
अन्तरभाव	३१६, १७		अन्धु	११, १६	
अन्तरात्मन्	२५१, ६		अन्न ७७. १२ । १३०, ४ । १८६, ३ ।		
अन्तराय	१३, १३ । ६६, १८ ।			३२०, ७	
	१५२, १४		अन्नकोष्ठक	४६, १२	
अन्तराल	२८५, ५		अन्नभाग्ड	२५३, १८	
अन्तर्गत	१५६, ८		अन्नाद्य	३२४, ७	
अन्तर्धान	६८, ८		अन्नान्तर	२६२, १८	
अन्तर्धि	२४५, ४ । २६४, ४		अन्य	२३२, ६ । २५६, १४	
अन्तर्मुख	५६, १०		अन्यतरु	५०, १२	
अन्तर्वर्णि	११७, १४		अन्यथा	१७०, २	
अन्तर्वर्णिक	४६, ३		अन्यथाकृत	१४२, ८	
अन्तर्ग्रथा	२४७, १		अन्यथाभाव	१५०, १२	
अन्तावसायिन्	१६१, १६ । २४६, १		अन्यपुष्ट	६१, १६	
अन्तिक	३, ३ । ७, ४ । ५४, १० ।		अन्यमर्मज्ञ	३४, ११	
	५६, १ । १२४, ७ । १४२, ६ ।		अन्युन	७, १६	
	२३०, ११ । २६६, १७ । ३२८, ८ ।		अन्वासन	२०२, ७	
	३३६, १४ । ३६१, १३		अन्वाहार्य	२४७, ३	
अन्तिकसर्पण	२३०, १४		अन्वित	६८, २	
अन्तिका	७, ४ । ७, ६		अन्विष्ट	१६१, ८	
अन्तेवासिन्	३३८, ११		अन्वेषण	६१, ३ । ८६, १६ ।	
अन्य	२३२, ७			११४, १२	
अन्यज	६५, १४		अन्वेषणा	६१, ७ । ११७, १८	
अन्दु	१७२, ४		अन्वेषित	१५६, ११	
अन्दुक	७, १६		अप्	५८, ११ । ११५, १० ।	
अन्ध	१८०, २			२१०, २ । २५१, १०	
अन्धक	७, ८		अपकर्षण	११०, ४	
अन्धकार	१०, १७ । २४, १४ ।		अपकारगिर	६८, ४	
	२७२, ३ । २८१, १७ ।		अपक्व	२२२, ६	
	२८४, १८ । ३३७, ६		अपगतक	२१३, १६	
अन्धतमस्	१२८, ५		अपचय	२४१, ४ । २८५, ६	
अन्धस्	८३, ४		अपचिति	१५८, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अपटान्तर	२६३, ७		अपरिच्छद	३८, ४	
अपटिका	३२, २		अपर्या	७८, १४ । १०६, २	
अपटु	८७, ११		अपर्यालोचिताध्वन्	२२३, ८	
अपतिपुत्रा	२६३, १४		अपलाप	२१३, १२ । ३०१, १२ ।	
अपत्य	२००, १८ । २४२, १ ।			३२०. १२ । ३२३, १	
	३२०, १४		अपलासिका	४६, २०	
अपत्रपिष्ठा	१२२, १५		अपलेख	५६, ६	
अपथ	१७०, २		अपवरक	४६, २	
अपदेश	२३६, १६ । ३२८, १५		अपवर्ग	६७, १ । २४८, ६	
अपद्रव्य	२६८, ३		अपवाद	६, १३ । १५६, ३ ।	
अपध्वस्त	१४४, २० । १५८, १२ ।			१७३, ७ । १७८, १	
	१६२, ११		अपवादक	२०, ७	
अपनय	१४०, २		अपवित्र	२८५, १२	
अपनीत	१५३, ६		अपशब्द	३२८, १६	
अपहव	१६३, ६ । २१३, १२ ।		अपशु	६४, ५	
	३२३, १		अपसर्प	२५३, २०	
अपभाषण	७४, १७		अपसव्य	२४७, २	
अपभ्रंश	३२८, १६		अपस्नात	१५८, १	
अपमर्द	६८, ४		अपहर्त	१२८, १८	
अपमान	१६४, ३		अपहार	२८५, ६	
अपमूर्धकलेवर	१८३, ८		अपहारण	१२२, १२	
अपर	२६४, १ ; २		अपहित	१५६, १०	
अपरभाद्रपक्ष	२४८, ४		अपहत	१२८, १६ । १३५, १० ।	
अपरभृत्	३३४, १२			१५८, १	
अपरा	२६४, २		अपाङ्ग	६३, ४	
अपराजित	१६६, ४		अपाचित	१३६, ५	
अपराजिता	१६६, ३ । २६८, ६		अपाचीन	२०२, ५	
अपराध	५६, ५ । १३०, १३ ।		अपान	१६०, १	
	२८१, १२ । ३३२, ६		अपांनाथ	१७६, ४	
अपराधाभिनय	७२, ६		अपाप	६६, १२	
अपराद्ध	२०२, ६		अपापार्ग	४०, ७ । ५०, ४ ।	
अपराह्वत्	१०६, १२			२८२, १ । ३२३, १४ ।	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
अपामूल	३२०, १४		अव्य १७२, ३। १७७, ६। ३३१, ३		
अपार्थवचन	२१४, ८		अव्यि १८०, १। १८२, ११		
अपार्थवचस्	१७१, ८		अव्यिग ६३, १		
अपावृत्त	१५६, १०		अव्यिजलवण ८६, ५		
अपावृत्ति २०३, १। २०३, ८			अव्यिमगङ्कौ ४६, ८		
अपिशल ३११, ८			अव्यिलवण २७६, १४		
अपीनस् ३३७, १५			अभय २४१, ६		
अपूपभेद २२, १०			अभया ४५, ५। १६५, १३। २४१, ६; ७। ३३८, ७		
अपूर्ण १०६, ५			अभाग्य १७४, २		
अपूर्वार्थसम्प्राप्ति ६१, ११			अभाव ३१६, १		
अपृथग्गत १३१, ६			अभाषण ११७, १७		
अपेक्षा १६८, ५			अभास्कर २८४, १८		
अपोगण्ड १०१, १			अभिख्या २४१, ६		
अप्रकाण्ड २१६, १२			अभिग्रह २८५, ८। ३४३, १२		
अप्रगुण ११७, १३			अभिग्रस्त २०२, ६		
अप्रतिरथ १७२, १			अभिग्रहण ३४३, १२		
अप्रधान ५६, ३। १०४, १३			अभिजन २०१, २		
अप्रतिभ १७७, ६			अभिजात १५८, ६		
अप्रमा २२७, १४			अभिज्ञ ६६, ३। ८२, ६। ११२, १८		
अप्रस्तुतानारी २२६, १२			अभित्यक्त १६२, ७		
अप्रिय ६, १४। २७, २। ८७, ६			अभिधान २२४, १०। २३२, १३। २४१, ६		
अप्सरस् २१६, ४			अभिधेय १६८, ४। २४७, ६		
अप्सरमिद २४, १६			अभिनय २७, ६। २४७, ५		
अप्सरभेद २०७, १६। २४१, ११। ३०३, १२। ३३४, १२। ३३६, ६			अभिनव १८७, २०। २७४, १८		
अफलवृत्तादि २३६, ११			अभिनवोद्भिद १८७, १६। २६४, ८		
अवद्ध १८२, १६			अभिनाह ३४३, १०		
अवद्धमुख ५८, ३			अभिनिर्गण १२२, ६		
अञ्ज २०, १। ७५, ११। ७६, १			अभिनिष्ठान २०८, ४		
अञ्जकन्द ६१, ३			अभिनीत १५८, ८		
अञ्जकेशर १६२, ७			अभिपन्न २०२, ६		
अञ्जिनीपति १६६, ७					

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अभिप्राय	१७२, १२ । २४२, ५ ।		अभिहित	१४८, ६	
	२४७, ६ । ३१७, १६		अभिहार	२८४, १३	
अभिमर	२८४, ४		अभौक	६, ११	
अभिमर्द	१७८, ३		अभौक्षा	१०६, १	
अभिमान	६७, १५ । २०२, ११ ।		अभौर	११६, १६	
	२४६, १५ । २८५, २ । ३१६, १३		अभौष	३३१, १३	
अभियान	६७, ३		अभौष्ठ ८७, १० । १२०, ७ । १५८, २		
अभियुक्त	१५८, १०		अभौष्ठित	१५८, २	
अभियोग	६७, ३ । २८४, १३ ।		अभुज	७८, ४	
	३४३, १२		अभ्यधिक	१०३, ५	
अभिरूप	१६१, १५ । २१३, १०		अभ्यन्तर	२८५, ५	
अभिलाष	१२, १६ । ८३, ७ ।		अभ्यमित्रिन्	१२२, ११	
	१०१, १३ । २२२, १४		अभ्यर्ण	१०६, ४	
अभिलाषविवर्जित	२४३, २०		अभ्यवकर्षण	२७३, १८	
अभिलाषा	६६, ११ । ७१, १७ ।		अभ्यवहार	६१, १	
	३३३, १३		अभ्यवहृत	१६६, १	
अभिलाषुक	४५, १२		अभ्यसन	३३६, १४	
अभिवादक	४५, ६ । २७६, ६		अभ्यस्त	१३०, १८	
अभिष्टद्धि	१७८, २		अभ्यागम	२३०, ११	
अभिव्याप्ति	२०६, १६		अभ्यागारिक	४६, ४	
अभिप्रस्त	१५७, १४ । १५६, १५ ।		अभ्यानत	१५६, १५	
	१६३, १६		अभ्यास	३३६, १४	
अभिप्रस्ति	१५६, ३		अभ्याहार	२८५, ८	
अभिषङ्ग	६७, २		अभ्युद्गमन	२३०, ११	
अभिषव	१८६, १२ । २०१, ३ ।		अभ्युपगम	२३१, ११ । २८५, ३	
	३२३, ३		अभ्युपाय	१२६, ५ । २५५, १७	
अभिषिक्तक्षत्रिय	१६६, १६		अभ्र	२५१, २	
अभिषृत	१३४, १६		अभ्रक ७, २ । ७८, १२ । २५१, २ ।		
अभिष्वङ्ग	७१, १७			२६१, १३ । ३०६, ६	
अभिसर	२८५, ११		अभ्रग	६२, १७	
अभिसारिका	४६, ७		अभ्रमातङ्ग	६७, १६ । ६८, ४ ।	
अभिस्यन्द	१७८, २			१६०, १७ । ३६४, ६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
अभसु	२२७, १५		अमृतासङ्गा	३३, १६	
अभलेष्ट	२६६, १३		अमृष्ट	८७, ६	
अभशून्य	२७४, ६		अमोत्र	६६, १३	
अभसम्बन्धिन्	२५१, ८		अम्बक	७, ११	
अभहस्तिन्	२०७, १		अम्बर	६६, ८ । १२१, ७ ।	
अभ्रान्तर	२०७, १७			२६४, ७ । ३३६, ७	
अमति	१३६, १८		अम्बरौष	३३३, १६ । ३३४, २, ३	
अमत्र	२६४, १४		अम्बु	६४, ३	
अमद्यभेद	२४८, १७		अम्बुछा	४६, १०	
अमर	४२, १७ ; २७ । ५७, ५ ।		अम्बिका	७, १० । २२८, १६	
	२६३, १५		अम्बु	२६, ६ । ६८, १५ । १८६, ६ ।	
अमरद्रुम	२००, १८			२१६, १ । २७६, १८ । ३३५, १७	
अमरपति	१६४, २		अम्बुकाण	२७२, ७	
अमरभिषज्	१६६ २		अम्बुकाणवृष्टि	८१, ६	
अमरावती	१६६, १ । २६३, १६		अम्बुछात	१५८, १४	
अमर्यण	११७, १३		अम्बुज	७८, २ । ७६, ८ । २२४, १४	
अमल	३०२, १		अम्बुजबीजकोश	६, १४	
अमा	२२२, ३ । ३२६, १०		अम्बुदनिखन	३३०, ११	
अमात्य	२४२, १ ; २		अम्बुदावलि	२६६, ४	
अमात्यादि	१४७, ८		अम्बुधाराण	२६५, ६	
अमार	२७७, १७		अम्बुधि	३३३, ५	
अमाश्राद्ध	२४७, ३		अम्बुधिकाक्षन	३३२, १०	
अमित	१३७, ४		अम्बुनिधि	२७२, ४	
अमितर्द्धि	१८५, १		अम्बुवज्जलीछात	१५८, १४	
अमित्र	२६४, १४		अम्बुभट्	१५६, १२	
अमौजय	२४७, ५		अम्बुयन्त्रक	६२, ८	
अमुख	५५, १		अम्बुविशेष	१६८, १८	
अमूर्ख	६३, ७		अम्बुवेतस	३०६, १८	
अमृत	६, १४ । ३६, १६ । १३६, ४ ।		अम्बुसमूह	२३६, १४	
	१८२, १३ । ३३२, १८		अम्बुहस्तिन्	७३, १	
अमृता	५६, ११ । १३६, ६ ।		अम्भस्	२१८, ३ । २२३, १३ ।	
	२५५, २			२६६, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अम्भोगतोपल	११, १६		अरन्ति	१६०, १७	
अम्भोधर	२६०, १६		अरन्तिवत्	१८८, १७	
अम्भोधि	१६६, १६		अरर	२६४, ११; १२	
अम्भय	२३२, १२		अरविन्द	१७८, ४	
अम्बाहिणिका	३४५, ८		अरवी	३१६, २	
अम्बलोणिका	४६, १०		अरस	३३६, १५	
अम्बलोणी	६४, ४		अराति	३८, १४। २३६, १३	
अम्बवेतस	२२५, ३		अराल	३०१, १६	
अम्बान	२५, ६। ८८, ६।		अरालक	३१, १६	
	१६०, १३। ३४४, ११		अरि	२२५, १४। २५६, १४	
अम्बानक	२६, ४		अरिग्रस्त	१६३, १६	
अम्बिकौषधि	२७०, १५		अरिष्ट	२४, ११। ८७, ७, ६	
अम्बोद्यत	१३४, ४		अरिष्टपादप	३०८, ३	
अम्बोद्गार	७, ७		अरिष्टाद्दुग्धी	३२८, ८	
अयथार्थक	२२७, १४		अरु	२५०, ६	
अयदेश	१७३, ८		अरुच	७२, १०	
अयन	१६०, ४		अरुचि	७२, ६	
अयलक्षणा	७५, २		अरुणा	१०८, १३, १४। २४८, १२।	
अयस्	२३२, ४			२५३, ७। २५५, ७	
अयस्कान्त	१६, १४		अरुतर	६४, १४	
अयःशूलिक	४६, ६		अरुन्धती	३११, ६	
अयाचक	३२, १		अरुष्कार	१६४, ३। २८४, ३	
अयाहृत	१५८, १		अरोग	६३, ५	
अयोग	६२, १६। ३३३, ७		अर्क	२, ११। ३, २। ११, ६।	
अयोग्य	२६३, १२; १३। ३०८, १८			१७, २। २२, १६। १०८, १४।	
अयोध्या	१५६, १२			१६४, ६; १७। १६६, ३।	
अयोमुख	५६, ८			१८६, ३। १८६, १४। १६४, ८।	
अर	२५०, १०			२०४, ८। २०६, ८। २५१, ३।	
अरघट्टक	४५, १५			२६२, ५; ६। ३३६, १०	
अरणि	१०८, १२		अर्कपर्णा	३, २। २७, ७।	
अरण्य	२७६, १६			११७, १८। १३७, १८।	
अरति	३२, १०। १३७, ६			२४०, १३। २७७, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अर्कपारिपाश्विक	२७८, १२		अर्थनिर्णय	१५०, १६	
अर्कपुत्र	२०६, १६		अर्थनौय	२३२, ६	
अर्कपूजक	१६५, ७		अर्थपति	१५६, ५	
अर्कयोषित्	२३५, १२	२३६, २	अर्थपाठ	१५६, ५	
अर्कसारधि	१०८, १३		अर्थवत्	१५६, ६	
अर्गल	७०, ४		अर्थविद्	८, ४	
अर्गला	३०२, १४, १५		अर्थशून्य	३८, ८	
अर्गलिका	३२, २		अर्थसंयुक्त	२३२, ६	
अर्घ	६६, २; ३। २३२, ८		अथसङ्घात	३२५, १२। ३३०, १०	
अर्घार्थ	२३२, ८		अर्थसूचना	८२, ६	
अर्घ्य	२३२, ८		अर्थिन्	१७, १०। १८, ६।	
अर्चन	१२२, १३			१६८, २। ३४५, १३	
अर्चना	१६३, ७		अभीष्टित	२५६, ८	
अर्चा	७१, १ १५८, १६।		अर्थ्य	२३२, ५	
	२३३, १		अर्दन	१६८, १६	
अर्चित	१३७, ६, ११		अर्दित	१३६, १०	
अर्चिष्	७१, १। २०१, १६		अर्ध	१८०, १	
अर्जुन	१०५, ७। १६०, ६।		अर्धचन्द्र	२८४, १६	
	२४७, १२। २५६, ६। ३३७, १७		अर्धजरती	२०३, १७	
अर्जुनकार्मुक	३२०, १		अर्धजाह्नवी	३२४, १६	
अर्जुनद्रुम	२२०, ६		अर्धपारावत	१६७, ३	
अर्जुनधन्वन्	३२७, २		अर्धमुष्टि	१३, १	
अर्जुनपादप	२६०, १८		अर्धरात्र	१७०, ११	
अर्जुनभूखट्ट	१६६, १०		अर्धाञ्जलि	१४६, ६	
अर्जुनरथ	३३४, ६		अर्धार्ध	१८२, १६	
अर्जुनस्तम्भा	२६५, १५		अर्धेन्द्र	१७५, ४; ५	
अर्जुनाग्रज	२२५, ३		अर्धोत्कांशुक	३६, १०	
अर्जुनी	१६०, ११। २५१, १३		अर्पित	१३७, ६	
अर्णास्	१०३, ७		अर्बुद	१७५, ३	
अर्थ	१६८, ३। ३३६, ५		अर्भक	७, ३। २२, ६। २१८, ८	
अर्थग	६३, ६		अर्थमन्	२२७, १५	
अर्थन	१८३, १५		अर्वतौ	१६६, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अर्वाचीन	२६८, २		अलिङ्गर	२३, १५ । १७३, ३ ।	
अर्ध	३३०, १			२८५, ५ । २६६, १८	
अर्ह	३४०, ६		अलिन्	१०५, १८	
अर्हण	१०८, ११		अलिप्रिय	२४७, ४	
अर्हत्	१८७, १ । २१६, ७		अलिभूत	१५८, २	
अर्हत	८३, ३ । १३६, १		अलिमक	३१, १२	
अलक	६, १२		अलियाति	१५८, ३	
अलका	६, १२		अलीक	६, १४ । ५७, १३	
अलकी	२६४, ३		अल्प	७, १ । १७, ७ । ६४, ७ ।	
अलक्ताराग	३२१, १			१७४, ३ । १८७, ६ । २१०, २	
अलक्ष्मी	१४५, ६		अल्पक	२२६, २०	
अलक्ष्यवस्तु	५६, २		अल्पग्राम	२६८, १०	
अलघु	२५३, २		अल्पतनु	१४०, १३	
अलम्	२६५, ५		अल्पशमी	२८१, ११	
अलमर्थ	१२५, १८		अवकार	२८२, १६	
अलङ्कारिणा	१२२, १४ । १६७, ४		अवकार्षण	१२२, १४	
अलङ्कर्मिण	१२२, १५		अवकाश	७२, ३ । १८२, ५ ।	
अलङ्कार	११४, ७ । १८३, ४ ।			१८६, १० । २६४, ३	
	१६१, ५ । २८४, ५		अवकीर्णी	११७, १५	
अलङ्कारान्तर	२६६, ८		अवक्र	३६०, १७	
अलम्बयोग	२३२, १०		अवगत	१५८, ७	
अलम्ब	२१६, १६		अवगम	२३१, ११	
अलम्बुष	१६३, १४ । ३३३, १४		अवगीत	१५६, ७	
अलम्बुषा	३३३, १५		अवग्रह	३४३, ११	
अलर्क	७, ६		अवग्रहण	१२२, ७	
अलस्	६३, १८ । १३३, १६ ।		अवघ्रात	१२६, ११	
	३३६, १३		अवचूर्णन	३३८, १२	
अलसा	३३६, १४		अवचूर्णित	१५८, ३ ; १२	
अलाबु	६८, ३ । २१६, १४		अवच्छेद	१३, १३ । १३०, १६	
अलाबू	२१६, १४		अवजय	२४७, ७	
अलि	३१, ११ । ५०, १० । ५७, १७ ।		अवज्ञा	८२, ८ । ३०१, ७	
	२६५, ५		अवज्ञात	१५८, ७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अवट	८७, १२ । १२६, २ ।		अवयव	८८, १४ । १६६, १० ।	
अवटौट	४६, १७			१६८, १६ । २१८, १५	
अवतंस	२८६, १५ । ३३७, २ ।		अवयवभेद	५, १३	
	३३८, २ ; १३		अवयवमात्रक	२०, १४	
अवतर	३४३, १३		अवयवान्तर	२१, ८ । १०८, ४ ।	
अवतरण	२८४, ६			११७, २ । २५१, ७ ; १४ ।	
अवतार	१६८, १८ । २८४, ६			२५८, २०	
अवतारण	१२२, १३		अवर	२६४, ५ ; ६	
अवदात	१५६, ६		अवरज	७८, ४ । ७६, १६ । ८०, ४	
अवदान	२०२, ६		अवरवर्ण	१२२, १०	
अवदारण	१२२, ११ । २६६, १५		अवरा	२६४, ६	
अवदीर्घ	११७, १४ । ११८, ४		अवरोध	१५४, १८ । १८४, ६	
अवधान	१८२, १५		अवरोधिक	४६, ३	
अवधारण	१२४, ४ । २५८, १०		अवरोह	३४२, ५ । ३४३, १३	
अवधार्ह	२४१, १०		अवर्ण	१०६, २	
अवधि	१८२, १६ । २२४, १२ ।		अवलम्ब	२०२, ८ । २२६, १२	
	२६४, ४		अवलम्बन	१६८, ५	
अवध्य	२४१, १०		अवलम्बित	१६६, २	
अवध्वंस	३३८, १२		अवलेख	५६, ३	
अवध्वस्त	१५८, ३		अवलेप	२१३, ११	
अवन	११४, १५ । १६०, १ ।		अवलोकन	११६, २	
	२७४, १३		अवलोकनीय	२३३, ३	
अवनत	१५६, ११		अवलोकित	१३८, १२ । १६६, ५	
अवनाट	४६, १		अवतगुज	३२८, ४	
अवन्तिसोम	२३१, १० । ३१४, ४		अवशात्मन्	३२८, ७	
अवन्त्यादि	१४७, ७		अवश्याय	२४६, १५	
अवपात	१६४, ७ । ३२८, १६		अवश्रब्ध	१८४, १०	
अवलुद्ध	१४०, ७		अवश्रम्भ	२२१, १०	
अवम	२२७, १३		अवसक्थिका	४५, १० । ४६, १४	
अवमर्द	१७८, ३		अवसर	६६, ५ । २२६, १० ।	
अवमानकृत्	२६, १४			२६०, ५ । २८४, ८	
अवमानित	१६५, १६		अवसान	१५५, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अवसानक	१३४, १०		अव्यक्तमधुरध्वनि	२६५, १२	
अवसानग	१५६, ४		अव्यक्तराग	१०८, १४	
अवसित	१३४, १४		अव्यक्तवाच्	८६, ३	
अवस्कार	२८४, ८		अव्यक्तवाचिन्	३०६, ८	
अवस्था	३२६, १		अव्यय	१६६, १६ । २४१, ५ ।	
अवस्थिति	२७४, १४			२५०, ७	
अवहार	२८५, ६ । ३४०, ११		अव्यवहित	१६५, १५	
अवहित	१५२, १७ । १५६, २		अग्रान	१११, ६ । १३३, २	
अवहेल	११८, १		अग्रानि	१६०, १६, २५	
अवागर्थ	२०२, ५		अग्रित	१०२, १३ । १०३, ६	
अवाय	१५६, १५		अग्रितम्भव	३२४, १७	
अवाच	५, ६		अग्रिरस्	२६४, १०	
अवाची	७२, ६ । २३८, १८		अशुभ	८६, ७ ; ८ । ८७, ७ ; ८ ।	
अवाच्य	२८५, ४			१३७, ७ । १६८, १६ । २४०, १२	
अवाम	१११, १७		अशुभकर्मन्	२३८, ३	
अवि	३१६, ६		अष्टङ्ग	६३, ५	
अविक्रय	२१६, ४		अष्टङ्गवद्वध	२७२, ५	
अविज्ञान	७, ८		अशोक	६, ६ ; १० । २१४, ४ ।	
अविदूर	१८४, १०			२२५, ११ । ३०६, ११	
अविद्या	३४१, १०		अशोकद्रुम	२११, १	
अविनीत	१६४, १६		अशोकपादप	१०, २० । १६१, १५	
अविनेय	२४७, ७		अशोकपुष्प	२१४, १२	
अविलम्बित	१८४, १०		अशोका	६, १०	
अविवाद	१५५, ६		अशीघ्र	१६०, १४	
अविश्वास	३२०, १२		अशीघ्री	१६०, १४	
अविस्पष्टार्थवचस्	३१०, १८		अश्मकौट	६१, १५	
अवीचि	७२, १०		अश्मचषक	१३, १६	
अवीरा	२६३, १४		अश्मजाति	१०६, २०	
अवद्वान्तःपुरप्रेष्या	१६०, १५		अश्मदारण	४, ७	
अवेल	३०१, १२		अश्मनिग्रह	१२५, १२	
अवेला	३०१, १२		अश्मन्त	१३७, ३	
अव्यक्त	१३६, १२		अश्मन्तक	३१, १४	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
अश्रान्तिका	१२६, २०		अश्ववाह	३४३, १४	
अश्रपुष्प	३२४, १३		अश्ववाहक	२६८, ५	
अश्रभेद	२१, १२		अश्वविशेष	२७, १४	
अश्रयन्त्रक	८८, १७		अश्वशब्द	३३१, १२	
अश्रपुष्प	२७२, ६		अश्वशावक	२६७, १०	
अश्रसार	२८५, ११		अश्वसङ्घात	२४१, १४	
अश्रज्वय	१७१, ६		अश्वसन्नाह	२७४, ६	
अश्रव	३१६, ३		अश्वहित	२४१, १४	
अश्रि ८४, ६ । १०३, ८ । २६८, ११			अश्रा	३२२, ३ । ३३५, १०	
अश्रु १३२, ७ । २५०, १४			अश्रादिपाक्षक	१६, ८	
अश्व १४, १७ । ५५, ७ । ६५, ७ ।			अश्वान्तर	२७५, १६	
६६, ११ । ८६, १० । ६७, १३ ।			अश्वारोह	३४३, १४	
१२६, १० । २२६, १५ । २६२,			अश्वारण्य	१६२, १७	
१० । ३१५, ६ । ३२२, २१ ।			अश्ववर्त	११६, १५ । १३४, ३	
३४१, १४			अश्वसन	११२, १६	
अश्वकर्णाख्यवृक्ष	२३६, ६		अश्विनीसुत	१६६, २	
अश्वखुर	२७, १०		अश्विनीसूनु	२५५, ११	
अश्वगति २७, १४ । ३७, २० ।			अश्विन्वादितारा	११६, १३	
५३, १५ । १२६, १५ । १५२, ५			अश्वीय	२४१, १४	
अश्वगन्धा ६४, ११ । ३४३, १४			अश्वद्रोणी	२३४, ७	
अश्वतर १११, १ । २३८, ६ ।			अश्वन्	८३, ५	
२७४, ६ । २८४, १२			अश्वहतौ	३४२, १	
अश्वत्य १७०, १ । २०३, १५ ।			अश्वपद	१७७, १५ ; १६	
२४४, १७			अश्वि	८३, ६	
अश्वत्या १७०, १			असंस्कृत	१५३, ३	
अश्वपदामय ७४, १४			असङ्घात	१३७, ४	
अश्वभूषा ६८, ५			असङ्गह	८४, ८	
अश्वभेद ८०, १५			असङ्घातरजःकन्या	२५३, ६	
अश्वमात्र २३८, १६			असती ११२, ७ । १६५, १२ ।		
अश्वमार २८६, ६				३०७, १	
अश्वमारक २२१, ११			असतीसुत	२८७, ५	
अश्वमेघ ६८, ६			असत्कर्मफल	२८, २	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
असत्य	६, १४	१३७, २	असुधारण	१२२, १०	
असत्त्व	३१८, १		असुर	१६, १७। ३५, २। २३७, ३।	
असन	१६०, ६		२३८, २०। २६४, १७। ३३५, ३		
असनप्रणी	३१०, १२		असुरा	२६४, १७	
असन्तोष	१३७, ६		असुरान्तर	७, ८। ७१, १४	
असन्निधि	२५५, १६		असूक्ष्म	११८, १	
असमौख्यप्रवर्तक	१२३, १७		असृग्धरा	२८५, ७	
असम्पत्त	१५३, १		असृज	१३१, १२	
असम्मत	२४३, २०		अस्त	१२४, ६	
असर	२६४, १६		अस्तङ्गम	११२, १६	
असह्य	२२७, १३		अस्तङ्गमन	१४५, १४	
असह्यपरसम्पत्ति	२७८, ६		अस्तासन्न	१६६, ११	
असाकल्य	२४८, १६		अस्थि	६, १२। २३८, ३। ३३७, ४	
असार	६०, ६। १३३, ३।		अस्थिर	४३, १८	
	२६४, ६		अस्थिसंहार	२६३, १५	
असि	३५, ४। ५६, ८। ६६, ७।		अस्थूल	३२५, १५	
	२७१, १८। ३३५, १		अस्नेहन	११४, १८	
असिकाधर	१६, १३		अस्पृष्ट	८७, ६	
असिकोश	३२६, ५		अस्मन्तक	३१, १३	
असिन्नौ	१६०, १५		अस्मिन्नर्थ	२५०, ७	
असित	१३३, १८। १३७, ५।		अस्त्र	५, १४। ७०, ४। १६८, ६।	
	२२५, १४		२११, ७। २५०, १४। २५१, १।		
असिधारक	४६, २		२५३, १६। २६०, १७		
असिधारख्यव्रतधारिन्	६१, १०		अस्त्रप	३२१, ६। ३२७, २०	
असिधेनुका	४६, १०		अस्त्रपभिद्	३४, १७	
असिधावक	४६, १३		अस्त्रवत्	८४, ६	
असिपत्र	१२१, २। २८४, ११		अस्त्रान्तर	१३३, १३	
असिपत्रक	४५, ६		अस्त्रि	१०४, ६	
असिपुत्री	३५, ४। २८५, ७		अस्त्रच्छ	३१०, ५	
असिपुत्रिका	४५, १०। ४६, ११		अस्त्राध्याय	१६२, ८	
असिमात्रक	३३६, १		अस्त्रैरि	२३५, १	
असु	१०६, १०। ३३५, २		अहंयुज	२८७, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अहङ्कार	५१, १७।	२८५, २	आकर्णित		१३४, ५
अहङ्कारिन्		२८५, ६	आकर्ष	३३१, १३; १४	
अहङ्कृति	१५८, १५।	२१०, १६	आकर्षण		८४, ५
अहतवस्त्र		१७, १३	आकलन		२०३, ३
अहन्	१८७, ११।	३४०, ६	आकल्प		२६२, ६
अहम्पूर्विका		४५, १४	आकल्पक		३२, ५
अहमहमिका		५१, १७	आकाङ्क्षा		२०३, ३
अहर्पति		१५८, ५	आकाङ्क्षिन्		१८१, १०
अहर्मुख	५६, ३।	३३२, १७	आकार	२११, ४।	२६५, ४
अहल्या		२४१, ११	आकारण		१६१, ७
अहर्था		२४१, १५	आकालिकी		३२, ११
अहि	२२, ४।	५७, ६, १४।	आकाश	८, ८।	६३, २। ७५, ६।
	५८, २।	६०, १८। ६४, ५।			२६८, २
	६५, ११; १८।	७७, १७।	आकाशरेखा		३१४. ७
	७८, १।	६२, ५। १६३, १८।	आकौर्ण		१०६, ६
	२०३, १३।	२४०, ३। २५३, १७।	आकुल		२५६, १६
	२५५, १३।	२६२, १०। २८७,	आकृति	१३८, ५।	२००, २०।
	१२।	३४०, ५		२२६, १।	२६५, ४
अहिकरण्ड		१०७, २	आकृष्ट		१३३, १४
अहिमणा		६१, १	आकृष्टाण्ड		१०२, ७
अहिभुज्		७६, १६	आकृष्टि		२१२, ४
अहिभेद		२८५, १	आक्रन्द		१७५, ७
अहिभरौर		६१, १	आक्रम		३४२, ४
अहिसा		२२४, ६	आक्रमण		२२२, ११
अहिंसित		१३६, ११	आक्रान्त		१८४, १०
अहेरु		२६४, १८	आक्रोश	६७, २।	११८, ७।
अहोपुरुषिका		५२, १			२११, ८
अहोरात्र		२८४, १८	आक्रोशक		३२, ८
			आक्रोशकरण		३२५, १४
			आक्षेप		८, ६
आ			आक्षेपक	३२, ६।	१०६, २।
आकम्पित		१५६, १७			११२, ४
आकर	१८८, १५।	२६५, ५			

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
आखनिक	३२,	७	आच्छ	७४,	५
आखु	५३, १० ।	२८२, ८	आच्छादन	२०३, १ ।	२१२, १०
आखुपर्णी	२५४, ५ ।	२८१, ३ ।	आच्छादनाह	२३५, १४	
	३०८, १६		आच्छुरितक	४६, १७	
आखुसुज	३२, ११		आजगव	३२३, ५	
आख्या	२३२, १३		आजि ७६, १ ।	१०५, १४ ।	२३०, ११
आख्यात	१३७, १०		आज्य १२६, १२ ।	१७६, ७ ।	२३२, ११
आख्यायिका	३२, १२		आज्ञप्त	८७, १३ ।	१२७, ३
आगत	१२५, ७		आज्ञा ८२, ६ ।	१७८, १ ।	२००, १२ ।
आगन्तु	३६, १ ।	१६६, १७		२०७, १६ ।	२६१, ५ ।
आगन्तुक	३२, ६			३१८, १७	
आगन्तृ	११३, ११		आटक्षक	४६, १	
आगम	२२८, १ ।	२६१, ५	आटि	८३, ५ ।	२८१, १०
आगस्	५६, ५		आटीकक	३२, १८	
आगामिकाल	१३८, २		आडम्बर	२८५, १३	
आगारिक	३२, १५		आढक	७, १७	
आग्नीध्र	२६५, ७		आढकौ	७, १७ ।	२७२, ८
आयह	३४२, ४		आढ्य २३२, १३ ।	२३३, २ ।	२६५, १०
आयहायणिक	५२, २		आतङ्क	७, २०	
आघाट	२२६, १८		आतङ्गन	२०३, ३	
आघुर्णित	१५६, १७		आतप	१०३, ६ ।	१८०, ५ ।
आघ्रात	१३७, ६			२१२, ३ ।	२२३, १३
आङ्गेरी	६५, ८		आतपत्र	१६, ३	
आचमन	२०८, ५ ।	३२६, २	आतपरुच्	२६७, १०	
आचमिति	२२८, ३		आतपर्ण	५१, १३ ।	११८, १०
आचरण	१३३, ५		आतपवारण	२५४, ६	
आचाम	२२८, ३		आतपाभाव	२३५, १२	
आचार	१५५, २० ।	२१६, ११ ।	आतपोर्मि	२६७, ६	
	२२४, ६ ।	२४३, १६ ।	आतर	२६५, ६	
	२४६, ३		आतर्पण	४०, ४	
आचार्यभार्या	११८, ८		आतायिन्	२६७, १	
आचार्यानी	११८, ८		आतिथ्य	३२, १४ ।	२४२, ४
आचित	१३७, १२		आतुर	८, १२ ।	२६५, ७

शब्द	पृ०	पं०	शब्द	पृ०	पं०
आतोद्य	१७८,	१७	आधि	१८०, ४ ;	१६
आत्त	१२४, १०		आधिपत्य	२४८,	६
आत्मत्यागिन्	१०५, १३		आधोरण	११८,	६
आत्मन् २. ११। ८३, २। १३६, १३।			आध्मात	१३१, १०। १४४, १६	
२२२, ३। २२६, १०। २६४, ४।			आध्यान	१६१, ६	
३०८, २। ३१६, २। ३१७, १६।			आनक ८, १। १३७, १६। ३४२, १६		
३४५, ३			आनति	१३८, ८	
आत्मपुत्र	२८५, १४		आनद्ध	१८३, २	
आत्मभाव	३१८, १३		आनन्तर्य	१२७, ६। १६८, १	
आत्मम्भरि	२८५, १५		आनन्दपट	६२, ६	
आत्मयोगि	२०२, १५		आनर्चि	७२, ११	
आत्मवीर	२८५, १४		आनर्त	१३७, १६	
आत्मवृष्टि	६२, १२		आनाय	१६, १४। २६७, ७	
आत्मीय ६३, ८। २६४, ४। ३१५, २			आनुमानिक	४६, ५	
आत्रेयी	२४२, ६		आन्त	२५१, ७	
आथर्वणि	११८, १		आन्दोलित	१५६, १६	
आदर ११०, १४। १८१, २०।			आन्ध	२५१, ७	
२३०, ५			आन्वीक्षिकी	३२, १४	
आदरान्वित	२८३, ६		आपगा	६३, ७। १६१, १८	
आदर्श	३२६, १७		आपगाविशेष	२५३, ११	
आदान १२४, १०। १६१, ५			आपण १०६, ५; ६। ११५, २०		
आदि २२६, ५			आपणिक	३२, ६	
आदिकारण	१६५, ८		आपत्ति	१३८, ३; ६	
आदितेय ८७, ८			आपद् १३८, ६। २८२, १३		
आदित्य २१२, ३। २४२, २			आपद्रुत	२०२, ६	
आदित्यभेद २५१, ६			आपन्न	१६१, ४	
आदिष्ट ८७, १३			आपलित	२५४, १२	
आदीनव ३२३, ४			आपात १३७, ८। १३८, ७		
आदेशित ८७, १३			आपिप्रलि ३११, ८		
आद्य २३२, ११। २६६, १६			आप्त १२४, ६; १४		
आद्यतिथि ३४२, ११			आप्ति १२४, ६		
आधार २६५, ६			आप्य २३२, १२		

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
आप्यायन	२०३, ४		आमोद	१७५, ८ । १८०, ६	
आज्ञव	६८, १३ । ६६, १३ ।		आमोदक	३२, १६	
	३१६, ६		आम्नाय	१३४, १ । १५६, ८ ।	
आज्ञुत	१३७, ११			२४२, ३	
आबन्ध	१८३, ४		अम्बरीष	३३४, ३	
आभरण	२६०, ११		आम्भ	१५, १६ । १२६, १५ ।	
आभा	२१८, ३			२५१, ८	
आभाषण	११८, ६		आम्भकेतक	२१४, १३	
आभास	३३६, १७		आम्भातक	३२, १० । ४१, १६ ।	
आभासिक	३२, १७			६२, ७ । २०३, १४ । ३३४, २	
आभिमुख्य	७४, ५		आस्त्र	२६६, ११	
आभीर	२६५, ४		आस्त्रवेतस	१८५, १६	
आभीरपल्ली	३३०, ११		आस्त्रानभिगिट	३४, १४, १५	
आभीरपल्लीका	५२, २		आस्त्रिका	७, ७	
आभीरयोषा	२६१, १६		आय	२३२, १०	
आभीरौ	२६५, ४		आयतन	२०२, १३ । २३५, १०	
आभील	३०२, २		आयति	१३८, २ । २२८, १	
आभोग	६३, ८ । ११८, १८		आयत्त	२१६, १३	
आम्भ	२५१, ८		आयत्तत्व	३२६, १०	
आम्भ	२२२, ४		आयस्	६८, १	
आमण्ड	६६, ५		आयस्त	१३८, ४	
आमन्द	१७५, ६		आयाम	७४, ५	
आमर्षिन्	१५८, ८		आयुध	३३, १६ । ३७, ५ । १२०, ४ ।	
आमलक	३२, १३			१३५, १०	
आमलकभैषज्य	३२६, ६		आयुधान्तर	११७, ११ । १७२, ६ ।	
आमलकौ	३२, १३ । ६८, ७ ।			३००, २०	
	१२६, २० । १३६, ६ । १७०, १७ ।		आयुधभिद्	२०, १५ । २७२, १० ।	
	१८१, ८ । २२३, १२ । २३७, ४ ।			३२६, ५	
	२५६, १		आयुधभेद	१००, ६	
आमिष	२३४, ७ । ३३१, १५ ।		आयुष्	१२२, १०	
	३३५, १२		आयुष्मत्	३६, २० । १५६, १४ ।	
आमुख	५५, १			१६१, ८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
आयोग	६३, ६		आर्यागौ	१०६, ७	
आयोधन	२०२, १५		आर्य	३३०, १	
आर ७६, ३। २२५, ४। २५१, ३; ४			आलपन	२०३, ५	
आरक्ष	२६०, २। ३४६, ६		आलम्बन	३२, १२। २५०, १२	
आरतहति	२६६, ६		आलवाल	२१२, २। २६५, ६	
आरम्भ	२१६, १४। २३०, १३।			२६६, ३	
	२३४, २		आलस्य	१८१, ६। १८६, ११	
आरव	३१६, ६		आलात	३, ६। ८, १०	
आरा	५२, ११। २५१, ४।		आलान	१६१, ६	
आराती	३१, ७		आलाप	११८, ६	
आराधन	२०३, २		आलाबु	२१६, १४	
आराव	३१६, ६		आलि	१२६, ३। १३५, ३। २६५, ७	
आराम	२२८, ४। २४४, १५		आलिङ्गन	३०१, ६	
आरामटी	२४०, ५		आलीढ	१०२, १३	
आरु	२५१, ६		आलु	२६५, ६	
आरोग्य	१३२, १४; १७। २४०, ६		आलेख्य	२५४, ७	
आरोपित	१६०, ५		आलोक	८, ५। ११६, २०। २११, ३	
आरोह	३४२, ५। ३४३, १३		आलोच	२०७, २	
आरोहण	११८, ११। ३४२, ६		आलोचन	२०४, १८	
आर्कि	३, ५		आलोडित	१५०, ३	
आर्त	२५८, २		आवकारस्थल	१२६, ८	
आर्तव	७७, ५। १२५, ७। ३१६, ४		आवरण	६८, २०। ११८, ६	
आर्ति	१२४, ८		आवर्जन	२०२, १३	
आर्थिक	८, ४		आवर्त	१३७, १७	
आर्थ	२३२, ६		आवर्तन	१३७, १७। २०२, १४	
आर्द्र	१६६, १४। २५१, ५। २६५, ६		आवसित	१५६, ४	
आर्द्रक	८, २		आवाप	२१२, २	
आर्द्रतन्दुल	७७, ११		आविक	८, २	
आर्द्रा	२५१, ५		आविकौषधि	१८०, १४	
आर्द्राकरण	१६४, ६		आविद्ध	१८३, ४	
आर्य	६४, १७। २३२, १०। ३३३, ५		आविज	३३२, ५	
आर्या	१०६, ७		आविष्ट	८७, १४	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
आवृत्ति	१२०, १३। १६३, ७।		आश्रुत	१३८, ६	
	२७४, ६		आश्लेषणान्तर	४१, ६	
आवेदक	३२, १५		आश्रास	३३६, १५। ३३७, १	
आवेश	२०२, १६		आषाढ	७२, ४। १०२, ११	
आवेशन	२०२, १६		आषाढपूर्वज	२४६, ५	
आवेशिक	३२, ८। १४, १७		आषाढा	१०२, १२	
आशंसित	८३, ८		आषाढी	१०२, १३	
आशंसित	१५६, १६		आस	३३५, २	
आशंसु	१५६, १६		आसक्ति	३४२, ४	
आश	३२५, २		आसक्ति	१३८, ६	
आशङ्का	८, ६		आसन	१६१, २; ३। २०३, १२।	
आशय	२४२, ५			२८०, ६। ३३१, ८	
आशर	२६५, २		आसनी	१६१, ३	
आशवत्	३२६, १३		आसन्दौ	१७०, ३	
आशा	२५०, ७। ३२५, ३		आसमन्तात्	१४७, १०	
आशाबन्ध	१८५, २		आसादित	१५६, ११। १५६, १४	
आशाभेद	११५, १६		आसार	२६४, १८, १६	
आशारहित	३२८, १४		आसुतीबल	३१४, १०	
आशितम्भव	३२४, १७		आसुर	२६५, ४	
आशिर	२६५, ३		आसुरी	१२, ४। २६५, १	
आस्य	३२५, ३		आस्त्रदन	२०२, १७	
आस्यग	६३, ७		आस्तिक	८, ३	
आस्यधान्य	३०७, ८। ३४१, १५		आस्त्रपन	२०३, ५	
आस्त्र्य	२४५, ७		आस्था	१६८, ५	
आश्रम	२२८, २। ३४०, ३		आस्थान	१६८, ५	
आश्रमपादप	७४, १२		आस्थानगृह	८, ८	
आश्रय	१२०, ७। १३०, ७।		आस्पद	१७५, ८	
	१४५, ११। २४२, ५। २४७, १५		आस्फोटनी	४३, ३	
आश्रयनाशिन	३२६, १		आस्फोट	१३७, १८	
आश्रयाश	२१४, ११। ३२६, १		आस्फोता	१३८, १	
आश्रयौकृत	१३३, २०		आस्य	२३२, १२	
आश्रव	१७८, २। ३१६, ६		आहक	८, १	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
आहित	१३७, ११; १४	१३८, ६	इक्षुद		५१, ७
आहितस्वर्यरजत		२३६, ६	इक्षुदी		२६३, १७
आहित		१३८, ८	इक्षुल		३०२, ४
आहिरण		२६४, २०	इच्छा	६०, १२। ७४, ६। १०८, ७।	
आहव		३१६, ३		१२५, ११। १३०, १४।	
आहार		२६४, २०		१८२, १४। २१६, ६	
आहित		१६५, १	इच्छाप्रसर		३१६, ८
आहितलक्षणा		१२२, १६	इच्छावती		१०, १८
आहिताग्नि		२८४, १५	इच्छाविषयीभूत		१३८, १०
आहृत		१५६, २०	इज्य		२३३, १
आह्निक		७, १८	इज्या		२३३, १
आह्वान	७७, १८। ६८, १६।		इडिका		२४७, १३
	१३५, ६। १४०, ३। १६१, ७।		इत		१२४, ११
	१६२, १		इतर	३, ७। २३२, ६। २६५, ६	
			इतरार्थ		२६४, १
			इति	१२४, ११। १२५, १	
			इतिकथा		१७१, ८
			इतिकर्तव्यता		२५५, १
			इतिका	२५, २०। ३१४, १५	
			इत्थं		१६८, ६
			इत्वरौ		२६५, १२
			इदम्		१६२, ६
			इदमर्थ		१७२, ५
			इद्ध		१८०, ५
			इध्म		२२२, ६
			इन		१८६, ३
			इन्दि		२८५, १६
			इन्दौवर		२८५, १७
			इन्दौवरि		२८५, १७
			इन्दु	१२७, ४। ३२४, १०	
			इन्दुमती		१७७, १४
			इन्दुमुखी		५६, १२
इक्षु	५६, ५। २८७, १०				
इक्षित	१३८, ११। ५६, ५				
इक्षित	१३८, १२। २६५, ४				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
इन्दुलेखा	५६, ११		इभगगड	८७, १६	
इन्द्र ८, ११। २५१, ६। २६५, ३।			इभचटना	८४, ११	
	३२४, १०		इभदन्त	११५, १६	
इन्द्रक	८, ८		इभदान	१७४, १	
इन्द्रकन्या	२०४, १२। ३३२, १०		इभपालक	४६, १८	
इन्द्रगोप	२८६, ६		इभबिन्दुजालक	२०, १०	
इन्द्रगोपक	२६६, ६		इभमुख	५६, १२	
इन्द्रजाल	११, ११		इभशिरःकूट	८४, १२	
इन्द्रजालिक	३४७, २		इभ्या	२३३, २	
इन्द्रजित्	१६०, १		इयत्ता	११३, ३	
इन्द्रनगर	१६६, १		इरा	२५१, १०	
इन्द्रपुत्र	२५१, १५		इरिण	१०६, ६	
इन्द्रपुत्री	१४२, २०		इरिभेद	१७८, ४	
इन्द्रपुर	२६४, १०		इला	१६४, ६। २६५, ८	
इन्द्रलुप्तक	४६, १६		इलापति	१५६, १८	
इन्द्रवच्च	१७६, १२		इल्वला	३०२, ३	
इन्द्रवाद्यणी	१२३, १। २०४, ५।		इवार्थ	३१६, १	
	३०६, १६। ३४६, १२		इषदुष्ठा	१०६, १५	
इन्द्रसम्बन्धिनौ	२५१, १६		इषिका	८, ८	
इन्द्रा	२५१, १०		इषुक्षेपक	३३६, १८	
इन्द्रामिधूम	२३१, १२		इष्ट	८३, ८; ६	
इन्द्राणिका	३२, १६		इष्टगन्ध	१८४, ८। १८५, ४	
इन्द्राणी	१०६, ८		इष्टि	८३, ७	
इन्द्रिय ७, १३। ५३, ८। १०५, १।			इष्टिका	१८२, १३	
	१०६, १६। १२८, ३। २४२, ७।		इष्टिखात	३३०, ८	
	२४५, १२। ३१६, १४। ३३१, १३।		इष्ट्यन्तर	१६६, ४	
	३४५, ३		इव्वास	३६६, १७	
इन्द्रियगोचर	१८४, ४				
इन्द्रियार्थ	२४५, १०				
इन्धन	६३, ५		ईक्ष्वा	१०६, १०	
इन्धनक्षय	२२२, ६		ईक्षित	१३८, १०; १२। १५१, १२	
इभ	२१८, ३		ईडा	६६, २	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
ईदित		१३८, १३	उग्र	५८, ८। ६४, १७।	
ईप्सित	८७, १०। १५१, १०			२५१, ११; १२। २५६, ४; ६	
ईरिण		१०६, ६	उग्रगन्धा		१८५, ६
ईरित	१३८, ११। १५८, ७		उग्रनासिका		४६. २०
ईरी		२५१, ११	उचित	१३८, १८। ३२८, ६	
ईर्म		२२२, ६	उचितत्व		२४२, ११
ईश	१२६, ४। २६२, ११। ३२५, ४।		उच्छटा	५७, १२। ८७, १६।	
		३११, १८			३०५, ३
ईशसख		५६, १३	उच्चभाषिन्		१११, ४
ईशा		३२५, ४	उच्चरणा		२६५, २०
ईशान		१६६, ४	उच्चशब्द		२५५, ७
ईशानदिग्गज		४४, ११	उच्चार		२६५, २०
ईश्वर	३४, ५। ६२, ४। १०२, १०।		उच्चिङ्गट		६१, २
	२२४, ४। २६५, १०; ११		उच्चैर्घुष्ट		१११, २
ईश्वरी	२२०, १०। २६५, ११		उच्चैःश्रवस्		३२३, ५
ईषणा		१०६, ७	उच्छि		७४, ७
ईषद्भ्रमभाजन		२७२, १३	उच्छिक्ता		१३६, ११
ईषित		१३८, १०; १३	उच्छिष्ट	८४, १६। ८७, १३।	
ईर्ष्यालु		१६२, १२			२६६, २
ईहा	१४३, १०। ३४०, ७		उच्छीर्षक		३३, ५
ईहामृग		६७, ६	उच्छून		१६१, १३
ईहितार्थ		१४, ११	उच्छ्रय		१८३, ५
	उ		उच्छ्रित		१३६, १
उ		६५, १४	उच्छ्वास	३३७, १। ३६६, १८	
उक्त		१३८, १६	उज्जयिनी		३०६, १६
उक्ता		१२५, १	उज्जिति		१३६, १५
उक्तार्थ		१४०, ६	उज्जृम्भित		१६०, १०
उक्ति		१२५, २	उज्ज्वा		८१, ८
उक्तवाह		३४४, १	उज्ज्वल		१४३, १
उक्षित		१३६, १३	उज्ज्व	७४, ७। ३००, ११	
उखा	५३, १०। २७५, १४।		उज्ज्वलील		१२५, ५
		३०१, ५	उज्ज्वलीलवन्निवर्तन		७५, ६

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
उच्छ्रित	१३८, १३		उत्तरस्थित	६०, ३	
उडुप	२१२, ६		उत्तरा	२६५, १५	
उडूष	३२६, १८		उत्तरासङ्ग	२७५, १४ । ३०२, १६	
उत	१२५, १ । १३६, १		उत्तरीय	७, १२ । १५६, ३	
उत्काट	२५, १८ । ८७, १५ ।		उत्तरीयक	४७, १	
	२५१, ११ । ३०२, ८		उत्तंस	३३७, २	
उत्काटदन्त	२८६, २		उत्तान	१८०, १० । १६१, ६ ।	
उत्काण्डा	३२, २० । ३३, १ ।			३०२, ७	
	५५, २ । २२२, १०		उत्ताप	२१३, ३	
उत्कम्पित	१६०, १३		उत्तार	२६६, १	
उत्कार	२६५, १८		उत्ताल	३०२, ८	
उत्कार्य	६२, ६		उत्तुङ्ग	६३, १४ । २८६, २ ।	
उत्कालिका	३२, ५; २० । ३३, १ ।			३४३, ७	
	५६, १		उत्थ	१६८, ६	
उत्कृत्त	१३६, १४		उत्थान	१६१, १०	
उत्कृष्ट	२२८, ५		उत्थित	१३६, ६; १० । १६८, ६	
उत्कोच	३५, ६ । २३५, १३ ।		उत्पतन	२०३, ८	
	३३४, १४		उत्पत्ति	१८६, १५ । २०३, ६ ।	
उत्क्रम	२२८, १			२२८, ६ । ३२२, १२	
उत्क्षिप्त	१३६, ८		उत्पतिष्ठा	११८, १५	
उत्क्षिप्तिका	१७४, ११		उत्पन्नमात्र	१२६, १८	
उत्क्षेपण	११८, १२		उत्पल	३०२, ४ । ३०३, १८ ।	
उत्खात	१३६, १६			३२४, १४	
उत्खातकेलि	१०१, ७		उत्पलदल	२६३, ८	
उत्तरण	२६६, १		उत्पलपत्र	२६३, ८	
उत्तप्त	१३८, १७		उत्पली	३०२, ५	
उत्तम	१६५, १३ । २२८, ६ ।		उत्पाटित	१३६, १६	
	२३०, ६ । २६५, १६		उत्पात	३, ६ । १२६, १ । १४०, १ ।	
उत्तमर्ण	११८, १४			३२३, ६	
उत्तमा	२२८, ५		उत्पातभेद	१६१, २०	
उत्तर	२५६, १४		उत्पाद	३२०, १६	
उत्तरकाल	२४८, १३		उत्पाद्य	२३६, १	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
उत्प्रेक्षा	३१६, ४।	३२१, १६।	उदरापूर	१६१, ६	
		३४६, १०	उदरावर्त	१६१, १२	
उत्प्लवन	१२६, १६		उदर्क	८, ६	
उत्प्लुत	१३६, ६		उदर्चिष्	७२, ११	
उत्प्लुति	२६२, २०		उदात्त	१३८, १५	
उत्प्लुल्ल	३०२, ७		उदात्तादि	२६१, १६	
उत्प्लङ्ग	६३, १५		उदान	१६१, १२	
उत्प्लट	८७, १७		उदार	२१६, १०। २६५, १३।	
उत्प्लर्ग	६३, १०			३१०, १७	
उत्प्लव	३१६, ८		उदास्थित	१६०, ७	
उत्प्लवभेद	१७६, १		उदाहार	२८६, ४	
उत्प्लवान्तर	३०१, ६। ३४१, ८		उदाह्वति	१४४, ११	
उत्प्लादन	२०३, ७		उदित	१३८, १६। १३६, ७; १०	
उत्प्लारक	३२, २०		उदीची	७२, १२	
उत्प्लाह	६२, १२। ७६, २।		उदीच्य	२६५, १६	
	१६५, ६। १६३, १। २०६, १६।		उदीर्ण	१६०, ८	
	३४२, ७		उदुम्बर	२३, १७। ४७, २०।	
उत्प्लाह्वति	१३३, १३			१६२, ६। २१४, १। २४४, २०।	
उत्प्लृष्ट	१२७, ४			२८५, २०। २८६, १	
उत्प्लिक	३१६, ८		उदूखल	३११, १२	
उत्प्लिघ	१८३, ५। २४८, १६।		उदूढ	१०२, १५	
	२६८, २		उदूत	१३८, १६। १३६, ७।	
उदक	८, १७			१६१, १३	
उदग्दक्षिणाग्रागमन	१६०, ५		उद्रम	२२८, ६	
उदन्त	१३२, १३। १३८, १४।		उद्रमन	६३, ११	
	१४७, ६		उद्रग्राह	११०, १६	
उदपान	११, १४		उद्रग्राहित	१६०, ८	
उदय	१८१, १६। २०३, १०		उद्गीत	१३६, १६	
उदयन	२०३, १०		उद्गीर्ण	१३२, १८। १४२, १४	
उदर	१००, ३। ११२, २०।		उद्ग	६६, ३	
	१७३, २। १८३, ६। २६६, १		उद्घाटक	३३, ५	
उदरधि	१७१, ६		उद्घात	१३६, ४	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
उद्दण्डपाल	३१४, ११		उद्वर्तनमल	१७, ५	
उद्दण्डर	२८६, २		उद्वर्तनांशुक	१७, ५ । २८७, १०	
उद्दण्ड	११४, ८		उद्वास	३३७, ५	
उद्दाम	२२८, ८		उद्वासन	२०३, ७	
उद्दाल	३०२, ६		उद्वाह	३२७, १६	
उद्देशपादप	२३५, १०		उद्वाहन	२०३, ११	
उद्भूत	१३६, ३		उद्वाहनौ	२०३, ११	
उद्भरण	११८, १३		उद्वाहित	१६०, १३	
उद्भरिष्णु	११८, १५		उद्भूत	१३६, ७ । १८०, १६	
उद्भव	३१६, ७		उद्भग	६३, ११ ; १२	
उद्धान	१६१, १३ । २६२, ६ ।		उद्भूत	२६५, १७	
	२६७, २		उद्भूत	१३६, १२	
उद्धार	२६५, १७		उद्भ	१८८, २ । १८६, १६	
उद्भाऊलक	६३, ११		उद्भित	१३६, १७	
उद्भट	८७, १६ ; १७		उद्भुह	२६५, १६	
उद्भूत	१३६, १२		उद्भ	१८६, ४	
उद्भान्त	१३६, १८		उद्भूत ५६, १७ । ६३, १४ । १३६, ३		
उद्यम	६६, १ । ११०, २० ।		उद्भूतरद	२७२, १२	
१६१, १० । २१६, १४ । २२८, ७ ।			उद्भूतानत	२७२, १२	
३४०, ७ । ३४२, ७			उद्भास	४६, २०	
उद्यमन	१११, ३		उद्भूत	१३६, १४	
उद्यान	१६१, ११		उद्भूत ६१, ४ । १३३, १३ । १३८, २		
उद्यानपाल	४७, १०		उद्भूतस्त्री	१०६, ८	
उद्योग	६३, १४ । २३१, ६		उद्भूतदिष्णु	११८, १४	
उद्योगिन्	६३, १६		उद्भाष	१७०, ३	
उद्योत	३२७, १६		उद्भाद	३३०, १७	
उद्भूत	१३६, ६		उद्भादिन्	११८, १४	
उद्भूत	१७०, ६		उद्भूत	५५, २	
उद्भूत	१३६, ६		उद्भूत	११८, १३	
उद्भूत	१०६, १३		उद्भूत	३२७, १७	
उद्भूत	६३, ११		उद्भूत	४७, ५	
उद्भूत	२०३, ७ ; ८		उद्भूत	२८५, १८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
उपकारिका	४७, ४		उपनिषत्	२२४, ६। २२६, ३	
उपकारोचित	२४७, ८		उपनीत	१५३, ६	
उपकार्या	२४७, ८		उपनेत्रक	२६, १२	
उपकुञ्चिका	४७, ६		उपपति	२५४, १४	
उपकूप	२१३, १४		उपप्लव	६७, ६। ३२३, ६	
उपकृति	२८५, १८		उपमा	२२४, ६। २२८, ७	
उपकृत्या	२७४, १४		उपमाह	२५६, १	
उपक्रम	२३०, १३		उपमादि	२८४, ५	
उपगत	१६०, २		उपमिति	२२८, ७	
उपगति	२४२, ८		उपयोग	३३४, २	
उपगम	२३०, १४		उपरक्ता	१६०, ११	
उपग्रह	३४४, २		उपरक्षण	२०१, २	
उपग्रहण	३०५, १०		उपरति	१७६, १६। १६७, १३	
उपचित	१६०, ६		उपराग	६५, ३। ६७, ७।	
उपचित्र	१८३, ११			३०२, २०। ३४०, १०	
उपचित्रा	२५१, १३		उपरि	२५०, ११	
उपच्छन्द	१७८, ५		उपल	३०२, ६	
उपजाप	१७३, १५		उपलब्धार्थ	३२, १२	
उपताप	२१३, १३		उपलब्धि	११०, १४। १८५, ५।	
उपत्यका	३३, ३			१६४, ११	
उपदंष्ट्र	३२६, ३		उपलभेद	२५२, १८	
उपदा	२८६, ३		उपला	१४४, १५। २८१, ६।	
उपदेष्टु	६६, ४। ७७, १३।			३०२, ६	
	२२३, १६। २४२, ३		उपलादि	२८४, १०	
उपदेष्टु	१६, ४		उपलिप्त	१४२, १	
उपद्रव	२५६, २		उपवन	२२८, ४	
उपद्रुत	१६०, ६		उपवर्जन	२०८, १	
उपघा	२३०, १३		उपवर्तन	२५६, २	
उपघान	३३, ५। ३५, १३। २०३, ६		उपवास	१६८, १०	
उपधि	१८३, ७		उपविष	२५२, १५	
उपधूपित	१६६, १०; ११		उपवीत	१६०, ३	
उपनाह	३४३, १५		उपश्रुत	१६०, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
उपश्रुति		२०४, १४	उपासन	२०३, १२ । ३३३, ७	
उपसम्पन्न	१४६, १४ । २०८, ६		उपासित		२०२, ७
उपसर्ग		६७, ६	उपास्ति	२०१, १६ । २०३, १२	
उपसत्ति		१६०, १२	उपाहित		१६०, ५
उपसूर्यक	४७, ८ । १८३, १४		उपेत		१३६, १३
उपस्कार		२८६, ३	उपेन्द्र		२६५, १८
उपस्थ	१७०, ५ । २३४, १६		उपोढ		१०२, १५
उपस्थेय		२४६, ८	उपोद्घात	५५, १२ । २८६, ४	
उपस्पर्श		३२६, २	उप्त		१२५, ३
उपस्पर्शन		२०८, ५	उभयार्थप्रयोजक		२५४, २०
उपहार	२८६, ३ । २६६, ४		उमा	३६, ६ । ५६, १७ ।	
उपहालक		४७, २		११४, ८ । १३४, ८ । १६५, १३ ।	
उपह्वर		२८५, १६		१७७, १४ । १६५, ५ । २०१, १६ ।	
उपांशु		३२७, १		२२२, ७ ; ८ । २३५, १५ ।	
उपांशुघातिन्		३२७, ६		२३८, २ । २६६, १२ । २६६, ४ ।	
उपाकरण		१२३, २		३०८, ८ । ३२२, १०	
उपाकृत		१६०, ६	उमापति		१६०, २
उपात्त		१३६, १७	उरःकुट		६१, १
उपात्यय		१५८, ४	उरःसन्धि		११५, १५
उपादान		२६०, १६	उरःसूत्रिका		४७, २
उपाधि		१८३, ६	उरग		६३, १३
उपाध्याय		१६८, १७	उरगान्तर		२७६, १
उपानह्		३४४, १	उरग		१०६, ११-
उपान्त		१३६, १५	उररौकृत		१६०, ४ । १६६, ६
उपाय	५४, १ । ५६, २ । ६१, १३ ।		उरस्	२४६, ११ । ३३६, ३	
	१५६, १६ । १६८, १७ ।		उरस्त्र		२०७, ११
	२३४, १ । २४२, ८		उरस्त्राण		२८६, १२
उपायभेद		६७, १५	उरौकृत		१६०, ४
उपायवचन		२३३, १०	उरु	६०, १० । २५१, १४	
उपायिन्		२३६, १	उरुबूक	३३, ४ । १२२, ६ । २८०, ७	
उपालम्भ		१२३, ६	उरोज		७६, ६
उपासक		३३, २	उर्यानाभ	१६, १६ । ४३, ५	

शब्द	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
उर्गानाभक	१३२, ४		उषस्	१४५, १३ । ३३०, ३	
उर्गा	१०३, ६		उषा	१६०, १२ । ३३०, २	
उर्ध्व	३१६, ८		उषानाथ	१८४, ११	
उर्ध्वगति	१५५, १८		उषापति	१६०, २	
उर्ध्वगमन	१३६, ११ । २०३, ६		उषित	१३८, १४	
उर्ध्वञ्चु	४७, ३ । ५३, ४		उष्ट्र	१५२, १७ । २५१, १५	
उर्ध्ववक्त्र	४५, २		उष्ट्रक	८, १४	
उर्ध्ववासस्	४७, १		उष्ट्रिका	८, १४ । ८, १५	
उर्ध्वासित	१६०, १४		उष्मा ७०, २ । १०३, ६ । २२३, १०		
उर्ध्वास्यश्रायित	१६१, ६		उष्माक	८, १२ । ८, १३	
उर्मि	६४, ७		उष्मांस	२७६, ३	
उर्मिका	८, १६		उष्मारश्मी	१००, ६	
उर्वरित	१३६, ६		उष्मासार	२८६, ४	
उर्वश्च	२६५, १४		उष्मिका	८, १३	
उलप	२१२, ६		उष्मीष्	२००, २ । ३३१, १५	
उलूक ८, ११ । १२, १३ । ३४, ४ ।			उष्मोदक	४७, ६	
	१६१, १७		उष्मन्	२११, ७	
उलूखल	३११, १२		उष्मखेद	२२३, १३	
उलूखलक	४७, ४		उष्मागम	२२३, १०	
उलूपिन्	२६, ५		उख	२५१, १३	
उल्का ३, ६ । ६, ८ । ६३, १५			उखा	२५१, १३	
उल्कामुखी	५६, १३				
उलबया	१४७, ६		ऊ		
उल्मक	८, १० । २६३, ११		ऊच्छाण	१०६, १२	
उल्लाघ	६६, १४		ऊढ	१०२, १५	
उल्लोच	१६६, १२		ऊढा	२६५, ११	
उग्रौर	२४०, १६ । २४१, ६ ।		ऊति	१२५, ४	
	२४७, ६ । २६१, ६		ऊन	१८६, ४	
उग्रौरक	७७, १०		ऊनग	६३, १३	
उग्रौरज	२६६, ६		ऊनसाह	२६०, १५	
उषगा ७३, ३ । १०६, १२ । ११४, २०			ऊनेन्दुपूर्णिमा	१५६, १	
उषर	२६५, १६ । २७६, ७		ऊब	२५१, १४	
			ऊर्ज	३४, ६ । ७६, २ ; ३	

शब्दः	पृ०	प०
ऊर्जमास	११, २	
ऊर्ध्व	२६५, १६	
ऊर्ध्वक	८, १७	
ऊर्ध्वक्षिप्त	१३६, ८	
ऊर्ध्वजालुक	४७, ३	
ऊर्ध्वदेह	२४७, १६	
ऊर्ध्वलोह	३३, २	
ऊर्णायु	२४२, ६	
ऊर्मि	७२, २। २२२, ६	
ऊर्मित	१३६, १८	
ऊल्लवण	१०६, १३	
ऊह	४, १७। २८, ४। ३४०, ७	
ऊहण	१०६, १३	
ऊहशून्य	३४२, १४	
ऊह्य	२३३, ४। २३६, ४	

ऊ

ऊर्गभेद	६३, १
ऊक्कसमूह	६२, ५
ऊक्ष १७, १६। ६३, १०। ११४, १। २३१, १६। ३३०, ५। ३४५, ४	
ऊक्षगन्धा	५६, १३
ऊक्षगन्धिका	४७, ६
ऊक्षभेद ५५, १३। ११५, २; ५। १३५, ५। २३६, ६। ३३६, ७	
ऊक्षर	२६६, २
ऊक्षिद्	१६७, ८
ऊक्षिशेषक	२३७, ५
ऊक्	१४२, १
ऊजु	७६, ३
ऊजुदोषशरासन	१६०, १६
ऊजुशक्रशरासन	१५१, ४

शब्दः	पृ०	प०
ऊजुसूचक	१४६, १	
ऊण	१०३, १०	
ऊणग्रहीट	११८, ५	
ऊणनिर्गत	१०६, ३	
ऊणमोक्ष	२०६, १०	
ऊति	१२५, ४	
ऊतु १२५, ६। १३१, १७। २८२, २		
ऊतुकर्मन्	८३, ६	
ऊतुज	३१६, ४	
ऊतुभिद्	१५२, ६	
ऊतुमति	१६७, ३	
ऊतुमात्रक	८२, ३	
ऊत्विज् १३५, १२। २२४, ६। ७।		
	२६६, २	
ऊद्ध	१८०, ६	
ऊद्धि १८०, ७। १८१, १६		
ऊधुक्ष	३४६, ११	
ऊधुक्षिन्	३४६, ११	
ऊधुमाढ	१६०, १६	
ऊधम	२१६, १६	
ऊधमध्वज	८१, १	
ऊधमाख्यौषधि	२६१, १५	
ऊधभी	२२०, २; ३	
ऊधि १६४, १२। ३३०, ४		
ऊधिजुष्ट	१६८, १८	
ऊधिभेद	२६, १६	
ऊधिसम्भव	३३०, १	
ऊध्यप्रोक्ता	१६०, १५	

ए

एक ३, ७। २००, १७। ३०४, १०	
एकक ३०२, ६	

शब्द	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
एककुण्डल	३१४, १२		एरगड	२५, १५। ३३, ४। ६६, ५।	
एकतान	२६६, ३			२०६, ४	
एकत्व	१६५, १३		एरगडपादप	५२, ६	
एकदेश	६०, १४। ३२५, २		एलवालुक	२७, २०। ४७, ७।	
एकपद	१७८, ६			२६०, ८	
एकपदी	१७८, ६		एला	२२३, १२। २२८, १८।	
एकपिङ्ग	६७, १०			३०८, ६। ३२८, ६	
एकयष्टिका	४७, ७		एलानन्दा	३०६, १४	
एकल	३०२, ६		एलापर्णी	११८, १६। १८८, १८।	
एकसुत	१६०, १०			२७६, १२। ३४३, ८	
एकाक्षरकन्दस्	४७, ८। १२५, २		एवम्	३१५, ६	
एकागारिक	१६५, १५		एषणिका	७३, १	
एकाग्र	२६६, ३		एषणी	१०६, १४	
एकादशाहश्राद्ध	८८, १		एष्यत्काल	८, ६	
एकान्त	३८, ६। २८५, १६।		ऐ		
	३४१, ११		ऐक्षव	२६६, १५	
एकार्थभाजिन्	२४३, १०		ऐन्नि	२५१, १५	
एकाष्ठील	३११, १३		ऐन्त्री	२५१, १६	
एकौकृत	१४८, १६		ऐरावण	६८, ४	
एजक	८, १६		ऐरावत	१६०, १७	
एजिक	१४०, २		ऐश्वर्य	६०, १३। २४२, १०	
एडक	८, १८		ओ		
एडमूक	३३, ६		ओक	३, ८	
एण	१०३, ११		ओघ	६६, ४	
एत	१२५, ७		ओङ्कार	२६६, ४	
एतदर्थ	१७२, ६		ओजस्	७६, १	
एध	१८०, ८		ओङ्ग	२५१, १७	
एधक	८, १६		ओणित	१४०, २	
एधतु	१४०, १		ओत	१२५, ८	
एधस्	१८०, ८		ओतु	३०, ३। १२५, ८	
एनस्	१८६, ५		ओदन	१६१, १४	
एरका	८, १८				

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
ओदनसम्भव	१६६, १५		ई२, १०। ८५, १६। १०७, ५।		
ओदनी	१६१, १४		११३, २०। ११७, १६। १२०, १२;		
ओल्ल	२६५, ६		१६। १८१, १८। २३३, ५।		
ओषधि	२२८, १५		२५६, ७		
ओषधिभिद्	३११, १०		ओषधि ५६, ६। १६४, ६		
ओषधिभेद	३६६, ७		ओषधिप्रभेद १७६, ५		
ओल्ल	२६२, ८		ओषधिभिद् ३३, १५। १२१, ३।		
ओल्लप्रान्तभाग	३०, ५		१६६, ३। २०७, १६। ३३३, २		
औ			ओषधी ६६, ११		
			ओषधीभिद् २२, १८। १६५, ८।		
ओघ	१२६, १८		१८०, ७। १८६, १५।		
ओचित्य	२४२, ११		२४०, १३। २६१, ११		
ओण्डपुष्प	३१६, ४		ओषधीभेद ६४, २०। ११५, ७।		
ओत्सुक्य	५१, २। ३३८, १		१२१, १५		
ओदरिक	२८५, १५। २८७, ३		ओषधीश ३६, २०		
ओदीच	७२, १२		ओत्सुक्य ५१, २		
ओदुम्बर	२८६, ५		क		
ओपरोधक	४७, ६				
ओर्व	४३, १६		क २, ११। २१६, १; २		
ओशीर	२६६, ५		कस ३३५, २; ३		
ओषध २८, ८। ३७, ७। ८४, १।			कांसाहि २६७, ७		
११६, ३। १२०, २०। २३७, १४।			कक २१६, ३		
२५४, १४; १६। २५६, १।			ककुद १७५, ६		
२७६, १			ककुदत १७५, ६		
ओषधभिद् २६, ३। ७६, १०।			ककुप् २७, ४		
११६, १०			ककुभ १६६, ४। १६०, ६। २२०, ५		
ओषधभेद ६५, २०। ७०, ८।			ककुभ्रुम २१६, १८। ३४७, ८		
८५, १। ६८, ६। १२७, १३।			ककुभ ३०४, ६		
१३२, ५। १३६, ८। ३३१, ५			कक्ष ३४५, ८		
ओषधान्तर ६, ६। ६, २०।			कक्षा ३७६, १७। ३४५, ६		
२३, २०। २६, १४; १८। ३६, ६।			कक्षाधर ३१७, १३		
५२, १५। ५७, १५। ६१, १७।			कक्षावेक्षक ४७, १०		

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कच्छा	२३३.	११	कच्चीर	३२२,	१७
कच्छ	६, १	७५. ७। ८७, ६	कज्जल	२६, १६।	१६०, २
कच्छटित		१५२, ६	कज्जलध्वज	८१, ३।	२५, ७
कच्छाग	११०, २।	१८६, २०	कच्ची		६, १८
कच्छागभिद्		२८, १६	कच्चुक	३४, १६।	३८, ५। ३११, ५
कच्छातिका		३४, २	कच्चुकिन्	६, २०।	१०, १। १५५, ५
कच्छाती	१४०, १०।	२०५, ८	कच्चुलिका		३३, १७
कच्छपक्षिन्	६५, ५।	२६१, २०	कच्चुकी	१६, २।	२०३, १३
कच्चु		३, ८	कज्ज		७६, ४
कच्चोल		२६८, १८	कज्जार		२६६, १६
कच्चोलक	१२, ६।	३४, १	कट	८३. १०।	१८६, ६। २८८, २०
कच्चोली		३३५, १२	कटक	६, ६; ७।	२६२, १७
कज्जु	५६, ६।	३३५, १८	कटकान्तर		२१, ३
कज्जुसस्य		६५, ६	कटखादक		४७, ११
कच	७१, २।	२५०, १४	कटभङ्ग		६७, १०
कचा		७१, ३	कटभौ		२२०, ६
कचाकु		६, १७	कटम्भरा		२८६, ११
कचान्त		३२६, ३	कटहन्त		१६१, १
कचर	१००, १२।	२६६, ६	कटाक्ष		६२, २
कचौशाक		७४, ८	कटाक्षसहित		३४७, ११
कच्छ		३४५, ७	कटाह	२६६, १८।	३४२, ७; ८; ६
कच्छप	२३, ६।	६६, १४। ८७, १६।	कटि		१६३, १८
	६४, ६।	१०५, १८। २१२, ८।	कटिन्न		२६६, २०
	२३१, ३।	२७५, १८	कटिल्लक	३३, ७।	५५, १३
कच्छपी		२१२, ७	कटिवासस्		२६६, २०
कच्छविवर्जित		१८७, १६	कटी	८३, ११।	१६६, ६
कच्छा		७४, १०	कटीवस्त्रबन्धन		३१७, ४
कच्छारिका		२५४, ३	कटु	८३, १२।	२५५, ६
कच्छुयुक्त		२६७, २	कटुक		६, ६
कच्छुर		२६७, २	कटुकान्द		१७८, ७
कच्छुरा		२६७, १	कटुका	६, ८।	२०६, ७
कच्छू		६, ७	कटुकौ		२८६, १६

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कटुकाण	११८,	१७	कणौचि	७२,	१३
कटुतुम्बी		८, ७	कणेरु	२६६,	१०
कटुत्रिक	३३, १४ ।	६४, ६	कण्टक	६, १० ।	३३७, १२
कटुम्भरा		२८६, १६	कण्टकार		४८, ११
कटुरोहिणी	६, १० ।	६, ८ ।	कण्टकारिका		४७, १७
६४, ४ ।	८३, १२ ।	२५५, ८ ।	कण्टकारौ	३६, १७ ।	२६०, ३ ।
		३२०, ४			३४१, २०
कट्टारिका	३३, १६		कण्टकायौषधि		२६६, ८
कट्टिनौ		६, १६	कण्टकावृत		८८, १६
कट्फल	४४, १६ ।	८५, ५	कण्टकौफल		३३७, ११
कट्फला		२५७, १८	कण्ट	६३, ३ ।	२६६, १५
कट्फल		१७, ७	कण्टपरिष्कृति		२३३, ६
कठ		६३, १	कण्टभूषण		४, १७
कठन (पटोल)		६, ६	कण्टमणि		३४, ६
कठप्राखीय		११, ७	कण्टरोग	११५, २ ।	२४४, ८
कठिञ्जर		३५, ३	कण्टसूचक		१०, ३
कठिन	६४, ८ ।	१८३, १३ ।	कण्टिका		१०, ३
१६१, १७ ।	२५२, १० ।	२६७, ५	कण्टा		२३३, ६
कठिनश्मश्रु		७१, ५	कण्ड		६६, ४
कठिना		१६१, १८	कण्डरा	२०, ३ ।	२६२, ६
कठिनौ		१६१, १८	कण्डू	७६, ६ ।	६६, ४
कठिनोद्यम		६२, १६	कण्डोल		३३, १५
कठोर		२६७, ८	कण्व		३१३, ११
कडङ्गर	२८६, ६ ।	३२०, १०	कतक	१०, ४ ।	२२६, २०
कडङ्गरौय		२४६, २	कतृग	२३, १३ ।	४५, १ ।
कडार		२६६, ११		१०६, १७ ।	२५७, १०
कण		८८, १४ ।	कथं		१६८, ७
कणा	६५, ८ ।	१०४, १ ; ८ ।	कथन		३३३, ८
१०६, १२ ।	१८३, १७ ।	३०७, १६	कथनीय		२३३, ७
कणिका		१०, २	कथा	३८, १७ ।	१०७, ७ ।
कणिष्ठा		२६४, १५	कथाप्रसङ्ग		६८, ५
			कथाशास्त्र		१४४, १६

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
कथित	१४०, ६।	२३६, १७	कथा	१६८, ८	
कथ्य	१६२, ३।	२३३, ७	कन्द	१७२, ७।	२६५, ६
कदन		२२, ६	कन्दभिद्	२६७, २	
कदम्ब	२११, १।	२१६, १६।	कन्दभेद	११७, २	
		२५७, १५	कन्दर	२६७, ६	
कदम्बक		३३, १४	कन्दरा	२५५, १२	
कदम्बकेसर		२७५, ८	कन्दराल	३१२, १	
कदर	२६६, ६।	२६७, ६	कन्दल	३०२, २०	
कद्रु		२५२, २	कन्दली	३०३, १।	३३५, १०
कदल		३०३, २	कन्दुक	७, १६।	१०, ३। १३, ६।
कदला		३०३, २; ४			१४, ८
कदली	२४, १८।	२६, १६।	कन्दुर	२६६, ८	
	७१, १६।	३०३, २; ३।	कन्दुरा	२६६, ८।	३२६, १४
		३१३, ११	कन्दुरामध्य		४, ३
कदलीपादप		१६१, १३	कन्यकाजात		१६२, ८
कदलीपुष्प		२८२, ३	कन्या	१७७, ४।	२३३, ५। २६८, ६
कदाचित्		१२६, १७	कन्यादिवरणा		११५, १२
कदुष्ण		१०६, १५	कपट		८८, ५
कदुष्णक		११४, १०	कपटान्वित		११, ११
कदैवत		२३३, १२	कपर्द		१७५, १०
कनक	४, १८।	८, २०। ६, १।	कपर्दक		३३, ८। ४१, २१
	१७७, १५।	२६१, ४। ३३३, ५	कपाट		८८, ६। १०३, १।
कनकपिङ्गल		२५२, २		२६४, ११।	३०१, १४
कनकवत्		१६०, २०	कपाटोद्घाटन		११, १६
कनकाथ्यक्ष		२३, १४	कपाल	७४, ११।	२६६, १८।
कनकाञ्जयक्ष		३१६, ११		२६६, ४।	३०२, २०। ३०३, ५
कनिष्ठ	७६, १६।	६४, ७	कपालशकल		१३४, २
कनिष्ठा		६४, ७	कपाली		३०३, ६
कनिष्ठाङ्गुलि		३३, ११	कपि	५७, ४; १६।	२१०, ४।
कनीनिका	१७, १६।	३३, ११		२६२, १०।	२८०, ३। २६८, ५।
कनीयस्		२४३, ३		३४६, १२।	३६७, ५
कनु		१२५, १०	कपिकच्छू		३३६, ७

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कपिञ्जल	३०५,	१२	कमला	३०२, ११ । ३०४, १६	
कपित्थ	६५,	७	कमलाकर	२०७, ६	
कपिभिद्	१६६, ७		कमलाकान्त	१३६, ७ । ११६, २०	
कपिभेद	३३७, १२		कमलिनी	१६१, १६	
कपिल	१०८, १४ । २६६, ११ । ३०२, १२; १३ । ३२७, २		कम्प	१६३, ६ । २०४, १६ । २१४, ३ । २६६, १६	
कपिलधारा	२६३, ६		कम्पन	१२८, ८ । १६१, १६	
कपिवक्त्र	१६६, ५		कम्पयुक्त	२६६, १६	
कपिश	३२७, २		कम्पाङ्क	१०, ६	
कपीतन	२०३, १४		कम्पित	१२८, ७ । १४०, २; ६ । १४४, १७ । १५३, १८ । १५६, १६ । १६०, १३	
कपीश	३२७, ३		कम्पितार्थ	१५६, १७	
कपोत	६५, ११		कम्पिल	३२७, ५	
कपोतपालिका	२८, ३ । ५२, ६		कम्पिलिका	३३, १५	
कपोतौघ	१४, ४		कम्प	१६१, १६ । १६३, ६	
कपोल	६६, १७ । २६६, १३		कम्बल	२५, १० । २४२, ६ । ३०२, १५ । ३१६, ६	
कपोलावयव	१८६, १५		कम्बलधारिन्	३०२, १७	
कफ	८४. ७; ६		कम्बलिन्	२१६, ३ । ३०२, १७	
कफोणि	२६८, ५ । २६६, ६		कम्बि	५४, ७	
कफोण	१६०, १८		कम्बु	२१६, १	
कबन्ध	१८३, ८		कर	६, ३ । ७७, ३ । १०६, ११ । ११०, १४ । १३५, ४ । २५१, १८ । २६६, ३ । ३३०, १६	
कबर	२६६, ११		करका	६, २ । २२८, १८ । २६४, ६ । ३१२, २	
कबरौ	२६६, १२; १३		करकात्रिका	५२, ३	
कबोल	३०६, ३		करका	६, ३२	
कमठ	६५, १६ । ६४, ६ । १२०, ६ । १६३, १ । २३४, १६		करघर्षण	१२३, ३	
कमठी	२६८, ४		करङ्क	६, १२	
कमण्डलु	६, २ । ११, २० । ६६, ६ । २२०, ६ । ३१२, २		करज	७८, ५	
कमन	१०, २० । १६१, १५				
कमर्द	१०५, ५				
कमल	७८, १४ । ११३, ११ । ३०२, १०				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
करजक्षत	२८४, १६		करप्राग्वा	३०१, १७	
करञ्ज ७८, ५। ६०, ५। २८६, १३			करप्रीकार	२६३, १०	
करञ्जक १७१, १। २००, ११। २६०, २			करश्रूक	३३, १२	
			करसूत्र	२६०, २	
करञ्जभेद ३१८, ३			करछाट	६१, ३	
करट ८७, १६। ८८, २			कराल २८६, २। ३०२, १८		
करण १०६, १७। ११०, ७। २३४, ३। २५२, १६। ३०२, ७। ३३२, २			करास्फाल	२६७, १५	
करणान्तर १५४, ५। २००, ४। २५७, १६। ३०६, २			करिकाण	२३८, २	
करणि ११०, ५			करिकर	१३५, ४	
करण्ड ६६, ७; ६			करिकुसुम्भ	२२१, १२	
करण्डा ६६, ६			करिघोष	२७०, १८	
करणडौ ६६, ६			करिणौ १६, १०। ७१, ३। ११०, ५। १५२, १५। २६६, १०		
करतल २६७, १४			करिन् २१८, ३। २५२, १। २६८, १८		
करद १७५, १३			करिभेद ६१, ६। २५७, १६		
करदाट १७५, १३			करिमद २६३, १०		
करपत्र २३, ५। ६६, १४। ७२, १५। १२३, १४			करिमूर्धन् २१८, ६		
			करिलाङ्गल	२२, ८	
करभ ८, १४। ३७, १६। ६७, १४। २२०, ७। २२१, ६। २३८, ६			करिविषाण	१६५, ११	
करभयोषिव् २२६, ४			करिणावक	४७, १४	
करभूषण २४४, ८			करिसज्जता	१६२, ४	
करमध्याङ्गलि ६, १५			करिहस्ताग्र ६, १४। २७५, १६		
करमर्दक ११६, २१			करिहस्ताङ्गलि ३३२, ७		
करम्ब १०६, १४। ५३, ११			करौर १३, ८। १६, १। २६६, ७; २४। ३०४, १३		
करश्च ७८, १६			करौरी २६६, १५		
करवाल २५१, १। २७१, १			करौष १७०, ६		
करवालिनी २५१, ११			करौषाग्नि ३०२, ४। ३३०, ८		
करवौर २८६, १६			करणा १०६, १६		
करवौरी १००, १३। २८६, १०			करेण १६, १३। ११०, ३। २३३, २		
			करोटि ८८, ३		

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कर्क	३, ११। २६१, १३		कर्णान्दु	१७५, ११	
कर्कट	२२, १६। ८७, १८।		कर्णामयध्वनि	६८, २२	
	२५१, ६। २६८, १७। २७१, ३।		कर्णिका	६, १४; १६। २२६, १३	
	३२३, ६		कर्णिकार	२६६, १०। २८६, १४	
कर्कटक	३३, १८। २६८, १५		कर्णिन्	१०३, १२	
कर्कटौ	८८, २। ३३४, ११		कर्णिवंश	३२६, ४	
कर्कटोबीज	८६, २०		कर्णीरथ	५१, २	
कर्कराक्ष	३४७, ३		कर्तक	१०, ५	
कर्करौ	२५६, १८। २६७, ५		कर्तनकार्याह	२६७, २	
कर्कश	६४, ८। १६८, ६।		कर्तरि	११०, १०	
	३२७, ३; ४		कर्तरी	२६७, २	
कर्कार	३४, १८		कर्तृ	१०, ६। १२५, ६	
कर्कारक	६६, १०		कर्तृका	२५२, ३	
कर्कोट	२८४, १२		कर्तृसामान्य	१५३, १०	
कर्कोटक	३३, ६		कर्तन	१६२, २	
कर्चर	२२०, १४		कर्त्री	२५२, ३	
कर्चरक	३७, १७		कर्दम	४, १६। १२५, १४। १४६, ७।	
कर्ण	१०३, ११। ११६, ५। १६२, ८			१७४, ११। २२२, ३	
कर्णचाप	६५, ४		कर्पट	१६, १५। ८८, ३। ८६, २०	
कर्णजप	२६६, १२		कर्पर	२६६, ८। ३४२, ८	
कर्णधार	१७, १५। ३८, २।		कर्परांश	२८३, ६	
	२८६, ६		कर्परिका	३३, १६	
कर्णपाली	१७५, ११		कर्पास	२६४, ७	
कर्णपूर	२६, १७। २८६, १५।		कर्पूर	१५, ६। २३, १३। ७६, ७।	
	३३७, २। ३३८, २; १३			१८१, १४। २२७, ३। २५३, १४।	
कर्णभूषा	६, १६। २२, १६			२६७, ११। २८३, १०। २८७, ६।	
कर्णमल	२२४, २			३१३, १०। ३३८, १६	
कर्णरन्ध्र	१२, २०। २२०, १		कर्परपिण्ड	२८, १३	
कर्णलताग्र	२६८, ११		कर्बुर	१२५, ७। २६६, १६।	
कर्णविभूषण	३०४, ६			२६७, १६। ३३२, १४	
कर्णविभूषा	२५८, ६		कर्बुरा	२६६, १७	
कर्णान्त	३२६, ३		कर्मकर	८६, १३। २८६, ७	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कर्मक्षम	१०, १६। १२२, १५		कलरव	६५, १। १६३, १२	
कर्मठ	११०, ६। २८६, १६		कलली	२१६, ४	
कर्मन्	१०६, १७। १४२, ५; १०।		कलविङ्क	१४, १६। ३३, १०।	
	२०२, ६। २२२, १२। २३४, २।			६५, २; ६। २८३, ११	
	२८४, १४। ३३२, २०		कलश	२६६, १४	
कर्मफल	३११, १५		कलह	४, १०। ३१६, ८। ३४२, १०	
कर्मभेद	३१, १		कलहस	३३८, १४। ३३६, १६	
कर्मरङ्गक	६५, ७। ३११, १५		कलहसक	३१६, १	
कर्मरङ्गतत्त्व	२३८, २		कला	२६५, १०; ११	
कर्मरङ्गफल	७६, १८		कलाचिका	३३, १७	
कर्मविपाक	३११, १५		कलाञ्ज	११, ७। ८२, १०	
कर्मश्रृङ्ख	२८६, १६		कलाटी	८८, ४	
कर्मसन्दोहग्रन्थ	१४८, २		कलाधिप	२८, १२	
कर्मादि	१०, ६		कलान्तर	१६, ११	
कर्मार	२६७, २		कलाप	२१२, ६	
कर्मिन्	२२२, १२। २२३, ४		कलापक	३४, १	
कर्ष	७१, १४। ३३०, ७। ३४५, १		कलाभेद	६१, १३	
कर्षक	३०, १४। ३२७, ६		कलामक	३३, १२	
कर्षण	११०, ४। ३३०, ७		कलाय	४३, १८। २०५, १६	
कर्षू	३३०, ८		कलाविद्	८२, १०	
कल	२६५, १२। ३१८, ३		कलाश्रूय	३०६, १०	
कलकण्ठ	६५, १		कलि	२३६, ६। २३७, १६।	
कलकल	३११, १४			२७१, ७। २६६, १	
कलङ्क	६, १३। १७८, १४। १६८, १२		कलिका	१०, ६। २६६, १	
कलत्र	२१०, १३। २६७, ७। ३४१, १		कलिकार	२८६, १३	
कलधौत	१६०, २०		कलिङ्ग	६३, १६; १७	
कलध्वनि	७६, ११। २०३, १६।		कलिङ्गक	३३, १०	
	३०३, १		कलित	१४०, ७	
कलन्दिका	३३, १३		कलिद्रु	३६, १६। ३०६, १	
कलम	३३, १२। २२८, ६; १०		कलिमारक	४७, १३	
कलम्बिका	२८६, १२		कलिल	१६२, २०	
कलम्बी	२१७, १		कलुष	१६६, २०। ३३२, ५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कलेवर	२५२, १६।	२६०, १३।	कवि	६, ११। ४७, ११। १४६, ११।	
		३४१, ३		१८०, १५। ३१६, ६। ३२६, ११	
कलोक्ति		१४, ७	कविता		१४०, ६
कल्क	३, ६; १०।	२१८, १२।	कवोष्ण		१०६, १५
		२६६, १२	कव्य		२३३, ४
कल्प	२१०, ३।	२२२, ११	कषार्ध		२३३, ८
कल्पन	१६२, ४। २१२, ५। २४२, ६		कषिपु		२१२, १०
कल्पना		१६२, ३	कशेरु	२४२, १७।	२६७, २
कल्पपादप		३१४, १०	कशेरुका		३३, १३
कल्पवृक्ष	२६३, ३। ३४७, ४		कश्य		२३३, ८
कल्पान्त	२१६, १२। २४१, ४।		कश्यप	१६७, ४। २१२, ११	
		२४३, १४	कषाय	२४२, १२। २७२, ५	
कल्मष	१६६, २०। ३३२, १		कषायद्रव्य		३००, १३
कल्मादि		३००, १४	कष्ट	८३, १५। २५२, ११	
कल्माष		३३२, २; ३; ४	कष्टकारी		३२७, १३
कल्य	८६, १४। २३३, ७; ८		कष्टाला		३०३, ७
कल्याण	११०, १। १२५, ४।		कसेरु	२६०, ६। ३३६, ६	
	१७३, १६। ३०८, ८। ३३६, ५।		कस्तूरी	३४, १६। १७४, १।	
		३४०, १		१८५, १५। २१०, १५। २६७, १०	
कल्याणवचन		२३३, ६	कस्तूरिका		१३१, २०
कल्लोल	७३, ५। ३०१, १४।		कस्तूरिकामद		२१६, १
		३०३, ८	कांस्य	२३३, १८। ३३०, ११।	
कल्हार		४५, १		३३५, ३	
कवक	१०, ४। २८२, ३		कांस्यकार		२३१, १
कवच	७२, १४। १६६, १५		कांस्यतालादिवाद्य		१८६, ६
कवचावृत		१४४, ७	कांस्यवादन		१४, १३
कवचिगण		३४, ६	कांस्यवाद्यभेद		२६७, १६
कवल		३३५, ६	काक	३, १२; १६। ४, १; १४।	
कवाट		८८, ६		३०, ३। ८७, ६। १६६, ४।	
कवाटक		८६, ११		२०८, ८। २५१, १५। ३१६, १६।	
कवाटार्गल		२२०, १६		३४५, १३	
कवार		३२६, ७	काकचिन्हा		७६, १२

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
काकचिञ्चाफल	११६,	ई	काचिघ	ई६,	१५
काकजङ्घा	३२८,	ई	काचित	१४०,	१२
काकजङ्घातरु	४७,	१६	काच्चौ	३७,	६
काकजङ्घौषधि	१६२,	४	काच्चन	ई६, १५। १११, १८।	
काकतिन्दुक	११, १७। ४७, १६		११७, १। १२०, १६। १६२, ५।		
काकनासा	३, १८		२०७, २०। २२५, १५। २५७, १७।		
काकनासिका	४७, १६		३३६, ४		
काकनीड	४१, १७		काच्चनद्रु	३०४, ७	
काकपक्ष	४३, १०		काच्चनार	६, १। १६२, ६	
काकपीलुकटक्षक	४७, १६		काच्चनी	१६२, ६	
काकयोषा	३, १७		काच्चनोत्कर्ष	२७, ६	
काकरुक	३४, ४		काच्चिक	११, ३	
काकलक	३४, ६		काच्चौ	७१, ४। २३३, ११। ३१०, १५	
काकसंहति	३, १६		काच्चिक	११, ३। ३७, ८। ३३२, ६	
काका	३, १७; १८		काच्चौक	२८२, १८	
काकादनी	२६२, १४		काठक	११, १	
काकिनी	१६२, १०		काठिन्य	१३१, ३	
काकी	३, १७। १०, १२		काण	१०४, ३	
काकोदूम्बरिका	५२, ४ : ५		काण्ड	६६, ५। १२३, १४।	
काकोल	३६, १। ६८, ६। ३०३, १०		१२६, १०। २४०, १०। २७६, २।		
काकोलिका	३, १७। ३४५, १३		२६८, १५		
काकोली	४, १। १७०, १७		काण्डपट्टक	३२, २	
काकोलीमत्स्य	४८, २०		काण्डवत्	२६७, ११	
काक्षी	३४५, १०		काण्डौर	२६७, ११	
काङ्गा	४, ११। १८१, २०		कातर	२६७, १५	
काङ्ग	३४५, ६		कात्यायन	२०३, १६	
काङ्गा	३३५, १४		कात्यायनमुनि	३३६, १	
काच	७१, ३		कात्यायनी	७६, ५। ६४, १।	
काचक	१०, १४		१६१, १६। २०३, १८। २२७, ६।		
काचकलश	४७, १२। ७०, ३		३१३, २		
काचपात्र	११६, १८। १६२, ११		कादम्ब	२१७, २। ३३८, १४।	
काचमाची	३, १८		३३६, १६		

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कादम्बर	२८६, १७		कामला	३०३, ६	
काद्रवेय	३३, ६		कामान्तक	३४, ५	
कानन	१८६, ३। १६२, ६। २५३, ६।		कामिन्	२२३, २	
	२५६, ११		कामित	१४०, ११	
कानीन	१६२, ८		कामिनौ	५३, ६। १७६, १३।	
कान्त	१२५, ११; १३। २२५, ११			१६०, ७। १६२, ७। १६८, ११।	
कान्ता	१२५, १२			३०३, ३	
कान्तार	८४, २०। २६७, १२		कामिनौरत्न	२०८, १८	
कान्ति	१२५, ११। २२२, ८		कामुक	६, ११। १०, २०। १५, १४।	
कान्तिमात्र	२३०, ३			६८, ३। ७२, १६। ६०, २।	
कान्ती	२१६, ६			१६१, १५। २१८, ४। २२३, २,	
कान्दविक	३४, ७			६। २७६, १७। २७८, १७।	
कान्दिश्रीक	३४, १०			२८७, १। ३०३, १०	
कान्यकुब्ज	७६, १७। २४८, ६		कामुकस्त्री	१७, ८। १४४, ३	
कापटिक	३४, ११		कामुका	१०, १८	
कापोत	१४०, ४		कामुकी	१०, १८	
काम	२८, १७। ५८, ४। ७५, १०।		कामिल्य	६५, १७	
	७७, १७। २१६, १६। २२२, १४।		कामिल्ल	३५३, १४	
	२५२, १। २७८, १७। २६०, ११		काम्बोज	७८, ६; ८	
कामकूट	६१, ५		कम्बोजी	७८, ७	
कामगुण	११८, १८		काम्य	२२२, १। २३३, १६।	
कामचार	२८७, १			२५२, १	
कामचिन्ता	१७०, १३		काम्यदान	१२०, ११	
कामदा	१७५, १४		काय	१३१, ३। १८२, ७। १८३, ५।	
कामदाढ	१७५, १४			१८७, ६। २३३, १२; १३। ३४३, ४	
कामदेव	२४५, १३। २६२, ७		कायशून्य	३४३, ५	
कामधेनू	१७५, १४		कायशोधन	२४८, ६	
कामनाभव	२३३, १६		कायसंवेक्षण	१०६, १६	
कामन्दक	३४, १०		कायस्थ	१७०, ७; ८	
कामपाल	६६, ७		कायस्थसाधन	१०६, २०	
कामयुद्ध	१६७, १२		कायस्था	१७०, ८	
कामरूपिन्	२५०, ६				

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कार	२५२, ४; ५		कार्त्स्न्य	१२०, १५। १५४, ४।	
कारक	१०, ६। ११०, ६। १२५, ६।			२५८, १०। ३४५, १४; १५	
	२५२, ८		कार्पण्य	२४२, १५	
कारण	७७, २। ११०, ७।		कार्पण्यातिशय	२१६, ६	
	१३५, १२। १६८, ३		कार्पास	६२, ३	
कारणिक	३४, ७		कार्पासतूलक	२५५, १८	
कारण्ड	६६, ७। १६५, ८		कार्पासास्थि	२७६, १३	
कारण्डव	३१७, ६		कार्पासि	२७६, १२	
कारन्धमिन्	२३१, १		कार्पासिका	६, ५	
कारवौ	२७१, १७। ३१६, ६		कार्पासौ	१६४, २०। २८८, ६	
कारवेल्ह	३३, ७। ३२२, १७		कार्पण्य	८८, ५	
कारा	२५२, ३; ६		कार्मण	६१, १४। ६५, ४। ६८, २।	
कारागार	१२६, ८			११०, ६। १६६, ८	
कारि	२५२, ७		कार्मिक	१०, १५	
कारिका	१०, ७; ८		कार्मुक	१०, १६। ६६, १२।	
कारितमख	१५०, १३			३२०, १। ३३६, १७	
कारु	२११, ६। २५२, ८		कार्य	१५६, १२। २०५, ३।	
कारुज	७८, ६; ११			२३३, १७। २३४, ८	
कारुणिक	३४, ८। ३७, १५		कार्यनिश्चय	२८०, १६	
कारुण्ड	१७६, १६		कार्यपूटक	६१, ४	
कारुण्डिका	११४, ३		कार्यसूचक	२७, ६	
कारुष	३३२, ४		कार्याक्षम	४१, १०	
कारोत्तर	२८६, २०		कार्यावसान	६७, १	
कार्तिक	११, २। ७६, २		कार्यिन्	८८, ५	
कार्तिकिक	३४, ६		कार्य्य	६६, ४। २३३, १६	
कार्तिकौ	११, २। १६६, १४		कार्यापण	१०६, ६। ११८, ६	
कार्तिकेय	१६५, १०। १७६, २।		कार्याग	१०, ११	
	२०१, १४। २८१, १३		काल	४, १०। १२, ३। ८५, ६।	
कार्तिकेयक	३४, २०			६३, ४। ६४, ५। ६७, १४।	
कार्तवीर्य	१६०, ६			१०८, ६। १३७, ४। १८१, १५।	
कार्तस्वर	२८६, २०			१८२, १५। २१८, २। २२६, १५।	
कार्तान्तिक	३४, ३			२३७, १५। २४६, ४। २६६, २।	
				३००, ८। ३२५, ८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कालक	१०, १४; १७। ११, १		काली	२६६, ४	
कालकण्ठ	६५, २		कालीय	२०८, १६। २४६, ३	
कालकण्ठक	३४२, १०		कालीयक	३४, ८	
कालकण्ठखग	३४२, ३		कालेय	२४२, १४	
कालक्षिप	१६७, १६		कावचिक	३४, ६	
कालखण्डक	२४२, १४		कावेरी	२६७, १३। ३२४, १६	
कालञ्ज	८२, १०; ११		काव्य	२३३, १४। ३१६, १०	
कालज्ञानिन्	२३, १		काव्यकर	३१६, १०	
कालदेशिन्	३४, ११		काव्यगुणान्तर	१८४, ७	
कालपृष्ठ	६५, ४; १५		काव्यचित्र	२६४, १६	
कालभेद	१३५, १६। १३६, ५। ३३२, १३; १६		काव्यजीव	१०६, ६	
कालमान	१४, १२। २०, ७। ८४, १३। ८५, ४। ६७, १४। २७५, १		काव्यप्राण	१७६, १६	
कालमिति	२६५, ११		काव्या	२३३, १५	
कालमेधिका	४७, १८		काव्यादि	१४०, ६	
कालयापन	११७, १०		काव्यालङ्कारण	२६, १। १३८, १६	
कालसर्प	६४, २		काव्यालङ्कार	३४६, १०	
कालस्कन्ध	१८५, ७		काव्यालङ्कृति	११२, ४	
काला	२६६, ३		काश	१८५, ३। २१४, १४। ३१२, १६। ३२५, ५	
कालानुसार्य	२४६, ३		काशमर्द	११४, १६	
कालान्तर	१८१, १६		काशिका	१०, १६	
कालायस	६, १३। ८०, ३। १०४, ७		काशी	३२५, ५	
कालिका	१०, १०। १२, ४। २६६, ५। ३३७, १६		काशीस	३२८, ७	
कालिङ्ग	६३, १६		काश्रमरी	११६, १३। २६७, १३	
कालिङ्गी	६३, १६		काश्रमीर	२६७, १४	
कालिञ्जर	२८६, १८		काश्रमीरज	८०, १	
कालिभेद	१६३, ८		काश्यपी	२१२, ११	
कालिमा	२२८, १०		काषायवस्त्र	२०३, १७	
कालियक	२०८, १५		काष्ठ	१८, ११। ६३, ५। १८०, ८। २५५, १६	
			काष्ठकुद्दाल	२५०, ८	
			काष्ठतक्षक	२७, १	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
काष्ठदारण	१८, १५		किन्नरा	३६, ६	
काष्ठपट्टक	२२, ११		किन्नरीभेद	२७३, १०	
काष्ठपाटला	१३४, ६		किम्	२२३, २	
काष्ठभेद	१०६, १३		किम्पाक	११, ७ । ३१३, ४	
काष्ठान्ववाहिनी	१०६, ३		किम्पुरुष	३३४, ४	
काष्ठौय	३२०, ८		कियत्	४८, ५	
कास १७१, १६ । ३२७, ५ । ३३५, ४			कियदेतिका	४८, १	
कासर	३४६, १७		किरण ५५, ६ । ५८, २० । ११०, ८ ।		
कासार	२६७, १५		१४१, ८ । १७३, १० । १८८, ७ ।		
कासीस	२१, १६		१८६, १४ । २५१, १३ । २६२, ११ ।		
कासू	३३५, ४ ; ५			३२५, १	
काहला	३०३, १२		किरणमालिनी	१६५, १२	
किंशार	२६, ६ । २६७, २०		किरणाङ्ग	३४, १२	
किंशुक ६, १ । ११, ८ । २०६, ३ ।			किरव	३१६, १०	
३२७, २० । ३३४, ६			किरात ६०, १५ । १४०, १३ ।		
किंशुककुङ्कुल	३१, १०			२६२, १३	
किंशुकद्रुम	१०६, ५		किरातसङ्घ	१४०, २०	
किङ्कणी	६८, ७		किरि	८४, १४ । २५२, ६	
किङ्कर	२६८, १		किरीट	२६६, १८ । ३३१, १६	
किञ्चुलक	२२०, १७		किमीर	१६७, १६	
किञ्चुलुक	३४, १३		किल	१०३, ८ । १०८, ५	
किञ्जल्क	११, ८ । २२४, १३ ।		किलाट	८८, ७	
२४३, १ । २६८, १८			किलासिन्	३१०, २०	
किटि	२५२, ६ । २५५, १३		किलिञ्ज	८३, १०	
किट्ट	३, १० । २६६, १२		किलिबध २८५, १२ । ३३२, १ ; ५		
किट्टाल	३०३, १५		किशोर	२६७, १७ । ३३४, १	
किण	८४, ८		किष्कु	४, २	
किणीहि	२७६, १४		किष्कुपर्वन्	१६, १ । ३२३, ७	
किण्व	३१६, १२		किसल	३०३, १६	
कितव ३०, १६ । ३१६, १० ; ११ ; १३			किसलय	३०३, १६ । ३२१, १	
किन्नर २३८ ४ । २६७, १६ । ३३४, ४			कौकट	८८, ८	
			कौकस	१२८, २ । २३४, ७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कौचक	११,	५	कुक्कुटिका	२७७,	१०
कौट	२२३, ६। २६६, १२। ३१४, ६		कुक्कुटी	८८, १०। ३०६, १६	
कौटक	११, ६। २६७, ६		कुक्कुटीकन्द	३०६, ६	
कौटभेद	१७७, १२		कुक्कुभ	८८, ११	
कौटमात्र	११६, ८		कुक्कुर	७३, १४। ८२, १२। १०४, ५।	
कौटविशेष	३२५, १८			२६८, ३। २७४, ६। ३०८, १०	
कौटान्तर	६, ६। ७६, ६। १०५, १		कुक्कुरस्त्री	२७२, ६	
कौनाश	२३१, ४। २७५, ७।		कुक्कुरौ	२३०, ७	
	२८६, ८। ३२७, ६		कुक्षि	१८६, ६। २१८, ८।	
कौर	५, १७। २५, ६। ७१, १८।			२७१, ३	
	२५२, ६		कुक्षिम्भर	२८७, ३	
कौर्ण	१०४, ४		कुङ्कुम	५६, ५; ७। ७३, ६।	
कौर्ति	६०, १२। १२४, १।			१३१, १२। १५१, १६। १६६, ५;	
	१२५, १४। २२२, ८			६। २०६, १३। २५६, ५। २५६, ६।	
कौर्तिसम्पन्न	६६, १३			२६०, १३। २६७, १४। २७६, ३।	
कौर्त्य	२३४, १			२६४, ७	
कौर्मिन्	२२३, ६		कुच	७१, ६। १२४, ३। २६०, ८	
कौल	५, १४। ३६, ६। २२४, १२।		कुचर	२६८, १७	
	२६६, ५। ३०१, २; १३। ३१६, २०।		कुचाग्र	१३३, ८	
	३१८, १०		कुचाग्रक	१५, १६	
कौलक	११, ४		कुचेल	३०४, ४	
कौला	२६६, ६		कुचन्दन	१५१, १६। १६८, ३।	
कौलाल	३०३, १७			२०४, २	
कौश	२६८, १०		कुज	७६, ५	
कौसलय	३०६, १८		कुजम्भल	३१२, ३	
कु	२६५, ४		कुजा	७६, ५	
कुकर्म्मन्	१६२, १५		कुक्षित	१४०, १६। २००, १६	
कुकुन्दर	११, १३। १२६, २		कुञ्ज	७६, ६। १२७, १३। २७६, ५	
कुकुभ	३८, १३		कुञ्जर	१०६, ११। २०७, १३।	
कुक्कूल	३०४, १६			२६८, ४	
कुक्कुट	५४, १४। ८२, ११। ८८, १०।		कुञ्जरा	२६८, १३	
	१००, १५। २७६, १३। ३०२, १२।		कुञ्जराशन	३४५, १६	
	३४५, ११				

शब्द	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कुट		८४, १२	कुणि		१०४, ५
कुटज	२६, १६। ४८, ६। ७८, ११।		कुण्ड		६३, ७
		२६०, १८	कुण्ड	६६, ८। ३०२, ५	
कुटन्नट		६१, ६	कुण्डकर्मज्ञ		१२, १५
कुटहारिका		४८, ३	कुण्डकौट		६१, ७
कुटिल	६६, ४। १२८, १३।		कुण्डगोलक		४८, ३
	१५३, १८। १८३, ३। १६६ २०।		कुण्डल		३०४, ६
	२२३, १८। २५०, १३। ३०१, १६।		कुण्डलिन		३०४, ७
		३०४, १	कुण्डिका		११, २०
कुटिलागार		५५, ३	कुण्डौ		६६, ६
कुटिलाङ्गिक		७६, ७	कुण्डौभेद		१५, १६
कुटी	८४, १। २६८, १०		कुतप		२१२, १३
कुटीर		२६८, १७	कुतुक		११, १२
कुटुम्बपरिपोषण		२५४, १८	कुतुप		२१२, १२
कुटुम्बपोषणव्यय		४६, ४	कुतू		१२५, १७
कुटुम्बव्याप्त		१८३, ७	कुतूहल	११, १२। १२, १६।	
कुट्टन		६७, २०			३१२, ५
कुट्टनी	१४०, १४। १६०, १२		कुत्सा		१७३, ७
कुट्टिनी	४४, २; ४। १६३, १६।		कुत्साकु		११, ६
		३२१, १४	कुत्सित	४, २। ६६, ६। १४०, १६।	
कुट्टिम		२२८, १७		१५८, १३। २१६, ६। २३६,	
कुठ		६३, ६		१५। २४५, ५। २६६, ६	
कुठर	२६८, १२; १३		कुथ	२५, १। ११३, ४। १६८, ११	
कुठार		२६८, १	कुहाल		३०४, ३
कुठारु		२६८, १०	कुनटी		२६६, १८
कुठि		६३, ७	कुनटीदृषत्		२००, १७
कुठेरक		३५, ३	कुन्त		१२५, १५
कुडव		३०१, ११	कुन्तयोधिन्	१२, १६। २०, १७	
कुड्मल	११, ७; १८। १२, ६।		कुन्तल	६, १२। ३००, ४। ३०४, ८।	
	३०३, २०। ३२५, १२। ३३०, ६				३२५, ६
कुड्य	१३०, ७। २३४, ३		कुन्तलप्रदेश		४७, ३
कुणपी		२१२, १४	कुन्तायुध		६३, १६

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कुन्ति	२६३, १३		कुमुदिनी	१६१, ४, १२	
कुन्ती	१२५, १६		कुमुदिनीपति	१६६, १३	
कुन्द	१७२, ८। २२४, २०		कुमुद्वत	१६१, ५	
कुन्दरु	१७७, ६		कुमुद्वती	१६१, ४	
कुन्दरुक	३५, १		कुम्भ	८४, १३। २१८, ४	
कुन्दरुकौ	३५, १		कुम्भकर्णक	२४४, ७	
कुम्भान	१६२, ११		कुम्भकर्णसुत	२२०, १६	
कुपथ	१७०, २		कुम्भकार	१५, ६। ३०४, ६	
कुपित	१३८, ४		कुम्भकारचक्र	२७२, १७	
कुपित्य	१७०, १३		कुम्भकारपाकस्थान	१६५, १०	
कुपुरुष	४०, १५		कुम्भकारी	२८७, २	
कुफल	३३२, १५		कुम्भदासी	८४, २। १३६, ३।	
कुवेर ५६, १३। ८०, १४। १६२, १।				३२२, ३	
१७६, ११। २४४, ७। २६८, ११।			कुम्भयोनि	१३६, २। २०३, १८।	
२८६, २। ३१४, १२				२४१, ८	
कुवेरपुर	२६४, १०		कुम्भसम्भव	२३१, ४	
कुवेरस्थान	२१, १५		कुम्भा	१६२, ६। २१८, ६	
कुञ्ज	७६, ७; १८। ६६, १८		कुम्भाण्डक	३५, २	
कुञ्जक	२६८, १४		कुम्भिका	११, २०	
कुञ्जपुष्पक	१११, १३		कुम्भिकाद्रुम	८५, १६	
कुञ्जप्रसून	२३७, २०		कुम्भिकौषध	१७५, १५	
कुञ्जदत्त	२६०, ६		कुम्भिनरक	२६६, ४	
कुमार	१३०, १०। २६८, ६		कुम्भिल	१६१, १७। ३०४, २	
कुमारक	३४, २०। १३५, ३		कुम्भी	३४, १८। ४३, १३। २१८, ७	
कुमारी	१६, १५। १११, ११।		कुम्भीनस	३३८, १५	
२३३, ५। २६८, ८। २६१, ८।			कुम्भीर	१०४, २। २६८, १६	
	३४१, १८		कुम्भीरक	२५६, ८	
कुमालक	३५, २		कुरङ्ग	६१, ६। ६३, २०	
कुमुद	१७५, १५। ३१६, १४		कुरगट	३१, ६। ३४, १५	
कुमुदप्रायदेश	१६१, ५		कुरगड	६६, ८	
कुमुदाकर	१६१, १७		कुरबक	३४, १४	
कुमुदिका	३४, १८		कुररी	२६८, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कुर	२५२, ६		कुलिक	११, १० ; १७	
कुरगट्टी	८८, ६		कुलिश	५८, १० । १७३, १४ ।	
कुरल	५०, १५			२५६, १५ । ३२७, ७	
कुरविन्द	१७८, ८		कुलिशद्रुम	२६३, १५	
कुर्वाण	११०, ६		कुली	२६६, ८	
कुल ६, १३ । १६५, ६ । २५३, ५ ।			कुलीन	१५८, ६	
२६६, ७ । ३१०, २ । ३२६, ७			कुलीनक	३४, १३	
कुलक	११, १६ । १२, २		कुलीनत्व	१६२, १५	
कुलटा	५, १० । २१०, १४		कुलीर	३३, १८ । ८७, १८ ।	
कुलटौ	८८, १२			२६८, १५	
कुलत्तिका	३४, १६ । २४२, २०		कुलीरप्रसूती	२२६, १	
कुलधौ	२८७, २		कुल्माष	१७८, ८ । ३३२, ६	
कुलध्वज	२०२, २		कुल्य	२३४, ५ ; ७	
कुलप	२१२, १५		कुल्या	२३४, ४ । ३३०, ८	
कुलपालक	१६, १६		कुवल	२६८, १२ । ३०३, १६	
कुलपालिका	४८, २		कुवासस्	३०४, ४	
कुलबालिका	४८, २		कुश ११, ६ । १६८, ११ । २१२, १२ ।		
कुलयोषित्	११७, ४			२७४, १० । ३२५, ७ ; ८	
कुलश्रेष्ठ	११, १७		कुशपत्नी	१६१, ४	
कुलसम्पन्न	११, १०		कुशपत्र	३०७, १७	
कुलसम्भव	२३४, ५		कुशसुष्ठि	२८०, ६	
कुलस्त्री	४८, २ । २२५, ६		कुशल	५६, १५ । ३०३, १७	
कुलाधौश	२१२, १६		कुशा	३२५, ८	
कुलान्तर	१५, १६		कुशिक	११, १२	
कुलाय	१६, १३ । ६७, २१ ।		कुशी	३२५, ८	
	२४२, १५		कुशीलव	६८, ६ । १११, ७ ।	
कुलाल	४८, १५ । २५३, १७ ।			१४६, ६ । ३२३, ८	
	३०३, ११ । ३०४, ६		कुशेशय	२१४, ४	
कुलालदण्ड	२७७, १३ । २७८, १२		कुष्ठ ७८, १५ । ८०, १ । ८४, १ ।		
कुलाली	३४, १६			६३, ६ । १८१, १३ । २२५, १२	
कुलालोपकरण	२५३, १६		कृष्भेद		

शब्दः	पृ०	प०
कुलभैषज्य	३०७, ५	
कुलसम्भेद	३०३, ५	
कुला	११५, १६	
कुलादि	६१, १७	
कुसौद	१७५, १७	
कुसौदक	३४, १६	
कुसौदिक	१७५, १७	
कुसुम	७२, १६ । १४६, १० । २११, २ । २२८, ११ । २३८, ६ । २६७, ५	
कुसुमान्तर	३०६, ५	
कुसुमायुध	१७०, १३	
कुसुम्भ	५६, ५ । ८७, १६ । २०६, ३ । २२०, ६	
कुसुम्भि	२७७, १६	
कुसुल	६३, ८	
कुसुलक	४६, १२	
कुसुति	१४०, १५	
कुसुम्बर	२८७, १३	
कुसुम्बर	२०५, १७ । २५४, १०	
कुहक	११, ११ । १६, ५ । २३, १६ । २०६, ५	
कुहकजीविन्	८७, १२	
कुहन	१६२, १२ । ३०४, १०	
कुहना	१६२, १२	
कुहर	२६८, २, १६	
कुहरित	१६१, ३	
कुह्र	३४०, ८	
कुह्रमुख	५६, १४	
कुकुद	१७५, १८	
कुचिका	१२, १	
कुचिका	१२, १	

शब्दः	पृ०	प०
कूट	६२, १६ । ८४, ३ । १२३, १४ । ३४१, ५	
कूटयन्त्र	१७०, ४	
कूटशाल्मली	१६८, ८	
कूणित	१४, १७	
कूप	८४, ७ । ८७, १२ । २१७, ५ । २६६, ८	
कूपक	११, १३ ; १४ ; १५ । १५, १६ । ४२, १५ । ४८, ६	
कूपत्रिका	२२४, ११	
कूपनेमि	४, १२	
कूपभव	२३४, १०	
कूपिका	११, १६	
कूवर	२६८, १४	
कूर्च	७१, ५	
कूर्चशौर्षक	६२, ६	
कूर्चिका	११, १८	
कूर्दित	१४०, १७	
कूर्पर	२६८, ५	
कूर्पास	३३, १७ । ३३७, ५	
कूर्पासक	३४, १६	
कूर्म	२१२, ८	
कूर्मकर्पर	३४२, ६	
कूर्मर	२६८, ५	
कूर्मराज	१६२, १७ । २५५, १८ । २८४, १०	
कूल	२६६, ६	
कूलक	१२, २	
कूलिका	१२, १	
कूष्माण्ड	६६, १०	
कूष्माण्डक	३४, १७	
कूष्माण्डी	६६, ११	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कृक		४, ३	कृताखाद		१५६, १०
कृकण		११०, ११	कृति		१२५, १६
कृकलास		५०, ३। १८५, ६।	कृतिन्		१७०, १८
		२१६, ८। ३११, ७	कृतोद्वाह		१६०, १३
कृकवाकु		३५, ५; ६	कृत्त		१२५, २०। १८६, १३
कृकाट		८८, १४	कृत्ति		१२५, १६। १२७, २०।
कृकाटिका		१४, १३। ३५, ५			२२३, १६
कृच्छ्र (घा)		६६, १५। ८३, १५।	कृत्तिका		१२, ३। ३०८, ७
		१०२, १६। १६६, १। २१०, १४।	कृत्य		१३८, १६। १७५, ८।
		२४१, १३। २५२, ११। ३०२,			१६२, १३
		२। ३०६, ७	कृत्या		२३४, ८
कृच्छादि		१२२, ७	कृत्रिम		३२, १७। १५५, ४।
कृत		१०५, ५। १२५, १८।			२२८, १२
		२४०, ८	कृत्रिमधूप		२१४, १०
कृतक्षय		१५७, १२	कृत्स्न		१८६, ६। ३०४, १०। ३१८, ६
कृतज्ञ		८२, १२	कृप		२१०, ६
कृतनिर्माण		१४६, ४	कृपण		५, ६। ११, ११। ८८, ८।
कृतपातन		१४८, ६			६१, ११। २६३, २। २७८, ६।
कृतमात्र		१५४, ३			२८६, ३। २६६, १२
कृतमाणक		११६, १६	कृपा		६८, ४। १०५, २। १०६,
कृतमुख		५६, १५			१६। २१०, ७
कृतलुञ्चन		१५१, १४	कृपाण		६१, ११। २८६, ६। ३२७, ४
कृतवेध		१५४, ७। ३३०, ६।	कृपाणक		३५, ४
		३४५, ५	कृपाणिका		३५, ४
कृतसापत्निका		५२, ७	कृपाणी		११०, १०
कृतसापत्ननारी		१०२, १०	कृपायुक्त		३७, १४
कृतादि		६१, ६	कृपाशूल		३४, ८
कृतान्त		३, ६। १४०, १८	कृपी		२१०, ६
कृतान्तगण		३४, ३	कृपीट		८८, १३
कृताज्ञव		१३४, ६	कृपीटपाल		३१४, १३
कृताभिषेकयोषा		३१६, १६	कृपीपति		१०६, १
कृताभिषेका		३३३, २	कृमि		२५७, ६। ३०२, १६

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कामिकण्टक	४७,	२०	कषावन्ता	१६१, ६।	२६६, १७।
कामिन्न	६६, ३			२६६, ३	
कामिज	१७, १		कषासारथि	१८, १४	
कामिभेद	२१, १२		कषासारा	२८७, ४	
कामिवत्	२२३, ६		कषाहय	३२२, १५	
कश ७, ३। ८६, २०। १३३, १६।			कषा	१०४, ८। २५७, १६	
१८७, ६। २५५, १३। ३२५, १५			कषागुरु	६६, १०। ११७, १	
कशक	३६, २०		कषाङ्ग	६४, २	
कशाङ्गी	६४, १		कषानुज	१७२, ६	
कशानि	१०८, २		कषिका	१२, ४	
कशालु	२५४, १७		कषादि	१३२, १३	
कषक	१२, ३		कसर	२६५, ३	
कषीवल	१०, १५		कृति	१६२, ४	
कष्ट	८४, ५		केकर	२७६, १७। ३६०, ५	
कष्टि	८४, ५		केकराक्ष	२७१, १३	
कषा ५७, ४। १०४, ६। १११, ६।			केका	४, ३	
२२६, १०। २६६, २। ३२७, ११।			केकिन्	६५, ६। १७७, ७।	
३३२, ३				२७८, १०	
कषाकाक	१०६, २		केकिपिच्छाङ्ग	१५, ६	
कषाकुठेरक	३०२, १६		केकौ	२०३, १५	
कषाकुरण्टक	१०६, १५		केणिका	१२, ६	
कषाजौर	१६६, ५। ३१६, ६।		केत	१२५, २०	
	३२२, १७		केतक	१२, ५	
कषाजौरक	३११, १७		केतकद्रु	३०१, १	
कषात्रिवृत्त	२८४, १७		केतकौ	२०६, १८	
कषादायाद	२५६, १४		केतकौफल	२४७, ११	
कषापक्ष	३०८, ५		केतकौरजस्	१२, ७	
कषापारुडर	३३२, ३		केतकौवृक्ष	२४२, १६	
कषामाढ	१६, ३		केतन	१६२, १३	
कषायोधित्	२२५, १		केतु ७३, ८। १२६, १। १६२, १३		
कषावधू	५३, १०		केतुग्रह	५४, १३। २०८, १०	
कषाविदारी	२५२, १२				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
केदार	२५, १३। ८६, ११। २६६, ३।		केशवेश	२६६, १२	
	२७५, १०		केशशौक्ला	४, २०	
केनार	२६६, ४		केशसम्पन्न	१२, ५	
केनिपात	३१४, १३		केशसम्बद्ध	१२, ८। २३४, १०	
केयूर	१७५, १		केशहीन	१४१, २	
केयूरकादि	२८४, ५		केशिक	१२, ५	
केरव	१६, ११		केशित	१४०, १६	
केलक	१६, १२		केशिन्	३२५, ११	
केलि	७३, ६। २६६, १८		केसर	११, ८। ८०, १। ८६, १८।	
केलिकलह	२२१, १			२६८, ८। २६६, १	
केलिका	१२, ६		कैटभ	२२०, १०	
केलिकिल	३५, १४		कैटभसूदन	२६१, २	
केलिकुक्षिका	४८, ४		कैटभ्य	२२०, १०	
केलित	१४०, १६		कैतक	१२, ७	
केलिप्रकार	६६, ७		कैतव	७, ६। ७१, ५। ८८, ५।	
केलिविकास	३००, १			१५७, १०। २१८, १२। २२४, १२।	
केलिसचिव	१७६, १२			३१६, १३	
केवल	३, ७। १०६, १६। १८२, १।		कैरव	१६१, ११। १७५, १५।	
	२५६, १४। ३०४, १०			३०२, ५। ३१६, १३; १४	
केश	३५, ८। ७१, २। ७६, ४।		कैरवी	३१६, १४	
	७८, ३। १६६, २०। २६८, ४।		कैराटक	३५, ७	
	३०४, ८। ३२५, ६		कैरात	१४०, २०	
केशचक्रल	२७६, ११		कैर्चर	२६६, ७	
केशट	८८, १४		कैवर्ती	२७०, ५	
केशपाक	१४६, ७		कैवर्तीमुखक	६१, ६। १७६, ५।	
केशप्रसाधनद्रव्य	३४, २। १४०, १०			३१७, ८	
केशबन्ध	१०७, १५		कैश्य	२३४, १०	
केशमध्यगत	१३, १६		कोक	४, ४; १४। ६७, ६।	
केशव	२८८, १३। ३१६, १२			२५३, १५; १७	
केशवत्	३१६, १२। ३२५, ११		कोकनद	१७८, १०	
केशविन्यास	३६, ५। २७६, ६		कोकनदच्छाय	१०८, ३	
केशविषय	१४०, १६		कोकपक्षिन्	३६, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
कोकिल	३१, १२। १५२, १७		कोरदूषक	४८, ५	
कोकिला	२०४, ७		कोल	५, ३। २६६, १०	
कोकिलाक्ष	३१, ६। १८५, ३		कोलक	१२, ११	
कोकिलालाप	३४०, ८		कोलदल	२५२, १५	
कोटभर्तृ	१६१, २		कोलदलौषधि	२११, ६	
कोटर	२६६, ६। २७५, १२		कोलपुच्छ	७५, ७	
कोटि	८४, ६		कोलफल	२६६, १०	
कोटिर	२६६, ५; ६		कोलवृक्ष	२७६, १५	
कोट्टार	२६६, ८		कोलाहल	३११, १४। ३३६, १	
कोठ	३०८, ११		कोलि	२७६, १३	
कोण	६७, १३। १०४, ६। १०७, ३।		कोलिक	१२, ८	
	२५०, १४		कोलिफल	३०८, ४	
कोणक	१२, १०। १७, ८		कोविदार	३६, ७। १३७, १८।	
कोणप	२१२, १५			२८७, ५	
कोणिका	१२, १०		कोविदारतरु	५१, १	
कोथ	१६८, ११		कोश	७४, १३। २७७, १८।	
कोदण्ड	६६, ११			३२५, ६; १२	
कोदण्डमात्रक	६५, ४		कोशकार	१६१, २। २६०, ८।	
कोदण्डाभ्यासवस्तु	३३१, १४			३३६, ६	
कोद्रव	३०२, ६		कोशकारान्तर	३६, ८	
कोद्रवक्षेत्र	११६, १		कोशकौट	६४, ३	
कोप	४, ६। १६२, २०। २६०, १६।		कोशक्ष	१२, १३	
	२७१, १६। ३१६, ८। ३२५, १०		कोशफल	३४, १	
कोपनपुरुष	६१, २		कोशातकौ	३५, ८	
कोपनस्त्री	६७, ५		कोष	३३०, ६	
कोपना	१५, ३		कोषकार	२८४, ११	
कोपविशेष	२१६, १२		कोषजांशुक	२२३, ७	
कोपित	१४०, २०		कोष्ठ	६३, ८	
कोपिष्ठ	११७, १३		कोहल	३०४, ११; १२	
कोमल	१७४, ४। २६३, १। ३०४, ११		कौकुट्टिक	३५, १२	
कोयष्टि	८८, १५		कौकृत्य	२६४, ११	
कोरक	१०, ६। १२, ६। १६, १३		कौक्षेयक	३५, ६	

शब्द	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
कौटजफल		६३, १८	क्रकचच्छेद		३०५, ११
कौटिल्य	१४३, ६।	१६८, १४	क्रकर	११०, ११।	२६६, ७
कौटिल्यवाचिन्		७५, ४	क्रतु	१२५, १०।	१८३, ७।
कौण्डिक		१२, १५		२२४, ६।	२६३, ६
कौतुक	१२, १६; १८।	२३४, ४।	क्रतुपावक		३१६, ७
		३१२, ५	क्रतुमात्र		६१, ८
कौत्तिक		१२, १५	क्रथ		१६८, ६
कौद्रवीण		११६, १	क्रथकौशिक		४७, १५
कौपौन	१६२, १५; १६		क्रन्दन	१६२, १।	१६८, ६
कौप्य		२३४, १०	क्रन्दित	१४०, ३।	१५०, २०
कौबेर		२६३, १७	क्रम	२२२, १२।	२२६, १०
कौमार		२६६, १०	क्रमण	११०, ४।	१६८, १०।
कौमारी		२६६, १०			२३०, ४
कौमुद		१७६, २	क्रमदेय		१०, ११
कौमुदी		१७६, १	क्रमनिम्नमहीभाग		११३, १।
कौमुदीवृत्त		३४७, १२			३१७, ६
कौमोदकौ		३५, ११	क्रमनिर्मित		१५०, १७
कौरव	२८६, ५।	३१६, १५	क्रमसमुन्नति		१८२, ३
कौरवदायाद		२२५, २	क्रमित		१४०, ८
कौरवमन्त्रिन्		२८०, ११	क्रमित		१४०, ५
कौरवानुज		११६, १	क्रमुक	६, ४।	६०, ८
कौलटेर		२८७, ५	क्रमुकफल		६०, ८
कौलीन		१६२, १४	क्रमुकभिद्		१०५, ६
कौलेयक		३५, १०	क्रमकादिच्छटांश		६, १५
कौशलिक		३५, ६	क्रमेलक	१५२, १६।	२५१, १५।
कौशिक	१२, ८; १२; १३।	२२, ८		२७२, १८।	२०३, ७
कौशिकौ		१२, ७; १४	क्रयक		१०, ५
कौशिक्यादि		१३३, ६	क्रयविक्रयिक		५२, ४
कौषिकौ		३५, ११	क्रयित		१४०, ८
कौसुमरेणु		६५, २	क्रय्यशाकादिक		१०६, ७
कौस्तुभ		११६, १५	क्रय		२३३, ६
क्रकच	४५, ६।	७२, १५।	क्रयाद	१४०, ६।	१७५, १२

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
क्रान्त	१३७, ६।	१४१, ७	क्रूरकर्मन्	१३, १०।	२६५, १२
क्रामित		१४०, १२	क्रूरकर्मरतन्		४६, ६
क्रिमि		२२३, ५	क्रूरकर्माद्य		६४, १
क्रिमिजात		२७६, १८	क्रूरग		६४, १
क्रिमिजाति		११, ६	क्रूरचारिन्		६०, १
क्रिमिल		२२३, ६	क्रूरपुरुष		३२७, ४
क्रिया	१०६, १।	१२५, १६।	क्रूरभाषण		२३६, १३
	२३४, १; ८।	२५२, ७।	क्रोड	६६, १०; ११।	१००, ६।
क्रियाकार	१५६, १।	२४६, ४।			१७०, ५
		२८२, १४	क्रोडा		६६, ११
क्रियाकैलि		६८, ३	क्रोध	७०, ४।	२१०, ७।
क्रियाभेद		१०६, १६		२३८, ८।	२७८, ८
क्रियामन्द		३३६, १३	क्रोधन		११५, १
क्रियायुक्त		१८३, ८	क्रोधमूर्च्छित		३१, ६
क्रियायोग		२११, १०	क्रोश		३२५, १४
क्रियारोह		६१, १२	क्रोशताल		३१२, ४
क्रोडक		१३१, १५	क्रोशध्वनि		३१२, ४
क्रोडन	१६८, १३।	२६८, ४	क्रोष्ट्री	१८५, ३।	२५२, १२
क्रोडनीय		१०, ३।	क्रौञ्च		७१, ६
क्रोडा	१२, ६।	६६, ७।	क्रौञ्चादन		२०४, ३
		२५२, १६	क्लम		२२२, १३
क्रोडाभेद		३३६, २	क्लितक		११, ४
क्रोडायुत		१४१, ५	क्लिन्न	१०७, २०।	१८६, ४; ५।
क्रोडित		१४०, १६			२५१, ५
क्रौत		१४०, ८	क्लिन्ननेत्र		२६८, १३
क्रौतवस्त्र		१४७, १३	क्लिन्नलोचन		२६६, २०
क्रुद्ध		१५१, १	क्लिन्नाक्ष		२६८, १३
क्रुष्ट		८३, १५	क्लिष्टाङ्ग		६३, २०
क्रूर	६, ११।	५८, ५।	क्लौतक		२३, २०
	१६६, ४।	२११, ६।	क्लौतकिक्का		३४, १२
	२४३, ११।	२५२, १०।	क्लौदसह		२३४, ६
	२६६, १२।	३३१, १७।	क्लौद्य		२३४, ६

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
क्षेत्र	३१६, ६।	३२५, १०।	क्षे, ४।	३६, ६।	७३, ८।
	३३०, १६		११७, १०।	१३६, १।	१८७, १८।
क्षेत्रनीय	२३४, ६		२७५, १७।	२८८, १५;	१७
क्षेत्रादि	६१, १६		क्षपणक	४४, १८	
क्षेत्रित	१३८, ४		क्षपा	२११, १३	
क्षेत्रिता	१६३, ५		क्षपानाथ	३२८, १३	
क्षेत्र्य	२३४, ६		क्षपित	१५७, १३	
क्षोमन्	१७, १६		क्षमण	११७, ११	
क्षण	१०४, २।	१०७, ३	क्षमा	१५८, १६।	२२७, ६
क्षणित	१४०, ५		क्षमापति	१६५, १४	
क्षणनयोग्य	२३३, १७		क्षमावत्	१६५, १४	
क्षथित	१४०, ७		क्षमाश्रय	१५७, १३	
क्षाण	१०४, ३		क्षमित	१५७, १३	
क्षाथ	१६८, १०		क्षमिह	१५७, १२	
क्षाथधातु	२५, १०		क्षमिन्	१५७, १२	
क्षाथ्य	२३३, १७		क्षय	१३५, १६।	१८६, १७।
क्षाय	१०८, ६।	२६०, ५		१६५, ८।	२२७, १२।
क्षायभङ्ग	२४२, ६		क्षर	२६२, १७	
क्षायिक	४३, ५		क्षरण	१७, ३	
क्षायिका	३१, २		क्षव	३१८, १६	
क्षायित	१५७, १२		क्षवथु	१३५, १६।	१७१, ५।
क्षत	१०७, ६।	१३५, १३		३३५, ४	
क्षतवत्	६६, १७		क्षवा	३१८, १६	
क्षतव्रत	११७, १५		क्षान्त	१३५, १७	
क्षताङ्ग	६६, १७		क्षाम	२२७, ७।	२२८, ४
क्षति	१३५, १४		क्षार	३७, ८।	२६२, १७
क्षत्रा	२५१, १२		क्षारक	३१, २।	२६७, ७
क्षत्रिय	७७, ७।	७६, ३।	क्षारभिद्	७६, ६	
क्षत्रियमात्रक	२१८, १४		क्षारभेद	२६, ६।	१०५, ६
क्षत्	५३, १।	१३५, १५	क्षारम्बू	२६५, १६	
क्षन्	१३५, १४		क्षारित	१५७, १४;	१५
क्षपण	१६, १४।	२३, १०।	२६, ११।	क्षालन	१६५, २

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
क्षिति	६४, ६।	१३६, १५।	क्षुद्रघट	१४, १२	
		२५३, ५	क्षुद्रघण्टा	३६, ४	
क्षिपण्यु	२४६, १३		क्षुद्रघण्टिका	४५, ७	
क्षिप्त	१२४, ६।	१२८, १७।	क्षुद्रजन्तु	१२५, १५।	२२०, १२
	१३५, १८।	१३८, ४।	क्षुद्रतात	६४, ८	
		१४६, १४	क्षुद्रधान्य	४५, ७	
क्षिप्रकारिन्	८, १२		क्षुद्रनासिक	५१, १६	
क्षिरोत्तरस्थिति	१८०, १२		क्षुद्ररुग्भेद	१५३, १६	
क्षौण	१०८, १०		क्षुद्ररोग	२०, ५।	२६७, ६
क्षौणाङ्ग	६६, १७		क्षुद्रवार्ताकौ	१४६, ७	
क्षौर	१८०, १४।	१८४, ८।	क्षुद्रवृक्ष	२११, १४	
	२२६, १६।	२४०, ११।	क्षुद्रशङ्ख	४३, ७	
		२६२, १८	क्षुद्रशत्रु	६, १०	
क्षौरकण्ठ	६५, १३		क्षुद्राराम	३८, १५	
क्षौरकाकोली	११५, १८।	२४४, १।	क्षुधा	१८२, १४	
		२६०, ८	क्षुप	२१०, १०।	२११, १४
क्षौरकौट	२६६, ५		क्षुब्धक	३१, ६	
क्षौरफेन	२४६, ४		क्षुमा	२२७, ८	
क्षौरविक्षति	११, १६		क्षुर	२६३, १	
क्षौरविदारौ	२६०, १०		क्षुरक	३१, ५।	३१, ६
क्षौरादिसार	४३, १७		क्षुरसंस्कृत	१५७, १५	
क्षौराब्धिज	८०, १६		क्षुरित	१५७, १५	
क्षौराब्धिजा	८०, १६		क्षुल्लक	३१, ३; ४	
क्षौरिका	२०६, ३		क्षेत्र	५३, ६।	७८, १८।
क्षौरिन्	२६२, १८।	२६३, १		८५, २।	१०६, १६।
क्षौरोद	१७६, ८			२२६, १८।	२४५, १५।
क्षुम्भ	१०८, १०।	१४६, १२		२५६, १८।	
क्षुम्भार्थ	१७१, ५			२६३, ३।	२६६, ३।
क्षुत	१३५, १६।	१७१, ५।			२७५, २०।
		३१८, १६			२६६, १५
क्षुद्र	२५१, १२।	२६३, २।	क्षेत्रज्ञ	५८, ८।	८३, १
		३२७, ६	क्षेत्रभेद	२७८, १४	
क्षुद्रकूप	१०१, ११		क्षेत्रसम्भव	२४६, १३	
क्षुद्रगदान्तर	२१२, ७		क्षेत्रिय	२४६, १३	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
क्षेप	१४५, १२ । १८४, ६ ।		खगद्युत	२४८, १४	
	२११, १४ । २३३, २		खगान्तर	१७६, ६ । २७०, १३ ।	
क्षेपक	३१, ७			३१८, ३	
क्षेपण	११७, १२ । १६०, ६ ।		खगित	१४१, ३	
	२७१, १३		खगेतर	२६८, १७	
क्षेपणी	११७, ११		खगेश्वर	२८७, ८	
क्षेपित	१३५, १८		खचित	१४१, १	
क्षेम	१३३, १२ । २१६, ८ ।		खजक	१३, ३	
	२२७, ८ । ३०३, १८ । ३१७, १८		खजा	७६, ८	
क्षोट	८७, ५		खजाका	१३, ४ । १६, १२ । २१६, ३	
क्षोणी	१०८, ११		खज्ज	७६, ७	
क्षोदक	३१, ८ । १७४, १८		खज्जन	१७, ११ । ६५, २ ; ६ ।	
क्षोदित	१४१, १ । १५७, १६			१२१, ४ । १६२, १८ ; १६ ।	
क्षोभ	६८, ११ । २१६, १२			३४७, ३	
क्षोभयुक्त	१५७, १७		खज्जरीट	६१, ६ । ६५, ११ ।	
क्षोभित	१५७, १७			२५७, १५	
क्षौद्र	१८१, ४ । २६३, ४		खज्जरीटक	१६२, १८	
क्षौम	८३, ४ । २२१, १० ।		खज्जा	७६, ८	
	२२७, ११ । ३०६, ३		खट	८४, ७	
क्षौर	२६३, ३		खटक	१३, १	
क्ष्मा	१४२, १८		खटिका	१२, २० । १६१, १८	
क्ष्मादि	१३०, ८		खट्टाग्र	२७८, १३	
क्ष्माभृत्	५६, १		खट्टाङ्ग	६४, २ । ७६, १५ । २६६, १४	
क्ष्वेड	६८, २२ । ६६, २ । १०६, ४ ।		खट्टाभेद	१७५, ६	
	३३१, ४		खङ्ग	२०, ६ । २६, १८ । ३५, ६ ।	
क्ष्वेडा	६६, ३			५६, ८ । ८६, ७ ; ८ । ११०, १० ।	
क्ष्वेडित	१५७, १६			१६०, १६ । २५४, १५ । २८८, ३ ।	
				३०५, १५ ; १८ । ३२०, १८ ।	
				३२७, १४ । ३३५, १	
ख	५३, ८ । २१८, १३ । २७४, ६		खङ्गघर	५६, ६	
खग	२२, ६ । ५६, ७ । ७८, १ ।		खङ्गघेनु	२०४, ४	
	८५, ५ । १४०, ६ । १४५, १५ ।		खङ्गपिधान	३३०, ६	
	१८६, ८ । २०४, ६ । २६६, २०				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
खङ्गपिधानक	३२५, १३		खनित्री	५५, ११	
खङ्गफल	२७६, २		खबाष्प	२१२, १६	
खङ्गबन्ध	३०६, १		खर ८३, १४। ११४, १३। २२३, ५।		
खङ्गभेद	५६, १४		२५२, १३। २५५, ११। २७३, १०		
खङ्गमुष्टि	२६१, १८		खरगास्	११०, १२	
खङ्गादिनिमित्त	२५६, ४		खरपगी	११६, २	
खङ्गिक	१२, १६। ४६, २		खरमञ्जरी	२६३, ११	
खङ्गिन् १३, १२। ५६, ६। ६६, १५			खरस्पर्ध	३२७, १३	
खड्डुका	३२६, १३		खरा	२५२, १६	
खण्ड ६६, १२। १८०, १। २६८, २।			खरार	२६६, १६	
	३१०, ३		खशालिक	३५, १३	
खण्डन १२७, १७। २०२, ६			खरु	२५२, १४	
खण्डपरशु	६५, ३		खर्जिच्छार	४४, १०	
खण्डपरशु	३२६, ५		खर्जू	७६, १६	
खण्डलवण	१२८, ६		खर्जूर ६८, ३। २६६, १२। ३३६, ६		
खण्डाभ	२६६, १३		खर्जूरी	४, ४	
खण्डिक	१३, १; ३		खर्जूरीपादप ७६, ६। ११२, १३।		
खण्डित १४१, २। १५०, ८				११६, ५	
खण्डिता	१४१, ३		खर्म	२२३, ७	
खण्डी	६६, १३		खर्व ६३, ६। ७१, १२। ६३, १६।		
खण्डेन्दु	२८४, १६		१६६, ४। २१६, १६। ३१६, १२		
खतमाल	३१२, ६		खर्वट ८८, १६; १७		
खद	६६, १४		खल २७, ४। १८३, १०। २६६, १२।		
खदिर ३७, २। ८६, ११। २०८, ६।			२६६, ११; १२। ३००, ५।		
	२७०, ३		३०३, १४। ३२०, ७। ३२८, १४		
खदिरौ	२६६, ११		खलति ६२, ४। १४१, २		
खद्योत	४८, १७। १२३, ५		खलपू	२१२, १६	
खनक	१३, २		खलमेलक	१६२, १६	
खनि	७६, १०		खलिनौ	१६२, १६; १८	
खनित	१४१, १		खलीन	१६२, १७। ३१६, ११	
खनित्र ४, ८। १२२, ११। २६६, १५			खलूरिका	३५, १४	
खनित्रक	५६, १३। ३०६, १०				

शब्दः	पृ०	पं०
खल्ला	२८६, १३	
खल्लौ	२८६, १४	
खल्लाट	४६, १६ । ८८, १६	
खण	३२५, १५	
खण्ण	२१०, ७	
खस	३३५, ५	
खाटि	८४, ८	
खात	१२६, २	
खातक	३७, १२	
खातादिक	१२६, १३	
खादक	४७, १२	
खादित	१४१, ४	
खाद्य	२३४, ११ । २५७, ८	
खाद्यभेद	२४, १७ । ८८, २०	
खारी	२५२, १४	
खिङ्गिर	२६६, १४; १५	
खिङ्ग	२१३, ८	
खिल	८७, १२	
खुर	२५२, १५	
खुरणास्	११०, १२	
खुरनासिक	११०, १२	
खुरप्रक	२६६, १६	
खुल्लक	१३, ४	
खेचर	१७८, १५ । २६७, १७	
खेट	८४, ६	
खेटक	१३, ५	
खेड	६६, १४	
खेडा	६६, १३	
खेद	२७, २ । १३०, १ । १३५, ६	
खेदयुत	२३४, ११	
खेदसंयुत	१४१, ४	
खेदित	१४१, ४	

शब्दः	पृ०	पं०
खेद्य	२३४, ११	
खिला	६६, ७	
खेलित	१४१, ५	
खोटवत्	६६, १४	
खोड	२६६, ५	
खोलक	१३, ६	
ख्यात	१३२, १५ । १३३, १ । १८३, १५	
ख्याति	२०२, २	

ग

गगन	२३२, २ । २५१, २ । ३१६, १२
गगनध्वज	८१, २
गङ्गा	५६, १० । १६५, ५
गज	६२, १७ । ६३, १६ । ६५, ११ । ७६, १३ । १२७, १३ । १३३, ३ । १६४, १ । २१६, २ । २७०, ११ । २८२, १६ । २८८, १४ । ३१०, ४ ।
गजकर्णिका	३०१, १७
गजकुम्भान्त	२८, १७
गजगण्ड	८३, ११
गजगर्जित	२८५, १३
गजदन्तबन्ध	२२६, ८
गजदन्तान्तराल	२०५, ७
गजपिप्पली	३३८, ७
गजबन्धन	१६१, ६ । २६०, ४
गजमल्लन	११२, १६
गजमण्डन	२८२, ६
गजमद	१८७, ७
गजमध्यगत	२४८, १८
गजमस्तक	६५, १६
गजमुख	५६, १५ । २६१, ५

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
गजयोधा	११०, ३।	२२७, १५	गणान्तर	१११, १	
गजयोधित्	२०१, १६।	२८६, ११	गणामर	५०, १८	
गजरज्जु		३४५, ८	गणिका	१३, १५। २३६, १६।	
गजवर्जन		१४६, ५		२४४, १३	
गजप्रित्ताविचक्षण		१७१, ६	गणिकाज्जुका		४८, ७
गजप्रट्कुला		३११, ५	गणिकात्मज		२८७, १७
गजसङ्घ		३४३, ११	गणिकारिका	४८, ८। १२३, २	
गजसीकर		१७०, १५	गणित		१४१, १०
गजाजीव		४६, १८	गणिताङ्ग		१६, ६
गजाङ्घ्रि		३४१, ५	गणितान्तर		१४४, २
गजान्त्यजङ्घादेश		२६४, ६	गणितार्थक		१४१, १७
गजान्न		१८१, ११६	गणेश	५६, १२। ३२७, ८	
गजान्नपिण्ड		२१, १३	गणेश्वर		५६, १५
गजारोह	२४७, ५।	३४२, ६	गणेश्वरभिद्		१७४, ५
गजारभक		७८, ६	गण्ड		६६, १५
गजालान		२८, ११	गण्डक	१३, ११; १२; १३।	
गङ्गा		७६, ११		५६, ८; ६। ३०६, २	
गङ्गा		७६, १०	गण्डकयोधित्		२०४, ४
गड	६६, १५।	६६, १८	गण्डकप्रैल		२५२, १६
गडु		६६, १८	गण्डकी		१३, ११
गडुक		१३, ६	गण्डकूप		२१३, १४
गडुची	१७०, १७।	१८६, १३	गण्डदूर्वा	८७, २०।	२५५, ८
गण	१०४, ११।	३०३, ५	गण्डप्रैल	२४८, १८।	३१२, ८
गणक		८२, १३	गण्डौर		२७०, १
गणकाख्या		१३, १४	गण्डूक		१३, ६; १०
गणनायक		२१२, १७	गण्डूपदी		२८२, ४
गणनीय		२३४, १५	गण्डूष	१६, २। २०३, ६।	
गणप		२१२, १७		३३२, ७; ८	
गणभेद		१२२, ६	गण्य		२३४, १५
गणाधिप	२८१, १३।	२६२, ६	गत	१२४, ११। १२६, ३। १३३, ७।	
गणाधिपति		१६६, १२			१३५, ७
गणाधीश		२८८, १६	गतजन्मन्		६, १३

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
गतवासिक	२६, ११		गन्धपिशाचिका	५२, ८	
गतस्पृह	१५४, १		गन्धफली	३१२, ७	
गतातङ्क	२८०, १		गन्धभिद्	२२०, १२	
गतांसक	३३६, ६		गन्धमादन	२०८, ७	
गतासु	११२, १७		गन्धमार्जार	३००, १४ ३०६, ६	
गति ६८, २१ ; २२ ११२, १६			गन्धमाल्योपहार	६३, ६	
१२६, ५ १२६, २ १३३, २			गन्धमुखि	२८७, १८	
१३८, ११ १६२, १६ २०१, ११			गन्धमृग	३६, ६	
	२५३, २०		गन्धरस	२६६, ५ ३३५, १६	
गतिगोचर	१७६, ४		गन्धर्व	२१, १३ १२६, ६	
गतिविशेष	५४, ६			३१६, १६	
गद ७८, ३ १७२, ६ १८६, १५			गन्धर्वनगर	२०६, ५	
	२१३, ३		गन्धर्वहस्तक	५२, ६	
गदभेद	१३२, ३		गन्धर्वान्तर	१७१, ११	
गदान्तर	७२, ६ १६८, १४		गन्धवती	१६१, ७	
	२७५, ८		गन्धवह	१६५, १७ ३४१, १३	
गदाभेद	३५, ११			३४४, ३	
गदित	१४१, ११		गन्धवाह	३४४, ३	
गद्य	३०, १५ २३४, १६		गन्धशेखर	२६३, ११	
गद्यबन्धगुणान्तर	३३१, १		गन्धसोम	२३१, २	
गन्तु	१३१, ७		गन्धहस्तिन्	२०७, १	
गन्त्रिक	१३, १८		गन्धोत्पल	२२१, ८	
गन्धौल	३०४, १३		गन्धौली	६०, ८ ३०४, १४ ३१३, २	
गन्ध	१७५, ८ १८०, ६ ; १०		गन्धौषधि	२५८, १४	
गन्धक १३, १८ ४५, २ १८०, ६			गभस्ति	७३, ४ ११०, ८ १४१, ८	
	२०८, ७			२१८, १	
गन्धकालिका	४८, ६		गभीर	२६७, २०	
गन्धकुटी	१६, १		गम	२२३, ८	
गन्धद्वय	२२४, ८ ३१७, ७		गमन	१२६, १६ १३५, २	
गन्धदीपन	१६६, १३			१५४, ६ १८८, १४ २५८, १६	
गन्धद्रव्य	५३, १२ ५७, १५		गमनयोग्यक	२३४, १५	
गन्धन	३५, ३ १६३, २ २०१, १२		गमनान्तर	११४, ३ १३६, ६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
गमित	१४०, ८	१४१, ६	गर्दभाभङ्ग	४४, १३	
गम्भारौ	२६७, २०	२६४, २०	गर्दभौ	२२०, १२	
गम्भीर	२६७, २०		गर्भ	१०६, २०	१२४, २। २१८, ८
गम्य	२३४, १५		गर्भक	१३, १७	
गय	२३४, १२		गर्भगामिन्	६३, १५	
गया	२३४, १२		गर्भपाकौ	३५, १५	
गर	२५२, १५		गर्भमोचन	३२०, १५	
गरग	११०, १६	२७४, २	गर्भवत्	१४१, ११	
गरद	१७६, २		गर्भवती	११, १३	
गरल	६६, १	३०४, १५	गर्भसम्भव	११०, १६	
गरौ	२५२, १६		गर्भागार	४६, २	
गरुड	४२, ६। ४६, १६। ६६, १६।		गर्भाख	३०६, ७	
	६६, १२। ११६, १६। १६०, १।		गर्भाग्रय	२४३, ४। २५५, २०	
	१७६, १४। २३६, ७। २५७, ११।		गर्भिणी	११०, १३; २०	
	२८७, ८		गर्भित	१४१, ११	
गरुडध्वज	११६, १६। ३२२, ११।		गर्भुत्	१४१, १०	
	३२४, ८		गर्व	१७४, ११। १८०, ६। २१३, ११।	
गरुडाग्रज	२३६, ७			२४०, ११। ३१६, १३	
गरुत्	१७२, ११		गर्हणा	११०, १३	
गर्ग	५६, ११		गर्हा	३४१, २	
गर्गर	२६७, १८		गर्हित	१०३, २। १५६, ७। १४१, ५।	
गर्गरौ	३२४, ४			२४३, २। ३००, ११	
गर्जन	१६२, २०		गर्ह्य	६१, १८। १८८, २। १८६, १६।	
गर्जित	१४१, ६			२३४, १६	
गर्त	८७, १२। १२६, २। २२४, १२।		गर्ह्यजन	२२७, १२	
	२५५, ११। २८०, १५		गल	६३, ३। ११६, १७। २६६, १५	
गर्तक	१३, १६; १६		गलन्तिका	२६५, ६	
गर्तिका	१३, १७		गलशुण्डिका	४८, ८। १८६, १३	
गर्दभ	२२०, ११। २४४, ११।		गलशुण्डी	१०१, २	
	२५२, १३		गलहस्त	१७५, ४। २८४, १७	
गर्दभाख	७२, १४। २०३, १४।		गलितायुध	२३४, १४	
	३१२, १। ३४५, १६		गल्वर्क	१३, १६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०					
गवय	२४२,	१६	गाथा	१६८,	१५					
गवाक्ष	२६७, ७ । ३४६,	१२	गाथाभेद	८६,	६					
गवाक्षी	३४६,	१२	गाथ	१८०,	१०					
गवादनी	१०६,	३	गान	६१, १६ । १२६, ७ । १८६,	६; ७					
गवादिनी	२१७,	३	गानविषय	१४१,	१४					
गवाध्यक्ष	१७६,	१३	गान्धार	२७०,	१, २					
गवेधुक	१२५,	१५	गान्धिक	१३, २० । १४, १						
गवेधुका	३५,	१५	गापित	१४१,	१४					
गवेधुग	११७,	१८	गामित	१४१,	१३					
गवेधुगा	११८,	४	गाम्मारौ	१२१, १ । १७५,	१६					
गवेधुगौ	११६,	३	गायक	३१६,	१७					
गवेधित	१५०, ६ । १५६,	११ । १६१,	गायत्री	८२, ५ । २७०,	३					
		८	गायन	६०, ६ । १०४, १७ । १८६,	६ । २३५,	३				
गवेध	२३८,	१२	गायित	१४१,	१४					
गव्य	२३४,	१३	गारा	२५२,	१८					
गहन	८३, १५ । १६२,	२० । २६६,	गारुड	६६,	१२					
		१६ । २७६, ७, १६	गार्ग्य	२३४,	१७					
गह्वर	१३४, ११ । १६३,	१ । २६८,	गार्भीण	११०,	१६					
		२ । २६६, १८ । ३४०,	गार्ह्य	२३४,	१७					
गह्वरा	२६६,	१६	गालव	३१६,	१८					
गाङ्ग	५६, १० । १८२,	१३	गालित	१४१, १२ । १४२,	६ । १५५,	१				
गाङ्गेय	२४२,	१७	गाहित	१४१,	१३					
गाङ्गेयारि	१००,	१५	गिर	२५२,	१८					
गाढ	१०१, ११ । १८४,	२	गिरा	२५२,	१८					
गाढमुष्टि	६१,	११	गिरि	४, १६ । ३६, १४ । ४१,	६ । १४३,	६ । २५२,	१६; २० । २५५,	१७ । २८६,	१६ । ३१६,	६
गाढीव	२२०, १ । ३१०,	१ । ३२०,	गिरिकाणी	११६, ३ । १३८,	१					
		२	गिरिका	१४, ३						
गातव्य	२३५,	३	गिरिज	७८, १२						
गातु	१२६,	६								
गात्र	५६, १ । २५२,	१६								
गात्रानुलेपनी	१३२,	१२								
गात्रिकाबन्ध	२८६,	१८								

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
गिरिजा	७८, १३		गुच्छ	७४, १०	
गिरिनितम्ब	६, ६		गुच्छक	१४, ४	
गिरिप्रभेद	६५, ३		गुच्छविशेष	३०३, १	
गिरिमल्लिका	४८, ६		गुञ्जा	७२, १३ । ७६, ११ ।	
गिरियक	३५, १७ । २५२, १६			२०६, १७ । ३१०, १६	
गिरिराज	८०, ३		गुटिका	२६६, १६	
गिरिश्च	३२७, ८		गुड	१४, ६ । ६७, १ । १०६, १४	
गिरिसार	२८७, ६		गुडत्वच्	६०, १६	
गिरौष्ण	२६१, १७ । ३२७, ८; ६		गुडदाह	२८७, ७	
गिलित	१२६, ८ । १४१, ४, १२, १५ । १६६, १; १५		गुडा	६७, २	
गिलितमात्र	१०४, १२		गुडाकेश	१६६, १० । ३१३, २०	
गीत	१२६, ७ । १८७, ७ । २३५, ३ । ३४६, ६		गुडुची	१६६, १८ । २६३, १६	
गीतकालक्रियमान	२६७, १५		गुडूची	१७, १३ । ३६, १७ । १३६, ६; १६ । १४३, ८ । २४५, ८ । २५६, १५ । ३०४, ७ ।	
गीतप्रभेद	१०६, १८			३२३, १२	
गीतादिभोग	१२, १८		गुडेरक	३५, १६	
गीति	१२६, ७ । १८६, ७ । ३०६, १६ । ३१७, १		गुण	७७, ६ । १०४, १३ । १०७, ७ । ३१८, १२	
गीर्ण	१०४, १२ । १४६, १२		गुणक	१४, ४	
गीर्णि	२५२, १६		गुणागौरव	२४६, ७	
गीव्यति	१४१, १६ । १७६, ३ । २४४, ४ । २५३, १ । २५४, १ । ३३३, ३		गुणनिका	३५, १७; १८	
			गुणवन्मूर्ति	२८३, ७	
गीव्यतिभार्या	२५५, ६		गुणावृत्त	११, १३ । २१०, ६	
गुगुल	३३४, ६		गुणावृत्तक	४८, ६	
गुगुलु	१३, ७		गुणासाम्य	१४७, ८	
गुगुल	२४३, ३		गुणाधार	१०४, १६	
गुगुलि	३१८, १०		गुणान्तर	७७, ५	
गुगुलु	१२, १२ । ४७, ४ । १२५, १६ । २१८, ६ । २५७, ५ । ३११, १२ । ३४१, ५		गुणित	१३७, १४ । १४१, १७	
			गुणिन्	१०४, १६ । १०८, १४	
			गुणोत्कर्ष	१५५, १६	
			गुत्स	३३५, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
गुद	२३४, २०		गुह्यक	१४, ६	
गुदमारुत	१६०, १		गुह्यकमात्र	३४६, ५	
गुन्त्र	२५३, ३		गुह्यकाधोश्चर	३४६, ५	
गुन्त्रा	३१२, ७		गुह्यकेश्वर	२१३, ३ । २६३, १२	
गुपित	१४१, १७		गुह्यवाद	२५८, ६	
गुप्त १०३, २ । १२६, ६ । १३६, १२ ।			गूढ	१०१, १२ । १२६, ६	
	१४६, ५		गूढपुरुष	३०, २०	
गुप्ताङ्ग	६४, ३		गूढ्या	११०, २०	
गुप्ति	१२६, ८ । १८६, २		गूढित	१४१, १७	
गुम्फा	२१६, ४		गूढजन	१६३, ४ । ३१०, १	
गुम्फान	२१६, ४ । २४०, २		गूढ्र	२५३, ४	
गुम्फानीय	२४०, २		गूढ्रवृत्त	२२६, ११	
गुम्फित	१४१, ७ ; १६		गूढ्रमुखी	५६, १६	
गुरग	१११, ३		गूढ्रि	८४, १० । २७६, १२	
गुरु ४२, ६ । १५२, १८ । १६६, १३ ।			गूढ्रि	११६, ४ । १६२, १३ ।	
	२३३, १ । २५३, १			१६६, १५ । २२४, ७ । ३००, १६ ।	
गुरुपुत्र	८०, ६			३४१, १ । ३४५, १४	
गुरुवेग	७०, ६		गूढ्रकच्छप	२२८, १३	
गुरुसुत	७१, २		गूढ्रकपोतक	६२, ६	
गुर्विगी	११०, २०		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गुल	२६६, १५		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गुला	२६६, १६		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गुलिका	६७, २		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गुली	२६६, १६		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गुल्म २१६, १२ । २२३, १०, ११			गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गुल्मिनी	२१२, ६		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गुल्मी	२२३, १२		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गूढ्र २१६, १३ । ३४०, ११			गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गूढ्रा २६७, ६ । २६६, १६ । ३००, ६ ।			गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
	३४०, १२		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
गूढ्र १०१, १२ । १३१, १४ ।			गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
	१६२, १५ । २३४, १६ । २८४, ८ ।		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	
	३३१, १३		गूढ्रकुत्ति	६३, ८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
गृहभाग	१२, १०		गोकर्ण	१११, १	
गृहभेद	२६, १३		गोकलन	२६७, ६	
गृहमात्रक	३२६, ११		गोकौल	३०४, १६	
गृहसमन्वित	२३४, १७		गोकुलिक	३६, २	
गृहस्थ	१६१, ६		गोक्षुर	३१, ५। ३७, ३। १८५, ३।	
गृहस्थान	१२६, १६			२८१, ६। ३३४, ६	
गृहाङ्ग	८८, १। १६६, १२		गोक्षुरक	३५, २०। ३७, ४	
गृहाधिकदेश	१०४, १०		गोखुर	३५, २०	
गृहान्तर	८३, ४		गोयन्त्रि	१७०, ६	
गृहाभ्रमन्	२२८, १३		गोचर	२४५, ११	
गृहासक्तमृगादि	२३५, १		गोजागरिक	४८, १०	
गृहिणी	११०, १७		गोजिह्निका	३६, ३। १७०, ६	
गृहीत	१२८, १२। १३२, १		गोजिह्निकौषधि	३१६, ११	
गृहेष	३२७, १०		गोडुम्ब	२१७, २; १२२	
गृहोद्यान	८०, ११		गोडुम्बा	२५४, ५	
गृहोपरिगृह	२५७, ३		गोण	१०४, १७	
गृह्य	१६२, १४। २३४, २०।		गोणिका	१४, ११	
	२३५, २		गोणी	१०४, १८	
गन्दुक	१४, ८		गोण्ड	६७, ३	
गेय	१६८, १५। २३५, ३		गोत्र	१११, ५। १२६, १६।	
गेष्णु	१०४, १७			१५५, १४; १५। २००, १८।	
गेह	१६२, ६। २३७, ६। २६८, १७।			२२६, ६। २५३, ५। २७४, ८।	
	३४५, १७			२६६, ७	
गेहमात्र	२५७, ४		गोत्रा	२५३, ५	
गैरिक	१४, ८। ३७, १२। ३६, २०।		गोदन्त	१४१, १८	
	७८, ६। ३१३, १३		गोदा	१७२, ६; १०	
गैरिकादि	१२८, २		गोदारण	११६, ४। ३०६, ६	
गो	५८, १०। १३०, १७। १५२, ३।		गोदावरी	१७२, १०। २६६, १८	
	१५६, १८। १६४, १६। १८७, १८।		गोदुह	३२१, ७	
	१६०, ११। २५३, ५। २६५, ८।		गोधन	१८७, १३	
	३०६, ३। ३०८, ५		गोघा	१८०, ११	
गोकरटक	३५, २०		गोघापदी	३४३, ८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
गोधिकात्मज		२७०, ५	गोमतौ		१४२, १
गोधूम	२१७, ६ । २२८, १५		गोमयच्छत्रिका		३४४, १२
गोनर्द		१७६, ५	गोमयमण्डल		१००, ८
गोनाडीच		७१, ११	गोमायु		२४४, १६
गोनास		३३१, ६	गोमित		१४२, १
गोप	१४१, २० । २१०, ८ । २६५, ४ ।		गोमुख		५५, ३
	२७५, १७ । ३०४, १६		गोमेदक		३६, १
गोपक		२१०, ८	गोमेदकमणि		२६१, ३
गोपगीति		१६३, ११	गोरक्ष		३४६, १३
गोपति	१०२, ६ । १४१, १६ ।		गोरङ्ग		१४, १०
		३३१, ६	गोरोचना		६०, ६
गोपदम्ब		१७६, ४	गोल	६७, १ । १४८, ११	
गोपन		१६३, ६	गोलक		१४, ६
गोपनीय		२४५, १	गोला	२८६, १२ । २६६, १७	
गोपयोषा		२६५, ६	गोलाङ्गल		५८, ५
गोपरिरक्षक		३४६, १३	गोलोमौ		२२८, १४
गोपान्तर		१७३, ४	गोविन्द		१७६, ३
गोपायित		१६१, १०	गोविशेष		३०२, १४
गोपाल	२१३, ४ । ३०४, १६		गोशीर्ष		२०६, १३
गोपालक		१८०, १५	गोष्ठ	३६, ३ । ७६, १० । ७७, ११ ।	
गोपालध्वनि		३३०, १२		६३, ६ । १७०, ६	
गोपालपुत्रिका		१४८, ५	गोष्ठाध्यक्ष		२१०, ८
गोपित	१४, ६ । १४१, १६ ।		गोष्ठी	८४, ११ । ६३, ६ ।	
		१५०, १६		२१६, १० । ३३६, १५	
गोपित्त		१६८, ७	गोष्यद		१७६, ४
गोपी		१८१, ६	गोसमूह		२३४, १४
गोपीश		३२७, ११	गोस्नन	१०६, १६ । १६३, ५ ।	
गोपुर	७०, २ । ७६, १ । १२२, २ ।			२५४, २	
		२७०, ४	गोस्थानक	३६, ३ । ६३, ६	
गोपेश		३२७, ११	गोहित		२३४, १३
गोप्तृ		१२६, ६	गौडवास्तुक		२३७, १
गोप्य		२३५, ४	गौण		१३०, ६

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
गौणिक	१४, ११		ग्रन्थिपर्ण	६, १८ । १३, ८ ।	
गौतम	२२८, १६		१६८, १४ । १७२, ११ । २६८, ३		
गौतमयोषित्	२४१, ११		ग्रन्थिपर्णक	३३५, ६	
गौधार	२७०, ६		ग्रन्थिपर्णी	११६, ३	
गौधेर	२७०, ५		ग्रन्थिलाख्यतन्त्र	५२, १५	
गौर १६, ७ । १५६, ६ । १२६, ६ ।			ग्रन्थित	१४१, १२	
२५३, ७ : ८			ग्रन्थ	१२६, ४	
गौरव ६४, ६ । १२६, १ ।			ग्रह १७, २ । ५६, ७ । १८८, ६ ।		
१६३, ३ । ३४३, १२			३०८, ७ । ३४०, ६ ; १० ; ११ ।		
गौरसर्षप ३०४, १७			३४३, ७		
गौरिल ३०४, १७			ग्रहकल्लोल	६७, ८	
गौरी १०, ११ । १६, ३ । ७६, १५ ।			ग्रहगोधा ३०८, १६		
६६, ११ । ११०, १ । ११६, १२ ;			ग्रहण ११०, १४ । १६१, ५		
१६ । १३६, ६ । १४२, १६ ।			३४०, ६ । ३४२, ४		
१६३, १७ । १७३, ४८ । १६७, ८ ।			ग्रहणी ११०, १७		
२४१, ७ । २४६, ७ । २५३, ६ ।			ग्रहभिद् १६६, ७		
२६८, ६			ग्रहराज ८०, २		
गौरीकान्त ३२७, १२			ग्रहेश ३२०, १०		
गौरीपिण्डा १०१, ३			ग्रहोपराग ११०, १५		
गौरीपति १२१, ७			ग्रान्थिक १३, २०		
गौर्यादि १३०, १७			ग्राम २२३, ६		
ग्रथन १६८, १२			ग्रामकूट १६, १६ । ३१३, १		
ग्रथित १४१, ७, १६			ग्रामचटक ३३, १०		
ग्रथ १६८, १२, १३			ग्रामजाल २७०, १५		
ग्रथभेद १६, ४ । २३४, २० ।			ग्रामजालिन् २८७, १२		
३४७, १			ग्रामणी २४, १२ । ३५, १३ ।		
ग्रथविशेष २३३, १४			११०, १८		
ग्रथार्थवर्णन ४, ६			ग्रामता १४१, १४		
ग्रथावृत्ति २११, ४			ग्रामपाल ३०, १		
ग्रन्थि ३२, ५ । १६८, १४ ।			ग्रामभेद ८४, ६ । ८८, १७		
३११, ११			ग्राममदुरिका ५२, १०		
ग्रन्थिक १३, ७			ग्रामरक्षार्थ २६, २०		

शब्दः	पृ०	प०	घ	शब्दः	पृ०	प०
ग्रामयुद्ध		५२, १०				
ग्रामसमूह		१४१, १५		शब्दः		
ग्रामसम्भूत		१६३, ३		घ		६८, ७; ६
ग्रामाध्यक्ष		२१०, ६		घट	३, १२ । ६८, ८ । ७०, ३ ।	
ग्रामीण	३५, १६ । १६३, ३				८४, १२ । २१८, ४	
ग्रामीणा	११०, १६			घटकारक		२८७, ४
ग्रामेयक	३५, १६			घटन		८४, ११
ग्रामोद्भूत	११०, १६			घटा		८४, ११
ग्राम्य	२३४, १८			घटादिच्छिन्न		२५६, ३
ग्रावन्	२७४, १६ । ३१६, १३			घटादिशकल		३०३, ५
ग्रावभेद	१८, १२ । ३१४, १४			घटिका		१४, १२
ग्रावान्तर		२५६, ४		घटित		१४२, २
ग्राथ		२३४, १८		घटी	८४, १३ । १६८, १७	
ग्रास	३५, १६ । ३३५, ६			घटीधारा		१३३, ८
ग्रासमात्र		१०, ४		घटीयन्त्र		३३, ४
ग्रासौद्यत		१२६, ४		घटोत्कच		७६, ५
ग्राह	६२, ७ । ३०८, १७ । ३४०, ११			घटोर्ध्वावलम्बक		१५, १५
ग्राहक		१४, २		घट्ट	८८, १७ । २०१, २	
ग्राहित		१६०, ८		घट्टना		१६३, ७
ग्रीवा	२१६, २ । २६६, ८ । ३१६, १४			घट्टमिद्		२२३, ११
ग्रीवालङ्कारादि		२४२, १८		घट्टादिदेय		६, २०
ग्रीवालङ्कृति		२४, ८		घगटा		६८, ७
ग्रीवाविभूषण		३५, १६		घगटाकर्णोपहार		२८७, १४
ग्रीष्म	७२ ३ । १०३, ६ ।			घगटादि		४२, ५
	२२३, १० ; १३			घगटापथ		१२१, १८
ग्रीष्मकाल		७०, २		घगिटका		१४, १३
ग्रीवेय		२४२, १८		घन	१०२, १६ । १८६, ८, ६ ।	
ग्रीवेयक		३५, १६			२६२, १ । २८८, ८ । २८६, १०	
ग्लह		१०६, ६		घनगोलक		४८, ११
ग्लान	१२७, ८ । १८६, ७			घनच्छन्न		१६४, १६
ग्लानित		१४१, ६		घनत्व		१८६, ११
ग्लापित		१४१, ६		घनरस		३३८, १६
ग्लौ		२६५, ४				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
घनवल्ली		३१२, ६	घृक	४, ५। २३७, १५। २७०, ७	
घनसार	५८, ७। २६७, ११।		घूर्णित	१४२, ४। १४३, १५	
	२८७, ६		घृणा	१०५, २	
घनाघन	२०४, ६		घृणात्मन्	३३७, १७	
घनान्त	१५४, ६		घृणिन्	१०५, २	
घनोपल	६, ३। ४१, ६। २१५, ६।		घृत	७७, १२। १२६, १२। १३५, ७।	
	२८६, ४		१३६, ४। १७६, ८। २२७, ५		
घरणा	१११, ३		घृतनिर्मित	२६, १६	
घरुणा	११२, ८		घृतपूप	२१, ६	
घर्घर	६८, ८। २७०, ६, ७		घृतादिक	३४२, १	
घर्घरिका	३६, ४		घृष्ट	१५०, ३	
घर्घरी	२७०, ६		घृष्टि	८४, १४। १११, ३। ३३३, १०	
घर्म	१७४, १७। २५२, १३		घृष्टितार्थ	१४२, २	
घर्मसमुद्भूत	२३५, ५		घोङ्घ	१६, १२	
घर्मित	१४२, ३		घोङ्ग	२८, १७	
घर्षण	८४, १४		घोटक	१४, १७। १६६, ११	
घर्षित	१४२, २		घोटकौघ	३२२, ४	
घल्लक	३०, १२		घोटगण	३२३, ७	
घस्मर	२७०, ६		घोणी	१०५, ३	
घरत्र	२५३, १२		घोण्टा	८४, १५	
घाण्टिक	१४, १४		घोण्टाफल	२१७, १२	
घात	७०, ४। १२६, १०। १५५, ८।		घोर	२२५, ३। २२७, २०।	
	३३६, १२		२४७, १७। २५२, ११। २५३, १२		
घातक	१७०, ४		घोरापगान्तर	४५, ७	
घातिविहग	१४, २		घोल	१५०, ३	
घातुक	१४, १५। १६, ६। २८१, १८		घोलक	१४, १६	
घातिक	१४, १४		घोलिका	१४, १६	
घु	६८, ६		घोलित	१४२, ४	
घुण	१०५, १		घोष	५२, २। ६५, १५। ६८, ८।	
घुण्टक	१४, १५		६७, १०। ११४, १। ३३०, ११		
घुत	१२६, ११		घोषक	१४, १७। १८, १२।	
घुर्घुरिका	१४४, ३		३५, ८। ३२३, १४		

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
घोषण	१११, ४		चक्राट	८८, १६	
घोषणा	१११, ४		चक्रान्त	२२४, ११	
घोषणुष्य	६६, २		चक्रिन्	२५३, १७	
घोषयितु	२०४, ७		चक्रोपान्त	३१७, १४	
घोषा	३३०, १२		चक्षुर्विहीन	१८०, २	
ब्राण	४४, २। १०४, १८		चक्षुःश्रवस्	५६, १८	
ब्राणाधिकरण	३३५, ६		चक्षुष्य	२४२, १६	
ब्रात	१०४, १८। १२६, ११		चक्षुस्	२५६, १३	
ब्रापित	१४२, ३		चक्षुर	२७०, १२	
च			चङ्ग	५६, १२	
च	७०, ११; १२, १३		चङ्ग	७१, १०	
चकित	१४२, १		चक्षुरीक	३६, ७। २८५, १६	
चकोर	२७०, १३। ३४६, १७		चक्षल	१५०, २०। २६७, १५।	
चक्र	१७२, ८। १८३, ७। २०२, १२।		चक्षलद्वार	३०५, २; १४	
	२५१, ४। २५३, १५		चक्षलमति	२७०, ७	
चक्रक	३४५, १		चक्षलमति	२६३, १०	
चक्रगण्ड	३६, ११		चक्षला	१६०, १६। ३०५, २	
चक्रजीवक	४८, १५		चक्षा	७१, ६	
चक्रजीविक	४८, १५		चक्षु	७१, १०। ८५, ५	
चक्रधर	२८७, १२		चटक	१४, १६	
चक्रमध्य	२१६, १		चटका	१४, १६	
चक्रमर्दक	४८, १४		चटकापथ	२८७, १५	
चक्रवर्तिन्	१५, ६		चटिकापथ	२७२, १८	
चक्रवाक	४, ४। ३६, ६। २२३, ४		चटु	८४, १६	
चक्रवाट	६१, १२		चण	१०५, ४	
चक्रवाड	१०१, ४		चणक	१३, ३। १५, ५	
चक्रवाल	४१, १४। ३१२, १०		चण्ड	३२, ८। ६७, ४; ५।	
चक्राङ्क	३६, ६			१०७, १३	
चक्राङ्ग	६४, ३। २५०, १०।		चण्डा	६७, ६। २२७, ६। ३३७, २०	
	२६१, ६		चण्डातक	३६, १०	
चक्राङ्गी	६४, ४। ६०, ४		चण्डारिका	३६, ८	
			चण्डाल	३१, १५। ३१७, ७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
चण्डालिका		३६, ६	चन्द्रक	१८१, १४। २०६, ८। २१२, ५।	
चण्डांशुपारिपार्श्वक		६७, १४	चन्द्रकला	२२२, १। २२७, २। २४०, १४।	
चण्डिका	१२, १४। १५, ३। ६०, ६।		चन्द्रकान्त	२४४, १२। २५३, ७, १४।	
		२७२, १५	चन्द्रकान्ता	२६६, ११। २७६, ६। २८६, १६।	
चण्डी	६७, ५। २५६, ७		चन्द्रमुखी	२६५, ४। ३४४, ५	
चण्डीश		३२६, १८	चन्द्रगोलिका	१५, ६	
चण्डीषधि		२३७, ३	चन्द्रगोलिका	५६, ११	
चतुर	८५, ११। २७०, १३		चन्द्रगुप्त	१६१, १०, ११	
चतुरङ्गल		२८, १३	चन्द्रगुप्त	१६१, १२	
चतुरक्षरपद्य		६४, १०	चन्द्रगुप्त	१७५, ४	
चतुर्थराशि		२५८, १३	चन्द्रगुप्त	३१०, १	
चतुर्मास		१७१, १०	चन्द्रगुप्त	४८, १३	
चतुर्मुख		५७, १	चन्द्रगुप्त	६७, ११	
चतुर्मुखसुत		२६४, १४	चन्द्रगुप्त	६७, १२	
चतुःशाल	२०७, ३। ३१२, ११		चन्द्रगुप्त	१७७, १६	
चतुःषष्टि		६१, १३	चन्द्रगुप्त	७०, १२	
चतुष्क		२६, १३	चन्द्रगुप्त	५६, १६	
चतुष्को		१५, १; २	चन्द्रगुप्त	२८१, ७। २८३, १३	
चतुष्कोशी		१६७, १७	चन्द्रगुप्त	२६५, ११	
चतुष्पथ	४३, १३। ८५, १५।		चन्द्रगुप्त	२२८, १८। ३३६, १	
	११२, २०। १७१, १०। २००, २०।		चन्द्रगुप्त	१८७, २	
		२६०, १	चन्द्रगुप्त	४८, १३। १७६, १।	
चतुष्पदी		१७८, ११	चन्द्रगुप्त	३१६, १४	
चतुष्पथी		११६, ४	चन्द्रगुप्त	३०५, १	
चत्वर	२३६, ४। २७०, ११।		चन्द्रगुप्त	२६५, ४। ३०४, १८।	
		२७४, १३	चन्द्रगुप्त	३०५, २। ३२३, १७	
चन्दन	२७, ८। ४६, ४; ६। ६५, ३।		चन्द्रगुप्त	३०४, १६	
	१६३, ७। २३८, १८। २६१, ४		चन्द्रगुप्त	८८, १८। २६७, ११	
चन्दनद्रु		११५, ३	चन्द्रगुप्त	३६, ११	
चन्दना		१६३, ८	चन्द्रगुप्त	२७०, १०	
चन्दिर		२७०, ११	चन्द्रगुप्त	३६, ७	
चन्द्र	१७, २। ५८, ७। ७५, ११।		चन्द्रगुप्त	३३७, ८	
	१०५, ७। १६१, १५। १६७, ४।				

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
चमसा	३३७,	७	चर्मकषा	३१०,	२०
चमित	१४२,	६	चर्मकार	२८७,	११
चमू	२२३,	१४	चर्मकौषधि	२८७,	११
चमूगति	१२१,	१८	चर्मण्वती	१६१,	१३
चमूष्ट	२६०,	१	चर्मन्	८४,	६ । १२५, १६ ।
चमूश	२७०,	१२		१७०, १४ । २२३, १६ । २६६, १३	
चम्पक	८, २० । ५१, १५ । १६२, ५ ।		चर्मपात्र	५२,	३
	२१३, १६ । २२१, ७ । २३६, ३ ।		चर्मपेशी	२५७,	१३
	२४३, १		चर्मप्रभेदिका	५२,	११
चम्पककोरक	३१२,	७	चर्मप्रभेदिनी	२५१,	४
चम्पकसूज्	२२०,	४	चर्मप्रसेविका	५२,	११
चम्पानगरी	१६७,	८	चर्ममात्र	१६०,	१८
चय	२३५, ७ । २५६, १८		चर्माङ्ग	२६६, २०	
चर	१६६, १२ । १८३, १५ ।		चर्मिन्	१२३, ६ । २२३, १५ ।	
	२१०, १२ । २५३, १३			२५३, १८; १६	
चरक	१५, ४		चर्या	६७, २०	
चरणा	१११, ५		चर्वटा	८६, १	
चरणान्यासभेद	१०३, ६		चर्वटी	८६, १	
चरणायुध	३५, ६ । ८८, १० ।		चर्वण	१११, ६	
	३०३, १३		चर्वित	१४२, ५	
चरम	२४३, २ । २६४, ५		चल	२५३, १३ । ३००, २ ।	
चरमगात्र	६३, १५			३०४, २० । ३०६, १० । ३२०, १८	
चराचर	२८७, १०		चलदल	३०७, १४	
चरित	१४२, ५		चलन	१६३, ६	
चरु	४५, ४ । २५३, १८		चलनक	३६, १०	
चर्चशैका	३६, ५		चलना	१६३, ७	
चर्चा	६५, ६ । ७१, ७; ८ ।		चलनी	१६३, १०	
	१२१, ११		चला	२६६, १६	
चर्चिक	१५, ५		चलित	१४२, ७ । १५५, २	
चर्चिका	७१, ६		चलुक	१४, २०	
चर्चित	१४२, ६		चविक	२३५, ६	
चर्पट	८८, १८		चय	२३५, ६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
चय्यक	३०६, ६		चार	२५३, १३; २०। ३२६, १६	
चथा	२६६, ११		चारक	१५, ८	
चषक	१०, १६। १४, १८। १२२, १२। २६२, ६		चारवटुक	२३०, २	
चषाल	५१, १		चारटौ	१६६, १६। २२४, १५	
चाक्रिक	१५, ६		चारणा	१६, १२। २७, ८। १११, ७	
चाङ्गेरिका	७, ७		चारिचट्ति	१३३, १०	
चाङ्गेरी	२७०, १५		चारह	१८२, १। २३०, ८, ६। २५४, १। २६८, १४। ३१६, १	
चाटकैर	२८७, १५		चारुता	१४२, ८	
चाडु	८४, १६		चारुत्व	२४६, ७	
चाडुकार	३६, १२। ८४, १६। २७०, १४		चारुमुखी	५७, १	
चाडुपडु	६१, १४		चार्व	३१६, १	
चाडुशब्द	२४५, ३		चार्वटौर	२८७, १७	
चाण्डाल	१७६, १७। ३३८, ११		चार्वक	५१, ५। ६१, ४, ७	
चाण्डालिकौषधि	६३, १३		चार्वकदर्शन	१६३, १	
चातक	४, १३। ६, ६। ६६, ११। ८६, १०। ३४२, ११		चार्वी	३१६, २	
चातकपद्मिन्	२६६, १३		चालक	१४०, ५	
चातुर	२७०, १३; १४		चालनी	१६३, ११	
चातुरक	३६, ११		चालित	१४२, ८	
चातुरी	२७०, १५		चावित	१४२, ६	
चान्द्रायणादि	२१०, ११		चिकित्सक	३६, ८	
चाप	१०५, १७। २५१, १। ३१६, १६		चिकित्सा	२३०, १४। २३४, ३	
चामर	३८, ११। २७०, १०		चिकुर	२७०, १६	
चामरदण्ड	२६६, ५। २६६, ३		चिकुण	१११, ८। १८२, १०	
चामरपुष्प	२१४, १३		चिक्षा	६६, १६। १११, १४	
चामरवती	१४०, १४		चिञ्चोटक	२०४, ३	
चामुण्डा	६६, १५		चित्	१२६, १३	
चाम्पकपुष्प	१५, ७		चित	१२६, १४	
चाम्पेय	२४३, १		चिता	११, १४। १२६, १३। २६७, २	
			चिति	१२६, १४	
			चित्त	६४, ११। १३४, ११। १७४, १८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
चित्ततत्त्वज्ञ	१३, २		चित्रराग	४०, ४	
चित्तप्रीडा	१८०, ४		चित्रलेखनी	१२, १	
चित्तविषय	१४२, १०		चित्रा	२५४, ५	
चित्तहारिन्	६५, १३ । २६१, १६		चित्राटिर	२८७, १६	
चित्ताभिसङ्केप	१८१, ६		चित्राटौर	२८७, १३	
चित्ताभोग	२६१, २०		चित्रोक्ति	६२, १०	
चित्तैकविषय	१२८, ६		चिन्तन	१३७, १७	
चित्तोन्नति	१८८, ६		चिन्ता	७१, ७ । १२६, १५	
चित्य	२३५, ८		चिन्ताव्याप्त	१६४, १६	
चित्या	१२६, १३; १४ । २३५, ८		चिन्तित	१४२, १०	
चित्र	२५४, ४ । २५७, ६		चिन्त्य	२३५, ६	
चित्रक	१५, १० । २०, १८ । १८६, २ । १८६, ३ । १६४, १३		चिपिट	२२, ६ । ८८, २०	
चित्रकण्ठ	१६७, ३		चिरजीविन्	१५६, १३ । १६१, ८ । २०८, ८	
चित्रकतश्	२२, ५		चिरगटी	८६, २	
चित्रकार	६०, ६ । २८७, १६		चिखिमौलिका	४८, १७	
चित्रकारक	१०७, ६		चिह्न	२६६, २० । २६७, १	
चित्रकोल	१८५, ६		चिह्नी	२६७, १	
चित्रगु	६४, ४		चिह्न	६१, १८ । ६२, ८ । ७६, १५ । ६६, १७ । ११५, ६ । १७१, ७ । १८६, १० । १६५, ११ । १६८, १२; १६	
चित्रगुच्छक	८४, २		चिह्नकरण	१६०, ८	
चित्रगुप्त	१६१, १४		चिह्नन	१६३, ११	
चित्रजीवक	४८, १६		चिह्ननिर्मित	१६३, ११	
चित्रज्ञ	४८, १६		चिह्नित	१४२, ६	
चित्रपट	८५, १०		चीत्कार	२७०, १८	
चित्रपदा	६६, ६		चीन	१८६, १०	
चित्रपुङ्ख	५७, २		चीनक	१५, ११	
चित्रपृष्ठ	६५, ६		चीनाक	१५, ११	
चित्रभानु	१५८, ५ । २०४, ८ । ३२४, ६		चीर	८५, ८ । १६२, १५ । २५४, २	
चित्रमेखलक	४६, १६		चीरक	१५, १२	
चित्रयुद्ध	३, ४				
चित्ररथ	१७१, ११				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
चौरिका	१५, १३। ७४, १०।		चूर्णित	१४२, ११	
	२६६, १५		चूर्णी	१०५, ५	
चौरी	२५४, ३। २६७, १०		चूलिका	१५, १८	
चौर्य	१०५, ४		चूषित	१४२, ११	
चौर्यपर्ण	११६, ५		चेतन	१०६, ११। १६३, १२	
चौवर	२७०, १८		चेतना	८२, ५	
चुक्र	४८, ३। २५४, ७		चेतस्	११७, ६। १२६, १४।	
चुचुक	१५, १६			२२२, ३। २४२, ७	
चुचुक	१५, १३। ६४, ६		चेय	२३५, ६	
चुम्बक	१५, १४		चेल	२६७, ३	
चुम्बन	१५, १४		चेष्टा	१६०, १०। २३४, १।	
चुलक	१५, २०			३१७, १६	
चुलुक	१४, २०। १५, १७		चेष्टित	१२५, २०। १३८, १२।	
चुल्लकौ	१५, १६			१४२, १०	
चुल्लिरन्ध्र	३४६, १		चैत्य	२०२, १३। २३५, १०	
चुल्लौ	७, ४। १६१, १३। २६७, २।		चैत्र	१८२, ५	
	३३६, १०		चैत्रक	१५, २०	
चूड	१००, १३		चोच	४१, १६	
चूडा	५४, ११। ६७, ७। २५४, २।		चोटिकाद्वय	३०६, २	
	२६६, १८		चोड	६७, ८	
चूडामणि	११६, ६		चोदनाह	२३५, ११	
चूडाला	३०५, ३		चोदित	१४२, १२	
चूडावत्	३०५, ३		चोद्य	२३५, ११	
चूडिका	१५, १२		चोर	३०, १५। ३२, ७। ४७, ८।	
चूत	१२६, १५। १६७, १			५०, १; ८। ५३, ५। २२४, ३।	
चूतक	१५, १६			२२८, ६। २३६, १३। २६८, १६।	
चूतकोश	२१४, १३			२८५, १०। २६०, १६। ३०४, २	
चूतपादप	२५१, ८		चोरक	३०४, १८	
चूर्ण	१०५, ५; ६		चोरकर्मन्	१६, २। ११७, ३	
चूर्णकुन्तल	३६, २०		चोरकाख्यौषधि	३००, १३	
चूर्णलेपिन्	३२६, ५		चोरहति	१४२, १३	
चूर्णसिन्दूर	२८२, १०		चोरता	१४२, १३	

शब्द	पृ०	पं०	शब्द	पृ०	पं०
चोरपुष्पी	३२५, ११		कदि	१७३, १। ३०६, १५	
चोरमुखी	५७, २		कद्मक	१६, ४	
चोरित	१४२, १२		कद्मदिज	३, ८	
चोल	२६७, ३		कद्मन्	२२३, १६	
चोलक	६, १६		कन्द	७४, ३। १३३, १०	
चोलकी	१६, १		कन्दःप्रभेद	७६, ८	
चोलिका	१६, २		कन्दवर्तिन्	१११, १६	
चौर ७०, १३। ७३, १२। २५४, ८।			कन्दस् १२६, ७; १६। १३३, ५।		
	२६०, १८		१७२, १२। २२६, १४		
चौरपुष्पोषधि	२५४, ८		कन्दसोभेद	१५३, ४	
चौरिका	१६, २		कन्दोभिद् १४६, ७। १८२, ७।		
चौर्य १२२, १२। २८४, १३।			२७०, ३		
	२८५, १२		कन्दोभेद १४१, १८। २८१, ४; १६		
चौर्यादि	३३६, १२		कन्न १०४, ४। १२६, १४। १३७, १३।		
चापित	१५७, १४		१८६, ११		
च्युत १२६, १५। ३१२, ८			कमण्ड	७०, १	
च्युति २०, ६			कर्दन १६३, १४। १६८, १४; १६।		
			३३३, १४		
छ			कर्दि	१७३, १	
छ ७४, १; २; ३			कर्दित	१४२, १४	
छगल १२१, ८। ३०५, ४			कल २६७, ४। ३१६, १३		
छटा ७४, १३			कलक	१६, ५	
छत्र ६३, ८। २५३, ६। २५४, ६			कलित	१४२, १३	
छत्रक १६, ३			कली	२६७, ४	
छत्रभङ्ग ६७, १२			कली	२६७, ५	
छत्रा २५४, ६; १०			कवि	३१६, ३	
छत्राक १६, ४। ४०, २। ४२, १५।			काग ५६, १२। ७५, १०। २६४, ५।		
	८५, १२		३०५, ४		
छत्रादिकाष्टी २८, १६			कागल ६२, ४। १७७, ७		
छत्रिका १६, ३			कात १२६, १६		
छत्रिन् २५४, ११			कात्र ३४, ११। २५४, १२		
कद १७२, ११। २६४, ११			कात्राद्यन्त ३२६, ४		
कदन १६३, १३					

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
काचित	१४२, १५		कृङ्गवेर	१७८, ७	
कात्रीकृत	१४२, १५		क्रेक	४, ६	
काद	१७४, ११		क्रेद	१८७, ८ । १६२, २ । ३१८, २	
कादक	१६, ५		क्रेदक	१६, ६	
कादन	१६३, १३ । १६८, १५		क्रेदन	७४, २ । १६३, १३	
कादित	१४२, १४ । १४८, १० ।		क्रेदनद्रव्य	२७१, २	
	१८६, १२		क्रेदसाध्य	२७६, ४	
काद्य	२३५, १४		क्रेदार्ह	२३५, १४	
काया	२३५, १२		क्रेदिक	१६, ६	
कायित	१४२, १५		क्रेदित	१४२, १५ ; १६	
क्षिक्किकौषधि	१८५, ६		क्रेद्य	२३५, १४	
क्षित	१२५, १६		ज		
क्षिद्	१६३, १३				
क्षिदिर	२७१, १		जकुट	८६, ३	
क्षिदुर	२७१, २		जगत्	१४२, १७	
क्षिद्र	२५४, ११ । २५६, १ ।		जगती	१४२, १८	
	२६८, २ । ३००, ६		जगत्कार	२८७, २०	
क्षिद्रवद्गुण	११, ५		जगज्जनक	४८, २२	
क्षिन्न	१०७, १४ । १२५, २० ।		जगन्मुखी	५७, ३	
	१२६, १६ । १२७, १६ । १४१, २ ।		जगन्नायक	४८, २१	
	१८६, १३ । १८६, २		जगल	३०५, ५	
क्षिमेह	६६, १५		जग्धि	२११, ६	
क्षिम्बाङ्क	७८, ४		जघन	१६३, १७ ; १८	
क्षिम्बस्तु	१३६, १४		जघन्य	२४३, २	
क्षिम्बस्त	१०४, ५		जघन्यज	८०, ४	
क्षिम्मा	१८६, १३		जङ्गम	७, ११ । ५६, ६ । १४२, १७ ।	
कुञ्चुन्दरी	२८७, १८			२८७, १०	
कुप	२१०, १०		जङ्गल	३०५, ८	
कुरिका	२८, १४ । ४५, १० ।		जङ्गा	४, १ ; ६ । ५६, १४ ।	
	७८, १६ । २६०, १७ । २८५, ७			१४६, ६	
कुरित	१४२, १६		जङ्गाकारिक	४८, २२	
कुरी	४६, १०		जङ्गादिविभाग	२५२, १७	
			जङ्गल	१६, १७ । ४८, २१ । ३०५, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
जटा	८६, १८।	३३५, १२		२४५, १०।	२६६, ७
जटाजूट	१७५, १०		जनभाषणा	१७६, २०	
जटाघर	२८४, १		जनसङ्घ	१४३, २	
जटामांसी	८४, १८		जनस्पृहा	३२६, १०	
जटायु	२४३, ३		जनार्दन	२८८, २०	
जटायुक्त	३०५, ७		जनि ३०, ३।	१८६, १७।	२०४, २०
जटिनौ	१६३, १६		जनित	१५३, ११	
जटिल	३०५, ७		जनितचास	१४३, १७	
जटी	८४, १८		जनिता	१५२, १	
जटौषधि	२६७, १६		जनिट	१४३, ३।	२३६, १
जठर	८८, १३।	१०२, १७।	जनी	१८६, १५	
	२६६, १; १६।	२७१, ३	जनु	१८६, १७	
जड	८२, १।	६७, ६।	जनेश्वर	२८८, २	
	२६७, ६।	३०१, ६	जनोदाहरण	१२४, १	
जडत्व	२१६, ११		जन्तु	१२६, १६।	१३०, ८।
जडा	६७, ६			३१७, २०।	३१८, १३
जतु	८८, ५।	१२६, १६।	२०८, १८	जन्तुफल	२८५, २०
जतुक	१६, ८		जन्वन्तर	१००, ४	
जतुका	१६, ८		जन्मन्	१२६, १८; १६।	
जन	५, ११।	७६, १६।	१४२, १८।	१८६, १७।	१६३, १६।
	१७८, १२।	१८६, १४।	१६६, १६।	३१७, १८; १६	
	१६६, १४		जन्मप्रभेद	२२४, ७	
जनक	१६, ७।	१२७, ६।	१२६, ७।	जन्मभूमि	२०२, २
	१३२, ६।	१४३, ३।	२३५, १८	जन्महेतु	३२०, १३
जनकहित	६४, ८		जन्य	१६२, १४।	२३५, १७; १८
जनक्षय	२५८, ११		जन्यमात्र	१२६, १६	
जनता	१४३, २		जन्या	२३५, १८	
जनन	१८८, १५।	१६३, १६	जन्तु	२३६, २	
जननी	१३०, १६।	१६३, १६।	जन्तु	१८६, १६	
	३३५, १०		जपसिद्धि	७४, २	
जनप	२१२, १८		जपापुष्प	६८, २	
जनपद	६६, १६।	१७८, १२।	जम्बाल	२८६, १३।	३०५, ५

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
जम्बीर	४५, ७।	२१८, ६।	जरायाधिहरौघ	२०६, १	
	२७१, ५।	३०५, १०	जराशून्य	२७३, १६	
जम्बु	१६२, ४।	२१६, ५	जरासन्ध	२८८, १६	
जम्बुक	१६, १०।	२३, ७। २७, ४।	जर्जर	२७१, ४	
	४७, १२।	३२१, ६	जर्जरौक	३६, १३	
जम्बुद्वीप	२६८, ६।	३३१, ३	जर्ण	१०५, ७	
जम्बुभिद्	२१७, १०		जल	२, १२। ७६, ३। १२५, ५।	
जम्बुविटप	३०५, ११			१३७, १६। १३६, ३। १७६, १३।	
जम्बूक	१६, ११।	२५७, १२		१८३, ६। १६६, १। २१८, ३।	
जम्बूपल	३६, १६।	१४६, ४		२४४, ५। ३०२, १०। ३२५, ८।	
जम्बूल	३०५, ११			३३१, ४। ३३८, १६	
जम्भ	२१८, ६		जलकण्टक	४४, ४	
जम्भल	२७१, ६।	३०५, १०	जलकरङ्ग	४८, १८	
जय	१३६, १५।	२१६, ७। २४५, ६	जलकाक	३१७, ७	
जयज्वालिन	३१२, १३		जलकिराट	६२, ७	
जयद्रथ	१७१, १२		जलकूप	२१३, १६	
जयन्त	१४२, २०।	२३५, १६	जलकुञ्जक	२७४, १५	
जयन्ती	१४२, १६; २०।	२३५, १५	जलकुक्कुभ	८८, १५	
जयभाज्	२७१, ७		जलकूपी	२१३, १६	
जयविपर्यास	६०, १०		जलकेश	३२६, ७	
जयसख	५७, ४		जलखातक	२२, १६	
जया	२३५, १५।	२४३, ७	जलगुल्म	२३१, ३	
जरढ	६४, ८		जलचत्वर	२३१, ३। ३२३, ६	
जराण	१११, ८; ६।	२५४, १५	जलचर	६१, २। २८७, १६	
जरा	२५४, १२		जलज	३७, ४। ४०, ८। ७८, १४।	
जराजीर्ण	२७१, ४			२३२, १२। ३१३, १६	
जराट	२७५, ८		जलजन्तु	१७४, ६	
जराटक	२६१, १२		जलजाह्न	३४७, ३	
जरातुर	३६, १३।	२८७, २०	जलडिम्ब	२१७, ६	
जरायु	२४३, ४।	२६३, १६।	जलतापिक	४८, २०	
	२६६, २		जलद	६६, ७। १७६, ६। २१७, ६	
जरायुज	२८२, २०		जलदध्वनि	२५०, १। ३३४, ८	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
जलदायक	१७७, १०		जलासुत	१८६, ५	
जलदोषल	३१३, १८		जलालोक	३६, १४	
जलधर	१७२, ७ । २८७, १६ ।		जलावट	४१, १७	
	२८६, ३		जलावर्त	१०१, ५ । २३१, ३	
जलधीर	३००, ६		जलाशय	१२०, १८ । १७४, १७ ।	
जलनिर्गम	२५४, १५			२४७, ६	
जलन्धर	२८८, १		जलेन्द्र	२७१, ६	
जलप	२१२, १८		जलेश्वर	२८८, २	
जलपत्नी	२२१, ४		जलोन्मास	३४४, ६	
जलबिम्ब	१७, ८		जलोका	३६, १४ । ७३, ११ ।	
जलबिल्व	३२३, ६			२०४, ८ । २१३, ६	
जलबुद्बुद	२६, १८		जलोघ	५७, ८	
जलभाजन	२७७, ७		जल्पक	१६, ६	
जलयन्त्रनिकेतन	३४४, १६		जल्पाक	१६, ६	
जलरङ्ग	३०८, १२		जव	६२, ६ । १७४, १३ ।	
जलरगड	१०१, ५			२१६, १२ । ३१६, ३	
जललता	४८, १६		जवन	७५, ६ । १२७, १ ।	
जलवायस	३०८, १			१६३, १५ । २०३, ४ । २४१, २	
जलवारक	४८, २१		जवनिका	२६०, १५	
जलवेतस	२४३, ७		जवा	२१४, ४ । ३१६, ४	
जलशुक्ति	२८, १६		जवान्तर	२६०, १५	
जलसन्निधि	२१६, १३		जागरक	३६, १५	
जलसमूह	२५७, ८		जाग्रत्	३६, १५	
जलसूचि	७३, ११		जाङ्गल	१६३, २० । ३०५, १२	
जलस्थान	२१४, १ । २४७, १४		जाङ्गली	३०५, १३; १४	
जलहस्तिन्	२०, १६		जाङ्गलिक	३६, १५	
जलाञ्चल	३०८, १३ । ३१२, १२		जाङ्गल	३०५, १३	
जलाटन	२०४, ६		जाङ्गिक	१६, १७	
जलाटनी	२०४, ८		जात	१०२, ४ । १०३, ३ ।	
जलाधार	२४७, ६			१२६, १८ । १६५, १६	
जलाधारभेद	२६७, १३		जातकृत्य	२५८, १६	
जलाधारविशेष	६४, ६		जातदंष्ट्र	१४४, ७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
जातरागस्त्री	१५१,	१८	जालभिद्	११७,	१२
जातविश्वास	१५३,	१२	जालिक	१६, १६।	४२, ५
जातवेदस्	११६, ७।	१६४, १८	जालिका	१६, १४,	१५
जातशङ्क	१५४,	१३	जालिनौफल	१६, १३।	३०५, १३
जातश्रमश्च	२६८,	१२	जाली	२६७,	८
जाति	३६, १३।	१२६, १६।	जाल्म	२२३,	१७
	२७६, ८।	२८१, १	जासित	१४३,	४
जातिकोश	३२५,	१२। ३३०, १०	जाहक	१६, १२	
जातिभेद	६५, १२।	७४, १७।	जाङ्गवी	१७६, ६	
	११०, ५।	१७०, ७। १६७, १४।	जिगौषा	१६४, १७	
	२५१, ७।	२६७, ४। २७३, १७	जिगौषु	३३२, ८; ६	
जातिमात्रक	२६१,	१४	जितभूपाल	१७५, १३	
जातीपुष्प	२२१,	८	जितेन्द्रिय	१५३, ६	
जातीफल	६५, १०।	२६८, १८	जित्वर	१०५, ८।	१८७, १।
जातु	१२६, १७			२७१, ७	
जात्यकाञ्चन	२६८, ७।	३२८, १	जिन	१५७, १।	१६३, १७।
जात्यन्तर	६, १६।	१८, ३।		१८१, २।	१८७, १। १८८, ११।
	३७, १७।	१६६, १७। १८६, १७।		३४४, ५	
	२६६, १५		जिनक	१६, २०	
जानकौ	१६, १७।	७६, ४	जिनभेद	४२, ६	
जानपद	१७८, १२		जिनशासन	६६, ६	
जानुदेश	२६८, ५		जिष्णु	१०५, ७।	१६६, ४।
जाबाल	४५, १२			२६०, १६	
जामदग्न्यमाट	२६, २		जिह्वाणक	३६, १४	
जामाट	१४३, ४।	२५७, ८	जिह्वा	२२३, १८	
जामिता	१४३, ५		जिह्वाग	६४, ५	
जायाजीविन्	३२३, १०		जिह्वाता	१४३, ६	
जार	२५४, १४		जिह्वा	१६८, १; ११	
जारौ	२५४, १४		जिह्वाप	२१३, १	
जाल	२६७, ६; ७; ८		जौमूत	१०१, ६।	१४३, ६।
जालक	१६, १३।	३१, २। ३४६, १२		२०७, ८	
जालजीविन्	१६, १५		जौर	२५४, १५	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
जीरक	१६, २० । १०४, १ ।		जीवातु	१४३, ७	
	१११, ६ । १८३, १७		जीवान्तक	३६, १६	
जीर्ण	१०५, ८ । १८१, १७ ।		जीविका	१६, १८	
	१६६, १४ । २३१, ८		जीवेष्टियाजक	१५५, ६	
जीर्णवस्त्र	२६०, १०		जीवित	१४३, ७ ; ६	
जीव	१६३, १२ । ३१६, ४ ; ५		जीवितप्रद	३२६, ६	
जीवक	१६, १६		जीवितेश	३२६, ८	
जीवकतरु	२०, १६ । १६०, ६		जुगुप्सा	१०५, २ । १२५, ५	
जीवकद्रुम	१८५, ७		जुङ्ग	५६, १३	
जीवकाख्यधरणिखड्ग	४०, १२		जुष्ट	८४, १६	
जीवञ्जीव	३२३, ११		जुष्टराण	११६, ७	
जीवप	२१३, १		जू	७५, ६	
जीवलोक	३६, १६		जूक	४, ७	
जीवत्तोका	३६, १८		जूति	१२७, १	
जीवद	१७६, ६		जूर्ण	१०५, ६	
जीवदत्ता	३६, १८		जूर्णक	१७, १ ; २	
जीवन	६८, १ । १३३, ६ । १४३, ६ ।		जूर्ति	१२७, १	
	१७५, १७ । १६४, १ । १६६, २ ।		जृम्भ	१४३, ११ । २१८, १०	
	३१६, ६		जृम्भण	१११, १०	
जीवनक	३६, १६		जृम्भा	१११, १० । २१८, १०	
जीवनसाधन	१६, १८		जृम्भित	१४३, १०	
जीवना	१६४, २		जमित	१४३, ११	
जीवनिका	३६, १८		जैवाटक	३६, २०	
जीवनी	१६४, १		जोङ्गक	१७, १ । ३४, ८ ।	
जीवनीयौषध	१४३, ७			२६४, १५ । २७४, १३ । ३४१, १२ ।	
जीवन्तिका	३६, १७ । २४६, ७ ।			३४३, ३	
	३१६, ६		जोङ्गकद्रुम	२०३, १३	
जीवन्तिकौषधि	२३४, ४		जोङ्गित	१४३, ११	
जीवन्ती	१६, १८ । ६५, १६ ।		ञ	८२, १ । १८१, १ ; १७ ।	
	१४३, ८ । १८१, ५ । १६४, १			१८३, १८ । २४०, १८	
जीवा	३१६, ५ ; ६		ञप्त	१२७, ३ । १४३, १३	
जीवाख्यशाक	३६, १७		ञप्ति	१५५, १७	

शब्दः	पृ०	पं०
ज्ञात	१३०, १४ । १३८, १८ ।	
	१४६, १६ । १५३, ५ । १५६, ४ ।	
	१८६, ७	
ज्ञातसम्भृत	१४७, १८	
ज्ञातसिद्धान्त	१७, १७	
ज्ञातार्थ	३४५, २	
ज्ञाति	१२७, २, ४ । २२१, ६ ।	
	२२६, १	
ज्ञात	१३३, ११	
ज्ञान	५६, ५ । ६०, १२ । ६६, ७ ।	
	१२६, ५ । १२७, ३ । १५५, २० ।	
	१७४, ८ । १८५, ५ । १८७, ४ ।	
	१६६, ६ ; ८ । २००, १ ।	
	२०२, ११ । २४३, १५ । २६१, ४	
ज्ञानयुक्त	१८७, ५	
ज्ञानिन्	५६, १० । १८७, ५	
ज्ञापक	३२, १५	
ज्ञापित	१३३, ११ । १४३, १३	
ज्या	२३२, १ । २३४, १३	
ज्याघातवारण	२६७, ११	
ज्यानि	१८७, १	
ज्येष्ठ	३, १६ । ७२, ४ ।	
	६३, १० ; ११ । २४४, ३	
ज्येष्ठा	७, ६	
ज्येष्ठामूलीय	२४६, ५	
ज्येष्ठिका	३१४, ८	
ज्योतिरिङ्गण	१२३, ५	
ज्योतिर्विद्	८२, ११	
ज्योतिःशास्त्रवेदिन्	५२, १३	
ज्योतिष्	१६४, १५	
ज्योतिषाम्यति	१६६, १३	
ज्योतिषिक	४०, १८ । ७४, ४ ।	
	२६२, १८	

शब्दः	पृ०	पं०
ज्योतिष्क	१७, २	
ज्योतिष्मती	१६१, १५ । १३१, २० ।	
	२००, १३ । २२०, ६	
ज्योत्स्ना	१८७, २ ; ३ । २०६, १३ ।	
	३०६, १७ । ३१६, २	
ज्योत्स्नी	१८७, ४	
ज्वर	१२७, १ । २५४, १३	
ज्वरान्वित	१४३, २	
ज्वरित	१४३, २	
ज्वलन	३०, ४ । ६५, १५ । ७२, ३ ।	
	७३, १२ । २४४, १२	
ज्वलित	१२७, १७ । १४३, १	
ज्वाला	५४, ११ । ५५, ६ ।	
	१३५, ११	
ज्वालामुखी	५७, ३ । ३२३, १३	

भा

भज्ज्मा	८१, ८
भज्ज्मावात	२१५, १
भणि	१०५, ६
भर	२५४, १५
भरक	१७, ३
भरयुज्	१४३, १२
भरित	१४३, १२
भर्भर	२७१, ७
भला	२६७, ६
भल्लरौ	२७१, ८ ; ६
भल्लिका	१७, ४ ; ५
भष	७८, १ । १८८, १०
भषा	३३०, १३
भषान्तर	६०, ३ । २८२, ३ ।
	३२७, ७

शब्दः	पृ०	प०
भाट	८४, २० ।	२१३, ७
भाटामल		४२, ६
भाटामलौषधि		३१८, ११
भारी		२५४, १६
भावक		१७, ४
भिराटी	१७, ५ ।	८५, १ । ८८, ६ ।
		१०६, १७
भिल्लिका	१५, १३ ।	१७, ६ ।
		२७७, ७
भिल्ली	२५४, ३ ।	२६७, १०
भिल्लीका		१७, २

ट

टगर	२७१, १२
टङ्क	४, ७ । ५२, १४ । ८४, ७ ।
	२६७, १४
टङ्कण	३८, १८
टङ्कणक्षार	२७१, १२
टङ्कार	२७१, ११
टङ्क	५६, १३
टगटुक	२६, ६
टिट्टिभ	११८, १७
टौका	४, ६ । ३२६, १७
टुगटुक	१७, ७

ड

डक	४, १०
डङ्गर	२७१, १४
डमर	३१०, १४
डमर	२७१, १४
डयन	१११, १०
डाकिनौ	६५, १४ । २१३, ६
डामर	२७१, १५

शब्दः	पृ०	प०
डिङ्गर		२७१, १३
डिङ्गिर		२७१, १५
डिङ्गौर	१०६, १५ ।	१८८, ४
डिम्ब	१२४, ११ ।	२१६, ६
डिम्बभेद		२७१, १५
डिम्बिका	१७, ८ ।	३०३, ४
डिम्भ	१०६, २० ।	२१८, ११
डोलिका		१६, ५

ढ

ढका	४. १०
-----	-------

त

तक्र	८७, ७ । २६६, ६
तक्राट	२८८, ६
तक्षक	१६, ६ । १७, ६, १०
तक्षणीय	२३६, ३
तक्षन्	२६२, ३
तक्षमात्र	८५, ३
तक्षित	१४३, १६
तक्षान्	१३४, १६
तक्ष्य	२३६, ३
तगर	३६, ४ । ६६, ३ । १२८, १३ ।
	२२३, १८ । २७१, १८
तगरद्रुम	१६२, २
तट	६०, १६ । ८५, २ । १४६, २० ।
	२५६, १८ । २६६, ६
तटिनी	१८७, १ । १६४, २
तटिनीभिद्	२४१, १६
तडाग	६४, ६ । २६०, १५ । २६६, ६
तडित्	१४३, १३ । ३०५, २
तण्डक	१७, ११
तण्डरीण	११६, ८

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तगुल	३०५,	१७	तदात्व	१३७,	६
तगुलादि	१३६,	११	तदायुध	२८,	२०
तगुलीय	२४७,	१०	तदृष्ट	२३७,	१
तगुलीयक	४६,	१	तद्भव	३५, १। ७२, १२। ३०८,	१४
तगुलोदक	११६,	८	तद्भेद	१६०,	१८
तत	१६२,	१४	तद्युक्त	१०६,	१
ततस्	१२७,	६	तद्भाज	१८३,	१३
तताङ्गलिकर	३०६,	१६	तद्वत्	८३, १४। ८४,	१३
तत्कर्मन्	१३४, १। २३७,	२	तद्विद्	३१,	१
तत्काल	१७८,	६	तद्देदिन्	६३,	१
तत्क्रियावत्	२८,	७	तनय	१४७, ४। १७६,	१०।
तच्चिह्न	१७३,	६		२०८,	११
तद्दिन	१६४,	६	तनु	१८७, ६। २६४, ६। २६६,	८
तत्पक्षिराज	२४३,	४	तनुजन्मन्	२१६,	१६
तत्पर	१२,	७	तनुरस	३३६,	२
तत्पुत्री	१५८, १०। १६४,	६	तनूनपाद्	१६६,	१४
तत्पुत्र	७३,	३	तनूय	२२५, १६। ३४४,	४
तत्फल	८,	६	तनु	१२७, ७। २६२,	७
तत्र	२५५,	३	तनुवाय	२५४,	१६
तच्च	२२४, १७। ३४७,	१	तनुवायोपकरण	२२६,	७
तत्त्वभेद	१५०,	१	तनुव्रीहिभेद	१८६,	११
तत्त्वविज्ञान	३४६,	१४	तनुशाला	१३,	१७
तत्त्वार्थनिश्चय	१८७,	४	तनुसन्तत	१२५, ३। १३४,	२०
तत्सखि	२३५,	१५	तन्त्र	१६१, १०। २५४,	१८
तत्सह	१४, ११		तन्त्रक	१७, १३	
तत्सम्बन्धसंयुत	२७६,	१६	तन्त्रभेद	४, ११	
तत्सिरा	३१६,	१४	तन्त्रिका	१७, १३	
तत्स्थ	२६०,	१०	तन्त्रित	१४३, १५	
तत्सृज्	२३८,	६	तन्त्रिन्	२५५,	२
तथा	१६८, १६		तन्त्री	२५५,	१
तथ्य	२३६, ४		तन्त्रीघात	२६७, १२	
तदध्येष्ट	६३, १		तन्त्रा	५७, ६	

शब्द	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तन्त्रि		१३४, १७	तरण्य		२६५, ६
तन्त्रित	१०२, २।१४२, ४।१४३, १५		तरल	२७०, १७।३०४, २०।	
तन्त्री		२५५, ३			३०५, १४
तन्मध्य		२३२, १२	तरवार		२८८, ३
तन्वङ्गी		२६२, २	तरस्विन्		३२०, ४
तपःक्षोभसह		१२७, १५	तरौ		२५४, १७
तपन	१६४, ३।२४०, १३		तरु	६, १७।४१, ६।५२, ४।	
तपस्	२१०, ११; १२।२२४, १७			८०, १०।१७२, २।२२४, ४।	
तपस्य	३६, १३।२४३, ५			२५०, २।२७५, २।२८६, ४।	
तपस्या		२४३, ५		२६२, १८।३०७, ३	
तपस्विन्		३२०, ३	तरुण	१११, १३।२७६, ३	
तपिच्छ		७५, ५	तरुणस्त्री		२६७, १३
तपोधन		२०४, १०	तरुणादित्यरोचिष्		६२, २
तपोधना		२०४, १०	तरुणावस्य		२६७, १८
तप्त		१३८, १७	तरुणी	७३, १५।३०३, १४	
तमस्	३२, ५।३३७, ६		तरुप्रकाण्ड		१८२, ७
तमाल	११२, ११।१८५, ७।		तरुभिद्	२८, १६।३६, ११।	
		३०५, १८		४४, १५।५०, १८।६२, १।	
तमालपत्रतिलक		२६३, १६		६६, ७।१०५, ७।११६, १५।	
तमिस्त्र		२७१, १६		२१६, ६।२५१, १६।२८३, १२।	
तमोगुणयुत		३३७, ११			२६४, १
तमोन्न		१६४, ८	तरुभेद	१६, ८।३६, १२।४४, ५।	
तमोनुद		१७८, १३		११५, १०।१२१, १।१३७, ३।	
तमोऽपह		३४४, ५		१६७, १।२७१, १८।२२०, ६	
तमोमणि		३३४, ५	तरुमूल	२१६, ६।२५६, १२	
तमोयुक्तनिष्ठ		२७१, १६	तरुमूलशाखान्तर		१००, २
तर		२५४, १७	तरुविशेष	७७, १७।२५१, ६	
तरङ्ग	८, १६।६०, ११।६४, ७		तरुस्त्रान्ध	१७, १२।६६, ५।	
तरण	११६, १६।२५४, १७				३००, १६
तरणसाधन		४, १८	तर्क	४, १७।५५, १३।३१७, २।	
तरणान्वित	१४३, १७।७०, १२				३४१, ६; १६
		१११, ११	तर्कक		३४५, १४

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तर्कारौ	१३, १५ । २४३, ८		तस्मिन्नर्थ	२५५, ३	
तर्कित	१३६, १४		ता-	१२४, ५	
तर्कुक्	१७, १०		ताटङ्ग	२८८, ४	
तर्कुपिण्ड	१६६, २		ताड	६७, १०	
तर्कय	२३६, ४		ताडन	६७, १० । ६७, १२ ।	
तर्जक	१७, ६			२०५, ६	
तर्ण	१०५, १०		ताडपत्र	२८८, ४	
तर्णक	१७, १४ । २५६, ८ ।		ताडपत्रौ	१६२, १८	
	३३६, ३		ताडसंस्कृत	२३६, ८	
तर्णकाली	३२, १८		ताडित	१३५, ५ । १३७, १४	
तर्तरीक	३७, १		ताडौ	६७, ११	
तर्द	४६, ६		ताड्य	२३६, ८	
तर्पण	१११, १४		ताड्यव	३२०, ६	
तर्पणयोग्यक	२३६, ३		तात	१६, ७ । १२७, २, ६	
तर्प्य	२३६, ३		तातगु	६४, ८	
तर्वार	२७१, १८		तातपिष्ट	३४४, १०	
तर्ष	१०५, १६ । ३३०, १४		तातल	३०५, २०	
तल	१८०, ११ । २६७, ११		तान	१८७, ७	
तलग	६४, ७		तानित	१४३, १८	
तलप्रदेश	१८०, ३		तानितपट	१४३, १८	
तलप्रहार	७१, ८		तान्त	१२७, ८	
तलाङ्गक	३२, १२		तान्त्रिक	१७, १७	
तलिन	१६४, ७		ताप १४६, ७ । २१०, १४ । २१३, ४ ।		
तलिम	२२८, १७			३३०, १३	
तलुन	१६४, ४		तापस ५०, २ । २०४, १० । ३२०, ३		
तलुनी	१६४, ४		तापसतल	२६३, १७	
तल्प	२१०, १३ । २२८, १८		तापसौ	१६३, ६	
तल्पन	१६४, ५		तापिच्छ	७५, ५ । २६३, १६ ।	
तल्ल	२६७, १३			३०५, १८	
तल्ली	२६७, १३		तापित	१४३, १६	
तल्लेखक	१६१, १४		तापी	२१०, १५	
तल्लार	२८५, ६ । ३१२, ३		ताप्य	२४७, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तामलकौ	२६०, ८		तार्क्ष्यमाह	१५३, ८	
तामस	३३७, १०		तार्क्ष्यशैलक	३०१, ३	
तामसौ	३३७, १०		तार्ण	१०५, ११	
तामित	१४३, १६		तार्णत	१४४, १	
ताम्न	३, २। १८, ४। ६४, १५।		तार्ण	२३६, ८	
	१३१, १२। २१६, ११। २४४, २०।		ताल	२६७, १४	
	२५५, ७। २७४, १०। २८५, २०।		तालद्र	२६७, ११	
	३३६, ४		तालपञ्ची	२८८, ४	
ताम्रकलश	११३, १०। ३०३, १५		तालपणी	११६, १०। २४५, १७।	
ताम्रकुट्ट	४६, २			२७४, १	
ताम्रकुम्भ	३२४, ४		तालमूलौ	१६०, १४	
ताम्रचूड	१७०, ६		तालमूलौका	४६, २	
ताम्रमुख	५७, ४		तालवृन्तक	४६, ३	
ताम्ररस	३३६, ३		तालास्थिखण्ड	२६८, १५	
ताम्बूल	३०५, १६		तालिका	१७, १७	
ताम्बूलौ	३०५, १६		ताली	२६७, १६	
तार	१५, १५। २५५, ४; ५; ७		तालीस	२६४, ३	
तारक	१७, १५। २५५, ४		तालीसपत्र	२६४, ३	
तारका	१७, २		तिक्ता	१२७, १०	
तारकान्तर	१२, ३		तिक्ताक	१७, १८	
तारकाभेद	३०२, ३		तिक्तापर्वन्	३२३, १२	
तारण	१२०, १४		तिक्ताशाक	३७, २। ११५, ११	
तारणि	१११, १२		तिक्तादि	३३५, १६	
तारशब्द	१७७, १		तिग्मदीधिति	११२, १	
तारा	२०८, १४		तिग्मन्	१०५, १३	
तारापति	१६१, १५		तिग्ममयूख	५८, ३	
तारित	१४३, १७		तिङ्	१३७, १०	
तारौघी	३३२, १०		तितञ्	१६३, ११। २७५, ६	
तार्किक	२६, १२। ४६, ५		तितिच्चा	२२७, ६	
तार्क्ष्य	७६, १६। २३६, ५; ६।		तितिच्चासंयुत	१०२, ६	
	२६१, १३। ३१०, ८। ३४७, ६		तितिङ्किता	७, ७	
तार्क्ष्यपुत्र	५५, १६		तित्तिर	२७२, २	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तित्तिरपक्षिन्	१६७, ३		तिलकद्रुम	३१, ५	
तित्तिरवच्च	२७२, ६		तिलकाक	२१, ५	
तित्तिरि	६४, १४ । २७२, २		तिलकवृक्ष	१५४, १७	
तिथि	२४५, ६ । ३३६, ८		तिलकालक	११, १ । १७, १६ ।	
तिथिभिद्	२३५, १५			४६, ४	
तिथिभेद	१४२, १६ । २५७, १८		तिलचूर्ण	३०६, १३	
तिथिविशेष	१७३, ४		तिलपर्णिक	४६, ४	
तिथिसमुद्भव	२३६, १०		तिलपर्णौ	११६, १०	
तिथ्य	२३६, १०		तिथ्य	२३६, ६	
तिनिष्ठा	१५८, ११ । २०१, १ ।		तौक्ष्णा	१०५, १३ ; १४ । २५०, १ ।	
	२१७, ११			२५२, १३ । ३४६, ६	
तिनिष्ठा	२२४, ११		तौक्ष्णागन्धा	१८५, ८	
तिन्तिड	६७, ४		तौक्ष्णाश्रुक	३७, ८	
तिन्तिडौ	६६, १६		तौर	८६, ७ । २५५, ६ । २६०, २०	
तिन्तिडौक	३७, ७		तौरद्वयान्तर	२५७, १	
तिन्तिणौ	१११, १४		तौर्य	१०५, १२	
तिन्दुक	१८, २ । ३०, ७ । १८५, ७		तौर्य	६४, १२ । १६८, १६ । २८४, ६	
तिमित	१४३, १८		तौर्यभेद	६५, ७ । २३४, १२ ।	
तिमिर	१८०, २ । २७१, १६ ।			२४८, ५ । २६३, ६	
	२७२, २		तौर्यार्च	२३६, १०	
तिरस्कार	३२३, १६		तौर्य	२३६, १०	
तिरस्कृत	१४६, १३		तौवर	२७२, ४	
तिरस्कृति	८२, ८ । २०२, १७ ।		तौत्र	८७, १५ । ६७, ६	
	३२३, १५		तौत्रा	२५५, ८	
तिरिप	२१३, २		तुगा	३२१, ५	
तिरोधान	२०३, १		तुङ्ग	३०२, १८ । ३१६, ६	
तिर्यक्समूहक	१६६, ६		तुङ्गभद्रा	२८८, ५	
तिर्यच्	७०, ७		तुङ्गिन्	५६, १६, १६	
तिल	२३२, ११		तुङ्गौ	२६६, १३	
तिलक	१५, १० । १७, १६ ।		तुङ्गौश	३२७, १२	
	४२, १० । ६३, ४ । २५४, ७ ।		तुच्छ	८४, ४ । १६६, १३	
	२७८, ७ । ३०५, १८ । ३०६, १५		तुच्छधान्य	२१, ११	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तुण्ड	६७, ११		तुरीयांश	१७३, ११	
तुण्डकेरी	२८८, ६		तुण्डक	१८, ३; ४	
तुण्डिका	१६, १२		तुर्यावर्त	३१४, १५	
तुण्डकेरिका	४६, ५		तुर्व	३४, १६	
तुतुर	२७२, ८		तुला	८५, ८ । २६७, १७	
तुत्य	१६६, १ । ३४५, ३		तुलाक्रान्त	१४४, ४	
तुत्या	४७, ६		तुलाधार	२८८, ७	
तुत्याञ्जन	४०, ७		तुलाघृत	१४४, ६	
तुन्द	१७३, २		तुलाभिद्	१०६, १४	
तुन्दकूपिका	४६, ५		तुलाराशि	२८८, ७	
तुन्दिर	२७२, ६		तुलासूत्र	२६२, ४ । ३४२, १५	
तुन्दिलन्त	२७२, ६		तुलित	१४४, ४	
तुन्नकद्रुम	७४, ८		तुल्य	२२१, ६ । २३७, १३ ।	
तुन्नकटक्त	१०४, ५			२७४, १७ । ३२७, १८	
तुमुल	३०६, १		तुल्यार्थ	१६६, १०	
तुम्बिकौषधि	२१६, १४		तुवरिका	३७, ६ । ३४५, १०	
तुम्बुरी	२७२, ६		तुवरौ	७, १७ । ४५, ३ ।	
तुम्बुर	२७२, ६			१८८, १२ । २७२, ८	
तुरग	२७, १७ । ६४, ११ । ७८, ८ ।		तुष	३३०, १४	
	१३३, ३ । २६८, १८		तुषचर्पटी	३०२, ५	
तुरगब्रह्मचर्य	२४६, ११		तुषवर्जि	२७८, १८	
तुरगी	६४, ११		तुषानल	३०४, ५	
तुरङ्ग	१७, १६ । ७६, १६ ।		तुषार	२२७, ४ । २७२, ७	
	१०५, ३ । १७४, १५ । २३६, ६ ।		तुषारात्रि	२५२, ५	
	२५४, १६		तुषित	१४४, ४	
तुरङ्गगतिपञ्चक	२५६, २		तुषोदक	३७, ८	
तुरङ्गपूजादि	२६३, १५		तुषोदकवाचक	७१, ३	
तुरङ्गम	३८, ११ । २६२, ७ ।		तुष्ट	१६५, १५	
	३१६, १६		तुष्टिकर्तृ	१७६, ८	
तुरङ्गमप्रभेद	३३६, १२		तुष्टि	१२८, ११	
तुरङ्गादिसन्नाह	१६३, १७		तूण	६४, १६	
तुरायण	११६, ११		तूणी	१०५, १५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तूष्णीर	२१२, ६।	२७२, ४	तृतीयप्रकृति	१०२, ७	
तूष्ण	१०५, १५		तृतीयाश्र	१०६, १२	
तूष्य	२८५, १३		तृतीयाश्रम	१७१, १६	
तूष्यवक्त्र	२७६, २		तृप्त	६८, ११। १२७, ११।	
तूल ७१, १४। ७६, १६। २६८, १				१५६, १६	
तूलनाला	१६६, १		तृप्ति	१२७, ११। १४७, १।	
तूलपिञ्जन	२०६, ११			३२४, १७	
तूलपिञ्जिका	७६, २०		तृषा	३२०, १५	
तूलिका	११, १८। १८, ६; १८		तृषित	१८, ५	
तूवर	२७२, ५		तृष्णज्	१८, ५	
तूष्णीक	१८, ७		तृष्णा	४६, २०। १०५, १६।	
तूहिन	२३१, १२			१८४, १२। ३२५, ३। ३३०, १५।	
तृण	१०५, १६। १६०, ११।			३३३, १३	
	३२५, ५। ३४५, ७; १४		तृष्णातिरेक	३३८, १	
तृणकेतु	२०१, ५		तेजन	२६०, १६	
तृणगोधा	१८५, ६		तेजनकद्रव्य	२५३, ३	
तृणता	१४४, १, ५		तेजनका	३७, ६	
तृणत्व	१४४, ५		तेजस् ७२, २। ७६, १। १३५, ११।		
तृणधान्य	२६, २			२१३, ४। २२६, १६; १६।	
तृणनिर्मितपुरुष	७१, ६			२३६, १८। २४५, ४। २६१, १०।	
तृणपूल	३०४, १५			३२०, १७। ३३२, २०। ३४१, ६	
तृणभिद्	८, १८। १०६, १७।		तेजस्विन्	१८८, ५	
	१६५, १७		तेजित	१३८, ४	
तृणभेद	६७, १८। ११६, ३।		तेमन	१६४, ६। १६८, १५	
	२१२, ६। ३२०, ६। ३३३, ६		तेजसद्रव्य	३०१, ११। ३३५, ३	
तृणमय	१०५, ११		तेजसान्तर	२३३, १८	
तृणराजक	३०६, ६		तैतिल	३०६, २	
तृणशून्य	२४, ३। २४७, ११		तैत्तिर	२७२, ६	
तृणसारा	३१२, १४		तैलकल्का	२७६, ४	
तृणान्तर	११४, ६। ३१६, १२		तैलपर्णिक	४६, ६	
तृणोल्ला	८८, ११		तैलपर्णी	११६, ११। २६७, १८	
तृतीयक	२१६, ३		तैलपात्र	११, १३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
तैलपायिका	४६, ७		त्यक्ता	१२७, ४। १२८, ७। १५३, १८	
तैलपिञ्ज	७८, १६		त्यक्तयोषा	१४४, १३	
तैलिकभिद्	२५३, १७		त्याग	६६, ५ ५६, १४। ६३, १०।	
तैलित	१४३, १४			६७, १। १०४, १५। १३७, ७।	
तोक	४, १३			१८७, ८। २०८, २	
तोकन	११२, १६		त्यागशील	८१, ८	
तोका	४, १३। २२४, १		त्यागिन्	५६, १५	
तोटक	१८, ५		त्रपा	७७, ६। २१०, १४	
तोढा	६७, १२		त्रपावत्	१२२, १५। १५१, ११	
तोत्र	१६४, १०। २५५, १०		त्रपु	६१, १५। २१०, १०।	
तोद	१७३, २			२५५, १०। २५६, १७	
तोदक	१८, ७		त्रपुष	२१७, ६	
तोदन	१७३, २। १६४, १०		त्रयी	२३६, ५	
तोदित	१४४, ६		त्रयीमुख	५७, ५	
तोमर	५५, १०। २३६, २०।		त्रस	२५३, १३	
	२७२, १०		त्रसर	२७२, १	
तोय	८८, १३। २०१, ८। २१६, १।		त्रस्त	१२७, ८। २६७, १५	
	३०३, १७। ३०४, ११		त्राण	१०५, १०; ११। १७३, ६।	
तोयद	६०, १। २७२, १४। २८८, ८			१६७, ११	
तोयधर	२८८, ८		त्रात	१२७, ६। १२६, ५	
तोयनिर्भर	१७, ३		त्राट	१७, १६	
तोयपिप्पली	११७, ११। ३०७, १२।		त्रायमाण	२७, १६। ११६, ६	
	३०६, ५		त्रायमाणा	१०५, ११। २४४, १७।	
तोययन्त्र	४५, १५			२६१, ८	
तोरण	१११, १५		त्रायमाणौषधि	३२४, ६	
तोलित	१४४, ६		त्रास	६, १५	
तोष	३३१, ११		त्रासित	१४३, १७	
तोषण	१५६, १		त्रि	२५०, ३	
तोषद	१७६, ८		त्रिकु	४, १२	
तौतातिक	३७, १०		त्रिकदुक	३७, ३	
तौर्यत्रिक	३७, ११। २३६, ८; १०		त्रिकण्टक	३७, ४	
तौलिकिक	३७, १०		त्रिका	४, १२	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
त्रिकूट	६६, ५		त्रिहता	१०८, १५। १६८, ६।	
त्रिगर्त	१४४, २			२४४, १५	
त्रिगर्तभेद	१२६, ३		त्रिवेदी	२३६, ५	
त्रिगर्ता	१४४, ३		त्रिप्रज्ञा	१८, १	
त्रितय	२३६, ५		त्रिप्रिख	५५, ५	
त्रिदश	२६२, ७। २६३, १५।		त्रिशीर्षक	३७, ५; ७	
	२७३, १६		त्रिभूल	५५, ५	
त्रिदशमहौरह	२०६, १२		त्रुटि	८५, ४। २६६, ८	
त्रिदशाचार्य	११२, ११		त्रेता	१२७, ११	
त्रिदशालय	५३, ८		त्रैवर्णिक	७६, १२	
त्रिदिव	४, १५। ३२०, ६		त्रोटि	८५, ५	
त्रिदिवा	३२०, ६		त्रोटो	७१, १०	
त्रिपताक	३७, ६		त्र्यक्षर	२२६, १४	
त्रिपत्रक	३७, ५		त्र्यङ्गट	८६, ४	
त्रिपथगा	५६, १०		त्र्यम्बक	१७, १४	
त्रिपदा	२८३, ५		त्र्यम्बकसख	५८, ४	
त्रिपदादेवी	२७०, ३		त्र्यादिसङ्ख्या	३४१, ७	
त्रिपुट	८६, ७। २८२, ४		त्वक्क्षिरी	२८८, ३	
त्रिपुटा	६६, ६। २४५, ८		त्वक्पत्र	२७१, १७	
त्रिपुरान्तक	४६, ३		त्वक्पत्रौ	२७१, १७। ३१७, १७।	
त्रिफला	६४, ६। २६८, १६			३१६, ६	
त्रिमात्रक	१२६, १५		त्वक्पुष्प	२१३, २	
त्रिमुख	५५, ६		त्वक्शाल्मली	३१२, १४	
त्रिलोकी	१८, २		त्वक्सार	१०७, १६। ३२२, २०	
त्रिलोचन	५०, १५		त्वक्सारक	१०७, १७	
त्रिवर्ग	६४, ६		त्वगङ्गर	२१३, २	
त्रिवर्गसम्पत्ति	२५०, ५		त्वग्मेद	३३१, १	
त्रिवर्णक	३७, ३		त्वग्विहिन	१६२, ७	
त्रिविष्टप	३३, २। ४४, १५।		त्वच्	१२५, १६। १८७, ६।	
	६२, १३			२८५, ७। ३१०, ३	
त्रिहृत्	४४, १४। ४७, १८। ८६, ६।		त्वचिसार	२६७, ४	
	१६६, १८। २१८, ६। २२६, १२		त्वरा	२१३, १३। २१६, १४	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
त्वरायुक्त	२८२, १६		दक्षादि	१६३, २	
त्वरित	१०५, १५ । १४३, १४		दक्षिण	१११, १६ । २४७, २, ३ ।	
त्वष्टृ	४६, १२ । ८५, २			२५५, १३	
त्विष्	११५, ५		दक्षिणावर्तपारद	२८७, ६	
त्सर	८६, ५ । २६१, १८ ।		दक्षिणावर्तशङ्ख	२७६, १८	
	२६७, १२, १६		दक्षिणोद्भूत	१११, १६	
द			दग्ध	१२७, १७ । १३८, १४ ।	
				१४३, १ । १५७, ६ । १५६, ६ ।	
दंष्ट्र	१६४, १०			१८०, ११	
दंष्ट्रान	१६४, १०		दग्धा	१८०, १२	
दंष्ट्रभीरु	६७, १५		दग्धिका	१८, १०	
दंष्ट्रित	१४४, ७		दण्ड	८४, ४ । ६७, १२ । १२०, ६ ।	
दंष्ट्रा	१०१, १३			१७०, १० । २१७, १ । २२४, ३ ।	
दंष्ट्रामुख	५७, ६			२४१, १३ । ३०१, १४	
दंष्ट्रिका	१८, १०		दण्डधर	३२, २० । २२५, ६ ।	
दंष्ट्रिन्	२५१, ६ । २५५, १३			२८८, १०	
दुःख	३, १ । ६, १ । ४४, ८ ।		दण्डनायक	४६, ७	
	१८१, १ । १८६, ५ । १६३, १ ।		दण्डनार्यिका	४६, ८	
	२००, १ । २१४, २ । ३२५, १०		दण्डभाव	१२५, १५	
दुःखसम्पन्न	१८७, १२		दण्डयात्रा	२८८, १२	
दुःशत्रु	१७२, २ । ३१६, १०		दण्डयाम	२३१, ४	
दुःश्रील	६, १८		दण्डविष्कम्भ	२६८, १३	
दुःश्रुत	१४४, १४		दण्डार	२७२, १६	
दुःसमय	२२७, ७		दण्डोत्पला	३४१, १८	
दुःस्पर्श	२६७, १ । ३२७, १३		दत्त	१२७, १२ ; १४	
द्वाःस्थ	३७, १६ । ४७, ११ । ४६, ६		दत्तमांस	३००, १०	
दक	४, १४		दङ्ग	४८, १४	
दक्ष	५६, १२ । ६६, १४ । ८५, ११ ।		दङ्गण	१११, १६	
	१०३, ६ । २३३, ६ । ३०८, ३ ।		दङ्गरोगार्त	१११, १६	
	३४५, ११ । ३४६, ५		दधि	१८०, १२ । २४४, १८	
दक्षमातृ	३३३, ४		दधिचार	२८८, ६	
दक्षा	३४५, १२		दधिभव	२६१, १७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
दधिवार	२२३, ३		दन्दशूक	३७, १४ । २८८, १०	
दधिसर	२८८, १३		दम्भ	२५५, १३	
दधिसम्पन्न	१८, १४		दम	६७, १५ । १७०, १० । २२४, २ ।	
दध्यग्र	२६०, १६ । २८६, १७			३३८, १०	
दध्याज्यमधुसंयोग	४०, १४		दमक	१८, ११	
दध्याली	१६, १२		दमथ	१७०, १० । २२४, २	
दध्योदक	२८८, १३		दमन	१६४, १२ । २२४, २ । ३१२, १५	
दनु	१८७, १०		दमनक	२१४, ६ । २२४, ८ ।	
दनुपुत्र	३२०, ८			२२६, ११	
दन्त	७६, १३ । १२७, १२ ।		दमनीय	२३६, १६	
१५०, १५ । १७४, ६ । २१८, ६			दमसम्पन्न	१४४, ६	
दन्तक	१८, ६ । २६, १६		दमित	१२७, १४ । १४४, ६	
दन्तक्षतान्तर	२६६, १३ । ३१३, ८		दम्भ	३, १० । ३४, ४ । ८५, १६ ।	
दन्तदशन	१७३, १२		२१८, १२ । २३४, १६ । २६६, १६ ।		
दन्तधावन	१२१, ६ । २०८, ६ ।			२६७, ७	
	२६६, ११		दम्भचर्या	१६२, १२	
दन्तमांस	८६, १७		दम्भभेद	१६, १४	
दन्तमूल	२६६, १५		दम्भान्तर	२५३, १६	
दन्तरुग्भिद्	१८, ६		दम्भोलि	३२७, ७	
दन्तशठ	६५, ७ । २७१, ५		दया	१६३, १६ । २१०, ७	
दन्तशठा	६५, ८		दयात्यागादिसंयुत	१३८, १५	
दन्तशुद्धि	२०८, ६		दयालुक	३७, १५ । ३०७, १४	
दन्तिन्	१२७, १३ । १५०, १५		दयाशून्य	८६, १२	
दन्तिकर्णमूल	१६, १८		दयित	१४४, ८	
दन्तिका	२५४, ५		दर	२५५, ११	
दन्तिदन्तमण्डन	६, ७		दरत्र	२५५, ११	
दन्तिपञ्चाङ्गात्र	२६३, १		दरा	२५५, १२	
दन्तिपादबन्ध	२५६, १८		दरी	२५५, १२ । २७३, ११	
दन्तिशीर्षकर्मन्	२४६, ६		दरीत्र	२७२, १०	
दन्ती	१६८, ६ । २२०, १५ ।		दर्दुर	४, ४ । १२१, ३ । २६४, ६ ।	
	२४५, ८			२७२, १३ ; १४	
दन्तुर	२७२, १२ । ३०२, १८		दर्दुरा	२७२, १५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
दर्प	१५८, १५९	२०२, १११	दशमीस्थ	१७१, १३	
	२१०, १६६	२१६, १४८	दशमुख	५७, ६	
		२५२, १४	दशमूल्यादि	१६६, २	
दर्पक		१८, ६	दशवर्षगज	१२६, २०	
दर्पण	३, १११	४०, ५१	दशसंख्या	१२६, ३	
		२७७, १२१	दशा	१२६, ५१	३३६, १
दर्पात्मप्रशंसा		५२, १	दशाकर्षिन्	३३४, ५	
दर्भ		३२५, ८	दशाक्षर	१२६, ३	
दर्भमुष्टि		२७४, १६	दशास्य	११४, १६	
दर्शन		१८६, ८	दशास्यनय	१७६, ४	
दर्वी	१३, ४	३१६, १०	दशेन्धन	२०४, ११	
दर्वीकर		२८८, १०	दशेरक	३७, १५	
दर्वीसंस्थ		२३६, १५	दस्म	२२३, २	
दर्घ	२२२, ३	३२५, १६	दस्यु	२३६, १३	
दर्घक		१८, ८	दहन	१६४, १३	
दर्शन	१०६, १०	१६४, ११	दहर	२७२, ११	
		२०४, १८	दाक्षाद्यगौ	११६, १२	१३
दर्शपिष्ट		१८, ८	दाक्षाद्यगौपति	१६७, ४	
दर्शमुख		५७, ८	दाक्षिण्य	३१६, १६	
दर्शित		१५३, २	दाक्ष्य	२७०, १५	
दल	२६८, २	३४१, ६	दाडिम	६, २	२२८, १८
दलाढक		३७, १२	दाडिमपुष्पक	५२, १२	
दलामल		३१२, १५	दात	१२७, १६	
दलिक		१८, ११	दाढ	५२, १५	१०६, १
दलित		१४४, ६			२६५, १३
दव		३१६, ७	दात्युष्ट	२२, १६	६५, २
दशकोटी		१७५, ३			३४२, १०
दशग्रीव		२४८, ७	दात्र	२५५, १५	
दशग्रीवखङ्ग		३३६, २	दात्रक	१८, १५	
दशन		१६४, १४	दाघिक	१८, ४	
दशनोच्छिष्ट		६२, ८	दान	५६, १४	६३, १०
दशपुर		२८८, १४			१२०, १३
					१२७, १२
					१३४, १०

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
१३६, १८। १८७, ७। २००, १६।			दारुक		१८, १४
२०४, १७। २०६, ६। २०८, १ ;			दारुण	११४, ६। १११, २०।	
२, १२। २३३, १। २३६, १४।				१६५, ६	
२६५, ३। ३२६, १४			दारुणरुण	१७५, ७	
दानपात्र	३३५, ८		दारुणिष्ठा	६३, ४	
दानव ६८, ६। २६, १२। २६४, १७।			दारुपुत्रौ	८८, ६	
३२०, ८। ३२५, ११			दारुहृदिज्ञा	३१६, ११	
दानवमातृ	१८७, १०		दारुहृत्तक	४६, ६	
दानवान्तर	१६, १०		दार्वट	८६, ८	
दानवारि	२८८, १३		दार्वी	३१६, ११	
दानविषय १४४, १०। १४७, १६			दार्य	२३६, १५	
दानशौण्ड	२४५, ३		दाव	३१६, ७ ; १०	
दानु	१८७, ६ ; १०		दास	२४४, १३। २६६, ११।	
दान्त	१२७, १४ ; १५			३३५, ८	
दापनीयक	२३६, १५		दाशी	२४४, १३	
दापित	१४४, १०		दासीपुत्र	३७, १६	
दाघ	२३६, १५		दासीरत	६१, ८	
दामोदर २१४, ११। २८८, १४			दासीसुत	२३५, ४	
दाम्भिक १८, १५। ३५, १२।			दासेर	२७२, १८	
	३०६, १३		दासेरक	३७, १६	
दाम्य	२३६, १६		दाह	३४१, २	
दाय	२३६, १३		दिक्चर	२७३, १ : २	
दायद	१७६, १०		दिक्चरी	२७३, २	
दायाद	१७६, १०		दिक्पति	२१०, ८	
दारक	१८, १३		दिक्पाल	१४१, २०। १४५, ६।	
दारुण	१११, १६			२७३, १	
दारद	१७६, ६		दिगम्बर	३४, ५। २८८, १५।	
दारव	३२०, ८			३२५, ६	
दारा	२५५, १४ ; १५		दिग्गज	१६३, १४। १६०, ३	
दारित	१०५, १७। ११८, ४।		दिग्ध	१८०, १३	
	१४४, १०। १८८, ७		दिग्धर	२७३, १	
दारु १६१, ६। २५५, १६। २५६, ७			दिग्भिद्	१६६, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
दिग्धारण	१६६, ४		दिव्यगायक	३४२, २	
दिग्विजय	२८८, १२		दिग् ५८, ११ । ६३, ५ । १११, १७ ।		
दिग्विभेद	७२, १२		१४७, १० । १५७, ६ । २२०, ४ ।		
दिग्विषेय	२६५, १५			३२५, ४	
दिङ्नाग	१७५, १६ । २३१, ६		दिद्य	८५, ६	
दिङ्नागयोषा	२०७, १६		दिष्टि	८५, ६	
दित	१२७, १६		दौदिवि	३२०, ७	
दितौ	१२७, १६		दौधिति	२२५, १० । ३३०, ४	
दितिज	२२०, १३		दौन	१८७, ११ । २६६, ७	
दितितनय	२७३, १६		दौनमणि	१८८, ५	
दितिसन्तति	२६५, ८		दौना	१८७, ६	
दिन	१८७, ११ । २८०, ५		दौनानाथ	१७१, १४	
दिननिर्वर्त्य	७, १८		दौनार	४, १७ । ८८, १६ । २७३, ३	
दिनप्रणी	११६, १४		दौप	५१, १३ । ८१, ३ । १३२, १२ ।	
दिनमणि	३३६, १८		२०४, ११ । ३१२, १३ । ३२८, १२ ।		
दिनरात्र	२८४, १८			३३४, ५	
दिनस्यादिभाग	१०६, १२		दौपक	१८, १६	
दिनान्त	१४६, १ । २४०, १०		दौपदशा	१३२, १२	
दिनेश्वर	२८८, १५		दौपवर्ति	३२६, १	
दिप्त	२६१, १३		दौपवृक्ष	३४७, १२	
दिव् ई, १४ । १६१, १२ । ३१६, १२			दौपित	१२८, ५	
दिवस	४१, ३ । २३१, ४ ।		दौप्त	१२५, ६ । १२७, १७ । १४०, २ ।	
	२५३, १२ । २५६, २०			१६३, ८ । १८०, ५	
दिवस्यति	३, २		दौप्तजिह्वा	३२३, १३	
दिवाकर	३४, १२ । ८०, २ ।		दौप्ति	६, ६ । ७१, १७ । १२७, १८ ।	
	८५, २ । ३२५, १			१३३, ३ । २२५, १ । २३५, १३	
दिवाकीर्ति	१६१, १६		दौप्तिकारक	१८, १६	
दिवाभौत	१६१, १७		दौप्तिमत्	११५, १	
दिवाभौतपतत्रिन्	४, ६		दौप्य	२३, १३ । ३१६, ६	
दिविभव	२३६, १८		दौप्यक	१८, १७	
दिद्य	२११, ८ । २३६, १७ ; १८ ।		दौर्घ	१३६, ३ । १५२, १३ ; १८ ।	
	३२५, १३ । ३३०, ६			२१७, ४	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
दीर्घकोशिका	४६, १०		दुर्गसम्भव	११२, ३	
दीर्घत्व	३४२, ६		दुर्गस्थान	२६७, ८	
दीर्घपत्रक	४६, १०		दुर्गा	५६, १७। १०६, ३। १४८, ५।	
दीर्घसूत्रिन्	२६, ३			२०३, १८। २६६, १८। ३१४, ३।	
दीर्घादि	८८, ८			३३७, १०	
दीर्घाध्वग	६७, १४		दुर्जर	२५३, २	
दीर्घिका	१८, १८		दुर्दम	१०६, १	
दीर्गा	१०५, १७। १२७, १८		दुर्दिन	१६४, १६। ३०६, १४	
दुकुल	२२७, १०। ३०६, ३		दुर्दुष्ट	८८, १	
दुग्ध	१८०, १४। २६२, १८		दुर्दिज	३२४, ३	
दुग्धफेन	२८१, १४		दुर्नय	६७, ८	
दुग्धादि	२३४, १४		दुर्नामन्	४६, १०। १३४, ३	
दुग्धाक्ष	२४६, ४		दुर्बल	१३३, १७	
दुग्धिका	१६०, ८। २२८, ५।		दुर्बलाङ्गुलि	६४, ७	
	२४४, २। ३३६, १२		दुर्बुद्धि	१४४, १३	
दुग्धी	१८०, १४		दुर्भर	२७३, ४	
दुष्क	१६, १		दुर्मति	१४४, १३	
दुन्दुभि	२२०, १३		दुर्मुख	५५, ७	
दुरति	२७३, ४		दुर्लभ	२२०, १४	
दुरघीत	१४४, १४		दुर्वर्ण	११२, १	
दुरन्त	३२४, ४		दुर्वर्णक	३७, १८	
दुराधर्ष	६, १७		दुर्वह	१००, १	
दुरालभा	१६४, २०		दुर्वा	१३१, २०। ३२१, ११	
दुरालम्बौषधि	१६८, ६		दुर्वाका	२४४, ४	
दुरासद	६६, २		दुर्विध	१८३, १०	
दुरित	६६, १। १४४, १२। ३४०, ५		दुर्वृत्त	१६४, १४। २४७, ७	
दुरोदर	२८८, १६		दुर्वृत्ति	१४४, १३	
दुर्गत	१४०, १४। १६६, २।		दुल	२१२, ७	
	१८३, १०। १८७, ११		दुलि	२६८, ३	
दुर्गति	१४४, ११		दुस्मन्	३७, १८। ६२, ४	
दुर्गम	५६, १७। २६७, १६		दुष्मण	२५४, ११	
दुर्गसञ्चार	२२६, १७		दुष्कल	२२८, १६	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
दुष्कृत	१४४,	१२	दूषिका	१८,	१८
दुष्ट १५६, ७। १८१, १३। २६३, २			दृग्ग	१८७,	१२
दुष्टगज	३००,	१६	दृग्गो	३०६,	१५
दुष्टवचन	१७२,	२	दृग्विशेष	८,	१७
दुष्टवधार्थिक	३०१,	२	दृग्विहत	१८७,	१२
दुष्पाक	१४४,	१४	दृढ १०१, १४। १०२, ४, १६।		
दुष्पाप	२२०,	१४	१३३, १०। १५०, ८। १५२,		
दुष्ट	२३७,	१	१३: १८। १५५, ३। १८६, ८।		
दुष्टान्त	१४४,	१५	२७४, १। ३२७, ३		
दुस्तर	६८,	८	दृढबन्ध	१८३,	४
दुस्म्य	१६६,	२	दृढसन्नाह	१४५,	११
दुहित १४७, ४। २६७, ६। ३२६, ६			दृति	१२७,	२०
दुहितपति	१४३,	४	दृप्त	१२७,	२०
दूत	५३, ६। २६४, १५		दृन्मू	२१८,	१२
दूतभाव	२३७,	२	दृष्	१७, १५। ५८, ११	
दूतविशेष	६४, १८		दृष्टान	१६४, १५	
दूती	४४, १। २५२, ३		दृष्ट	२३६, १७	
दूत्य	२३७, २		दृष्टदृ ११३, १२। १४४, १५		
दून	१८७, १२		दृष्टद्वती	१६१, १६	
दूर २५५, १६। २५६, १४। २८६, ६			दृष्टरजोनारी	२२६, १३	
दूरदेशग	२८०, १५		दृष्टान्त	१४४, ११; १६	
दूरवर्त्मन्	३३१, १६		दृष्टि ५५, ७। १०६, १०। २०१, १२।		
दूरश्रुत्यमार्ग	२७५, १२		२०४, १६		
दूर्गा	३३६, १३		दृष्टेन्दुकलामा	३१४, ३	
दूर्वा ५१, १२। १३६, १४। १५७, ६।			देय	२६, ५	
२६३, १६। ३१४, ७। ३१६, १२			देव ५६, ४। ५६, ७। १३६, ५।		
दूर्वाञ्चितभू	२६४, २		१५०, १। २४०, १२। २४२, २।		
दूर्वारस	११२, ४		२६६, १७। ३१६, १३; १४		
दूषक	१६, २		देवक	१६, ३	
दूषण २१३, ११। २५६, १।			देवकौ	१६, ३	
२८०, १५			देवकौनन्दन	१७६, ११	
दूषणीय	२३७, १		देवखात	१३७, २	

शब्द	पृ०	पं०	शब्द.	पृ०	पं०
देवजलाधार	६६, ८		देवशिल्पिन्	८५, ३। २३०, १०	
देवता १४३, ८। २३४, ८। ३३६, १८			देवशुनी	२३०, ७	
देवताङ्ग	१०१, ६। १०७, १६		देवसेना	२०४, १२	
देवताड	१४३, ६। २५२, १३		देवसम्बन्धवत्	२१६, १६	
देवतान्तर	६६, १५। १००, ६। १५७, ४		देवादिसाधन	२५८, ६	
देवताभिद्	६७, ६। १३३, १६। १५४, १५। २८३, १२। ३४६, १६		देवान्तर	१४६, २०	
देवताभेद	७३, ६। ८५, २०। २२१, ६। २६५, १		देवारि	२७३, ६	
देवतापतन	२५८, १८		देवी	४६, ८। ५२, १८। ५६, १६। ५७, १; ३। २५८, ११। २८१, २। ३१६, १४। ३२१, ११	
देवत्व	१५६, १६		देवीभिद्	२४, ६	
देवदारु	६५, १०। २०८, १६। २५५, १६		देवोद्यान	७८, १७	
देवद्रुम	१६३, १०		देष्टा	२६, ७। ३७, १७। ३६, १३। ४६, १७। ८६, ८। १७८, १२। १८२, ११। १८३, १३। १८६, १७। २३८, ७। २४४, १५। २५१, १७। २५६, ४। २७६, ८। २८२, २। २८३, १६। ३०४, ८। ३०८, ११। ३२५, १८	
देवद्युच्	७०, ७		देष्टान	३२५, १८	
देवन	१६४, १७; १८		देष्टाभिद्	६४, १७। २७०, १। ३०६, ११	
देवन्तपतिगेह	१७७, ३		देष्टाभेद	१५, ११। १८, ३। २७, १३; १७। ३७, १५। ४२, १४। ६२, २। ७२, ११। ८८, ८। ६४, ३। १०२, ३। १३७, १६। १४४, २। १८३, १६। २१२, १। २५७, ७। २७८, ११। ३२१, १५	
देवभिद्	१४४, ४		देष्टाभेदक	२६७, ३	
देवभेद १४, ६। ३६, ११। ३३६, ४			देष्टामात्रक	३२७, १६	
देवमणि	११६, १५		देष्टाविशेष	४६, ११। ७८, ६। ६७, ८। १६८, ६	
देवमातृ	१३७, १				
देवमातृक	४६, ११				
देवयु	२४३, ६				
देवयोनि	२६७, १६				
देवयोन्यन्तर	१३०, ६				
देवर	२४५, १४				
देवराज	८०, ६				
देवल	६०, १५				
देवलोका	२५७, २				
देववर्धकौ	४६, ११				
देववृक्ष	३४७, ५				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
दोह		३४१, ३	द्राक्षा	१०४, ८। १६३, ६। ३३६, १२	
दोहदलक्षणा		१२४, २	द्राड		६७, १७
दोहदिनी		३१०, ६	द्राठा	१८, १०। १०१, १३	
दोहन		३४१, ३	द्रावक		१८, १२
दौर्गौण		११२, ३	द्राविड		६६, १७
दौर्वाण		११२, ४	द्राविडक		३७, १७
दौवारिक		३७, १६	द्रु	२५०, २; ६। २६६, १६	
दौष्यन्ति	१४४, १७। १४६, १०		द्रुघण		११२, २
द्यु		२३२, २	द्रुजीवक		१६१, ३
द्युति		१२७, २०	द्रुण	२८, ८। १०५, १७; १८	
द्युमणि	११२, १। १६१, १		द्रुणी		१०५, १८
द्युम्न		१८३, १३	द्रुत	११७, १४। १२७, १६	
द्युत	१७३, ५। २६६, १०। ३१६, ३। ३३१, १३		द्रुतगति		२६१, ६
द्युतकम्बल		१२, २	द्रुतोदित		१४५, ६
द्युतकार	२६, १६। २८८, १६		द्रुभव		३२०, ६
द्युतकृत्		२८८, १७	द्रुभिद्		५०, ६
द्युतभङ्ग		२६२, १२	द्रुभेद	११, १०। १७, २०। २०४, २। २६२, ६	
द्युतभेद		७, १३	द्रुम	६, ६। ५४, १३। १३६, ३। २१६, १२। २२४, ४। २५१, ३। २७१, ५। २७५, १७। ३४५, १२	
द्युतव्यवहार		१०६, ७	द्रुमभेद		२५, ४
द्यो		२३२, ३	द्रुमाग्र		२८१, १६
द्योतदीप्ति		१७, ४	द्रुमाङ्ग		६, ११
द्रव	३१६, ६। ३३५, १७		द्रुमान्तर	११, ६। १२, २; ६। ६५, ६। ७८, ११। १६५, १८। २६७, १५। ३१६, ४। ३३६, १३	
द्रवनिष्पाक		१६८, १०	द्रुमोत्पल	१८५, १०। २८६, ४१	
द्रवप्रपात		२५६, ३	द्रुविकार		२३६, १२
द्रवमन्यान		१६६, ७	द्रुशब्द		१७२, २
द्रवमात्र		२६२, १७	द्रुहिण		११२, २; ३
द्रवौण		१११, १८	द्रोण	७८, १२। १०६, १; २। २०४, १	
द्रव्य	६१, १३। १८६, ५। २३६, ११। २४६, ६। ३१८, १२				
द्रव्यपात्र		१०४, १६			
द्रव्यलम्पट		११०, ११			

शब्द	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
क्रोणकाक	२०७, ४	३०३, ११	द्विजराज		८०, ५
क्रोणक्षीरा		२८६, १	द्विजा		७६, १३
क्रोणदुह		२८६, १	द्विजाच्छूनासुत		३२३, १८
क्रोणपत्नी		२१०, ६	द्वितीयवयस्		८६, २
क्रोणमुख		५७, ७	द्विधाकृत		१४८, ७
क्रोणी		१०५, १८	द्विधाकृति		१४२, १६
क्रोणीप्रभेद		३०३, ७	द्विनमक		३७, १८
क्रोह		३४१, ४	द्विप	६५, १४	३४७, ३
क्रोहाट		८६, ६	द्विपभिद्		२१६, ६
क्रौपदी		१०४, ८	द्विपभेद		३, १४
क्रन्द		३१६, ८	द्विपरद		१६२, ५
क्रान्तिप्रदण		१६८, १३	द्विपवत्		१६१, १८
क्रादशराज		३०८, १६	द्विपारि		२७३, ३
क्रापर		२७२, १७	द्विपार्भक		४७, १४
क्रार २६, ६। २५५, १७। २६०, १०।			द्विरदमुद्गर		२०४, १५
		३४२, १३	द्विरदस्त्रान्य		१६१, २
क्रारपालक		४६, ६	द्विरफ	२०६, २। २१६, ८	
क्रारपिण्डी		२५, २०	द्विष्		३२२, ६
क्रारबन्ध		१११, १५	द्विष्ट		१६२, १५
क्रारबन्धन		११, ४	द्विसौत्य		२०३, ११
क्रारमात्र		२७०, ४	द्वीप १३४, ५। २७६, १। ३२५, ७		
क्राररोधिनी		३०१, १५	द्वीपप्रभेद	७१, ७। ३४२, ६	
क्राराधोदाह		३००, १७	द्वीपभिद्	३१०, ८। ३४५, १६	
क्रारावरोध		३२, २	द्वीपभेद		६, १७
क्रारोर्ध्वदाह		३३५, ६	द्वीपवती		१६१, १८
द्विक		४, १४	द्वीपान्तर		६६, ७
द्विकर्षित		६१, १७	द्वेष		२४६, १४
द्विचिह्न		३२, ७	द्वेष्य		१५८, ७
द्विज ७६, १२। १२७, १२। १३३, १८			द्वैगुणिक		३७, १६
द्विजन्मन्		१८५, ११	द्वैघ		१७३, १५
द्विजभार्या		१०६, १६	द्वैपायन		३३६, ८
द्विजयोषित्		३२२, २	द्वैपायनजननी		४८, ६

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
घञ्जित	१४४, १६		घनेशित	६, १२	
घट	८५, ८		घनेश्वर	२८६, २	
घटी	८५, ८		घन्य	२३७, ४	
घत्तूर	६, ७। ६३, १७। १२८, ६।		घन्या	२३७, ४	
	१३८, २। २७३, ७। ३०८, १६		घन्याक	१६, ६। १८७, १६	
घन	६०, १८। १०६, ७। १३३, २।		घन्वन्	३१६, १६	
	१६८, १३। १८७, १३। २१६, १३।		घन्वन्तरि	७५, ११। १३६, ५	
	२२६, ५। २६०, १२। २६२, १।		घन्विन्	३१६, १८। ३२१, ८	
	२६२, ६। ३१५, २। ३१७, ६।		घन्विचित्रभेद	१८१, ६	
	३२२, ७		घमन	१६४, १८; १६; २०	
घनञ्जय	२०६, १। २४७, १२		घमनी	१६४, २०। १६५, १।	
घनद	५८, ४। ६७, १०। ८०, १३।			२६१, ८	
	१७६, ११। २०८, १४। ३२६, १६		घमित	१४४, १६	
घनदभाषी	३१६, २		घम्मिल्ल	२६६, १८	
घनदाट	१७६, ११		घर	२५५, १७	
घनप	२१३, ६। २६३, १२		घरणा	११२, ५	
घनपति	१६२, १		घरणी	१०८, ११। ११२, ६।	
घनप्रद	११८, १४			१३५, १८। २३२, २। २७३, ७, ८	
घनवत्	१६, ६। १६२, १। २३२, १३		घरणीधर	२७७, ८	
घनहरी	६७, ६		घरणीस्फोट	१६, ४	
घनाधिप	२२७, २। ३३६, ४		घरा	२५५, २०। २५६, १	
घनाध्यक्ष	२६८, ११		घराधर	२८६, १	
घनिक	१६, ६। १५४, १७		घरित्री	२७३, ७। ३०१, १३	
घनिका	१६, ६		घर्त	१२८, १	
घनुरग्र	८४, ६		धर्म	६०, १३। १६४, ११।	
घनुर्घर	१६, ८। २८६, २			२२३, १३। २२६, ६। २३७, १६।	
घनुर्मध्य	२६, ६			३३१, ६	
घनुःशब्द	२८०, १४		धर्मकामार्थ	६४, ६	
घनुष्	१०, १६। १४४, ५। १८७, १४।		धर्मचारिन्	१६, ७	
	२२५, ६। ३३५, २		धर्मचिन्ता	१८३, ६	
घनुष्कोटि	१२४, ८। १६१, १		धर्मण	११२, ५	
			धर्मराज	८०, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
धर्मशास्त्र	१३५,	२	धात्री	३२, १३। १७७, ५, १४।	
धर्मशून्य	११७, १७		२५६, १४। २३६, ६। २३७, ४।		
धर्माध्यक्ष	१२०, ८		२५६, १। ३१०, ६। ३११, ११		
धर्मिणी	११२, ८		धात्रीफल	३२, १३	
धर्म्य	२३५, ५		धात्वन्तर	१७४, ४	
धर्मेन्	११२, ६		धाना	१८७, १६	
धर्मण	११२, ७		धानुष्क	१६, ८। २८६, २	
धर्मणी	११२, ७		धान्य	५६, ६। १८७, १७। २३७, ५	
धर्मित	१४४, ८		धान्यक	१६, ७। २८७, ३	
धव ११४, १४। ११६, १७। १४३, ५।			धान्यत्वच्	३३०, १४	
२३७, १४			धान्यभेद	१५, ५। १७, १। ४०, ६।	
धवतरु	२८६, ७		६६, ६		
धवङ्	३४७, ११		धान्यमात्र	१६, ७। २६, १०।	
धवल	१६०, १०		३४१, १५		
धवलवर्ण	७२, ५		धान्यमूल	१७२, ७	
धवला	३०६, ३		धान्यविशेष	१०५, ६	
धवलार्क	७, ६		धान्यसंस्कार	११८, १२	
धवच्छ	६०, १४		धान्याक	४२, ६। २३७, ५	
धाटा	३५, ५		धान्यागार	४६, १२	
धातकी	१६, ८। ४६, १२।		धान्यादिनिकर	३०५, १७	
२६८, ४ ; १३। २८३, ६			धान्याद्यंश	१०४, २	
धातु १४, ८। १२८, २। ३३५, १७			धान्यास्त्र	२३१, १०	
धातुपुष्पिका	४६, १२		धान्योत्क्षेपण	२७४, ४	
धातुभिद्	७७, ३		धामन्	२२४, ७	
धातुभेद	१३, १८। ३१४, ७		धामभेद	२६४, १६	
धातुवाद	१७६, ६		धामार्गव	१४, १७। ३२३, १४	
धातुवादरत	२३१, १		धाथ्या	२०७, १२। २३७, ५	
धातुवादिन्	६६, १		धारण	१२८, ११	
धाट	१२८, १ ; ४। १३०, २।		धारणा	११२, ६	
१६४, १४। २३६, २। २८७, २०।			धारणी	११२, १०	
३४४, १०			धारा	२५६, २ ; ४	
धाटका	२४, ६		धाराङ्कुर	२८६, ४	

शब्द	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
घाराङ्ग	६४, १२		घूनक	२१४, ६। ३४०, २	
घाराट	८६, १०		घूपन	१६६, ५। २०८, ३	
घाराघर	२७५, १०। २८१, ३		घूपित	१४४, २०	
घार्तराष्ट्र	२८६, ५		घूम	३१२, ६। ३२२, २०	
धार्मिक	१६, ७। २४३, ६		घूमकेतन	२०८, १०	
धार्य	२३३, ४		घूमकेतु	१६१, २०	
धावक	२५, ६। ७७, ४		घूमरौ	१०, १०	
धावन	१३३, २। १६५, २		घूमाघित	१४५, १	
धावनौ	१६५, २		घूमित	१४५, १	
धिक्षार	२७३, ८		घूम्याट	६०, १५। ६३, १७।	
धिक्षृत	११७, १५। १४४, २०।			२८६, १३	
	१४५, ३। २७३, १४		घूर्गत	१४५, १	
धित	१२८, ६		घूर्जटीजटाजूट	३३, ८	
धिषण	११२, ११। ३२०, ७		धूर्त	१५, १४। २२, १। २७, ४।	
धिषणा	३३३, ३			८८, १६। ६३, १७। १००, १४।	
धिषणावृत्ति	१०४, १५			१२८, ६। १२८, १०। २७१, २।	
धिषणा	२३७, ६			२७७, १६। ३०५, ६। ३१६, १७;	
धी	६७, २२। १३०, १४। २४६, ३।			१८। ३१६, १०	
	३२२, ७		धूर्धर	२७३, ६	
धीत	१२८, ७		धूर्वह	२८६, ७	
धीर	२७, १७। ६५, १६। १३४, ७।		धूलि	१४, ७। ६५, २। १०५, ५।	
	१४७, १४। १५३, २। २५६, ५।			१०७, ५	
	२८०, ११		धूलिगुच्छक	२६४, ४	
धीवर	१६, १६। १७६, १७।		धूलौकदम्ब	२१७, ११	
	२७३, ६। ३३५, ८		धूसरी	२७३, १०	
धुत	१२८, ७		धृत	१२८, ६; १२	
धुनी	१८७, १७		धृतराष्ट्र	२८६, ८	
धुन्नुमार	२८६, ६		धृतराष्ट्रमाह	७, १०	
धुरन्धर	२८६, ७		धृति	१२८, ११। २२२, ४	
धुरिण	११२, १२		धृतिकर	१४३, ६	
धूत	१२८, ७		धृष्ट	३, १४। २६, १२। १०६, ४।	
धृति	१२८, ८			१७६, ७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
घृष्ण		१०६, ४	ध्वनि	६३, ३। १८७, १५। १६७, १८।	
घेनु	११६, १४। १८७, १८। २०५, ६			२६१, १५। २७०, ७। ३१६, ६	
घेनुक	१६, १०, ११		ध्वनित	१४४, १८	
घेनुका	१६, १०		ध्वनिनाला	३११, १६	
घेनुज	३२०, ६		ध्वनिमात्र	२००, १६	
घेनुप	२१३, ४		ध्वन्यन्तर	८१, ८	
घेनुपयोधर	१६३, ५		ध्वस्त	१२८, १	
घेनुसङ्घ	१६, ११		ध्वाङ्ग	२२५, ६। ३४५, १३; १४	
घेनव	३२०, ६		ध्वाङ्गी	३४५, १३	
घैर्य	१२८, ११। २३७, ७		ध्वान	१८७, १५। ३३६, १	
घैर्यान्वित	२५६, ५		ध्वान्त	७, ८। ५७, २। १२८, ५।	
घैवत	१४५, २			२६०, १२	
घोत्र	२५६, ६		ध्वान्तादि	२७३, ८	
घौत	१२८, १२। १४५, १८		ध्वान्तोन्मेष	३३४, ५	
घौतकौशेय	११३, ७		न		
घौताञ्जनी	८६, ४				
घौतांशुकद्वय	२४६, ८		न	१८६, १	
घौरितक	३७, २०		नःक्षुद्र	५१, १६	
ध्वात	१२८, ५		नकुल	१२, १२। २५७, ११। २६०, ६	
ध्यात	१२८, ६		नकुली	३०६, ६	
ध्यान	६१, ११। १८४, ७। १६६, १८		नक्तक	१६, १५	
ध्याम	२२४, ८		नक्तम्	१२८, १४। २०४, १३	
ध्राड	६७, १८		नक्तमक्षिका	१०७, २	
ध्रुव	१०८, ५। २३१, १३। ३१६, २०।		नक्र	२५६, ७; ८। २६८, १६	
	३१७, २		नक्षत्र	१७, २। २११, १२। २१८, १।	
ध्रुवक	१६, ६			२५५, ५। ३३०, ६। ३४५, ५	
ध्रुवमात	१५७, ३		नक्षत्रनेमि	२३१, १३	
ध्रुवा	३१७, १		नक्षत्रभेद	६१, ६। ६६, ६।	
ध्वज	७६, १४। १६४, १२।			२५१, ५। २५४, ६	
	१८६, १०। २२६, १४		नक्षत्रसूचक	५२, १३; १६	
ध्वजिन्	७६, १५		नख	३३, १२। ५३, ११। ५४, ७।	
ध्वनदम्बुद	२४३, १७			७८, ५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
नखक्षत	५७, १६	२७३, १४	नदी	१०४, ८	१०७, १५ १२०, १८
नखक्षताङ्कुर	५७, १८			१३१, १४ १६३, १८ १६४, १६	
नखभेषज	३४१, ११			१७३, ३ १८७, १७ २०१, २०	
नखर	५३, १२ २७३, १४			२०५, ६ २११, २ २२६, १२	
नखराघात	४६, १७			२३४, ६ २३८, १ २५६, १३	
नखाङ्क	१७५, ४			२८१, ४ २६८, ६ ३०४, १	
नखिन्	५३, ११ १३४, ३		नदीकान्त	१६२, ३	
नग	६६, १५ ; १८ २०८, ८		नदीकान्ता	१६२, ४	
नगर	२७३, १५ २७७, १७		नदीतट	२७४, १८	
नगरभेद	१७७, ५		नदीपात्र	६, १२	
नगरस्थित	२७३, १६		नदीभिद्	६७, ११ ११५, ११	
नगरौ	२७३, १५			१४२, १ १६३, ११ १६४, १६	
नगरौभेद	२७७, ६			१६०, १५ १६३, ८ २४५, १ ;	
नगरोपकल्पक	२६४, १३			२ २६८, ८ २८२, ६	
नगान्तर	१८३, १३		नदीभेद	१२, १४ १३, ११	
नगौकस्	१६, १८			४१, १७ ६०, ६ १०६, १८	
नग्न	१६, १४ १७०, ११ १८७, १८ ;			११५, ५ १६१, १६ १६७, ८	
	१६ २८८, १६			२२८, १७ २४२, ६ २५४, ६	
नग्नक	१४, १० १६, १४			२५६, १७ २८१, ६ २८८, ५	
नग्निका	१६, १५			३०८, १४ ३२७, २	
नट	१६, १२ ६०, २ १०४, १७		नदीमाढक	४६, १७	
	३२३, ८ ; १० ३३३, ६ ३३४, १६		नदीमात्र	६३, ७ ६४, १६	
नटयोषित्	१०, ८ २६४, २०		नदीमुख	५७, ८	
नटी	८५, ६		नदीवक्र	१७८, १७	
नड	६७, १८		नड	१८०, १६	
नत	१२८, १३		नद्यन्तर	५, ७ १०७, १४ २१०, १५	
नतनासिक	४६, १७			२४०, ६ २६२, ३ ३४१, ८	
नति	१२३, ७ १२८, १४ २२४, ६		नद्यादि	१०५, १२	
नद	१०८, ३ १६१, १८ १६४, १८		नघ्नौ	२५६, ६	
	१८२, ११ १८७, १७		नन्त	१२८, १५	
नदान्तर	१५१, १७ २७०, ६		नन्द	१७३, ४	
	२७१, ८		नन्दक	१६, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
नन्दगोपाल	३२७, ११		नरकान्तर	७२, १०। १५५, ८।	
नन्दन	१६५, ४			२१४, २। ३०३, १०; २०।	
नन्दा	१७३, ३			३२२, १। ३३२, १	
नन्दि	१७३, ५		नरकभेद	३३४, १	
नन्दिघोष	३३४, ६		नरङ्ग	६४, १२	
नन्दित	१४५, ३		नरपति	१६५, १४	
नन्दिन्	२, ८		नरमात्र	७६, ६	
नन्दिनी	१६५, ४		नरवाह्यक	२६, ५	
नन्दिवर्धन	२०८, १५		नरश्रेष्ठ	६५, १०। २२६, ६	
नन्दौमुखी	५७, ५		नरसंहति	२५६, ६	
नन्द्यावर्त	१६२, २		नराकारस्त्री	२२०, २	
नम	१२८, १४		नरेन्द्र	२७३, १३	
नमस् ४३, ६। १५४, २। २१८, १३।			नरेश्वर	२८६, ११	
	२२६, १६		नर्तक	१६, १२	
नमश्चर २८६, १०। ३१६, १६			नर्तकी	१६, १३	
नमस् २२४, ६			नर्तन	५४, ६। १४७, १६	
नमस्कार्त्त १२८, १५			नर्मठ	६४, ६	
नमस्कार १४६, १५			नर्मद	१७६, १२	
नमस्कारौ २८६, ११			नर्मदानदी	५२, १६	
नमस्कृत १५२, ८			नर्मन् १२, १७। १२६, १०। ३२६, ६		
नमस्कृति १४८, ३			नर्मरा २७३, ११; १२		
नमनीयक २३६, १६			नल २६, १६। २६८, ५; ७।		
नमित १४६, २				३१२, १६	
नमुचि ७२, १६			नलकूबर	२६३, १७	
नमेरु २७३, १२			नलद १७६, १३। ३०८, २०		
नम्र १२८, १३। २७६, ७३। ३११, १०			नलवत् ६१, १६		
नय १२८, १५। २३७, ८			नलादिनिर्माण ७१, १०		
नयन ११५, २। १६४, १२			नलिका १६, १८। ५५, ११		
नयनाञ्जन १३२, ११			नलिन ३२१, १६		
नर १८६, ७। २५६, ६			नलिनी १६५, ६		
नरक १६, १७। ७६, ५। ७६, ३।			नलिनीपुर २६४, १०		
१४४, ११। २२५, ४। ३१०, ८			नली २४०, ४		

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
नव	३१०, ३।	३११, २	नागकेसरचूर्णक	२२१, १२	
नवजातरजःकान्ता	४६, १३		नागजिह्विका	४६, १८	
नवदल	४३, १६		नागदन्त	१६२, ५	
नवफल्लिका	४६, १३		नागदन्तक	६०, २। ३४२, १३	
नवमल्लिका	४६, १४		नागदन्ती	१६२, ६	
नवमाली	२६८, ८। ३०५, १२।		नागपाश	३२६, ६	
	३१०, १६		नागपुरी	१६३, १८	
नवमेघ	१०, १०		नागपुष्प	२१३, १६	
नवयोषित्	१०, ७		नागबला	३३०, १३	
नवरजःस्त्री	५, ६		नागभिद्	२४७, १२। २६८, २	
नववस्त्र	१३७, १६		नागभेद	५५, ७। १६०, १८।	
नववासर	३४२, ११			२८६, ६। ३०२, ५। ३०७, १८।	
नवाङ्गुर	३०२, २०			३३२, ११	
नवाह	३४२, ११		नागमाह	२५२, २	
नवोटा	१८१, १२। २३६, १		नागयष्टि	२०४, १५	
नवोटावस्त्र	६२, ६		नागर	२७, ३। २२६, ३। २६६, ८।	
नव्य	४६, १३। ३१७, ४			२७३, १६; १७। २८०, ११।	
नय्यर	२७३, १६			३१६, ६	
नय	१३५, ५		नागरङ्ग	६५, ८। २२८, १५।	
नयधर्म	१७१, ८			२४३, ७। २६७, १६। ३४५, १३	
नयबीज	१७१, १३। ३०६, ११		नागरङ्गक	१६०, १७	
नऊष	३३२, ११		नागलोक	३०७, ६	
नाक	४, ५। ५५, १६। २३२, २		नागलोकप्रभेद	३११, ४	
नाकु	४, १६		नागवल्ली	३०५, १६	
नाकुली	३०६, ६		नागवारिक	४६, १५	
नाग	६०, १; ४। ६२, ११।		नागविशेष	३६, १४	
	१७६, १६। २२४, १६। २३१, ७।		नागाञ्जना	२०४, १५	
	२६०, १५। २८०, ५। ३१३, ६		नागान्तर	२६६, १६	
नागकेसर	८, २०। ३७, १३।		नागोदर	२८६, १२	
	६०, २। ७८, १०। १६२, ५।		नाटक	२६, १	
	२११, १२। २१३, १७। २४३, १।		नाटकभेद	१०६, १६	
	२६६, १। २६४, १		नाटकादि	२११, ४	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
नाटकाङ्ग	१५, १८		नारकीट	६१, १५	
नाद्य	१५८, ६। ३०२, ५		नारङ्ग	१६, १। ६४, १३	
नाद्यरस	२८२, ६		नाराच	३५, १३	
नाद्यशास्त्रप्रयोक्तृ	३०४, १२		नाराची	७३, १	
नाद्योक्ति	७७, १८। १७८, १६। २४३, १२। ३३३, ५		नारायणी	११६, १६	
नाडी	६१, १६। ६६, २। ११२, १०। २५६, १३		नारिकेल	११४, १०। ३१४, १	
नाडिका	२०, १३		नारिकेलद्रु	३०६, ७	
नाडीतरङ्ग	६८, ६		नारिकेलफल	६, १२	
नाथ	१३०, २		नारी	१५२. १५। २२६, ६। २३३, ५। २६६, १६। ३०७, १०। ३०८, १५। ३२६, ८	
नाद	१७३, ६		नारीभिद्	११७, ७। २८३, १२	
नादसम्पन्न	१४५, ४		नारीरजस्	१६८, १७	
नादित	१४५, ४		नारीरत्न	१२१, १७	
नादेयी	२४३, ७		नारीविशेष	२००, ६	
नाना	१८७, २०		नारीसौत्कार	७३, १३	
नान्दी	१७३, ६		नारीसूत्रनिर्मित	१६२, २	
नान्दीमुख	५७, ६		नाल	६६, ५। ६७, १६। २६८, ७	
नापित	१०, ५। ११०, १८। १६१, १६। २४६, १। ३०५, १		नालिका	२०, २	
नाभि	४६, ५। २१८, १४		नालिकेर	२६१, ७। २६०, ८	
नाभिमारुत	२००, १७		नालिकेरफल	४८, १८	
नाभील	३०६, ७		नाली	२६८, ७	
नाभ्यधः	१३२, १०		नालीक	२०, १	
नामन्	८२, ५। ११५, ६। १५६, १। १६८, १२। २२४, १०। २४७, ६। २५३, ५		नालिका	६०, ६	
नाम्य	२३६, १६		नाविक	२८५, ६	
नायक	२०, ४। १२८, १८। २१६, १३		नाय	२३७, ८	
नायकप्रिय	१७८, १६		नाश	६३, १२। १२४, ७। १३६, १४। १६६, १२। १८३, १२। १६५, ६। २३६, ८। ३२६, २	
नार	२५६, ८; ६		नाशक	२०, २	
नारक	१६, १६; २०। २३८, १७		नाशमूत्र	२६३, ६	
			नाशित	१४५, ४	

शब्द'	पृ०	पं०	शब्द.	पृ०	पं०
नासा	४२, ८। १०५, ३। ३३५, ६।		निकषोपल		१२३, १५
		३४४, ३	निकाय	२२२, १४। २४३, ६	
नासाय		२५६, ७	निकार	१३३, ६। २७४, ४	
नासाच्छित्ति		२१, १७	निकुञ्ज	७६, ६। ८४, २०। २६६, १६।	
नासानुगतवर्ण		४६, १५			३०८, १३
नासासमीरण		२६१, १५	निकुम्भ	४०, १३। २२०, १६	
नासिका		१०५, १	निकुरम्भ		२१६, १६
नासिकामल		११६, १८	निक्षत		१४५, ७
नासीर	२८६, ४। २६२, १२		निक्षति	१४५, १२। ३२०, १२	
नास्तिक		१६, २०	निक्षष्ट		३४५, १५
नाह		३४१, ४	निकेत		१४५, १०
निःशब्द		३१६, २	निकेतन		१५२, ६
निःशलाक		३८, ६	निकोचक		३८, ५
निःशोध्य		२६३, ७	निगड	७, १५। १७२, ४	
निःश्रेणी		२०१, १५	निगम	२२८, २०। २४२, ३	
निःश्रेयस		३३६, ४	निगमा		२२६, १
निःस्पन्द		१७६, १५	निगर		२७४, २
निःसङ्ग	६४, १५। १५८, ११		निगरण		११६, १७
निःसरण	५४, १। ११६, १८।		निगौर्य		१४१, १५
		१६१, ११	निगूढक		३८, ५
निःसार	६६, ६। १३२, १४।		निगूढक		१६, ५
		२६४, १६। २७४, २	निग्रह		३४२, १२
निःस्व	३४, ४; १४। ८८, ८।		निग्रक		१४, ६
		१७०, ११	निचित		१४६, ३
निःस्वन		७७, १३	निक्षुल	७८, २। ३०६, ८	
निकट	७, ४। १०२, १५		निक्षुलतरु		७५, ११
निकटस्थित		२६३, ७	निचोल		३०६, ८
निकटागम		२३०, ११	निचोलक		३८, ५
निकर	२६५, ५। २७४, ३		निज		७६, १७
निकरार्थक		३२६, ३	नितम्ब	२१७, ३। २४७, १४	
निकष		३३२, १२	नितान्त	१०१, १४। १४५, २०।	
निकषा		३३२, १२			२५५, ६

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
नित्य	७६, १७। १०६, १। ११३, २।	२३७, ६	निन्दित	१४१, ५। १५८, १२।	२११, ६। २३४, १६
नित्यकर्मन्	२२५, ७		निन्द्य	१४०, १६। २३८, १७	
नित्यक्रिया	७, १६		निन्द्यजीविन्	८७, १६। ११६, ६	
नित्यान्नदाह	२६१, १६		निष्ठव	३२०, १२	
निदर्शन	६५, ४। ११६, २०।	१४४, १६	निष्ठुति	१४२, १२	
निदाघ	८, १३। ७०, १। ३४१, २		निपट्त्व	३१२, २०	
निदाघसलिल	२६२, ३		निपान	२१३, १४	
निदान	१६५, ८		निपुणा	७, १। ११२, १२; १८५	११३, ४। ३४१, ६
निदेश	३२७, १७		निभ	२१६, २	
निद्रा	१८१, ६। २११, २०।	२५६, १०	निभालन	३४७, १	
निद्राण	११२, १७; १८		निभृत	१४६, ५। १५३, ७। २४३, ४	
निद्राग्रौल	३१०, ४		निभ्रान्ति	२१३, ६	
निद्रित	१३४, १६		निमग्न	१८८, ६	
निघन	१६५, ६		निमन्त्रणा	१६२, १३	
निधि	२२४, १४। २३१, ७। २७४, ३।	२७८, १। २६८, ८	निमित्त	१४५, ५। ३२८, १५	
निधिभिदु	१७७, ६		निमिष	३३२, १३	
निधिभेद	१७२, ८		निमेष	३३२, १३	
निधुवन	१५६, १७। २०४, १६		निम्न	११६, ५। २६६, २०। २६६, १३	
निध्यन्तर	५४, ७। २१२, ८		निम्नगा	६४, १६	
निध्वान	१७७, २		निम्नता	१११, १२	
निनद	१६२, २०		निम्ब	८७, ६। १६३, १४। २६०, १६।	२६४, २०। ३४०, ४
निनाद	१४४, १८। ३३४, ८		नियत	१४५, २०	
निन्दक	२०, ७। ३८, ७। ४२, १२		नियता	१७७, १०	
निन्दन	३३८, १२		नियति	१४६, ४। १८१, १५	
निन्दा	११०, १३। १७३, ७।	१७८, १। २२३, ३। ३४१, २	नियन्तु	३६, १२। ३८, १। ४६, ६।	१४५, १८। २७०, १४
निन्दाकर	३२, ६		नियन्त्रणा	१५८, १७	
निन्दार्थ	३२६, ४		नियम	१४५, १५। २२६, २	
			नियमन	११४, १३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
नियमस्थिति	२४३, ५		निरोकस्	२०, ७	
नियमाक्रान्त	१४७, १५		निरोध	१८३, १२। १८४, ६	
नियमान्वित	१५, १२। १४५, २०		निरोधन	३०१, १५	
नियामक	३८, २		निर्गम	११६, १८। १२२, १। २२८, १६	
नियुक्त	१३५, १६। १५६, १२		निर्गमन	२५५, १७	
नियुत	१४५, १६		निर्गुण्यौ	३२, १६। ४३, १६। ६६, १८	
नियोजक	२२, ७		निर्गुण्य	१७०, ११	
नियोजन	६७, ४		निर्गुण्यक	३८, ४	
नियोज्य	४६, २०। २६०, २		निर्घात	२६४, १२	
निरंशुक	३०७, १५		निर्घृण	२४३, ११	
निरक्षर	६५, १३		निर्जन	१६३, २०	
निरत	१४५, १६		निर्जर	२७३, ६; १६	
निरन्तर	१४५, १६। १५४, १४		निर्जरगुह	१४१, १६	
	२८६, १५		निर्जरा	१७४, १	
निरम्भ	१७४, ६		निर्जल	१५०, ३	
निरय	१६, १७; १६। १६४, ३।		निर्जलस्थान	३०५, ८	
	२८४, ११		निर्भार	१४७, १६; २५०, ६	
निरयोद्धत	१६, २०		निर्णय	२०६, २०। २८०, २	
निरयस्थिति	१६, १६		निर्णयान्वित	१४५, २	
निरगल	१४७, १६		निर्णयित	१४६, १६	
निरर्थक	३८, ८। १७६, ५		निर्णयित	३०४, १०	
निरवग्रह	२८७, १		निर्णयित	२४०, १५	
निरसन	१६७, १६। २०४, १६		निर्दय	१०६, २। २४३, ११।	
निरस्त	१४५, ६			३२७, ३; १४। ३२८, १४	
निराकृति	१६२, ८; ११		निदिग्धिका	३८, ७	
निराधार	१५१, १३		निर्देश	१८५, ११। २४६, ४	
निरामय	२४७, १३		निर्दोष	१८२, २	
निरौक्षित	१४८, १६; २०। १६६, ५		निर्दुष्ट	८६, १२	
निरूपण	११६, २०		निर्दुष्ट	१४५, १८	
निरुह	१३२, १०। १४२, १४		निर्वन्ध	३४०, ६	
निर्घृति	१४५, ५		निर्बुद्धि	२६, १७। १३६, १८।	
निर्घृतीश्वर	११२, १५			२६६, ११	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
निर्भय	२४१, ७।	२७३, २०	निर्विकल्प	३२०, ११	
निर्भर	१४६, २०		निर्विवादीकृत	१६५, २	
निर्भर्त्तन	७४, १६		निर्विषाणोभ	११४, ६	
निर्भान्त	१४६, १		निर्वृत्त	१४५, १५	
निर्भिन्न	८६, २०		निर्वृत्ति	१४५, १४। ३२२, ७।	
निर्मद	१७६, १६			११२, १६। ३३६, १६	
निर्मर्याद	१३६, १२		निर्वेद	१७६, १६	
निर्मल	६६, १२। ७४, १; ४।		निर्वेश	३२७, १८	
	१६०, १३। ३०६, ६; १५		निर्व्यक्त	१४५, ३	
निर्मज्ज्यदाह	१०८, १२		निर्व्यथ	१६६, १६। २४१, ५	
निर्माणा	११२, १५। ३४१, १६		निर्हरण	२११, १४	
निर्माल्य	३०६, ६		निर्हार	१२२, १४। २२३, १८	
निर्माल्यवस्तु	३३१, १०		निर्हारिण्य	३३४, १५	
निर्मित	८६, १७। १४२, २।		निलय	२४३, ६	
	१४६, ४। ८७, १		निली	२६६, ३	
निर्मिति	११२, १५। १४३, ३		निर्लोभमृष	३३६, १०	
निर्मुक्त	१४५, ८		निवर्तक	२४७, १६	
निर्मुट	८६, १४		निवसन	३३६, १	
निर्मोक	२०. ६		निवह	२१४, ३। ३०८, १०	
निर्मोचक	२४, १८		निवात	१४५, ११	
निर्याण	११२, १४		निवाप	६८, २	
निर्यात	१४५, १५		निवातप	१२०, १	
निर्यातन	२०४, १७		निवारक	३८, ७	
निर्यास	२४२, १२। ३४२, १३		निवारण	१४७, १। १६२, ८	
निर्यासभेद	६२, १५		निवारण	१६४, १७	
निर्व्यूह	३४२, १३		निवास	१३५, १६	
निर्वपण	१२०, १		निवौत	१४६, १	
निर्वर	२७७, २०		निवृत्ति	१६८, ४। १४६, ६	
निर्वहण	६३, १२		निवेश	६०, २। ३२७, १५	
निर्वाण	११२, १६। २०८, २		निर्वापारस्थिति	१०८, ६	
निर्वाद	१५६, ७। १७६, १४		निष्मन	२०४, १६	
निर्वापण	१२०, १		निष्ठा	५६, १६। ३३१, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
निशाकर	८०, ४ । १७८, १३ ।		निष्क	४, १७ । ४, १८ । २५, १६	
	१८०, १४ । २८६, १३		निष्कनिष्ठ	१८८, १७	
निशाकान्त	८०, १६		निष्कल	३०६, १० । ३०६, ११	
निशाचर	२८६, १६		निष्कला	२७३, ११	
निशाचरी	२८६, १६		निष्कुट	८६, ११	
निशान्त	१४५, १३ । १४६, ५		निष्कुर	११, ६	
निशामन	२०४, १८		निष्कृति	१५८, १५ । २३४, २	
निश्चित	१३३, १८		निष्कृप	३२८, १४	
निश्चीय	१७०, १०		निष्क्रम	२२८, १६	
निश्चय	६२, १२ । १५६, ६ ।		निष्क्रिय	१८, ७	
	१८०, ३ । २५२, ४ । ३२३, २ ।		निष्ठा	६३, १२	
	३२७, १८		निष्ठौव	२०४, २०	
निश्चयार्थ	१८८, १ । २२४, १०		निष्ठुर	१३४, ४ । १६१, १७ ।	
निश्चयार्थक	१०८, १०			२६७, ८ । २७४, १	
निश्चल	८४, ३ । १५६, १४		निष्ठुरोक्ति	३३२, १४	
निश्चारक	३८, २		निष्ठूत	१४५, ४ । १४५, ११	
निश्चित	८६, १७ । ८७, १ ।		निष्ठात	१४५, २	
	३११, २ । ३४२, १४		निष्पत्ति	६३, १२ । १८२, १२	
निश्चितार्थ	१५६, १४		निष्पन्न	१४५, १५ । १८२, ६	
निश्चेष्टि	११२, १३		निष्पाव	१६५, ११ । ३२०, १० ; ११	
निश्चेष्टी	१२२, ६		निष्प्रीत	१४५, १७ । १६२, ६	
निश्चास	६२, ८ । १५४, १२		निष्प्रभ	१५३, १३	
निःश्वस्य	११४, ६		निष्प्रयोजन	३१, १४ । ८६, १२	
निषङ्ग	६४, १६ । १०५, १६		निष्प्रयोजनपुरुष	१२३, १३	
निषद्या	१०६, ५		निष्प्राण	११२, १७	
निषदर	२८६, १३		निष्प्रल	३८, ४ । ६६, ८	
निषध	१८३, १३		निष्प्रला	२७३, १२	
निषाद	८८, ११ । १७६, १७		निष्प्रलोद्यम	१६८, १६	
निषेकादिकर	२५३, १		निष्प्रन्द	१७६, १५	
निषेध	१२०, ११ । १८१, १ ।		निस्सर्ग	७६, ११	
	१८६, १ । २२२, २		निस्तरण	११६, १६ । २७३, १८	
निषेधक	२७, १४		निस्तल	३०६, १०	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
निस्तार	११६, १६।	२७३, १८	नीलवस्त्र	२६, १६।	३०५, ४
निस्तुषित		१६२, ७	नीलशेफाली		६६, १८
निस्त्रिंश		३२७, १४	नीलाञ्जना		३३६, ५
निस्त्रिंशायुध		३८, ६	नीलाम्बर		२८६, १४
निस्त्रन		१७३, ६	नीलि		३४, १२
निष्ठत	१४६, १।	२०८, ६	नीलिका	२०, ६।	११०, १६।
निष्ठन्तृ		१३५, ६		१६५, ७।	२२६, १४। २२७, ८।
निष्ठाका		१८०, ११		३०८, ६।	३१०, ६। ३२८, २।
निष्ठित		१४६, २			३४२, ३। ३४३, ६
नीकाश		३२७, १८	नीलिकौषधि		२६, ११
नीच	५, ८। १३, ४।	१६, १०।	नीलिनी	२०, ५।	२६८, ६
	३१, ३। ७१, १२।	१६६, ४।	नीली	५६, ११।	८५, ६। १०४, ८।
	२१६, १६।	२७५, १३। ३००, ११		१०५, १६।	२२१, १। १६६, १५।
नीचजन		२०५, १३		१६८, ३।	२६८, ४, ६।
नीड	६७, २१।	२४२, ५			३६८, १। ३३७, १५
नीत		१२८, १५	नीलीरक्त		२६८, ८
नीतक्षय		१५७, १३	नीलोत्पल	२८५, १६।	२८६, १५
नीति	१२८, १५।	२३७, ८	नील्यादि		२७, ६
नीध्र		२५६, ११	नील्यादिरञ्जित		१३१, ११
नीय	५, ६। २११, १।	२१६, १६।	नीवर		२७४, ५
	२१७, ११।	२४७, १८	नीवी		३११, ४
नीपद्म		२६७, ८	नीवृत्	५६, २।	२५१, ७
नीर	६६, ५। ११२, ६।	१८६, ३।	नीवृदन्तर	६३, १६।	७६, १७।
	१६४, १। २०१, १।	२५६, ८; १०।		६८, ११।	२७६, ११। ३२५, १५।
		२२७, ३। २६७, ६			३३२, ४
नीरज		७८, १५	नीवृद्धेद		३०६, २०
नीरज्	६६, १४।	१३२, १४	नीश्वार		२७४, ६
नीरोग	८५, ११।	२४७, १३	नीहार		२४६, १५
नील	२११, १।	२६८, ८	नुति		१२८, १६
नीलकण्ठ		६६, ६	नुत्त		१२८, १७
नीलकपित्थ		४, ८	नुनम्		१८८, १
नीलङ्गु		६४, १७	नुन्न		१८८, १

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
नुत	१२८, १६		१०७, १३; १६।	२५२, ६।	
नूतन	१७७, ६			३३३, १६	
नूतनफल	८६, १८		नृपालय	४७, ५	
नूपुर	२७४, ७		नृपोत्तम	३३६, १६	
नृ १८६, १। ३२१, १५। ३२६, १२।			नृमान	३३३, १	
३३२, १६			नृलिङ्ग	६६, २	
नृग	६०, ५		नृशंस	२५२, ११	
नृत्त	१२८, १७		नेढ	२०, ४। ४२, ११। १०६, ४	
नृत्ति	१२८, १७		नेत्र	१२८, १८। २५६, १२।	
नृत्य २६, ८। ३५, १७। ५३, १५।				२६०, १३	
६१, १४। ६६, ४। १२८, १७।			नेत्रच्छद	२२६, २	
२३६, १०			नेत्रपिण्ड	३०६, २०	
नृत्यगीतवाद्यचिक	३७, ११		नेत्ररोग	२१, ६; १४। ७१, ४।	
नृत्यप्रभेद	१०६, १८			६०, १। १६८, १२। १६०, ११।	
नृत्यस्थान	१३७, १६			२२८, ११। २७२, ३	
नृत्येक्षण	३४६, २		नेत्ररोगवृ	२२४, १३	
नृप ५, १५। ८, ११। २५, १६।			नेत्रसार	२२, १८	
३६, १७। ५७, ३। १४१, २०।			नेत्रान्त	६३, ४	
१८६, ३। २१०, ८। २१२, १८।			नेत्रामय	१६६, ७	
३००, १५। ३०४, १६। ३१६, १३			नेत्रामयविशेष	२५२, २०	
नृपति ७७, ७। ६१, २२। १६६, १५।			नेत्री	२५६, १३	
१८२, ६। २४५, १३। ३२१, ३			नेपथ्य	२४३, ११; १२। ३२६, १२	
नृपतिभेद	२६१, १२		नेपाल	३०६, ११	
नृपनाश	६७, १३		नेपालकम्बल	२१२, १२	
नृपभिद् १४४, १७। ३०६, १७			नेम	२२४, १२	
नृपभेद १६, ७। १८, १। ६०, ५।			नेमि	२२४, ११। २५६, ११	
१६६, १७। ३४३, ५			नेष्टु	१२८, ११	
नृपरिधानीय	२५६, ६		नेष्णु	१०६, ४	
नृपविशेष	३२२, १६		नैगम	२२६, ३	
नृपस्त्री	८२, २		नैपाली	८८, १२। ३०६, १२	
नृपाख्य	६७, १०		नैयायिक	३८, ६	
नृपान्तर १८, ११। २३, ६; ११।			नैयायिकादिदोषोक्ति	६, ११	

शब्द	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
नैरन्तर्य	१५६, ४।	१६६, ८	न्यूत्त	३४५, १५	
नैष्किक		२०, ८	न्यून	१८८, १२	
नैःस्व	१४४, ११		न्यूनोक्त	१३६, १७	
नैस्त्रिंशिक	३८, ६				
नो	१८६, १		प		
नोदक	२०, ८		प	२१०, १	
नोदित	१४६, ६		पक्ति	१२६, १	
नौका	४, १८। ६६, १५। १११, ११।		पक्व	१०७, १७। ३१७, ६	
	१२। ३०६, १०		पक्वग	११३, ११	
नौकाङ्ग	७४, ८		पक्वोद्गुरस	२४८, १७	
नौकादण्ड	११७, १२		पक्ष	७७, १३। १०६, ५। १६३, १३।	
नौकादिसाध्य	२३६, १८			२२४, १३। २३५, १। २५६, १५।	
नौकासेकभाजन	२०१, १३			२७५, १। ३४५, १७	
नौतार्य	२३७, ८		पक्षक	२०, ११	
न्यक्तृ	१४५, ३। १६५, १६		पक्षचर	२८६, १६	
न्यक्ता	२७३, १४		पक्षति	१४७, ३	
न्यक्ताति	२७३, ८		पक्षद्वार	२०, ११	
न्यक्ष	३४५, १५		पक्षद्वि	३३५, ११	
न्यगर्थ	३१६, १२		पक्षमूल	१४७, ३	
न्यग्रोध	१८३, ११		पक्षान्त	२०८, ११। ३२५, १७	
न्यङ्ग	४, १५		पक्षिजाति	१४, १०	
न्यस्त	१३८, १८। १५६, ६।		पक्षिणी	११३, ५	
	१६२, १३		पक्षिन्	४, ६। २४, ८। ५६, ७।	
न्याय	६३, १०। १३१, ६।			६२, ४। ६२, १७। ६५, ५।	
	२१०, ३। २२४, ६। २६१, २०।			६६, २। ७१, ६। २५६, १५।	
	२६२, ६			२७५, २। ३२३, ११	
न्यायदेयधन	२७४, ३		पक्षिप्रभेद	२८६, ८। ३०७, १६	
न्याय्य	१५८, ८। २३२, ५। २३८, ८		पक्षिभिद्	२७२, २	
न्यासापण	२०४, १७		पक्षिभेद	२६, १०। २६, १। ८०, ११।	
न्यासित	१४५, ५			६१, ६। १४६, १४। १५७, १०।	
न्युङ्ग	५३, १३			२६८, १०। २५३, ४। २८३, २०।	
न्युञ्ज	७६, ७। १८			३३८, ६	
			पक्षिमात्र	१२, १८। १५४, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पक्षियुध्य	१६२,	१४	पञ्चमी	२२६,	७
पक्षिविशेष	६, ३। ३३५,	११	पञ्चमुख	५७, १०। ३२४,	७
पक्षिराज	८०, १०। २०६,	२	पञ्चरात्र	२६,	७२
पक्ष्मन्	२२४,	१३	पञ्चलक्ष्ण	११३,	१२
पक्ष्म	२२५,	१०	पञ्चविशिख	५८,	४
पक्ष्यादिबन्धन	३२६,	२	पञ्चशर	२६०,	११
पङ्क	४, १६। ३०५,	५	पञ्चसायक	६३, १। ७३, १४।	
पङ्कज	२७५, १६। ३३८,	५		७६, ५। १२५, १०। १३०,	१
पङ्कजकेसर	२५३,	८	पञ्चाङ्ग	३२३,	६
पङ्कवत्स्थान	१४७,	१२	पञ्चाङ्गुल	४१, १६। ७१, ११। ६८,	७
पङ्कस्थगव्यपेक्षक	३६,	२	पञ्चानन	२०५,	३
पङ्कार	२७४, १५		पञ्चास्य	८०,	१२
पङ्कित	१४७,	१२	पञ्जर	१०३,	१
पङ्क्ति	७४, १२। ७७, ८। १०८, १।		पञ्जसायकसङ्गर	२०४,	१६
	११६, १६। १२६, ३। १५५, १४।		पञ्जिका	४६, १६	
	१६६, १२। २३५, १३। २६५, ७।		पट	८५,	१०
	२६८, ११। २६६, १४।		पटकुटी	१२,	६
पङ्कु	६०, ५। १०८, ४		पटच्चर	२६०, १०; १८	
पचन	२८, २		पटभेद	८५, १६	
पच	७२, १२		पटरञ्जक	१२१, ६	
पचक	१६२, १६		पटल	३०६, १४	
पचगुप्त	१६३, १		पटवास	२५६, ५	
पचता	१४७, २		पटवासक	४६, २०	
पचत्व	३२१, २		पटह	८, १। ३६, ६। ६५, १५।	
पचदशी	३२६, १०			७२, १४। ७६, १२। ३४२, १६	
पचन्	७१, १३		पटारम्भकसूत्र	११३, १५	
पचनख	५७, ११		पटु	४२, १६। ८५, ११। २२६, ३।	
पचबाण	२०५, १६			३४५, ११	
पचभद्र	२६०, ७		पटोल	११, १६। १७, १८। ८५, १२	
पचभाव	१४७, २			११४, १४। २७५, ४। ३०६, १७	
पचम	२२६, ६		पटोला	३०६, १७	
पचमराग	१६७, १		पटोलिका	३८, १४। १८७, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पटोलौ	३५, ८	२६७, ८	पतङ्गह	३४४, ६	
पटोलप्राखा	१०, १२		पतञ्ज २७५, १	३४४, ४	३४६, १
पट्ट	८५, १४		पतञ्जिन्	६०, ११	२६६, १७
पट्टमहिषी	१६६, २०			२७५, २	२८०, १६
पट्टशाटक	१२०, ६		पतन १२६, ५	१३७, ८	१३८, ७
पट्टसूत्र	२६२, ४		पतनेच्छु		१४८, १२
पट्टि	८५, १६		पतयालु		२०, २०
पट्टिका	६, ६		पताका २०, १२	७६, १४	१२६, १
पट्टी	८५, १३			१४२, १६	१८६, १०
पठन	६३, १४			३०३, ३	
पठवास	१६७, २		पताकिनौ		५१, १२
पठित	१४७, १२		पति ११०, १८	१२६, ४	१८६, ३
पण	१०६, ६	११३, १३			३१६, १७
पणक	३१०, १६		पत्ति	३८, १६	१२६, १
पणपाद	१६२, १०	२६०, १५	पतित	१४६, १२	१४८, ६
पण्ड	६७, २२		पतितब्राह्मणीपुत्र		६१, ८
पण्डक	२१६, ४		पतिपुत्रवती		२६, ८
पण्डा	६७, २२		पतिम्बरा	२३६, १२	२६०, १४
पण्डित	५५, १६	८२, २; ६	पतिमाह		२६०, २०
	१३२, ७	१४६, ११	पत्तन		२८८, १४
	१६५, ५	१७४, ६	पत्तना		१७८, १७
पण्डितजन	१३, २०		पत्नी	११०, १७	३४४, ७
पण्डितमात्र	८२, ७		पत्न्यवरजाता		४८, ४
पण्डितम्मन्य	१८५, १४		पत्यन्तरिता		१४१, ३
पण्य	११५, २०		पत्र २५६, १५	२७५, १	२६८, ३
पण्यनारी	२६७, १३				३२८, १
पण्ययोषा	३०१, २	२७६, ७	पत्रक ३६, १	७६, ६	२६३, १६
पण्ययोषित्	८६, १		पत्रकाहलिका		३०७, २०
पण्यवीथी	१०६, ५	११५, २०	पत्रणा		११३, ६
पण्यवीथिका	४६, १६		पत्रद्रुम		६७, ११
पतङ्ग	६५, ५		पत्रभङ्गि		१०२, १
पतत्	१४५, १५		पत्ररचन		११३, ६
			पत्रलता		२६६, १६

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पञ्चशिरा	१०७, १		पद्मरागमणि	४१, १५	
पञ्चसुन्दर	३७, २		पद्मलाब्धन	२०८, १३	
पञ्चाङ्ग	६४, १६ । २०४, २		पद्मसङ्घ	१६५, १४	
पञ्चाञ्जन	२६६, १७		पद्माकर	१६५, ६ । २६०, १५	
पत्ताण	११३, ८		पद्मादिसंहति	६८, १८	
पञ्चोर्ग	११३, ७		पद्माक्ष	३४६, १५	
पथिक	६१, ४ । १२२, ३ । १५२, ४ । २६२, १३ । २६५, १२		पद्मिनी	१६५, ६ ; १४ । २०७, ६	
पथिन्	६१, ३ । १६०, ४ । ३१६, १		पद्य	६, १ । २३७, ११ । १७८, ११	
पथ्य	१३५, ६ । २३७, १०		पद्यति	१४७, २	
पथ्या	६६, १३ । १३६, ६ । १६६, १६ । २३५, १५ । २३७, १०		पद्या	२३७, ११	
पद	१११, ५ । १७३, ८ । १७५, ८		पद्धति	११६, १६	
पदग	१२६, १		पनस	३३७, ११	
पदप्राप्ति	१६३, ४		पनसकण्टक	२१८, ८	
पदभञ्जिका	४६, १६		पन्नग	६०, १ । ६४, २० । २३०, १ । ३०४, ७	
पदवी	१७८, ६		पन्नगी	२२४, १५	
पदार	२७५, ६		पन्नग्री	८१, ५	
पदार्थ	३३७, २०		पन्नगान्तर	११, १० । १७, ६ । २३०, ६ । २८४, १२	
पद्म	७६, १ ; ४ । ७८, १५ । २२४, १४ । ३३६, ३		पयस्	२३७, १८ । २६२, १८ । २७४, १०	
पद्मक	२०, १० । ६४, १६ । २२४, १४		पयःप्रणाली	२३४, ५	
पद्मकन्द	२८१, १४		पयस्या	२४४, १ ; २	
पद्मकन्दक	२८, १६		पयस्विनी	२०५, ६	
पद्मकाष्ठ	२०, १०		पयोधर	७१, ६ । २२६, ६ । २६०, ८	
पद्मकेसर	३१, १२		पयोरेणु	१०१, ५	
पद्मचारिणी	१२३, ७		पयोद्वितभव	२४४, १	
पद्मतल	२८५, ८		पर	२२६, ४ । २५६, १४	
पद्मदण्ड	२६८, ७		परग	६४, १८	
पद्मबीज	३४६, १५		परञ्ज	७८, १६	
पद्मबीजकोश	४१, २१		परतट	२५६, १६	
पद्मराग	४५, १ । १७८, ६		परतन्त्र	४३, ५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
परपुष्ट	६१, १६।	२६१, १२	पराक्रमयुत		२६०, ३
परपुष्टविहङ्गम		५६, १४	पराग	६५, २।	७७, ५। २५७, २
परपुष्टा		६१, १७	पराङ्मुख		५५, १२
परभाषा		१५०, १०	पराजय		२४७, ७
परभृत		५, १। ६५, १२	पराजित		१८८, ६
परभृता		२८६, १८	परापवादरक्त		८६, १३
परम		२२६, ४	पराभव	६७, ३।	३२३, १६
परमाणु		२६८, १४	पराभूत		१५८, २
परमाणुक		१०३, ७	परायण		१२०, ५; ७
परमात्मन्	१७०, ७।	१६५, १२।	पराह		२७५, ४
	१६७, १८।	२४३, १०। २४८, ५।	परावृत्त		१६२, १०
		३३६, ६। ३४०, १	परावृत्ति		२०२, १४
परमान्न		३३७, १४	पराहत		१८३, ३
परमेष्ठिन्	७३, ७।	११२, ६।	परि		७०, १३
	१२५, ६।	१८१, १५। २४४, १६।	परिकार	३८, १२।	४५, १०।
		२५८, ३। २१६, ७			२८६, १७
परमेष्ठिसुख		१६२, ६	परिक्रम्य		२१४, २
परम्पर		२६०, ३	परिक्रम		२८०, १३
परम्परा	६६, ५।	२६०, ४	परिक्षोभ		२२३, ४
परम्परापात		७२, १७	परिक्षेप		२१२, २
पररुद्ध		१५८, १०	परिखा		५५, ८
परवाणि		१२०, ८	परिगत		१६२, १२
परशु		२६८, १	परिगीत		१६२, १०
परशुराम	३२१, ६।	३४५, १५	परिग्रह		३४४, ७
परश्वध	११२, २।	२७१, १	परिघोष		३३४, ८
परश्वायुधधारिन्		५०, ७	परिचय		३२२, ८
परस्त्रीतनय		३२४, १	परिचर		२६०, १७
पराक		२०, ६	परिचर्या	६६, ११।	८६, १६
पराकृत		१६२, ११	परिचारक		४६, २०
पराक्रम	६०, १२।	१११, १८।	परिचाराण		३१८, १६
	१८७, १३।	२०२, १०, १२३, ६।	परिच्छेद	२१८, १।	२५४, १६।
		३२०, १७		२५८, ६।	२६०, १२। ३४४, ८

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
परिच्छेद	२०७, ६।	२४७, १४।	परिभाषण	१२३, ६।	३२७, १७
		३३६, १६	परिभूत		१६५, १६
परिजन	२६०, १२।	३४४, ७	परिभ्रम		१३६, १८
परिणत	१५७, ३।	३१७, ६	परिमल		३१२, १७
परिणति		४, १६	परिमाण		८५, ६
परित		१४७, १०	परिमार्जक		२६, १३
परिताप	२१४, २।	२५४, १३	परिमार्जन	७४, १६।	८५, १७
परित्यक्त	१३६, ८।	१४६, २।	परिरक्षित		१३१, १५
	१५२, ११।	१५८, १२	परिवर्त		१६२, १७
परित्याग	२०६, ६।	३३८, १२	परिवाद		१७८, १४
परिचाण		१०५, १०	परिवाप		२१४, १
परिदग्ध		१६०, ६	परिवार	२८६, १७।	२६०, १२।
परिधान		७४, ६			२६६, ४
परिधाव		२४७, १४	परिवृढ		२१६, ३
परिधि	१८३, १४।	३०८, ११।	परिवेश		३२६, १२
	३२६, १२।	३३४, ७	परिवेष		३३४, ७
परिधिस्थ		२६०, १७	परिवेषण		३३४, ७
परिधूपित		१६६, १०	परिव्याध		१८५, १०
परिध्वस्त		१६२, ११	परिव्राजक		५०, २
परिनिष्ठित		१७६, १४	परिशोध्य		१५७, १६
परिपक्व	१०५, ८।	१४८, ६	परिश्रय		२४७, १५
परिपण		३१७, ६	परिश्रित		१६२, ६
परिपन्थिन्		५०, १	परिष्कार		२६०, ११
परिप्रश्न		२२३, ३	परिष्कृतभूतल		१७४, १०
परिपाचित		१४०, ७	परिष्कृतार्थ		१६६, ६
परिपाटी		२६०, ४	परिसर		२६०, १३
परिपौत		१६२, ६	परिसङ्ख्या	२०३, ३।	२४७, १६
परिपुष्ट		१८८, ३	परिसर्ग		२६०, १६
परिप्लुत		१३८, १७	परिसार		२६०, १६
परिबर्ह		३४४, ८	परिस्तीर्ण		१६२, ६
परिभव		२७४, ४	परिस्तुत		१५२, ७
परिभाव		३२३, १५	परिस्तुता		१६२, १६

शब्दः	पृ०	प०
परिहास	२८६, १० । ३३६, १४	
परौक्षक	३४, ७	
परौक्ष्य	१२०, ६	
परौक्षा	३४६, १४	
परौक्षार्थ	६५, ६	
परौत	१४७, १० ; ११	
परौधान	२६४, ३	
परौरण	१२०, ६	
परौरम्भ	३११, ११	
परौवाद	२३५, १७	
परौवाह	३४४, ६	
परौष्टि	८६, १६	
परुष	३३२, १३ ; १५	
परुषत्व	२४४, ४	
परेत	१४६, १८	
परौत्तापनकर्तृ	११, २	
परोष्णी	४६, ७	
पर्कटी	६२, ७ । ६६, १८	
पर्कटीपादप	३१२, २	
पर्जन्य	२४३, १७	
पर्ण	१०६, ५ । २५६, १५	
पर्णमूलक	२४, १२	
पर्णराजि	८०, १०	
पर्णान्तरस	१२०, ३	
पर्णशिरा	१२०, २	
पर्णायत	२५३, १६	
पर्णास	३३, ७	
पर्दित	१४८, ४	
पर्पट	८८, १८ । ८६, १६ । १०७, ४	
पर्यङ्क	२०, १३ । ७१, १५ । २८६, १७	
पर्यटन	५३, १४ । २३६, १३	
पर्यन्त	६१, १२	

शब्दः	पृ०	प०
पर्यस्त	१४६, १२	
पर्यस्तिका	३८, १२	
पर्यविभाग	५, १२	
पर्याप्त	१४७, १	
पर्याप्ति	१४७, ७ । २१४, १ । ३०३, १८	
पर्यालोच	१६६, १८	
पर्याहार	१८४, १	
पर्वत	४१, १४ । ७१, ६ । १२१, १५ । १४६, १६ । १७५, ३ । २३६, १६ । २४१, १५ । २७२, १३ । ३११, ३	
पर्वतभेद	३३०, ५	
पर्वतान्तर	२४४, १४	
पर्वतोर्ध्व	३२, ३	
पर्वन्	१२०, ३ । १६८, १४ । ३१७, ११ । ३२२, २० । ३४१, ५	
पर्वरीण	१२०, २ ; ३	
पर्वोत्सव	१०८, ६	
पर्शु	३२६, ५	
पर्शुक	२०, १६	
पर्शुका	२०, १६	
पर्शुगण	३१७, १२	
पर्शुराम	३२६, ५	
पल	२६६, ६	
पलङ्कष	३३४, १०	
पलपरिमाण	२५०, ११	
पलपिण्डी	३२६, ६	
पलल	२३३, ६ । ३०६, १३ । ३३७, ३	
पलद्विसहस्रक	२५७, २०	
पलशत	२६६, १	
पलामुद्र	२६, ६	
पलान्तर	८६, ४	
पलायन	८३, १५ । १६२, १७ । ३२६, २	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
पलायित	१५४, ३		पशुपति	१६३, ८	
पलायुतद्वय	१३७, १२		पशुपत्यधिदैवत	१६३, ६	
पलाश	१०६, ५ । १२२, ६ । १७२, ११ । २२३, ६ । ३२७, २०		पशुभेद	२४२, १६ । ३१०, ७ । ३२६, १२	
पलाशकलिकोद्गम	१५६, ६		पशुवध	११३, १६	
पलाशद्रु	११, ८		पशुविशेष	२२५, १४	
पलिघ	७०, २		पशुवृन्द	७६, १२	
पल्यङ्ग	२०, १३		पशुशृङ्ग	११५, १६	
पल्याण	११२, १६		पशुस्थमन्त्रिका	६४, १७	
पल्ल	२६८, १०		पञ्चात्ताप	२४६, १४	
पल्लव	२१३, ६ । ३२०, १८		पञ्चादञ्चलपल्लव	३४५, ६	
पल्लवक	३६, १२		पश्चिमाचल	१२४, ६	
पल्लवित	१६२, १४		पश्चिमाशाधिप	११५, १०	
पलित	१४६, ७		पश्चिमाशापति	१६, १० । १६६, १६	
पल्लीश	३२६, २		पश्ववयव	१००, ३	
पल्वल	१५४, ६		पाक	४, १२ । १३, ६ । ११६, ६ । १२६, १ । ३०५, २०	
पवन	१०, ६ । ३०, ४ । ६५, १३ । १२२, ३ । १६१, १६ । १६४, ४ । १६५, १० ; १७ । २००, १६ । २४६, ५ । २६७, १७ । २८२, १८ । ३४४, ३		पाकभेद	१६६, १७	
पवनव्याधि	१३७, १०		पाकल	३०७, ५	
पवनाशन	६४, २०		पाकागार	३३६, १०	
पवि	१६१, १३		पाक्य	२३७, १२	
पवित्र	१२६, १२ । १५०, २ । १८२, २ । २७४, १०		पाखण्डिन्	१०७, १३	
पशु	२८, १८ । ६१, ६ । ६३, ५ । ११३, १६ । १६०, ६ । १७८, ११ । २११, २ । २३४, १२ । २७६, ३ । ३०६, ५ । ३२६, ४ । ३३१, २		पाचक	२६२, २०	
पशुखुर	२१६, ६		पाचन	१६६, २ । ३०७, ६	
पशुयत	२४८, १४		पाचनक	३८, १८	
			पाचयित	१६६, ३	
			पाचल	३०७, ४ ; ६	
			पाचित	१४८, ६	
			पाञ्चजन्य	२४७, १७	
			पाञ्चाली	३०६, १६	
			पाञ्चालिका	३६, २०	
			पाटक	२१, २ ; ३ । २६६, ६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
पाटञ्जर	२५४, ६।	२६०, १६	पाताल	२८३, १४।	३०६, १६।
पाटल	३०७, २; ३			३०७, ६।	३२२, ५
पाटला	६६, ६। १५२, १६। २१८, ७।		पातिलौ	३०७, १०	
	३०१, ५। ३०७, ३; ७। ३१०, १६		पातुक	२०, १६; २०। १४५, १५	
पाटलि	२६६, ४। ३०७, ७		पाढ	१२६, ७	
पाटलिपुत्र	२५७, ४		पात्र	६६, ५। १६८, १७। १६६, १७।	
पाटलिपुष्प	३०७, ७			२६४, १४। २६६, १३। ३२५, १३।	
पाटली	१६१, ६। १६७, २			३३०, ६	
पाटित	१४८, ७, १४		पात्रट	८६, २०	
पाटौर	२७५, ६		पात्रटौर	२६१, १	
पाठ	६३, १४		पात्रप्रभेद	३०७, ४	
पाठक	१६५, १६		पात्रभेद	१३, ६। २७०, ६	
पाठनिश्चय	३५, १६		पाथ	१६६, ३	
पाठविच्छेद	१३१, ५		पाथेय	३६०, २	
पाठसंस्कृत	१४७, १२		पाद	१७३, ६; ११। २५०, ७	
पाठा	६४, ४। ३३५, १८। ३३६, ७		पादकटक	३०, ११। २७४, ७	
पाठीन	१६५, १८		पादग्रहण	१२३, ७	
पाठीनस	२०४, ६		पादगामिन्	१४७, २०	
पाठीर्षाधि	२०१, ६		पादगास्थि	४, १६	
पाणि	१०६, ११। २४०, ३। २५१, १८		पादचत्वर	२६४, ५	
पाण्डव	३०६, ५। ३२४, १५		पादत्राण	११३, ६	
पाण्डवयोषित्	२२६, ७। ३०६, ११		पादधूलि	२७५, ६	
पाण्डवाचार्य	८०, ६। २१०, ६		पादप	५४, ६। ५६, १। ६२, १५।	
पाण्डु	६४, ८। ६७, २२			६४, १४। १०६, १६। २१३, ६।	
पाण्डुकम्बल	३१४, १४			२८०, ६। २८२, १	
पाण्डुनाग	६५, १०		पादपभेद	२६८, १५	
पाण्डुक्रिया	१२५, १६		पादपा	२१३, ६	
पाण्डुर	१७७, ८। १८६, ८। २७३, १०		पादपाङ्ग	५४, १०	
	२७५, ११		पादपान्तर	११०, ५। १११, १५	
पाण्डुयोषित्	२५८, ६		पादपाशौ	३२६, १३	
पात	१२६, १५। १२६, ५		पादपीठ	२१३, ६	
पातथ्य	२३७, १८। २४४, ५		पादपूरण	७०, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पादरक्षिणी	२१, १		१८६, १४। २२३, १७। २६५, ६।		
पादरोग	३३६, १३		२७५, १३। २७६, ६। २७६, १०		
पादविन्यासविशेष	१०२, १४		पामरजाति	६७, ३	
पादविरजस्	८१, ५		पामरभेद	७५, १	
पादविवर्जित	६०, ५		पामा	४२, १६	
पादस्खलन	१३६, ४		पायस	३३७, १३; १४	
पादस्फोट	४२, १४		पायिक	१२१, १४	
पादहति	१३२, १		पार	२५६, १६	
पादात	१४८, ७		पारग	३७, १	
पादातिक	३८, १६		पारङ्गत	३२४, २	
पादादिपरिकर	४६, १४		पारङ्गति	१२०, १५	
पादालिन्द	२७५, ६		पारद ६, १०। ३०, ३। ११४, २०।		
पादावयव	१०६, ८		१७६, ६। ३०४, १८। ३३४, १८।		
पादावर्त	४५, १५		३३५, १३। ३४०, ३		
पादुका २१, १। २१३, ६। ३४४, १			पारदृश्वन्	३२४, २	
पादूकृत्	२८७, ११		पारम्पर्य	१५५, १४	
पान १२६, १०। १८८, २			पारश्रव	३२२, १८। ३२४, १	
पानगृह	६८, १४		पारश्रधिक	५०, ७	
पानपात्र	२३३, १८		पारावत	६५, १। १६३, १२।	
पानभाजन	२४, २		२०३, १५। २२३, ४। ३४६, १७		
पानीय ५८, ६। २४४, ५। २६४, ८			पारावती	१६३, ११	
पानीयविकृति	३००, ६		पारावार	२६०, १६; २०	
पाप ३, १; १०। ४, १६। ११६, १८।			पारिजात	१६३, १०। २२४, ४	
११४, १२। १८६, ५। १६२, ३।			पारिजातक	५०, ६	
२६६, १३; १६। २८६, १२।			पारित	१४८, ८	
३१६, १२. २१। ३३०, १६।			पारिपत्यक	५०, ८	
३३२, ५			पारिपार्श्वक	५०, ५	
पापरक्त	७५, १		पारिप्लव	३२३, १७	
पापशोधन	६२, ५		पारिभद्र १६३, १०। २७७, १६।		
पापाशय	३, ६		२६०, १६		
पापिष्ठ	३२५, ७		पारिभद्रक	५०, ५	
पामर ७१, १२। ८६, १। ११६, १।			पारियात्रक	५०, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पारियात्रिक		५०, ३	पाशुचामर	२६४, २	
पारिरक्षक		५०, ४	पांशुला	६८, १२	
पारिहार्य		२७, १६	पांशुवर्ष	३१३, १	
पारी		२५६, १७	पाषण्ड	११६, १२	
पारुष्य		२४४, ४	पाषाण	११३, १२	
पार्थ १६६, ४ । १६०, ६ । २४५, ६			पाषाणदारक	५२, १४	
पार्थिव		३२१, ३	पाषाणनिर्मित	२३४, १८	
पार्थिवा		३२१, ४	पाषाणभेदक	५२, १५	
पार्थिवी		३२१, ४ ; ५	पांसुल	३०६, २०	
पार्पर		२७५, ७	पांसुला	२८६, १६	
पार्षण		५७, ८	पिक ६५, १ । १२६, ६ । १६७, १ ।		
पार्वती ७, १० । १४८, ५ । ३२१, ६			२२६, १० । २७०, १६		
पार्श्व ३१७, १३ ; १४ । ३४५, १७			पिकालाप	१६१, ३	
पार्श्वक		२०, १६	पिङ्ग	२६२, ११	
पार्श्वकौकस		२०, १६	पिङ्गल	२५७, १२ । ३०७, १८	
पार्श्वमात्र		२०, ११	पिङ्गला	३०७, १८, १६	
पार्श्वस्थ		५०, ५	पिङ्गवर्ण	३०२, १३	
पार्ष्णि		१०६, ६	पिङ्गा	६०, ६ । २५३, १०	
पालक		१२८, ४	पिङ्गाश	३२८, १	
पालङ्क		२१, २	पिङ्गाश्री	३२८, २	
पालन ६१, १ । १८७, ८ । २३५, १३			पिङ्गी	६०, ७	
पालयित्री		२१, १	पिचण्ड	८४, १७	
पालाशकुसुम		१२१, ५	पिचण्डिका	३६, ५	
पालि		२६८, ११ ; १२	पिचिण्ड	१००, ३	
पालिका		२१, १	पिचु	७१, १४ । २६८, २	
पावक २, ११ । २०, १८ । ६४, ४ ।			पिचुल	१७, ४ । ३०८, १	
१६६, १ । २२५, १८ । २२७, ५ ।			पिचट	६०, १	
२७१, १ । ३३६, १८			पिच्छ ७४, १५ । ६८, ७ । ३४१, ६		
पाश ३०४, ६ । ३२६, २ । ३४५, १			पिच्छलसोटिका	१०१, ६	
पाशक		२०, १७	पिच्छा	७४, १२	
पाशभृत्		१६३, १३	पिच्छिल	३०७, १२	
पाशुपत		१६३, ६	पिञ्जर	२७५, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पिञ्जल	३०७,	१७	पित्तला	३०७,	१२
पिञ्जा	७६, १६;	२०	पित्तवत्	३०७,	११
पिञ्जोला	३०७,	२०	पित्रादि	२५३,	१
पिटक	२१, ७। ३३, १५। ६६, १६		पित्र्य	२३३,	४
पिटिकाभेद	१५३,	६	पित्र्यन्तर	२०७,	७
पिट्टिकविस्तृत	८८,	२०	पित्सत्	१४८,	१२
पिठर	२७५,	१४	पिधान	१७३, १। १६३,	१३
पिण्ड	६८,	१	पिनाक	२१,	६
पिण्डक	१८, ४। २१,	८	पिनाकष्टज्	५०,	६
पिण्डखर्जूरक	२१७,	१०	पिपासा	३३०,	१४
पिण्डजीविन्	३२४,	३	पिपीलिका	२६२, १५। ३३२,	२४
पिण्डपुष्प	२१४,	४	पिप्पल	२६४, ५। ३०७,	१४
पिण्डभेद	२८०,	१६	पिप्पलक	३६,	३
पिण्डाम्न	२१३,	७	पिप्पलतण्ड	१७०,	१
पिण्डार	२७५,	१७	पिप्पलभूरुह	१८१,	३
पिण्डिका	२१, ८। ३६, ५		पिप्पली	८३, ११। ६८, १८।	
पिण्डित	१४८, ११			१०४, १। १६३, १४। १६६, १३।	
पिण्डी	६८, ३			२०६, ७। २६६, ११। ३०४, १६।	
पिण्याक	२१, ५			३०५, ७। ३०७, १६। ३४३, ६	
पितामह	३४४, १०		पिप्पलीमूल	१३, ७। ३६१, ८	
पिट	५७, ६। १२६, ७। १५५, ११		पिप्पलीरस	६४, १३	
पिटकानन	२४७, १		पिप्पु	१०, १४। ४६, ४	
पिटदेव	२२७, ३। ३२४, ३		पियाल	३४७, ७	
पिटपति	१६३, १४		पियालवृक्ष	८५, १०। २५३, २०	
पिटपितामह	३४४, १५		पियालु	३४७, ७	
पिटभ्रात	३, १६		पिल्ल	२६८, १३	
पिटवन	४३, ११		पिशाङ्ग	६०, ७	
पिटवर्ण	१२०, १६		पिशाचक	१३०, ८	
पिटप्रसू	२४०, ६		पिशाचादि	३१८, १३	
पित्त	१२६, ८		पिशाची	७५, ६	
पित्तल	४४, १४। १३१, १७। २३६, ११।		पिंशित	१४८, १०	
	२५५, १६। २६४, ७। ३०७, ११		पिंशित	३०५, ८	

शब्दः	पृ०	प०
पिशिताग्निन्	३१०, १६	
पिप्पुन	३०, २। ५६, १०। ६५, १८।	
	१६६, ४। २६२, १०	
पिष्टक	२७, ६। ३३७, ८	
पिष्टकचमसौ	३२६, १४	
पिष्टभेद	४७, ५। ११३, १४	
पिष्टमद्य	३०५, ६	
पिष्टवर्ती	३३७, ७	
पिष्टात	४६, २०	
पिहित	१४२, १४। १४८, १०	
पीक	२०३, १५	
पीठ	८५, १५। १६१, १	
पीठमर्द	१७८, १६	
पीठसर्पिन्	३, १३	
पीठिका	२६७, १८	
पीडा	६८, ४। १२४, ८। २२२, ६	
पीडित	१४८, ११	
पीड्योक्त	३६, ४	
पीत	३६, १। १२८, ७; ८; ६।	
	२५३, ७	
पीतक	२१, ६। २७५, १६	
पीतकावेर	२६४, ७	
पीतचन्दन	२०८, १५	
पीतदारु	१६६, ६। २७८, ६।	
	२६१, ४	
पीतन	१६६, ६	
पीतपुष्प	३४, १५	
पीतमात्रक	१४५, १७	
पीतमुस्तक	२८६, १३	
पीतशाल	२२, १४	
पीतसार	२६१, ३; ४	
पीतसारक	१६, १२। ५०, ६। ६५, ३	

शब्दः	पृ०	प०
पीतसाल	२१, १०	
पीता	१२६, ६	
पीताम्बर	२३८, १०। २६१, २	
पीति	१२६, १०	
पीतिभाजन	१८८, २	
पीन	१८८, ३। २५१, १४। ३०१, ६	
पीनस	३३७, १५	
पीनोदर	२६१, ५	
पीपली	२०४, ३	
पीयु	२३७, १५	
पीयूष	७६, ४। १३६, ४। १६७, ५।	
	२५६, ५। ३३२, १८	
पीलु	२८६, १५	
पीलुपर्णी	१२०, ११। ३३६, १	
पीवर	२७५, १८	
पीवरी	२७५, १८	
पुकास	३३७, १६	
पुकासी	३३७, १६	
पुङ्ख	५३, १४	
पुङ्गव	३२१, ५	
पुच्छ	७४, १५। ३०६, ४	
पुच्छकण्टक	५०, १०	
पुञ्ज	३२६, ७	
पुञ्जातिभेद	३१५, ६	
पुञ्जित	१०३, ४	
पुटकौनी	२०५, १२	
पुटग्रीव	३२४, ४	
पुटभेद	१७८, १७। २५७, १२	
पुटसंस्कृत	१४८, १३	
पुटित	१४८, १३; १४	
पुण्डरीक	३६, ७। २४२, १६।	
	२५७, ७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पुण्डरीककशिणी	३०२,	१४	पुरतटी	८७,	४
पुण्डरीकद्रुम	३१८,	११	पुरदार	२७०,	४
पुण्डरीकाक्ष	१७७,	१२	पुरनिर्गम	१२२,	२
पुण्ड्र	२२६, १६ । २५७, ६		पुरन्दर	२६१,	५
पुण्ड्रक	२२,	३	पुरस्तात्	२५०,	११
पुण्ड्रभिधानेक्षु	२६३,	२	पुरसंस्कार	८६,	१५
पुण्य १५६, १७ । २२४, ६ । २३७, १५			पुरस्कृत	१६३, १५	
पुण्यक	२२,	२	पुराण १०५, ८ । ११३, १२		
पुण्यजन	२०५,	११	पुरातनवस्त्र	१३७, १६	
पुण्यजनेश्वर	१७४, १२		पुरावृत्त	१६८, ७	
पुण्यवत्	२३७, ४		पुरौ ६, १२ । २२८, २० । २७३, १५		
पुत्र ४, १३ । ७७, १५ । ७८, ३ । ८८, ११ । १३४, १५ । २०७, २० । १८६, १४			पुरौभिद्	१६१, ७	
पुत्रक	२१, २०		पुरौभेद	१०, १६	
पुत्रवती	२८६, १०		पुरौष २६, १४ । २७, १ । २६६, १२		
पुत्रादि	३३६, ३		पुरौषक्षय	३८, ३	
पुत्रिका २१, १६ । १३४, १५ । ३०६, १६			पुरु २५७, १		
पुत्री ४, १३ । १८६, १३			पुरुष १४०, १ । २६४, ११ । ३३२, १६		
पुत्रोपस्कार	२६३, १३		पुरुषपदान्तर	२४८, १	
पुद्गल	३०८, २		पुरुषलक्षणस्त्री	८५, १८	
पुनरागत	१६२, १०		पुरुषविकार	२४७, २०	
पुनर्नवा	२२०, १७		पुरुषश्रेष्ठ	२३, ६	
पुनर्वसु	३३६, ७		पुरुषान्तर	६१, ५	
पुन्नाग ५६, १६ । ६०, २ । ६५, ६ । २१३, १७ । २६६, २ । ३१६, १२			पुरुषोत्तम	१५४, १६	
पुन्नागपादप	७८, ८		पुरोग	२८५, ६	
पुमपत्य	२१, २०		पुरोटि	८६, १५	
पुर् ७१, ४ । २५७, ४			पुरोटु	२६४, ४	
पुर् ५३, ८ । ६६, १० । २०२, १२ । २५७, ३ ; ४			पुरोडाश	३२६, १४	
			पुरोद्भूत	२५७, १०	
			पुरोधस् ४५, ४ । १४८, १६		
			पुरोहित ११८, ३ । १४८, १६ । २४०, १५		
			पुल	२६८, १६	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
पुलक	२१, १२। २२, २। २६८, १६		पुष्पादि	२७४, १२	
पुलकाग्र	२८१, १६		पुष्पादिदलावृत्ति	२५७, ५	
पुलकस	२३२, ७		पुष्पादिदामन्	२६६, १४	
पुलस्त्य	२४४, ६		पुष्पिका	२२, ३	
पुलाक	२१, ११		पुष्पित	१४८, १३। २६०, ७	
पुष्कर	६३, ६। २७५, १६		पुष्पितलता	७२, १३	
पुष्करमूल	२६७, १४		पुष्प	२३७, १६; १७। २३६, २	
पुष्कराङ्ग	३६, १०		पुस्त	१२६, १४	
पुष्करिणी	१८, १८। १२०, १८। २१३, १६		पुस्तक	२२, ४। १२६, १४। १६१, १०	
पुष्करिण्यन्तर	१६, २		पूग	६, ४। ६०, ८। ७४, १३। २१४, १४। २८२, ११	
पुष्करिण्यादि	२८४, ५		पूगकोश	१३, ६	
पुष्कल	२८५, २		पूगचर्वित	३०१, १२	
पुष्पकलक	३६, ६		पूगफल	६३, १२	
पुष्टि	८५, १७		पूगवृक्ष	८४, १५	
पुष्टिकरण	११४, १		पूगित	१४८, १६	
पुष्य	२६, ४। ६१, ३। १८६, १२। १६५, १६। २११, २। २२८, ११। २७६, ६। ३०७, ३। ३२०, १५		पूजा	७१, १। १०८, ११। २३४, २	
पुष्यक	२१, १२; १४		पूजाविधि	६६, २	
पुष्यकासीस	३१०, १०। ३३६, ११		पूजित	१३६, १६। १६३, १५	
पुष्यदन्त	१६३, १४		पूजितजन	१३७, ६	
पुष्यदन्तयोषित्	१६४, १५		पूज्य	१६३, १७। २३७, १७। २४४, ३। २५२, २०। २८१, ८	
पुष्यधन्वन्	३२४, ५		पूज्यतम	८३, ८। २३०, ६। ३४०, ६	
पुष्यपराग	१०७, ५		पूत	१२६, १२। १३४, ४। १५३, १	
पुष्यप्रभेद	१६६, ६		पूतना	१६६, ७। २३३, १५	
पुष्यभिद्	४०, ३। २७६, १२		पूतिकरण	६३, १७। २४३, १६	
पुष्यमालिका	२४, ६		पूतिक	४७, १३	
पुष्यरस	१७६, १३। १७६, १। १८१, ४		पूतिकाष्ठ	६५, १०। ३१०, १७	
पुष्यवती	२१३, १४। २४२, ६		पूतिकौट	१००, ४	
पुष्यशकटी	६२, १०		पूतीगन्ध	२१२, १४	
			पूत्यगुड	१००, ४	
			पूपभेद	२५७, २	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
पृषवत्कृत	१४८, १५		पूलिका	२१, १८	
पूपिका	२१, १८		पूलिपूपिका	५०, ११	
पूपित	१४८, १५		पुक्ता	१६४, २० । १८१, ११ ।	
पूर	२५६, १७ । २५७, ८			३१६, १५	
पूरक	११३, १३		पुक्तानामौषधि	६६, १०	
पूरण	११३, १३ ; १४		पुक्ति	१२६, १६	
पूरणार्थ	१४८, १५		पुच्छा	७४, १५	
पूरणी	११३, १४		पुतना	१६६, ८	
पूरित	१०६, १० ; १३१, १२६, १३ ।		पुथकृति	२८, ४	
	१४८, १५ । १५२, ३, १०		पुथकृचारिगज	२८६, १६	
पूरुष	११४, ६		पुथकूपर्ण	१२०, १६	
पूरुण	१०६, १३ । १४६, ११		पुथगात्मा	१३२, ६	
पूरुणक	२१, १७		पुथग्नन	२०५, १३	
पूरुणता	६३, ८		पुथासुत	१०३, ११	
पूरुणपात्र	२६१, ६		पुथिवी	२५५, २० । ३२१, ४ ।	
पूरुणमासौ	१६६, १४ । ३२६, १०			३४१, १८	
पूरुणी	११, २		पुथिवीधर	७६, १५	
पूरुणीनक	३६, ६		पुथिवीपति	१६६, १५	
पूरुणिका	२१, १७		पुथिव्यादि	२३६, ११	
पूरुणिमा	११३, ५		पुथु	१६६, ५ । २७७, १६ ; २०	
पूरुणिमातिथि	१७०, १		पुथुक	२२, ६	
पूरुणतर	१०६, ५		पुथुल	१०२, ५ । ३०६, १७ ; १६	
पूरुत	१२६, १३		पुथुदर	६७, १५	
पूरुति	१२६, ६		पुथ्वी	२६६, १३ । ३१७, १७	
पूरुर्ध	२६५, ५		पुदाकु	२२, ४, ६	
पूरुदर	७८, १८		पुन्निपणी	१२०, १६ । १६५, ३	
पूरुभिद्	३३६, १७		पुषत्	१४८, १७	
पूरुव	३१७, १६		पुषत	१४८, १७	
पूरुकाय	२४७, १६		पुषक्त	२२, ६	
पूरुज	३१७, २६		पुषदन्त्र	३२४, ५	
पूरुभाग	६३, १५		पुषदाज्य	३६, १०	
पूरुवृत्त	१३६, १०		पुषातक	३६, १० ; ११	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
एष्टि	८५,	१७	पोत्री	४६,	८
एष्ट	६३,	१५	पोलिका	२१, १८ । २२, १०	
एष्टगुड	६६, १८		पोषण	८५, १७	
एष्टवंश	२५, १४		पोष्य	२३८, ४	
एष्टवंशमास	१६४, ५		पोष्ट	१३०, ६	
एष्टष्टङ्गिन्	६७, १५		पौगण्ड	१००, ५	
एष्टस्थायिबल	२४६, २		पौत्र	१२८, १४	
एष्टाधर	४, १२		पौनःपुन्य	१४२, ५ । २६४, १७	
एष्टास्थि	३३, १३		पौर	२५७, १०	
एष्टास्थ्यवयव	३२६, ८		पौरक	२२, १०	
पेचक	२२, ८ । २८६, १५ । ३१६, ११		पौरवर्ग	१४७, ६	
पेटक	२२, ६ । २५४, १७		पौरुष	१६१, १० । २२३, ७ ।	
पेय	२३७, १८			२२६, १६ । ३३२, २०	
पेया	२३७, १८		पौरुषेय	२४७, २०	
पेष्टल	३०८, ३		पौर्यामास	३३६, ८	
पेष्टि	६६, १		पौर्यामासी	३३६, ८	
पेष्टौ	३२६, ५ । ३३०, १०		पौलस्य	२४४, ६, ७	
पेष्टण	१६६, १		पौलोमी	१०६, ८	
पेष्टणपाषाण	८५, १४		पौष	३३०, १७	
पैठर	२७६, ३		प्रकर	२७४, १२	
पोगण्ड	१००, ५		प्रकट	२१६, २	
पोटगल	१६, १२ । २६८, ५ ।		प्रकटीकृत	१३६, १२	
	३१२, १६		प्रकर	२७४, १३	
पोटा	८५, १८		प्रकरणा	१५४, २	
पोत	२५, १६ । १०५, १० ।		प्रकरणावृन्द	७, १६	
	१२६, १८; २०		प्रकरौ	२७४, १३	
पोतवणिज्	४४, ८ । ६२, १		प्रकर्ष	८४, ६ । ३३२, ६	
पोतवाह	३८, १		प्रकाण्ड	६७, १३ । १००, २	
पोतिका	३०७, १३		प्रकाम	१४७, ७	
पोत्र	२५७, ६		प्रकार	१६८, ३ । १८१, १६ ।	
पोत्रिन्	१०५, ३ । २८३, १५ ।			२७४, १७	
	२६६, १०		प्रकारार्थ	३१६, ६	

शब्दः	पृ०	प०
प्रकाश	८, ६। २८, ६। ७१, १।	
	२१२, ३। २२२, ६। २२७, १८।	
	३२८, ६	
प्रकाशन	१६३, १	
प्रकीर्णक	३८, ११	
प्रकीर्ण	२४३, १६	
प्रकृति	६१, १६। १४७, ८। १८४, ५।	
	१६५, १२। ३३२, १४	
प्रकृतिव्यत्यय	१५३, ४	
प्रकृत्यवचन	२०५, ४	
प्रकोष्ठ	३३, १७। ८८, ४। ६४, ११।	
	२३३, १२। ३४५, ८	
प्रक्रम	२२६, ६	
प्रखर	२७४, ६	
प्रख्यात	१४६, १६। १४७, २०	
प्रख्यातवक्तृक	५२, १४	
प्रगल्भत्व	१६३, ३	
प्रगल्भ	२४१, १६	
प्रगाढ	१०१, १४। १०२, १६	
प्रग्रह	२२५, १०। ३३१, १३।	
	३४२, १५	
प्रग्रीव	१२३, १०	
प्रघगा	११३, १०	
प्रघाग	११३, १०	
प्रचलाक	३८, १०	
प्रचलायित	१४२, ७	
प्रचार	१३१, १६	
प्रचारण	१२०, १३	
प्रचालित	१४२, ४	
प्रचुर	१४६, ११। २७५, २	
प्रचेतस्	७५, ८। १४८, ३। २०१, १०।	
	२२८, ८। ३१६, १। ३२८, ११	

शब्दः	पृ०	प०
प्रचेतःपुरी	५४, १६	
प्रच्छादित	३८, १६	
प्रजन	१३३, २	
प्रजनन	२०४, २०	
प्रजव	१४३, १४	
प्रजा	७६, १६	
प्रजापति	१६३, २। ३४५, ११	
प्रज्ञ	८२, २	
प्रज्ञा	८२, २। ११२, ११।	
	१६५, १३	
प्रज्ञान	१६५, ११। १६६, ८	
प्रज्वलित	१६३, ८	
प्रगत	१४६, १५। १५३, ८।	
	३११, ३। ३१७, १४; २०	
प्रगति	१२८, १४। १४६, १५।	
	२४५, ६	
प्रगद	१७७, २	
प्रगय	२०२, ११। २०३, ६।	
	२४३, १३। २२१, १। २८०, १०	
प्रणव	२६६, ४	
प्रणाम	१३८, ८	
प्रणाय	२४३, २०	
प्रणित	१४७, १३। १५०, २	
प्रणिधान	२०५, २	
प्रणिधि	१८३, १५। ३२६, १५	
प्रणिहित	१५८, १३। १६२, १३	
प्रणीत	१४६, १३	
प्रणीता	१४६, १३	
प्रणुत	१४८, ३	
प्रतत	१४७, १५	
प्रतति	१४७, ५	
प्रतक	३०६, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
प्रतान	१८७, ७		प्रतिबन्ध	२२०, १८ । २२१, २	
प्रताप	२१३, ४		प्रतिबिम्ब	२१६, ७ । २३५, १२	
प्रतापिन्	१००, १		प्रतिभय	२३७, २० । २४७, १७ ।	
प्रतारण	७३, २ । १२०, १४			२६१, ६	
प्रतारित	१४२, १३		प्रतिभाहानि	२११, ८	
प्रतिकार	१६३, ७ । २६०, १४		प्रतिभू	२६, ८	
प्रतिकूल	१०, १४ । २२, १७ ।		प्रतिमा	७१, १ । २२६, ८	
	२४३, १८ । २४७, २		प्रतिमान	२०५, ७	
प्रतिकृति	१६३, ७		प्रतियत्न	२८२, १२	
प्रतिकृत	६१, १७		प्रतिरोध	१२२, ७	
प्रतिक्षाप्त	१६२, १६		प्रतिरोधक	५०, १	
प्रतिक्षेप	२०४, २०		प्रतिवाक्य	२६५, १७	
प्रतिग्रह	३४४, ६		प्रतिवादिन्	१७०, १२	
प्रतिग्रहविवर्जित	३२, १		प्रतिवासर	१६४, ६	
प्रतिघ	७०, ४		प्रतिषेध	११५, १७	
प्रतिघात	७०, ५		प्रतिष्काश	३२६, ११	
प्रतिच्छाया	२०५, ७		प्रतिष्ठा	६४, ६	
प्रतिजल्पासमर्थक	२८४, ७		प्रतिश्रय	२४७, १५	
प्रतिजागर	२६४, १		प्रतिश्रव	३२३, १५	
प्रतिज्ञा	१०२, ४ । १५५, २० ।		प्रतिसर	२८६, २०	
	१८२, २		प्रतिसौरा	२६०, १५	
प्रतिज्ञात	१३८, ८ । १५५, १७		प्रतिसूर्यक	३०, ४ । ५०, ३	
प्रतिज्ञानिश्चय	२२६, २		प्रतिस्मृत	६१, १८	
प्रतिदण्ड	१०२, ११		प्रतिस्खलित	१६२, १५	
प्रतिध्वान	१८६, ११		प्रतिहत	१४५, १० । १६२, १५	
प्रतिनिधि	१६३, ७		प्रतीकार	२६०, ६	
प्रतिपत्ति	१५५, ६ । १६३, ३ ।		प्रतीहार	१८, ८ । २६०, १०	
	२०८, १२		प्रतीक	२०, १४ । ५६, २	
प्रतिपत्तिधि	१४७, ३		प्रतीक्षा	३४६, १४	
प्रतिपन्न	२०५, ५ ; १०		प्रतीक्ष्य	२४४, ३	
प्रतिपादन	२०८, १२		प्रतीची	७२, ६	
प्रतिपुस्तक	३२६, १७		प्रतीत	१४६, १६ । १५३, ५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
प्रतीप	२२६, ६। २३०, १। २४०, १०		प्रधन	१६५, ६	
प्रतीर	८५, २। २७४, १८		प्रधर्षण	१४४, १८	
प्रतीवाम	२०३, ४		प्रधर्षिणी	१२०, ६	
प्रतीहार	१३५, १५। १६०, ७		प्रधान	८३, २। ११०, १८।	
प्रत्न	११३, १३		१६५, १२; १३। २१६, १।		
प्रत्यक्षणी	१२०, २		२२६, ५; १५। २३८, ११।		
प्रत्यक्षणी	१२०, १२		२५०, १३। २५४, १८		
प्रत्यक्ष	३४६, ८		प्रधानधातु	२३७, १६	
प्रत्यग्र	२७४, १८		प्रधूमिता	१६३, ५	
प्रत्यर्थिन्	१७०, १२		प्रध्वति	१४८, २	
प्रत्यनीक	३८, १४		प्रदत्त	१४७, १६	
प्रत्यय	२४३, १५। २४८, ३		प्रपञ्च	७३, २	
प्रत्यवसित	१६६, १५		प्रपात	२०, २०। १४६, २०।	
प्रत्याख्यात	६१, १८		१४७, १६		
प्रत्याय	२५१, १८		प्रपितामह	३४४, १५	
प्रत्यालीढ	१०३, ६		प्रपौडित	१४८, ११	
प्रत्याशा	१८०, ४। १६६, ६		प्रपूरित	१८०, १४	
प्रत्यासार	२६०, १६; १७		प्रपौत्रादि	२६०, ३	
प्रत्युद्गमनीय	२४६, ८		प्रफुल्लित	१४८, १३। १६१, १३	
प्रत्यूष	३३२, १७		प्रबल	३११, १०	
प्रथम	५५, ८। २२६, ५। ३३२, ११।		प्रबोध	१६३, ४	
२५०, १३। ३१७, १६। ३७२, १५			प्रबोधन	२०८, १२	
प्रथमान्तर	३१३, ४		प्रभञ्जन	३३३, ६	
प्रथित	१४७, १३		प्रभव	३२०, १३	
प्रथितत्व	२४३, १६		प्रभाकर	२७७, ३। २६०, ६	
प्रदत्त	१४७, १६		प्रभात	५६, ३। १४८, १। २३३, ७	
प्रदर	२७४, ११		प्रभाव	१३८, २। २०२, १२।	
प्रदान	२०२, १३		२२६, १५। २३६, १८।		
प्रदोष	१२६, १२		३२०, १३; १७। ३२३, २		
प्रदेश	१२६, ६। १३०, ७। ३२७, १६		प्रभिन्नकटकुञ्जर	१२३, ६	
प्रदोष	५८, ६। ३३२, १६		प्रभु	७७, ७। २१६, ३; ६	
प्रभाव	२१६, ६		प्रभुत्व	६२, ८। ३२६, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
प्रभुभावदर्शिन	४१,	६	प्रलम्ब	२१७,	४
प्रभूत	१४६,	११	प्रलम्बा	२१७,	४
प्रभूष्ण	११३,	३	प्रलय	३६, १४। ४३, २०। २४३, १४	
प्रभृत	१४७,	१७	प्रलाप	२१४,	३
प्रभेद	४२,	१२	प्रलेप	२११,	६
प्रमत्त	१४४,	२०	प्रलोपित	१३२,	३
प्रमथ	१०४,	११	प्रलोभित	१५२,	८
प्रमदा	१७६,	१८	प्रवचन	२०५,	४
प्रमाणा	११३, १। १८८, १०। २२६, १		प्रवचनीय	२४६,	६
प्रमाद	११३, २		प्रवण	११२, २०	
प्रमाद	७५, २। १७६, २०। १७७, १		प्रवर्तक	३१, ७	
प्रमापण	१२०, ५		प्रवर	६४, १४। २७४, ८	
प्रमार्जन	१३६, १७		प्रवह	३४३, १	
प्रमित	१४६, १७		प्रवहण	१२०, ५। १३४, ३	
प्रमिति	१४७, ११		प्रवक्तृ	२४६, ६	
प्रमौढ	१०२, १६		प्रवाच्य	२४६, ६	
प्रमौला	२५५, ३		प्रवाद	१७६, २०	
प्रमुख	५५, ८		प्रवारण	१२०, ११	
प्रमोद	१७४, ५		प्रवाक	२५, ८। २२६, १८। ३०६, १८	
प्रमोदित	१८८, ८		प्रवालक	६७, १८	
प्रयत	१४७, १४; १५		प्रवालिका	३८, १७	
प्रयत्न	२०५, २		प्रवासिन्	२७३, १; २	
प्रयाग	६५, ७		प्रवाहण	२८, ६	
प्रयागस्थवट	२२६, ६		प्रवाह	६२, ६। १४७, ६। ३४३, २	
प्रयाण	११२, १६		प्रवाहिका	३८, १६	
प्रयाणक	३८, १५		प्रविदारण	१२३, ८	
प्रयुक्ति	६५, ४		प्रविश्लेष	२७६, ६। २८०, १८	
प्रयोग	६१, १२। ६५, ४		प्रवीण	१८, ८। ११३, ४। २३६, १	
प्रयोजन	६८, १। १६८, ४। १६१, ११। २०५, ३। २२३, १७		प्रवीर	२७५, ५	
प्रहृष्ट	१०२, १७		प्रवृत्तानुवर्तन	१८४, १४	
प्ररोहण	११८, ११		प्रवृत्ति	१४७, ६। १६३, ३। ३४३, २	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
प्रवृद्ध	१३६, १।	१८१, १७	प्रसव्य	२४३, १८	
प्रवेग	६५, ५		प्रसाद	१२५, १४। १७६, १६	
प्रवेणि	११३, ४		प्रसाधन	२०५, ८। २४३, ११	
प्रवेणी	१६८, ११। २२०, ४		प्रसाधनी	२०५, ८	
प्रवेश	२०२, १६		प्रसार	२७५, ५	
प्रवेशन	२०५, २		प्रसारण	१२१, ११	
प्रवेशित	१४६, १४		प्रसारिणी	११६, १५; १७।	
प्रवेष्ट	८६, १७			१२०, १०। २५७, १८। २८६, ११	
प्रव्रजिता	१६३, ६		प्रसित	१४८, १	
प्रव्रज्या	२३६, १३		प्रसिद्ध	१०२, ४। १४७, १३; २०।	
प्रव्रज्यावसित	१६०, ७			१८३, १४। २७१, ११। ३२७, १६	
प्रव्यक्त	१४७, ६		प्रसौदिका	३८, १५	
प्रशंसा	६६, ११		प्रसू	३३५, १०	
प्रशस्त	१३३, १२। १४७, १७; १८।		प्रसूत	१३४, १८। १४६, १०	
	३१२, ५		प्रसूता	१५३, ११	
प्रश्र	७४, १५। २३५, ११		प्रसूति	१४७, ४	
प्रश्रभेद	२०६, ४		प्रसूतिका	३८, १३	
प्रश्रार्थ	१६८, ७		प्रसून	१६५, १६। २२७, १	
प्रश्री	३७, १२। ६४, २। १०६, १७।		प्रसृत	१४६, ८। १५२, ३। १६४, ११	
	३०३, २		प्रसृता	१४६, ६	
प्रसृ	६३, १३		प्रसृति	१६, १७	
प्रसक्ति	१७६, १६		प्रसृतिमित	३३२, ८	
प्रसङ्ग	६५, ६। ७०, १०		प्रसेक	२०, ६	
प्रसङ्ग	१७७, ४। १६५, १५		प्रसेव	३२०, १६	
प्रसङ्गा	१६५, १५		प्रसेवक	३८, १३। १३५, १। २५२, ३	
प्रसभ	६३, २। ६४, २		प्रस्तर	२७४, १६। २८२, १३।	
प्रसव	१८६, १२। ३२०, १५।			३०२, ६। ३१६, १३	
	३२२, १६		प्रस्तरभेद	२७७, ३	
प्रसवबन्धन	१३३, ७		प्रस्तरान्तर	३०४, १८	
प्रसर	२४३, १३। २६४, १८।		प्रस्थ	१६६, ३। १८६, ६। २६८, १३	
	२७५, ३। २८०, १४		प्रस्थपुष्प	२७१, ५	
प्रसरण	१२१, १०		प्रखवण	१२०, १०	

शब्द	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
प्रस्ताव.	१५४, ५ ।	२८४, ६ ।	प्राचीनामलक	१३१, १२	
		३१७, ११	प्राजन	२५५, १०	
प्रस्थादि	१८८, १०		प्राजित	१४८, ८	
प्रस्थान	३८, १५		प्राज्य	८६, १७ । ८७, १ ।	
प्रस्फोटन	२०५, ६			२५७, १ । २५८, ४	
प्रखेद	७७, १५		प्राञ्च	७१, १३	
प्रहत	१४६, १२ । १४७, १६ ।		प्राञ्चलोह	६१, ५	
	१५७, ११		प्राङ्गिवाक	३८, १८	
प्रहर	२२५, ८ । २७५, १		प्राण	१०६, ६ । १०६, १० ।	
प्रहरण	१२०, ४ । १८६, १६ ।			३१८, १३ । ३३५, २	
	२५१, १		प्राणक	१६, १६ । २०, १६	
प्रहसन	२०५, १		प्राणन	३३६, १८	
प्रहसित	८७, ३		प्राणनायक	२१३, १	
प्रहस्त	१७, १७ । ७६, ६ ।		प्राणवर्जित	३१८, ७	
	१४७, १८ । ३३३, १४		प्राणसंयमन	२६, ३	
प्रहार	१२०, ४ । १२६, १० ।		प्राणहित	११३, ८	
	१५२, १४ । २७५, ३		प्राणात्यय	३२१, २	
प्रहारान्तर	८४, ७		प्राणि	२३६, २	
प्रहेलिका	३८, १७		प्राणिद्युत	१६३, १३	
प्रह्लाद	१७७, २		प्राणिन्	६४, १४ । १०६, ११ ।	
प्रह्लादतनय	२०६, ८			१६३, १२ । ३१६, ६	
प्रह्व	११२, २० । ३१७, २०		प्रातराश	३४७, ४	
प्राकार	७०, ३ । २२४, १२ ।		प्रातिहारिक	५०, ८	
	२३५, ७ । २७५, १३ । ३०१, ४		प्रान्त	२५०, १२ । २५६, १७	
प्राकाम्य	८६, १६		प्रान्तभूमि	२६०, १३	
प्राग्भव	७१, १३		प्रान्तर	२७५, १२	
प्राघुण	३२, १७ । ११३, ११		प्रापण	११७, ६ । १२८, १५ । १३८, ७	
प्राघुणक	३२, ८ । ३६, १		प्रापित	१५१, १३	
प्राङ्गण	१६०, ७ । २६४, ६		प्रापितार्थ	१४१, १३	
प्राची	३१७, १६		प्राप्त	१२६, ४ ; ७ । १३०, ६ ।	
प्राचीदिग्	२५१, १६			१४६, १६ । १६२, १३ ।	
प्राचीन	७१, १३			१८१, ११ । १६१, ४	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
प्राप्तमात्रक	१३६, १३		प्राह्व	३१७, १४	
प्राप्तमोक्ष	१३१, १		प्राह्ण	१०६, १२	
प्राप्तरूप	२१३, १० । २१४, ६		प्रिय	१४४, ८ । १५७, २ । २३७, १४	
प्राप्तविषय	१६१, ४		प्रियक	२१, १० । २७, १०	
प्राप्ति	१२६, ५ ; ६ । १४७, ७ । १६२, १२ । १८५, ५ । १८८, ५ । २०३, २ । २१३, ६		प्रियङ्गु	६५, ८ । १२५, १२ । १३१, १६ । २२६, १२ । २५३, १०	
प्रामाणिक	३६, १		प्रियतम	८३, ८	
प्रायश्चित्त	१६६, २		प्रियंवद	१७८, १५	
प्रायस्	२३७, १३		प्रियवाक्य	८४, १६	
प्रारम्भ	५४, १ । २२१, १०		प्रियवादिन्	१७८, १५	
प्रार्थना	१५६, ३ । १७८, ५		प्रियाल	२०६, ३	
प्रार्थित	१४८, ६		प्रियालङ्गु	१८७, १४	
प्रालम्बिका	३६, २		प्रीणन	१११, १४ । ११८, १०	
प्रालेय	२७२, ७		प्रीत	१२६, १० । १५७, ११	
प्रावट	२६, ७		प्रीति	१२६, ११ । १६०, १	
प्रावरण	१२०, १३		प्रेक्षा	३४६, २	
प्रावरणान्तर	६७, ८ । १०७, १६ । १६८, ८		प्रेक्षित	१४८, १६	
प्रावार	२७५, १४ । ३०२, १५		प्रेक्षा	५३, १४	
प्रावट्काल	३३१, ४		प्रेक्षित	१४८, २०	
प्रावट्भव	२४७, १८		प्रेत	१२६, १७	
प्रावट	१४६, ३		प्रेतनदी	१२१, १३	
प्रावट्मेख	२४७, १८		प्रेतनाथ	२८८, ११	
प्राप्त्रिक	१४४, १६		प्रेतनाथपुरीयान	२८८, १८	
प्राप्त	१२५, १५ । २६३, १३		प्रेतादिगृहीत	८७, १४	
प्राप्तक	२०, १७		प्रेमन्	१२६, ११ । १८३, ४ । २१३, १२ । २४३, १३ । ३४२, १	
प्राप्तङ्गिक	८, ४		प्रेरक	१८, ७ । २०, ८ । २२, ७	
प्रासादकुक्कुट	६२, ६		प्रेरण	११७, १२	
प्रासाद	१६४, १३ । १७७, ३ । २०७, १७		प्रेरणास्पद	१४८, २०	
प्राप्तिक	२०, १७		प्रेरित	१४४, १८ । १४२, १२ । १४४, ६ । १४६, ६ । १४८, २०	
			प्रेषक	२२, ७	

शब्दः	पृ०	प०
प्रेषण	८६, १४। ११३, १५। ३३०, १७	
प्रेषित	६१, १८। १४८, १६	
प्रेषितेषु	१४५, ६	
प्रेष	३३०, १६	
प्रोक्षण	१०६, १२। ११३, १६	
प्रोक्षित	१३६, १३। १४६, १७।	
	१४६, १	
प्रोज्झित	१४६, २	
प्रोज्झन	११४, १८	
प्रोत	१२६, १८	
प्रोथ	१६६, ६	
प्रोन्नत	१४७, १	
प्रोर्णुत	१४६, ३	
प्रोषित	१६२, १६	
प्रोहित	१४६, २	
प्रौढ	१०३, ३	
प्रौढधानुष्क	३२२, १८	
प्रौढिमात्र	६३, १४	
प्रौह	३४१, ५	
स्रज्ज	३४५, १६। ३१७, ६	
स्रज्जतरु	३१२, १	
स्रव	१४०, १७। २१२, ६। २२०, १७।	
	२६६, ११। ३१७, ६; ७	
स्रवग	६५, १। २६८, ८	
स्रवगेश्वर	३२२, १५	
स्रवङ्ग	६५, १	
स्रवङ्गम	२३१, ५। ३०२, ८	
स्रवन	१६८, १०	
स्रीहृदिस्रव	२१६, ६	
स्रुत	१२६, १५; १६	
स्रुति	१२६, १६। ३१७, ६	
स्रुष्ट	१८०, ११	

शब्दः	पृ०	प०
फणिञ्जक	१२२, ३। २५१, १०	
फञ्जिका	२२, ११। २२४, १६, १६।	
	२७६, १०। २७६, १२	
फञ्जी	७७, २	
फट	१०६, १४	
फटा	८५, १६	
फणा	८५, १६	
फणान्	१०६, १४	
फणिकञ्चुक	२०, ६	
फणिनिर्मोक	६, २०	
फणिभेद	५५, १६	
फफुस	२१६, ६	
फफुरौक	३६, ११, १२	
फल	६, ६। ३४, १७। ८६, १५।	
	१२६, २०। १६५, १६। २२८, ११।	
	२७६, १८। २७७, १८। २६८, १४,	
	१७। ३२०, १५	
फलक	२२, ११। ६१, १०। २२३, १६।	
	२६८, १७	
फलकपाणि	१२३, ६	
फलकहस्त	२२३, १६। २५३, १६	
फलकान्वित	२२, १२	
फलकी	२२, १२	
फलत्रिक	३७, ३। २५६, १०	
फलपूर	२६१, ७	
फलभेद	२७१, १४	
फलान्तर	८८, २	
फलित	१६६, ६	
फलिनी	६५, ६। १६६, ६। २०६, १४।	
	२०८, १७। २२५, १८। २६८, १६।	
	३०८, १५	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
फली	१६६, ६। १६७, ६। १६८, १६		बटु	४०, १५। ८५, २०	
फलोदय	२४८, २		बटर	२७६, १०	
फलगु	६०, ६		बत	१३०, १	
फाणि	१०६, १४		बदर	८४, १०	
फाणित	१४६, ३		बदरा	२७६, १२, १४	
फाण्ट	८५, १६		बदरी	८४, १५। २७६, १३; १५	
फाल	२६८, २०		बदरीफल	१२, १७। ३०३, १६	
फालिन्	२६६, १		बधिर	२७६, ५; १५	
फालगुन	१६६, १०। २४३, ५		बद्ध	१३१, २, ७। १३४, १४। १४०, १२। १६०, ८। १८०, १६	
फालगुनपूर्णिमा	१६६, ११		बद्धमात्र	१८३, २	
फालगुनिक	३६, १३		बद्धमुष्टिकर	१८८, १७	
फालगुनी	१६६, ११		बद्धमूल	१०२, १७	
फाल्गु	१८८, ८		बद्धशिख	५७, ११	
फेण	१०६, १५		बद्धशिखा	५७, १२	
फेन	१२, १६। १७, ११। ३७, १३। ७८, १०। १८८, ४। २०४, ४। २८४, २		बद्धाकुलिकर	८६, ४	
फेनिन्	१८८, ४		बन्तु	१३०, १	
फेनिल	८६, ७। ८७, ६। ३०८, ३; ४		बन्दिन्	१४, १०। ११०, १५। १३४, १६। १८३, १७। १८७, १८	
फेनी	१८८, ३		बन्दिचोर	३०८, १७	
फेरव	२६६, १५। ३२१, ६		बन्दिजनघोष	३३४, ६	
फेर	२५७, १२। २८६, १५		बन्दिभाषण	८, ६	
फेला	२६६, २		बन्ध	१६, ८। ७३, ६। ११२, ६। ११४, १३। १८०, १६। १६६, १२। १६७, १३। २०७, १०। २५३, २०	
फेलि	२६६, २		बन्धक	२२, १४; १५। ४७, १। १८०, ४	
ब			बन्धकी	२२, १६	
बक	३४५, १३		बन्धन	१४८, १। १८०, १६। १६६, १२। २५२, ६। ३१०, १५। ३१७, १६। ३४१, ४। ३४२, १२	
बकपत्तिन्	३२३, १०		बन्धनागार	२५२, ६	
बकपुष्प	५, २। १६३, ६				
बका	६६, ६				
बकुल	२६६, २				
बकुलद्रुम	२७७, १२				

शब्दः	पृ०	पं०
बन्धनोपाय	३३८, ४	
बन्धभेद	२४, १	
बन्धयुक्त	१५०, ११	
बन्धरहित	२२८, ८	
बन्धु	३२१, ८	
बन्धुक	२२, १३ ; १४ । २५, ६ । १६५, ८ । २११, १ । २७६, ५	
बन्धुजीव	२२, १३	
बन्धुजीवक	५०, ११	
बन्धुजीवतश्च	५०, ११	
बन्धुर	२७६, ४ ; ६	
बन्धूरा	२७६, ७	
बन्धु	२५७, ११	
बर्कर	५६, १२ । २७६, ३	
बर्बर	३६, १३ । ५६, १६ । २७६, ८ ; ९	
बर्बरा	२७६, १०	
बर्बरी	४६, १६	
बर्ह	१००, १३ । २१२, ६ । ३४१, ६	
बर्हपुष्प	६, १८	
बर्हिचूडा	१८, १७ । ७४, १४	
बर्हिण	११३, १७	
बर्हिन्	७६, १६	
बर्हिबर्ह	३४, १	
बल	७०, ११ । ७६, २ । ७७, १ । ६८, १ । १०६, ६ । १३३, १३ । १३८, ३ । १४८, ७ । २४०, १७ । २६१, २० । २६६, ४ ; ५ । ३१८, १३ । ३२४, ६ । ३४१, १७ । ३४५, १८	
बलकर	२३७, १६	
बलज	७८, १८ । ७६, १	

शब्दः	पृ०	पं०
बलजा	७८, १८ । ७६, २	
बलदेव	३२४, ६	
बलभद्र	३१४, १२	
बलभद्रा	२६१, ८	
बलयुक्त	२६६, ६	
बलरामायुध	४३, १६	
बलवत्	१०१, १४	
बलविन्यास	३४१, १६	
बला	१६१, १४ । २४५, ६ । २६६, ७ । ३१३, ६	
बलाङ्गक	३६, १५	
बलात्कार	२६१, ७	
बलात्काररुतकार्य	३३८, १०	
बलात्कृति	२१०, ७	
बलादण्ड	३२४, १४	
बलाद्धृत	१५१, १५	
बलान्तक	३६, १५	
बलाहक	३६, १४ । १०७, १०	
बलि	२५२, ४ । २६६, ३	
बलिपुष्ट	४७, १२	
बलिवाह्यक	५०, ११	
बलिदैत्य	२०६, १६	
बलीयस्	२६६, १३	
बलीवर्द	५४, १३ । ५८, १० । २८१, १६ । ३२१, ६ । ३४४, १४	
बलोत्काट	३१३, ७	
बल्य	२३७, १६	
बल्लव	३२१, ७	
बल्लिभेद	३४२, १४	
बल्ल	२७७, १५	
बहिर	२६४, ४	
बहिर्मुख	५७, १२	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
बहिर्यात्रा	३४३, १		बाणाय	२६८, १८	
बज्र	३४१, ७		बादर	२७६, १६	
बज्रक	२२, १६		बाघ	२७७, १८	
बज्रकर	२१२, १७		बाघक	२२, १७	
बज्रगर्हवाच	५२, १६		बाघवत्	१४६, ४	
बज्रग्रथैकदेशश्च	१६, १५		बाघा	६४, २ । १८१, १	
बज्रच्छिद्र	३६, १३		बाघित	१४६, ४	
बज्रधेनु	१००, ११		बान्धव	३२१, ८	
बज्रफला	३१२, २०		बार्वर	२७६, १६	
बज्रभक्तक	२७०, ६		बार्हत	१४६, ४	
बज्रमानुषसङ्कीर्ण	८६, १४		बार्हतक	३६, १६	
बज्ररूप	२१४, ६		बाल ७, ३ । १६, १४ । ३४, २० ।		
बज्रल ७, ४ । २६३, ७ । २७५, २ ।			४०, १५ । १०२, २ । १२६, १८		
२८२, १६ । ३०८, ५			बालक १८, १३ । २२, १६ ।		
बज्रला	३०८, ५		२६, ६ । २६, ६ । ६०, ७ ।		
बज्रलौकित	१२६, १२		६५, १३ । २१४, १४ । २१६, १ ।		
बज्रवार	१३३, २०		२१८, ११ । २६८, ६ । २७२, ११		
बज्रसङ्घ	२४, १६		बालकल्पक	६४, १२	
बज्रसुता	१६४, ५		बालचक्र	२७१, ८	
बह्वच	६१, १३		बालटण	१२०, २० । २११, ७	
बह्वचादि	१११, ५		बालधि	१६४, ५	
बाठ	१०२, ४		बालप	२१३, ७	
बाण	६, ३ । २०, १ ।		बालमात्र	२६७, १७	
२२, ६ । ५६, ८ । ५७, २ । १७ ।			बालमूषा	१४, ३	
५८, ११ । ६३, ७ । ६६, २ ।			बालवादी	१०६, १८	
६६, ५ । १०६, १५ । १६ ।			बालवायज	८१, ६	
१३२, २ । १८०, १३ । २११, ६ ।			बालहस्त	१६४, ५	
२१७, १ । २६०, १६ । २६६, ६			बालहित	२४४, ११	
बाणकन्या	३३०, २		बाला	२२, १६ । २६६, ८	
बाणभेद	२८४, १७		बालिका	२२, १६	
बाणमूल	१०६, १८		बालिग्र	१७०, ११ । ३२८, ३	
बाणा	१०६, १७, १८		बालिग्रचेष्टित	२१८, ११	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
बाली	२६६, ८		बिल्व	२४४, १७। ३१८, ७। ३३३, ६	
बालेय	२४४, ११		बिल्वक्षेत्र	२७६, ६	
बालोपवीत	६१, १		बिस	३०८, २०	
बालोपवीतिक	६१, १६		बिसिनी	१६५, १४	
बाल्हिक	२१, ५		बीज	७७, २	
बाध्यक	२२, १८		बीजक	२८, ७	
बाध्यिका	२२, १८		बीजपुष्प	२१४, ६	
बाहु	७७, ३		बीजपुष्पिका	५०, १२	
बाहुज	७६, ३। २४६, १२		बीजपूर	६७, १७	
बाहुदानदी	१६०, १२		बीजपूरम्	२६, १६	
बाहुलेय	२०५, १५		बीजभेद	३५, १५	
बाहुल्य	२३७, १३		बीजमात्र	१८७, १७	
बाहुवारक	५०, १२		बीजवाप	१६८, १३	
बाहुविभूषण	६७, ७		बीजाकृत	१५२, १२	
बाह्याराम	२२, १०		बीजावाम	१२५, ३	
बिडाल	७२, १०। १२५, ८। २४८, ६। ३०६, २०		बीभत्स	१५३, ३	
बिडालक	३२, ११। २७८, १३		बुकपुष्प	३११, १३	
बिडौजस्	१६४, १४। २६६, ५		बुक्ता	१७४, १८। २४६, ११	
बिन्दु	५३, ६। १४८, १७। १७३, १२		बुद्ध	६६, १७। २६२, २	
बिभत्स	३३७, १७		बुध	८२, १। ८४, ५। १८१, १। २१३, १०। २१४, ६। २३२, ५। २४८, १०। २५६, ५। ३१७, २०। ३३३, ३	
बिभीतक	३६, १६। १२३, १२		बुधयोषा	३००, ७	
बिभीतकतरु	२४१, १		बुधयोषित्	६६, २	
बिम्ब	४०, ५। २१६, ७। ३०८, १०		बुधान	१६६, १२	
बिम्बजीविन्	२२, २०		बुधित	१४६, ५। १८१, २	
बिम्बा	१२०, १७		बुद्ध	८०, ७। ८३, १। १४६, ५। १५०, ४। १५३, १५। १६५, ६। १४। १८१, २। १८७, २। १६४, ८। २७६, १	
बिम्बिका	२८६, ८। २८८, ६		बुद्धदेवतान्तर	३०५, १०	
बिम्बिकाफल	२१६, ७				
बिम्बी	४६, ५				
बिल	६, ६। १८२, १५। २६७, १२। ३३१, ६				
बिलेग्रय	६, १८। २४८, ११				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
बुद्धदेवताभेद	२५५, ६		बैडालव्रतिक	८६, १०	
बुद्धबिम्ब	२३५, १०		बैम्बिक	२२, २०	
बुद्धभेद	३८, १६		बौद्ध	११७, १०	
बुद्धमन्त्र	११२, १०		बौध्य	३७, १० । ५०, २ । ५३, ३	
बुद्धि	८५, ७ । १६४, ११ । १६५, ११ । २३८, १० । ३१६, २ । ३४६, २ । ३४७, १		ब्रध्न	१८८, ५	
बुद्धिभेद	५६, ८		ब्रह्मचर्यक	२४६, ११	
बुद्धिमत्	१५७, १		ब्रह्मचर्यादि	२२८, २	
बुद्धिसम्पत्ति	२२८, १६		ब्रह्मचारिन्	८५, २० । १०७, ६	
बुध्न	१७३, ११ । १८८, ६		ब्रह्मण्य	२४४, ६	
बुभुक्षा	१८२, १४		ब्रह्मदारु	६, ६ । २४४, ६ । २६८, १	
बुस	२८६, ६		ब्रह्मदिन	२१०, ३	
बृहत्	१४६, ६ । ३४३, ७		ब्रह्मन्	२, ११ । ४८, २२ । ५८, ८ । ८२, १ । २०६, ७ । २०७, १३ । २०८, १३ । २१७, ६ । २१६, ११ । २२४, १६ ; १७ । २६३, ५	
बृहत्तिका	३६, १७ । २३३, ११		ब्रह्मपुरुष	२६५, ७	
बृहतौ	४७, १७ । १४६, ६		ब्रह्मबन्धु	१८५, ११	
बृहद्भानु	१६६, १४		ब्रह्मयोषित्	२८३, ४	
बृहन्नला	३१३, २०		ब्रह्मसक्ति	२२४, १८	
बृहस्पति	३१६, ६		ब्रह्मसर्प	३१४, ८	
बृंहित	१४६, ५		ब्रह्मसङ्घात	११३, १८	
बोध	१६६, १३		ब्रह्मसाधु	२४४, ६	
बोधक	२३, १ । ३०, २		ब्रह्मसुत	२८०, २०	
बोधकर	१४, १४ । ४२, १६		ब्रह्माणी	११३, १७	
बोधन	१४६, १३		ब्राह्मण	७६, १६ । ११३, १८ । १७१, १० । ३२२, २	
बोधनी	१६६, १३		ब्राह्मणत्व	२४४, १०	
बोधवत्	१४६, ८		ब्राह्मणयोषा	११३, २०	
बोधि	१८१, ३		ब्राह्मणसंहति	२४४, १०	
बोधित	१४६, ८		ब्राह्मणी	११३, १६ । १२३, ११ । १३०, १७	
बोधिनी	१४६, १४		ब्राह्मण्य	२४४, १०	
बोल	६८, १ । १०६, ६				
बैजिक	२२, २०				
बैडालिक	१८, १६				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
ब्राह्मी	१७०, १७।	२२४, १८।	भञ्जक	१३०, ३	
		३२१, १८	भट	८६, १	
भ			भटिच	२७६, १८	
भ	२१८, १।	२६२, २। ३३४, १३	भट्टारक	३६, १७	
भक्त	१३०, ४। १४३, ७। १८६, ३।		भट्टिनी	१६६, १६	
	१६१, १४। २१२, १०। २५२, ६		भणित	१४६, ११	
भक्तसम्भूत		७४, १३	भण्टाकौ	२३, ३। ६६, १। ३११, ६	
भक्तसिक्थ	२७५, ७।	३०७, १४	भण्ड	६१, १४। ६८, ६	
भक्तसिक्थक		२१, १७	भण्डक	२३, ३	
भक्ति		१३०, ३	भण्डन	१६६, १५	
भक्तिमत्		१५६, १६	भण्डि	३५, १३	
भक्तकार		२६७, १०	भण्डौर	२७७, १	
भक्षण	१११, ६। २१८, ६		भद्र	१७३, १६। २१८, ६।	
भक्षणभिद्		१४२, ११		२५७, १४। १५	
भक्षान्तर		१८८, ३	भद्रकाली	३१३, २	
भक्षित	१४४, १६। १४६, १२		भद्रदारु	२६१, ६	
भक्ष्य		५०, १०	भद्रपणी	१२०, २०	
भक्ष्यकार	३४, ७। ४४, १६		भद्रमुक्त	६, ४	
भक्ष्यभेद	२६, २०। ३६, ८। ८६, १६।		भद्रा	३०४, १४	
	२००, ३। २६१, १६		भद्राकरण	८६, १३	
भक्ष्यविशेष		२३४, ११	भद्रादि	१८२, ७	
भग	६०, ११। ६५, २०। १८४, ३		भम्भराली	६४, १८। ३१३, ३	
भगवत्		१६३, १७	भय	२१४, ३। २३०, ७। २३७, २०।	
भगवती		१६३, १७		२४७, १७। २५०, २	
भगिनी		७, ६	भयङ्कर	३६, १८। २६१, ६	
भगिनीपति		२३, ४	भयदर्शक	२३, १७	
भग्न	१०७, ४। १५३, ८। १८८, ६		भयध्वनि	२१६, ६	
भङ्ग		१३०, ३	भयरक्तक	१६७, ७	
भङ्ग	६०, १०। ७७, ८। २२२, ६।		भयवर्जित	६, ११	
		२७४, ११	भयानक	३६, १८। १००, ७।	
भङ्गा		२०५, १६		२२५, २। २५३, १२। ३०२, २	
भङ्गुर		५, १२	भर	२५७, १३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
भरण	१३०, १०; १२		भविष्य	११४, ४	
भरणानर्ह	२७३, ४		भव्य	२३, ४। २३६, १२। २३८, १	
भरणी	११४, १। २३८, १८		भस्ति	२३, २। १४६, ११	
भरत	१४६, ६		भस्त्रा	५२, ११। १६४, २०।	
भरतपुत्रक	५२, १७			२५७, १३। २७३, ११	
भरित	१४६, ११		भस्त्राध्यापक	१६४, १६	
भरु	२५७, १४		भस्त्रक	२३, २	
भर्ग	५०, २०। ११६, १५		भस्त्रतूल	३१३, १	
भर्ष्णी	७४, १६		भस्त्रन्	१३०, ११। १४६, १२। १५४, २	
भर्च्छित	१४६, १३		भाकूट	६०, ३	
भर्जन	८६, २। १६६, १७		भाक्त	१३०, ६	
भर्जित	२७६, १८		भाग	६०, १४। २१२, १३। २४८, ३	
भर्तृ	१२५, ११। १३०, २। १४४, ८		भागधेय	६०, १४। २४८, ३	
भर्तृदारक	५०, १४		भागसङ्कटन	१८२, ४	
भर्तृदारिका	५०, १३		भागिनेय	२१२, १३	
भर्त्सन	६८, ४। १४५, १२। २१२, ४।		भाग्य	२३८, ३। २४२, १०।	
	३४२, १२			२४८, ३। ३१६, १६	
भर्त्सित	१२८, ८। १५८, १३		भाग्यवर्जित	२७२, १०	
भस्त्र	२६६, ६		भाजन	१६६, १७	
भस्त्रात	३४७, ८		भाजनान्तर	११४, १५	
भस्त्रातक	२०, १६। २८, ६। ३६, १६।		भाग्य	१०६, १६	
	५६, ४। १६४, १४। २८४, ३।		भाग्य	६८, ५। १७३, ५। २६८, १	
	२६६, १०		भाग्यभेद	१४, २०। ७६, १७। ६४, ६।	
भस्त्रि	२६६, १६			२६७, ५	
भस्त्रूक	७४, ४। २६६, ६। ३३०, ५।		भाग्यवपन	२१२, २	
	३४५, ४		भाग्यविशेष	८, १६	
भव	२१७, १८		भाग्यहागार	७६, १०	
भवन	१४५, १३। १६६, १५। २६६, ८		भाग्यहीर	२७७, १; २	
भवानी	२६४, ५		भात	१२७, १७। १३०, ६	
भविक	२३, ४		भाद्र	२५८, १	
भवित	१०६, १६। ११४, ४		भाद्रप्रभव	२५८, १	
भवित्र	२७६, १७		भानमात्र	३३६, १७	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
भानु	१६६, ७।	१८८, ७।	भावदर्शन	२४७, ५	
	१६०, ५।	२४४, १२	भावन	१६६, १८	
भानुज	७६, ४		भावसूचन	३२३, २	
भानुसुत	१६६, १४		भावाट	६०, २	
भाम	२२५, १		भावित	१४६, १६।	१५२, १५।
भामा	२२५, १			१५६, १४	
भार	१८४, १।	२५७, १३; २०	भाविन्	२३८, १	
भारत	१४६, १०		भाविवस्तु	२७६, १८	
भारतादि	३३१, ३		भावुक	२३, ४	
भारती	७२, १।	१०७, ११।	भाषण	१६८, ५	
	१४६, १४।	२२४, १८।	भाषणार्ह	२३४, १	
	२५०, ४।	२८६, १८	भाषा	२४६, ४	
भारद्वाज	८०, ७		भाषाभेद	३२८, १६	
भारद्वाजी	८०, ८		भाषाशृङ्खलक	३३६, १	
भारयष्टि	४२, ३		भाषित	१२५, २।	१३७, १०।
भारवह	१०२, ६			१४६, ११; १७; १८	
भारह्वारिन्	२३, ८		भास्	१२५, ७।	१२७, १८
भारिक	२३, ८		भास	३३५, ११	
भार्गव	२३३, १४।	३२१, ८	भासन्त	१४६, १५	
भार्गवी	३२१, ६		भासपक्षिन्	१४६, १५।	१५४, १०
भार्गी	८६, ६		भासित	१४६, १८	
भाङ्गी	७०, ८।	७६, १३	भास्तर	७३, १०।	१४१, २०।
भार्ग्य	१८१, ११।	२४०, १३।		१६४, ३।	२१०, ६।
	२५५, १४।	२६७, ७		२२७, १५।	२६४, १०।
भार्ग्याटिक	४०, १			२७७, ३	
भार्ग्यानिर्जित	४०, १		भास्तरव्यक्तदिग्	११८, २	
भार्ग्यरु	२७७, ४		भास्तरार्चनाश्रय	२००, ३	
भाल	२६६, १०		भास्तर	३०५, १५	
भालाङ्ग	२३, ६		भिःसटा	१८, १०	
भाव	१६६, १५।	३३२, २०।	भिन्ना	३४६, २; ३	
	३५७, १६		भिन्नित	१४६, १६	
भावक	६०, २		भिन्नितवस्तु	३४६, ३	
			भिन्नुक	२३, १०।	३४५, १४

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
भिच्छुकी	१७४,	७	भुम	१०३, ४। १०८, ८। ३०८, १	
भिच्छुमात्र	२०,	७	भुज	३४१, १४	
भित्ति	१३०, ७। २३४, ३।		भुजग	२४८, ११। ३३७, १०	
	३२७, २०		भुजङ्ग	६५, ११	
भिदि	१७३, १४		भुजङ्गम	३८, १०। ७६, १६।	
भिदितपशु	२६, १२			१०१, ५। १६१, १२। १६६, १५।	
भिन्न	१५२, ३। १८८, ६; ७			२६२, १६	
भिषि	३२१, १२		भुजङ्गाक्षी	१६, ३। १८८, १८	
भीत	३४, १०। १०५, १७।		भुजङ्गण्ड	१००, ८	
	१२७, ८; १८। १३०, ८।		भुजदण्डक	८६, ५	
	१८७, ११		भुजा	७७, ३	
भीति	१३०, ८		भुजिष्य	२४४, १४	
भीम	१४३, १। २२५, २; ३।		भुजिष्या	२६, ७। ४८, ३। २४४, १३	
	२५३, १२		भुजिष्यातनय	१३५, १६	
भीमक	२३, ६		भुवन	६, ११। १४२, १८।	
भीमज	७६, ५			१६६, १६। ३१८, ५	
भीमसेन	३२१, ७		भुवन्यु	२४४, १२	
भीमानुज	१०४, ६		भू	५८, ११। ११२, ६। १६१, ७;	
भीरु	२३, ६। ८७, ११। १६२, ७।			१८; १६। २१८, २। २२५, ४।	
	२४६, १०। २५८, २			२५१, १०। २६२, ४। २६६, १२।	
भीरुक	२३, ६। ३४, ५। २६६, ११			३०७, १। ३४५, १२	
भीलुक	२३, ६		भूक	६, ३	
भीषक	२३, ११		भूकेश	३२८, ३	
भीषकनर	१७, ६		भूकेशी	३२८, ४	
भीषण	१११, २०। ११४, ५।		भूजम्बू	२१७, ६	
	३०२, १८। ३२१, ११		भूत	१३०, ८। १८७, २०	
भीषणा	११४, ५		भूतनायक	५०, १५	
भीष्म	५६, १२। २२५, २। २४२, १७		भूतनिर्मित	२३, १४	
भीष्मक	२३, ११		भूतपूर्वक	५०, १६	
भुक्त	१८६, ३		भूतवृक्ष	३४७, ६	
भुक्ति	३२५, २		भूतात्मन्	२२६, १०	
भुक्तोज्झित	१३६, ७। २३१, ८		भूतादिग्रह	१२२, १३	

शब्दः	पृ०	प०
भूतान्तर	१२६, १७। १४६, १८	
भूति	१३०, ११। १५४, २।	
	१५५, १६	
भूतीक	२३, १३	
भूदार	२७७, ६	
भूनिम्ब	२३, १३। १४०, १३	
भूप	६१, १५। १६६, ५। १६४, १२।	
	२४०, १	
भूपकक्षान्तर	६४, १२	
भूपति	१३४, १६	
भूपभेद	१६, ३। १७१, १२।	
	२००, १०। ३२४, ८; ११	
भूपमात्र	१५६, १८	
भूपयोग्य	३४४, ६	
भूपान्तर	१७६, १०	
भूपाल	१६३, २	
भूमृत्	१४६, १६	
भूभेद	२६६, ३। ३०६, १५	
भूमन्	३०८, ७। ३१८, ६	
भूमान	३२५, १४	
भूमि	१३०, १७। २१२, ११।	
	२२५, ४। २२७, ६। २५०, २।	
	२६४, ३। २६५, ८। ३१६, ६।	
	३१७, १७। ३३५, १८। ३४१, ८	
भूमिका	२३, १२	
भूमिज	७६, ३। ३०८, ७	
भूमिजयह	२६३, १२	
भूमिजम्बू	२४३, ८	
भूमिजा	७६, ४	
भूमिनिष्पन्न	१३, १६	
भूमिपति	२४६, १२। ३१३, १६	
भूमिपुत्र	६७, १८	

शब्दः	पृ०	प०
भूमिभव	२२५, ५	
भूमिमात्रक	२६५, १४	
भूमिविकार	३२१, ३	
भूमिविदारण	३०४, ३	
भूमिशय्या	२४७, १	
भूमिनाथ	१५६, ५	
भूरि	२५८, ३	
भूरूढक	४०, २	
भूर्ज	६४, १६। १२५, १६। १३३, १८।	
	१६८, १४। २२३, १६	
भूर्जतरु	२५३, १८	
भूर्जपत्र	२१६, १०	
भूलता	३४, १३	
भूषण	३, ४। ११४, ७। १६७, ४	
भूषणध्वनि	१५६, १५	
भूषणभेद	१७२, ४	
भूषणान्तर	२८, १। १००, १४	
भूषा	२२६, १५	
भूषामात्र	६८, ५	
भूषित	१५०, ४। १५५, ४।	
	१८३, १५	
भूषा	१०६, १६	
भूस्तृण	११४, ६	
भूस्तोट	१०, ४। २७७, ६	
भृगु	६०, १६	
भृगुनन्दन	२१८, १	
भृङ्ग	३६, १६। ६०, १५; १६।	
	१२६, ६। २०८, ७। २१६, ८।	
	२७६, १७	
भृङ्गराज	६०, १५। ८०, ११।	
	३१३, ६। ३२१, १६	
भृङ्गरौट	२०६, ६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
भङ्गार	२७७, ७		भेद्यगामिन्	८६, ३	
भङ्गारक	२५४, १६		भेरी	८, १। २२०, १३। २५८, ५	
भङ्गारका	१७, ६		भेखडा	१००, ६	
भङ्गारी	२७७, ७		भेल	२६६, ११	
भङ्गिगण	३००, १२		भेलक	२६५, ६। ३१७, ६	
भङ्गिन्	६०, १७		भेषज	३६, ७। ६१, १२। २३६, १२।	
भट	१३०, १२			२५८, १२। ३२१, ५	
भटि १०६, ७। ११४, २। १३०, १०;			भेषजनिर्माण	१३२, १०	
१२। १४३, ६। २३८, ४।			भेषजान्तर	८६, १६। २६२, १७।	
३४६, २				२६६, १२	
भटिजीविन्	६३, ६		भैक्षहारिन्	२३, १०	
भटिसुज्	२६८, १		भैरव	२८६, १६। ३२१, १०	
भट्य ४३, १। ६३, ३। ११०, ६।			भैरवभिद्	२८८, ११	
१३०, ४। २३६, १। २३८, ४।			भैरवी	३२१, ११	
२८६, ७। २६३, ६। ३३५, ८			भोग	६०, १८। ६६, ६। ३२७, १५	
भट्यर्थ	२४, १०		भोगवती	१६३, १८	
भट्या	२३८, ४		भोगवत्	६०, १८	
भट्य १०६, १। २६४, १८। ३०३, १४			भोगशालिन्	६६, १२	
भट्यखडी	१००, ६		भोगिन्	६०, १८	
भट्यघान्य	७७, १०		भोगिनी	१६६, २०	
भट्यामिष	४०, २		भोग्यवस्तु	३३१, १५	
भट्टि	८६, २		भोजन	७, १६। ११६, १७।	
भेक ६, ३। ३१, १२। ६२, १।				२६४, २०। २८८, १७	
६५, १। २६२, १०। २७२, १४।			भोजनपात्र	३०१, ५	
३१७, ६			भोजित	१४२, ६। १४३, ११	
भेकी	३००, ३८		भौगिक	११०, १८	
भेद ६०, ११। १०७, ८। १२१, ६।			भौतिक	२३, १४	
१७३, १५। १८२, ४। २६४, ३।			भौम	७६, ५। १५१, १७। २२५, ४;	
२७४, १७				५। २५१, ३। २५३, १३	
भेदक	१८, १३		भौरिक	२३, १४	
भेदि	१७३, १४		भ्यङ्गुरी	२७२, १	
भेदित	१४६, १६		अंशवत्	१५५, २	

शब्दः	पृ०	प०
भ्रम	१७२, ८ । २२४, २०	
भ्रमण	१११, ६ । ११४, ४ । १३०, ६ । १५६, ६ । १६३, ६ । २०२, १ । २२४, २० । २८०, १३	
भ्रमणी	११४, २	
भ्रमर	२७६, १७ । २७६, १६ । २६१, १० । २६५, ५	
भ्रमरक	३६, १६ ; २०	
भ्रमरालक	५०, १५	
भ्रमवत्	१४६, १३	
भ्रमित	१४६, १२	
भ्रष्ट	१३४, ६	
भ्रष्टयव	१८७, १६	
भ्राजित	१४६, १७	
भ्राट	१७५, ७ । २७२, ११	
भ्रान्त	१३०, ५ । १४६, १७	
भ्रान्ति	१३०, ४ । २२४, २० । २२६, १७	
भ्रान्तिहीन	१४६, १	
भ्रामक	२३, ७ ; ८	
भ्रामर	२७७, २	
भ्रामित	१४६, १७	
भ्राट्	३३३, १६	
भ्रू	६६, १२	
भ्रूण	६६, १० । १०६, २० । २७८, ८	
भ्रूमध्य	७१, ५ । १७३, १३	
भ्रूमध्यगावर्त	१०३, १०	
भ्रूप्लथचर्मन्	२६, १७	

म

म	२२२, १ ; २
मकर	२७८, १

शब्दः	पृ०	प०
मकरन्द	१७६, १	
मकरालय	२७७, १७	
मकुर	२७७, १२ ; १३	
मकुष्ठ	६४, १५	
मकुष्ठक	४०, ११	
मकुलक	४०, १३	
मक्षिका	१०४, १ । २७८, ८ । ३१३, ३	
मख	५४, ३ । ५७, ५ । १२५, १० । १६५, ४ । २२८, ८	
मखऊताशन	२६७, १३	
मखान्तर	११६, २२	
मगध	१८३, १६	
मगधोद्भव	१८३, १६	
मम	१८८, ६	
मङ्गि	१३०, १५	
मङ्गु	१३०, १५	
मघ	६६, ७	
मघा	६६, ६	
मघौ	६६, ६	
मङ्गल	१२, १७ । ४१, ४ । ४८, ११ । ११०, १ । १३३, १४ । १५७, २ । १६७, ६ । २५७, १६ । ३०८, ७ ; ६	
मङ्गलकर्मन्	४०, १०	
मङ्गलकारिन्	२४४, १८	
मङ्गलमय	२६, १३	
मङ्गलपाठक	५२, १८	
मङ्गलश्लोक	१७३, ६	
मङ्गलसूत्र	४४, १७	
मङ्गला	३०८, ८	
मङ्गलार्थ	१६८, १	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
मङ्गलालेपन	११८, १०		मण्डलाधिप	१५६, ८; १२	
मङ्गल्यक	४०, १०		मण्डलेश्वर	२६४, ८	
मङ्गल्या	२४४, १६		मण्डवत्	६६, ५	
मञ्च	६१, १५ । ३२६, ४		मण्डा	६८, ७	
मञ्चक	२०, १३		मण्डित	१५०, ४	
मञ्चक	१३०, १५		मण्डूक ई, ३ । २४, ७ । २३१, ५		
मञ्चन्	२६१, २०		मण्डूकपर्णी	२४, २ । १२३, ११	
मञ्चन	१३०, १५		मण्डूकौ	२४, २	
मञ्जा	७७, ३; ४		मण्डोदक	४०, ४	
मञ्जरी	२७०, १० । २७८, ६ । २७६, ६		मणि ३६, १ । ७१, ३ । १०६, २० । १८८, १६ । २७४, १६		
मञ्जिष्ठ	२६६, ३		मणिक १४, ६ । २३, १५ । २८५, ५		
मञ्जिष्ठा	१०८, १५ । १२३, ११ । १६८, ३		मणिकार	४३, १	
मञ्जु	३०८, १२		मणिग्रन्थि	१७१, १५	
मञ्जुषोष	५६, ६		मणिच्छिन्ना	२६१, १५	
मञ्जुषोषा	३३४, १२		मणिदूषण	२१, १२	
मञ्जुनी	१२२, १६		मणिदोष	६६, १२	
मञ्जुल	३०८, १२		मणिबन्धकुर्पर	६४, ११	
मञ्जूल	३०८, १३		मणिभिद्	३१३, ८	
मञ्जूषा	२२, ६ । २७, ७		मणिभेद	२६, १० । १५४, ११ । १६१, ११	
मठ	२२८, २		मणिमाला	३१३, ७	
मण्ड	६८, ६		मत	१३०, १४ । १५५, १५	
मण्डदुर्दुर	२४, ७		मतङ्ग	६५, ११; १२	
मण्डन	११०, २ । १२२, १४ । १६७, ४ । २६०, १		मतङ्गज ५३, ६ । ६६, ११ । ११०, ३ । ११५, १७ । २५२, १		
मण्डप	२२६, १५		मति १३०, १४ । १८१, ७ । १८५, ५ । २६२, ११ । ३३३, ८		
मण्डभेद	३२६, ६		मत्कृण	११४, ८; १०	
मण्डल ४७, ८ । १०१, ४ । २१६, ८ । २६६, १७ । ३०८, १० । ३१२, १०			मत्त ८७, १५ । १२७, २० । १३०, १५ । १७६, १८ । ३१६, १० । ३२५, ७		
मण्डलक	४०, ५		मत्तकुञ्जर	१४१, ६	
मण्डलभिद्	२६४, १६				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
मत्तगज	२०४,	ई	मदनफल	३०८,	४
मत्तदात्यूह	३०,	१७	मदनभूरुह	६३,	३
मत्तमतङ्गज	३०१,	१ई	मदनमन्दिर	१७०,	५
मत्तवारण	१२३, १० । २७२,	१ई	मदनयोषा	१३१, १३	
मत्ता	२०८,	१८	मदनाख्यतरु	३६,	४
मत्तेभ	३१३,	ई	मदनोत्सव	५१, १४	
मत्सर ८३, १४ । ३१०, २ । ३३ई, १०			मदमत्त	६८,	१७
मत्सरिन्	२७८,	८	मदयित्तु	२०५,	१ई
मत्स्य	२३८, ७ । २७८, १० ।		मदवर्जित	१७ई, १ई	
३२८, २ । ३३०, १३ । ३३३, ११			मदायुक्तवाचिन्	३१३,	ई
मत्स्यप्रभेद	१४ई, १६ । २६४, १६ ।		मदिरा	३११, २	
३००, १५ । ३१४, ११			मदीय	२४, ७	
मत्स्यभेद	२२, १२ । ६०, १३ ।		मदीया	१८४, ५	
२६६, १३ । ३०२, ३			मदीकट	१ई४, १ । २८८, ५ ।	
मत्स्यविकृति	३११, १		२६१, १८		
मत्स्यहारौ	१५, २		मदीदय	२६१, १८	
मत्स्याक्षी	३४ई, १ई		मद्गु	ई१, २	
मत्स्यादिकौकस	६, १०		मद्गुर	२७८, १०	
मत्स्यादिपिटक	३१, ३		मद्य १४, १८ । ४०, १ई । १८१, ४ ।		
मथ	१ई६, ८		२०५, १ई । २३३, ८ ; १० ।		
मथन	१ई८, ११		२ई२, ई		
मथि	१ई६, ८		मद्यकर्त	२६, ६	
मथिगुण	२५ई, १२		मद्यभिद्	३०४, ११	
मथित	१५, ३		मद्यभेद	२८ई, १७ । ३२१, १३	
मद ६ई, ४ । १७३, १ई । २४५, ७			मद्यसन्धान	३२३, ३	
मदकल	३१३, ई		मद्यु १४, १८ । २४, ११ । १८१, ४ ।		
मदन	१६७, १ । ३१३, १६ ।		२७७, १० । ३२१, १२		
३२२, ११			मद्युक	२३, १८ ; १६ ; २०	
मदनकण्टक	८, ६		मद्युकर	२६१, १७	
मदनद्रु	३०५, ई		मद्युका	२३, १६ । ८ई, ई	
मदनद्रुम	२००, ७ । २४०, १ ।		मद्युकोश	६६, ७	
३०८, १५			मद्युजीवक	५०, १७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
मधुतृण	१२१, २।	२८७, ७	मध्यग	२२६, ११	
मधुद्रुम	२३, १६।	४०, ६। १८१, ४	मध्यदेश	२२६, १२	
मधुप	२४५, १८		मध्यप्राप्त	१५६, ८	
मधुपर्क	४०, १४		मध्यम	२२६, ११	
मधुपर्णिका	५०, १८		मध्यमन्त्र	१८६, ६	
मधुपर्णी	२३, १६। १२१, १।		मध्यमादि	२६१, १५	
	२६७, १६		मध्यवर्तिन्	११३, १	
मधुभिद्	२७७, २		मध्यस्थपूरुष	६३, १७	
मधुमक्षिका	२६३, २		मध्यान्तर	२३८, ७	
मधुमात्र	२६३, ४		मध्यभवनम्न	२३३, ११	
मधुमास	१५, २०		मध्वासव	४०, १६	
मधुयष्टि	११, ४		मनप्रश्लला	४६, १८। ५१, ३।	
मधुर	२७८, ११। ३३६, ५			८८, १२। ३०६, १२	
मधुरक	४०, १२		मनस्कार	२६१, २०	
मधुरसा	३३६, १२		मनस्तुष्टि	१४६, ६	
मधुरा	२७७, ६। ३१६, ६। ३३५, १३		मनागर्थ	२५५, १२	
मधुरिका	२५४, ६		मनागिष्ट	२५६, ११	
मधुरिकौषधि	३३०, १२		मनित	१५०, ४	
मधुलिङ्घ	५०, १७		मनीषा	१७४, ८। ३३३, ३	
मधुली	२७७, १०		मनीषिन्	१३२, ८। ३३२, ३	
मधुविशेष	२६३, ४		मनुज	७६, ६। २५६, ६	
मधुव्रत	६०, १५। ८०, ११। ११४, ४		मनुपत्नी	१६५, ३	
मधुशर्करा	३२१, १४		मनुवंश	३२१, १६	
मधुप्रियु	२६१, १८		मनुष्य	१३०, १३	
मधुश्रेणी	४०, ८		मनुष्यतौर्था	२३३, १३	
मधुष्टीक	१७१, १६		मनोग	६५, १३	
मधुसूदन	१८६, १६। २०६, २		मनोज	७६, ५	
मधुच्छिष्ट	१६६, १५		मनोजव	३०५, २०	
मधूलक	४०, ८		मनोज्ञ	५३, १३। ६६, ६; १२।	
मधूलिका	४०, ८। ४०, ११			१५०, ७। १५४, १७। १७४, १४।	
मध्य	६३, ८। २०२, ८। २३८, ८।			२१५, १। २२१, ६। २३६, ३।	
	२६४, ४			२४०, १८। २४१, २। ३४६, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
मनोवृत्ति	२४७, ६		मन्दार	२७७, १५ ; १६	
मनोहर	२७६, ४ । २८३, १० ।		मन्दारपादप	२७७, १४	
	२६१, १६		मन्दार्क	२४, ५	
मनोहरगन्ध	३१२, १७		मन्दिर	११७, १८ । २०१, ८ ।	
मन्तु	१३०, १३			२१६, १० । २६०, १ । २६४, १२ ।	
मन्त्र	२५८, ६			२७७, १७	
मन्त्राणां	२२६, २		मन्दुरा	२७८, २	
मन्त्रतन्त्रादि	११०, ६		मन्दोष्ण	११४, १०	
मन्त्रबीजाक्षर	५६, १		मन्त्र	२५८, ८	
मन्त्रभेद	२८४, ६ । २८६, २० ।		मन्त्रवत्	१५०, ५	
	३३६, ११		मन्त्रित	१५०, ५	
मन्त्रवैष्णव	८६, ८		मन्मथ	१७०, १३ । २६५, १० ।	
मन्त्रसंयुक्त	१५०, ५			२७८, १८	
मन्त्रित	१५०, ५		मन्या	२३८, ५	
मन्त्रिन्	१६६, १७ । १६८, १७ ।		मन्यु	२३८, ८	
	२४२, १ । २५८, ७		मय	२३८, ६	
मन्य	७६, ८ । १६६, ७		मयु	२३८, ४	
मन्यन	१६७, ५		मयुष्ठक	४०, ६	
मन्यनद्रव्य	१६७, ५		मयूख	५५, ६ । ३३६, ४	
मन्यनसाधन	२१, २०		मयूर	२, १२ । ५४, १४ । ६५, ३ ।	
मन्यनी	१६७, ५ । २६७, १८			१००, १५ । १६०, ६ । २७८, १०	
मन्यर	६४, १५ । २७७, १८ ; २०		मयूरक	२६, ६ । ३५, ५ । ४०, ७ ।	
मन्यशैल	२७७, १४			४२, ६	
मन्यान	१३, ३ । ५५, १४ ।		मयूरसमूहक	२७८, १४	
	६७, १३ । २७७, १८		मरक	२३, १६	
मन्यानदण्ड	२७५, १५		मरकत	६६, १३	
मन्द	५, ६ । ७६, ४ । ६६, १० ।		मरग	१३७, ३ । १४४, १२ ।	
	१७४, २ । १६६, १३ । २२३, १८ ।			१४७, २ । २३८, १३ । ३१६, १	
	२६२, ६ । २७७, १५ ; २०		मरगानश्रान	२३७, १३	
मन्दगामिन्	६३, १३		मरगासन्न	१६६, १०	
मन्दर	२७७, १४		मरन्दवत्	१७६, १	
मन्दरादि	३४७, ५		मराल	३३६, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
मरिच	६४,	१३	मलन	१६७,	२
मरीच १२, ११। ७३, ३। १०४, ७।			मलपू ४, ७। ५२, ५। २६०, १०।		
१०६, ११। २२६, १३			३६२, २०		
मरीचादि	३३, १४		मलभेद	२५८, १४	
मरीचि	७३, ४		मलमोचन	६६, ५	
मरीचिका	४०, १३। १२१, ४		मलय	८६, ३। १०२, ११।	
मरु	३०३, ६		२४४, १४		
मरुत्	१५०, १। १६५, ११		मलयज	११६, १२। २६१, ३	
मरुदन्तर	३६६, ११		मलयपर्वत	२८७, ६	
मरुदेश	३१६, १६		मलयोद्भव	१६३, ७। २२१, १३।	
मरुबक	४०, ३। २१४, ६।		३१०, १०		
२७५, ११। ३१२, १५			मलयोद्भूत	२२७, ४	
मरुला	३०८, १४		मलविसर्जन	२६५, २०	
मर्कट	१७७, १६		मलह्वीन	१५७, १५। ३०६, ६	
मर्कटक	४०, ६		मलिन	१४, ७। ३३६, ११	
मर्कटजाल	४३, १७		मलिनमुख	५८, ५	
मर्कटतिन्दुक	१६३, १२		मलिनी	१६७, ३	
मर्कटयोषित्	६०, ४		मलिस्तुच	७३, १२	
मर्कटवासक	१८५, २		मली	२७६, २	
मर्कटी	६०, ४। २६५, १		मलीमस	३३६, ११	
मर्जू	७७, ४		मल्ल	२७७, १६। २६६, १३	
मर्द	३२७, ५		मल्लनाग	६७, १६	
मर्दन १६२, ३। १६७, २। २०६, ६।			मल्लभेद	२१२, ८	
३३०, १६			मल्लरङ्गबन्धन	८०, १३	
मर्मन्	२५०, ६		मल्लिक	२४, ३	
मर्मर	२७८, ५		मल्लिका	२४, २; ३। ८६, ६।	
मर्मरी	२७८, ६		१२१, १७। २००, १३। २४७, ११		
मर्यादा	५४, ५। ११३, १।		मल्लिकाच्छदन	३१०, १३	
१३४, १३। ३४२, १२			मल्लिकामिद	१५७, ८	
मर्यादिन्	८२, १२		मल्लिकाभेद	२७८, १६	
मल	२६६, १२		मल्ली	२०६, १८	
मलदूषित	१५१, १। २६६, ६		मल्लीङ्ग	३१३, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
मशक	२३, १७ ; १८		महाकुल	३५, १०	
मशकाहरी	१५, १		महाघोषा	३३४, ११	
मशकौ	२३, १७		महादेव	२१६, ७ । २५६, ४ ।	
मशौ	३२४, १३			३१३, ४ । ३२४, ७	
मसि	२६६, १७		महादेवी	३२४, ७	
मसिमणि	१७६, ३		महाधन	२०५, १४	
मसुर	२७८, ४		महानस	३३६, १०	
मसुरा	२७८, ३		महानाद	१७८, १८	
मसूर ४०, १० । २०६, १ । २७८, ४			महानील	३१३, ८	
मसूरक	२४४, १७		महापद्म	२३१, ७	
मसूरा	२७८, ३		महापोटगल	३१३, २०	
मसृण	१११, ८ । ११४, ७		महाबला	३१३, ६	
मस्करिन्	५०, २		महाबुद्ध	१२४, ४	
मस्तक	६८, १० । २६१, ७		महामात्र	१६५, १२ । २६१, १४	
मस्तकखेह	५०, १७		महामारी	२३, १६	
मस्तिष्क	२४, ४		महामौन	३२२, १	
मस्तु	६८, ६		महामुनि	२०५, १७	
मस्तुलुङ्गक	२४, ४ । ५०, १७		महामूल्य	६६, १४ । ७०, ५ ।	
मह	३१७, ११ । ३१६, ७ ; ८			२०५, १४ । २४८, ७	
महत् १६६, ५ । २५३, २ । २६५, १३			महामेदा	३२८, ६	
महती १४६, ८ ; २० । ३१७, १७			महारजन	२०७, ३ । २२०, ६	
महत्तर	३७, १३		महारस	१२१, २ । ३३६, ६	
महदादिक	१३६, १२		महाराज	८०, १२	
महक्षिका	२८३, १७		महाराजिक	५०, १८	
महस्	३४१, ६		महार्घ	७०, ५ । २४८, ७	
महाकच्छ	७५, ८		महालय	२४८, ४ ; ५	
महाकन्द	१६५, ११		महावौर	२६१, ११ ; १२	
महाकाल	११, ७ । ३६, ५ ।		महाशङ्ख	५७, १३	
	२६६, २ । ३१३, ३		महाशालु	४४, १२	
महाकालगाय	३०, १६		महाशूत्री	२६१, १६	
महाकालफल	६२, ६ । ३१३, ११		महासहा	१६०, १३ । ३४४, ११	
महाकिष्कु	२७, ३		महासेन	२०५, १५	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
मह्यसैन्यपति	२०५, १५		मह्योत्पात		१६४, ३
मह्यस्त्र	१७८, १८		मह्योत्सव		१२, १६
मह्यिका	२३, १५		मह्योदधि	२७१, ६। २८४, १०	
मह्यिला	६३, १८। ३०८, १५		मह्योदय	१२६, ५। २४८, ६	
मह्यिष	२१२, १। २१७, ८		मह्योदर	२६१, १० ; ११	
मह्यिषी	३३३, २		मह्योर्मि	३०३, ८	
मह्यिषीक्षीर	१२, १६		मह्यौषध	१८५, १२	
मह्यिषीरक्षक	२७५, १७		मा	२२२, १	
मह्यिषीशिशु	३४२, ७		माङ्गल्यद्रव्य	२५, १८	
मह्यी	३४१, ८		मांस	३२६, ५	
मह्यीधर	३१६, १३। ३४५, ४		मांस	१४८, १०। २७६, ८।	
मह्यीध्र	२७७, ८। ३०१, ३			२६८, ६। ३०६, १३। ३३५, १२	
मह्यीप	२८६, ६		मांसकौल	१७५, ३	
मह्यीपति	८०, १२। १४६, १६।		मांसपिण्ड	२६, १५	
	२५४, ११		मांसरस	३३६, ६	
मह्यीपतिविशेष	१५६, १८		मांसवर्जित	३०२, ४	
मह्यीपाल	१३३, १७। २७३, १३		मांसासिन्	१७५, १२	
मह्यीरुह	५६, १८। १७८, ४।		मांसिका	१६३, ६। २१६, ७।	
	३०६, ८			३२०, ४	
मह्यीश	२८८, ११		मांसौ	१०, १२। ११६, ७। १७६, १३।	
मह्यीसुत	३१, ६। ६५, १७			१६३, १६। २६२, १४। ३०५, ७।	
मह्येन्द्र	३६, १५। १५४, १०।			३०६, ५। ३१३, १२। ३३५, १३	
	२५६, १६। २६०, १८। २६१, ५।		माक्रन्द	१७७, ५	
	३१३, १५। ३२२, ६		माक्षिक	२४, १७	
मह्येन्द्रपताका	१६४, १३		मागधी	१८३, १७	
मह्येश	१६०, २		माघ	२१०, १२	
मह्येशगणभेद	५५, ४		माघ्य	१७२, ८	
मह्येश्वर	१७, १४। ४२, १७।		माचल	३०८, १७	
	२१४, ६। २५७, ११। २८८, १६।		माठर	२७८, १२	
	२६१, १७। ३४४, १		माढि	१०२, १	
मह्योक्ष	२८, ६		माणवक	४०, १५	
मह्योत्पल	१६१, १०। १७८, ४		माणि	१०७, १	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
मागिक्य	४१,	१६	माद्री	२५८,	८
मागिमय्य	३२२, २१ । ३२४, १२		माधव	३२१, १२	
मातङ्ग	६०, १ । ६५, १४ । १७४, १५		माधवक	४०, १६	
मातङ्गवेदी	४१, २२		माधवौ	१३१, १६ । १५२, १६ । ३२१, १३ ; १४	
मातङ्गौ	६५, १४ । ६६, ११		माधुरौ	२७८, ११	
मातरिश्वभेद	३४३, १		मान	६, ६ । ११८, १६ । १३०, १६ । १८८, ६ । २५८, ६ । २६७, १७ । २६८, ६ । ३०४, १५ । ३३१, १ । ३३५, ३	
मातलिपुत्रक	५५, ४		मानकर्त	१३०, १६	
मातामहकुल	३२६, १५		मानपादवराटक	१६२, १०	
मातुल	२४, ७ । २०५, १६ । ३०८, १५		मानप्रभेद	६३, ४	
मातुलद्रुम	१६२, ५ । २७३, ७		मानप्रभेदक	२५२, १४	
मातुलानी	२०५, १६		मानभेद	४, ८ । ७, १७ । ६६, ८ । १०६, २ । ११२, ६ । १६६, ३ । २४६, ६ । ३३०, ७ । ३४१, १४	
मातुलाहि	२०५, १८		मानव	३२१, १५ ; १६	
मातुलिङ्ग	६७, १७		मानवती	१६७, ६	
मातुलुङ्ग	६७, १७		मानविशेष	३, १४ । ४, १७ । ३२७, २०	
मातुलुङ्गी	७८, १४		मानसंस्कृत	१५०, ६	
माट	७, १० । २४, ६ । १३०, १६ ; १७ । १६३, १६ । २१५, ७ । २३२, १ । २५६, १		मानस	२४६, ११ । ३३१, १८	
माटका	२४, ६ । १६७, ७		मानसौकस्	३०, ११ । ६४, ३	
माटकाभेद	२६७, १०		मानह्वीन	१६६, ६	
माटप्रभेद	१५१, ३		मानान्तर	६६, १३	
माटभाट	३०८, १६		मानार्थक	६७, १६	
माटभिद्	२६६, ४		मानिनी	१६७, ६	
माटभेद	२२१, ७		मानुषास्थि	५७, १३	
माटयात्रा	४४, १७		मान्य	१३४, ७ । २३४, ६	
माटवंश	३२६, १५		मापति	१५०, ६	
माटवयस्या	२३५, १८		मापित	१५०, ६	
मात्रा	२५८, ६				
मात्सर्य	६१, १५ । २७८, ८ । ३४१, ४				
माथुर	२७८, ११				

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
मामक	२४, ७		मार्गिन्	६१, ४	
माय	२३८, १०		मार्जन	१६७, ६	
माया	८४, ४ । २३८, १० ।		मार्जार	१६६, १२ । १७७, ७ ।	
	२५४, ६			२१३, १ । २७८, १३	
मायाञ्च	५०, ६		मार्जारकणिका	५२, १८	
मायावज्जलक	१७, १२		मार्जारसङ्गत	२४८, ८	
मायूर	२७८, १४ ; १५		मार्जारीय	२४८, ८ ; ६	
मायूरवाच्	४, ३		मार्त	१३०, १८	
मार	२५८, ११		मार्तगृह	१००, ६ । १७६, १६	
मारक	१४, १५		मार्तव	३२१, १७	
मारण	२५८, १२		मार्दव	३६, १२ । ३२१, १७	
मारतरुणी	२६८, ८		मार्घ	३३०, १८	
मारि	२५८, १२		मार्ष्टि	१६७, ६	
मारिष	३३०, १८ । ३३३, ४ ; ५		माल	२६६, १४ , १५	
मारिषा	३३३, ४		मालक	२४, ११	
मारी	२५८, ११		मालती	१२६, २०	
मारीच	७३, ५		मालव	३२१, १५	
मारीची	७३, ६		माला	६, ४ । २४, ६ । २६६, १४	
मारुह	१००, ८		मालाकार	२६१, २०	
मारुत	६२, १४ । ६३, ७		मालाभेद	४१, ७	
मारुतसह	३०६, १२		मालिक	२४, ८ । २६१, २०	
मारुल	३०८, १४		मालिकयोषित्	१६७, ७	
मार्कव	८०, ११ । ३२१, १६		मालिनी	१६७, ७	
मार्ग	६१, ३ ; ४ । ८६, १० ।		मालु	२६६, १६	
	१००, ८ । १२६, ५ । १३५, २ ।		मालुघान	२०५, ८	
	१४८, २		मालुधानी	२०५, ८	
मार्गण	२५, २ । ५६, ७ । ११४, ११		मालूर	३३, ६ । ३७, ५ । २०६, ४ ।	
मार्गदूषक	५०, १			२४५, १४ । ३१०, ६	
मार्गधेनु	२०५, २०		माल्य	१३, १६ । २५, १७ ।	
मार्गलक्षणा	३४६, १४			२३८, ६ । २८६, २०	
मार्गप्रीर्ष	३३४, १३		माघ	३३१, १	
मार्गानुसारिणी	१०६, १४		माघपणी	७८, ७ । १२१, ३ ।	
				१६१, ६ । ३४४, ११	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
मास	ई१, ३।	१०२, ११।	मिसौ	२४४, १ई	
	११ई, १२।	१८१, ८।	मिहिका	२३, १५।	२१२, १ई
	२२ई, १५।	२ई१, १०।	मिहित	१५०, ७	
	३३४, १३।	३३५, ११	मिहिर	२७८, १५	
मासचतुष्टय	१०७, १८		मीन	२४, ४।	६ई, १८।
मासभेद	५५, १४।	२३७, १७।		१८८, १०।	२३८, ७।
	२५८, १			३०४, १८।	३१२, १६।
मासविशेष	६३, ११		मीनप्रभेद	६२, १०	
मासान्तर	३३०, १७		मीनभेद	७३, ६।	६१, २।
मासार्द्धक	३४५, १७			१६५, १८।	२१२, ११।
मासिक	२४, १०		मीनविशेष	८५, ५	
माहात्म्य	६०, १३		मीनाक्षी	३४ई, १ई	
माहिक	२३, १ई		मीनादि	२८७, १६	
माहेन्द्रतुरग	३००, ६		मीनाम्बीण	१२१, ३	
माहेश्वर	२६२, १		मुकुट	२००, २।	२७ई, ४
माहेश्वरी	२६२, १		मुकुन्द	१७७, ६	
मित	१३०, १६ ; २०।	१३८, १८	मुकुर	१७८, ६।	२७७, १३
मिति	१३०, १६		मुकुल	३०३, २०	
मितोदरी	२६२, २		मुक्त	१३१, १।	३३८, ६
मित्र	५४, १५।	१२४, १०।	मुक्तकञ्चुक	१४५, ८	
	१३५, ७।	१७५, ७।	मुक्तव्यसनमन्त्रिन्	२६१, १	
मित्रसम्बन्ध	२५८, १ई		मुक्तसङ्ग	१४५, ८	
मिथुन	१६७, १०।	३१ई, ८	मुक्ता	१०ई, २०	
मिथ्याभिभाषण	१२०, १४		मुक्ताफल	३०३, १६।	३१३, १०
मिथ्यामति	१३०, ५		मुक्तामाला	४७, २	
मिथ्यावाद	१७६, ५		मुक्ताविशुद्धि	२५५, ४	
मिद्ध	१८१, ६		मुक्तासर	२६२, १३	
मिश्रित	१४२, १ई		मुक्तास्फोट	४ई, ८।	१३४, ३
मिश्रया	२७७, ६		मुक्ति	१३०, २०, ३४ई, ४	
मिष	३३१, २		मुख	५४, १।	६७, ११।
मिष्ट	१७४, १४			२४७, ३।	२५६, १६
मिसि	२५४, १०।	३३५, १४	मुखग	१६२, १७	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
मुखपूर्ति	३३२, ७		२६६, ११। ३०२, १२। ३१६, ११;		
मुखम्यट	६१, २०		२०। ३३२, ४		
मुखः	५५, ७। ५८, ३		मुनिभिद् १८५, १३। २४५, १४।		
मुखरोग	१००, १०		२५०, ८। २८३, १३। ३२०, १४		
मुखाग्र	२५७, ६		मुनिभेद ८, ३। ३४, १०। ७३, ४।		
मुखाद्यङ्ग	१८२, ५		६३, २। ६४, १३। १२७, १४।		
मुख्य	२३२, ११। २३८, ११		१५७, १०। १७६, ११। २०६, ८।		
मुख्यवृत्त	२१८, १६		२३४, १७। २४४, ६। २४६, १।		
मुख्यानुयायिन्	१८४, १४		३११, ८। ३१६, १८। ३४५, १२		
मुग्ध	१८१, ७		मुनिभेषज	८१, ३	
मुचकुब्द	१३६, २		मुनिविशेष	३२८, ५	
मुचि	७१, १६		मुनिवृत्ति	७४, ७	
मुचुकुन्द	१७६, २		मुनिसिंह	१७१, ४	
मुण्ड	६८, ८		मुनौन्न	२७६, १	
मुण्डक	२४, १२		मुन्यन्तर	५६, ११। २४६, २०	
मुण्डन	१६७, ११। २६३, ३		मुमुक्षु	२८०, १	
मुण्डा	८८, ६। १७१, १५		मुरजध्वनि	७, २०	
मुण्डित	८८, ८। १५२, १२		मुरजादिक	१८३, २	
मुण्डौ	१६३, ६		मुरा	२५८, १४	
मुण्डौरी	११६, ७। २०४, १०।		मुर्मुर्	२७८, १८	
	३३३, १५। ३३४, १०		मुषित	१५०, ८	
मुव्	८५, ६		मुष्क	६, ४। ६६, १	
मुद् ३२, ५। १२६, ११। १३१, २			मुष्कक	१०५, १४	
मुदिर	२७८, १७		मुष्कवृत्त	३४६, ४	
मुद्ग	४०, ११। ६१, ५		मुष्टि	८६, ४	
मुद्गपर्णी	७६, ८। ३४१, १८		मुष्टिमेयवृत्तादि	६७, १०	
मुद्गर	११२, २। २६६, ७।		मुसल	५६, ८। २६३, १२।	
	२७८, १६		३०४, १६। ३०८, १८		
मुनि ४, १५। ४३, ६। ६०, १७।			मुसलाग्र	२१६, ८	
६५, १२। ८०, ८। १२५, १०।			मुसली	४८, १०। ४६, २	
१४६, ६। १७६, २। १८८, ११।			मुस्त	२५७, १६। २७०, ५	
२२८, १६। २४२, ६। २६६, १६।			मुस्तक	६०, २। ७६, ७; ८।	
			१७२, ३। १७६, ६; ७। २७३, १६		

शब्दः	पृ०	पं०
मुक्ता	६६, ७। १७८, ८। २३२, ७।	
	२५३, ३। २७५, १५। २८८, ८	
मुहिर	२७८, १७	
मुजस्	३४१, १	
मूक	५, ५। ५५, १	
मूढ	५४, ३। १०२, २। १५०, ७।	
	१८१, ७	
मूत	१३१, २	
मूत्र	१६७, ११। २५८, १४	
मूत्रित	१०२, १६	
मूर्ख	७, ३। २२, १७। ३०, १४।	
	३२, १५। ५४, ३। ८२, १।	
	८७, ११। ६३, १८। ६७, ६।	
	१६६, २। १७४, २। १८६, ७।	
	२०५, १३। २१८, ११। २७५, १३।	
	२७८, १७। ३२८, ३। ३३१, १	
मूर्च्छन	३२७, १४	
मूर्च्छना	३४१, १०	
मूर्च्छा	२२२, १३। २४३, १४	
मूर्च्छाल	१३१, ४	
मूर्च्छित	१५०, ७; ६	
मूर्त	२६, १। १३१, ३; ४	
मूर्ति	१३१, ३। २३३, १३	
मूर्तिभेद	१०६, १७	
मूर्तिमत्	१३१, ३	
मूर्त्यन्तरपरिग्रह	२३, १२	
मूर्धज	२७०, १६	
मूर्धन्	२६६, १८	
मूर्धाभिविक्त	१६६, १६	
मूर्धाविविक्त	१६६, १८	
मूर्वा	१२०, १७। १८२, १३।	
	२८६, ८; १२। ३१७, १।	
	३१८, १६	

शब्दः	पृ०	पं०
मूर्विका	१११, २। ३३६, १२	
मूर्वी	४०, ११। ६०, ७	
मूल	४१, ८। १११, ५। १८८, ६।	
	२६६, १६; १७। ३४४, ७	
मूलक	२४, १२। २७५, ६	
मूलद्रव्य	३१७, ६	
मूलद्रव्यवृद्धि	२६५, १०	
मूलद्रव्यापचय	२१, ४	
मूलबन्ध	२३५, ७	
मूलोपान्त	२२, ८	
मूल्य	६६, ३। १०६, ६। १०७, १०।	
	१३०, १०। १८६, ५। २३८, १३	
मूषक	१३, २। ३२, ७। ५३, १०।	
	७०, १। २४८, ११। २६५, १६।	
	३१६, ६। ३३१, ७	
मूषकयोषित्	१८७, ६	
मूषपर्णी	६८, १०	
मूषिक	८६, १२। १७१, १४	
मूषिका	२७२, ११	
मृग	४, १५। २१, १०। ६१, ५; ६।	
	१११, १। १४८, १७। १५१, ५।	
	२२३, १५। २३८, ४। २५६, ३।	
	२७०, १०। २८१, ३। ३०२, १०	
मृगजालिका	५०, १६	
मृगट्षा	४०, १३। १२१, ४	
मृगधूर्तक	५०, १६	
मृगनाभि	७८, १। २६३, ११	
मृगनायक	८७, १७	
मृगबन्धनी	२८०, ३	
मृगभेद	२१२, ११। २६७, १०।	
	२७७, ४। २८३, १। २६०, ३।	
	३०२, १७। ३०३, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
मृगमद		६१, ४	मृत्पात्रभेद		२४, ४
मृगयु	१८१, १३।	२४४, १६	मृत्पु	११६, १८।	१८६, १६।
मृगराज		८०, १२		२००, २०।	२३७, १३। २३८, १३।
मृगलुब्ध		८६, ६		२४३, १४।	२६६, २। ३०१, १।
मृगविशेष	१०३, ११।	३०३, १।			३२६, २
		३२६, १३	मृत्पुचिह्न		८७, ८
मृगशिरस्		२६२, २	मृत्पुफला		३१३, ११
मृगशीर्ष		३३४, १३	मृत्पुलोक		३६, १६
मृगादि		३२६, ४	मृत्पुवञ्चन		२०६, ४
मृगान्तर	२६, १८।	४०, १।	मृत्पु		३३५, १४
	६३, २०।	१८६, ११। २२०, ७।	मृत्पु		१८८, १२
	२७०, १२।	२८७, ४। ३१८, ८	मृद	२८२, ४।	३३५, १४
मृगारि		२७६, १	मृदङ्ग		६५, १५
मृगित		१५०, ६	मृदङ्गारप्रकटी		२१, १६
मृगौ	६१, ७।	१५१, ६	मृदन्तर		७१, ४
मृगेन्द्र	२७३, ३।	३४१, १६	मृदु	१७४, ४।	२४४, ११। २६२, १
मृग्य		२३८, १२	मृदुल		३०४, ११
मृच्छा		७४, १६	मृदुल		३२१, १७
मृड		३२७, ८	मृद्भाजनान्तर		१६२, ११
मृडानी		६७, ५	मृद्विकार		३२१, १७
मृणाल	१२, ६।	२०४, ३। ३०८, २०	मृद्वौका		२४, १३
मृणालिनी		२०५, १२	मृन्मयभित्ति		१६८, ८
मृत	१२६, १७।	१३१, ४। १३३, ६।	मृन्मान		२१०, ६
	१४६, १७।	१८। १५०, ७	मृषार्थ		१३७, १४
मृतकचैत्य		२३५, ८	मृषावाद		२७०, १०
मृतचित्ति		२३५, ८	मृष्टपर्ण		११२, ४
मृतयोषित्		२८०, १८	मृष्टाग्निन्		४०, १७
मृतसंस्कार		२०१, ११	मृष्टेरुक		४०, १७
मृतसम्बद्ध		१३०, १८	मेकलकन्यका		५२, १६
मृतस्नात		१५८, १	मेखला	१६८, २।	२०७, ११।
मृति	२४७, १।	२५८, ११।		२८१, ४।	३०८, १
	२६०, १३।	३४६, ४			

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
मेघ	ई, ३। ३०, ई। ३६, १४।		मेह	८०, ३। २५८, १५	
	ई६, ७। ८१, २। १४३, ई।		मेहजम्बुद्वीप	२०७, १५	
	१७ई, ई; ७। १८ई, ८। २५१, २।		मेहपश्चिमभूधर	३०६, ११	
	२७८, १७। २८७, १६। २६०, ६।		मेहक	२४, १ई। २६, १२।	
	३१२, ई			२८ई, १६। २६६, १७। ३२२, १२	
मेघकपा	२१ई, ६		मेहन	६०, १ई। १२ई, १०	
मेघनाद	४६, १। १७६, ४		मेला	२६६, १७	
मेघनिखन	१५५, १२		मेलानन्द	१७६, १३	
मेघपङ्क्ति	१०, ११		मेघ	२४२, ६। ३१ई, ५। ३२८, ५।	
मेघपुष्प	२१४, ७			३३१, २	
मेघशब्द	२००, १ई। २४३, १७		मेघग	६५, १५	
मेघक	२४, १३। १०४, ७। ३१०, ५		मेघजलोमन्	१०३, १०	
मेढ	१३१, ई		मेघादि	३२ई, ७	
मेढि	१०२, २		मेह	२४१, १०	
मेढ्र	७ई, १४। १०६, ११।		मेहन	६१, १८। ६४, १३।	
	२४२, ६। २५८, १५			१६७, ११। २४३, २	
मेढ्ररोग	३२६, ३		मैत्र	२५८, १ई	
मेद	१७४, ४		मैत्री	२४०, ८	
मेदक	३०५, ५		मैथिल	२६८, १२	
मेदस्	२११, ई। २५५, २०		मैथुन	१६७, १२; १४। ३३१, ७	
मेदा	१६४, २। २७७, १०।		मैथुनार्थ	११८, ७	
	२६१, १५		मैनाक	७६, १५	
मेदित	१५०, ६		मोक्ष	६०, १३। ६७, १। ११२, १४;	
मेदुर	२२८, ४। २७७, ८। २७६, २			१ई। ११६, १८। १३०, २०।	
मेघा	१८१, ७			१३ई, ५। २६२, ४। ३१८, ६।	
मेघान्वित	३२१, १८			३३६, ५। ३४ई, ४	
मेघाविक	४०, १८		मोक्षित	१५०, ११	
मेघाविन्	३२१, १८		मोगर	२७६, २	
मेध्य	२३८, १४। २७४, १०। २६६, ८		मोघा	६६, ८	
मेनका	२४, १ई		मोच	७१, १५	
मेना	१८८, १२		मोचक	२४, १८	
मेनाद	१७७, ७		मोचन	२०, ई। ७१, १ई। १३०, २०	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्द	पृ०	पं०
मोचनीय	२३८,	१५	यक्षिणीभेद	१००,	७
मोचा	७१, १६ । ७४, १३		यजन	१६७, १५ । २००, १५	
मोचित	१३१, १ । १५०, ११		यजमान	२०१, १० । २२४, ३ । २७४, १७	
मोच्य	२३८, १५		यज्ञ	५४, ३ । ६५, ७ । ७७, १२ । ८२, ३ । १६६, १२ । २६४, १३ । २८२, १३ । ३१८, १४ । ३२३, ३	
मोटित	१५०, १२		यज्ञकर्मन्	२१६, ११	
मोण	१०७, २		यज्ञकर्मान्त	२०१, १०	
मोद	१७४, ५		यज्ञकीलक	५०, २०	
मोदक	२४, १७		यज्ञदूधक	५०, २०	
मोरट	६०, ६ ; ७ । ३३६, १		यज्ञपात्र	६६, २ । १४६, १३ । ३१६, १०	
मोरटा	६०, ७		यज्ञपात्रभेद	३१७, ८	
मोह	३२, ५ । ६२, १२ । २०६, १६ । ३४१, १०		यज्ञपात्रविशेष	६, ६	
मोहना	१८३, १२		यज्ञपुरुष	११७, १६	
मौक्तिक	१३१, २ । ३१२, १०		यज्ञभूमिद	२६५, १८	
मौन	११७, १७ । १८८, १३		यज्ञभेद	३३६, ८	
मौर्वी	२६, १७ । १०४, १३ । २३२, २ । ३१६, ६		यज्ञवाट	६२, १	
मौलि	२६६, १८		यज्ञशेष	१३६, ४	
मौहूर्तिक	४०, १८		यज्ञसाधन	२१६, ७	
स्नान	८६, ३ । १३०, १८ । १८६, ७		यज्ञसूत्र	१६६, २०	
स्त्रिय	८६, ३		यज्ञस्थान	६२, १	
स्नेच्छ	७४, १७		यज्ञाङ्ग	२२२, ६	
स्नेच्छदेश	२८१, १		यज्ञादिविधि	१११, १७	
स्नेच्छभेद	१४०, १३		यज्ञार्थवाजिन्	२३८, १६	
स्नेच्छास्य	२४४, २०		यज्ञियतरुश्राखा	१८३, १४	
स्नेच्छित	१५०, १०		यज्ञोपवीत	१६६, २०	
य			यज्वन्	२४, २० । ३१४, २०	
			यत्	२३२, १ । २३७, ७	
यद्यत्	१०, १७		यतः	१३१, ७	
यत्त	२०५, ११ । ३४६, ५				
यद्मराज	८०, १३				
यद्यन्	३३१, ११				

शब्द'	पृ०	प०	शब्द'	पृ०	प०
यति	२३, १० । ३०, १२ । ५०, ४ ।		यमस्त्वष्ट	३३६, १३	
	१३१, ५ । २५२, ४		यमित	१५०, १२	
यतिन्	१३१, ५		यमुना	२२६, १४ । ३३६, १३	
यत्त	१३१, ६		ययु	२३८, १६	
यत्न	६०, १३ । ६३, ८ । १६८, ५ ।		यव	३७, ८ । ३०४, ८	
	१८८, १३ । २२२, ३ । २५२, ४		यवक्षार	२३७, १२	
यत्नवत्	१३१, ६		यवज	७६, ६	
यच्च	२५८, १७		यवन	१६७, १४	
यथा	१६६, १०		यवफल	३१३, १२	
यथातथ	१७१, १५		यवस	१०५, १६ । १५७, ७	
यथार्थ	१७१, १५		यवागु	२०६, १५ । ३०५, १६	
यथार्थवचस्	२३६, ४		यवागू	८, १३ । १०७, १८	
यथेष्ट	१४७, १		यवाग्रज	१०५, १४	
यन्तृ	४५, ६ । १३१, ६ । १४८, ८		यवानिका	४१, १	
यन्त्र	८४, ३ । २५८, १७		यवानी	१८, १७	
यन्त्रकूहक	६४, ६		यवान्न	२५, २	
यभन	१६७, १४		यवास	३३५, १५	
यभनार्थक	२३८, १५		यवासक	३२७, १३	
यभ्य	२३८, १५		यशस्	६, १ । १०७, ७ । २४१, ६	
यम	३, ५ । ७६, ४ । ६७, १५ ।		यष्टि	८६, ५ । ३२३, १२	
	१४०, १८ । १६५, २ । १६७, १३ ।		यष्टिका	२७७, १०	
	२००, ६ । २२२, १ । २२४, ६ ।		यष्टिकान्तर	१५, १	
	२२५, ६ । २३८, १३ । २६२, १० ।		यष्टिधर	२५, ३	
	२८३, ४ । २८६, ५ । २६६, २ ।		यस्मिन्नर्थ	२५८, १७	
	२६८, ५ । ३२४, ३ । ३२७, ६		याग	६१, ८ । ८३, ७; ६ ।	
यमक	२४, १६			१६७, १५ । ३१६, २० । ३१६, ३	
यमकिङ्कर	६७, ४		यागकारिन्	१६७, १५	
यमज	२४, १६ । ६४, १४ । २२५, ६		यागनिष्पत्ति	६४, १०	
यमन	१६७, १३		यागविशेष	२६१, १६	
यमपूरी	२०७, १०		याचक	२५, २ । ६१, २० ।	
यमल	३०६, २			१६८, २ । ३२३, ८	
यमली	३०६, २		याचनक	४१, १८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
याचित	१३१, ४ । १३६, १० ।		यानान्तर	२६८, ४	
१४८, ६ । १४९, १६ । १५१, १८ ।			यापन	२५८, १६	
१५२, २			यापनीय	२३८, १७	
याचितक	४१, २		यापित	१४१, ६ । १५०, १३	
याच्चा	६१, ७ । ६३, १२ ।		याप्य	२३८, १७	
२४३, १३ । ३३८, १ । ३४६, ३			याम	२२५, ८	
याच्चास्त	४१, २		यामि	२२५, ६	
याजक	२४, २० । २५, १ । ४१, १		यामिनी	१५२, ६ । २२६, १४ ।	
याजकदिष्	७३, ५		२५६, ३ । २८१, ५		
याजन	१६७, १५		यामिनीमुख	५८, ६	
याजित	१५०, १३		याम्य	२३८, १७	
याज्ञिक	२४, २०		याम्यदिग्दन्तियोषा	१७५, २	
यात	१३१, ७		याम्या	२३८, १८	
यातना	१०, ७ । ११०, ८ । १५३, १४		यायजूक	४१, १	
यातयाम	२३१, ८		यावक	२५, २ । ३३२, ६	
यातु	१३१, ८		याष्टीक	२५, ३	
यातुधान	३३७, १६		यास	३३५, १५	
यातुमाढ	३३२, १२		यासपुष्प	३३५, १५	
याढ	१३२, ७		युक्त	२५, ५ । ८७, १ । १३१, ६ ।	
यात्रा	२५८, १६		२२७, ६ । २३६, १०		
यात्रानिवर्तन	१६१, २		युक्ति	६१, ११ । १३१, ६	
यात्रामङ्गल	१७२, १		युग	२५, ३ । ६१, ८ ; ६ ; १० ।	
यात्रामात्र	२५६, १६		२७१, ७ । २७२, १२ । २६६, १		
यात्रार्थ	१४८, १६		युगन्धर	२६८, १४	
यात्रोत्सव	२५८, १६		युगपत्र	३०४, ३	
यादव	३२१, १६		युगपत्रक	५१, १	
यादवभिद्	३१६, ७		युगल	४४, २ । ३०६, २	
यादवयोषित्	३२१, १३		युगसन्धि	२४०, ६	
यादस्	१७४, ६ । २७८, १		युग्म	४४, ४ । ६१, १० । ३१६, ८	
यादसांपति	१६६, १६		युक्	७५, २	
यान	१८८, १४ । १६०, ७		युज्जान	१६७, १७	
यानपात्र	४१, १८ । १६६, ११		युत	१३१, ८ ; ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
युतक	२५, ३		योगप्रभेद	६६, १६	
युथी	१५२, १६		योगभिद्	७०, ३। ११२, ६।	
युद्ध २६, १७। १६५, ५। २०२, १५।				१५२, १४	
२८४, ४। ३१६, ३। ३४२, १०			योगभेद	१५६, १३। १६४, ३।	
युद्धभेद	३०६, १०		१६१, ८। २००, १४। २२०, १८।		
युद्धरात्रि	३०, ६		२२४, १६। २३०, १०। २५१, ६।		
युद्धसाधनचर्मन्	१३, ६			३३६, ११	
युद्धादिसाधन	२५८, १८		योगविशेष	१८१, १८। २१८, ४।	
युद्धार्थगजपर्याण	२६१, २		२१६, ८। २७५, २०		
युध्	२६२, १३। २८२, १३		योगान्तर	२६, ५। १२६, ११।	
युधिष्ठिर	८०, ६। २३५, १६		२४०, १२। २५६, १३। ३००, १६।		
युध्म	२२५, ६		३०१, १। ३१८, १०		
युवतिसंहति	४१, २		योगार्ह	२३६, १	
युवती	१६४, ४। २७५, १८		योगिचक्र	२८६, १६	
युवन् ६०, १२। ६४, ७। १११, १३।			योगिन्	१७०, १८	
१७०, १६। १६४, ४			योगिनीभिद्	१६३, १६	
युवराज	५०, १४। २६८, ६		योगिनीभेद	१०, १०	
यूका	२६८, १२		योगिवन्धभेद	२२०, २०	
यूय	१६६, ६		योगोन्मादितकुक्कुर	७, ६	
यूयिका	१३, १५। २५, ४।		योग्य १६६, १७। २३२, ८। २३३, ६।		
६४, ४। २०६, १७			२३८, १। २३६, १। २५७, १		
यूयिन्	१६६, ६		योग्यता	२४६, ६	
यूथी	५१, १५। १८३, १७		योजन	१६७, १७। २०५, २०	
यूप	५०, २०		योजनगन्धा	१८५, १५	
यूपकटक	५१, १		योद्ध	२७७, १	
यूपप्रकल	२६, २०		योनि	१४७, ६। १८८, १४।	
यूपावयव	२६१, १८		२०५, १		
योक्त	२५८, २०		योषा	१५७, २। १७६, १८।	
योक्तृ	१३१, २०। ३२५, ७		२०८, १७। २२५, १२		
योग ६१, ११। ६५, ६। १८२, ६,			योषानखक्षत	२६३, ८	
१२। १६७, १८। २१०, १२			योषित्	१३१, ६। १५०, १४।	
योगकर्त	१३१, १०		१७२, १०		

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
योषिता	१५०, १४	२६३, १०	रक्ताङ्गी	६५, १६	
योषिद्धेद	१६८, ११		रक्तामलक	२६४, ६	
यौतक	२५, ५		रक्तिका	४, १ । २६, ८	
यौवनक	४१, ३		रक्तैरगुड	२६०, २	
यौवनकगुडक	४१, १२		रक्तोत्पल	३१३, १३	
			रक्षापुर	५, ६	
र			रक्षाक	१२६, ६	
र	२५०, १		रक्षाण	११४, १२, १५ । ११६, ४ ।	
रंघ	३४१, ११			१२५, ४ । १२६, ८ । १४७, ७ ।	
रक्ता	७७, १६ । १०१, ११ । १३१, १२ ।			१६७, ६ । १८८, २ । १६०, १ ।	
	१५१, ४ ; ६ । २२५, ११ ।			२०१, १३ । ३४६, ७	
	२४४, २० । २५०, १४ । २७६, ३		रक्षाणीय	२३५, ७ । ३४६, ६	
रक्तक	२६, ६		रक्षस्	६६, १० । २६६, १३ ।	
रक्तकल्लार	१६८, ७			२६२, ५ । २६३, १४ । ३१०, ६	
रक्तकुमुद	१७८, १०		रक्षा	३४६, ७	
रक्तगोशीर्ष	१५१, १६		रक्षित	१०५, १० । १२६, ६ ।	
रक्तचन्दन	६४, १६ । २०४, २			१२७, ६ । १५०, १६ । १६१, १०	
रक्तचूर्णक	२८३, ८		रक्षित	११६, ४ । १२६, ७ ।	
रक्तचेलिका	२८३, ६		रक्षोभिद्	११५, ४ । ३०६, १७	
रक्तपङ्कज	१७८, १०		रक्षोभेद	२६१, १०	
रक्तपद्म	१७५, १५		रक्षोविशेष	१८३, ६	
रक्तपा	२१३, ६		रक्ष्यमाण	११६, ६	
रक्तपाद	१७६, ६		रक्षुवंप्रज	३२१, २०	
रक्तपारद	१७६, १५		रक्षुसुत	७५, १०	
रक्तप्रियङ्गु	२६, ८		रङ्ग	६०, ४ । ६१, १४ । ६२, २ ।	
रक्तरैगु	१२१, ५			६०, १ । २१०, १०	
रक्तवस्त्र	२६, ६		रङ्गभूमि	२४३, १२	
रक्तशासन	२०६, ५		रङ्गमाता	१६३, १६	
रक्तशिशु	२६१, १८		रङ्गसंयुक्त	१५०, १६	
रक्तसन्ध्यक	३०, १२		रङ्गाजीव	३७, १० । ४७, ११ ।	
रक्ताक्ष	३४६, १७			२८७, १६	
रक्ताङ्ग	२६, ८		रङ्गाजीविन्	५२, २०	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
रङ्गावतारक	५२, २०		रगडा	४२, ७। ६८, १०।	
रचना	२३, १२			२८८, ४। ३२२, ८	
रचित	१५०, १७। २२८, १२		रत	११२, ७। १३१, १० : १४।	
रजक	२६, ६। १६५, ३			२६८, १२	
रजत	१५०, १५। १६०, २०।		रतध्वनि	१६१, ३	
	२३६, ६। ३००, १६		रतनारौच	७३, १३	
रजनी	६८, ४। २५३, १०। २६४, १७		रतर्द्धिक	४१, ३	
रजनीचर	२६५, २। २६३, १४		रतर्द्धिगुहक	६८, ६	
रजनीपति	७७, ७		रति	२६, १२। ६७, ५। १३१, १३	
रजनीमुख	५८, ६		रतिकूजित	१५०, २	
रजनीयुग	१३, १७		रतिपति	१६३, २०। ३२४, ५	
रजनीश	१६७, ५		रतू	१३१, १४	
रजस्	७७, ५। १७४, १८		रत्न	१८८, १६। २४८, ७।	
रजस्वला	३१३, १४			३०२, ६। ३३६, ५	
रजस्वला	३१३, १४		रत्नकङ्कणा	२१, १४	
रज्जु	४१, २०। ७७, ६। १०४, १५।		रत्नभेद	१५४, ६। १७७, ६	
	१६८, २। २७१, १		रत्नवृक्ष	२२६, १८	
रज्जुभेद	२५८, २०		रत्नसानु	२८३, १३	
रञ्जन	१६८, २		रत्नस्थान	२६५, ५	
रञ्जित	१५०, १६। २८४, १		रत्नि	१८८, १७	
रगा	७, १। ५३, १। ७६, १।		रत्नी	२२३, २	
	१०७, ३। १२१, ६। १३७, १६।		रत्नादि	३१६, १	
	१४०, १७। १६१, १०। १६५, ६।		रथ	४३, ४। ६१, ६। ७६, १६।	
	१६६, १५। २०२, १७। २१६, २।			१११, १०। १२०, ५। १६६, १०।	
	३३३, १६। ३४३, ४			२०१, १२। २३६, ६। २५६, १३।	
रगक्षिति	२५, २०। ६१, १४			२७०, १२। २८५, १३	
रगागत	१७१, ६		रथकार	२६२, ३	
रगरगक	५१, १		रथकौल	१७०, ६	
रगासङ्कुल	३०६, १		रथकुटुम्बिक	५३, १	
रगारम्भ	१२२, २		रथगर्भक	५१, २	
रगित	१५०, १७		रथगुप्ति	१६३, २०। १७०, १४	
रणोद्यम	१८६, ४। ३४०, ६		रथचक्रक	६५, १७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
रघञ्	४६, ८		रवणा	११४, १३	
रघभाग	३४५, ६		रवि	५२, ७। ६०, १३। ६४, ४।	
रघभेद	६०, १३			१६६, ७। १७८, १३। २१२, १२।	
रघवोद	६०, १३। २३६, ५			२२५, १। २३७, १५। २४२, २।	
रघसादिन्	१६६, ११			२६०, १७। ३३४, १। ३४४, ५	
रघाङ्ग	६५, १७		रविवाजिन्	२७८, १८	
रघारोह	१७४, १५		रविसङ्क्रान्तिभेद	१७६, ६	
रघिन्	१६६, ११		रविस्त्री	८२, ५	
रघौघ	२३६, ४		रघना	२६, १६। १६८, १	
रथ्य	२३६, ५		रघ्नि	१०५, २। १२७, २०। २२४, ७।	
रथा	५५, ११। २३६, ४			२२५, १०। २५१, १८। ३३१, १३	
रद	१७४, ६। १६४, १४		रस	२६, ७। ३६, १८। १०६, १६।	
रन्तिदेव	३२४, ८			११५, ४। १२७, १०। १३३, १५।	
रन्तृ	१३१, १६			२४५, ७। २७७, ११। ३१६, ६।	
रन्ध्र	२४३, १५। २५४, ११।			३३५, १६	
	२५६, १। २६४, ३		रसक	२६, १०	
रन्ध्रग	६५, १८		रसन	१६७, १८	
रन्ध्रान्वित	२८२, ८। ३३७, १६		रसना	२५, ७। ४४, १०। १६८, १।	
रभस	३३७, १६			२६६, २०। ३००, २। ३०६, १।	
रभ	२२५, ११			३३५, १८	
रभणा	११४, १४। ३०६, ८		रसनेत्रिका	५०, ३	
रभणी	११४, १४		रसभेद	१७, १८। ११४, ५।	
रभा	१२३, ७। २२५, ११			२४२, १२	
रभापति	३३८, ५		रसमात्र	८३, १३	
रम्भा	२१६, ४। २६०, ८। ३१२, १४		रसवत्	२६, ६	
रम्भाज	७६, ७		रसवाद	१७६, ६	
रम्भावृत्त	३०३, ३		रसविशेष	२६०, ७	
रम्य	२१३, १०। २१४, ६। २७६, ५		रसग्रन्थ	३३६, १५	
रम्या	२३६, ३		रससिद्धिवर्णि	३३६, १५	
रय	२३६, ७		रसा	३३५, १८	
रल्लक	२५, १०		रसाञ्जन	२१, १५। १६०, २।	
रव	१०४, २			२३६, ५। २४२, १६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
रसादि	१२८, ३		१३१, १३। २७६, १। ३००, ८।		
रसान्तर	६, ६। १११, २०। २५६, २		३३५, १६		
रसायन	२०६, १		रागचूर्ण	१२१, ६	
रसारोह	३४४, १२		रागद्रव्य	२३४, १३	
रसाल	२५, ७। २४७, ४। ३०६, ३		रागप्रभेद	२७०, २	
रसाला	२६, ७। १२१, १६		रागभेद	२२०, ६। २२६, ६।	
रसिक	२५, ६। १६४, १८			३१६, १६	
रसित	१५०, १८		रागरञ्जन	१६८, २	
रसेन्द्र	१०, १		रागवस्तु	३१०, ३	
रसोन	१७८, ७		रागसूत्र	२६२, ४	
रसोनक	६२, १। १६३, ४		राघव	२२५, १२। ३२१, २०	
रहःकक्षान्तर	१५४, १८		राजक	२५, १२	
रहस्	६६, ६। १०१, १२। १५३, १।		राजकन्यका	५०, १३	
	१८६, १२। २३४, १६। २४५, १।		राजकर्कटी	६३, १६	
	३४१, ११		राजकुञ्जर	४६, १५। ३४६, १	
रहस्य	३१६, ८		राजगज	२४, १	
रहस्या	२४५, १		राजजम्बू	२१७, १०	
रहस्यार्थ	१४१, १६		राजतिनिष्ठा	३२८, ११	
रहित	१५०, १६		राजदत्तोर्वी	२००, १२	
राका	२२६, १३		राजदेय	२६६, ४	
राक्षस	५५, ५। ७३, ५। १३१, ८।		राजधानी	६, ६	
	१४०, ६। १७५, १२। २०५, ११।		राजन्	४६, १६। ७७, ७। १५३, २	
	२१३, ६। २१८, ६। २६६, १६।			१६८, ६। २१६, २। २४४, ३।	
	२८६, १४; १५। ३०६, १४।			२५६, १६। २८८, २। २८६, ११	
	३३४, १०। ३३७, १६		राजन्यक	४१, ४	
राक्षसभिद्	१४७, १८		राजपटोलक	१६०, १४	
राक्षसान्तर	५५, ६। ११६, १६।		राजप्रभेद	२८६, ८	
	२६४, १०। २६७, १६। ३३२, २।		राजबदर	२६४, ६	
	३३३, १४		राजभिद्	२८२, १५	
राक्षसी	२५४, १२। ३३७, २०		राजभेद	११, १२। ४३, ६।	
राक्षसौभिद्	२३०, ७			१४४, १५। २६८, ५। ३१६, १६।	
राग	६१, १४; १५। ११८, १८।			३२१, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
राजमात्र	२८६, ८		रात	१३१, १५	
राजमाध	३२०, १०		रात्रक	२५, ११	
राजयक्ष्मन्	२७५, ७		रात्रि	१२८, १४ । १६१, १५ ।	
राजयोग्य	३४३, ३			१६८, ४ । २११, १३ । २३६, ३ ।	
राजयोषित्	१६६, १६ ; २०			२५६, ३ । २८०, ५ । ३३०, २ ; १५	
राजरत्निन्	१७१, ७		रात्रिचर	२६२, ५	
राजराज	८०, १४		रात्रिञ्चर	२६, ५२	
राजर्षि	२३४, १२		रात्रिमात्रक	१७०, १०	
राजर्षिभेद	४७, १३ । १८६, १६		रात्रिशेष	३३०, ३	
राजसत्त्वान्	१७५, ६		रात्रिसम्बद्ध	२८१, १८	
राजविशेष	३३६, ५		राद्र	१८१, १०	
राजवेश्मन्	१८४, ६ । २८५, ४		राद्रान्त	१५०, १६	
राजदृष्ट	३४७, ७		राध	४०, १६ । ३२१, १२	
राजशुभ्रमत्य	४८, २०		राधन	१६८, ५	
राजसङ्घ	२५, १२ । ४१, ५		राधरङ्ग	४१, ५	
राजसद्मन्	२४७, ८		राधनद्रव्य	३०७, ४ ; ६	
राजसर्षप	२५, १३		राधना	१६८, ५	
राजहंस	३३८, १४ । ३३६, १६		राधा	१८१, ८	
राजहस्तिन्	१६४, १		राम	२२५, १३	
राजाधिपात्मक	२३६, ७		रामकर्पूर	२५६, ७	
राजादन	२०६, ३		रामज	३१८, २	
राजादिप्रासनान्तर	८५, १५		रामठ	१८५, १६	
राजान्तर	३२२, ३		रामण	११४, १६	
राजार्ह	३४३, ३		रामानुज	१४६, ६	
राजि	७७, ८		रामभार्या	१६, १७	
राजिक	८३, १२		रामम्हाट	११५, ८	
राजिका	२५, १३ । ५४, ५ । ६५, ८ ।		रामसुत	३२५, ७	
	१८५, ८ । २५५, ८ । ३१८, १६		रामाश्रय	६१, १६	
राजीव	३२१, १६ ; २०		रामिल	३०६, ४	
राज्ञी	८२, २		राव	८३, १५	
राज्य	१४६, २० । २३६, ७		रावण	५७, ६ । ११४, १६	
राठ	१०२, ३		रावणमन्त्रिन्	५, १८	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
रावणसुत	१६०, १		रिपु	२६०, १२ । ३१६, २३	
राशि ८४, ३ । २६४, १७ । २६८, १ ।			रिपुपक्ष	१२२, ११	
	३२६, ७		रिष्ट	८७, ७ । १४०, १	
राशिप्रभेद	४, ७		रिष्टि	८६, ८	
राशिभेद ८७, १८ । १८७, १४ ।			रौ	२५०, २	
१६७, १० । २६८, १५ । २७८, १ ।			रौढक	२५, १४	
	३४१, १६		रौढा	७६, ११	
राशिविशेष	३, ११		रौण	१०७, ४	
राशि	२८, ८		रौति	१३१, १६	
राश्यन्तर ३३, १८ । १८८, १० ।			रौतिका	२१, १४	
	३३१, २ ; ५		रौतिभिद्	२२१, ३	
राश्यर्ध	२६२, १६		रु	२५०, २	
राश्युदय	१८६, १		रुक्म	१४, ८ । २२५, १५	
राष्ट्र २५३, १५ । २५६, २ ।			रुक्ष	१५१, ३ । ३३२, १४	
राष्ट्री	२५६, १		रुग्ण	१०७, ४	
रास ३३६, १ । ३३६, १४			रुग्भिद्	६६, ४ । २२३, ११	
रासभ २२०, १०			रुग्भेद	१०१, २ । ११६, १७ ।	
रासभस्त्री २२६, ३				२०१, ७ । २२०, १२ । २५४, १३ ।	
रासेरस ३३६, १४				२६८, ६	
रास्त्रा १८८, १८ । १६८, १ ।			रुग्विशेषक	६, ८ । २२२, ४	
२५७, १६ । ३०६, ६ । ३३४, ६ ।			रुचक	२५, १५ ; १६ । १४०, ४	
	३४३, ६		रुचि	७१, १७ । ३१६, ३	
राज ८, १ । ३१, १८ । ५६, ४ ।			रुचिक	२५, १६	
	१८३, ६		रुचिभाजिन्	१५१, ८	
राजग्रन्थसूय	१६०, ११		रुचिर	२७६, ४ । ३०८, ३	
राजग्रन्थेन्दु १६०, ११			रुज् १२६, १ । २८०, ८ । ३०५, २० ।		
राजग्राम ६७, ७				३२६, १४ । ३४१, १०	
राज्जच्छिष्ट ६२, १			रुजा	७७, ८ । ६६, १३	
रिक्त १३१, १६			रुजाविधि	६८, १५	
रिङ्गण ११४, १७			रुङ्गिका	२५, २०	
रिङ्ग ६१, १७			रुत १२५, ५ । १३१, १७ । १५२, १५		
रिङ्गण ६१, १७ । ११४, १७			रुतित	१५०, २०	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
रदित	१४०, ३।	१५०, २०	रूप्याध्यक्ष	२०, ८	
रद्ध	१५४, ५।	१५६, ४।	रुषित	१५१, १	
रुद्धाङ्ग	६५, १६		रेखा	२५, १३।	७७, ८।
रुद्र	७७, १५।	२५१, ११।	रेखाभिद्	२६२, १६	
	२५६, ४।	३२५, ४	रेखात्रयान्वितभाल	३७, ६	
रुद्रधन्वन्	२१, ६		रेचक	२६, ३	
रुद्रवाद्यवीणा	२७०, ८		रेचनी	१६८, ६	
रुद्राक्ष	३४५, १		रेणु	७७, ६।	१०७, ४।
रुद्रोद्भव	२५६, ६		रेणुका	२६, २।	११७, ४।
रुधिर	७८, ३।	२६४, ८।	रेतस्	१३१, १८।	१७३, १६।
	३०३, १७			२२२, १४।	२४६, ६।
रुबुक	१११, १३			२६१, ११	
रुमा	२२५, १५।	१६	रेत्र	२५६, ४	
रुस	२५६, ३		रेप	२११, ६	
रुप्रती	१५१, २		रेफ	२१६, ६	
रुक्षणा	११४, १८		रेरिह्याण	१२७, ७	
रुष्	७०, ४		रेवती	१५१, ३।	२३१, १३
रुषान्वित	१४०, २०		रेवतीभ	२५६, ११	
रुषित	१५१, १		रेवतीरमण	३०६, ७	
रुठ	१०२, ४		रेवा	३१८, १	
रूप	६४, १५।	१०७, ८।	रेषण	११४, १६	
	२११, ३।	२६६, ५	रेषणवृक्ष	२६३, १४	
रूपक	३, ४।	२६, १।	रे	२५०, १	
रूपकभेद	६७, ६		रेणुकेय	२२५, १३	
रूपकाङ्गभेद	२२०, २०		रेवतक	४१, ६	
रूपकान्तर	१६६, १२		रोक	५, ६	
रूपकाव्यकृति	१७३, १३		रोकित	१५१, ८	
रूपण	११४, १८		रोग	७, १४।	२०।
रूपादि	१०४, १३			२०, २।	६०, ११।
रूपार्थक	६०, १४			७७, ८।	६३, ६।
रूप्य	३७, १८।	१३४, ७।		१७२, ६।	१८१, १३।
	६।	२५५, ५।		३००, २०।	३०८, १७।
	२६६, १२			३२६, ११।	३३२, ५

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
रोगप्रभेद	३३७, १३		रोपित	१५१, ६	
रोगभिद्	२६६, १६		रोम	२२५, १६	
रोगभेद	८, १२। १०, १४। २३, २;		रोमसंयुत	१५१, ६	
	१८। २६, २। ६७, ६। १६६, ७।		रोमहर्षण	१२३, १२	
	२७४, ११। २८०, १२। २८६, ५।		रोमाच्च	६, ११। २१, १३।	
	३०३, ६। ३२५, ५। ३३७, १५			१२३, १२	
रोगविच्छिन्न	६३, २०		रोमाच्चित	८७, २	
रोगविशेष	८४, १। ३३०, १		रोमाली	१०, १२	
रोगान्तर	१६३, १६। २४१, ४		रोमावली	२१, १७	
रोगित	१५३, ३		रोमित	१५१, ६	
रोगिन्	८७, ११। १७४, २		रोमोद्गम	२२, २	
रोचन	१६८, ८		रोलित	१५१, ७	
रोचना	१०१, ३। १७७, १४।		रोषण	११४, २०, १२६, ६	
	१६८, ७। २३८, १४। २४४, १८।		रोह	३४१, १२	
	२८३, ६। ३४३, ६		रोहिण	११५, ३	
रोचनिका	१६८, ३		रोहिणी	११५, २। १६१, १२।	
रोचनी	१६८, ६। २२८, १६।			२८६, ११	
	२५३, १०		रोहित्	१५१, ६	
रोचित	१५१, ८		रोहित	२३, ५। १५१, ४; ६	
रोचिष्णु	११५, १		रोहितक	४१, ६	
रोड	६८, ११		रोहितकतख	५२, १२	
रोदन	८३, १५। १७५, ७।		रोहितकद्रुम	१५१, ५	
	१६२, १। १६८, ६		रोहिताश्र	३२४, ६	
रोघ	१८३, १२		रौक्ष	३४६, ६	
रोघन	१८४, ६		रौद्र	२५६, ६	
रोघस्	२१, ४। ६३, ६। २१७, ३।		रौद्री	२५६, ७	
	२५५, ६		रौप्य	११२, १	
रोधित	१५१, ७		रौमक	२७, ७	
रोध्र	३२६, १२		रौरव	३२२, १	
रोष	२११, ६		रौहिणेय	२४८, १०। २८६, १४	
रोषण	२०१, ६। २११, ६		रौहिष	३३३, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
ल			लङ्घित	१५१, १२	
ल		२६५, ३	लच्छ	७५, ३	
लकुच	१६०, १७। २७८, १५		लज्जा	७५, ४। ७७, ६। २११, १३।	
लक्ष		३४६, ७		२५०, ३	
लक्षक		२६, ४	लज्जावत्	१०८, ७	
लक्षणांतर	३१७, ११। ३३१, १५		लज्जासम्पन्न	१३५, ८	
लक्षणीय		२३६, ६	लज्जित	१५१, ११। १८६, १	
लक्षणीपेत		१५५, ५	लज्जा	७७, ६	
लक्षित		१५१, १२	लज्जिका	२६, ७	
लक्ष्मन्		३, ४। १४५, ५	लङ्घा	८६, ६	
लक्ष्मी	८०, १६। २०८, १४।		लङ्घा	३१८, ३	
	२१५, १७। २४६, ६। २५०, ५।		लता	७७, २। ८३, १२। १३१, १६।	
	२६२, १५। २६६, १६। ३००, २।			१४१, १०। १६१, १५। १६०, १३।	
	३०२, १; ११। ३०५, २			२२७, २	
लक्ष्मीपति		१६४, २	लतार्क	२६, ६	
लक्ष्मीपुत्र		२६२, ७	लताङ्कुर	२१७, ६	
लक्ष्मणराजा		६३, १०	लतान्तर	१७४, ७। २०५, १८।	
लक्ष्य	२३६, ६। २४३, ६। २४४, ३।			२६६, २०	
	३२८, १५		लताभेद	३८, १४। ४२, ३। १५१, ६।	
लगुड		६७, १२। १०४, ६		२६७, १०। २८०, ६। २८६, ११।	
लग्न		१८६, १। २६२, १६		३४६, ११	
लग्नक		२६, ८	लतिका	२६, ६	
लग्नकच		८४, १८	लतोद्गम	३४३, १३	
लग्नमात्र		१६६, १७। २०२, ८	लत्ता	१३२, १	
लघिल	६४, १२। ६६, ६। २६४, १५		लपित	१५१, ११। २८०, ४	
लघुखट्वा		१७०, ३	लब्ध	१२६, ४; ७। १८१, ११।	
लघुग्राम		१३, ५		१८६, ७	
लघुछत		१६२, ७	लब्धक	२६, ११	
लघ्वी		३१८, ४	लब्धरक्षा	२२७, ८	
लङ्का		५, ६; १०	लब्धवर्ग	१८१, २	
लङ्ग		६१, १८। २५४, १६	लब्धव्य	२३६, १०	
लङ्घन		८१, ३। १६८, १०	लभ्य	२३६, १०	

शब्दः	पृ०	पं०
लम्पट	२६, ७	
लम्पाक	२६, ७	
लम्बक	२६, ४	
लम्बनाल	३१३, १६	
लम्बमान	२६, ४	
लम्बिका	२६, ५ । ४८, ८	
लम्बित	१५१, १३ । १६४, १०	
लम्बोदर	२६२, ६	
लम्भ	१३२, १५	
लम्भित	१५१, १३	
लय	२३६, ८	
ललना	१६८, ११	
ललन्तिका	४१, ७	
ललाट	८५, १६ । २६६, १० । ३१२, ८	
ललाटभूषा	८५, १३	
ललटास्थि	५४, ७	
ललाटिका	४१, ७	
ललाम	२२६, १४ ; १५	
ललामक	४१, ८	
ललित	१५१, १०	
लव	२१८, २	
लवङ्ग	२३६, १८	
लवङ्गकुसुम	२८२, १०	
लवण	६, ६ । २५, १५ । ७६, १४ । ८५, १२ । ८६, १२ । १०१, ११ । २६६, ११ । २८०, ८ । २८३, १६ । २६४, ६ । २६५, ३	
लवणभेद	२३७, १२	
लवणसंस्कृत	४१, १२	
लवणाकर	२२५, १५	
लवणान्तर	२१४, ६ । २२८, १२	
लवणासुरमाह	३३८, १५	

शब्दः	पृ०	पं०
लवणकर्त	२६, १०	
लवणसाधन	२५५, १५	
लवली	२३६, १६	
लवलौफल	१६३, ११ । २१३, १०	
लवलोडन	१६७, ५	
लवित्र	२७६, ४	
लशुन	४६, १० । ८७, ६ । १८५, १२	
लसक	२६, ६	
लसन्मुख	५७, १४	
लसक	२६, ५	
ला	२६५, ३	
लाक्ष्मिक	४१, १०	
लाक्षा	१६८, ४ । २२३, ६ । ३३४, १० । ३४६, ७	
लाक्षाप्रसादन	८५, १३	
लाक्षारक्त	१६२, १४	
लाक्षारस	२२८, ६	
लाङ्गल	३०४, ८	
लाङ्गलपद्धति	१३४, १२	
लाङ्गलिकी	४१, ११ । ५४, १२ । ५६, ६	
लाङ्गलिन	३०६, ७	
लाङ्गली	२५२, १२ । ३०६, ५	
लाङ्गल	७४, १४ । ३०६, ४	
लाङ्गलौ	१३६, १४	
लाच्छ	७५, ३	
लाज	७७, १० ; ११ । १३६, ११	
लाजा	७७, १०	
लाञ्छन	१६८, १२ । १६६, ८ । २२६, १४	
लाट	८६, ८	
लात	१३२, १	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
लापन	१६८,	१३	लौला	३००,	१ । ३१७, २० ।
लापित	१५१,	१४		३३८,	३
लाभ	१२६, ६ । १३३, १ । १३८, ६ ।		लुङ्ग	६२,	१
	२१६, ६ । २४८, २ । २६८, १७		लुच्च	७१,	१८
लामञ्जक	४१,	८	लुच्चक	२६,	११
लालन	१६८,	१३	लुञ्चन	७१,	१८
लालस	३३७,	२०	लुञ्चित	१५१,	१४
लालाप	३१३,	१७	लुटित	१५१,	१५
लालामुख	५७,	१४	लुगठन	२०६,	१२
लावक	२६, १० । ७०, ५		लुगिठत	१५१,	१५
लावणिक	४१,	१२	लुप्त	१३२,	३
लालाटिक	४१,	६	लुब्ध	४५, १२ । १८१, १०	
लास	३३५,	२	लुब्धक	२५३,	४
लासक	२६, ६ । १५४, ५ । २३६, १७		लूचक	२६,	१२
लासिका	१६, १३		लूणक	२६,	१२
लास्य	२०२, १४ । २३६, १० ।		लूता	४०, ६ । ६०, ५ । १३२, ३ ; ४	
	३३६, २		लूति	१३२,	५
लास्यक	२६, ८		लून	१८६,	२
लास्यकारिन्	२६, ६		लेख	५४, ३ ; ४ । २००, १२	
लिङ्ग	६१, १८ । १४७, ६ ।		लेखक	१३, २० । २६, १३ ।	
	२०८, ११ । १३५, १२			४८, १६ । ५१, १७ । २६२, ८	
लिङ्गधारिन्	६१, २०		लेखन	१०७, ६ । १६८, १४	
लिङ्गमल	२२, ३		लेखनक	२६, १३	
लिङ्गिन्	६१, २०		लेखनद्रव्य	१२, २०	
लिपि	५४, ५		लेखनभेद	२५४, ३	
लिपिकार	२६२, ८		लेखनिक	४१, १३	
लिपिन्यास	१६८, १४		लेखपत्र	२२, ४	
लिप्त	१३२, १ ; २		लेखवह	६७, १४	
लिप्ता	१०५, १६		लेखसाधन	१८, ६	
लिप्ता	२०५, १० । ३३०, १४ ; १५		लेखहार	४१, १३	
ली	२६५, ४		लेखा	५४, ५ । १३२, ११	
लीन	१८६, २		लेखिनी	५१, ८ । २८८, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
लेख्य	५४, ३।	२६, १४	लोघ्रवृत्त	१६७, ६।	३१६, १८
लेप	१८२, १३।	२०३, ५।	२११, ६	लोपक	१३२, ६
लेपक	२६, १३।	१३२, ५	लोपामुद्रा	३५, ११	
लेपन	५५, ३।	२१३, ११	लोप्तृ	१३२, ६	
लेप्तृ	१३२, ५		लोभ	२११, ६	
लेप्यनारी	१६०, ४		लोमन्	२६४, ८।	३४४, ४
लेप्य	१०३, ७।	१८०, ६।	२१८, २	लोमवत्	३२८, ४
लोक	५, ११।	१८६, १४	लोमश	३२८, ४	
लोकनाथ	१६६, ५		लोमशा	३२८, ५	
लोकपाल	३१३, १५		लोम	३००, २	
लोकभेद	३३४, ४		लोम्यादिभेदन	२७८, १६	
लोकयात्रा	५७, ७		लोह	२६, १७।	७८, १३।
लोकयात्रिक	२४३, ६		१०५, १४।	२२५, १५।	२३२, ४।
लोकवाद	१७६, १४		२८५, ११।	२८७, ६।	३३६, ११।
लोकान्तर	१८४, १४।	२६२, ११	३४१, १२	लोहक	२६, १८
लोकायतिक	५१, ५		लोहकार	५१, ६	
लोकालोक	४१, १५		लोहकांस्थ	२१, १६	
लोकेश्वर	२०८, १३		लोहकिट्ट	१३१, १७	
लोचक	२६, १५		लोहकुट्टक	५१, ५	
लोचन	८५, ७		लोहकूट	३०५, २०	
लोचनगोचर	३६, १२		लोहगघ	३०३, १५	
लोचनमल	१६, १		लोहचूर्ण	३०४, १७	
लोचमस्तक	५१, ४		लोहनिर्मित	१६२, १७	
लोटती	१५१, १५		लोहपट्ट	३, ६।	२०४, ६
लोटनी	२०६, १२		लोहबाण	७३, १	
लोणिका	२६, १४		लोहमण्डलक	२१६, ६	
लोणी	१०५, ५		लोहमुद्र	१८६, ८	
लोत	१३२, ७		लोहमूर्ति	१०८, ६	
लोति	१३२, ६		लोहयन्त्र	४४, ६	
लोतिताम्ब	१०८, ३		लोहरज्जु	३१०, १५	
लोघ्र	६, ४।	२५४, ७।	२८१, १३	लोहल	३०६, ८
लोघ्रक	२६, १८				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
लोहादिनिक्ष	१०७, १६		वत्तोज	७६, ६	
लोहाभिसार	२६३, १५		वत्तोजवन्तक	३६, ३	
लोहित ईई, १४। १५१, ४; १६।			वक्त्र	५, १२	
	२४२, १३		वङ्गण	११५, ६; १५। ३०६, ७	
लोहितक	४१, १५		वङ्ग ई२, २। २७५, ६। २८७, ६		
लोहिताङ्ग	६७, १८		वङ्गसेनतख	१३६, २। १८८, ११।	
लोहितार्कफल	६६, १			२४१, ८	
लोहमुद्र	८४, ४		वच	७१, १८	
लोहित	१३१, ११		वचक्र	१६६, ३	
लोहित्य	२४५, २		वचन	६६, ३। १४६, १४। १६७, ११	
लोहित्यकादि	६१, १६		वचनस्थित	३१६, ६	
व			वचनाभिज्ञपूरुष	६१, ७	
			वचनाहर्	२३६, १५। २४५, ५	
व	३१५, १; ३		वचस्	१५१, ११। २३४, १६।	
वंश	१६३, १६। ३२६, ७			३३६, ६	
वंशकर्णिका	२३६, २०		वचा	५१, १२। १७१, २। १८५, ६;	
वंशपत्रक	५१, १०		८। २३५, ६। २३८, १४।		
वंशलोचना	२८८, ३			२५१, १२। ३१५, १६	
वंशशलाका	६६, ३		वचौषधि	७१, १८	
वंशशल्य	६६, ४		वज्र	३०, ४; १६। २०१, २०।	
वंशाङ्कुर	२६६, १४			२१६, ६। २१८, १२। २५३, १५।	
वंशादिवाद्य	२८२, ७			२५७, ६। २५६, ७; १३; १४।	
वंशांश	२१६, ३			२६०, १६। २६२, १५। ३४६, ११	
वकोट	२७६, ११		वज्रकोश	२६०, १२	
वक्तव्य	२४५, ५		वज्रमणि	४१, २०	
वक्तृ	१३२, ७		वज्रवाराही	६०, १०	
वक्त्र	५४, १। २५६, १६		वच्चा	२५६, १५	
वक्र ७०, ७। २५६, १२। २७७, १६			वच्चिन्	२५६, १६	
वक्रगामिन्	६४, ५		वच्ची	२५६, १७	
वक्रगक्र	२६२, १०		वच्चक	२७, ४। १२८, १०। ३०६, ६।	
वक्रोष्ठिका	४१, १६			३१०, १४	
वक्षस्	६६, ११		वच्चित	१५२, ८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वज्रुल	६, ६। ३०६, ११		वत्सर	२५, ११। २७६, १५। ३२०, १३	
वट	६२, ७। ८४, १८। १८३, ११।		वत्सराज	२०७, १७	
	३१६, २०। ३२८, ३		वत्सेष	२०३, १०	
वटक	२६, २०		वत्सोपजीविन्	१८०, १५	
वटङ्गुम	१७३, ५		वदान्य	४०, १७। २४५, ३	
वटपा	२१३, ७		वघ	७७, १। ११०, ७। ११६, ४।	
वटभिद्	२७७, १			१२६, १०। १६५, ५। १६६, १२।	
वटयक्षिणी	२१३, ७			२००, ६। २०१, ११। २०२, १५।	
वटाङ्कुर	२६२, १२			२०४, १६। २०७, ६। २१६, १४।	
वटादिष्ट	२६३, १			२२१, १। २४८, १। २५२, ४।	
वटी	८६, १०			२८४, ४। २६०, ४। ३३१, १०	
वडवा	१३६, ३। २२६, ४		वधभूमिग	३०, १०	
वडवामि	४२, २		वधस्थान	१८६, १३	
वडवानल	३०७, ६। ३२२, ५		वधू	१५२, १। १८१, ११। १८६, १५	
वणिकृपथ	८७, ४। २२८, २०		वध्र	२५६, १७	
वणिकृसमूह	१६६, १४		वध्री	२५६, २०	
वणिकृस्त्री	३४३, ६		वन	१३१, १६। १८६, ३; ६।	
वणिग्धन	६८, ५			१६२, २०। २६२, १। २६७, १२।	
वणिज्	४२, २। ७७, १४। १५३, ७।			२८८, २। ३१६, ७; १०।	
	२२६, ३			३१६, २	
वण्टाक	३०६, १०		वणकार्पासी	८०, ८	
वण्ठ	६३, १६		वणक्षेत्र	२७६, ७	
वण्ठर	२७६, ११		वणज	७६, ७	
वण्ड	६८, १३		वणजा	७६, ८	
वण्डा	६८, १२		वणतिक्षोषधि	३११, १३	
वतंस	३३७, २		वणभेद	१६१, ११। २७७, २	
वत्स	१७, १४। १८०, १५। २४८, १०।		वणमल्ली	१३८, १	
	२६२, १३। ३३६, ३		वणमालिन्	२०६, २। ३१३, १६	
वत्सक	२६, १६		वणमालिनी	२०६, ६	
वत्सतर	२६२, १३		वणमुद्ग	२६, १६। ३४, १३। ३८, ६	
वत्सतरी	२६२, १४		वणल	३०६, ६	
वत्सदामन्	१६५, ८		वणविशेष	८६, ११	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वनसमूह	१८६, ४	२३६, १४	वमथु	१७०, १५	१८२, ११
वनस्पति		१६४, ४	वमन	११३, १	१७०, १५
वनाग्नि		३१६, ७		१६३, १४	१६८, १६
वनान्तर		३३७, १२	वमनद्रव्य		३१, ५
वनायुज		८०, १५	वमनादिविशुद्ध		६०, १७
वनिका		२२३, १२	वमि	३८, १६	५६, ३
वनित		१५२, २	वमित		१५२, ७
वनिता	१४१, १८	१५२, १	वयःसन्धि		१२४, २
वनितान्तर		६१, ७	वयस्य		१७०, १६
वनितावैधव्य		६१, १३	वयस्या	५४, १५	१७०, १६
वनौ		१८६, ४			२६५, ७
वनौपक		४१, १८	वयोभिद्		२६६, १०
वनेचर		२६२, १३	वयोभेद		१००, ५
वनोद्भूत		२३६, १४	वर	६३, १८	६६, १६
वन्दन		२७६, १६			११
वन्दा	३६, १७	१४३, ८	वरक		२६, १६
	१७४, ७	१६२, ७	वरचन्दन		२०८, १६
वन्दाख		४५, ६	वरटा		३०४, १४
वन्दित		१५२, ८	वरटौ		६०, ८
वन्दिर		२७६, ६	वरण	३४, २०	११५, ११
वन्द्य		२३७, १७		१३३, ७	२७५, १३
वन्ध्य		२३६, ११	वरणा		११५, ११
वन्ध्यगवी		३२६, ६	वरगढक		४१, २२
वन्य		२३६, १४	वरगड	१००, १०	२४८, १६
वन्या		१८६, ४	वरगडक		४२, १
वपनसाधन		२६२, १	वरगडा		१००, १०
वपा		२११, ६	वरद		४४, ३
वपुष्		१३८, ५	वरदा		१७७, ३
वपुःस्थैर्य		६१, १२	वरयात्रा		२८८, १२
वप्तृ		१३२, ६	वरयोषा	७६, २	३०२, ११
वप्रक्रीडा		१०१, ७	वरयोषित्	१६८, ७	२५८, २
वभर		२७६, १६	वरयोषित्कटि		३४२, ५

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वरसूचि	२०३, १६		वरेण्य	११२, १२ । २३६, १२	
वरवर्णिनी	२०८, १७		वर्कर	२७६, १०	
वरस्त्री	३४७, ६		वर्कराट	६२, २	
वरस्त्रिगध	२३६, २		वर्ग	६२, ५ । ३२६, ८	
वरा	२५६, १०		वर्गाक्षर	३२६, १४	
वराक	२७, ५		वर्चस्	७२, २	
वराङ्ग	६५, १६ ; २०		वर्चस्का	२७, १ । २८४, ८	
वराङ्गक	४१, १६ । २७१, १७		वर्चिष्ठा	११५, १४	
वराङ्गरूपोपेत	२०६, १५		वर्चोयुक्ता	११५, १४	
वराट	११७, ६ । २४६, १०		वर्जन	५६, १४ । ३१६, १८	
वराटक	३३, ८ । ४१, २० । २१ ।		वर्जित	१५२, ११	
	१७५, १०		वर्ण	१०७, ६ । ७ । १५१, १७ ।	
वराटमान	१०६, ६			२६३, ५ । २७५, ११	
वराटिका	१३४, ६		वर्णक	२७, ८	
वराटक	४१, २०		वर्णकद्रव्य	३११, ६	
वराराम	१२२, १		वर्णकारक	२७, १२	
वरार्थग्रह	५, २०		वर्णतूलिका	५१, ८	
वरार्थिनी	२६०, १४		वर्णभेद	२१, ६	
वराहकाली	३१४, ११		वर्णमात्रक	२०८, ३	
वराहपुच्छ	२२०, १		वर्णमाला	२४, ६	
वराहाकृतिविष्णु	२६२, २०		वर्णविखण्डक	५३, ४	
वरिष्ठ	६४, १३ ; १४		वर्णसङ्करसम्भूतस्त्री	२८३, १७	
वरी	२४६, ७ । २५६, १०		वर्णाट	६०, ६	
वरुण	३७, २ । ११५, १० ; १३ ।		वर्णित	१५२, ७	
	१४८, ३ । १६३, १३ । २१२, १८ ।		वर्णिन्	१०७, ६	
	२३०, १ । २७१, ६ । २८८, २ ।		वर्तक	२७, १०	
	३२५, ६		वर्तन	११५, १४ । १३२, १३ ।	
वरुण	२६८, ७			१३३, ५ । १६४, १ । १६७, १६ ।	
वरुणद्रुम	२१७, ११ । ३०५, १८			१६८, २०	
वरुणयोषित्	२५३, ११		वर्तनी	२३६, ४	
वरुणायुध	३२६, ६		वर्तस्क	४१, १७	
वरुथ	१६३, २० । १७०, १४		वर्ति	१००, ११ । १३२, ११	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वर्तिका		२७, १०	वर्षाभू	३३, ७। २२०, १७। २८६, १२	
वर्तिष्णु	११५, १४। १६६, २		वर्षुक्तोयद		२०४, ६
वर्ती		२६७, १०	वर्षुकाब्द		१७८, १८
वर्तुल	४२, १। १३३, ६। ३०६, १०		वर्षोपल		२५१, १८
वर्त्मन्	१२५, ४। १३१, १४।		वर्धन्		२२६, १
	१६६, १२। २२६, २। २३७, ११।		वलमि		६७, ७
		२५३, ६	वलय	६, ७। २१६, २। २४४, ८।	
वर्द्धिनी		१६८, १८			३०४, ६
वर्धक	८, १६, १। ११५, १५		वलि		२७७, १
वर्धकि	१७, १०। २७, १		वलिह	३६, २। २७६, १७	
वर्धन	१८१, १८। १६८, १७		वली		३२५, ८
वर्धमान		२०६, ४	वलौक		२५६, ११
वर्धापक	६, १६। २६१, ६		वलौमुख	४३, ८। ५७, १६	
वर्धापन		३६, ६	वल्का		५, ११; १६
वर्धापकप्रशंसा		२६४, ४	वल्कल	५, ११। २७०, १८। २६७, ५।	
वर्धित		१५२, ३; १०			३१०, ३
वर्धिष्णु		११५, १५	वल्कलजांशुक		२२७, १०
वर्धिष्णुच्छेद		१६८, ७	वल्गित		१५२, ५
वर्मन्	१६४, १०। ३२५, १८		वल्गु	६२, ४। २२६, ६। २३६, १८	
वर्मित		१५२, ६। १८४, ३	वल्गुदर्शना		७८, १८
वर्षा		२३६, १२	वल्मिक		११, १७
वर्वर	११६, ८। २७६, १०; ११		वल्मीक	१३, ६। ७८, ६	
वर्षन्		२८१, १०	वल्मीकी		१०७, १२
वर्ष	२०१, १६। २५८, १२। ३३१, ३।		वल्मीकीभेद	१४६, २०। २१२, ७	
		३३६, ३	वल्मभ		२२०, १४; १६
वर्षण	११५, १६। २७४, १०। २८४, ६		वल्मर		२७६, ५
वर्षधर	१०, १। २६२, १४		वल्मरि		२७८, ७
वर्षपाक्री		४१, १६	वल्मरी	२६, ६। २७६, ६	
वर्षभेद		१४६, १०	वल्मी	१४७, ५। १५२, १०। ३००, ३	
वर्षवर		१०२, ७	वल्मुर		२७६, ७
वर्षाकाल		२४, ५	वल्मूर		२७६, ८
वर्षाकालभव		२७, १६	वष्ण	१७२, १२। ३२६, १०	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वशक्रवेदमन्त्र	२४१,	३	वस्त्रक्षोभपुत्रिका	३८,	२०
वश्रा	३२६,	८	वस्त्रच्छेद	३०७,	१५
वशित्व	१३८,	३	वस्त्रचर्चरी	१६३,	१०
वशिर	२१६, १३। २७६, १३;	१५	वस्त्रप्रान्त	३२६,	१
वशीकृति	२०७,	२	वस्त्रभङ्ग	८,	१६
वसति	१५२,	६	वस्त्रभिद	३०६,	१७
वसन	१८६, ५। १६८, १५। २६८, २०		वस्त्रभेद	१६, १४। ४४, १२।	
वसनान्तर	१४६,	६		२५६, १२। २७८, ५। २६६, १३	
वसन्त	१५२, ६। १८१, ५। १६७, १।		वस्त्रमात्र	७, १२	
	२२१, ८। ३०३, ६		वस्त्रसङ्कोचरेखा	२२२, १०	
वसन्तदूत	१६७, १		वस्त्राञ्जल	१०३, १। १२२, १३	
वसन्तदूती	१६७, २		वस्त्राधार	२२, ६	
वसन्तर्तु	३६, ५१		वस्त्रान्तर	२७०, ८	
वसन्तादि	१२५, ६। १३१, १८		वस्त्र	१८६, ५। २३८, १३	
वसा	३३६, ६		वस्त्रन्तर	२५५, १८	
वसित	१५२, ५		वस्त्रौकसारा	२६४, १०	
वसिष्ठ	६४, १३। २०४, १		वह	३४१, १३	
वसिष्ठादि	१८८, ११। ३३०, ४		वहतु	१५२, ४	
वसु	२२७, ३। २८३, ३। ३०१, १०।		वह्म	२७२, १६	
	३१८, ६। ३३२, १७। ३३६, ४		वह्मि	१५२, ११	
वसुक्	२७, ७		वह्मिज	३७, १	
वसुक्कीटवत्	६१, २०		वह्मिजक	४१, १८	
वसुधा	१३७, १। २५३, १०		वह्मि	११, ६। ५४, १३। ५७, १७।	
वसुन्धरा	२६२, ८			५८, ५। ७३, १०। १६१, ८।	
वसुभेद	२६३, ६			१७८, १३। १८६, २। १८६, ३।	
वसुमती	७६, २। ६६, ३			१६४, ८। २०४, ८। २०८, १०।	
वस्ति	१३२, १०			२५०, १। २५७, ११। २६५, २।	
वस्तु	१०, ११। १६८, ३। १७३, ६			२८२, ८	
वस्तुपूर्णापात्र	२६१, ६		वह्मिजय	१२७, ११	
वस्तुभेद	२०२, ७		वह्मिभेद	३३४, ३	
वस्तु	१६८, १५। १६६, ६।		वह्मिमन्थ	२०, १८। १०८, १२	
	२३७, १। २५४, २। २५६, १७।		वाक्देवता	२०८, १४	
	२७६, १०। २७६, १३। २६७, ३				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वाक्पति	१५२, १८	३२७, ६	वाजि	६४, ११	
वाक्पदु	१५, ५		वाजिन्	२३६, १७	३१०, १
वाक्प्रपञ्च	२८०, १०		वाजिशाला	२७८, २	
वाक्य	१७३, ८	२६५, २	वाक्का	३३६, ६	३४०, ७
		२६७, २	वाट	८६, १०	
वाक्यवक्रत्व	२२१, ४		वाटौ	८६, ११	
वाक्यविस्तार	७०, १०		वाड	६८, १३	
वाक्श्रुतिवर्जित	३३, ६	४५, ८	वाडव	६५, ११	३२२, २ ; ४ ; ५
		२३२, ८	वाडवा	३२२, २	
वागकल्याणी	१५१, २		वाडवामि	६५, १४	
वागर	२८०, १		वाणि	१०७, १०	
वागलङ्कार	१८, १६		वाणिज	२२८, २०	
वागुरा	५०, १६	२८०, ३	वाणिजक	४२, २	२७४, ५
		३०७, १०			२८८, ७
वागुरिक	३६, १६	४२, ५	वाणी	१०७, ११	१५१, २
वागुलि	२२६, ८				१६४, १६
वाग्देवता	२५२, १८		वात	१३२, १६	१६४, १७
वाग्देवी	७२, १	१६४, १६		२६४, ६	२८२, ५
वाग्मिन्	४२, ४	१३२, ७			३०१, १०
	१५२, १८	२२६, ३			३०७, ६
वाङ्नियम	१८८, १३		वातक	२७, ११	
वाङ्मुख	५५, १२		वातकेलि	३१३, १७	
वाच्	५८, ११	१४६, ७ ; १४ ;	वातगुड	१०१, ८	
	१७	२५१, १०	वातफल	३१३, १८	
		२६५, ८	वातबज्जलप्रदेश	१६३, २०	
वाचस्पति	१६४, ६		वातभूयिष्ठदेश	३०५, १२	
वाचाट	५२, १६		वातरायण	१२३, १३	
वाचिक	२७, २०		वातरूष	३३४, १४	
वाचिकहारक	५४, ४		वातवेष्टक	२८०, १	
वाचिकहारिन्	५८, १		वातव्याधि	१३६, १०	
वाचितार्थ	१४१, ११		वातशून्य	१४५, ११	
वाच्य	२३६, १५		वातशीलित	१०१, ८	
वाज	७७, १२		वातसह	३४४, १३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वातादि	२८०, ७		वानौर	१३३, २० । २८०, ४	
वातासह	३४४, १३		वान्त	१३२, १८	
वातिग	६६, १		वान्तान्न	११८, १३	
वातिङ्गण	१३१, १३		वान्ति	२२५, १८	
वातुल	१६४, २० । ३०६, १२ ।		वापित	१५२, १२	
	३४४, १३		वापी	१६६, ५ । १६५, १४	
वातूल	६८, ५ । ३३४, १४		वाम	६४, ५ । २२६, ५ । २४०, १० ।	
वातोत्पल	६, ३			३०६, १३	
वात्वा	१०१, ८ । ३०६, १२		वामन	१६८, २० । १६६, ४	
वात्स्यायनमुनि	६७, १६		वामलूर	४, १६	
वादित्रदण्ड	३६, ४		वामा	१०१, ६	
वाद्य	२१२, १२ । २७१, १० ।		वामाचार	२६२, १५	
	३१८, ३		वामिल	३०६, १३	
वाद्यभाण्ड	२७१, ८ । २७२, १४ ।		वामौ	२२६, ३	
	३४०, २		वामोरु	२८०, ७	
वाद्यप्रभेद	२५८, ५		वायस	३, १२ । ८८, १ । १०४, ६ ।	
वाद्यभिद्	२१, २			१६३, ३ । २६६, ६	
वाद्यभेद	३०, १७ । ५५, ३ । ८८, २ ।		वायसाराति	८, ११	
	१०४, १० । २७१, ६ । ३०३, १२ ।		वायु	२, ११ । १४२, १७ । २१०, १ ।	
	३०४, १२			२६२, १, ६ । ३२४, ६ ।	
वाद्यान्तर	२३३, १८			३४१, १४	
वाद्यालक	४२, ५		वायुभेद	१६१, १२	
वान	१८६, ६		वायुसख	५७, १७	
वानप्रस्थ	१७१, १६ । २२८, २		वार	२६०, ५ ; ६ । ३०१, १४	
वानर	४०, ६ । ५५, ७ । ६५, १ ।		वारक	२७, १४ । २८०, २	
	६०, ५ । २०७, २० । २२७, २ ।		वारणा	११५, ७ । १७८, १८ ।	
	२८०, ३ । ३२५, ६			२६६, १६	
वानरभिद्	२२१, ६ । २४२, १६		वारणासौ	३३६, १७	
वानरयोषित्	२८०, ६		वारणापाङ्ग	११२, १४	
वानरान्तर	२१६, ४		वारणासौ	३३६, १७	
वानरी	२८०, ६		वारणी	१६२, १८	
वानरीभेद	१६, ३		वारनारी	६१, १७ । २१८, ४	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वारनारीपति	२१८, ६		वारुड	१०२, १७	
वारवाणक	६, १८		वार्षिक	२७, १२	
वारयोधित्	७७, ६ । २२८, १४		वार्त	१३२, १७	
वाराणसी	३३६, १७		वार्ता १३२, १३ । १३४, १ । १३८, १४		
वाराणसीपुर	३२५, ५		वार्ताक	६२, ३	
वाराहौ	७४, ६ । २०६, ६ । २४६, ६		वार्ताकौ	२३, ३	
वारिवाह्यादिध्वनि	१४१, ६		वार्ताकु	२६०, १३	
वारि ४, १४ । ७७, १२ । १०३, ७ ।			वार्ताकुपुष्प	८६, ३	
२५३, १४ । २६१, ४			वार्ताकुपुष्प	२८४, २	
वारिकण्टक	४३, १४		वार्ताप्रभेद	१५४, ४	
वारिज ७८, २ । २४७, ४ । २५३, १६ ।			वार्तावह	४२, २०	
३०२, १०			वार्ताहर	३२६, ११	
वारिण	१३३, १५		वार्तिक	२७५, ६	
वारित	१६२, १६		वार्दल	३०६, १३ ; १४	
वारिधर	२२६, ५		वार्दर	२७६, १८	
वारिधानी १४६, ७ । १६८, १८ ।			वार्द्धक	२७, १५ । २८३, २	
१६६, ६			वार्धि	१६४, १८	
वारिधारा	२६३, ५ । २६६, २		वार्धुषिक	४२, ४ । १८२, ८	
वारिधि	१८०, १		वार्धिक	२७, १६ । ११६, ६	
वारिनिर्गम	२२४, २० । ३१२, १२.		वाल	३००, ४	
वारिप्रणी	६३, २ । २१८, ७		वालक	२७, १६ । २८, १ ।	
वारिबालक	२६६, १४		२५६, १६ । ३२५, ६		
वारिभेद	४७, ६ । १६३, १०		वालखेलन	२६६, १७	
वारिभ्रम	१३७, १७		वालधि	२२६, १६ । ३००, ४	
वारिवाट	१५६, १२		वालितनय	१७५, १	
वारिवाह	४८, १६ । १७२, ३ ।		वालिभार्या	२५५, ६	
२४६, ५ । २६६, ८			वालुक	२७, २० । ४७, ७ ।	
वारिस्त्रोतस्	३४३, २		१८५, ४ । ३१८, १०		
वारी	२६०, ४		वालुका	२८, १ । १५६, १३	
वारुण	६३, ८		वाल्मीकि	३१६, १० । ३२३, ८	
वारुणि	२७५, १६		वाल्मीक	२७, १७ ; १८	
वारुणी	११५, १६ । २८६, १८		वावदूक	१६, ६ । ४२, ४ । १६६, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वावटूकक	५५, १५		वाहिक	२७, १३	
वाशिर	२८०, ८		विकङ्कततरु	३०४, १३	
वास	१५२, ६ । १८०, १३		विकङ्कतफल	२१७, ६	
वासकाख्यौषधभिद्	४६, १		विकच	७३, ८	
वासा	३३६, ७ । ३४२, १		विकट	२६२, २	
वासक	२७, १३ । ३३१, ६		विकटा	६०, १०	
वासन	१६६, ५		विकम्पन	८, १६	
वासन्त	१५२, १७		विकम्पित	१५४, ७	
वासन्तिका	४२, २		विकराल	६०, १० । ३०२, ८	
वासन्ती	५१, १४ । १५२, १६ ।		विकर्ण	११६, १	
	१५८, ११ । ३२१, १४		विकर्णिक	४२, १४	
वासर	१३८, ३ । २२५, ५ ।		विकल	२७६, ६ । २८०, १८	
	२८०, ५ । ३४०, ६		विकलवाच्	३३५, ४	
वासव	३२१, १२ । ३२२, ६		विकलाङ्ग	१०१, १	
वासवोद्यान	१६५, ४		विकल्प	१२४, ४ । २१३, ६ ।	
वासस्	८८, ३ । १२६, १८, १६ ।			३१५, ४	
	२६४, ७ । ३३६, ७		विकसन	२०५, ६	
वासित	१४६, १६ ; १८ । १५२, १५		विकस्वर	८६, १८ । १६४, ८ ।	
वासिता	१५२, १५ । २८०, ५			३०२, ७	
वासु	३१५, २०		विकार	२८०, ८	
वासुकि	२७, १२		विकाश	३२८, ८	
वासुदेव	१४४, १ । १६४, २ ।		विकास	२१८, १०	
	१७५, ६ । १७६, ३ । १७६, १० ।		विकासिन्	२११, २	
	२५८, ३ । ३०२, १२		विकिर	२८०, १६	
वासुरा	२८०, ५		विकिरण	११०, ६ । १२१, ११	
वास्तथ्य	२७४, ५		विकीरण	१२१, १०	
वास्तुक	२२५, १२		विकीर्णकुसुमादि	२८५, १८	
वास्तूक	३०५, १		विकूणिक	४२, ८	
वास्त	२५६, २० । २६०, १		विकूणिका	४२, ८	
वाह	३४१, १४		विद्यत	१५३, ३ ; ११ । ३३७, १७	
वाहन	१५२, ११ । १८८, १३ ।		विद्यताक्ष	१०४, ३	
	२०७, ५ । २५६, १५		विद्यति	१५३, ४ । २८०, ८	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
विक्रम	२३०, ३ ; १३ ।	२३१, ६ ।	विच्छिन्ति	१५३, १७	
	२४७, २०		विच्छिन्न	१६६, १६	
विक्रमान्वित	१४०, १२		विच्छेद	१५३, १७	
विक्रान्त	१५४, १ । १८७, ६		विजन	३२७, १ । ३२८, ८	
विक्रान्तयोधिन्	२६, १२		विजय	१६३, १७ । २३५, १६ ।	
विक्रिया	२२२, १२			२४५, ६	
विक्रियालेख	१५, १२		विजयदुन्दुभि	४, १०	
विक्षिन्न	१६६, १४		विजया	२४५, ६	
विद्धिप्त	१०४, ४		विजाता	१५३, ११	
विगणन	२०६, १०		विजिल	३०७, १२	
विगत	१५४, १		विज्जम्भित	१६४, ८	
विगतत्रय	२७३, २०		विज्ज	५२, १४ । ८२, ३ । १६६, १३ ।	
विगुणित	१५५, ७			२७०, १३	
विगुम्फित	१५४, ८		विज्ञात	१२६, ३ । २०५, ५	
विगूढ	१०३, २		विज्ञान	१८६, ६ । १६६, ८	
विग्र	३२, ३ । २६०, ११		विज्ञानभेद	३०, १६	
विग्रह	१२६, १ । ३४३, ४		विज्ञानमाहक	५३, ३	
विघ्न	२०६, ११ । २५८, ११		विट्	३, १०	
विघ्नराज	२१७, ८ । ३२७, ८		विट	३८, १२ । ६४, १४ । ८६, ११ ।	
विष्णु	५४, ६			१२८, ६ ; १० । १५२, १७ ।	
विचकिल	३१३, १६			२२३, १६	
विचयन	१२२, ४		विटङ्क	२८, ३ । ५२, ६	
विचर्चिका	४२, १६		विटप	१००, २ । २१३, ८ ।	
विचार	२८, ५ । ११६, २० ।			३२०, १८	
	२८०, १६		विटशारिका	२१२, १४	
विचारण	१३२, १८		विडङ्ग	२०, १६ । ६६, ३ । ६६, १३ ।	
विचारणा	१२१, ११			२७६, ४ । ३०५, १७	
विचारणीय	२३५, ६		विडङ्गतश्च	२४७, १०	
विचारित	१३३, १		विडङ्गाख्यौषध	२०६, २	
विचार्य	२३३, ४		विडम्ब	१२१, ६	
विचेष्टा	१६४, ८		विडम्बन	२०६, ६	
विच्छन्दक	४२, १२		विडालक	४२, १३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वित्	४०,	१८	विदित	१५३, १५४।	१६०, ३
वितग्धा	१००,	१२	विदुर	२८०,	११
वितथ	१७०,	१८	विदुल	३०६,	१८
वितर्क	४, ११। ५, १५। २८, ४।		विदूर	२८०,	१५
	१२५, १। २०२, १०। २२३, २		विदूरित	१५६, ११	
वितर्कक	३४०,	७	विदूषक	१६, २। ४२, १२। २८५, १४	
वितर्कण	२८५,	३	विदेह	३४३,	५
वितर्दी	२८,	१०	विद्वकर्णी	६३, १४। ३०४, ४	
वितस्ति	४,	२	विद्यमान	१३४,	८
वितान	१६६, १२। २२८, १७		विद्या	३२, १४	
वितुन्न	१६६,	७	विद्यादि	१०४, १४	
वितुन्नक	४२, ६; १०		विद्याधर	२८६, १०	
वित्त	१११, १८। १३३, १। १६८, ३।		विद्याधरविशेष	१६३, १५	
	१८७, १३। २३६, ११। २५०, १।		विद्याप्रभेद	१३, १२	
	२५८, ६। २६६, १७। ३१६, १२		विद्याविख्यातविभव	६१, १४	
वित्ति	१३२, १८। १३३, १। १७४, ६		विद्युत्	३, ६। १६, १८। ३१, २।	
विद्	१४७,	१०		३२, ११। ७७, १४। १०७, १२।	
विदंश	३२६, ३			१४३, १३। १५३, १३। १८१, ६।	
विदग्ध	४, ६। १८, १२। २७३, १७			२०१, २०। २०७, १६। २६३, ११।	
विदथ	१७०,	१८		३०४, १६। ३३६, ६	
विदर्भ	४७, १५		विद्रव	३१६, ६। ३२२, ७	
विदलीकृत	१४४, ६		विद्राण	१२७, १६	
विदा	१७४, ८		विद्रुत	१५४, ३	
विदार	२७४, ११		विद्रुति	३२२, ७	
विदारक	११, १४। ४२, १५।		विद्रुम	६५, १६। २२६, १८।	
	२१०, ६			३०६, १८	
विदारण	१११, १६। १२१, ६।		विद्रुमलता	२८३, १५	
	१२३, ८। १७३, १५		विद्वर	२८०, १७	
विदारि	४७, ६		विद्वस्	८२, १; ३। २७३, ६	
विदारित	१४४, १०		विद्विष्	१७६, ६	
विदारो	२६०, ८। २८०, १२		विद्विष्ट	२३४, ८	
विदारोकीकन्दक	२०६, १५		विद्यवा	१६, १५। ३२, ४।	
				२२०, ३। ३१६, १। ३२२, ८	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
विधवापुत्र	१४, ६		विनिमय	२२, १५। १६२, १७	
विधवास्त्री	६८, ६। १५३, १२		विनियुक्तविशेष	१५४, २०	
विधा	१८१, १६		विनिर्मित	८६, २०	
विधाट	१३०, १३। १५३, १०।		विनीत	१४६, १८। १५३, ६; ७।	
	१६३, २			१५४, १५	
विधान	१८१, १५		विनेह	१५३, २	
विधि	७५, १०। ७७, १५।		विन्ध्य	२३६, १६	
	१८१, १४; १६। २०२, १५।		विन्ध्या	२३६, १६	
	२१०, ३। २१६, १५। २२४, १६।		विन्न	१८६, ७	
	२४७, १६। ३००, १२		विन्यस्त	१०२, ५। १४५, ५	
विद्यु	१८१, १४। २८७, १३; १६		विन्यास	३२७, १६	
विद्युत	१४०, ६। १५४, ६		विपक्षी	७३, ६	
विद्युर	६२, १६। २८०, १८।		विपणि	४६, १६। ११५, २०।	
	३३३, ७			१६१, ३	
विद्यूत	१५१, १८		विपत्ति	१५३, १४। १६८, १६	
विनत	१५३, ८		विपद्	२४१, १२। २४८, १३	
विनता	१५३, ८; ६		विपदाक्रान्त	१६६, १५	
विनय	२०१, १२। २४३, १४		विपन्न	१६६, १५	
विनया	२४५, ६		विपरीत	१६४, ११	
विनयान्वित	२०२, ४		विपर्यय	६, १७। ३२२, ६	
विनश्चर	१८४, १३		विपर्यस्त	२०२, ५	
विना	२६४, ४		विपाक	२८, २	
विनामित	१४५, २		विपाट	६०, ११	
विनायक	४२, ६; ८। १६६, १२।		विपादिका	४२, १४	
	३१४, ६		विपिन	७६, १२। १६२, ६।	
विनायिका	४२, ७			२७५, १२	
विनाश	२४१, १३। ३२३, १६		विपुल	२६८, १६। ३०६, १६।	
विनाशन	१७४, १३			३४१, ७	
विनाशाभिमुख	३१७, १०		विप्र	५६, ४। ५७, ५। ५८, १।	
विनाशित	१४५, ४			१६७, १७। १६६, ३।	
विनिक्षिप्त	१४६, २			२०४, ७। २२४, १७	
विनिपात	१६४, ७		विप्रकीर्ण	२४३, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
विप्रकृत	१४५, ७		वियन्मणि	१७१, ६	
विप्रजन	५४, ६		विरल	१८७, ६ । १६४, ७	
विप्रतौसार	२६४, ११		विरलजानुक	५३, ३	
विप्रबन्ध	१८५, १३		विरह	१५०, १६	
विप्रलब्ध	१४५, ७		विरागाह	४३, २	
विप्रलाप	२१४, ८		विरागिन्	२४, १८	
विप्रसन्नक	४२, १६		विराटतनुज	२६५, १६	
विप्रादि	१०७, ६		विरिञ्च	७३, ७	
विप्राद्वैश्यासुत	६४, ३		विरिञ्चन	२०६, ७	
विप्रुष्	१७३, १२		विरिञ्चि	७३, ७ । २६६, १६	
विप्लव	३२२, ६ । ३२३, ६		विस्तृ	३४५, ७	
विबन्ध	२०३, ३		विस्तृढ	१०३, २	
विबुध	१८३, १८		विस्तृढक	४२, १५	
विभक्त	१६६, १६		विरेक	२८, ६ । ८५, ८	
विभक्तव्यपितृव्य	२३६, १४		विरोक	२८, ६	
विभव	१८३, ६ । ३२२, ७		विरोचन	१६४, १५ । २०६, ८	
विभाग	६८, १३ । १३०, ३ । ३४३, ४		विरोध	२३०, ११ । २४८, १६ । २६०, १६ । ३४५, १७	
विभाव	३२२, ८		विरोधाचरण	१६६, १६	
विभावरी	२०५, ६		विरोधोक्ति	२१४, ८	
विभावसु	३३६, १८		विल	३००, ६	
विभीषण	२४४, ६		विलग्न	१६६, १७ । २३८, ८	
विभु	६६, ८ । २१६, ६		विलम्बित	१६४, १०	
विभूति	१५४, २ । ३१७, २०		विलयन	१८६, २	
विभूषा	४१, ८		विलास	३०१, ७ । ३१८, १ । ३३८, ३	
विभ्रम	६१, ५ । २२६, १७		विलिप्तक	१३२, २	
विमर्द	३१२, १७		विलीन	१२७, १६	
विमल	२६०, ११ । ३०२, १		विलुण्ठनी	२०६, १२	
विमला	३०६, १५		विलेखन	१७४, ६	
विमान	१६६, ६		विलेपन	२७, ८ । १०७, ८ । २०३, ८ । २३४, ४ । २३६, ११ । २४२, १२	
विमुख	५५, १२		विलेपनी	२०६, १५	
वियत्	१५४, २				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
विलेपित	१४२,	६	विष्णाखा	१८१,	८
विलेपिनी	२०६,	१४	विष्णाण	२८०,	२
विलोकित	१५१,	८	विष्णारद	१७६, ७। २८०, २; २०	
विलोचन	७, ११		विष्णाला	३०६, १६	
विलोम	२३०, १; २		विष्णालाक्ष	३४७, ६	
विलोमी	२३०, २		विष्णालाक्षी	३४७, ६	
विवध	१८४, १		विश्रिख	५५, ६। २६७, २०	
विवर	२११, ६। २८०, १५।		विश्रिखा	५५, १०। २३६, ४	
२८२, ७। २८३, १४। ३०७, ६			विश्रुद्ध	१५६, ६	
विवरणश्लोक	१०, ८		विशेष	१७३, १५। २००, ८। २०३, ६	
विवर्ण	११६, १		विशेषक	४२, १०	
विवश	३२८, ७		विशेषणा	१८३, ६	
विवस्वत्	१६४, ६। २०६, १४।		विशोक	६, ६	
	२६२, ८		विशोधण	११६, १४	
विवस्वती	१६४, ६		विश्रम्भ	१३४, १७	
विवाद	१७७, ८		विश्रुत	६८, १७। १५३, ५	
विवादिन्	१६८, २		विश्लेष	६२, १६। ३३३, ७	
विवास	७४, ७		विश्व	३१८, ५; ६	
विवासस्	१८७, १६		विश्वकर्मन्	२५२, ८। ३२२, १८	
विवाहसूत्र	१२, १८		विश्वक्सेन	२०६, १३	
विविक्त	१५३, १		विश्वक्सेना	२०६, १४	
विवेक	२८, ४, ५। २८६, १८		विश्वगोमृ	१६४, १२	
विवेकिन्	१५३, १		विश्वम्राच्	७०, ८	
विवेचित	१५१, ७		विश्वस्त	१५३, १२। १८४, २	
विद्यता	१५३, १६		विश्वस्तम्भ	४, ६	
विद्योक	२८, ७		विश्वस्ता	१५३, १२	
विशद	११७, ६। १५०, १५। १७७, ८		विश्वामित्र	१२, १३	
विशदाश्रय	२६५, ७		विश्वास	२२१, १। २४३, १६	
विशरण	६७, १७; १८		विश्वेदेव	३१८, ६	
विशल्या	५६, ६। १३६, १४।		विष	२३, ८। ३६, १६। १०५, १४।	
	२४५, ८		२०६, १। २२२, १। २५२, १५।		
विशाख	५५, १३; १५		२७७, ११। २८२, १४। ३०४, १५।		
			३१४, ८; ६। ३३१, ४। ३३५, १६		

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
विषन्न	१६६, १८		विष्टर	२८०, ६	
विषदाढ	१७६, २		विष्टि	८६, १३	
विषधर	६३, १३		विष्णु	८२, ४। ६४, १६। १०४, ६।	
विषभेद	४५, ३। १७४, ११।			१०७, ११। ११६, २१। १३६, १३।	
	१७६, ६। ३०३, ११			१७७, ६। १८१, १४। २०६, ४ ;	
विषम	२२६, १७			१३। २१०, ४। २१४, ६। २४१, ५।	
विषमस्थूल	१३६, १८			२५७, २०। २६५, १८। २६७, ७।	
विषय	११८, १८। १६८, ३।			३२२, १६। ३३६, १०	
	२४५, १०। २६४, ६		विष्णुकान्ता	८४, १४। १६४, ६।	
विषयासक्त	२४५, १२			१८१, ८। २७६, १४	
विषयिन्	२४५, १२		विष्णुखड्ग	१६, १६	
विषयेन्द्रिय	३०, १८		विष्णुगण	२०६, १३	
विषविद्या	३०५, १३		विष्णुपद	१७६, ८	
विषवैद्य	३६, १५। ६८, ५।		विष्णुयायिन्	६३, ३	
	८८, १६। २७३, १३		विष्णुरथ	२४८, १२	
विषसम्पृक्त	१६३, ४		विष्णुलोक	६४, १६	
विषा	१८५, १२। ३३१, ५		विष्वक्सेनप्रिय	२४६, ६	
विषाक्त	१३२, २		विसर	२८०, १४	
विषाण	६२, ६		विसर्ग	६६, ४	
विषाणी	११५, १८		विसर्जन	२०६, ६	
विषान्तक	४२, १३		विसर्जनीय	६६, ५। २०८, ४	
विषान्तर	३५, ७		विसर्पण	१२१, १०	
विषान्वित	१८०, १३		विसार	२७५, ५	
विषुवत्प्रगृति	३१७, १२		विस्तर	२८०, १०। ३२०, १८	
विष्कम्भ	२२०, १८, १६		विस्तार	३८, ११। ७३, २। १२५, ८ ;	
विष्कम्भादि	६१, १२			१४। १४७, ५। १५२, १०।	
विष्किर	२८०, १६			१८६, ८। १६६, १३। २१३, ८।	
विष्टप	१४२, १७। १६६, १६।			२२०, १८। २८०, १० ; १७।	
	२८७, १०			३४३, ४	
विष्टपत्रय	१८, २		विस्तारवाच्	७१, १२	
विष्टपूरक	१४, १४		विस्तृत	१२७, ५। १४७, १५।	
विष्टम्भ	२२१, २			१५३, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
विस्तृति	७५, ३। २४६, १। ३३६, ८		विहेठ	६४, २	
विस्तार	२८०, १४		विहेठन	२०६, ६	
विस्फोट	२१, ७। ३१०, ११		विह्वल	१५३, १४	
विस्मय	१५७, ११। २३६, १७। २४५, ७। २७१, ११		वीक्षण	११६, २	
विस्मयदृश्य	३४५, ६		वीक्ष्य	२३६, १७। ३४५, ६	
विस्मापन	२०६, ५		वीचि	७२, २	
विस्मित	८७, ३		वीणा	२६, २०। ७३, ६। १०७, १२। २२०, ६। ३१२, १६। ३३४, १२	
विस्मृत	१५६, ८		वीणागुण	२५५, १	
विस्मृतज्ञातचेष्टित	१६२, १२		वीणाङ्ग	१२, १०। ३२०, १६	
विस्त्रब्ध	१८४, २		वीणादण्ड	३०६, १८	
विस्त्रब्धधातुक	६१, १३		वीणादिवादन	१०४, ६। १२७, ५	
विस्त्रम्भ	१७८, १। २२१, १। २४३, १३		वीणादिवाद्य	१३२, १६	
विह्वग	६६, २। २७६, १। २६७, ४		वीणानिबन्धन	३४३, १५	
विह्वगभेद	३०८, १		वीणावादनवस्तु	१७८, १४	
विह्वगान्तर	२३, १८। २७, १०। ८३, ५; १८		वीत	१३३, ३; ४	
विह्वगी	११३, ५		वीतंस	३३८, ४	
विह्वगीभेद	२८२, ४		वीति	१३३, २	
विह्वङ्गम	८०, ७। १४८, १२। २८६, १०		वीतिहोत्र	१६५, १२। २६६, १०	
विह्वङ्गमप्रभेद	६५, १८		वीथी	१६६, १२	
विह्वङ्गिका	४२, ३		वीथ्यङ्ग	६६, १६	
विह्वत	१४६, १२		वीथ्र	२६०, ११	
विह्वनन	२०६, ११		वीष्मा	७४, ६	
विह्वसित	५७, १४		वीर	८६, १। ६६, १७। १६४, १३। २६०, ७	
विह्वस्त	१५३, १४		वीरगा	६६, ६	
विह्वायस्	३०८, ६		वीरजयन्तिका	५३, १	
विह्वार	२४८, ४। २८०, १३		वीरण	११६, ३	
विह्वाराद्यवकाश	१६, २		वीरपाणक	५१, ६	
विह्वित	१२५, १८। १२६, १६। १४६, १४। १५४, ३		वीरमर्दनक	१७१, ७	
			वीरयाग	१२१, १२	
			वीरविज्ञाव	५३, २	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
वीरवृद्ध	३४७,	८	वृद्धमात्रक	६३,	६
वीरवृत्	१३१,	१६	वृद्धमूल	८४,	१८
वीरवृद्धेव	३२४,	१०	वृद्धविशेष	३, १३ । ५, २ ।	
वीरवृद्धेद	१२२,	१		८६, १० । २१६, १६	
वीरवृद्ध	१२२, ५ । २६७, ४ ।		वृद्धान्तर	१६, ११ । ८७, ५ ।	
	३३५, १०			३१६, १७	
वीरवृद्धान्तर	८७, १६		वृद्धात्मक	६६, १६ । २५४, ७	
वीर्य	२३६, १८ । ३३५, १७		वृजिन	१६६, २०	
वीरवृद्ध	१८४, १ । २५७, २०		वृणान्तर	६७, १६	
वृक	४, ४ । ५, १३		वृत	१३३, ६	
वृकधूप	२१४, १० । ३३८, ५		वृति	११८, ६ । २००, २ ; १५	
वृकोदर	१०४, १३		वृतिस्थल	८६, १०	
वृक्का	५, १३		वृत्त	३६, १ । १२६, ३ । १३०, ६ ।	
वृकृण	१०७, १४			१३३, ५ ; ८ ; ६ । १६८, १५ ।	
वृद्ध	५, ४ । २८, १८ । ४८, १४ ।			१७२, १२ । २५८, ८ । ३००, १८	
	११२, ५ । १६३, १६ । १७६, १४ ।		वृत्तभिद्	१८, ५ । १६७, ७	
	२६६, १२ । २७०, १२ । २८३, २० ।		वृत्तभेद	१२, ७ । ११७, ७ । १२१, १६ ।	
	२६४, १७ । २६८, १४ । ३४५, १६			१५५, १५ । २५६, १६	
वृद्धगङ्गा	२६७, ६		वृत्तविशेष	८३, ६ । १६६, १३	
वृद्धज	३२०, ६		वृत्तान्त	१५४, ४	
वृद्धप्रभेद	२२, १ । ६१, ३		वृत्ति	३६, १८ । १३३, ५ ; ६ ; ७ ।	
वृद्धभिद्	६६, ६ । १४२, १६ ।			१६६, १	
	२६४, १६ । २६५, ११ । २७०, १६ ।		वृत्तिभेद	१४६, १४	
	२७६, ८ । ३१०, ८		वृत्तिमत्	१३२, १४	
वृद्धभेद	११, २० । १८, २ । २४, ५ ।		वृत्र	२६०, १२	
	२६, ११ । ३१, १४ । ५६, ६ ।		वृत्रासुर	३४०, ५	
	७६, ७ । १००, १६ । १०२, १२ ।		वृथालेख	५६, ६	
	११८, १६ । १७६, २ । २६१, ६ ।		वृद्ध	४३, ६ । ५७, १६ । ६३, ११ ।	
	२६६, १४ । २६८, ११ । २७२, ८ ।			१८१, १७ । २७१, ३ । २७८, १५ ।	
	२८०, ४ । २८७, ५ । २६१, ७ ।			२८७, २०	
	३२३, ११		वृद्धकर्मन्	२७, १५	
वृद्धमात्र	१६४, ४ । ३०१, ४		वृद्धत्व	२७, १५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वृद्धदारक	३०५, ४		वृषवाहिनी	१०४, १८	
वृद्धदारु	२२६, ६		वृषवाह्य	१४, ११	
वृद्धनाभि	६७, ३		वृषश्रेष्ठ	३०६, ४	
वृद्धश्रवस्	३२४, १०		वृषस्त्र्यंश	३४१, १३	
वृद्धसङ्घात	२७, १५		वृषस्यन्ती	१०, १८	
वृद्धि	८५, १७ । १३४, ३ ।		वृषा	३३१, ७ ; ८	
१८१, १८ । १६८, १७ । २३७, १४			वृषाकपायी	२४६, ७	
वृद्धिमत्	१३६, ६		वृषाकपि	२१४, ११	
वृद्धिस्थानक्षय	६४, १०		वृषाङ्ग	२८, ६	
वृद्धाजीव	३४, १६ । ३७, १६ ।		वृषाङ्ग	१७५, ६	
	४२, ४		वृषादि	२४६, २	
वृन्त	१३३, ७		वृषायण	१०१, २	
वृन्द	६०, ८ । ६६, ५ । १२६, १४ ।		वृषी	३३१, ८	
२६०, ५ । २६७, ७ । ३०६, १४ ।			वृष्टि	११५, १६	
३४१, १६			वृष्टिरोध	३४३, ११	
वृन्दारक	४२, १७		वृष्टि	१०७, १३	
वृश्चिक	२२, ४ । २८, ८		वेकट	६०, १२	
वृश्चिकपत्र	१०, १३		वेग	६२, ६ । ७७, १३ । १६३, १५ ।	
वृश्चिकाली	२००, ११			२२२, ६ । २३०, ५ । २३६, ७ ।	
वृष	१४, ११ । २२१, ३ । २५१, १३ ।			२६४, १६ । २७५, ३ । ३१६, ३ ।	
२८१, १७ । ३३१, ५ । ३४१, १४ ।				३३७, १६ । ३४१, ११	
३६४, २			वेगवत्	१६३, १५ । ३१६, ३	
वृषण	५, ४ । ११६, ३		वेगसर	२८४, १२	
वृषदंशक	१८, १ । ३०६, २०		वेगित	१४६, ८	
वृषनाशक	५१, १०		वेगिन्	३२०, ४	
वृषभ	२१६, १६ । २२०, ३ ।		वेणि	१०७, १४	
	२५७, १६		वेणित	१५४, ८	
वृषभध्वज	८१, १		वेणी	७७, ६ । १०७, १५ । ११३, १४	
वृषभाक्रान्ता	२०१, ७		वेणु	१०, १६ । १०७, १६ । २०१, ५ ।	
वृषभाङ्ग	४२, १७			२१६, ४ । ३१३, १२ । ३२३, ७ ।	
वृषल	८०, ४ । १५२, ४ । ३१०, १		वेणुक	३२६, ७	
				२५५, १०	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
वेयुका	३१२, १६		वेर	२६०, १३	
वेयुवादक	२८, ११		वेसा	३००, ७; ८; ९; १०; ११	
वेयुसार	२७५, १०		वेस्त्रित	३१, १६। १५४, ६	
वेतन	८६, १४। ११४, २। १८१, १६। १८६, ५। २३८, १३। ३२७, १५		वेष्म	२०५, ८। ३२६, ११	
वेतनाजीविन्	२८६, ७		वेष्मन्त	१५४, ८	
वेतस	१६६, १०। १८५, १०। ३०६, ११; १८		वेष्मन्	१७०, १४। २४१, ४	
वेत्तृ	१३३, १६		वेष्मभेद	१६२, २	
वेद	१७२, १२। १७४, ६। २०५, ४। २२४, ७। २२८, २०। ३१८, १०। ३३०, ४		वेष्म	२३६, १६	
वेदना	२००, १		वेष्म्या	१३, १५। ६८, १५। २३६, १६। २६६, १०	
वेदनिन्दक	१६, २०		वेष्म्यागृह	२३६, १६। ३२६, ११	
वेदभाग	११३, १८		वेष्म्याप्रभेद	२७८, ३	
वेदमार्गविशेष	२५८, ७		वेष्म्याप्रिय	६१, ५	
वेदवादिन्	८, ३		वेष्म्याभेद	३०७, १८	
वेदवाह	३१, १६		वेष	२१२, ५	
वेदविभाग	५४, १०		वेषरचना	२५०, ४	
वेदवेत्तृ	२८, १०		वेषवार	२८६, ३	
वेदि	१७४, ६; १०		वेषोपकरण	२५०, ५	
वेदिका	२८, १०। ३११, ११		वेष्टन	११५, १२। २००, १। ३२६, १२	
वेदित	१३३, ११		वेष्टित	१५४, ५	
वेदिष्ठ	१७३, १२		वेसवार	३, १५	
वेधनिका	४३, ३		वैकटिक	४३, १। ६०, १२	
वेधमुख	६६, १७		वैकुण्ठ	७३, ७। ६४, १६	
वेधस्	५७, १। ६६, १६। १३५, १६। १५३, १०		वैक्रान्त	१५४, ६	
वेधित	१५४, ७		वैजयन्त	१६४, १२	
वेपित	१५४, ७		वैजयन्ती	२०, १२	
वेम	२२६, ७		वैजयान्तिक	५१, ११	
वेमन्	२२६, ७		वैज्ञानिक	४२, १६	
			वैदूर्यमणि	८१, ६	
			वैणिक	२८, ११; १२। ४२, ८	
			वैणविक	२८, १२	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
वैयुक्त	२८, ११		वैवाधिक	४२, २०	
वैतसक	४३, ३		वैवर्ण्य	१०, १३	
वैतरणी	१२१, १३		वैवस्वत	१६३, १४	
वैतानिक	४३, १		वैशाख	५५, १४	
वैतालिक	२३, १ । ४२, १६		वैशेषिक	४३, २	
वैदर्भ	२२१, ४		वैश्य	१०, ५ । ३२, ६ । ५२, ४ ।	
वैदर्भी	२२१, ३			२३२, १०	
वैदिक	२८, १०		वैश्यात्मत्रियाज	१८३, १८	
वैदिकविधि	३२५, १७		वैश्योत्पन्नसन्तति	४२, १८	
वैदेहक	४२, १८		वैश्वानर	१६१, २० । २६१, १०	
वैदेही	१३४, १२ । ३४३, ६		वैश्रवण	६३, १८	
वैद्य	८२, १३ । १७६, ६ । २६३, ६		वैषयिक	२४५, १६	
वैधात्र	२८०, २०		वैहासिक	४३, ४	
वैनतेय	८०, ५; १० । २४८, १२		वोज्जी	२६०, १५	
वैनतेयजननी	११६, २०		वोट्ट	१०२, ६	
वैनायिक	४३, ४		वोल	३२६, १२	
वैनायिक	४३, ५		व्यंस	३३६, ६	
वैपरीत्य	१७०, २		व्यक्त	८६, १८ । १२६, १८ ।	
वैभव	१५५, १८			१३२, ८ । १७७, ८	
वैभ्राज	७८, १७		व्यक्ति	१३२, ६ । १६६, १३ ।	
वैमानिक	४२, २०			३२८, ६	
वैवर्ण्य	१७०, १८		व्यक्तिभूयिष्ठ	१४६, ३	
वैर	२६०, १४		व्यङ्ग	६२, १	
वैरङ्गिक	४३, २		व्यङ्गुल	२४३, ८	
वैरनियम	१८४, ७		व्यजन	४६, ३ । ११८, १२	
वैरशुद्धि	२०४, १७ । २६०, १४		व्यञ्जक	२७, ६	
वैराग्य	६०, १२		व्यञ्जन	१७४, १६ । १६४, ६ ।	
वैरानुबन्ध	३४३, १०			१६८, १५ । २११, ११	
वैरिन्	२३२, ६ । २६०, १४ ।		व्यडम्बक	४१, १६ । ७१, ११	
	२६४, १४ । २७१, २		व्यतिकर	२६२, ११	
वैरोचनि	२०६, १६		व्यतिपात	३, ५	
वैलक्ष्य	२७, २		व्यतिषङ्ग	२६२, ११	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
अतीपात	१६४, ३		२६५, ३। २६७, ४। ३२८, १५।		
अधन	१६४, १०		३३१, २। ३४६, ७		
अधन	२०१, १२		आड	६८, १४	
अभिचारिणी	६६, ६। ११७, ३		आदेश	११३, १५	
अयहानि	१५८, १६		आघ	२६, ११। ३२, ६।	
अर्थवाद	१००, १२		१८१, १०; १३। २४४, १६।		
अलौक	२७, २; ३		२७२, ४। २७३, ६		
अवसाय	१७३, ८। ३१८, १२।		आघट्टि	१४, २	
	३२५, १०। ३३२, ६		आधि	१८१, १३। २६५, ७	
अवसित	१२४, ६		आधिभिद्	२६६, ६	
अवस्था	१२३, १०। २६२, ७		आधिभेद	२७, ११। २६१, ११	
अवहार	१६४, १७। २६२, ६।		आधिसमुद्रम	२०६, २०	
	३४५, २		आपक्	१०७, ११	
अवहारदृष्टु	४५, ११		आपन	१३२, १५	
अवहाराधिकृत	३८, १६		आपार	१८८, १३	
अवहारान्तर	२६१, २		आपित	१४१, १३	
अवहारिका	५१, ७		आपृत	१५२, १३	
अवाय	२४५, ४		आपृति	६३, ६	
असन	६७, ८। ६६, १। १८०, ५।		आप्त	८६, १६। १२७, ५।	
	१६८, १६। २४१, १२। २६२, ११		१३२, ८; १५; १६। ३१०, १८		
असनार्त	१६०, ११		आप्ति	१३१, १५। १४१, १	
अस्त	११७, १३। १३२, ८		आप्तिवाचक	१४७, ११	
आकुल	५५, २। ७७, १। १३२, ८।		आम	१८३, ११	
	१५२, ५। ३२३, १७		आयत	१५२, १३	
आघात	१५२, १४		आयाम	२२६, १६	
आघ्र	२२, ५। ३६, ८; १८।		आल	१०, १। २११, १२। ३००, ५	
	२५५, १३। २६०, २; ३; ४।		आलग्राह	१२, १२	
	२७६, १। ३०६, ६। ३१०, ६		आस	१०४, ६। १६२, ८।	
आग्रनख	५७, १५। ७८, ५। २६०, ४		१६६, १। २७८, १३। २८०, १७।		
आग्री	३८, ७		३३६, ६		
आज	१६, ४। ७७, १३।		आसकृति	१४६, १०	
	१८३, ७। २१६, २। २२३, १६।		आसक्त	२५६, १६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
वासमाह	१६१, ७। १६५, ३।		व्रणशुद्धि	६०, १	
	१८५, १५		व्रणसंशुद्धि	२५७, ८	
वाससुत	५, १७		व्रणादिपरिमार्जन	८४, २०	
वासादि	१८२, ६		व्रणादिबन्धन	८५, १४	
वाहार	२८०, ४		व्रणालेप	३४३, १५	
व्युत्थान	१६६, १६		व्रत	२०, ६। २०७, १०। २२६, २	
व्युषित	१३८, १४		व्रतति	३४४, २	
व्युष्ट	८६, १४		व्रततौ	१५२, १०। ३००, ३	
व्युष्टि	८६, १५। २६८, १७		व्रतान्तर	२२, २	
व्यूढ	१०२, ५। १८४, ३		व्रत्यासन	८४, १७	
व्यूति	१०७, १०		व्रात	१३२, १७	
व्यूह	२२४, १४। २४३, १०।		व्रीडा	२१०, १४	
	३४१, १६		व्रीहि	१०३, ७। २३७, ५।	
व्यूहपाणि	२६०, १७			३२५, ३। ३४१, १५	
व्यूहभेद	६७, १३; १७		व्रीहिकाञ्चन	२०६, १	
व्योमकेप्राच्युत	१६४, ८		व्रीहिभेद	८६, १६। ६४, १५।	
व्योमगङ्गा	१६५, ६			१७८, ८। २०१, १६। २२८, १५।	
व्योमचारिन्	२००, २			३०७, ३। ३०८, १६	
व्योमन्	४, १५। २०, ६। ५३, ८।		व्रीहिविभेद	८६, १६	
	१३६, १६। १७६, ८। १६६, १६।		व्रीहिविशेष	२०६, ११	
	२००, २। २३२, ३। २६४, ७।		व्रीह्यन्तर	३३१, १	
	२७५, १६				
व्योमनदी	२५७, १६		श		
व्योममार्ग	२८०, १६		शंसा	३३६, ६	
व्योमसुद्धर	२६४, १२		शक	६, १६	
व्योमयान	१६६, १०		शकट	१३, १८। ५०, ११।	
व्योष	६, ८			७२, १३। ६०, १३। ३४५, २	
व्रज	७७, ११। २८०, १४		शकटमाह	१८६, २	
व्रज्या	२३६, १३		शकटाक्ष	३४७, ११	
व्रण	१०७, ६। १३५, १३। २२२, ६		शकटोन्मेष	१३७, १२	
व्रणक्षत्	२८४, ३		शकल	६, १६। ६६, १२।	
व्रणवत्	१३५, १३			२८१, ७। ३१०, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
शकुन	२००, ८		शङ्करयोषित्	२२२, ७। २५३, ६	
शकुनि	२००, ४		शङ्करायुध	६४, २	
शकुनिकान्तर	२६१, १		शङ्करौ	२८१, ४	
शकुन्त	१५४, १०		शङ्कान्	६, ८ ; १६। ७, २०	
शकुलादिनी	२०६, ७		शङ्कावती	२००, १०	
शकुलार्भक	१३, ११		शङ्कित	१५४, १३	
शक्त	१०२, ८। १०६, १३।		शङ्कितौ	२००, ६	
१४७, १। १६१, ३। २२७, ७।			शङ्कु	५, १४। २३६, २०। २४०, ३।	
२३६, १। २६४, ११				२६६, ६	
शक्ति	१३३, १३। २२२, १२।		शङ्कुसङ्कीर्ण	३०४, ५	
२४०, ५। २४६, ६। ३२०, १७			शङ्कु	२८, १४। ४८, १६। ५३, ११।	
शक्तिभेद	६५, १४। ११३, १७।		५४, ७। ७५, ११। ७८, २ ;		
२६२, १			६ ; १५। ८६, १२। १३४, २।		
शक्तिमत्	११३, ३		२१६, १। २४७, १७		
शक्तिसम्पद्	२३०, ३		शङ्कु	२८, १५	
शक्तिफला	२२६, ८		शङ्कुनक	४३, ७	
शक्त्यायुध	३३५, ५		शङ्कुनख	१३४, २	
शक्र	१२, १२। १०५, ७।		शङ्कुनाग	३२४, ६	
१६४, १४। २०४, ७। २४३, १७।			शङ्कुपुष्पी	६७, ६	
२४८, १६। २५१, ६। २६०, १८।			शङ्कुवत्	५४, ८	
२६२, ११			शङ्कुन्	५४, ८	
शक्रचाप	२१३, १८		शङ्कुनी	१३४, ६। २००, ६	
शक्रधन्वन्	३३४, १४		शची	७२, ६। ७६, १५	
शक्रध्वज	२७१, ४		शचीकान्त	२६३, ५	
शक्रनगर	२०७, १६		शचीपति	२६३, ३	
शक्रस्त्री	७२, ६		शचीश	२०६, १४	
शङ्कर	२७, ५। २८, ६। ६६, ७।		शटी	१८१, १२। २६७, १	
६६, १। १३६, १२। १६६, १२।			शठ	३३, ६। ४५, ८। ६३, १७।	
२१६, ६। २२२, २। २२५, ३।			१४५, ७ ; १२। २७६, १०।		
२६२, १५। २६३, ६। २८१, ७।			२७६, १३		
२८३, ३। २८८, २०। ३२१, १०।			शठी	३२८, १	
३२६, ५। ३४०, १२			शडा	६८, १७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
श्रग	१०७, १७		श्रफ	२१६, ६। २५२, १५	
श्रगपणी	२७, ११		श्रफरी	२८१, ५	
श्रगीर	२८१, ११		शबर	१२, ८। २८१, १	
श्रगड	६८, १५		शबरावाप्त	११३, ११	
श्रत	१३३, १२		शबरी	२८१, २	
श्रतक्रतु	६४, १६		शबरीभिद्	११६, १	
श्रतघ्नी	२००, ११		शबल	२५४, ४। २६१, ३। २६६, १७	
श्रततन्तु	१६४, १४		शब्द	५४, २। १२८, ५। १३७, १७।	
श्रतद्रु	२८१, ६			१५०, १७। १७३, ८। १८७, १५।	
श्रतघृति	१६४, १४			२११, ३। ३१७, ६। ३१६, ६।	
श्रतपर्विका	५१, १२			३२२, १४	
श्रतपुष्पा	२४५, १५। २७७, ६।		शब्दन	११४, १३	
	३३५, १३ ; १४		शब्दभिद्	२४१, ५	
श्रतमख	६५, ७		शब्दमात्र	३०३, १३। ३३१, १२	
श्रतङ्गदा	१७६, १२		शब्दवत्	१५४, १२। १५५, १२	
श्रतानन्द	१७६, ११		शब्दविषय	१४०, ५	
श्रतानीक	४३, ६		शब्दछन्द	२२३, ६	
श्रतावरी	१६०, १५। १६४, ५।		शब्दवेदिन्	२६, ७	
	२५६, १०। २६४, १८। २८५, १७		शब्दशास्त्रपरिष्ठात	५१, १८	
श्रत्रु	२२, १७। १७०, १२। २५०, ६		शब्दादिसङ्गृह	३३०, १०	
श्रत्रुभाव	३२२, ६		शब्दालङ्कार	२४, १६	
श्रत्रुसंहृद्	१४८, ६		शब्दित	१२६, ७ ; ११। १५४, १३	
श्रत्रुसंहृति	३२२, ६		श्रम	१३३, १४ ; १६	
श्रद्रि	२६०, १६		श्रमथ	१७१, १	
श्रनि	१७४, ३। २६२, ४		श्रमन	२, ११। ७, १४। २००, ६	
श्रनिस्तर	३, ५। ३७, १०। ८१, ७।		श्रमी	६०, ७। १४३, ८। १८३, ११।	
	२४४, ६। २५१, ३। २५६, १२।			२२६, ८। २४४, १७	
	२८३, ४। २८६, १४		श्रमीफल	२८२, १४	
श्रन्तु	२००, १०		श्रमीर	२८१, ११	
श्रपथ	६७, २। २४०, ८।		श्रम्बदीर्घ	१२१, १५	
	२४३, १५। २४६, ३		श्रम्बर	२६१, २०। २८१, २ ; ३	
श्रप्त	१३३, १४		श्रम्बरी	२८१, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
शाम्बल	१०३, १। ३१०, २		शरल	२८२, ५	
शाम्बुक	२८, १६। २१६, २		शरलक्ष्य	४३, ७	
शाम्बूक	२१७, ६		शरवाणि	१२१, १४	
शाम्बूकशब्दभाज्	२८, १४		शरव्य	२३६, ६। ३४६, ७	
शाम्बूका	२८, १६		शरव्यक	४३, ७	
शम्भु ई६, ८। २०६, ४। २१४, ११। २१६, ७। २५२, १४। २६५, २०। २६३, १३। ३१६, २०			शरसङ्क्रम	१२३, १४	
शाम्याक	२८, १३। २८६, १४		शरसम्पूट	२७२, ४	
शय	२४०, ३		शराक	२०६, ४	
शयन	२००, ५। २११, १०। २६६, ५		शराघात	३८, १०	
शयनीय	२१०, १३। २४०, २		शराजिकलह	२६६, १	
शयनीयार्थवस्तु	२७८, २		शराभ्यास	२०३, १२	
शयनीयोपकरण	१८, ६		शराहि	२८१, १०	
शयालु	३१०, ४		शरासन	१८७, १४	
शयित	११२, १७; १८। १५४, ११		शरीर	२५७, २। २८१, १०	
शय्या	२००, ५। २४०, २; ३		शरीरशोध	२३३, १६	
शर	२८, १६। २६, १८। ३७, ६। ५४, १३। ६२, १७। ८३, १०। २३६, २०। २५६, १५। २६०, १६। २७४, ११। ३२०, ४। ३२२, १६		शरीरसाधनापेक्ष	२२५, ७	
शरज्जात	१७७, ६		शर	२६०, १६; २०	
शरजीविन्	१२१, १४		शर्करा	१३४, १४। २८१, ६। ३०२, ६	
शरण	११६, ४		शर्करान्वितदेश	२८६, १५	
शरणह	१००, १४		शर्कराभिद्	१६१, १८	
शरत्	१५४, ६		शर्मन्	५३, ८। ५४, १६। १७३, १६। ३४०, १	
शरद्वत्	१७७, १०		शर्वरी	७, ६। २६१, ५	
शरभ	२२, १। २२०, ७। २२१, ६		शल	३००, १२	
शरमुख	१२१, १४		शलभ	१८, १। ६५, ६। ६६, १२	
शरमूल	५३, १४		शलभद्रु	४०, ३	
शरयन्त्रक	२७२, १६		शलाका	२८, १७	
			शलक	६, ११; १६	
			शल्य	२०, १। २८, १७। २३६, २०। २४०, १; ३	
			शल्लकि	२३३, २	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
शस्त्रक्री	२८, १६; १८। ११४, ५।		शाकट	६०, १३; १४	
१२५, १६। ३१०, १६। ३३५, १८।			शाकप्रभेद	२२४, १६	
३४३, ८			शाकभिद्	१४, १६	
शस्त्रक्रीलोमन्	३००, १२		शाकभेद	२०, २। २२, ११। २३, ६।	
शव	२१२, १४। २१६, ८। ३१८, ७		२७, २। ३६, ३। ६८, ६।		
शवगा	६६, ६		१२२, ५। १४६, १६। १५७, ५।		
शवरथ	८३, १०। ८४, ८		२१७, १। २४७, १०। २६६, ११।		
शवाशौच	३१८, ८		२७६, १२। ३०५, १। ३३३, ४		
शश	३२६, १२; १३		शाकमात्र	२६१, ६	
शशबिन्दु	१७६, १०		शाकविशेष	३३०, १८	
शशलोमन्	११६, ८		शाकान्तर	८६, ६	
शशाङ्ग	२८, १२		शाकिनौ	६, १०	
शशादि	५७, १०		शाकिनौभिद्	११३, ५। १५७, ८	
शशोर्ण	११६, ८		शाकिनौभेद	३२८, ७	
शष्प	१२०, २०। १७४, ११।		शाकुनिक	४३, ६	
	२११, ७		शाकुन्त	१५४, १४	
शष्पित	१५४, १२		शाक्तिक	२८, २०	
शस्त	६६, ४। १००, ३। १३३, १२।		शाक्य	२२८, १६	
१३४, ७। १३८, १३। १५५, ४			शाक्यविशेष	८१, २	
शस्तकर्मन्	१४७, १७		शाक्र	३२३, ५	
शस्त	२६०, १७। ३२३, १८।		शाखा	५४, १०; १२। १३१, २०।	
३४१, १२			२१७, ४। ३००, १६। ३१३, ८		
शस्तभिद्	१००, ११। १५६, ५।		शाखानगर	२६४, १३	
२६६, १८			शाखापुर	२३४, २०	
शस्तभेद	८६, ६		शाखाम्बग	२१०, ४। २३१, ५	
शस्तसम्मार्जनकर	४६, १३		शाखाम्बगान्तर	१७५, १६	
शस्ताभ्यासभूमि	३५, १४		शाखिन्	५४, ६	
शस्तिका	२८, १४		शाखोट	३४७, ६	
शस्त्रीच्छेद	२६८, ३		शाङ्कर	२८१, १६	
शाक	५, १६; १७। २०८, ७।		शाङ्करौ	२८१, १३	
२७६, ६			शाक्य	७७, १३। १४०, १५।	
शाककदम्बक	२६८, ७		१४५, १२		

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
शाढा	६८, १६		शारिवौषधि	२२६, १३ । ३२४, १४	
शाण	१०७, १८		शारौर	२८१, १७	
शाणज	२२७, ११		शार्कर	२८१, १४	
शाणफलक	३३२, १२		शार्ङ्ग	७०, ६ । १४४, १	
शाणी	१०७, १६		शार्ङ्गिन्	१०७, ११ । ३१३, १६	
शातकुम्भ	२०६, ३ । २२१, ११ । २४६, १०		शार्दूल	२६०, २ । ३१०, ६; ७	
शातला	३०६, १५		शार्वर	२८१, १७; १८	
शातलौषधि	७, ४		शाल	३००, १५	
शात्रव	३२२, ६		शालङ्कायन	२०६, ८	
शाद	१७४, ११		शालपर्णी	२६२, ४	
शादल	२७६, ५		शालभञ्जिका	२४, १६	
शादलवत्	१५४, १२		शाला	२२३, ६ । ३००, १६	
शान्त	१३३, ४; १५; १६ । १४५, १३ । ३११, ३		शालाटक	६, १३ । ४३, ८	
शान्तग	३३८, ११		शालि	२२८, ६ । ३००, १४	
शान्तम्	१३३, १५		शालिका	२८, २०	
शान्ति	१३३, १४ । १७१, १ । २००, ६		शालिपर्णी	१२१, १५ । २१७, १	
शान्तिमापन्न	१४६, ५		शालिभेद	६५, ६ । २१३, ३	
शाप	२११, ८ । ३४४, ८		शालिवाहनभृशुज्	३०१, ६	
शावरी	२८१, १२		शालु	३००, १३	
शाब्दिक	२६, १		शालूक	२८, १६	
शाम्बरी	२३८, १०		शालूर	२८१, १४	
शाम्भव	३२२, १०		शालेय	२४५, १५	
शाम्बवी	३२२, १०		शाल्मली	७१, १६ । ११३, १४ । ३०७, १३ । ३१०, ८	
शार	२६१, ३		शाल्मलीद्रुम	१७०, १६	
शारद	१७७, ६		शाल्मलीभूरुह	३०३, ४	
शारदा	१७७, ६; १०, ११		शाल्मलीवेष्ट	७४, १२	
शारि	२६१, १		शाल्यद्रव	२४५, १५	
शारिका	२८, १८ । २६, १		शाव	३१८, ८	
शारिफलक	३३१, १४		शाश्वत	१५४, १४ । २०७, ७ । २३७, ६ । ३१७, २	
			शासक	१३३, १७	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
शासन	११६, १०। २००, १२।		शिखरी	२८२, १	
	३२७, १७		शिखा	१५, १२। ५४, ११। ६७, ७	
शास्त्रि	२००, १२		शिखातरु	६१, १२	
शास्त्र	१३३, १६। १४५, १८		शिखावत्	५४, १४	
शास्त्र ४३, २। १००, २। ११३, १।			शिखिचन्द्रक	२४, १३	
१३४, ५। १४४, १२। १६४, ११।			शिखिन्	५४, १३	
२००, १२। २१०, ३। २२०, ४।			शिग्रु	२४, १८। १७८, ७। १८५, ८।	
२२८, १। २६१, ५				२१६, १३। २६१, ७	
शास्त्रभिद्	२६२, १६		शिग्रुतैल	२२, २०	
शास्त्रभेद	२५४, १६। ३२६, १८		शिङ्खित	१३७, ६	
शास्त्रविद्	११७, १४		शित	१३३, १७	
शास्त्रवेद	१७१, ५		शितद्रु	२८२, ६	
शास्त्रवेदिन्	२५५, २		शिति	१३३, १८। ३०८, ५	
शास्त्रसम्मत	१४३, १५		शिविविष्ट	६२, ४	
शास्त्रादिसूचनाग्रन्थ	२६२, ८		शिफा	२१६, ७। २६६, १६	
शिव्य	७१, ३		शिवि	२१६, १०	
शिव्यभेद	८६, ४		शिविका	२६, ६	
शिक्षक	१५३, २		शिविर	२८२, ६। ३२७, १६।	
शिक्षण	११६, १०			३२६, १६	
शिक्षा	२३४, ३। २४५, ६		शिविका	२२६, ८। ३२०, ११	
शिक्षित	१५३, ६। १५४, १५।		शिव्नीधान्यभेद	६१, ५	
	३०३, १७		शिरःखन्	३१४, १६	
शिक्ष्य	१४६, ५		शिरस्	२६१, ७; ८। २६६, ४	
शिखण्ड	३८, १०। १००, १३		शिरस्क	२६, ४	
शिखण्डक	४३, १०		शिरस्त्राण	२६, ४	
शिखण्डिचूडा	५४, १२		शिरा	६७, २०। १६५, १। २३८, ५	
शिखण्डिन्	१००, १५। ११३, १७		शिराला	२२०, ३	
शिखण्डिनी	२०६, १७		शिरौष	६, १७। १६६, १८।	
शिखर	५५, ५। ६२, ८। १६४, १४।			२०३, १४। २८६, १५	
	२८१, १६; २०। ३४२, १३		शिरौषवृक्ष	५१, ११	
शिखरिणी	१२१, १६। २६३, ११		शिरोऽवक्षालन	३, १३	
शिखरिन्	६२, ११		शिरोऽस्थि	८८, ३। ३०३, ६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
शिर्रोमणि	११६, ६		शिवकौर्तन	२०६, ६	
शिर्रोमाला	६८, ४		शिवधन्वन्	३२३, ५	
शिर्रोवेष्ट	३३१, १६		शिवमल्ली	२७, ७	
शिल	३००, १७; १८		शिवमूर्तिविशेष	६१, २०	
शिलमुञ्च	७५, ७		शिवा	१०, १२ । ४३, १५ ।	
शिला	३००, १७			३१८, ८; ११	
शिलाज	७६, ६		शिवानक	४३, ११	
शिलाजतु	७८, १३ । ७६, १० ।		शिवाभेद	२६६, १४	
	२३२, ५		शिंशपा	२६६, १५ । २८७, ४ ।	
शिलातुल्य	२४५, १८			३०२, १४ । ३०७, १३	
शिलाह्वय	१००, १२		शिंशपाद्रुम	२४६, ३	
शिलिन्ध्र	३३७, ६		शिशिर	२१०, १२ । २३०, ६ ।	
शिली	३००, १८			२८२, २ । ३१०, १२	
शिलीन्ध्र	२५४, १० । २८२, ३		शिशु	४, १६ । २२, १६ । ५७, ११ ।	
शिलीमुख	५५, १० । ५७, १८ ।			१८४, १४ । ३२८, ३	
	११४, ११		शिशुक	२६, ४ । १०१, १	
शिलोच्चय	१६७, ७		शिशुमार	१६, १६	
शिलोञ्च	७५, ६		शिशुमारक	२६, ४ । ७३, ११	
शिलोञ्चक	७५, ७		शिश्र	१६७, ११	
शिल्प	२११, १०		शिष्य	१२७, १० । २५४, १२ ।	
शिल्पकर्मन्	१२६, १४			३३८, ११	
शिल्पादि	२७५, १०		श्रीकर	४१, ५ । २८२, ५ । २८६, ४	
शिल्पिचित्र	७८, ११		श्रीघ्न	६६, १० । १४३, १४ ।	
शिल्पिन्	१०, १६ । २११, ६ ।			२५०, १० । २६१, ६ । ३०४, २० ।	
	२३८, ६ । २५२, ७, ८			३२५, ३	
शिल्पिप्रभेद	२६३, ४		श्रीघ्नकर्मन्	६३, १६	
शिल्पिभेद	१५५, ६		श्रीघ्नग	६५, १३ । २५०, १०	
शिल्पिमन्दिर	२०२, १६		श्रीघ्नगति	६५, ५	
शिल्पिसंहति	१०७, २०		श्रीघ्नगमन	१६५, २ । ३०५, ६	
शिव	६, १४ । ८३, १ । ६५, ६ ।		श्रीत	१३३, १६	
	१४१, १६ । १६३, ८ । २०५, ३ ।		श्रीतक	२६, ३	
	२५७, १४ । २६२, १२ । २६६, ३ ।		श्रीतकाल	२६, ३	
	२८१, १ । ३१८, ६ । ३३६, ४				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
श्रौतचम्पक	५१, १३		शुक्लपक्षनिष्	१८७, ४	
श्रौतमयूख	५८, ७		शुक्लवचा	२४४, १६	
श्रौतल	१३३, १६ । २२७, ४ ।		शुक्लविभावरी	१८७, ३	
	३१०, १० ; ११ ; १२		शुक्लादि	१०७, ७	
श्रौतला	१५४, १५ । ३१०, ११		शुक्लाश्व	३, ११	
श्रौतलाख्या	३१०, १३		शुक्ल	५, १६ । ६२, ७	
श्रौतश्रव	३२४, १३		शुचि	६६, १५ । ७२, ३ ; ६ ।	
श्रौतशिव	३२४, ११ ; १२			२३८, १४ । ३४६, ६	
श्रौतांशु	२३१, १३		शुचिपूर्णा	१०२, १३	
श्रौतिक	२६, २		शुगढी	१०१, ११ । १८६, १२ ।	
श्रौन	१८६, ७			२७३, १६	
श्रौर्ण	१०७, २० । १६६, १४		शुगड	२५१, १८	
श्रौर्णवृन्तक	२१७, २		शुगडा	६८, १४	
श्रौर्ष	२, १२ । १६, १६		शुद्ध	७२, ५ । १८२, १ । २५३, ७	
श्रौर्षक	२४५, १६		शुद्धमन्विन्	७२, ४	
श्रौर्षन्	६, १२		शुद्धमौक्तिक	२५५, ४	
श्रौर्षण्य	२४५, १६		शुद्धान्त	१५४, १८ ; १६ । १८४, ६	
श्रौल	६, १३		शुद्धान्तःकरण	१५४, १६	
शुक	६, १७ ; १६ । २५२, ६ ।		शुद्धान्तपाल	४७, १०	
	२६२, १० । २६८, ६ । ३२१, १८		शुद्धांश	३२८, १३	
शुकगण	६, २		शुद्धि	७७, ४ । १८७, ८	
शुकपक्षिन्	२६२, १०		शुनासीर	२६३, ५ । ३४६, ११	
शुक्त	१३४, ४		शुनीस्तन्य	२८३, ११	
शुक्ति	५३, ११ । १३४, २		शुभ	१५६, १७ । २१६, ८ । २२७, ६ ।	
शुक्र	६०, १७ । १३१, १८ ।			२३८, १ । ३२२, १६ । ३३८, ६	
	२३६, १८ । २६१, १० ; ११ ।		शुभकर्मन्	२३८, ३	
	२८८, २० । २६५, १२ । ३२१, ६ ।		शुभंवद	२००, ८	
	३३१, ६ । ३३६, ५		शुभाङ्ग	६२, १४	
शुक्ल	३३१, ६		शुभान्वित	२१६, ६	
शुक्ल	२६१, १३ । ३००, १६ ; २० ।		शुभावहविधि	२३२, ४	
	३०६, ४		शुभ	२६१, १३	
शुक्लकाच	६०, १५		शुभदन्ती	१६४, १५	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
सुम्भ	२१६, ६		शेखर	३३७, २ । ३३८, २ ; १३	
सुला	३०१, २		शेफस्	१७०, ५ । २५८, १५	
सुल्क	६६, १०		शेफा	३०६, ४	
सुलव	२१६, ११ । २५५, ७		शेफालिका	४३, १६	
सुश्रूषा	३३३, ७		शेलु	४३, १६	
सुधि	३३१, ६		शेष	७०, ११ । १२४, ७ । १३६, १३ । १६५, १४ । ३३१, ६	
सुधिर	२८२, ६ ; ७		शेषयुत	१४०, १५	
सुष्क	८३, ४ । १८६, ६ । ३०३, १४		शेषित	१५४, २०	
सुष्कत्व	३३१, ११		शैल	२२, १ । १४६, २० । २५१, ३ । २५३, ५ । २८२, १ । २८६, १ । ३०१, ३, १३	
सुष्कपर्णध्वनि	२७८, ५		शैलज	७६, १० । १४६, ७ । १८१, १७ । २४५, १७ । ३१०, १०	
सुष्कफल	१०४, १७ । १०७, २ । १८६, ६		शैलप्रत्यन्तपर्वत	१७३, ११	
शृङ्खलाकटक	३२६, १३		शैलभेद	८६, ५ । ६०, ३ । २६०, १२ । २७७, ४	
शृङ्खलाधार्य	३०६, ८		शैलाट	६०, १५	
शृङ्ग	५६, ८ । ६२, ८ ; ६ । २२६, १५		शैलान्तर	२४०, ५	
शृङ्गयुत	६२, ११		शैलांश	२४४, १५	
शृङ्गवन्ध	८, १८		शैलूष	८५, ६	
शृङ्गवेर	८, २		शैलूष	५२, १६ । २६१, २ । ३३३, ६	
शृङ्गाट	७३, ११		शैलेय	२४५, १७ । २४६, ३ । ३०१, २ । ३१०, १३ । ३२४, १२	
शृङ्गाटक	४३, १३ ; १४		शैव	२६२, १ । ३२२, १०	
शृङ्गार	७२, ३ । २८२, ६ ; १० । ३२१, १ । ३३६, १४		शैवल	२७१, ४ । २७४, १५ । ३०५, ५ । ३१२, १२ । ३२८, ३ । ३२६, ७	
शृङ्गारभावक्रिया	३०१, ८		शैवाल	७८, १३ । १६६, ७ । ३१०, १३	
शृङ्गारभावजक्रिया	३००, १		शोक	३, १ । ६, ७ । ३६, ५ । २३८, ६	
शृङ्गारादि	३३५, १७				
शृङ्गारी	२८२, १०				
शृङ्गिभूष	५२, १०				
शृङ्गिणी	११६, १४				
शृङ्गिन्	६२, ११				
शृङ्गी	६२, १० । २६०, १० । ३३१, ८ । ३३४, ११				
शृणि	१०८, ६				

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
श्रोत	६३,	१८	श्रौण्डिक	२६, ६।	७६, १४
श्रोण	८५, ६।	१०८, २	श्रौण्डी	६८, १८	
श्रोणक	१७, ७।	२६, ७। ११३, ७।	श्रौम्बिक	४६, २	
	१२३, ११।	३३०, ५। ३४५, ४	श्रौर्य	१३३, १३।	२४०, ५
श्रोणा	३४, १४		श्रौर्यगर्वित	२१७, ८	
श्रोणादि	१७३, ३		श्रौर्यादि	१०४, १५	
श्रोधक	३१, ८		श्रौष्कल	३१०, १६	
श्रोधन	१२०, ६		श्रमज्ञान	१२०, १६	
श्रोधिका	२६, ८		श्रमश्रु	१६८, १६	
श्रोधित	१२८, १२।	१२६, १२।	श्रमन्त	१५४, ११	
	१४५, १६।	१५५, १	श्राम	२२६, ६; ११	
श्रोधितार्थक	१४१, १२		श्रामल	२४, १४।	१३७, ६।
श्रोभन	५६, ११।	१२५, ११।		२२४, ८।	३१०, ५
	२००, १४।	२३७, १५। २५४, १	श्रामा	१०८, १५	
श्रोभनग्रीव	३२२, १६		श्रामाक	२६, २	
श्रोभननय	१५७, ४		श्रामिका	२२८, १०	
श्रोभनव्रता	१५६, १८		श्राल	२४५, १४	
श्रोभना	३१६, २		श्रालक	२८५, १४।	३०४, २
श्रोभनाङ्ग	४४, ११		श्रेन	१८६, ८	
श्रोभनार्थ	३२६, ३		श्रेनक	१०८, २	
श्रोभनाश	३२८, ११		श्रेनाकपादप	३४७, ६	
श्रोभा	५५, ६।	७१, १७। १०२, ३।	अद्वा	१८१, २०	
	१२५, ११।	१२७, २०। २१८, ३।	अद्धान्वित	१८१, २०	
	२१६, ६।	२२०, ४। २२५, १७।	अद्वायुत	३१०, ५	
	२४१, ६।	२५०, ४। ३१६, ३	अद्वालु	३१०, ५; ६	
श्रोभित	१४६, १७।	१५५, १	अपण	११६, ६	
श्रोष	३३१, ६; ११		अम	२२६, १६	
श्रोषण	११६, १४		अमण	११६, ६	
श्रोषित	१५४, २०		अयणी	११६, ८	
श्रोषितक्षीरपिण्ड	८८, ७		अवण	११६, ५	
श्रोक्	६, २		अवणामय	१७७, १	
श्रौण्ड	६८, १७।	१३०, १५। १३८, २	अव्यवान्	१५६, २०	

શબ્દ	પૃ.	પં.	શબ્દ	પૃ.	પં.
આગ		૧૦૭, ૧૭	અતઅવોડુજ		૮૧, ૭
આગા	૧૦૭, ૧૮	૨૩૭, ૧૮	અતિ	૧૦૩, ૧૨	૧૦૭, ૧૧
આદ્ય		૧૮૧, ૨૦		૧૧૬, ૫	૧૩૪, ૧
આદ્યદેવ	૧૬૧, ૧૪	૩૨૬, ૮			૧૭૪, ૬
આદ્યભેદ		૨૪, ૧૦	અતિક્રૂટ		૨૦૪, ૧૮
આન્તિ		૧૩૩, ૧૬	અતિભેદક		૬૨, ૫
આમ		૨૨૬, ૧૫	અતિપ્રાશાન્તર		૩૧૭, ૧૬
આવણ	૧૧૬, ૧૦ ; ૧૨	૨૧૮, ૧૩	અવ		૨૫૪, ૨૦
આવણા		૧૧૬, ૧૨	અગ્નિ		૨૧૧, ૧૦
આવણિક		૪૩, ૬	અગ્નિ		૧૦૭, ૨૦
અિત		૧૩૩, ૨૦	અયસ્		૩૩૮, ૬
ઓ	૬૦, ૧૨	૬૨, ૧૧	અયસી		૩૩૮, ૭
	૨૨૫, ૧૧	૨૨૬, ૧૬	એલ	૩, ૭	૫૫, ૮
	૨૪૬, ૭	૨૫૦, ૪		૬૩, ૧૧	૧૩; ૧૮
ઐકય		૬૪, ૧૭		૧૫૦, ૧	
ઐદ		૧૭૪, ૧૨		૧૭૫, ૬	૨૨૧, ૩
ઐધવ		૩૨૨, ૧૧		૨૫૬, ૬	૨૫૬, ૫
ઐપતિ		૧૫૪, ૧૬		૨૭૪, ૮	૨૭૫, ૫
ઐપર્ણ		૧૧૬, ૧૧		૨૮૪, ૭	
ઐપર્ણતરુ		૧૨૩, ૪	એલગવી		૩૦૨, ૮
ઐપર્ણિકા		૪૩, ૧૩		૩૨૧, ૬	
ઐપર્ણી		૧૧૬, ૧૩	એલાર્થ		૨૮૬, ૧૦
ઐફલ		૩૧૮, ૭	એલભાગિન્		૨૨૦, ૧
ઐફલા		૩૧૦, ૬	ઓળ		૨૨૮, ૬
ઐભવ		૩૨૨, ૧૧	ઓળ		૧૦૮, ૪
ઐમજ્જનભોજન		૩૦૦, ૭	ઓળિ	૮૩, ૧૦	૨૬૭, ૭
ઐમત્	૧૫૪, ૧૭	૧૭૪, ૧૨	ઓળી		૧૦૮, ૪
ઐવાસ	૧૧૬, ૧૨	૧૮૦, ૧૩	ઓત્ર		૧૩૪, ૧
	૩૩૭, ૧૪	૩૩૮, ૫	ઓત્રરહિત		૩૧૬, ૩
ઐરુદ્ધક		૪૩, ૧૨	ઓત્રવર્જિત		૨૭૬, ૧૫
અત	૧૩૪, ૫	૧૫૩, ૧૫	ઓત્રવિષય		૧૧૬, ૧૦
અતબન્ધ		૧૮૬, ૧૩	અલ્પાવસ્થા		૩૦૬, ૩
			અલ્પાવા		૬૬, ૧૧
			અલ્પાવાવચ્ચ		૬૮, ૧૬
			અલ્પાવ્ય		૧૮૦, ૧૦
			અલ્પેષ		૨૬૫, ૪

शब्दः	पृ०	प०
श्लेषध्वना	२०६, १८	
श्लेषध्वनी	२००, १३	
श्लेषधात	५०, १२	
श्लेषधातक	४३, १६	
श्लेषादि	१२८, २	
श्लोक	६, १ । १६८, १५ ।	
	२११, ४ । २३७, ११	
श्लोकच्छायाहर	३०४, २	
श्लोकत्रय	४२, ११	
श्लोकपाद	१७३, १०	
श्लोकस्तेन	५३, ५	
श्लोकसम्बद्धगुच्छक	११, १६	
श्व.श्रेयस	३४०, १	
श्वदंष्ट्रा	२८१, ६	
श्वन्	३०, २ । ३५, १० । ५७, ११ ।	
	७३, १३ । ८६, ३ । १६३, ३ ।	
	२१३, १ । २३०, १	
श्वपच	६५, ११ । २४६, १ ।	
	३३७, १६	
श्वभ	६, ३ । १८३, १	
श्वशुर	२८१, ८	
श्वशूर्य	२४५, १४	
श्वश्रू	२६०, २०	
श्वसन	२००, ७	
श्वसित	१५४, १२ । २००, ७	
श्वापद	३००, ५	
श्वविध	२४०, १	
श्वेत	१३४, ५; ७; १४ । २५३, ७	
श्वेतकरवौर	१००, १	
श्वेतकुमुद	२२०, ११	
श्वेतखदिर	४४, २० । २६७, ६	
श्वेतदूर्वा	२२८, १४	

शब्दः	पृ०	प०
श्वेतप्रावारभेद	३१४, १४	
श्वेतबिन्दुयुक्त	१४८, १८	
श्वेतरक्त	३०७, २	
श्वेतरक्तवर्ण	३०७, ८	
श्वेतवचा	१६५, १३	
श्वेतवाहन	२०६, १०	
श्वेता	१३४, ६	
श्वेताङ्ग	६६, ७	

ष

षट्क्षणाकाल	७, २१
षट्पद	३६, ७
षट्पूरण	६४, १
षट्प्रकार	१०२, ८
षट्प्रणव	५३, १३
षडभिज्ञ	८३, ३
षङ्गुय	१७१, १
षङ्गुया	१७१, २ । २२८, १४
षण्ड	६८, १८ । २६२, १४
षण्डक	२८६, १
षण्ड	३८, १ । ६७, २२ ।
	१०२, ६ । १४१, १६ । १५३, १४
षण्मुख	५५, १५ । ५६, ११
षष्टि	८६, १५
षष्टिहायन	२०६, ११
षष्टिक	३५, १५
षष्ठौ	६४, १
षष्ठौजागरक	३३६, १५
षाण्मातुर	३४०, ११
षिङ्ग	४७, ११ । ६०, १५ । ६१, १८ ।
	६४, ६ । २०३, १३ । २५६, ६
षिङ्गदन्तदात	३१३, १७
षोढा	१०२, ८

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
संयम	२४, १६ । २२५, ६ ; ८		संशय	८, ६ । २५, ३ । २८, ४ । ८५, ४ । २७२, १७	
संयमन	२०७, १०		संशयोक्ति	१७७, ८	
संयान	२८८, १२		संशोषण	२०२, १७	
संयुक्त	१५६, ७		संश्रुत	१५५, १७	
संयुग	१६३, १३ । २२५, ६ । २८८, १७		संश्लेष	२३६, ८	
संयोग	६६, १० । ६८, १		संस्त	१६५, १५ । २६३, ७	
संरम्भ	२८५, १३		संस्मरण	१२१, १८ । १२२, २	
संरव	३२२, १४		संसर्ग	६२, १३	
संरूढ	१०३, ३		संसार	१२२, १ । १५५, १६ । ३१७, १८	
संरोध	१८४, ६		ससिद्धि	१८४, ५	
संवत्सर	१७२, ३ । २२६, १६		सहति	१५५, १६	
संवदन	२०७, २		संहृष्ट	६०, १६	
संवर	२८३, १		संस्कार	२०५, १० । २८२, १२	
संवर्त	२१०, ३ । २८२, २०		संस्कारकर्मन्	१२३, २	
संवर्तक	४३, १६		संस्कारयोग	८३, ६	
संवर्तिका	४३, १६		संस्कृत	१४७, १४ । १५५, ४ । १५८, ८	
संवसथ	२२३, ६		संस्कृतानल	१४६, १३	
संवाहकं	४४, १		संस्कृतान्यभाषा	१६८, १५	
संवाहन	२०७, ५		संस्तब्ध	१५६, ५	
संविच्छा	१२२, ४		संस्तर	२८३, १३	
संवित्	१५५, १७ ; २०		संस्तुत	१६२, १०	
संवित्ति	१५५, ६		संस्तुति	१३८, १३	
सविद्	१२६, १३ । १६३, १२		संस्त्याय	२४५, १८ । २४६, १	
संवीतत	१५६, ७		संस्था	१६६, १३	
संघत	१०१, १२		संस्थान	२००, २० । २४६, १ । ३१६, ७	
संवेग	६६, १०		संहत	१५५, ३	
संवेष्ट	२५६, १० । ३२८, १०		संहतजानुक	८२, ४	
संवेष्टनान्तर	५३, १५		संहृतसमुच्चय	२४३, ६	
संथान	२०१, ८				
सप्रमन	१२०, ५				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
संहति	१०२, ५। १२६, १३।		सह्य	२४०, ७	
	१५५, ८। १५६, २। २१२, ६।		सह्या	१३, १२। १०४, ११।	
	२७४, १४			२४०, ७	
संहनन	१८३, ५		सह्यात	१४१, १०	
संहर्ष	३३३, ६		सह्यान	२२८, १०। २४०, ७।	
संहार	२८२, २०			२४७, १६	
संहिता	१५६, ८		सह्यान्तर	३, ७। ७१, १३।	
संहृष्ट	१५३, ५			८६, १५। १३३, १२।	
सकल्यसुता	८४, १०			२२४, १४। २३१, ७	
सक्त	१८६, १		सह्याप्रभेद	६१, १३	
सक्ति	१६८, १६		सह्याभित्	६६, १७	
सक्तु	२७६, ७		सह्याभेद	५, १४। ५७, १३।	
सखि	५४, १५। २५८, १२।			८४, ६। १४५, १६। १५६, २	
	३४५, १८		सह्यायुक्त	१६५, ६	
सखी	५४, १५। २६६, १८		सह्यायुत	३२६, १०	
सख्य	२४०, ८		सह्यावत्	१६५, ५	
सगर	२८२, १५		सह्याविद्	१३, १४	
सगोत्र	१२७, २		सह्याविशेष	८३, ५। २५०, ३	
सग्रन्थि	३०४, १४		सङ्ग	६१, १८। ६२, १३। ६४, १६।	
सङ्कट	१८४, ३			२३३, १	
सङ्कर	२८२, १६		सङ्गत	६०, १६। १५५, ३।	
सङ्कर्षण	३३१, ६			१५६, ४। १८८, ८। १६७, १२	
सङ्कल्प	२८२, १२		सङ्गति	६१, ११। १५५, १८	
सङ्कीर्ण	२८२, १६		सङ्गम	६६, १०। १३८, ६।	
सङ्कुल	८७, ६। १०६, ६। ३१०, १८			१५५, १३। १७१, १०	
सङ्कुसुक	४३, १८		सङ्गमात्र	१६०, १२	
सङ्कृति	१५५, १५		सङ्गर	२७, ५। ७६, १। १५५, २०।	
सङ्केत	१५६, १। २४६, ४			२४८, १४; १५। २८२, १३	
सङ्कोच	७३, ६। १४०, १६		सङ्गरहित	६४, १५	
सङ्गम	२३०, ४		सङ्गृहीत	१३७, १३	
सङ्गान्ति	१५६, ३		सङ्गृह	३४७, ७	
सङ्गप	२१, ११। ३३८, ८। ३४३, ७		सङ्गृहणी	३८, १६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सङ्गहश्लोक		८३, ७	सटा	८६, १८	१२४, ५
सङ्गाम		२३५, १७	सटित		१६८, १२
सङ्घ	१३२, १७	२२३, १३	सत्	२००, १७	३३४, ७
	२४८, १; १५	२७४, १२	सतत		२३७, ६
	२८२, १५	२८६, १७	सती	११२, ८	१३४, ८
सङ्घट्टन		२०१, ३	सतीन	११७, ४	२०१, ५
सङ्घट्टक		४४, ५	सतीनका		४३, १७
सङ्घर्ष		३३३, १०	सतीलका		८६, ८
सङ्घर्षण		१८२, ३	सतुष		७७, १०
सङ्घाटिका		४४, ४	सट्या		३००, २
सङ्घात	५, ४	६८, १६; २०	सत्तम	१५५, ६	२३०, ६
		१५५, ८			३४१, १६
सङ्घातमात्रक		१६६, १४	सत्ता		३१७, १८; १६
सचिव	१५२, ४	१७१, १	सत्य	१२४, ६	१२५, ६
सचुल्ल		२६६, २०		१३४, ८	२३८, १
सच्छोभा		२३५, १३			२४२, ११
सजातीयगण		२६६, ७	सत्यपरीक्षा		२३६, १७
सज्ज		७७, १६	सत्यवचस्		१६६, ४
सज्जन	१८२, ८	२०१, २	सत्यवत्पत्नी		२८३, ५
		२०५, ११	सत्यवती		१६५, ३
सज्जनी		२३३, ६	सत्र		२६१, १६
सच्चय		७३, २	सत्रिन्		२६१, १६
सच्चार		१५, ८	सत्व		३१८, १२
सच्चारिका		४४, १; २	सत्वर	१२७, १६	२८२, १६
सच्चाररहित		१३४, १२	सत्वरजस्तमस्		६४, १०
सज्ज		७५, १५	सत्वहीन		२६३, १४
सज्जवन		२०७, ३	सत्वादि		१०४, १४
सज्जात	१३६, १	१४६, १०	सदन	३, ८	१४५, १०
सज्जित		१५६, ६	सदागति	१२७, ६	१६४, १७
सज्ज्वर		२८२, १७	सदाचार		२०, १८
सज्ज		८२, ४	सदादान		२०७, १
सज्जा		८२, ५	सदाफल		३१४, १

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सदाशिव	३०,	१२	सन्धि १५३, १३। १८२, ४। २१८, ८।		
सदीश्वर	१६४,	१७	२६६, ४। २६०, ६। ३१७, १२		
सदृश	२१६,	२	सन्धिकर	४४,	५
सदृश	३२८,	६	सन्धिचौर	१३,	२
सद्गन्	१२५, २०। ३४१, १		सन्धिजीविन्	२०,	१६
सद्योजात	१०३,	४	सन्धिनी	२०१,	७
सद्ग्राह	७०,	६	सन्धिना	३११, २	
सनत्कुमार	२६४,	१४	सन्धन्तर	५४,	२
सनातन	२०७,	७	सन्ध्या	२४०,	६
सनाभि	२२१,	६	सन्ध्यादि	१०४,	१४
सनिष्ठीव	१५८,	१४	सन्ध्याराग	१०८,	१३
सन्तत	१५६,	४	सन्ध्यावलि	३१४,	२
सन्तति	१३४, २०। १५५, १४।		सन्नद्ध	७७, १६। १८४, ३	
२००, १८। २४२, १। २५६, ३।			सन्नहन	६१, १३। २८४, १३	
२७४, ८			सन्नादि	२४३, १५	
सन्तान	७६, १६। २००, १८।		सन्नाय	२४६, २	
२६२, १२। २६०, ४। ३१६, ३			सन्नाह	७२, १४	
सन्तानिका	४३, १७		सन्निकर्षण	१२३, १५	
सन्ताप	७, १४; २०। २१०, १४।		सन्निधान	६३, ३। १८४, ४	
२८२, १७। ३४२, २			सन्निधि	१८४, ४	
सन्तोषनिर्मित	२०३, २		सन्निवेश	१८६, १०। २००, २०	
सन्त्यक्त	१४५, १०		सन्निवेशन	२४५, १८	
सन्दर्भ	१६८, १३		सन्निहित	१०६, ४	
सन्दंशक	४४, ६		सन्नस्त	४४, १८	
सन्दंशिका	४४, ६		सपल्लव	१६२, १४	
सन्देशवाच	२७, २०		सपिण्ड	१७६, १०	
सन्देशहर	२६४, १५		सप्तकी	२६, १६	
सन्देशहारक	५३, ६		सप्तच्छद	१७६, १४	
सन्देशजीविन्	४४, १८		सप्तति	१५६, २	
सन्दोह	८, २		सप्तदिनावधिप्रयस्	३३२, १८	
सन्धा	१८२, २		सप्तपर्ण	१७७, ११। ३४७, ५	
सन्धान	२०१, ३		सप्तरात्रोर्ध्वक्षीर	६०, ७	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सप्तलतः	४६, १४		समर्थ	१७१, २। २१६, ३	
सप्तला	२४, ६। ३१०, १६		समर्थन	१२३, १६। १५५, १०।	
सप्तार्चिष्	७३, १०			१८४, ६। ३३८, ८	
सप्तार्ण	११६, १५		समर्थक	४४, ३। १७७, ४	
सप्रकोष्ठ	४, २		समर्पित	१३७, ६	
सप्रकोष्ठकर	१३५, ४		समर्याद	१७६, १३	
सप्रकोष्ठतताकुलिकर	१६०, १७		समल	१६७, ३	
सप्रतिभ	२८०, २०		समवर्तिन्	८०, ७। १६५, २	
सप्रयोजन	६८, ३		समवाय	६८, १। २४६, २	
सफल	६६, १३		समष्टि	६०, १६	
सभा	१५५, १३। २१६, १०।		समष्टिका	४४, ५	
	२४७, १५		समष्टिला	२७०, १	
सभागेह	३१२, ११		समा	२२६, १६	
सभामध्य	३२६, १५		समांश	१८०, १	
सभासंलाप	६३, ६		समाकर्षिन्	३३४, १५	
सभिक	२६, १६		समाक्रान्त	१३२, १५	
सभ्य	४४, ७		समाघात	१६५, ५	
सम	१३०, ६। १८२, १६।		समादान	२०७, ४	
	२००, १७। २२६, १७।		समाधि	१८४, ६। २०५, २	
	२३०, ८। ३२८, ६		समाधिभेद	८४, १२। १८१, ३	
समग्र	१०६, १३। २८२, १६।		समाधिस्थ	१६५, १	
	३१८, १४		समान	२००, १७। २२६, १७	
समज	७६, १२		समानार्थ	१०८, २	
समञ्जस	११२, १५। १२६, ४।		समापन	२०७, ६	
	१३८, १८		समापित	१४८, ८	
समधिक	१५८, ४		समाप्ति	१२५, १। १५५, १०।	
समभियाह्वर	२६५, २			२०७, ६	
समभिहार	२६४, १८		समायोग	६८, १	
समय	८३, ११। १६६, ११।		समारम्भ	२८६, १८। ३४२, १६	
	२२२, १। २४६, ३। २६६, २		समारूढ	१०३, ५	
समयान	७०, ११		समारोह	११८, ११	
समर	७०, १३। १०७, ३। २८२, १७		समालम्ब	१६६, १६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
समावृत		२६, २०	समुद्रक		४४, ३
समाश्रय		१८५, २	समुद्रत	१३६, १० । १६४, १६	
समास		३३८, ८	समुद्रम		२४८, १५
समासङ्ग		१२०, १५	समुद्रौर्ण	१५२, ७ । १६४, १६	
समासप्रायवाच्		१७, ११	समुद्रूत		१८५, १४
समाहित	१६२, १३ । १६५, १		समुद्योग	४८, १ । २२८, ७	
समाहृति		२३५, ७	समुद्र	३१, ८ । ५४, ८ । ७५, ८ । १६२, ३ । १७१, ६ । २८२, १८ ।	
समाह्वय		२४८, १४			३१४, १३
समित्		२४०, ७	समुद्रग्रह		३४४, १६
समिति		१५५, १३	समुद्रण		२८३, ३
समिध्		२०७, १२	समुद्रनवनौत		१६७, ५
समीक	२६, १७ । २४८, १३		समुद्रान्ता		१६४, २०
समीक्षा		३४७, १	समुद्रार		११८, १३
समीचीनग्रहण		२०७, ४	समुन्नत		१३६, १
समीप		२८५, १६	समुन्नद्ध		१८५, १४
समीपग		१७६, १३	समुपक्रम		१३६, ४
समीर	२००, ७ । २८२, १८		समुल्लेख		२०३, ७
समीरण	३८, ३ । १२२, ३ । १३२, १६ । १५०, १ । २२७, ३ । २६१, ३ । ३२४, ५		समूढ		१०३, ४
समीक्षा		७४, ६	समूह	१४, १६ । ३३, १४ । ७७, १२ । १०४, ११ । १५६, २ । १८२, ६ । २३५, ७ । २५०, १२	
समुच्चय		३१६, ४	समूहित		१४६, ३
समुच्छ्रय	२४८, १६ । ३४२, ६		समृद्ध	१६०, ६ । १८१, १० । १८५, १ । २६१, १४	
समुत्तीर्ण		१०५, १२	समृद्धि	८६, १५ । १८०, ७ । १८१, १६	
समुत्थान	१३६, १० । २०६, २०		सम्पत्ति	१३०, ११ । १५५, १० ; १८ । २२५, १७	
समुत्पत्ति		१४७, ४	सम्पत्तिसहित		२०१, ४
समुत्पुल्ल		१६०, १०	सम्पद्		१५५, १६
समुदाय		२४८, १५	सम्पन्न		२०१, ४
समुदीरित		१३८, ११			
समुदीर्ण		१६५, ४			
समुद्रुत		१६५, ४			

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सम्पन्नधान्य	१८०,	६	सम्भ्रम	६६, १०।	२३०, ५
सम्पन्नशोभ	१५५,	२	सम्भ्रान्त	१५६, ६	
सम्पराय	१२३, ८। १५५, १३।		सम्मत	१३०, १४। १५५, १५।	
	१७८, ३। १८२, ६। २४८, १३।			१५८, ६	
	३२६, १५		सम्मति	१२०, १६	
सम्पर्क	२६, १२		सम्पद	१७६, १८	
सम्पाक	२६, १२		सम्भार्जनी	५१, ७। १६८, १८	
सम्पात	२४३, ३		सम्मुख	५५, १	
सम्पुटक	४४, ३		सम्पूर्जन	१५८, ३। २०६, १६	
सम्पूर्णन्दतिथि	६, ७		सम्यग्वारिसञ्चारयन्त्रक	२३०, ४	
सम्प्रधारण	१२३, १६। २३४, २		सम्भ्राज्	१५५, ७	
सम्प्रयोग	६८, २		सर	२६१, १७	
सम्प्रयोगिन्	६८, ३		सरक	२६, १४; १५	
सम्प्रसार	१४६, ८		सरजस्	२०७, २	
सम्प्राप्त	१५८, ६। १५६, ११; १४		सरट	३५, ६। ७८, १। १००, १४।	
सम्प्राप्ति	१२४, ६। १६३, ४।			२१४, ६	
	३१७, १८		सरण	१५५, १६	
सम्प्रेरित	१८८, १		सरणि	११६, १६	
सम्प्रेषण	२०६, ६		सरणिस्थ	७४, १	
सम्बन्धार्थ	१७१, ३		सरण्यु	२४६, ५	
सम्बन्धिन्	२२, १३। १८०, ६		सरभ	१७७, १६	
सम्बाध	१८४, ३		सरमा	२३०, ७	
सम्बुद्धि	५६, ४		सरल	६५, १०। १११, १६।	
सम्भव	३२२, १२			३१०, १७	
सम्भार	२८२, १५		सरलद्रव	२१४, १०	
सम्भावनीयबोध	२५३, ६		सरलद्रु	६८, ४	
सम्भाषण	१५६, १। २०३, ५		सरलद्रुम	२५०, ४	
सम्मत	७७, १६। १४७, १७।		सरला	२७३, ११	
	१५६, ६		सरस्	१८०, १। २६१, १७	
सम्मति	२८२, १५		सरसीरुह	१६५, ८। ३३८, ६	
सम्पद	१७७, १३		सरस्वत्	१६४, १८	
सम्भोग	६६, ६.		सरस्वती	७५, ६	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
सरित्	१७३, ३।	१८२, ११।	सर्पाश्चि	६६, १२	
		२१६, ७	सर्पिष्	२३२, ११	
सरित्पति	१८८, ४।	२८२, १८।	सर्व	१८६, ६।	२१८, १८।
	२८३, १।	२६०, १८; २०		२२६, १७।	३१८, १४
सरिदन्तर	२४, ८।	१७६, १२	सर्वग	६६, ८	
सरिद्धेद	१६१, १३।	२६७, १३।	सर्वगत	२१६, ६	
		३३६, ६	सर्वज्ञ	८३, १	
सरोरूप	३७, १४।	२७०, १५	सर्वतोभद्र	२६४, १८	
सरोजिनी	१२०, १८।	२०७, ६	सर्वतोभद्रा	२६४, २०	
सरोभेद		३३७, १८	सर्वतोमुख	५८, ८	
सरोवर		२६७, १५	सर्वनामन्	२, १२।	२३२, १
सर्ग	६२, १२।	६४, १५।	सर्वरस	३४०, २	
सर्ज	५०, ६।	७७, १७	सर्वविद्या	३३, १३	
सर्जच्छात्र		३१४, ५	सर्ववेषिन्	३३४, १६	
सर्जतक		३०१, ४	सर्वसन्नहन	७०, ६	
सर्जपादप		३००, १५	सर्वसस्यालुभूमि	२६५, १४	
सर्जरस	२६६, १५।	३०१, १६।	सर्वार्थरक्षिण	३०८, ६	
		३११, १४	सर्वौष	७०, ६	
सर्जिकाच्छात्र		२५, १७	सर्षप	२१६, १६।	२५३, ७
सर्ज		७७, १४	सर्षपी	१६२, १६	
सर्ष	६३, १६।	६८, १३।	सलिल	८, १७।	६६, ८।
	१०६, १४।	१११, १।		१३६, ४।	१६६, १६।
	१६६, १६।	२११, १२।		२८१, १।	२।
	२८६, ५।	१५।		३०२, १६।	
	३२०, ७।	३४०, ५।		३०७, १५।	३१८, ६
सर्षण	२११, १२		सलिलद्रोणी	२८, ५	
सर्षप्रभेद	३१४, ११		सलिलवौचि	३३, १	
सर्षभेद	२५४, ६।	३३७, ६।	सलिलवेग	६६, ५	
	३३८, १५		सल्लक्री	३५, १।	१४८, ५।
सर्षमन्त्र	६६, १३		सल्लक्षणतुरङ्गम	२२०, १६	
सर्षराज	२७, १२		सव	३१८, १४	
सर्षाक्षि	३२४, १५		सवन	२००, १५	
			सविता	१५५, ११	

शब्द	पृ०	प०	शब्द	पृ०	प०
सवित	२८८, १५।	३२७, १०	सहार्थ	६, ४ ; ७	
सविंशतिशताकुल	८७, १६		सहिष्णु	११६, १३	
सवेदन	५३, ६		सहोत्थ	७६, ११	
सव्य	१२६, ६।	२४०, १०	सह्य	२४, ५	
सशठ	२७६, १५		सांयात्रिक	४४, ८	
सष्टङ्गार	२८२, ११		सांयुगौन	२०७, ४	
सश्रीक	११५, ८		सांवत्सर	२६२, १८	
ससर्जरसतैल	३०२, १६		सांसारिक	४४, ८	
सखेहपात्र	१२५, १७		साकम्	६, ४	
सस्य	६, १२। ७७, २। ७६, १।		साकल्य	११६, ११	
	२६८, १८		साकार	२८३, ७	
सस्यक	२६, १०		साकेत	१५६, १२	
सस्यभेद	४०, ६। ४८, ५		साक्षिन्	२२, १४	
सस्यमञ्जरी	२६४, १५		सागर	१११, ११। २८३, १	
सस्यश्रुक	२६७, २०		साङ्ख्यज्ञ	३३२, १६	
सस्यसंवर,	२६४, १७		साङ्ग	२८६, १६	
सस्यान्तर	६०, १०		साङ्गवेदविज्ञ	२०२, ४	
सह	५२, २। ३४१, १७		साति	१३४, १०	
सहकार	१७७, ५। ३०६, ३		सातित	१५६, १०	
सहज	४४, ७। ७६, ११		साद	१७४, १३	
सहदेव	३२४, १५		सादर	१३७, ११। १४४, १६।	
सहदेवा	३२४, १४			२८३, ६	
सहदेवाख्यपाण्डव	१३, ८		सादरार्थवत्	१३८, ६	
सहदेवी	३२४, १५		सादित	१५६, ११	
सहन	११६, १३। ११७, ११।		सादिन्	१७४, १५	
	१३५, १४		सादृश्य	१६६, १३। १८६, १०।	
सहर्ष	८७, ३			२६७, १७	
सहस्रकिरण	२८७, ८		साधन	१६८, ५। २०१, १०; ११	
सहस्रपाद	१७६, १६		साधनीय	२४०, १२	
सहस्रवेधि	१८५, १६		साधित	१५६, ६। २०१, ४	
सहाय	५४, १५। २८५, ११।		साधिष्ठ	६४, १७	
	३२६, ११। ३४५, १८		साधूयस्	२३०, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
साधु	२८, ६। ६०, २। १३४, ७।		सामुद्र	२८३, २	
	१२८, १४। १८२, ८। २२६, १७।		सामुद्रलवण	१०५, १३	
	२५७, १६		सामुद्रिकज्ञ	४१, ११	
साधुधर्म	२१०, ११		सामोत्य	७६, १७। २०७, १३	
साध्य	२४०, १२। ३४५, ११		साम्यत	१६०, ८	
साध्वस्	२८४, ४		साम्वन्धिक	४४, ६	
साध्वस	१३०, ७। १६७, ६।		साम्य	१८२, ३। २३६, ८। २७४, १	
	२३०, ५। २५५, ११		साय	२४०, १०	
साध्वी	१३४, ८। २०८, १७		सायक	२६, १८। १०६, १७।	
सानु	१८६, ६। २५६, १६			२१७, २	
सान्तर	२८३, ६		सार	६८, ७। ११२, १५।	
सान्तरास्थि	१६, १८			२६१, २०। २७३, २०। २७४, ३	
सान्व	३१८, १६		सारङ्ग	६८, ११। ११७, ८	
सान्द्र	६८, १। १८६, ८। २६२, १।		सारङ्गविशेष	६५, ५	
	३३८, १६		सारण	११६, १६	
सान्निध्य	१२३, १५		सारथि	१३४, १६। १३५, १५।	
सापत्निका	४४, ६			१७०, ४। १६७, १७	
साफल्य	६७, २		सारथिन्	१४५, १	
सामगायन	१३६, १६		सारमेय	४३, ८। २६८, ३	
सामज	७६, १३		सारशून्य	२७४, २	
सामन्	१७२, १। ३१८, १६		सारस	३६, १०। १७६, ५। ३३८, ६	
सामन्त	१५६, ८; १२		सारसक	३१७, ८	
सामन्तभूमिप	२६४, ८		सारसन	७१, ४। २०७, ११	
सामभेद	१४६, ६		सारसिक	४४, १०	
सामयोनि	२०७, १३		सारसी	११५, ६; ७	
सामर्थ्य	२३१, ६। २३६, १८।		सारिका	७२, १। ८६, ६। ६६, ६।	
	२४६, ६			१००, ११। २८६, १८	
सामाजिक	४४, ७। २१६, १०		सारिणी	११६, १७	
सामादि	२४२, ८		सारित	१५६, ११	
सामान्य	६३, १०। १२६, १६।		सारिवा	१३६, १४। १८१, १२	
	१३८, ६। २०२, ३		सारिवाख्यौषध	२१०, ६	
सामिधेनी	२०७, १२		सारौफलक	१७७, १५	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सार्ध	१६६, १४		सिञ्जिनौरव	२७१, ११	
सार्पिष्क	२६, १६		सित	६७, २२ । १३३, १८ ।	
सार्वभौम	८०, १४ । २३१, ६			१३४, १३ । १५६, ६ । २२५, १४ ।	
सार्वभौमगृह	१६६, १०			३००, २०	
साल	११५, १३ । ३०१, ४		सितच्छत्र	३६, ७	
सालपर्णौ	१५८, १५		सितदूर्वा	३०८, ८	
सालवेष्टन	५५, ८		सितसर्षप	१७१, ४	
सावधान	१५६, २ । २६३, ६		सिताम्भ	२८३, १०	
सावित्र	२८३, ३		सिताम्भोज	३६, ७	
सावित्री	२८३, ४ ; ५		सितोत्पल	६५, १० । २३१, २	
साश	३२६, १३		सिद्ध	७, ६ । १८२, ६	
सास्त्रा	३०२, १५		सिद्धरस	३३८, १६ । ३४०, ३	
साहस	३३८, १०		सिद्धवास	३४०, ३	
साहसिक	३२७, ५		सिद्धादिसंस्थान	२६३, ३	
सिंह	५७, १० । ६२, १७ ।		सिद्धान्त	१४०, १८ । १५६, १४ ।	
	६०, १५ । २०५, ३ । २६२, १० ।			२४६, ३ । २५४, १८	
	२६८, १८ । २७६, १ । २६१, १३ ।		सिद्धार्थ	१७१, ४ । २६५, १	
	३०५, ५ । ३४१, १६		सिद्धार्था	१७१, ४	
सिंहच्छटा	२६६, २		सिद्धि	१८२, १२ । १८४, ५ ।	
सिंहनाद	६६, ३ । १५७, १६			२०१, ११ । २०५, ८	
सिंहपुच्छौ	३४०, १२		सिध्वाल	३१०, २०	
सिंहसमूह	२०६, १५		सिध्वाला	३११, १	
सिंहिकातनय	३२६, ६		सिनीवाली	३१४, ३	
सिंही	३४१, २०		सिन्दुवार	१०६, ८ । २६२, १८	
सिकता	२८, १ । १५६, १३		सिन्दूर	१२१, ५ । २०६, ५ ।	
सिकतिल	१५६, १३			२७०, २ । २८३, ८	
सिक्थक	१६७, १		सिन्दूरतिलक	५३, ५	
सिक्थ	१६६, १५		सिन्दूरी	२८३, ६	
सिक्ता	१४७, १		सिन्धु	११५, ४ । १६१, १८ ।	
सिङ्गाण	११६, १८			१८२, ११ । ३२५, १६	
सिञ्चति	६, ७		सिन्धुज	७६, १४	
सिञ्जित	१५६, १५ । ३१६, ६ ।		सिन्धुदेशज	७६, १४	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सिन्धुदेशोद्भव	३२२,	२१	सौवनद्रव्य	३०,	२ । ७२, ७
सिन्धुफेन	२१७,	१५	सौवनसाधन	३६,	७
सिन्धुभेद	३०७,	१३	सौसक	६०,	४ । ६२, २ । ६०, १ ।
सिन्धुयोषित्	१६४,	२		२१०,	१० । २५४, २ । ३१३, ६
सिन्धुलवण	२२६, १३ । २४५,	१७	सुकुमार	१३६, ६ । २०१,	१५ ।
सिन्धुवारक	१६२,	३		२६३,	१ ; २
सिन्धुवारद्रुम	६६,	१८	सुकुमारीगणान्तर	३३३,	१५
सिन्धुसङ्ग्राम	१७७,	१३	सुकुमालवत्	२८५,	१०
सिप्र	२६२,	३	सुछत	१५६, १७ । २३७,	१६ ।
सिप्रा	२६२,	३		३०३,	१८
सिर	२६२,	६	सुकेश	२४५,	१६
सिलान्तर	३११,	७	सुकर्मन्	२३०,	१०
सिङ्खक	१८, ४ । २१, ५ ; ८ ।		सुक्षिति	१५७,	४
	६८, २ । ११६, ११ । १४६, ११ ।		सुख	२, १२ । ५४, १६ । ६०, १८ ।	
	२०५, १४ । २१०, ४ । २२८, १२ ।			७२, २ । १४५, १४ । ३१६, ६ ।	
	३०६, ३ । ३२७, २			३२०,	६
सिङ्खड	१००,	१६	सुखवाह्य	३४३,	६
सौता	१३४, ११ । १८५, १५ ।		सुखस्नान	४१,	४
	३४३,	६	सुखा	५४, १६	
सौधुपात्र	२६, १४		सुखाश	३२८, ११	
सौधुपान	२६, १४		सुखोदय	२४८, १७	
सौमन्	१३४, १३ । १८२, १५ ।		सुगत	१६, २० । १३६, १ ।	
	२२६, १७ । ३००, ८			१५७, १ । २०६, १६	
सौमन्त	१५६, १५		सुगतालय	२८०, १३	
सौमन्तिनी	१८६, १५		सुगन्ध	१२७, १० । २२१, ६	
सौमा	१०३, ८		सुगन्धक	२६४, ७	
सौर	४१, ५ । २६२, ५		सुगन्धद्रव्यहारिन्	१४, १	
सौराग्रलोह	२६६, ६		सुगन्धव्यवहारज्ञ	४५, २	
सौरावयव	८४, ३		सुगन्धि	८३, १४ । १८४, ८ ।	
सौरिन्	२६१, ८ । २६६, १			१८५, ४	
सौवन्	२०१, १६		सुगन्धिक	४४, १२	
सौवनक	३०, १०		सुग्रीव	३२२, १५, १६ । ३२७, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सुग्रीवदारा	२२५, १६		सुपर्वन्	३२२, १६; २०	
सुग्रीववैद्य	११६, २१		सुपार्श्वक	४४, १५	
सुचारित्रा	२६३, १		सुपुत्रक	२६३, २	
सुचेलक	४४, १२		सुपूजित	१२५, ६	
सुच	८२, ७। १३४, १६		सुप्त	१३४, १६। १५४, ११	
सुत	१६६, १८। १६५, ४		सुप्ति	१३४, १७	
सुतल	३११, ४		सुप्रतीक	४४, ११	
सुतश्रेणी	१२२, ५		सुप्रतीकयोषा	२३०, १२	
सुता	१३४, १५		सुप्रतीकयोषित्	१६६, ६	
सुदती	१५७, २। १६४, १५		सुभग	५८, २। ६६, १३	
सुदर्शन	२०७, १५		सुभगा	२४२, २०	
सुदर्शना	११६, ७		सुभद्रा	२५४, ५	
सुदृढ	१३६, १७		सुभाषित	१६५, ६; ७	
सुधन्वन्	३२२, १८		सुभिन्नक	२८१, ११	
सुधा	१८२, १३		सुभूत	१५७, ३	
सुधाधामन्	२०७, १०		सुभोग	६६, १२	
सुधांशु	२५३, १४। २८६, १३।		सुम	२२७, १	
	३२८, १३		सुमति	१५७, १	
सुनन्दा	१७७, १४		सुमुख	५५, १५; १६	
सुनार	२८३, ११		सुमेरुसरित्	२१६, ६	
सुनासौर	८०, ६। २६३, ५		सुमेरु	२८३, १३	
सुनिषस्सु	१२२, ५। १६६, ७		सुयामुन	२०७, १७	
सुनिषस्सुक	२८८, ८		सुयोषा	२०६, १४	
सुनीति	१५७, ३		सुर	५४, ३। ५७, १२। १६४, ६।	
सुन्दत	१५७, २			१८३, १८। २३७, १७। २६२, ७।	
सुन्दर	६२, ४। १८१, ७।			३१६, १३। ३२२, २०। ३३३, ११	
	२००, १४। २३०, १२। २३६, ५।		सुरङ्गा	१८२, ४	
	२८३, १०। ३०६, ४		सुरव्येष्ठ	६६, ८	
सुन्दराकार	१४६, १५। ३०८, २		सुरत	६६, ६। ६८, २।	
सुन्दरी	२८३, १२			१३१, १३; १४। १५६, १६; १७।	
सुपक्ककणिक	३२६, ६			१८६, ४। २००, ५। २४५, ४।	
सुपर्ण	११६, १६.			२८२, ६	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
सुरतताली	३१४,	१६	सुवर्ण	८, २०। ३०, १३।	
सुरतबन्ध	३, १६		११६, २२। २२१, १०। २५८, ४		
सुरतरु	२६३, ३		सुवर्णक	४४, १३	
सुरता	१५६, १६		सुवर्णप्रतिमा	११७, ८	
सुरद्रुम	२७७, १५		सुवर्णरूप्यमिश्रीभाव	४८, १२	
सुरद्विष्	१७२, ८		सुवर्णालि	१०३, १२	
सुरपादप	३४७, ४		सुवर्णालु	३४७, ७	
सुरभि	२२१, ७; ६। २४२, १३।		सुवसन्तक	५१, १४	
	२४६, १३		सुवच्चा	३०६, १२। ३४३, ८	
सुरधि	२७२, ६		सुवच्चाश्व	१५३, ७	
सुरलोक	४४, १५		सुवासयुक्तिक	१०५, ६	
सुरवर्त्मन्	५८, ६		सुवासस्	२०५, १४	
सुरश्रेष्ठ	२४८, २०		सुवासिनी	८६, २	
सुरा	८४, २। ६८, १४। १६१, ७।		सुवेल	३११, ३	
	१६५, १५। २०८, ८। २३७, ३।		सुवेश	२८२, ११	
	२५१, १०। २६०, ८। २६२, ६।		सुव्रता	१५६, १८	
	२६५, ५। ३०१, ७। ३०५, १६		सुषमा	२३०, ८	
सुरागेह	७६, १०		सुषवी	३२२, १७	
सुराचार्य	१६४, ६। २२६, ३		सुषिर	२८३, १४	
सुराद्रि	२५८, १५		सुषिरा	२८३, १५	
सुरापात्र	१४, १८		सुषिम	२३०, ६	
सुराबीज	३१६, १२		सुषेण	११६, २१	
सुरापानपात्र	३३३, १३		सुषेणिका	४४, १४	
सुरामण्ड	२८६, २०		सुसन्धान	३१८, १४	
सुरालय	२८४, १		सुसकृत	२०८, ६	
सुरङ्गा	३११, २		सुसमृद्ध	१८०, ६	
सुरत	१५६, २०		सुसव	३२२, १६	
सुरूपक	६५, २०		सुस्थित	२६, ३	
सुरूहक	४४, १३		सुस्थिति	१४५, १४	
सुलोहक	४४, १४		सुखप्रपञ्चक	५३, ७	
सुवर्चिका	४४, १०		सुहित	१५६, १६	
			सुजत	१५६, १६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
सुहृत्	१५६, २०		सूत्रतन्त्र	१६५, ६	
सुहृद्	३२१, ८		सूत्रधार	२६३, ३	
सुहृद्गल	२६४, १६		सूत्रभेद	२३५, २	
सुहोत्र	२८३, १३		सूत्रमात्रक	१६, ६	
सुकर	३२, ७ । ६६, ११ ।		सूत्रवेष्ट	२७२, १	
२७७, ६ । २८०, १७ । २८३, १५			सूत्रहस्तक	२४४, १३	
सुकरक्रिया	२४६, ८		सूत्रादिसूक्ष्मांश	३२५, १	
सूक्त	१६५, ७		सूत्रालि	३११, ५	
सूक्तभेद	१५४, १४		सूत्रांश	२२४, १३	
सूक्ष्म	१०२, ३ । २२६, १६ ; २०		सूद	१०४, १३ । १७४, १६ ।	
सूक्ष्मजन्तु	२३, १७			२११, ११	
सूक्ष्मदृष्ट	२६, ४		सून	१८६, १२	
सूक्ष्मवस्तु	७, १२		सूना	१८६, १३	
सूक्ष्मैला	८५, ४ । ८६, ६ । १६६, १ ।		सूनु	१२७, १० । १८६, १४	
	१७०, १७		सूप	२११, ११	
सूचक	३०, २ । १६६, ४ ।		सूपकार	२६१, १० । २६२, २० ।	
२५३, १७ । २७७, २०				३२१, ७	
सूचन	७२, ७ । १६३, २		सूपकारक	१७४, १६	
सूचना	२०१, १२		सूर	२६२, ८	
सूचा	७२, ७		सूरग	११७, २ । १७२, ७ ।	
सूचिका	११, १८			१६०, १४ । २६५, ६	
सूची	७२, ७		सूरि	३१६, १०	
सूत	५२, १८ । ६५, ८ । १०२, ६ ।		सूर्मी	२२७, १	
१२३, १२ । १३१, ६ । १३४, १६ ;			सूर्य	३, २ । ५८, ३ । ५६, ७ ; १८ ।	
१८ । १४६, १०				६५, ५ । ८७, १६ । १११, ११ ।	
सूतक	३०, ३ । २५६, ५			११६, १४ । १३५, ११ । १४१, ८ ।	
सूता	३८, १३			१५१, ११ । १७१, ११ । १८८, ७ ।	
सूतिकागार	८७, ७			१८६, १४ । २०५, ६ । २२६, १६ ।	
सूत्र	३६, ३ । १०४, १४ । ११०, २ ।			२४०, १३ ; १४ । २५०, २ ।	
१२७, ७ । २५५, १६ । २६२, ७ ।				२६६, १६ । २६७, १८ । २७३, ८ ।	
३४२, ७				२७८, १५ । २६०, ६ । ३०१, ६ ।	
सूत्रकण्ठ	६५, ११			३१६, ६	

शब्दः	पृ०	प०
सूर्यगन्तव्यदिग्	१६३, ५	
सूर्यभक्ता	१६५, ७	
सूर्यभक्ता	१६५, ८	
सूर्यवंशचन्द्रप	८, ७	
सूर्यसारथि	६५, १ । २६४, १३	
सूर्या	२४०, १३	
सूर्यादि	३४०, १०	
सूर्यादिविषय	२६०, ५	
सूर्यावर्त	१४३, ५	
सूर्यावर्तश्रमभेद	२३, ७	
सूर्येन्दुसङ्ग्रह	३२५, १६	
सृक्किणी	११७, २	
सृगाल	५०, १६	
सृणिका	३०, ५	
सृताम्बुका	२८२, ५	
सृति	१३६, २	
सृदाकु	३०, ४	
सृष्ट	८६, १७; २०	
सृष्टि	८६, १६ । ८७, १	
सेक	६, ७ । २०१, १३	
सेकपात्र	१०८, १	
सेक्तृ	३०, ६	
सेचक	३०, ६	
सेचन	२०, ६ । ६६, १५ । ११३, १६ । २०१, १३	
सेतु	४८, २१ । ११५, १३ । १३६, ३ । २७४, १५ । २६५, ७	
सेना	२०४, १२	
सेनाघट्टभिड	२२३, ११	
सेनानिवेश	३२६, १६	
सेनानी	४६, ७ । २०१, १४	
सेनापति	१६५, १० । २०१, ४	

शब्दः	पृ०	प०
सेनामात्र	२२३, १४	
सेनाविशेष	१६६, ८ । २०२, ३ । २२३, १४	
सेनासमवाय	२४०, १७	
सेफालिका	१२०, ५	
सेमूषी	३३३, ८	
सेव	३०, ७	
सेवक	३०, ७ । ३३, २ । १३०, १२ । १६८, २	
सेवग	२०१, ५ । २०३, २	
सेवनकर्मन्	१८६, ६	
सेवा	१३०, ३ । १६०, १२ । ३४६, २	
सेवाह	२४०, १६	
सेवित	८४, १६ । १५२, २	
सेव्य	२४०, १६	
सेऊण्ड	१००, १६	
सैहिकेय	६४, ५ । १०१, ६ । ३२३, ६ । ३४०, १०	
सैहिकेयक	६६, १५	
सैक	६, ८	
सैकत	२६४, ५	
सैकतिक	४४, १७	
सैद्धान्तिक	४४, १६	
सैनिक	१२, १६ । ३०, ८	
सैन्य	७, १ । ६७, १४ । २०१, ११ । २४०, १७ । २५३, १५ । २६६, ४	
सैन्यक	३०, ८	
सैन्यपृष्ठ	१०६, ८ । २६६, ६ । ३४४, ६	
सैन्यप्रभेद	१०४, ११	
सैन्यमात्रक	१६६, ८	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
सैन्यमान	११७, १६		सौधाय	३२, ४	
सैन्यरक्ष	३०, ८		सौनिक	३०, १०	
सैन्यरक्षण	२२३, १०		सौन्दर्य	१४२, ८ । २११, ३	
सैन्यवसति	२८२, ६		सौप्तिक	३०, ६	
सैन्याग्रदेश	२५६, २		सौवल	२००, ४	
सैन्धव	३२२, २१ । ३२४, १३		सौभाग्य	२०, १२	
सैन्धवादि	११५, ४		सौभाजन	७१, १५	
सैरन्ध्री	२८३, १६		सौभिच्छ	३४७, २	
सैरिभी	३३३, २		सौमिक	३०, ६	
सोच्छ्रय	१५०, ८		सौम्य	२४०, १८	
सोढ्य	२४०, ६		सौम्ययोषा	२६५, ८	
सोढु	१०२, ८, ६		सौरभ	३१३, १४	
सोत्कण्ठ	८, १०		सौरभेयौ	५८, ११ । ६६, ३ ।	
सोपान	११८, ११ । २०१, १५ ।			१६५, ५ । २२१, ८	
	२७४, १५		सौरभ्य	२४६, ७	
सोम २२७, २ । २६४, १२ । २७०, ११			सौराष्ट्रम्ह	३४५, १०	
सोमदैवत	२४०, १८		सौराष्ट्रिका	४५, ३	
सोमनिर्दलन	२००, १५		सौवर्चल	१७, २० । २५, १८ ।	
सोमलता	२६४, १६			१११, ६ । ३१४, ५	
सोमवंशोद्भव	३३२, ११		सौवस्तिक	४५, ४	
सोमवल्क	४४, १६ ; २० । ७८, ८		सौवीर	१६०, २ । २८३, १८ ; १६	
सोमवल्लरी	२२४, १८ । २६४, १६		सौवीरदेश	३५, २	
सोमवल्लौ	५६, ११		सौहित्य	१२७, ११	
सोमाङ्ग	३०, ६		स्कन्द	५५, १३ । २६८, ७	
सौकर्य	२४६, ८		स्कन्दफल	३१४, १	
सौखशायनिक	५३, ७		स्कन्दावार	२६२, १७	
सौगताहिक	२०७, ४		स्कन्ध	१८२, ६ । २१७, ३ ।	
सौगन्धिक	३२, १६ । ४५, १			३२५, १	
सौगन्ध	२४६, ७		स्कन्न	१२८, १	
सौचिक	३०, १०		स्खलन	११४, १७	
सौदामिनी	४८, १७ । १५३, १३ ।		स्खलित	१५५, २ । २६७, ४	
१७६, १२ । २०७, १८ । ३१२, ६			स्तन	२००, १६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
स्तनयितु	२०७, ८		स्त्रीजित	३४, ४	
स्तनसम्भव	२४०, ११		स्त्रीनृत्य	४५, ६	
स्तनित	१५०, १८ । १५५, १२ ।		स्त्रीपिट	२८१, ८	
	२०७, ८		स्त्रीपुंसयुग्म	१६७, १०	
स्तन्य	२४०, ११		स्त्रीभगिनी	२८, २०	
स्तवक	१४, ४ । ७४, ११ । ३३५, ७		स्त्रीमध्य	१६६, १७	
स्तव्य	१६१, १७		स्त्रीरजस्	१३१, १८ । २११, २ ।	
स्तमित	१५६, ५			२२८, ११ । ३१६, ४	
स्तम्ब	७४, ११ । २१३, ८ ।		स्त्रीरतबन्धन	३२८, १०	
	२१६, १२ । २२३, ११ ।		स्त्रीरत्न	१६४, १६	
	३३५, ७		स्त्रीललाटाभरणा	२६, १६	
स्तम्बेरमाय	२५२, १७		स्त्रीवस्त्राञ्चल	२५, ५	
स्तम्भ	१०८, ६ । २१४, ११ ।		स्त्रीविलास	२८, ७	
	२२१, १० । २६६, ६		स्त्रीवेशधारिपुरुष	४८, ७	
स्तम्भन	२०१, ६		स्त्रीश्रोणिपुरोभाग	१६३, १८	
स्तिनिष्ठा	३०६, ११		स्त्रापत्य	१४, १६ । २१, १६	
स्तिमित	१५६, १४		स्त्राभ्यास	२३६, २	
स्तिमितार्थक	१४३, १८		स्थगिकारज्जु	२७६, ११	
स्तुति	६६, २ । १०७, ८ । २१७, ४		स्थगित	१५५, ७	
स्तुतिपाठक	१११, ७		स्थण्डिल	२७०, ११	
स्तूप	१२, २ । २६६, ६		स्थपति	१५५, ५; ७	
स्तोक	६, ६; ७ । १६४, ७		स्थपित	१४१, ३	
स्त्यान	१८६, ११		स्थपुट	३५, २०	
स्त्री	१३१, १६ । १५१, १८ ।		स्थल	३१६, १६	
	२८१, ५		स्थलान्तर	१०६, २	
स्त्रीकरण	६, २ । १६, ११ ।		स्थलीक्रीडन	३२, १८	
	१०६, ८ । १४३, १० । २३४, १८ ।		स्थविर	१७१, १३ । २८२, २०	
	३२२, ८ । ३२६, ६		स्थाणु	१६, ६ । १०८, ५	
स्त्रीकरणान्तर	१७८, ११		स्थान	३, ४; ८ । ६४, १० ।	
स्त्रीछतजीवन	६०, ६			६७, २१ । १७३, ६ । १८६, १० ।	
स्त्रीकेशवेश	१५६, १५			२२४, ७ । २३७, ६ । २४२, १५ ।	
स्त्रीजातिभेद	२०१, १७			२६६, १२ । ३२०, १४	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
स्थानमात्र	६३, ५।	२१८, २।	स्थूलसुक्ता		२७८, ७
	२२५, ४।	२४२, ५।	स्थूलोच्चय		२४८, १८
स्थानिक		२६, १६	स्थूलोपल		३१२, ८
स्थापन		२०१, ४	स्थेय		२४०, १५
स्थापित		१५६, ६	स्थेयस्		२६२, १६
स्थामन्		२६६, ५	स्थैर्यकारिन्		२०१, ६
स्थाधिक		२६, २०	स्थौल्य		२६६, ४
स्थाधिन्		२६, १६	ज्ञात	१३४, ६।	१३७, ११
स्थायुक		३०, १	ज्ञातक	२६, २०।	१३४, ६।
स्थाल		३०१, ५			१३७, ११
स्थाली	१६१, १७।	३०१, ५	ज्ञान	१८६, १२।	२००, १५।
स्थावरान्तर		३७, ४		२०८, ५।	३१६, ६।
स्थावरेतर		१५, ४			३२६, २
स्थाविर		२८३, २	ज्ञानीय		६५, २।
स्थाष्णु		१०८, ५	स्निग्ध	११४, ८।	१८२, १०।
स्थासक	२६, १८।	७१, ७		१८६, ११।	२७७, ८
स्थित	१३४, १२।	१८६, ७	क्षु		२०३, ११
स्थितार्कदिष्ट		१८०, १२	क्षुषा		१८१, ११
स्थिति	१३४, १३।	१६६, १३।	क्षुह्री	६७, २।	१८२, १३।
	१८२, २।	१८६, १०।		२५६, १६।	२८७, ४।
		२२६, १८		२६६, १६	
स्थिर	१०८, ५।	१३६, ८।	क्षेह	१३८, ३।	३२३, १।
		२६२, ४			३४२, १
स्थिरतर		२६२, १६	क्षेहपाचित		१४३, १४
स्थिरदंष्ट्र		२६२, १६	क्षेहपात्र		१४, ७
स्थिरा		२६२, ४	क्षेहवस्ति		२०८, ३
स्थिरांश		२६१, २०	क्षेहयुत		१८२, १०
स्थूणा	१०२, २।	१०८, ६।	क्षेहशेष		३, १०
	२१६, ११।	२६३, १६	क्षेहार्थिन्		३२८, १२
स्थूल	१०१, १४।	१०२, १५।	क्षेहाश		३२८, १२
	२१६, १।	२७५, १८।	स्पन्द		१४२, ७
		३०१, ६	स्पर्द्धा	१८२, ३।	३३३, १०
स्थूलकाष्ठाभि		२०१, ६	स्पर्धन		३३१, २
स्थूलकुसूल		२६८, १०			

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
स्पर्धा	८४, १४। १२५, ५		स्मर	१२१, ६। १५३, १०।	
स्पर्धापद	३४५, ७			१६३, २०। १६७, १। २०२, १५।	
स्पर्श	२००, १६। २०८, ५।			२०६, ५। २१४, ६। २२२, १४।	
	३२६, १४; १५			२२५, ११। २२६, ५। २३६, १२।	
स्पर्शक	३२६, १४			२५८, ११	
स्पर्शन	२००, १६। २१०, १०।		स्मरण	१३६, २	
	३२६, १४		स्मरणलौ	१२६, ११	
स्पर्शमात्र	३२६, २		स्मरमन्दिर	१८८, १५	
स्पर्शाञ्जता	१३४, १७। २११, ११		स्मरस्त्री	३१८, १	
स्पश	३२६, १६		स्मरहर	२३, ६। ४२, १३।	
स्पृका	६, ६। १३१, १६। २६६, १५			२८८, १	
स्पृकौषधि	१६६, ५		स्मरान्तक	५०, ६	
स्पृष्टि	१२६, १६		स्मित	७३, १३	
स्फटिक	३, २। २६, १७। ७४, ४		स्मृत	१२४, ११	
स्फटीक	२६, १७		स्मृति	१०, ८। १३६, १	
स्फार	२६२, २; ५।		स्यद	१७४, १३। १६३, १५	
स्फारविफल	८८, १८		स्यन्द	१३१, १६। १६२, १८	
स्फिच्	६, ५		स्यन्दन	१०३, १२। १६६, १०।	
स्फिर	२६२, ५			२०१, १	
स्फीति	१३४, १०		स्यन्दनप्रभेद	३१८, ४	
स्फुट	८६, १८। १३२, ८।		स्यन्दवर्जित	१३६, १५	
	३२७, १८		स्यन्दाग्नि	२०१, ६	
स्फुटन	१७७, १३		स्यमौक	२६, ११	
स्फुटि	८६, १६		स्यमौका	२६, ११	
स्फटित	७३, ८। १४३, १०		स्यूत	१३४, २०। १३५, १।	
स्फरित	१३०, ६			१४८, १४। ३२०, १६	
स्फूर्च्छा	७५, ३		स्यूतवस्त्र	१८७, १६	
स्फूर्जक	३०, १		स्यूति	१३४, २०	
स्फुलिङ्ग	६६, १३। ११८, १		स्योन	१८६, १४	
स्फोटविषय	१५४, १६		स्योनाक	६१, ६	
स्फोटित	१४६, १६		खज्	६, ४। २६६, १५	
स्मय	२४०, ११। २५०, १		खव	२५०, ६	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
खस्त	१३४, ६		खबल	२८४, ४	
खु	२५०, ६		खभाव	८७, २ । १४७, ८ ।	
खुग्मेद	३१७, १		२११, ३ । २२२, ४ । २२४, ६ ।		
खुच्	६, ६ । २८४, १५		२३३, १३ । २६७, १२ । ३००, १८ ।		
खुचि	७२, ८		३१७, १६ । ३१८, १२ । ३२२, १४		
खुत	१०७, ४ । १२०, १०		खभू	२१६, ११	
खुति	२०१, १		खयज्जाततिल	३७, १२ । ७८, १०	
खुव	३१८, १६		खयम्भू	७६, ४	
खुवादिक	२५६, १८		खर	६३, १ । १२६, १५ ।	
खोतम्	१३६, ३		२२३, ६ । २६१, १५		
खोतोऽञ्जन	२४, १४		खरभेद	१३८, १५ । १४५, २ ।	
ख	१२४, ६ । २१६, २		१५५, ११ । १७६, १७ । २२६, ७ ;		
खक	६, ३		११ । ३२७, १		
खकीय	७६, १७		खरप्रभेद	२७०, २	
खगत	१५६, ७		खरविशेष	२५८, ८	
खच्छन्द	२६२, ६ । २८७, १		खरान्तर	२१६, १६ । ३१८, १८	
खच्छन्दचारिन्	१४, ६		खरित	१५५, ११	
खच्छपत्र	७, ६		खरु	२६१, १८	
खच्छवस्तु	१६४, ७		खरूप	१२४, ७	
खज	७७, १५		खर्ग	५८, १० । ६२, १३ ; १४ ।	
खजातिश्रेष्ठ	१८८, १६		११०, १ । २३२, ३ । २४८, २ ।		
खतन्त्र	१५६, १० । २२८, ८ ।		३१६, १२ । ३२०, ६ । ३३२, १० ।		
	२४४, १४		३४६, ११		
खदत्ताग्राविहन्तृ	६१, १५		खर्गङ्गा	१३४, १२	
खदन	१६७, १८		खर्ग	११७, ६ । १४१, १० ।	
खधवह	३४४, १८		२२१, ७ । २४२, १७ । २४३, १ ।		
खधासूति	१६५, ४		२५०, १ ; ६ । २५१, २ ।		
खधिति	१५६, ५		२५३, १४ । २५७, १४ । २७५, १६		
खनित	१५५, १२		खर्गकार्य	११६, २२	
खनियोजित	६०, १७		खर्गकार	५१, ६ । २५२, ५ ।	
खपक्ष	६२, ५		३११, ७		
खप्र	१८६, ८ । १६४, १३		खर्गक्षौरी	१६५, १३ । २४४, २	

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
खर्गचूड	२१, १७।	११६, १६	खायत्त	१५६, ६	
खर्गच्छद	१७६, १४		खास्य	१७६, १६	
खर्गदौ	२६३, ६।	३२०, ६	खाह्वा	१४१, ८	
खर्गप्रभेद	६२, ६		खीकार	११०, १५। २३०, १४।	
खर्गमानक	२५, ८		२३१, ११।	३४४, ६; ७	
खर्गादिखचित	१५०, १८		खीकृति	१३६, १७	
खर्भानुमाह	३४१, २०		खीय	६०, ३	
खर्लोक	११२, ८		खेद	१७४, १७। ३३६, २	
खल्प	६, ६। १३, ४। ८५, ४।		खेदजल	१७६, १५	
	२१०, २। २५८, १०		खेदन	१७४, १७	
खल्पनदौ	११६, १७		खेदनिक	४४, १६	
खल्ल	२२५, ६		खेदवारि	७०, १	
खस्तिक	२६, १३		खेदार्थकौषध	४४, १६	
खस्तिमुख	५८, १		खेदित	१४२, ३	
खस्थ	६३, ५		खेष्ट	३२६, १६	
खाङ्ग	६२, १४		खैर	३८, ३। १७४, २। २५६, ५।	
खातन्त्र	६७, १३			२६२, १८	
खातन्त्रकृत्य	१६६, १६		खैरिणी	६, ८। ८८, १३। ११७, ३	
खात्मसङ्गत	१५६, ७				
खाद	३३५, १६				
खादित	१५६, १०				
खादिष्ट	६०, १७; १८				
खादु	१७४, १४				
खादुप्रिय	२७७, १८				
खादुसान्वित	६०, १८				
खान्त	१३४, ११। ३३७, १८				
खाप	१३४, १७। १८६, ८।				
	२००, ५। २११, १०। २५६, १०।				
	२७२, ११। ३२८, १०				
खाभाविक	४४, ७				
खामिन्	२३२, १०। २६५, १०।				
	३२५, ४				

ह

हस	६५, १। २१७, २। २७६, ५।
	२८६, ५। ३१७, ८। ३३६, ८
हंसक	३०, ११
हंसपत्नी	२८६, ६
हंसपदी	३३६, १४
हंसभेद	२४, ३
हंसयोषा	६०, ८
हज्ज	७७, १८
हटी	८७, ४
हट्ट	८७, ४। २३५, १७।
	३३४, ११

शब्दः	पृ०	पं०	शब्दः	पृ०	पं०
हट्टरी	२७१, १०		हरण	६८, २१ । ११७, ३; १६ ।	
हट्टविलासिनी	८५, ६ । १८६, १५ ।			१२०, ४ । २२६, १४	
	१६५, १		हरपार्श्वद	६०, १७	
हट्टाध्यक्ष	४६, ११		हरप्रतीहार	१७३, ५	
हठ	६४, २		हरयोषित्	१३६, ७	
हठात्मृति	२६१, ७		हरवृष	३४५, ११	
हण्डा	६८, १६		हरि	४८, २१ । ५४, ८ । ५७, ३ ।	
हत	१३५, ५ । १३८, ४ । १४६, १२			७५, १० । ८८, १४ । ६२, ४ ।	
हताङ्ग	६६, १५			१३६, ६; १२ । १६६, ४ ।	
हतच्छागास्त्रविन्दु	२८७, १४			२१८, ६ । २१६, ११ । २६२, १० ।	
हताश्र	३२८, १४			३१६, २० । ३४६, १५	
हनन	१३८, ८		हरिचक्र	२०७, १५	
हनु	७६, ६ । १८६, १५; १६		हरिचन्दन	११७, १ । २०६, १२	
हन्त	१३५, ६		हरिण	६६, ११ । ११७, ८ ।	
हन्तृ	१३५, ६			३२१, २०	
हव्यपाक	४५, ४		हरिणान्तर	३३३, ६	
हेमन्	२२०, ६ । २२४, ११		हरिणहृदय	२४६, १०	
हय	१६३, १५ । २२५, १४ ।		हरिणी	११७, ७	
	२५२, १४ । ३२३, ५ । ३४७, ३		हरित्	१५७, ६; ७ । २२६, १०	
हयघोणा	१६६, ६		हरित	१५७, ५ । २२४, १ ।	
हयादिप्रग्रह	३४२, १५			३२८, १	
हयवर्णविशेष	१५७, ७		हरिता	११७, ७ । १५७, ६	
हयभूषण	६६, १७		हरितादि	१०४, १४	
हयवक्ष्यान्तर्व	४३, १२		हरिताल	२१, १३ । ४२, १३ ।	
हयलाला	३१४, ६			५१, १० । १४१, १८ । १६६, ६ ।	
हयोरग	३१४, ६			२६७, १७ । ३१४, ७	
हर	४६, ३ । ५७, १० । ६०, १७ ।		हरिद्वर्णयुत	१५७, ५	
	७५, १० । ८१, १ । १०८, ५ ।		हरिद्यव	२२४, १	
	१४३, १ । २०७, ७ । २२६, ५ ।		हरिद्रा	७६, १६ । १२६, ६ ।	
	२५७, १४ । २५८, ३ । २६०, ६ ।			१६२, ६ । १६८, ४ । २०८, १५; १८ । २२२, ८ । २५६, ३ ।	
	२६२, १२ । ३४७, ६			२६७, १३ । २८४, १	
हरखट्वाङ्ग	३०७, १				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
हरिद्राभ	३०७, १७		हलदशङ्क	३२५, ४	
हरिधन्वन्	७०, ६		हला	३१२, १६	
हरिभूषण	२१२, ६		हलाङ्ग	६६, १४	
हरिमण्ड	१०१, १०		हलाद्यङ्ग	६१, ६	
हरिमथ	१०५, ४		हलायुध	२२५, १३ । २४८, १० ।	
हरिवाहन	२०६, १४			२६६, ५	
हरिखन्त्र	२६२, ६ । ३२४, ११		हलाहल	३१४, ८	
हरिखन्त्रपात्मज	३२४, ६		हलिपत्नी	१५१, ३	
हरिहय	२१४, ७ । २४८, १६		हल्लीसक	४५, ६	
हरीतक	६, १६		हव	३१८, १७	
हरीतकी	४५, ५ । ८१, ४ ।		हवन	१३५, ६ । २२७, ५	
	१७०, ८ । १६६, ३; ७ ।		हविष्	२८४, १४	
	२३७, १० । २४१, ६		हव्य	२५३, १८	
हरेणु	२६, २ । ११७, ४		हव्यकव्यविधि	१८२, १	
हरेणुक	७६, १३		हव्यवह	३४४, ५	
हविर्भेद	३२६, १४		हसन	४१, १६ । २०१, १७; १८ ।	
हर्तव्य	२४१, १			२०५, १	
हर्तुमयोग्य	२४१, १५		हसन्ति	१५७, ८	
हर्मणि	११७, ६		हसन्तिका	४५, ५	
हर्ष	१२, १७ । १३१, २ । १७४, १ ।		हसन्ती	४५, १३ । ११८, २	
	१७५, ८ । २१८, १० । ३०३, ८ ।		हसन्मुख	५८, २	
	३३१, ११ । ३३७, १६		हस्त	४, २ । ५६, ७ । १३५, ४	
हर्षक	१६, १६ । १६५, ४		हस्तचतुष्टय	६१, ८ । १३१, ८	
हर्षकारिन्	३२, १६		हस्तच्छेद	६७, ११	
हर्षजनक	२४, १७		हस्तपुट	६६, ४ । १४८, १४	
हर्षण	११७, ५		हस्तलेप	१०६, १८	
हर्षयितु	२०७, २०		हस्तवलय	११०, २	
हर्षयुक्त	१५७, ६		हस्तसम्पुटक	३०६, ११	
हर्षसम्पन्न	१४५, ३		हस्तादिवर्जित	६८, १२	
हर्षित	१५७, ६		हस्तालङ्कार	२१५, ४	
हल	५६, ८ । १२१, ६ । २६२, ४ ।		हस्तिकर्ण	१२२, ६	
	२६३, १३ । ३०४, १६ ।		हस्तिजात्यन्तर	१७४, ३	

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
हस्तिदन्त	१६५, ११		हारिकण्ठ	६५, १२	
हस्तिन्	२७७, १६		हारिज	२८३, २०	
हस्तिनी	६८, १५ । १६२, ६ ।		हारौत	१५७, १०	
	२०१, १६ । ३२६, ६		हार्य	२४१, १	
हस्तिप	४६, १५		हाल	३०१, ६	
हस्तिपक	४५, ६ । ११८, ६		हाला	३०१, ७	
हस्तिपकाधिप	२६१, १४		हालामुख	५८, २	
हस्तिपिप्पली	२७६, १४		हालाहल	३१४, ६	
हस्तिभेद	७८, ६		हालिक	३०, १४	
हस्तिमल्ल	३१४, ६		हाव	२२६, १७ । ३१८, १८	
हस्तिष्टङ्गार	१३०, ११		हास	४६, १७ । २०१, १८	
हस्तिषड्व	३०, १३		हासिका	३०, १४	
हस्तिषनाह	६७, १		हास्तिक	३०, १३	
हस्तिहस्त	६८, १४		हास्य	३०, १४ । ३२७, १८	
हारक	३०, १३		हास्यकारिन्	२३, ३ । २०१, १७	
हानि	१५८, १६ । १८७, १ ।		हास्यजीव	४३, ४	
	१८६, १७		हाहा	३४२, २	
हायन	२०१, १६ । २७६, १५		हिंसा	१८०, १० । १६३, २ ।	
हार	४७, ७ । १५०, १५ ।			२०२, ११ । २०६, ६ ; ११ ।	
	२५४, १६ । २६२, १३ । २६४, २० ।			३३६, १२	
	२८४, ५ । ३१३, ८		हिंसित	१०४, ४ । १२५, १८ ।	
हारक	२६, ६ । ३०, १५			१३०, २० । १३६, १० । १४१, ७ ।	
हारभिदु	१५३, १७			१४३, ४ ; १२	
हारभेद	३६, २ । ४०, १५ ।		हिंख	६८, १३ । २५३, १२	
	७४, ११ । १५१, १० । १५५, १६ ।		हिंखा	२६२, १४	
	१६३, ५ । २१७, ६ । ३३५, ७ ।		हिक्का	६, ८ । १७०, १५ ।	
	३३८, ३ । ३३६, १८			१८४, १२	
हारमध्यमणि	२०, ४ । ३०५, १६		हिङ्गु	२१, ५ । २७, १७ ।	
हारलता	८६, ६			६०, ६ । ६२, १५ । १११, ८ ।	
हारह्वरा	२४, १३			२२५, १२ । २६६, १	
हारान्वितगल	६५, १२		हिङ्गुनिर्यास	३४०, ४	
हारि	२६२, १२ ; १३				

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
हिङ्गुपर्णी		७८, ७	हीरक	३०, १६।	२५६, १७
हिङ्गरस		३४०, ४	हीरा		२६५, १५
हिङ्गुल	१६, ८। १७६, ६। १७८, ६।		ऊडाहड		६८, २१
	१७६, १५। ३११, ६		ऊडुका		३०, १७
हिङ्गुली		३११, ६	ऊड		६८, २०
हिज्जल	१६२, ३। ३०६, ८		ऊत		१३५, ८
हिण्डक		६८, ६	ऊतवह		३२६, १
हिण्डन		२०२, १	ऊतानल		२५६, १६
हिडिम्ब		२१७, ७	ऊताशन	३, १२। ७२, ११।	
हिडिम्बा		२१७, ७		१०१, ६। २२४, ३	
हिण्डोर		२८४, २	ऊति		१३५, ६
हित	१३५, ७। १५०, ६।		हण		१०८, ८
	१७१, २। २२७, ७। २३७, १०		हन		१८६, १७
हिताशंसन		३३६, १६	हर्क्षा		७५, ४
हिम	२३, १५। २१३, १। २२७, ४		हस्तेख		५६, १; २
हिमगिरिस्त्री		१८८, १२	हर्क्षा		७५, ४
हिमगुण		१३३, १६	हज्ज		७७, १७
हिमग्रस्त		६७, ६	हत	१०४, १२। १३५, १०	
हिमज		७६, १५	हताङ्ग		६६, १५
हिमजा		७६, १५	हृद		१७४, १८
हिमदौघिति		३२७, १२	हृदय		२४६, ११
हिमाद्रि		२८४, १	हृदयङ्गम	१५५, ३। १५६, ४	
हिमाशति		१६५, १२	हृद्व		२४१, २
हिमवत्पत्नी		२४, १५	हृद्य	२३७, १४। २४१, २	
हिरण्मय		२४८, २०	हृद्या		२४१, ३
हिरण्य		२४६, ६	हृन्मरुत्		१०६, ६
हिरण्यगर्भ	११२, ३। १२८, ४		हृषि		३३१, ११
हिरण्यविक्रति		२४८, २०	हृषित	१२६, १०। १५७, ११	
हीन	६६, ८। १२७, ४। १८६, ४।		हृषीक		३०, १८। २४२, ७
	१८६, १६। २३६, १५। २४५, ५		हृषीकेश	१५०, ६। १६४, १२	
हीनाङ्ग		६२, १	हृष्ट	८७, २। १४६, १६।	
हीर		२६२, १५			३३७, १३

शब्दः	पृ०	प०	शब्दः	पृ०	प०
हृद्यलोमन्	१५७,	११	हेतुक	३०,	१६
हेड	६८,	२१	हेलन	२०२,	१
हेडा	६८,	२२	हेला	३३, १ । २०२,	१ ।
हेठ	६४,	२		३०१, ७ ;	८
हेति	१३५,	७	हेलि	३०१,	६
हेतिभेद	२००,	११	हैमवती	१३६, १६ । १६५,	१३
हेतु	१०६, १७ । ११०,	७ ।	होडा	६८,	२२
११३, ३ । १३५, ११ । १४५,	५ ।		होट	१३५,	११
२०५, ३ । २३३, १७ । २४३, १६ ।			होम	१३५, ८ । २२७,	५
२५४, २० । ३२२, १२			होमपात्र	३१८, १६	
हेतुसमुत्थ	२६८,	१७	होमि	२२७,	५
हेत्वर्थ	१२४,	८	होरा	२६२, १६	
हेमवर्षण	११४,	२०	होली	३०१,	६
हेमतार	४२,	१०	हौलिक	३१,	१
हेमन्	४४, १३ । ७५, ५ । १६२,	७ ।	ऋद	१७४, १७	
२६६, १६ । २८३, २० । २८६, २० ।			ऋख	३१६, १२ । ३१८, १८	
	२८७, १८		ऋखविवक्षा	३१८, ४	
हेमपुत्री	२२३, ६		ऋदिनी	२०१, २०	
हेमपुष्प	२१४, १२		ऋी	२५०, ३	
हेमपुष्पक	५१, १५		ऋीण	१०८, ७ ;	८
हेमपुष्पिका	५१, १५		ऋीत	१०८, ८ । १३५, ८	
हेममान	२७३, ३		ऋीवेर	२७, १६ । २६७, ६	
हेमल	३११, ७		ऋीविधायक	३०, २०	
हेरम्ब	४२, ७ । २०७, १ ।		ऋप	२११, १३	
	२१७, ८		ऋषक	३०, २०	
हेरिक	३०, २०		ऋषा	३३१, १२	

शब्दरत्नसमन्वयस्य शुद्धिपत्रम् ।

पृष्ठे पङ्क्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्
४३, ५ क्षणिक	क्षणिके
६१, १ ऽहे	ऽहेः
६३, ५ उबरे	उम्बरे
७३, ५ द्विषे	द्विजे
७३, १० साप्ता	सप्ता
७४, १२ पिच्छा	पिच्छा
७८, १५ कुष्ठयोः	कुष्ठयोः
८१, ८ उभा	उज्भा
९०, १२ मञ्च	मत्स्य
९३, ९ संज्ञाप	संज्ञाप
१२८, ११ नेष्टौ	नेष्टौ
१६९, १५ मधु	मधू
१७७, १६ मल्यां	मल्लगां
१८२, १२ निष्पत्त्यो	निष्पत्त्यो
१८४, १२ मुबन्धौ	मुबन्धौ
१८५, १३ बन्धु	बन्धु
१८६, ६ छत्तं	छत्तं
२०३, ११ रज्जा	रज्जा
२०६, १६ वैरोचिनि	वैरोचनि
२०६, १८ मल्यां	मल्लगां
२१४, १३ चूतकोशा	पूगकाशा
२१५, १ भज्ज्मा	भज्ज्मा
२२४, ६ अहिंसोऽप	अहिंसोप
२३०, ११ नान्तरे	नान्तिके

पृष्ठे पङ्क्तौ अशुद्धम्	शुद्धम्
२६३, १२ जगृहे	जगृहे
२६८, ६ वाहने	वाहके
२७५, १० केदोरे	केदारे
२९४, ३ पङ्क्तिस्थाने चतुर्थपङ्क्तिर्वाच्या	
२९४, ४ पङ्क्तिस्थाने तृतीयपङ्क्तिर्वाच्या	
२९४, ४ पूरोटो	पुरोटु
२९६, ६ स्तभ	स्तम्भ
२९८, ७ दम्बयोः	दम्बके
३००, ८ सिन्नि	सौन्नि
३०५, १९ वल्या	वल्गां
३०८, १५ मोतुलो	मातुलो
३०९, २ युगले	युगले
३२१, १७ मृदूत्वे	मृदुत्वे
३२३, १३ जिह्वाति	जिह्वेति
३२६, ८ स्थिवयवे	स्थाययवे
३२७, ११ सम्भु	शम्भु
३३१, १ मान	माने
३३१, १३ प्रगहे	प्रग्रहे
३३५, १४ काङ्ग्यां	काङ्ग्यां
३३९, १० चुल्या	चुल्लगां
३४१, ५ प्रोह	प्रौह
३४१, ५ गजाङ्घ्रि	गजाङ्घ्रि
३४२, १५ तल्ला	तुल्ला

Gaekwad's Oriental Series

CATALOGUE OF BOOKS
1932

ORIENTAL INSTITUTE, BARODA

SELECT OPINIONS

Sylvain Levi : The Gaekwad's Series is standing at the head of the many collections now published in India.

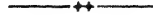
Asiatic Review : It is one of the best series issued in the East as regards the get up of the individual volumes as well as the able editorship of the series and separate works.

Presidential Address, Patna Session of the Oriental Conference : Work of the same class is being done in Mysore, Travancore, Kashmir, Benares, and elsewhere, but the organisation at Baroda appears to lead.

Indian Art and Letters, London : The scientific publications known as the *Oriental Series* of the Maharaja Gaekwar are known to and highly valued by scholars in all parts of the world.

Journal of the Royal Asiatic Society, London : Thanks to enlightened patronage and vigorous management the *Gaekwad's Oriental Series* is going from strength to strength.

GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

Critical editions of unprinted and original works of Oriental Literature, edited by competent scholars, and published by the Oriental Institute, Baroda

I BOOKS PUBLISHED.

	Rs	A
1. Kāvya-mīmāṃsā : a work on poetics, by Rājaśekhara (880-920 A D) edited by C D Dalal and R Ananta-krishna Sastry, 1916 Reissued, 1924	2-4	
<i>This book has been set as a text-book by several Universities including Benares, Bombay, and Patna.</i>		
2. Naranārāyanānanda : a poem on the Paurāṇic story of Arjuna and Kṛṣṇa's rambles on Mount Girnar, by Vastupāla, Minister of King Viradhavala of Dholka, composed between Samvat 1277 and 1287, i e , A D 1221 and 1231 edited by C D Dalal and R Anantakrishna Sastry, 1916		<i>Out of print</i>
3. Tarkasaṅgraha : a work on Philosophy (refutation of Vaiśeṣika theory of atomic creation) by Ānandajñāna or Ānandagiri, the famous commentators on Sankarācārya's Bhāṣyas, who flourished in the latter half of the 13th century: edited by T M Tripathi, 1917.		<i>Out of print.</i>
4. Pārthaparākrama : a drama describing Arjuna's recovery of the cows of King Virāta, by Prahlādanadeva, the founder of Pālanpur and the younger brother of the Paramāra king of Chandrāvati (a state in Mārwār), and a feudatory of the kings of Guzerat, who was a Yuvarāja in Samvat 1220 or A D 1164 edited by C D Dalal, 1917		<i>Out of print.</i>
5. Rāṣṭraudhavarṇśa : an historical poem (Mahākāvya) describing the history of the Bāgulas of Mayūragiri, from Rāṣṭraudha, king of Kanauj and the originator of the dynasty, to Nārāyaṇa Shāh of Mayūragiri, by Rudra Kavi, composed in Śaka 1518 or A D 1596: edited by Pandit Embar Krishnamacharya with Introduction by C. D Dalal, 1917	1-12	
6. Līṅgānuśāsana : on Grammar, by Vāmana, who lived between the last quarter of the 8th century and the first quarter of the 9th century: edited by C D. Dalal, 1918	0-8	
7. Vasantavilāsa : an historical poem (Mahākāvya) describing the life of Vastupāla and the history of		

- Guzerat, by Bālachandrasūri (from Modheraka or Modhera in Kadi Prant, Baroda State), contemporary of Vastupāla, composed after his death for his son in Samvat 1296 (A D 1240) · edited by C D. Dalal, 1917 1-8
- 8 **Rūpakasatkam** : six dramas by Vatsarāja, minister of Paramardideva of Kalinjara, who lived between the 2nd half of the 12th and the 1st quarter of 13th century . edited by C D. Dalal, 1918 .. 2-4
- 9 **Mohaparājaya** : an allegorical drama describing the overcoming of King Moha (Temptation), or the conversion of Kumārapāla, the Chalukya King of Guzerat, to Jainism, by Yaśahpāla, an officer of King Ajaya-deva, son of Kumārapāla, who reigned from A D. 1229 to 1232 · edited by Muni Chaturvijayaji with Introduction and Appendices by C D. Dalal, 1918 .. 2-0
- 10 **Hammīramadamardana** : a drama glorifying the two brothers, Vastupāla and Tejahpāla, and their King Viradhavala of Dholka, by Jayasimhasūri, pupil of Virasūri, and an Ācārya of the temple of Munisuvrata at Broach, composed between Samvat 1276 and 1286 or A D 1220 and 1239 . edited by C D Dalal, 1920 2-0
11. **Udayasundarikathā** : a romance (Campū, in prose and poetry) by Soddhala, a contemporary of and patronised by the three brothers, Chchittarāja, Nīgārjuna, and Mummunirāja, successive rulers of Konkan, composed between A.D 1026 and 1050 · edited by C D Dalal and Pandit Embar Krishnamacharya, 1920 .. 2-4
- 12 **Mahāvīdyāvidambana** : a work on Nyāya Philosophy, by Bhatta Vāidindra who lived about A.D. 1210 to 1274 · edited by M. R Telang, 1920 .. 2-8
- 13 **Prācinagurjarakāvysaṅgraha** : a collection of old Guzerati poems dating from 12th to 15th centuries A.D . edited by C D Dalal, 1920 .. 2-4
- 14 **Kumārapālapratibodha** : a biographical work in Prākṛta, by Somaprabhāchārya, composed in Samvat 1241 or A D 1195 : edited by Muni Jinavijayaji, 1920 7-8
- 15 **Gaṇakārikā** : a work on Philosophy (Pāsupata School), by Bhāsarvajña who lived in the 2nd half of the 10th century . edited by C D Dalal, 1921 .. 1-4
- 16 **Saṅgītamakaranda** : a work on Music, by Nārada · edited by M R. Telang, 1920 .. 2-0
17. **Kavīndrācārya List** : list of Sanskrit works in the collection of Kavīndrācārya, a Benares Pandit (1656 A.D.) · edited by R Anantakrishna Shastri, with a foreword by Dr. Ganganatha Jha, 1921 .. 0-12
18. **Vārāhagrhyasūtra** : Vedic ritual (domestic) of the Yajurveda · edited by Dr R. Shamasastri, 1920 .. 0-10
19. **Lekhapaddhati** : a collection of models of state and private documents, dating from 8th to 15th centuries A.D. :

	edited by C D. Dalal and G. K. Shrigondekar, 1925	Rs. A. 2-0
20	Bhaviṣayattakahā or Pañcamīkahā : a romance in Apabhramśa language, by Dhanapāla (<i>circa</i> 12th century) edited by C D Dalal and Dr P. D Gune, 1923	6-0
21	A Descriptive Catalogue of the Palm-leaf and Important Paper MSS. in the Bhandars at Jessalmere , compiled by C D Dalal and edited by Pandit L. B Gandhi, 1923	3-4
22	Paraśurāmakalpasūtra : a work on Tantra, with commentary by Rāmeśvara edited by A Mahadeva Sastry, B A , 1923	<i>Out of print.</i>
23	Nityotsava . a supplement to the Paraśurāmakalpasūtra by Umānandanātha . edited by A Mahadeva Sastry, B A , 1923. Second revised edition by Swami Tirvikrama Tirtha, 1930	5-0
24	Tantrarahasya a work on the Prābhākara School of Pūrvamīmāṃsā, by Rāmānujācārya . edited by Dr. R Shamasastri, 1923	1-8
25, 32.	Samarāṅgana : a work on architecture, town-planning, and engineering, by king Bhoja of Dhara (11th century) edited by Mahamahopadhyaya T. Ganapati Shastri, Ph D Illustrated. 2 vols , 1924-1925	10-0
26, 41	Sādhanaṃālā : a Buddhist Tāntric text of rituals, dated 1165 A D , consisting of 312 small works, composed by distinguished writers edited by Benoytosh Bhattacharyya, M.A , Ph D. Illustrated. 2 vols., 1925-1928	14-0
27	A Descriptive Catalogue of MSS. in the Central Library, Baroda : vol 1 (Veda, Vedāksaṇa, and Upanisads), compiled by G K Shrigondekar, M A , and K. S. Ramaswāmi Shastri, with a Preface by B. Bhattacharyya, Ph D , 1925	6-0
28	Mānasollāsa or Abhilaṣitārthacintāmaṇi : an encyclopedic work treating of one hundred different topics connected with the Royal household and the Royal court, by Someśvaradeva, a Chalukya king of the 12th century edited by G K Shrigondekar, M A , 3 vols , vol I, 1925	2-12
29	Nalavilāsa : a drama by Rāmachandrasūri, pupil of Hemachandrasūri, describing the Paurāṇika story of Nala and Damayantī edited by G K Shrigondekar, M.A., and L B. Gandhi, 1926	2-4
30, 31.	Tattvasaṅgraha : a Buddhist philosophical work of the 8th century, by Śāntaraksita, a Professor at Nālandā with Pañjikā (commentary) by his disciple Kamalaśīla, also a Professor at Nālandā edited by Pandit Embar Krishnamāchārya with a Foreword in English by B. Bhattacharyya, M.A , Ph D , 2 vols , 1926	24-0

- 33, 34 **Mirat-i-Ahmadi**: by Ali Mahammad Khan, the last Moghul Dewan of Gujarat edited in the original Persian by Syed Nawab Ali, M A, Professor of Persian, Baroda College, 2 vols, illustrated, 1926-1928 .. 19-8
- 35 **Mānavagrhyasūtra**: a work on Vedic ritual (domestic) of the Yajurveda with the Bhāṣya of Astāvakra edited with an introduction in Sanskrit by Pandit Rāmākṛṣṇa Harshaji Śāstri, with a Preface by Prof B C Lele, 1926 .. 5-0
- 36 **Nāṭyaśāstra**: of Bharata with the commentary of Abhinavagupta of Kashmir edited by M Ramakrishna Kavi, M A, 4 vols., vol I, illustrated, 1926 .. 6-0
- 37 **Apabhraṁśakāvya-trayī**: consisting of three works, the Carcari, Upadesarasāyana, and Kālasvarūpakulaka, by Jinadatta Sūri (12th century) with commentaries. edited with an elaborate introduction in Sanskrit by L B Gandhi, 1927 .. 4-0
- 38 **Nyāyapraveśa**, Part I (Sanskrit Text) on Buddhist Logic of Dinnāga, with commentaries of Haribhadra Sūri and Pārśvadeva edited by Principal A B Dhruva, M A, LL B, Pro-Vice-Chancellor, Hindu University, Benares, 1930 .. 4-0
- 39 **Nyāyapraveśa**, Part II (Tibetan Text) edited with introduction, notes, appendices, etc, by Pandit Vidhusekhara Bhattacharyya, Principal, Vidyabhavana, Visvabharati, 1927 .. 1-8
- 40 **Advayavajrasaṅgraha**: consisting of twenty short works on Buddhist philosophy by Advayavajra, a Buddhist savant belonging to the 11th century A D., edited by Mahāmahopādhyāya Dr Haraprasad Sastri, M A, C I E., Hon. D Litt, 1927 .. 2-0
- 42, 60 **Kalpद्रुकोśa**: standard work on Sanskrit Lexicography, by Keśava. edited with an elaborate introduction by the late Pandit Ramavatara Sharma, Sahityacharya, M A, of Patna and index by Pandit Shrikant Sharma, 2 vols., vol I (text), vol. II (index), 1928-1932 .. 14-0
- 43 **Mirat-i-Ahmadi Supplement**: by Ali Muhammad Khan Translated into English from the original Persian by Mr C. N. Seddon, I C S (*retired*), and Prof. Syed Nawab Ali, M A Illustrated. Corrected reissue, 1928 .. 6-8
- 44 **Two Vajrayāna Works**: comprising Prajñopāyavinīś-cayasiddhi of Anaṅgavajra and Jñānasiddhi of Indra-bhūti—two important works belonging to the little known Tantra school of Buddhism (8th century A.D): edited by B Bhattacharyya, Ph D., 1929 .. 3-0
45. **Bhāvaprakāśana**: of Śāradātanaya, a comprehensive work on Dramaturgy and Rasa, belonging to A D 1175-1250, edited by His Holiness Yadugiri Yatiraja Swami, Melkote, and K S. Ramaswami Sastri, Oriental Institute, Baroda, 1929 .. 7-0

- Rs A.
46. **Rāmācarita** : of Abhinanda, Court poet of Hāravarsa probably the same as Devapāla of the Pala Dynasty of Bengal (cir 9th century A D) · edited by K S Ramaswami Sastri, 1929 7-8
  47. **Nañjarājayaśobhūṣaṇa** ; by Nrsimhakavi *alias* Abhinava Kaldāsa, a work on Sanskrit Poetics and relates to the glorification of Nañjarāja, son of Virabhūpa of Mysore edited by Pandit E Krishnamacharya, 1930 5-0
  48. **Nātyadarpaṇa** : on dramaturgy, by Rāmācandra Sūri with his own commentary edited by Pandit L B Gandhi and G K Shrigondekar, M A. 2 vols, vol I, 1929 4-8
  49. **Pre-Dinnāga Buddhist Texts on Logic from Chinese Sources** : containing the English translation of *Śatśāstra* of Āryadeva, Tibetan text and English translation of *Viśraha-vyāvarṇanī* of Nāgārjuna and the re-translation into Sanskrit from Chinese of *Upāyahrdaya* and *Tarkaśāstra* edited by Prof Giuseppe Tucci, 1930 9-0
  50. **Mirat-i-Ahmadi Supplement** : Persian text giving an account of Guzerat, by Ali Muhammad Khan: edited by Syed Nawab Ali, M A, Principal, Bahaud-din College, Junagadh, 1930 6-0
  51. **Triṣaṣṭīśālākāpuruṣacaritra** : of Hemacandra, translated into English with copious notes by Dr. Helen M Johnson of Osceola, Missouri, U S A 4 vols, vol I (*Ādiśvaracaritra*), illustrated, 1931 15-0
  52. **Daṇḍaviveka** : a comprehensive Penal Code of the ancient Hindus by Vardhamāna of the 15th century A D edited by Mahamahopadhyaya Kamala Kṛṣṇa Smṛtitīrtha, 1931 8-8
  53. **Tathāgataḡuhyaka or Guhyasamāja** : the earliest and the most authoritative work of the Tantra School of the Buddhists (3rd century A D.) edited by B Bhattacharyya, Ph D, 1931 4-4
  54. **Jayākhyasamhitā** : an authoritative Pāñcarātra work of the 5th century A D, highly respected by the South Indian Vaisnavas edited by Pandit E Krishnamacharyya of Vadtal, with one illustration in nine colours and a Foreword in English by B. Bhattacharyya, Ph D, 1931 12-0
  55. **Kāvyaālankārasārasaṃgraha** : of Udbhata with the commentary, probably the same as Udbhata-viveka of Rājānaka Tilaka (11th century A D) : edited by K. S Ramaswami Sastri, 1931 2-0
  56. **Pārānanda Sūtra** : an ancient Tāntric work of the Hindus in Sūtra form giving details of many practices and rites of a new School of Tantra edited by Swami Trivikrama Tīrtha with a Foreword by B Bhattacharyya, Ph.D, 1931 3-8

Rs A.

57. **Ahsan-ut-Tawarikh** : history of the Safawī Period of Persian History, 15th and 16th centuries, by Hasan-i-Rumlu · edited by C. N. Seddon, I.C.S. (*retired*), Reader in Persian and Marathi, University of Oxford 2 vols., vol I (text), 1932 11-0
58. **Padmānanda Mahākāvya** : giving the life history of Rsabhadeva, the first Tirthankara of the Jainas, by Amarachandra Kavī of the 13th century. edited by H. R. Kapadia, M.A., 1932 14-0
59. **Śabdaratnasamavaya** : an interesting lexicon of the Nānārtha class in Sanskrit compiled by the Maratha King Sahajī of Tanjore. edited by Pandit Vitthala Śāstri, Sanskrit Pathaśāla, Baroda, with a Foreword by B. Bhattacharyya, Ph.D., 1932 11-0
61. **Śaktisaṅgama Tantra** : a voluminous compendium of the Hindu Tantra comprising four books on Kālī, Tārā, Sundarī and Chhinnamastā. edited by B. Bhattacharyya, M.A., Ph.D., 4 vols., vol. I, Kālikhanda, 1932 2-8
62. **Prajñāpāramitās** : commentaries on the Prajñāpāramitā, a Buddhist philosophical work · edited by Giuseppe Tucci, 2 vols., vol I, 1932 12-0
63. **Tarikh-i-Mubarakshahi** : an authentic and contemporary account of the kings of the Saiyyid Dynasty of Delhi. translated into English from original Persian by Kamal Krishna Basu, M.A., Professor, T.N.J. College, Bhagalpur, with a Foreword by Sir Jadunath Sarkar, Kt., C.I.E. *Shortly*

II. BOOKS IN THE PRESS.

1. **Nāṭyaśāstra** : edited by M. Ramakrishna Kavī, 4 vols. vol. II.
2. **Mānasollāsa** or **Abhilasitārthacintāmanī**, edited by G. K. Shrigondekar, M.A., 3 vols., vol II
3. **A Descriptive Catalogue of MSS. in the Oriental Institute, Baroda** (Śrauta, Dharma, and Grhya Sūtras) compiled by the Library staff, 12 vols., vol II.
4. **A Descriptive Catalogue of MSS. in the Jain Bhandars at Pattan** : edited from the notes of the late Mr C. D. Dalal, M.A., by L. B. Gandhi, 2 vols
5. **Siddhāntabindu** : on Vedānta philosophy, by Madhusūdana Sarasvatī with commentary of Purusottama edited by P. C. Divanji, M.A., LL.M.
6. **Portuguese Vocables in Asiatic Languages** : translated into English from Portuguese by Prof. A. X. Soares, M.A., LL.B., Baroda College, Baroda.
7. **Prajñāpāramitās** : commentaries on the Prajñāpāramitā, a Buddhist philosophical work. edited by Prof. Giuseppe Tucci, 2 vols., vol. II
8. **Śaktisaṅgama Tantra** : comprising four books on Kālī, Tārā, Sundarī, and Chhinnamastā. edited by B. Bhattacharyya, Ph.D., 4 vols., vol. II.

- 9 **Nāṭyadarpaṇa** : introduction in Sanskrit giving an account of the antiquity and usefulness of the Indian drama, the different theories of Rasa, and an examination of the problems raised by the text, by L B Gandhi, 2 vols , vol II
10. **Iṣṭasiddhi** : on Vedānta philosophy, by Vimuktātmā, disciple of Avyayātmā, with the author's own commentary edited by M Hiriyanna, M A , Retired Professor of Sanskrit, Maharaja's College. Mysore.
- 11 **Alaṃkāramahodadhī** : a famous work on Sanskrit Poetics composed by Narendraprabha Sūri at the request of Minister Vastupāla in 1226 A D edited by Lalchandra B. Gandhi of the Oriental Institute, Baroda
12. **Sanskrit Texts from Bali** : comprising a large number of Hindu and Buddhist ritualistic, religious and other texts recovered from the islands of Java and Bali with comparisons edited by Professor Sylvan Levi.
- 13 **Sūktimuktāvalī** : a well-known Sanskrit work on Anthology, of Jalhana, a contemporary of King Kṛṣṇa of the Hoysāla Yādava Dynasty (A D 1247) edited by Pandit E Krishnamacharya, Sanskrit Pāṭhaśālā, Vadtal.
14. **Ahsan-ut-Tawarikh** : history of the Safawī period of Persian History edited by C. N. Seddon, I.C.S. (retired), University of Oxford, 2 vols , vol II (English translation).
15. **Kāvya-mīmāṃsā** : A Sanskrit work on Poetics of Rājaśekhara third revised edition by K. S. Ramaswami Shastri of the Oriental Institute, Baroda.
16. **Śabara-Bhāṣya** : on the Mīmāṃsā Sūtras of Jaimini . Translated into English by Mahāmahopādhyāya Dr Ganganath Jha, M A , D.Litt , etc , Vice-Chancellor, University of Allahabad
17. **Gaṇḍavyūha** : a Buddhist work describing the history of Sudhana in search of perfect knowledge, and the exploits of Mañjuśrī (3rd century A D) . edited by B Bhattacharyya, Ph D , 2 vols.
18. **Gaṇitatilakavṛtti** : of Śrīpati with the commentary of Simhatilaka, a non-Jain work on Arithmetic and Algebra with a Jain commentary . edited by H. R. Kapadia, M.A.
19. **Nārāyaṇa Śataka** : a devotional poem of high literary merit by Vidyākara with the commentary of Pitāmbara . edited by Pandit Shrikant Sharma.
20. **Dvādaśāranayacakra** : an ancient polemical treatise giving a résumé of the different philosophical systems with a refutation of the same from the Jain standpoint by Mallavādi Suri with a commentary by Simhasuri Gani edited by Muni Caṭurvijaya.

- 21 **Gurjararāsāvalī** : a collection of several old Gujarati Rāsas edited by Messrs B K Thakore, M D. Desai, and M. C. Modi.
- 22 **Nāyakarātna** : a commentary on the Nyāyaratnamālā of Pārthasārathi Miśra by Rāmānuja of the Prābhākara School. edited by K. S. Ramaswami Sastri of the Oriental Institute, Baroda.
- 23 **Mādhavānala-Kāmakandalā** : a romance in old Western Rajasthan by Ganapati, a Kāyastha from Amod. edited by M R Majumdar, M.A., LL.B.
- 24 **Rājadharmā-Kaustubha** : an elaborate Smṛti work on Rājadharmā, Rājanīti and the requirements of kings, by Anantadeva edited by Mahamahopadhyaya Kamala Krishna Smṛtitīrtha.
25. **Paraśurāma-Kalpasūtra** : an important work on Tantra with the commentary of Rāmesvara second revised edition by Swami Trivikrama Tīrtha
26. **Tarkabhāṣā** : a work on Buddhist Logic, by Moksākara Gupta of the Jagaddala monastery edited with a Sanskrit commentary by Pandit Embar Krishnamacharya of Vadtal
27. **Triṣaṣṭiśalākāpuruṣacaritra** : of Hemacandra translated into English by Dr Helen M Johnson, 4 vols , vol II

For further particulars please communicate
with—

THE DIRECTOR,
Oriental Institute, Baroda.

THE GAEKWAD'S STUDIES IN RELIGION AND
PHILOSOPHY.

	Rs. A.
1. The Comparative Study of Religions: [Contents I, the sources and nature of religious truth. II, supernatural beings, good and bad. III, the soul, its nature, origin, and destiny IV, sin and suffering, salvation and redemption V, religious practices. VI, the emotional attitude and religious ideals] by Alban A. Widgery, M.A., 1922	15-0
2. The Philosophy and Theology of Averroes: [Contents: I, a decisive discourse on the delineation of the relation between religion and philosophy Ia, on the problem of eternal knowledge which Averroes has mentioned in his decisive discourse II, an exposition of the methods of arguments concerning the doctrines of the faith] by Mohammad Jamil-ur-Rahman, M.A., 1921 (Cloth Rs. 5)	3-0
3. Religious and Moral Teachings of Al Ghazzali: [Contents I, the nature of man II, human freedom and responsibility. III, pride and vanity. IV, friendship and sincerity V, the nature of love and man's highest happiness VI, the unity of God VII, the love of God and its signs VIII, <i>riza</i> or joyous submission to His will] translated by Syed Nawab Ali, M.A., 1921	2-0
4. Goods and Bads: being the substance of a series of talks and discussions with H.H. the Maharaja Gaekwad of Baroda [Contents. introduction I, physical values II, intellectual values III, æsthetic values. IV, moral value V, religious value. VI, the good life, its unity and attainment]. by Alban G. Widgery, M.A., 1920. (Library edition Rs 5)	3-0
5. Immortality and other Essays: [Contents I, philosophy and life II, immortality III, morality and religion IV, Jesus and modern culture. V, the psychology of Christian motive. VI, free Catholicism and non-Christian Religions. VII, Nietzsche and Tolstoi on Morality and Religion. VIII, Sir Oliver Lodge on science and religion IX, the value of confessions of faith. X, the idea of resurrection XI, religion and beauty. XII, religion and history XIII, principles of reform in religion]. by Alban G. Widgery, M.A., 1919. (Cloth Rs. 3)	2-0
6. Confutation of Atheism: a translation of the <i>Hadis-i-Hakla</i> or the tradition of the Myrobalan Fruit: translated by Vali Mohammad Chhanganbhai Momin, 1918 ..	0-14
Conduct of Royal Servants: being a collection of verses from the <i>Viramitrodaya</i> with their translations in English, Gujarati, and Marathi: by B. Bhattacharyya, M.A., Ph.D.	0-6

SELLING AGENTS OF THE GAEKWAD'S ORIENTAL SERIES

England

Messrs. Luzac & Co., 46, Great Russell Street, London,
W.C 1

Messrs. Arthur Probsthain, 41, Great Russell Street,
London, W.C. 1.

Messrs. Deighton Bell & Co., 13 & 30, Trinity Street,
Cambridge

Germany

Messrs. Otto Harrassowitz, Buchhandlung und Anti-
quariat, Querstrasse 14, Leipzig, C. 1.

Austria

Messrs. Gerold & Co., Stefansplatz 8, Vienne

Calcutta

Messrs. The Book Co., Ltd., 4/3, College Square.

Messrs. Thacker Spink & Co., 3, Esplanade East.

Benares City

Messrs. Braj Bhushan Das & Co., 40/5, Thathan Bazar.

Lahore

Messrs. Mehrchand Lachmandass, Sanskrit Book Depôt,
Said Mitha Street.

Messrs. Motilal Banarsidass, Punjab Sanskrit Book
Depôt, Said Mitha Street.

Bombay

Messrs. Taraporevala & Sons, Kitab Mahal, Hornby
Road.

Messrs. Gopal Narayan & Co., Kalbadevi Road.

Messrs. N. M. Tripathi & Co., Kalbadevi Road.

Poona

Oriental Book Supply Agency, 15, Shukrawar Peth.

